

Aristote / Simoni, Simone (éd.).
Simonis Simonii,... In librum
Aristotelis : Peri tôn aisthêtêriôn kai
tôn aisthêtôn , hoc est : de Sensuum
instrumentis et de his quae sub
sensum cadunt, commentarius unus.
Ejusdem in librum Arist. : peri
Mnêmês kai tês anamnêseôs, hoc est
: de Memoria et reminiscentia,
commentarius alter...

Genevae : excudit J. Crispinus, 1566.

Cote : 1411

SIMONIS SIMO-
NII LVCENSIS, PHI-
LOSOPHIAE PRO-
FESSORIS,

IN LIBRUM ARISTOTELIS

ΠΕΡΙ ΤΩΝ ΑΙΣΘΗΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ
ΤΩΝ ΑΙΣΘΗΤΩΝ:

Hoc est, de sensuum instrumentis & de his quæ sub sensum cadunt,

COMMENTARIUS VNVS.

EIVSDEM IN LIBRUM ARIST.

ΠΕΡΙ ΜΝΗΜΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΩΣ,

Hoc est, de Memoria & Reminiscencia,

COMMENTARIUS ALTER.

AD ILLVSTRISSIMVM ET OPTI-
mum principem D. Fridericum Palatinum Rheni, &
sacri Rom. Imp. Electorem.

Additus est Index rerum & Quæstionum in toto hoc opere pertractatarum
locupletissimus.

EXCVDIT
IOANNES CRISPINVS,
M. D. LXXVI.

SIMONIS SIMONII

IN LIBRUM ARISTOTELIS

PERI TON AISTHETIRON KAI TON ...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

...

EXCVDIT

JOHANNES CRISTIANUS

M. D. C. L. X. V. I.

Illustrissimo optimoque prin-

CIP I D. FR I D E R I C O P A-

latino Rheni, & sacri Roman. Imp.

Electori,

S I M O N S I M O N I V S, S.

A F F E R O tibi, PRINCEPS ILLUSTRISSE,
 hos nostros qualescunque COMMENTARIOS. Eos
 tu, quæso, pro summa qua polles benignitate ac-
 cipere, & eorum scribendorum tibi que dedi-
 candorum rationem, audire ne graueris. Deli-
 beranti mihi à primis ætatis temporibus, quòdnam potissimum
 sequeretur viuendi genus, quibusque meo studijs dederem, Philoso-
 phia imprimis innumerabilibus ac propè infinitis opportunitatibus
 referta, visa semper est. Præterquam enim quod nos ipsos nobis
 notos reddit, admonetque continenter, quid natura nostra postu-
 let, quid recuset, quo pacto vitia expellamus, & sensus rationi o-
 bedientes prabeamus, illud etiam habet omnium maximum,
 quòd cum ceteræ omnes artes angustis quibusdam finibus con-
 tineantur, ipsa sola omnium rerum tam diuinarum, quam hu-
 manarum admirabilem quandam notitiam nobis patefacit. &
 nostra felicitatis effectrix, ea saltem ratione dicitur, qua Dei opt.
 max. naturam contemplando illius ipsius Dei quem contem-
 plamur nos quodammodo participes reddit, Quemadmodum e-
 nim oculus cum albedinem percipit, & ipse etiã exalbescit, omni-
 nõque eodem semper colore, quem ipse intuetur coloratur, sic ani-
 mus noster principem illum Deum contemplans, in eaque iucun-
 dissima contemplatione conquiescens Diuinus euadit. Huic igitur
 cælesti sciëtia cum in ea tot frugifera atque fructuosa, vitæque

*. ii.

EPISTOLA.

hominum utilia tradi viderem, propositis etiam insignium viro-
rum exemplis, meas omnes rationes vigiliâsque perpetuò dicatas
esse volui. Et nunc annus agitur duodecimus, ex quo me ad eius
studium adiunxi totum, cuius iucunditate ita meus perfunditur
animus, ut eius amore, magis magisque in singulos dies capi videa-
tur. Neque enim illud me ab incepto deterruit, quòd viderim
multorum & superioribus temporibus, & nostra etiam tempe-
state philosophantium, impias & nefarias extitisse opiniones.
Jam enim ex Platone & Aristotele didiceram, res prope
omnes quannis suapte natura bonas, pro illius tamen ingenio in
quem inciderunt, aut maxima incommoda, aut ingentes utilita-
tes afferre. Quam in re nostri etiam temporis deploranda est cala-
mitas: multos enim videre est, eosque quos minimè omnium o-
portuit, ita studia hac spernere, ita ab illis abhorrere, ut omni pror-
sus sensu & iudicio eos carere dixeris: atque hinc fit, ut quic-
quid agant, quicquid doceant, vel scribant, ita mancum per-
plexumq; sit, ut neque unquam vel aliis vel sibi satisfacere
possint. Nec me etiam latet, quod superstitiosus aliquis dice-
re posset, In Philosophia scilicet nonnulla esse, quæ Religioni ad-
uersantur. Id ego certè fateor: at illis paucis omisis & repudia-
tis, innumerabilia tamen ac prope infinita reperies Theologo ita u-
tilia ac penè necessaria, ut absque ijs in sacra rerum Diuinarum
adyta, tuto perducere vix possit. Postremò illud addo, nil prorsus in
vera Philosophia contineri, quod non (modò dextrè accommode-
tur) ad Dei cognitionem pertineat, ad eiusque amorem, nos ra-
piat. Quemadmodum enim cum colores cernimus à solis lumine
illustratos, atque ob lumen illos cerni posse consideramus, magna
quadam ipsius solis aspiciendi cupiditas nos incesit: sic cum hanc
uniuersitatem, tam mirabili orbium elementorumque com-
page distinctam, tam variis metallorum, plantarum, atque a-
nimalium formis refertam, Dei virtutis participem, atque ab
illo formatam dispositamque sciamus, fieri non potest, ut ali-
bi quam in ipso uniuersitatis Authore ac Domino conquiesca-
mus. Quamobrem, mea quidem sententia, multum Theologo
Philosophie studendum est, neque credendum unquam tam
excellens

EPISTOLA

excellens donū hominū generi à Deo tributum esse, nisi ut eo adiu-
 ti ad rerū Diuinarū cognitionē p̄uehi possemus, ad easq; intelligē-
 das, expeditiores atq; habiliores redderemur. Caput tamē illud esse
 dico, in omni arte ac disciplina cōparanda, nō smet intra modestia
 fines cōtinere, sincerū & salutare iudiciū adhibere, fidēque &
 religionē in Deum castissimē semper cōseruare. Sed redeo ad rē, Il-
 lustris Princeps. Et orū ego studiorum gratia domo p̄fectus, Bono-
 niā primū, mox Ticinī, postremō Patauij, praeclaros atque insi-
 gnes in philosophicis omnibus partibus nostri tēporis homines audi-
 ui, ex quorum priuatis & quotidianis sermonibus, cum ab illorū
 latere quoadliceret nunq̄ discederē, haud paulo maiore utilitatē,
 quā ex publicis disputationibus percepi. Qua in re gratias quoque
 ago Deo opt. max. qui effecerit, ut meorū studiorū tēpora in eos ho-
 mines inciderint, quorum summā sapientiā atque eruditionē, poste-
 ritas etiā omnis admiratura sit. Quantum verō in Dialecticis &
 Physicis disciplinis, medicis que etiā (nā has quoque adiungere pla-
 cuit) p̄fecerim, aliorum esto iudiciū: mihi quidē illud satis cōstat,
 ut multum p̄ficerē, & audiendo, & publicē ac priuatim legendo,
 disputādōque me sedulo semper enixū esse. Sumpsī tandē Patauij,
 ubi iā trienniū audierā, & alios hasce disciplinas docuerā, qua-
 dringentāque Theoremata ex omnibus philosophia partibus sum-
 pta biduum disputauerā, togam (ut vocant) doct̄ oralem: atque in-
 de ut parenti meo morē gererē, Lucā reuersus, tātum abest, ut stu-
 diorum meorum rationē mutarim (quod suadebat pater) ut etiā
 multo magis quā vnq̄ antea sim philosophatus. nam & Diale-
 cticas & morales Disciplinas rogatus statim alijs explicare, & qua-
 tum ab alijs acceperam, tum per me ipse didiceram, ne frustra natus
 esse viderer, literarum monumētis tradere cœpi. Scripsi nōnulla ex
 preceptis excellentissimi philosophi Francisci Piccolominei, prae-
 ceptoris charissimi, de Ingenio, de Instinctu naturali, de Vehiculis
 animae, Peripateticorū semp̄ precepta sequēs. Interea cum in suspi-
 cionem quibusdam Lutheranae, ut aiunt, religionis nomine venis-
 se, vocat̄ in iudiciū, ut eius rationem redderem, cum viriū mearum
 imbecillitati (quae mea culpa est) nō satis cōsiderem, fuga saluti con-
 sului, atq; in Ecclesiam Dei, quod iam pridem optaueram, tandem
 aliquando me recepi. Itaque Geneuam quamprimum veni. ubi

* . iii.

EPISTOLA.

mihi tot votis exoptatam conscientia mea libertatem, cum pura
 Euangelij luce consequuto, hoc etiam accessit, ut ab amplif-
 simo Senatu summa (qua uti semper solet) humanitate excipe-
 rer, & in numerum eorum qui publice in hac celeberrima Acade-
 mia docent, cooptarer. Quo sanè effectum est, ut ad pristinum stu-
 diorum meorum usum redeundi, operamque iniuria temporis in-
 termissam repetendi, mihi fuerit imposta necessitas. Multa hoc
 toto anno in auditorum meorum gratiam atque usum ex Aristo-
 telis dogmatibus explicavi, librum enim Aristotelis ^{Ἐπιμνηστικὸν} ^{ἢ ἀναμνηστικὸν}, ^{πρῶτον} ^{ἢ ἀποδοτικὸν}, prio-
 res quatuor libros dialecticosque nonnullos una sum interpretatus.
 Quo in munere obeundo quid ego præstiterim, ne nimium arro-
 gare mihi velle videar, libenter tacebo. Unum illud non præmit-
 tam studium me quantum potui diligens adhibuisse, ne vel Aristot.
 sententiæ tenebras offundendo, vel aliquid quod ad illam illustran-
 dā pertineret omitiendo, auditorum meorum studia fallerem, & p-
 viribus, ut eorum comodis & publice & privatim consulerem,
 elaborasse. Placuit autē hoc tempore nonnullis nostra Academia ho-
 minibus, ut in nostra Schola usum meas illas explanationes publi-
 cas prælo mandare, & in publicum emittere: quorum iudicium &
 auctoritatē detrectare, cū mihi liberū nō esset, non alienū fore duxi,
 si hæc quoque lucubrationes privatim in librum ΠΕΡΙ ΑἶΣΘΗ-
 ΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑἶΣΘΗΤΩΝ eiusdem Aristotelis, hoc
 eodem anno euigilatas, quasi una eademque opera exire paterer.
 Qua etiā ratione fieri posse putavi, ut nō modo nostros auditores,
 sed omnes etiam Philosophia studiosos, aliqua saltem ex parte iu-
 uarem. Res tamen lubrica, fateor, in tanta præsertim clarissimo-
 rum Philosophorum corona, quorum censuram fugere, Juuenis ego
 omnium infimus nec velim, nec possim. At magna conantem honestū
 est præclaram saltem voluntatem suam aperuisse. Mihi quidem
 ad hæc aggrediēti, nulla spes gloria pposita fuit: et enim ingenij mei
 imbecillitatem tarditatēque novi, quo fit ut magnificentius de
 me sentiri minimè cupiam, nullūque nomen ex hoc illustrius ex-
 optem, quàm quod mea conditio sustinere queat. Hoc onus ea tan-
 tum ratione suscepi, ut honesta aliorum voluntati parerem, eaque
 spe ut quibusdam si non omnibus prodessem. Etenim si non multū,

non

EPISTOLA.

non tamen omnino nihil ornamenti ad commentationes horum librorum mea opera accessisse puto. Me certe arrogantia accusari nunquam iure posse sat scio, quasi tot praeclarissimorum Philosophorum commentarios veluti imperfectos & mancos absoluere, traditaque ab illis aut reprobare, aut diligentius perquisitiusque tractare velle videar. Nam quemadmodum in bello non modo Imperatorem, sed etiam Tribunos & Centuriones eiusdem aciei, mutuum sibi auxilium inuicem prestare, si opus sit, militesque suis omnibus modis iuuare oportet: ita in his philosophicis studiis & certaminibus cum summi viri Marcus Antonius Janua, Vincentius Madius, Franciscus Vicomercatus, Antonius Franciscus Fabius, Franciscus Carolus Piccolomineus, Maynetus Maynetius, Bernardinus Tomitanus, Flaminius Nobilius (quos ferè omnes preceptores vel voce vel scriptis habui) nostra tempestate imperatorum munus praeclare, strenueque obauerint, obeantque. Ego quoque cui ordinem aliquem ducendum Dominus dedit, meum quaecumque prestare officium possim, desiderari, sinere non debeo. Egregiam quidem magis operam aliquando prestare animus est, si ille idem Dominus dederit. Quod ut non consequar culpa certè negligentia mea non eueniet, nam & accurata diuturnaue Graecorum, Arabum & Latinorum philosophantium lectione, exquisitaque excussione ita delector, ut nullis vigilijs nullisque laboribus adhuc parcam, quò desiderio meo planè satisfacere queam. Hoc itaque meum iuandi & parèdi desiderium, si quò cupio euadet, Deo ipsi à quo omnis sapientia emanat acceptum referam: sin minus, hunc saltem ex eo percipiam fructum, quòd intelligam, rectane institerim via, an alia post hac mihi insistendum siet. Habes iam, Illustriss. Princeps, instituti mei rationem: cognosce nunc reliqua.

Mihi Geneva in meo munere versanti, illud prater cetera iucundissimum, atque iamdiu optatissimum contigit, ut cum Theodoro Beza Theologorum nostri temporis ferè principe, atque in omnibus scientiis erudito, versari possem. Qui, ut est summa quadam lenitate, & comitate vitæ gratiosus, ita mea consuetudine semper delectatus est, ut me sibi planè intimum esse voluerit, egoque cum eo semper, quo ad licet, aequè libenter atque cum altero parente viuam. Is igitur cum familiariter multis de rebus

* .iiii.

EPISTOLA.

unà colloqueremur, incidit in eum sermonem, ut pietatem ac religionem à te susceptam, atque castissimè conseruatam, admiraretur, Heroicas & praeclarissimas virtutes tuas, summis laudibus extolleret, humanitatèque illam, qua te omnes prae ditum esse narrant suspiceret, tandèmq; inter ceteras praestantissimas cogitationes actionesque tuas, illi quoque, suum locum non deesse diceret, quòd literarum omnium studia, magnis propositis honoribus, premiisque, per te excitentur, ac in celeberrima academia tua Hydelbergensi assiduè floreat. Facis ut summum ac sapientissimum Heroem, decet, Illustrissime Princeps. Haud enim ignoras, quemadmodum belli ita etiam pacis proprias quasdam artes esse: sit igitur cum bellum viget in precio ars militaris, fortitudo, ac in laboribus tolerandis patientia: pacis autem tempore, literarum studia colantur, qua ad iustitiam, temperantiam, sapientiàmque nos perducant. Nam in bello quidem, vel licentia obtinet, vel metus ipse nos continet in officio: at cum timore vacui in ocio degimus, facile petulantes atque superbi reddimur, nisi emendatrices morum Disciplina accesserint. Jure igitur, inquam, Tu qui haec optimè omnium, nosti, honorum & premiorum spe, praeclara ingenia ad bonas artes colendas allicis. In hac autem, omni rectissima laudandarum rationū tuarum, via sic iam feliciter es progressus, ut te & ditioni tuae felicitatem comparasse, & inter ceteros Germania Principes natum esse existiment omnes, qui sis vere religionis Christiana, maximarūque virtutū pietatis, sapientia, iustitia, aequitatis, atque humanitatis, cum insigne Principibus alijs ad imitationē exemplum, tū illustrissimū Germania toti ad summā gloriā ornamentū. Hac itaque eximiarū virtutū tuarum fama captus, Illustr. Princeps, iam pridem omnia mea, meque ipsum tibi libētissimè addixi, tanta pietate amplitudinē tuā colens, ut neque etiā illis à quibus maximè obseruaris cedere veli. Cuius mei in te studij & obseruātiae cum nullum aliud edere monumentum propter imbecillitatem meam possem, volui Commentarios hosce in tuo Illustrissimo nomine apparere. Hic verò gratia etiam Deo mihi eo nomine agenda fuerunt, quòd D. Junius tuus à secretis, cum paulò antè ad Ducem Sabaudiae Legatus proficisceretur, vir excellens summaque prudentia, & rerum

EPISTOLA.

rerum propè omnium cognitione ornatus, mihi sese obtulerit, quem in hoc qualicumque munusculo tibi offerendo, pro sua humanitate interpretem habere potuerim. Tu ergo qui maiestatem ac personam Diuini herois, apud Christianos omnes refers, pro singulari illa tua facilitate, ne, oro, munus ipsum quantumuis tenue aspernator: sed si minus ingenio (quod exiguum esse sentio) industria saltem ac diligentia, quam in his rectissimis Philosophia studiis non mediocrem posui, honestoque desiderio meo fauet. Quod si, ut spero, fiet, non modò amplissimos meorum laborum fructus, sed etiam votorum quasi summam mihi videbor consequutus. Vale. Geneva, M. D. LXVI.

Candido & æquo Lectori, S.

NON me latet grauissimos Philosophos tum antiquos, tum recentiores, hos libros ante me diligenter interpretatos esse: & ita quidem, ut summam doctrinæ laudem ex eo sint consequuti. Illud tamen satis intelligunt omnes, non vni datum esse ut omnia possit animaduertere. Præterea si quis attentius illos legat, multa fortasse minus accuratè explanata, quædam etiam confuse ac perturbatè falsoque etiam (nec Græcos nec Auerroem etiam ipsum vel Latinos puto excipiendos) dicta esse deprehendet. Ego igitur non ut qui omnia possem, eoque consilio, ut palmam aliis præriperem, accessi: sed ut pro viribus quæ obscuriora mihi esse videbantur (sunt illa quidem certè non pauca) cum iis quæ ab aliis doctissimis Præceptoribus accepi, tum iis quæ per me ipse inueni, illustrarem, multaque ab aliis conuenientibus oculis prætermissa supplerem. Iamdiu enim est quod sententiam illam summi Peripatetici Themistii, ad hanc rem pertinentem cogitamus. Hæc ut commodius præstare possim, quemnam in interpretando ordinem sequuturus sim, paucis aperiam. Primum omnium, verba Aristotelis ex Græco exemplari translata proponam, ad verbum quam potero fidelissimè reddens: ita tamen, ut neque sensus orationi suus desit, neque sit paraphrastica *ἑρμηνεία*. In hoc enim Argyropylus, in illo vetus interpres est sæpissimè lapsus. Breuis & concisus est Author hic noster, ita ut si vel minimum eius verbum inuertas, tota aliquando ruitura sit sententia: propria ac maximè significantia nomina amat, aliena igitur atque extranea illorum loco non sunt obtrudenda. Verbis ita propositis, sensum quem germanum putabo, afferam, ex quo partium etiam inter se nexus apparere possit. Partes deinde in suas particulas quando & quomodo opus erit distribuam. Distributas sigillatim suo loco expendam: si quæ erunt obscuræ vel ob verba vel ob sensum, eiusdem Aristotelis, si fieri poterit, sin minus aliorum interpretum, Græcorum præsertim, & Arabum dictis illustrabo: præterea verò propria vniuscuiusque partis Theoremata annotabo: quæ tandem quum locus postulabit dubitando diligenter examinabo, propositaque veritate determinabo. vbi que autem, si qua sunt quæ inter se pugnare videantur, conciliabo. In quibus omnibus eo genere orationis vtar quod

διδακτικῆς

φιλοσοφικόν & perspicuum est: Philosophis hoc familiare: Sophistis
 verò quod perplexum & obscurum. Ad hæc multa ex illis voca-
 bulis quæ in Philosophorum scholis vsitata sunt, vt Animasticum, Ens,
 aliæque huiusmodi, licet prorsus barbara, Ammonii præceptum sequu-
 ti, & quòd non facillè sine orationis obscuritate, sensusque dispendio, in
 alia Latiniora substitui possent, retinere volumus: Superstitiosi fortasse
 in eo aliquibus videri poterimus, quòd figillatim vbi opus est loca A-
 ristotelis aut Interpretum citemus: præterea, quòd in Aristotelis sensu
 proponendo idem pluribus repetere videamus. Sed si Græcorum inter-
 pretantium morem, commoditatem legentium, atque Interpretis mu-
 nus spectare quis volet, nos in ea re nulla dignos vituperatione iudica-
 bit. In summa, studuimus, quantum fieri per nos potuit, per-
 spicuitati. Vale, optime Lector, & voluntatem
 nostram studiumque proba.

In summa, studuimus, quantum fieri per nos potuit, per-
 spicuitati. Vale, optime Lector, & voluntatem
 nostram studiumque proba.

This section contains the reverse side of the page, which is heavily faded and mostly illegible. It appears to be a continuation of the text or a separate section, but the characters are too light to transcribe accurately.

Χρῆμ' ἱερὸν, πῶς δ' οὐ τὸ νόος φάος· ἀλλὰ τί πλεῖον
ὄμι', ἀκοίω', μνήμῃω' μερόπῃω' ἀφέλῃω'.

Τοῖς καλὰ παύσα, βίε' ὄφελος μέγα πόροφρονες αἰὲν
φραζόμενοι, φρεσὶν ἧς βάλλομεν ἐνδύκῃω'.

Νδ' σε φύσις τ', διόλαξεν Ἀριστέλης βαθὺς ἦδ' ἄν'

Νυδ' ἢ Σίμων ἐν ταῖς θῆκε ξανὸς σῆσιν.

Φρακίσκε πόροτ' οὐ τῷ Κρητός.

Αἰθῆσιν πλάσειρα φύσις πόρον, ἠδ' ἔτε μνήμῃω'
ἀνθρώποις, φύσεως ἀμφοτέρων τ' γέρας.

Ἄνδρες ὁμῶς λελάθοντ' αἰδρεῖσιν νόοιο

αὐτὸς τ' αἰδομένης ἢ μνησκομένης.

Καί' τυφλοὶ κε γήλοισι· αὐτὰρ σοφοὶ ἐκ θεοῦ ἦλθον,

ὃν πέρι συμπάντων λάμψεν Ἀριστέλης.

Ἄξια τίς, τῇ ἀνδρας ἀγει δ' κληρονέσ ὄλβον,

ὄρεν Ἀριστέλης, ἐκτὸ λυπώσσε Σίμων.

Εἰ ἢ μέγ' αἰδέσθ' ἔ μνήμονα ἔ σοφὸν εἶναι,

Γνώμεν Ἀριστέλει ἢ Σίμωνι χάριν.

Ἰωάννης Σεβρανοῦ.

E I V S D E M.

Quæ secreta homines cælat Natura, corusco
Lustravit radio doctus Aristoteles.

At quis tanta oculis illius lumina Solis,
Et varium possit sustinuisse iubar?

Has quicumque cupis Naturæ agnoscere vires,
Huc ades, hinc dextris dux micat auspiciis.

Nânque Simon ne lux queat hæc perstringere visum,
Accessu facilem præstat Aristotelem.

Ista quidem multi multis conatibus ausi,
Cæpta sed euentum vix habuere suum:

Q V A E V E R O N A T V R A S A G A X M I R A -
C V L A F I N X I T ,

A R T I F I C I E V O L V V N T H A E C M O N V M E N -
T A L I B R O .

Petri Nunii Velii.

Sensiferos motus, memorésque acerrimus arte
Ingenióque, pater cernit Aristoteles:

Naturæ rumpit portas, & ferrea claustra
Atque abstrusâ sacro pectore multa videt.

At lucem abscondit claram mortalibus ægris
Dum nimium breuiter necere verba cupit.

Ergo legas docti doctissima scripta Simonis,
Scripta quibus tenebras discutit ille nigras,

Insigni ornatus mentem diuinitus arte,
Ipsique ingenio par vel Aristoteli.

SIMONIS SIMONII

LVCENSIS COMMENTA-

RIVS IN LIBRVM ARISTOTELIS,

ΠΕΡΙ ΑΙΣΘΗΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΙΣΘΗΤΩΝ.

Id est de organis sensuum & sensilibus.

A **H**ΕΡΙ ΑΙΣΘΗΤΗΡΙΩΝ ΚΑΙ ΤΩΝ ΑΙΣΘΗΤΩΝ
 quæ nobis Aristoteles scripta reliquit, ita subtiliter & do-
 ctè ab eo sunt exposita, vt nisi quis multùm diligentia ac
 studii adhibeat, non facilè rectâ germanâque corû intel-
 ligentiâ sit assequutus. Quâuis enim omnia fermè Ari-
 stotelis scripta sint eiusmodi, vt non stupidû ignauûmque
 lectore, sed excellèti ingenio constâtique animo præditû
 desiderèt, hic tamen vnus, ob quæstionû pulcherrimarû & subtilissimarû co-
 piâ quam continet, hominè nō modò non inertè, sed multarû etiâ & difficili-
 marû rerû cognitione imbutû exigat. Nobis igitur ad illius explicationem ag-
 gredientibus, nonnulla primùm Græcorû more, placet præfari, quæ & nobis
 ad interpretandû & aliis ad nostrâ interpretationē percipiendâ cōtinendâ-
 que, non mediocriter cōferre possint. Hæc à Græcis περιεργματα, à Latinis præ-
 fationes dictæ, variè agitari solent: nos tamen quinque tantùm capita exami-
 nanda sumemus: Ordinē libri, quē scilicet hic noster tam præcedentiû quàm
 sequentiû ratione obtineat: Scopû eiusdē, Inscriptionē, Distributionē in par-
 tes, postremò Vtilitatem. Alia omnia quæ Simplicius & Auerroes aliquando
 proponūt, tanquã minùs vtilia consultò prætermitemus. Hæc verò quæ prin-
 cipē locû tenēt, & sine quibus interpres, vix ac ne vix quidē Authore aggredi
 potest, libèter retinemus. Ordinē enim libri, rebus dicēdis perspicuitatē præ-
 stare satis cōstat: Scopû, tractationis materiâ excutere, eiusque cognitionē nō
 minùs legenti ad quidlibet intelligendû prodesse, quàm nauæ ad tenendum
 portû ad quem aspirat, inspectionē Cynosuræ. Inscriptio quoque, licet ad no-
 titiâ scopi multùm cōferat, quia tamē artis nescio quid amplius habet, quàm
 simpliciter intuenti appareat, fit, vt ipsius quoque non modica ratio ab inter-
 pretibus sit habēda. Diuisio, rerû dicendarû seriem numerûque cōplectitur:
 quò fit vt ingredientiu animis integram quodâmodo tractandarû rerum pos-
 sessionē statim præbere videatur. Vtilitas quæ laboris præmiû pollicetur, exci-
 tat animos scientiæ desiderio & cupiditate. Sed vt ad rem ipsam tandē venia-
 mus, Illud omnibus satis constat, hunc libellum in illa physiologiæ parte col-
 locandû esse, quæ Parua Naturalia complectitur. At ne quid à nobis ignotum
 ponatur, agē nonnulla priùs de huius denominationis ratione dicamus.
 PARVORVM NATVRALIVM denominatio à Latinis inuēta est, Græcis prorsus
 ignota. Hi enim, vnūquemque ex libellis sub huiusmodi inscriptione con-
 tentis, proprio nomine vocarunt, cōmune istud omiserūt. Hoc verò nomine,
 designant Latini, omnes illas tractationes in quibus Aristoteles de passionē

bus communibus animæ & corpori doctrinam reliquit. Quænam verò sint illæ, inferius suo loco declarabimus. Ratio autem in inscriptionis, facile à nobis percipi poterit: si, quid per NATURALE, mox, quid per PARVVM significetur, exponamus. Naturale hîc nihil aliud significat quàm quod intra Naturæ limites continetur: atqui huiusmodi sunt omnia de quibus in hisce libellis agitur: iure igitur naturalia dicta sunt. Assumptionem facile est probare, si verba Aristot. in 6. metaph. cont. 2, & in primo de anima cont. 16, & in secundo Physicæ auscultationis non semel repetita videamus: Naturalis, inquit, proprium est formam in materia considerare, ac per materiam sensilem definire, cum nihil habeat quod non sit vt Simum, & cuius ratio à motu & materia separari possit. Talem igitur formam qui considerat, vel saltem accidentia talis formæ, iurè naturalis dici poterit: testis est Aristotel. in primo Cæli, cuius hæc sunt verba: Scientia de Natura fermè plurima versatur in corporibus & magnitudinibus, & horum affectionibus, & motionibus, præterea verò in principiis quæ talis substantiæ sunt. Quòd autem hæc de quibus in his libris agitur, tales affectiones sint, patet, atque ex his quæ infra dicemus adhuc planius fiet. PARVI nomen, non ratione exiguitatis librorum additum est (leuis enim denominandi ratio ista esset) neque ob id quòd res agatur non multi momenti (commentatio enim de anima, cuius istæ sunt appendices admirabilis atque altissima est) sed quia harum rerum tractatio, multa in libris de anima explicata omittit, quæ vt hîc afferri deberent, ita non afferuntur, sed tanquam ibi exquisitius atque altiùs tractata supponuntur. Hoc docet Aristot. in exordio huius libri, dum ita loquitur: Quæ igitur de anima dicta sunt, ponantur, & de reliquis dicamus, primumque de primis. Et paulò inferius, Sed de sensu & sentiendi actu, quid sit, & quare accidat animalibus hæc affectio, dictum est priùs in his quæ de anima. Quòd si Parua etiam ista dici, asserere vellemus, ob id quòd leuiora sint: quàm quæ in precedenti de Anima commentatione de iisdem fere rebus dicuntur, non esset à mente Aristotelis eiusdemque consuetudine alienum, qui cum tres de moribus tractationes ediderit, vnam illarum, nomine Magnorum moralium inscripsit, non, quòd plura, illis quæ ad Nicomachum vel Eudemum scriptæ sunt complectatur: sed quòd de grauioribus atque altioribus agat. Nimis fortassè multa de inscriptione hac, quæ neque Aristotelis est, neque ex alio quàm ex vi nominis pendet, dixisse nos alicui videri poterit: at si is, non temerè aliorum inueta reiicienda esse didicerit, ex Auerroe in præfatione posteriorum Analy. & Aristotelem ipsum rationibus ex vi nominum sumptis, in primo Meteor. aduersus Anaxagorã, & in multis aliis locis vt animaduertent, hæc à nobis iure omitte in hac præfatione non potuisse, quinimo propè necessaria fuisse cognoscet: Quare ad reliqua pergamus oportet. Quem locum PARVANATURALIA in physiologia obtineant, declarat Aristotel. statim in initio huius libri cum ita loquitur, Postquam de anima per seipsam, deque singulis eius potentibus determinatum iam antea est, proximum est vt de animalibus agamus, ac de omnibus quæ vitam habent, quæ sint propriæ & quæ communes ipsorum actiones. Pertinent igitur ista ad partem quæ est de Animalibus. Sed hîc duplex fit quæstio, vna, qua quæritur, quemnam locum libri ipsi de Animalibus in physiologia obtineant: altera quæ est explicatu difficilior, quemnam scilicet inter se ordinem Animalistici libri (multi enim sunt) habere debeant. Nos vt priori quæsitio satisfaciamus, sententiã ab Aristot. in primi libri Meteorologici initio, de re hac positã, audiendã esse dicimus, quæ ita habet, De primis causis nature, & de omni motu naturali dictum est. Prima est hæc pars physiologiæ quæ 8. libris sermonum

- A** num naturalium priorum continetur: in illis enim de primis & communiffimis principiis rerum naturalium, eorundemque accidentibus agitur. Dico primis, ut materia prima & mouente primo, & hoc non absque ratione: Cum ex materia prima, formæ, quibus res physica actu sunt, à solo agente educi possint, quas deinde proprii fines consequuntur. Formam etenim primam & primum finem non considerat physicus, sed metaphysicus, ut docet Auerroes in tertio libro metaphy. com tertio. Ratio est, quia prima forma & primus finis quæ tales sunt, ab omni motu, omnique abstrahunt mutatione. Materia verò prima, mouensque primum, motum mutationemque à quibus nunquam discedit speculatio physica, habet sibi semper annexam. Quare agere quidè de forma quæ per motum habetur, & de fine qui hanc consequitur, ad physicum spectat: primæ verò formæ, & ultimi finis consideratio, superiori artificio, i.
- B** metaphysico relinquenda est. Hoc Albertus Magnus in secundo physica auscultationis tract. secundo, cap. 2. pluribus declarauit: quæ tamen omnia sunt ex verbis ipsius Arist. sumpta, qui in fine prioris phy. ita loquutus est: De principio autem secundum formam utrum unum an plura, & quot, aut quæ sint considerare diligenter, primæ Philosophiæ munus est: de physicis autè & interitui formis obnoxiiis, in postremis demonstrandis dicemus. Et ibi Auerroes optimè notat, speculationem formarum non ad unam scientiam pertinere. Ex quo obiter illud colligere placet, non omnino esse iis assentiendum qui docent, Aristot. in primo physicorum ob id tantum de materia prima egisse, ut Antiquorum errata detegeret, eorumque de principiis sententias falsas è medio tolleret, alioquin, exordium suæ tractationis à secundo libro fuisse sumpturum. Hæc, inquam, non satis probanda sunt, cum neque ita dicentes, rationem ferè ullam cur de primo motore in octauo eius tractationis volumine agatur, afferre possint: neque quoniam in loco de materia prima, quæ prima agendum foret, declarare valeant. Sed de his aliis pluribus: Nunc satis sit significasse, Aristot. per primas causas materiæ primam & primum Efficiens intelligere: ac proinde verbis illis libros De naturali auscultatione vocatos designare: quod item particula, *κινησις* probat, cum de illo in tertio eius tractationis, ob naturam, in reliquis verò quatuor postremis ob primum Mouens, vel etiam ob seipsum (prima enim passio corporis naturalis est) agatur. Sequitur Arist. in eodem exordio: Præterea verò de astris rectè dispositis, iuxta lationem superiorem, & de elementis corporeis quot & qualia. Absolvitur hæc pars in libris quatuor de Mundo (ita rectè vocant Alexander & Olympiodorus) in quibus de simplicibus illis corporibus quæ primò ex principiis antea expositis coaluerunt, i. de cælo & quatuor vocatis elementis agitur: in duobus enim prioribus, de ipso corpore cælesti, præterea verò de Astris, in posterioribus autem de elementis quatenus simplicia corpora sunt, partisque vniuersi, agitur. Quò etiam fit, ut nulla ratione illorum sententiam probem, qui libros de Mundo, libros de Principiis inscribendos putant: ac si cælestia corpora tanquam agentes & mouentes causæ, grauiæ & leuiæ tanquam materia rerum naturalium sint habenda. Primum enim, aduersantur verbis illis primi Meteorologicorum, in quibus non simpliciter elementi nomen legitur, sed elementi corporei: ita enim habent, *Και οὗτοι εἰς στοιχεῖον εἰς οὐρανὸν κινῶν*: Præterea primis verbis prioris de Cælo quæ sunt: Scientia de natura ferè plurima versatur in corporibus & magnitudinibus, in horum motionibus atque passionibus, adhuc autem in principiis, quæ talis substantiæ sunt. Simplicius talem ex hac propositione consequutionem colligit, (nempe) Postquam de principiis naturalibus actum est, oportet

de corporibus & habentibus corpora dicere. Et Auerroes ibidem initio suæ
 ” commentationis ita loquutus est: Liber de cælo est primus in ordine libro- A
 ” rum particularium, in quibus particulariter de singulis totius mundi parti-
 ” bus loqui cœpit. Si ergo Aristoteles in illis libris, de corporibus & habenti-
 bus corpora, partibusque Vniuersi compositis verba facit, quæ fieri poterit,
 vt inscriptio de Principiis sit eis propriè accommodata? Addit Philosophus
 ” in eodem proœmio meteorologico, Et de ea quæ inuicem fit permutatio-
 ” ne, & de ortu & interitu communi. Tertium describit librum physiologi-
 cum, qui De ortu & interitu inscriptus est: ibi namque de elementis iisdem
 de quibus in postremis duobus libris de cælo egerat, non tamen eadem rati-
 one, sed quæ principia mixtorum sunt, noua, subtilis ac longa traditur doctri-
 na. Noui permultos eosque clarissimos Philosophos esse, qui aliter verba ista
 Aristot. interpretentur: nos verò Olympiodorum, & Philoponium hac in re
 libenter sequimur. Argumentum autem, quo adducti aliter illi sentiât, tale B
 est: Nã cum in libris de ortu & interitu primùm de ortu cõmuniter agatur,
 ” mox de alteratione mutua elementorum: quæ fieri poterit, vt verba hæc in
 ” quibus alteratio mutua, generationi cõmuni præponitur, ad illos respicere
 dicamus? Quare addût, Libros duos De cælo posteriores, illis verbis potius
 designari, quàm eos qui De ortu & interitu vulgò inscripti sunt. Nos autem
 dicimus primùm, rationem istam, illi etiã interpretationi aduersari, cum in
 tertio lib. de cælo, primùm nõnulla de generatione vniuersim ab Arist. præ-
 mittantur, mox quæ ad mutua elementorum mutationem pertinent, ex-
 planentur: Præterea argumentum illud nullum momentum habere ita ostēdimus.
 Cõstat Arist. hinc ex proposito partes suæ physiologiæ enumerare. Sũt igitur
 eius verba propriè simpliciterque accipienda, ita vt partes illas ab eo propo- C
 ni existimemus in quibus per se & propriè de physiologicis tractat. Patet au-
 tem in libris ipsis de ortu & interitu inscriptis, ex proposito, & per se, de ge-
 neratione, mutuaque elementorum mutatione alterationeque: in libris verò
 de cælo ex accidētī potius de iisdem doctrinam fuisse institutam. Quare ver-
 bis illis, non libros de cælo, sed de ortu & interitu notari putandum est. Quæ
 verò diximus probari possunt Aristot. ipsius testimonio, qui in primo libro
 ” de ortu & interitu ita loquutus est: De ortu autem & interitu eorum quæ na-
 ” tura fiunt & intereunt, æquè de omnibus, & causæ diuidendæ & rationes de-
 ” terminandæ. Præterea verò de Alteratione & Auctione quid vtrūque sit. In
 ” exordio verò tertii libri tractationis de cælo aliter. ait enim, De primo igitur
 ” elementorum dictum est, & quale quid est secundum naturam, & quod est
 ” ortus & interitus expers. Reliquum est autem de duobus dicere, simul verò
 ” accidet de his dicentibus, de ortu & interitu considerare. Obiter igitur ibi D
 ista pertractantur, atque hoc ob eam fortasse præcipuam causam, quod cum
 ibi de elementis quæ partes Vniuersi sunt, sermo fiat: Vniuersum autē ipsum
 æternum perpetuumque sit, videri alieui potuisset, elementa etiam æterna
 poni debere: Ex non æternis enim, qua vnquam ratione æternum cõstitue-
 tur? Atqui videmus tamen elemēta assiduè oriri atque interire. Arist. igitur
 vt declararet qua ratione, elemēta æterna, & interitui obnoxia dici debeât,
 de Generatione vniuersim primùm nõnulla, mox de mutua elementorum ge-
 ” neratione disputare voluit. Sequitur, Reliqua autē pars huius methodi est cõ-
 ” sideranda, quam omnes veteres Meteorologiam vocabant. Quartam partem
 ” physici negotii innuit: in qua de iis quæ in sublimi (id est in spatio quod in-
 ter terram & ignem est) ex duplici halitu oriuntur, tractatio, tribus libris absoluitur.
 Quartum autem, qui tot difficultates peperit, totque lites excitauit, vt

meteo-

A meteorologico argumento cum Aristotele coniungimus: ita ex accidenti potius, quàm essentialiter ad Meteorologiam spectare asserimus. Neque hoc mirum alicui videri debet, si morem Aristotelis diligenter hac in re obseruet, & quæ doctissimus eius interpret Linconiensis non semel nobis annotata reliquit.

Addit in eodem proœmio: Pergentes autem speculabimur, si quid possimus iuxta rationem inductam de animalibus & plantis vniuersim & sigillatim dicere. Exprimit quintam physiologiæ partem siue postremam (ad hæc enim præcipuas enumeratas, libelli alij de physicis conscripti, referuntur) in qua de animalibus primùm ordinem doctrinæ seruans loquitur, præterea verò de plantis. Libros autem istos De plantis non habemus (duobus exceptis) quemadmodum neque libros de Fossilibus, qui quatuor Meteorologicos

B commemoratos sequebantur.

Priori quæstione ad exitum perducta, reliquum est vt ad secundam pergamus, ad quam enodandam, eodem prorsus modo dicimus: Non aliunde ordinem librorum Animasticorum esse petendum, quàm ex ipsomet Authore, qui solus totam hanc litem dirimere poterit.

Verba eius in priori capite secundilibri de partibus animalium ita habent; Ex quibusnam & quot numero membris singula animalia constarent, libris Historiarum, qui de his à nobis scripti sunt, planius explicauimus: Nunc quas ob causas, quæque iuxta hunc modum se habent consideremus. Hic intelligere quibus potest librum de historia animalium præcedere librum de partibus; qui post statim sequitur.

C In fine deinde quarti eiusdem libri ita loquutus est: Sed de partibus animalium quam ob causam, quæque sint, dictum iam est in omni animalium genere, quibus explicatis, restat vt de Partibus animalium in cessu feruentibus differamus. Quæ verba licet in quibusdam exemplaribus aliter habeantur rectè tamen à doctissimis viris, ita esse legenda vt nos legimus animaduersum est, cum si alteram lectionem sequeremur, non facile appareret qua ratione verba illa quinti libri De generatione animalium, capite septimo explicari possent. Talia autem sunt: De voce igitur quæ non antè differuimus cum de sensu aut de anima ageremus, hunc habeant modum. Manifestum igitur est libellum de in cessu animalium, librum de partibus eorumdem sequi: quod verba etiam in illius exordio posita comprobant. Cum enim in libro de Partibus animalium partes communiori modo simplicitèrque propositæ essent, ad particulariores & contractiores (ordinem naturæ sequens descendendum sibi esse ostendit, quando ita loquitur, De commodis autem animalium partibus ad motionem quæ per locum fit, perscrutandum est. Nec

D minoris momenti sunt, quæ in fine libelli leguntur: De partibus igitur tum aliis, tum iis quæ ad motum animalium faciunt, hoc modo se habet. His autem sic determinatis, proximum est de anima contemplari. Quare qui ad distinctionem duplicis ordinis confugiunt, vt hanc difficultatem vitent, aliumque ordinem inter hos libros ponant, non sunt, vt mihi quidem videtur, audiendi. Ex his autem postremò allatis verbis, duo habentur, quorum vnū est, libellum de animalium in cessu, librum de partibus animalium sequi: alterum verò, libros de Anima post illum statim esse ponendos. Sequitur deinde libellus de instrumentis sensuum & sensilibus, ita enim docet Aristoteles in eius exordio his verbis, Quoniam de anima per se, nec non de potestatibus singulis, quæ per partes illi insunt, tractatum est prius: proximum est de animalibus dicere, & iis quæ vitam habent, quam propriè, & quæ communes illorum sint actiones:

„ & infra. De facultate igitur qua vnusquisque sensus præditus est, dictum est
 „ prius. verum in quibusnam instrumentis corporis apti sint fieri quaeritur. Proximus huic est libellus De memoria & reminiscencia, quod testantur hæc verba quæ sunt in fine libri de sensibus, De instrumentis quidem sensuum & sensibus, quoniam modo se habeant, dictum est. In reliquis autem de Memoria & Reminiscencia, præterea de Somno & Euigilatione considerandum est. Ex his duo annotare licet, nimirum, librum de Somno poni post librum de Memoria, in quo libro de Somno Aristoteles librum de Somniis vnum, & alterum de Diuinatione ex somniis vult contineri: quod nobis significauit in epilogo libelli de Diuinatione cum ait, Quid igitur est somnus & quid somnium, quamue ob causam vtrumque illorum sit: præterea de Diuinatione ex somniis, dictum est: nunc de Communi animalium motione dicendum. Ex quibus etiam verbis patet, librum qui De animalium motione dicitur, illos statim sequi debere. Cui deinceps accedit liber De generatione animalium: id enim colligitur expressè ex verbis postremis libri præcedentis, quæ sic habent, De partibus quidem singulorum animalium, & de anima, de sensu etiam, & memoria, & somno, & communi motione diximus, restat vt de generatione agamus. Sequitur liber De longitudine & breuitate vitæ, vt apparet ex postremis verbis quinti libri de Generatione animalium, & prioribus illius. Succedit liber De iuuentute & senectute; mox alter qui est De vitæ & morte, vt ex verbis in fine libelli De longitudine & breuitate vitæ ostenditur: Que sunt alicuius momenti & diligenter consideranda: Sursum enim, inquit, plantæ & ipsius caput est radix, annuæ autem infernè, cum augmentum, tum fructus capiunt: Cæterum de iis seorsim in commentariis de Stirpibus tractabitur: in præsentia autem aliorum animalium cum longitudinis tum breuitatis vitæ tradita causa est. Reliquum igitur est contemplari de iuuentute & senectute, de vitæ & morte: his namque determinatis, tractatio de animalibus finem habebit: His in verbis tria sunt animaduertenda; atque illud imprimis, libros de Animalibus (hoc supra dicebamus) eos qui sunt de plantis præcedere. Alterum verò, cum Aristoteles ait, se velle deinceps de Iuuentute & senectute, de vitæ & morte agere, cõnexa his tractationibus vnà velle intelligi. Ista verò sunt liber De Expiratione & inspiratione: & liber De sanitate & ægritudine: quod designant verba ad finem illius posita. De vitæ autem & morte, de iisque illis cognata ferè omnibus dictum est. Tertium animaduersione dignum est, finem speculationis de animalibus in librum de sanitate & ægritudine, desinere; qui desideratur: ad physicum tamen aliquo modo illum pertinere docet Aristoteles, in exordio libri de longitudine & breuitate vitæ his verbis: De Somno quidè & vigilia dictum est prius, De vitæ autem & morte posteriùs dicendum est, atque eadem ratione de morbo & sanitate quatenus ad physicam contemplationem pertinent. Quod verò postremus omnium librorum Animasticorum sit liber De sanitate & morbo, facile est probare: Etenim cum Aristoteles in fine libri de inspiratione & expiratione narrat: se iam egisse de somno & vigilia, de vitæ & morte atque de annexis his, non simpliciter loquutus est, sed cum verbo *εἰς τὸν*, quod Sanè indicat, aliud quid adhuc sibi agendum superesse. Ex his quæ à nobis allata fuerunt, satis constare puto, qualisnam sit inter libros de animalibus ordo retinendus. Res exigeret vt ad illum confirmandum rationes adhiberemus. Verum illas in commodiorem locum differre, satius esse censemus & quod ad institutum nostrum magis pertinet, in præsentia persequi.

Qua-

A Quare de scopo (quod quidem secundo loco à nobis propositum est) nunc agere aggrediamur. Scopum id dicimus quod & Græci ὑποκείμενον vocant, Latini verò subiectum: neque enim ista duo re differunt sed ratione tantum: quod ex ijs liquet quæ Aristoteles in primo libro Analyticorum posteriorum textu vigesimoquinto docet, Omnem ἀποδεικτικὴν scientiam in tribus versari, in genere ipso ἡμισυ ἢ id est Subiecto, in affectionibus quæ de subiecto probantur, in communibusque ἀξιώμασι, quibus primis, affectiones suo subiecto inesse ostenditur: hoc autem idem est ac si dicas: In scientiis subiectum ipsum & genus scibile poni, atque in eius gratiam reliqua omnia considerari, vel ad id vnum referri. Atqui quod primum in aliqua disciplina propositum est, & ad quod omnia alia respiciunt, cuiusque gratia reliqua quodammodo fiunt, finem esse in primo Ethicorum capite primo docemur. Hæc tamen quæ diximus

B in Scientiis tantum vera sunt, quando quidem cum illæ formas rerum sibi contemplandas subiiciant, merito subiectum à fine suo distinctum non dicuntur habere: forma enim idem ac finis est, tam si ortum artificiosum, quam si naturalem spectemus. Artium alia ratio est: hæc enim formas rerum non contemplantur, sed materiam veluti natura formis exornant; ideoque materia ipsarum ac subiectum, à forma & fine distinguitur: hoc ab interpretibus Græcis non semel animaduersum est. Iam igitur ad reliqua pergamus.

Quemadmodum duplicem huic libro inscriptionem diximus esse, communem vnam, qua PARVORVM NATVRALIVM primus esse dicitur, propriam verò alteram, qua de instrumentis sensuum & sensilibus liber vocatur: ita duplex illius subiectum vnicuique inscriptioni respondens proponendum est. Hoc autem præstitit Aristoteles, qui in exordio de communiore subiecto loquens hæc habet; De animantibus, & de omnibus quæ vitam habent, quæ sint propriæ & quæ communes operationes contemplandum restat. Paulò autem infra quænam istæ communes & propriæ operationes sint, explicat, his verbis, Maxima verò tum communia tum propria animalium opera sunt quæ & corpori & animæ simul conueniunt, vt sensus, memoria, ira cupiditas, & appetitus: præterea, voluptas & dolor: quæ verò omnium vitam habentium communia sunt, & ex animalibus quorundam, sunt vigilia & somnus, iuuentus & senectus, expiratio & respiratio, vita & mors. Quæ suo loco explicabimus: Interea, illud retinendum est, hîc agi de operationibus propriis & communibus animalium, quod etiam Alexander in fine sui primi commentarii monuit. Sed omnium clarissime Auerroës in capite priori Meteorologiæ, vbi ait, Cum hoc perfecit, descendit ad contemplationem animalium simpliciter, quo ad omnia quæ in eis inueniuntur, animam scilicet, corpus, & accidentia: at speculatio corporis, id est, membrorum simplicium & compositorum fit in libris de Animalibus: Animæ verò in libris de Anima, accidentium autem animæ & corpori in libris qui Parua naturalia dicuntur. Hæc pluribus Auerroës: nos paucioribus complexi sumus.

Quare si vnicum totius huius tractationis subiectum constituendum sit, id profectò erit quod Auerroës statuit, Animal scilicet quod ad eius communes tam animæ quàm corpori affectiones. Primum enim verba Aristotelis hoc ipsum omnino dicunt. Præterea nihil vsquam video quod huic sententiæ obstare possit: Neque enim illud alicuius momenti est, quod dicitur, Aristotelem hîc non solum de communibus affectionibus & propriis anima-

lium, sed & plantarum agere.

Nam licet hoc in exordio libri dicere velle videatur, aliud tamen respicit: cum præsertim nullum verbum in hisce libris de plantis fecerit, nisi ex accidenti, & quasi aliud agens: tractatioque illa non hanc præcedat sed sequatur: vt authoritate Aristotelis supra probatum est, & multis rationibus ab aliis confirmatum. Atqui fieri potest vt dicamus, hic de accidentibus plantarum agi, cum nondum de ipsis plantis tractatio sit instituta? Subiectum enim genus, esse ponitur in scientia, mox eius accidentia & proprietates declarantur, vt docet Aristoteles in primo analyticorum posteriorum, textu vigesimo quinto & quadragesimo tertio.

Dicamus igitur Aristotelem hic operationes istas vocasse communes animalibus & vitam habentibus, quia de iis operationibus agit, quæ animalibus non tantum quæ animalibus est; id est sensu & motu præditum conueniunt, sed etiam quæ viuunt, id est, animam vegetantem habet: quæ anima quia in plantis sola est, ideo plantarum quodammodo propria dicitur, & animal quæ vegetans consideratum, simile plantis habetur: atque hac certè sola ratione Aristoteles in his libris affectiones hæc plantis accommodauit. Proptereaque etiam nomine plantæ vti noluit, sed ita loquutus est, Et de omnibus vitam habentibus.

Hoc quod diximus patebit, diligenter expendenti verba Aristotelis in fine de longitudine & breuitate vitæ, vbi cum nonnulla de plantis dixisset, hæc subiicere voluit: Sed de his in commentariis de Stirpibus agatur: in præsentia autem aliorum animalium cum longitudinis tum breuitatis vitæ causa dicta est. Reliquum est igitur de iuuentute & senectute contemplari, nec non de vita & morte: his namque determinatis, ea quæ de animalibus est speculatio finem habebit.

Neque id nobis negocium exhibeat vllum, quod nimium in hisce versari videatur. Mos enim est Aristotelis vt aliquando commoda occasione ductus de rebus quæ sibi offeruntur in alienis locis pluribus agat quàm opus esse videatur, dummodo ad eundem omnia finem peteant. Mula sunt apud Aristotelem exempla huiusmodi: ac nullus ferè est qui id non animaduertit.

Sed aliquis fortasse instare actius posset, Quasi nimirum de hisce passionibus communibus animalium & vitam habentium, hic agere locus non sit, cum ad librum potius de anima, ista tractatio spectet: quod probatur, quia eiusdem scientiæ est, de causis & de iis quæ à causis effecta oriuntur vnà tractare: at in libris de anima agitur de principio & causa istorum omnium accidentium, nempe anima: igitur ibidem de eiusmodi passionibus agi debuit. Assumptio probatur, quia causa & id quod à causa oritur, inuicem referuntur: relatorum autem natura est, vt vnum absque alio diffinitè cognosci non possit & vt simul sunt, ita quoque simul cognoscantur. Hoc docet Aristoteles in Categoriis: Capite de Relatiuis, & eliciuntur ex quinto libro Metaphysicorum, capite decimo quinto. Minor patet, & consequutio, nota est. Confirmatur, quia ista sunt animalium accidentia: vbi igitur de animalibus tractatum est, ibi de his oportuit agi: Probatur consequutio, quia eiusdem scientiæ munus est de suo subiecto & affectionibus eiusdem vnà disputare. Colligitur ex Aristotele in primo posteriorum analyticorum textu quadragesimo tertio. Respondere oportet: de hisce affectionibus tam in libris de anima quàm hic agi, sed secundum diuersam rationem: quod quidem optimè conuenit: De his sanè agitur in libris de anima ex accidenti, nimirum vt ex obiectis

- A obiectis & actionibus facilius nosci possent animæ potestates, quæ ibi propriè & per se: hîc verò è contra, illa nempe per se, potestates animæ ex accidenti, considerantur. Præterea, vt monet Auerroes in primo meteorologicorum capite primo, ista in libris de anima vniuersaliter & sub quadam ratione communi, vel quâ animæ tantùm conueniunt, hîc quâ animæ & corpori communia sunt (vel æquè dicas vel non æquè nihil refert) considerantur. Quæ in re animaduertendum est, quod in superioribus etiam monui, Aristotelem in libris de anima, multa ex hisce libris sumpta, ex accidenti proponere, ad declarandas scilicet magis facultates animæ. hîc verò è contra, multa ex accidenti sumere quæ in libris de anima per se declarata sunt, vt harum affectionum doctrina planior reddi possit. Argumento ita satisfaciendum est: Illud quidem locum habere in scientiis totis, non item in partibus scientiæ. Nam in libris de physica auscultatione de causis agitur, non tamen de effectis naturalibus: ita in libris de cælo, docemur cælum suo motu & lumine omnia ista inferiora producere & conseruare: non tamen de ipsis effectis sublunariis à cælo productis & conseruatis vlla mouetur quæstio. Et cum additur, ista esse relata: dicendum est: verum id esse in genere, non in specie. Si dicatur, sensum & sensibile esse relata in specie: respondendum vbi dederimus hæc esse relata, satis esse ibidem simul nota fieri quantum ad id quod relata sunt, non autem quantum ad naturam, & ad τὸν ἑκάστου: cum præsertim hæc ex eo tantùm genere relatorum sint quæ secundum dici Latini vocant.

- Ad id quod additur ita respondemus: Si per libros de animalibus intelligamus omnes illas tractationes quæ supra à nobis sunt enumeratæ, & quæ exordium à lib. de hist. animalium sumunt, ad librum verò de sanitate & ægritudine desinunt, vera esse quæ obiiciuntur, nihil tamen aduersus nos facere: at si appellatione librorum de animalibus intelligantur tantùm (vt vulgò solet) libri de historia, & de partibus animalium: dicendum est hoc esse falsum, quia in libris illis non nisi de materia animalium sermo fit. Quod vt verum sit declarandum est. Vniuersa de animalibus disciplina, tribus cognitis absoluitur: horum primum est animalium essentia, cum sibi propriis operationibus. Alterum est eorundem generatio, qua scilicet gignuntur, & successione quadam conseruantur. Tertium est vita & mors. Tria hæc Aristoteles admirabili nobis artificio proponit, & primum confusè omnia (vt solet) mox distinctè & per causas. In libris igitur de Historia animalium à primo vsque ad quintum, quid essentia animalium & quæ sint eius operationes docemur. Illud satis patet. Hoc patebit etiã acutè intuèti caput octauum, nonum, decimum, & 11. quarti libri, vbi de sensibus, de somno, de vigilia & de somniis agitur. In quinto verò eiusdem tractationis, de generatione animalium. In 8. de vita & morte differuit. At hæc quæ ibi cõfusè & quo ad τὸν ἑκάστου tradita sũt: distinctè & quo ad τὸν ἑκάστου in aliis libris subsequētibus proponuntur. Quantùm enim ad essentiam animalium spectat, illa ex materia & forma constat: Prima autem ex hisce essentialibus causis materia est: quod elicitur ex Aristotele, qui aliquando ait, ad cognoscendam naturam artificialium non solum materiam sed formam etiam nobis cognitam esse oportere. & hoc ipse seruauit in libris physice auscultationis. & est sententia Auerrois in primo meteor. in exordio, & in primo physicorum tex. septuagesimo, & tertio eiusdè tractationis textu sexagesimo quinto: quod à Simplicio quoq; aliis verbis dici solet, formam à materia sustentari, materiamque ad receptionem formæ supponi. Præterea natura ipsa in rerum generatione hoc eodè ordine vtitur:

prius enim materiam præparat, ex qua materia præparata forma extūdatur, A
 mox compositum ipsum naturale oritur. Aristoteles igitur post libros de hi-
 storia animalium, posuit libros de partibus animalium, ut tam in genere
 quàm in specie de materia ageret: mox addit libros de anima in quibus de
 forma, id est, anima ipsa differit: ex materia autem illa & hac forma, tota ani-
 malium essentia eorundemque proprietates habentur, quandoquidem cau-
 sæ essentiales tam compositorum, quàm proprietatum composita sequen-
 tium, causæ dicuntur esse. Hæ autem proprietates multæ sunt: præcipuè ve-
 rò Sensus & motus, his enim primùm animatum ab inanimato differt, ut te-
 statur Arist. in priori lib. de anima. tex. 19, & in secundo tex. 16. De hisce igi-
 tur proprietatibus Arist. in paruis naturalibus agit, quantum attinet ad eo-
 rum quatuor libros priores, ut infra dicemus. Hisce ita constitutis sequitur B
 liber de Generatione animalium tanquam quinto libro de historia respon-
 dens. Sequuntur postremo loco ii qui respōdent octavo, in quibus scilicet de
 vita & morte, atque aliis annexis disceptatur. Ex his apparet quo modo argu-
 mentum sit inane: Nam licet ad eandem scientiam pertineat subiectum suū
 ponere, eiusdemque accidentia demonstrare, non tamen verum est, ubicū-
 que de materia subiecti agatur, vel de eius forma, ibidem de accidentibus to-
 tius compositi differi oportere. Nam, ut exemplo agam, in libris de partibus
 animalium, subiectum est pars animalis quæ *ὅλον ζῷον* est, tanquam totum
 quoddam: ibidem igitur agit de substantia partium, id est, tam de ma-
 teria quàm de forma ipsarum: præterea verò de accidentibus quæ ipsæ tales
 sunt, ut omnibus patet: at si istæ partes ad animal referantur, non totum
 quid sunt, sed pars animalis tantum, quæ cū forma, id est, anima, coniuncta,
 compositum efficit, animal nempe vel animatum. Huius animati cōpositi C
 vel animalis accidentia quæ fieri potest, ut doceantur anteaquam de forma
 ipsa, id est, anima disputatum sit? Et hoc est quod nonnulli ex Græcorum sen-
 tentia rectè dixerunt, libros particulares non habere subiectum propriè lo-
 quendo: subiectum enim totius scientiæ est: cū debeat esse genus scibile
 vniuersale, & de omnibus in scientia habitis, dici. Descendo nunc ad parti-
 culare subiectum huius libri, quod ex verbis eiusdem Aristotelis clarissimè à
 quouis elici potest: qui in postremis verbis huiusce libri inquit, Diximus or-
 gana sentiendi & ipsa sensilia quomodo se habeant tum communiter tum
 sigillatim: restat ut de memoria & eo quod est meminisse primùm omnium
 agamus. Quæ verba cum iis conueniunt, quæ in particula quarta, iuxta Ale-
 xātri sectionem posita sunt: habent enim hoc modo, Sed quam facultatem D
 sensus vnusquisque habeat iam dictum est: in quibus autem corporis instru-
 mentis fiant, nonnulli per corporum elementa quærunt. Quo loco Aristote-
 les & in aliis etiam, utitur nomine *ὄργανον*. Nos vero hætenus Instrumētum
 sensus diximus, ne cum aliis sensorium dicere cogeremur: nō quia vox bar-
 bara sit (hæc enim monstra nō fugit Philosoph⁹ sed Grammaticus, ut docet
 Aristot. in secundo de Physica auscultatione) sed quia obscura nimis sit, ne-
 que vim verbi Græci satis explicet: Alii Sensiterium vocāt, sed eodem mor-
 bo laborant. Nos igitur posthac ne circumscriptione uti cogamur, verbum
 Græcum Latinè proferemus, & aliorum Philosophorum præcepta sequētes
 AEstheterium vocabimus, id quod instrumentum sentiendi hætenus nun-
 cupauimus. Hoc verò propositū esse Aristoteli in hoc lib. testatur & Alexā-
 der in sua prefatione clarissimis verbis, & Auer. in primo meteor. ca. 1. Quod
 ut perspiciatur, illud tenendum est (quod suprà etiam diximus) Propositum
 Aristotelis in libris de anima esse, de anima agere, quæ licet comparata ani-
 malibus

A malibus fit pars & forma, comparata tamē suis partibus totum quoddam est, partēsque & passiones habet quæ de ipsa demonstrantur. Hoc verum esse docet Aristoteles in primo de Anima tex. 3. his verbis: Querimus autem cognoscere naturam animæ substantiāque, & quæ illi accidunt. Sed quoniam tractatio de substantia animæ difficillima est, ut docet ibidem in tex. 4. accidentia autem ad cognitionem ipsius quod quid est conferunt, ex tex. 12. eiusdem libri: hinc fit, ut acturus Aristoteles de sensitiva animæ parte, eiusque viribus, antea de actionibus, atque omnium primū, de obiectis ipsis tanquam notioribus, vñaque de instrumentis ad sensum requisitis, agat: quod clarissimis verbis significauit in secundo de anima, tex. 33. Nulli igitur mirum videri debet, si ibi de his quoque agat, cum hinc ista non ex accidenti & quæ ad alterius notitiam conferunt, sed per se & propriè, quò ad eorum scilicet esse, generationem & naturam cōsiderentur. Hæc particulariùs declaro, Acturus Aristoteles de actu sentiendi, qui non fit absque corpore, necesse fuit ut ibidem de instrumentis sentiendi ageret vbi & de actu. Præterea vis sentiendi ad actū nō ducitur nisi obiecto præsentē (omne enim quod mouetur vel patitur, ab aliquo alio mouetur, passionēque recipit, sine quo actio vel passio nunquam fiet) atqui sensus in moueri & pati consistit, teste Arist. in secundo de anima tex. 51 (patitur autem ab obiecto) absque obiecto igitur sensus nunquam fieri poterit: ratione igitur facultatis sentiendi vel ipsius actus, de obiectis siue sensilibus ipsis actum est. Hoc esse verum docet Aristoteles in eodem libro tex. 66. vbi spectabile illud esse dicit, cui visus accidit, ac si de spectabili siue de obiecto visus eatenus tantum agat, quatenus ad visum refertur, eiusque notitiam facit. Ex subiecto ita posito & constituto, patet primū cur inscriptionem illam libri retinuerimus quæ est, de INSTRUMENTIS SENSIVVM & SENSIBILIVS, non autem quæ de SENSIBVS & SENSIBILIVS vulgò recepta est. Nouimus quidem quæ ad hanc rem Alexander dicat: sed confusionem quantum fieri potest fugimus, resque ipsas, uti sunt, detectas & claras, non obscuritate inuolutas cernere adamamus: cuius fortasse ratione Aristot. acrius aliquando in antiquos inuectus est, quam res ipsa desiderasset. Ex eodem etiam subiecto patet, cur liber hic omnes alios Paruorum naturalium libros præcedat. Nam cum dictū sit, in hisce libris agi de accidentibus & proprietatibus animalium, quorum priores sunt sensus & motus, & inter has sensus excellat, hic liber in quo de iis agitur quæ ad sensum ipsum pertinet, omnibus præponi iure debet. At sensus duplex est, exterior scilicet & interior: sensus exteriores primò animalibus conueniunt, tum interiores: quod patet ex eorum operationibus. hinc fit ut post hunc librum ponatur, is qui de Memoria & Reminiscētia dicitur, quinimo pars etiam huius à Græcis iudicat⁹ est: hocce autē sensus sua sequitur passio, qua ratione tertio loco ponitur liber in quo de sono & vigilia earumque annexis agitur. Sequitur pars quæ est de altera proprietate, nimirū de motu. Sed de his & reliquis libris, cur scilicet eo ordine ponēdi sint, quo nos supra posuim⁹, suo loco agemus: nimirū cum ad interpretationē illorū accedem⁹, quòd aliquādo & fortasse præpediē à nobis fiet: interea hæc dixisse satis sit rationēmq; artulisse, cur hic noster præcurrere debeat. Iam (ni fallor) tria ex propositis declarata sunt. Reliquū est ut de Diuisione & Vtilitate pauca dicamus. Diuiditur ergo lib. in duas præcipuas partes, Exordium & ipsam Tractationē. Hæc in tres partes subdividitur. In quarum prima de AEstheteriis ipsis agitur, quærendo ex quānam materia consistent, & in qua corporis parte sint constituta. In secunda de sensilium essentia, generatione & eorundem speciebus. In tertia dubitationes quædam

A ad hanc omnem tractationem pertinentes aperiantur. Hanc vnam simplicissimam diuisionem sequi placet, quod ad ipsam commodissime omnia huius libri capita reducere possimus. Quanta autem hec disquisitio utilitatis sit, ex eo tantum discere possumus, quod tractationem de anima perficit: quae sane (vt Themistius ex sententia Aristot. protulit) ad omnia quae extra sunt cognoscenda, virtutesque omnes comparandas, magnum atque incredibile affert adiumentum. Quare quemadmodum Medicum decet, vt corpus sanum conferuet: Pictores vero & Statuarios, vt illud coloribus & scalpello recte imitentur, plurimum opere studiique in corporis cognitione consumere: ita rationi quam maxime consentaneum est, Nos, vt animum virtute ornemus, vel potius ignorantiae morbo grauiter affectum liberemus, animi naturam eiusque proprietates omni ex parte assidue contemplari. Haec de *περὶ αἰσθημάτων*.

Pερὶ ὅτι τῆς ψυχῆς καὶ αὐτῶν διώρισται ἄριστον ἔχει τῆς διυ-
νάμεων ἐκείνης καὶ μέρων αὐτῆς, ἐχόμενον, ὅτι ποιήσασθαι ἢ ἐπι-
χέειν ἐπὶ τῆς ζωῆς καὶ τῆς ζωῆν ἔχόντων ἀπάντων, τίνες εἰσὶν
ἴδιαι καὶ τίνες κοιναὶ ἀρχαὶ αὐτῆς.

Q VONIAM autem de Anima per se, nec non de
B singulis facultatibus partium ipsius, antea determinatum est: Reliquum
est animalium & vitam habentium omnium considerare quae sint propriae
& quae communes operationes.

Hoc est prooemium, atque idcirco prima pars libri. Prooemii autem
natura, ex 3. lib. rhetor. cap. 14. id exigit, vt quasi sternat muniat
que viam ad reliqua pertranseunda. Hoc multiplici ratione fieri
potest. Nam aut proponendo tantum quae dicenda sunt, & id vel aperte,
si nota & leuia sint quae pertractantur, vt Arist. fecisse constat, in libris de ortu
& interitu, necnon de sophisticis elenchis: vel obscure, nimirum si res non ita notae,
praeterea magni momenti sint (tunc enim ab enunciatione aliqua vniuersali, qua
dicendorum inuentioni fides fiat, orationis initium sumitur: quod ab Arist. in
primo libro meta. in primo ethi. in primo analy. poster. & alibi etiam seruatum
est) vel ab enumeratione antea dictorum, tanquam ab epilogo praecedentis
libri exordiendo: vt in hisce Paruis naturalibus non semel, praeterea vero
in libro Meteorologicorum priori, & in secundo de Caelo factum esse videmus.
C Elicitor haec doctrina ex Alexandro in prooemio primi Metaphy. & ex Auerroce
cum multis in locis, tum vero maxime in primo phy. com. priori. Hoc vero prooemium
& dicta enumerando, & dicenda proponendo, ad ipsam tractationem
nos ducit, atque id fit (teste etiam Alexandro) vt non modo consilium Authoris,
sed consilii quoque causa nobis nota sit. Diuiditur in duas partes. In prima
propositum totius huius tractationis eiusque causam aperit. in secunda, ad
particularem istius libri scopum explicandum descendit, eiusque rationem
affert. Secunda pars inde sumit initium: Sed de sensu & eo quod est sentire
quid sit, & quare animalibus haec passio accidat dictum est prius in his quae de
Anima. Priorem aggrediamur. In qua primum vniuersale propositum in genere
causamque illius affert, mox id clarius atque in specie explicat. Ita igitur
ait: Postquam de anima a nobis in superiori tractatione determinatum est, id-
que per se, id est tanquam de forma ipsius animantis nulla totius compositi
ratione habita, ac de potestatibus singularum eius partium, nimirum nutriendi:
sentiendi & imaginandi: Reliquum est (vt tota animalium essentia nota sit) de ope-
ratio-

- A** rationibus tum propriis tum cōmunibus ipforū, omniūque viuentiū agere. Neque enī antea de his tractare potuimus, cū causæ primū essentialēs cōpositi, per se declarādē fuerint, mox eius proprietates & affectiones proponēdæ. Ex his scopus Philosophi apparet, eiusque ratio. Argumētatio hæc est: De anima per se antea dictū est, ac primū etiā de partib⁹ corporis animati: (hoc enim subintelligi debere ostendit consequutio, quæ est huiusmodi) ergo de animalium & vitam omnium habentium propriis & communibus operationibus nunc est agendum. Vis consequutionis est: quia post tractationem partium essentialiū necesse est proprietatum doctrinam tradere, vt totius compositi natura perfectè cognoscatur. In assumptione sunt quædam verba obscura: (per se) id est *καθ' αὐτὴν*. Alexander duplicem istorum affert interpretationem. Prima est: in libris de Anima actum esse de ea communiter & in vniuersum, bis scilicet ipsam definiendo: deinde verò seorsim de facultatibus, vt
- B** vegetante & sentiente, aliisq; partium eius. quasi ita dicat, prius de anima in communi egit: deinde id partibus accommodauit, quæ partes animæ sunt. Altera eius expositio est: prius actum est de anima per se, quaten⁹ scilicet forma est, corpus non respiciendo. Vtranq; interpretationem amplectimur. Priori videtur fauere textus Aristotelis in secundo de anima. tex. 30. vbi habet, ridiculum esse quærere definitionem animæ cōmunem non accomodatam singulis potentiis. Particula etiam illa (Per se) annectitur verbo (Anima) quod nō mediocrem huic expositioni auctoritatem affert. Aristotelem autem, de anima cōmuniter tractasse, ipsamq; primū definisse, postea verò ad singulas eius facultates descendisse, satis constat legenti verba secundi libri de anima in primo tex. quæ sunt huiusmodi: Hoc igitur est quod accepimus ab
- C** Antiquis de anima, nunc autem incipiamus tanquam ab initio conantes explicare quid sit anima, & quænam fuerit communissima ratio eius. Præterea verò verba contextus 7. 8. 9. & 27. At si quis intimiùs hæc expositiones expendat, eodē recidere comperiet. His tamen videtur obstare, quod ait Auerroes in disp. 7. in solutione 5. dub. Ea quæ sunt & dicuntur, vt nomina, ad vnum non habent naturam communem quæ seorsim à suis attributis considerari possit. Ratio ibidem ab eo ponitur, nimirum, quia natura istorū media est inter naturam vniuersorū & equiuocorum, eorūq; proprietates est vt non habeant generis & vniuersè attributi naturam, sed multa contineant quæ vni & alteri rei attribuantur, secundum ordinem prioris & posterioris, quousq; ascensus perueniat ad vnum primum in illa natura: ratio vero talis ordinis est, quia vnum alterius causa est, ideoq; causa causatum præcedit: ista igitur non possunt sub natura quadam cōmuni seorsim intelligi, quia naturam cōmunem vt genera non dicunt (huiusmodi enim æqualiter attribuantur) sed ad
- D** vnum primum referuntur, atq; idcirco quicquid de taliū natura dicitur, absq; hoc vel illo communicante, intelligi nequit. Et est sententia Græcorum, vt Simplicii in 3. phy. com. 4. & Themistii in secundo de anima. tex. 30. & in quàm plurimis aliis locis: præterea verò elicitur ex ipso Aristotele in quarto Metaph. tex. 2. Quòd vero anima sit ex huiusmodi genere Entium, patet ex Aristotele in secundo de anima tex. 30. & 31. animam docete ita se habere vt figuram, cuius definitionem aliquam ostendere non licet, præter hanc vel illam. Qui Scotū sequuntur, vt satisfacerēt huic argumento, negarūt naturam istam mediam dari: sed quia nec Scotus illam negat, vt alibi ostendemus, nec illi obiectis locis satisfaciunt, rectiùs dixerimus. Vera esse quæ ait Auerroes ex Aristotele & Græcis interpretibus sumpta. Sed addimus, per Naturæ communis nomen nos duo posse intelligere: naturam genericam vniuersam

b.

quæ seorsim definiri possit, & sine hoc vel illo intelligi, qualē Aristot. motui **A** non tribuit, nec animæ. Præterea verò per Naturam communem id intelligere possumus, quod Themistius vocat rei notionem, vel modum rei cognoscendæ vniuersalem, statim tamen omnibus sibi subiectis aut quibusdam attributam. Quare anima dicitur esse Actus corporis: non quòd detur actus corporis seorsim intelligendus à vegetatiuo vel aliis, sed iuxta talem communem cognoscendi modum consideratū. (Partium). Animæ partes vocat, sumēs id à Platone, impropriè tamē, cùm anima verè diuisibilis non sit: partis autē nomine, pro Facultatis appellatione vtitur. Sequitur: (Reliquū est animalium & vitam habentium omnium considerare quæ sint propriæ & quæ cōmunes operationes). Quæ sit vis cōsequutionis antea dictum est: hoc igitur vult: Restat vt de propriis & communibus animalium & vitam habentium omnium operationibus agam⁹. Per proprias intelligit Thomas operationes cōuenientes singulis speciebus animalium: per communes, illas quæ omnibus viuētibus, **B** vel omnibus animalibus, vel multis generibus eorum conueniunt. Sed errat, tum quia Aristotelis cōsiliū (vt monet Alexander) hoc in loco minimè sit, ita minutim diuidere operationes istas, saltē quoad plātas: tum quia ista expositio aliquid supponit quod falsum est, nimirum hīc agi per se de operationibus plantarum æquè ac animalium. Sunt qui dicant, nomen (propriæ) ad animalia tantūm referri debere: nomen verò (Communes) ad animalia & vitam habentia. Hoc non videtur verum, quia vtrunque verbum (vt patet ex contextu) tam ad animalia quàm ad vitam habentia accōmodatur. Res ista obscurior redditur ex eo quòd libris iis caremus in quibus de plantis pertractatum est ab Aristotel. Dicimus tamen hīc omninò illas operationes intelligi, de quibus in PARVORVM NATVRALIVM libris agitur: & **C** quæ ad animalia ipsa propriè pertinent: hoc nanque in verbis huius contextus indicat, & in fine libelli de longitudine & breuitate vitæ, vbi inquit. Reliquū est agere de iuuentute & senectute, vita & morte, hisce enim determinatis finem habebit methodus qui de animalibus est. Neque obstat, quòd iuuentutem, senectutem, mortem, vitam, sanitatē, morbum, plantis aliquomodo conuenire verum sit. Id quidem fatemur: negamus tamen hīc ista ex proposito plantis attribui. spectant igitur omnes istæ operationes ad animal, de quo iis in libris agitur: sed quia animal non solum animal est, sed viuens, imò primò viuens, mox animal: ideo operationes animalis, quæ viuētis & quæ sentientis, hīc afferuntur. Per proprias igitur operationes intelligit, quæ illi quatenus animal est, conueniunt: per communes, illas, quas quatenus viuens habet, ob id quia in hoc cum plantis conuenit. Et hoc miror ab aliis non potuisse percipi, cùm verba Alexandri ad finem cōmentarii nihil aliud sonent. Ea **D** sunt, Quasi hoc opusculum eò referat, vt de actionibus & communibus, & propriis cuiq; animantū generi editum sit. Quare Leonicus & qui ipsum sequuti sunt, errat, cùm volunt propositionem istam ita hīc esse accipiendam ac si de operationibus animalium & plantarum agendum esse proponatur. (Vitā habentium.) vita ab anima est: est enim anima actus organi corporis, & viuens siue habere vitam dicitur, qui animam habet. Vitæ autem nomen multipliciter accipitur. Vno modo, pro energia ipsa, quæ nō dicit potestatem, sed actionem siue actū, qui opponitur potestati. Intelligere igitur moueri, sentire: sed propriè ali, vita siue viuere est. Aliomodo sumitur vita p̄ forma ipsa dāte vitā, & hac ratione anima dicitur vita. Hīc quocūq; modo vitā accipias nihil interest: quia tamē dixerat de anima dictū esse, atq; idcirco nūc de operationib⁹ habentiū vitā dicendum, Vitæ appellatione animā ipsam siue formā propriè accipias, Nec

- A** Nec verò illud prætermittendum est quod scriptū reliquit Simplicius in digressione in secundam de anima tex. 127. Perfectam scilicet vitam siue perfectum viuēs quatuor habere cōditiones. Prima est, vt habeat principium motus intrinsecum: dico motus, actiue: quia (vt idem Simplicius in proemio primi libri de Anima docuit) Elementa principium quidem mouendi in se ipsis, sed passiuè continent, (aliter tamē docet Alexander: sed de his aliās). Secunda cōditio est, vt motum habeat non versus vnā partem tantum, vt ostrea, spōdylia & huiusmodi, quæ solo dilatationis & contractionis motu mouentur. Tertia, vt motum certum habeat determinatumque, ad aliquem finem: qua ratione culices & vermes perfectè viuētia dici non poterunt. Quarta, vt motū angustum non habeat, culices enim & apes hoc habent, vt si illas, quātum velis instiges, nunquam sui motus rationem sint mutaturæ. Hæc Simplicius. Ex quibus patet nomen Vitæ ab illo latiùs ibi sumi quàm nos hīc velimus.
- B** autem (vt ad rem redeam) non per animam solū, sed per sensum primò dicitur animal, vt docet Arist. in secūdo de Anima tex. 16. Placet hīc aliud animaduertere, nimirum Leonicū deceptum esse in eo quòd putauerit Aristotelem polliceri, se hoc libro de animalibus & plantis dicturum. Neque enim de animalibus ampliùs acturus est quàm de communibus & propriis illorum operationibus, cum iam partium essentialiū absoluta tractatio sit: neque de plātis tractatio proponi hīc potuit, cum negotium hoc ab Animastico seiungatur: sed omnia ista ex malè percepta Aristotelis sententia proficiscuntur. (Operationes) id est *ἔργα*. Quod vocabulum actionem propriè significat: atqui notat Alexander, nomen Actionis hīc nullo modo conuenire: cum Actio propriè nil aliud sit, quàm animæ rationalis functio, cuius expertia sunt bruta. Vult igitur Aristotelem impropiè locutum esse: quod tamen non omnino verum est. Reminiscentia enim per medium inueniēdo fit. Verūm hoc illi demus, non enim semel Aristot. nominibus ipsis abutitur: cum præsertim nomina, ad id de quo agitur, parum pertineant.
- C**

Τὰ μὲν οὖν εἰρημένα πρὸς ψυχῆς ἰσχυροῦσθαι. πρὸς δὲ τῶν λοιπῶν λέγουσθαι, καὶ ἀποῶ-
τον πρὸς τῶν ἀρώτων.

Quæ igitur de Anima dicta sunt ponantur, & de reliquis dicamus, primumque de primis.

- Pars hæc cum superiore cohæret, hoc modo: Ex proposito scopo & cōsilio, colligit necesse esse pro tractatione horum ea ponere quæ in libris de anima dicta sunt, mox ordinem quoq; tractandorū declarat: ac si diceret: Partibus animalium essentialibus explicatis, restat vt de eorundem propriis cōmunibusq; operationibus agamus: quod cū ita se habeat, necesse est ea ad taliū operationū notitiā ponere, quæ in libris de anima (vbi nimirū de forma animalium actū est) pluribus declarata fuere: gen^o enim dans formā (teste Auerroë in tertio cæli com. 28) dat omnia accidentia generato, media illa forma. Primum autē de primis agam^o. (Ponatur). Notat Alexander ex Arist. primo Analy. post. duplicè esse suppositionem. Vnam quā *ἀξιωμα* Græci aliquando vocāt: Aristot. verò illo in loco positionē, Latini effatum, Alexander hīc simpliciter suppositionem. Et est propositio illa, quam necesse est quemlibet docendum domo afferre, non autem à præceptore expectare: vt, de quolibet est vera affirmatio vel negatio, non contingit idem simul esse & non esse. Quibus solis aut certè paucis aliis, descriptio illa Aristotelica conuenit. Alia verò est quæ ab Aristotele suppositio id est *ὑπόθεσις* vocatur, à Philopono positio, id est *θέσις*, ab Alexandro suppositio ex parte, id est *ὑπόθεσις κατὰ μέρος*, quia non omnino indemonstrabilis & supposita est, sed in aliqua scientiā solū determinata

& probata, in alia verò supposita ac tanquã concessa & indemonstrabilis accepta: & hanc eum quidem qui sit docendus habere non est necesse: hæc in-
 scientiis subalternis cognoscitur: semper enim quæ superior est, principia in-
 ferioris probare debet: inferiori verò à superiori probata recipere. Philoponus
 autè in primo poster. com. xiiii. ita effatum à positione id est *ἐξίωμα ἀπὸ τῆς θέσεως*
 distinguit: vt Effatum omnibus ingenitum esse dicat, Positionem verò non
 omnibus sed aliquibus. Auerroes quoque comm. 14. idem ait: sed addit posi-
 tionem ideò non omnibus notam esse, quia multi exiguè exercitati, multi he-
 beti tardòque ingenio sunt. Animaduertendù est autè nomen Effati siue *ἐξίωμα*
 & communiter & propriè sumi. Propriè simpliciterque Effatù sumitur,
 cùm definitur eo modo quo iam diximus ab Aristotele definitum esse. Com-
 muniter verò siue aliquã ex parte tunc vocamus aliquid Effatum, quando a-
 licuius tantùm conclusionis respectum habemus, quæ sine tali principio
 bene percipi non potest. Ex quo tam Philoponus quàm Themistius plura ef-
 fatorum genera inducere solent. Alia enim dicunt omnibus scientiis cõmunia,
 vt duo illa suprà cõmemorata: alia aliquibus: vt, omne agens agit propter
 finè: hoc enim Theologiæ & Physiologiæ cõmune est: alia vnus tantùm sci-
 entiæ propria sunt: vt ex nihilo nihil fieri: Id enim Physiologiæ tantùm inferuit.
 Sed de his aliàs suo loco pluribus. Nunc illud addere sat esto, Aristot. hîc sup-
 positionis vocabulo intelligere, non effatum propriè aut ex parte, sed positi-
 onem à Philopono, vel suppositionem ab Aristotele, aut suppositionem ex parte
 ab Alexandro vocatam. Hæ autem nil aliud sunt quàm vel definitiones tradi-
 tæ, vel propositiones in libris de Anima declaratæ. (Primũque de primis).
 Latini qui Alexandrum sequi voluerunt, malè interpretati sunt hæc verba.
 Per primas enim, communiore operationes intelligunt, ac de iis primùm a-
 gendum esse volūt: quia communiora ordine doctrinæ præcurrāt, de sententia
 Aristotelis primo phys. tex. 57. & tertio eiusdem tractationis tex. 2. Patet
 tamen Aristotelem priùs de propriis quàm de communibus doctrinam insti-
 tuisse. Sensus enim & motus de quibus primò agit sunt animalium propria,
 mox ea sequuntur quæ viuentium omnium communia sunt. Qui Alexandro
 aliam tribuūt sententiam, nimium illius sunt studiosi. Neque enim video, vn-
 denam illam eliciāt. Dicendum est igitur hîc verbum *πρώτων* pro eo quod pro-
 prium est siue proximum, ab Aristotele vsurpari. Hoc autem sæpe ab ipso fie-
 ri, in secũdo de physica auscultatione & in posterioribus Analyticis videre li-
 cet. De primis igitur, id est propriis & quæ primo etiam loco propositæ sunt o-
 perationes agit Aristoteles: hoc est de iis quæ animalibus tantùm conueniunt,
 in iis que solis reperiuntur: vt sensus, cuius obiectum & instrumētum hîc quæ-
 ritur, memoria, reminiscencia, & motus: mox eas declaraturus, quæ viuenti-
 bus omnibus, licet non æquè, tribui possunt. Iam verò argumēto Latinorum
 ita respondemus: Ordine quidem naturæ, qui à prioribus & vniuersalioribus
 ducitur, cõmuniora præcurrere: (& hoc quidẽ ordine vtitur Aristoteles inter
 partes præcipuas & scientiarũ totarum, vt ita dicã, completiuas.) Ordine ta-
 men doctrinæ, qui nõ ab vniuersalioribus sumitur, sed ab iis à quibus facilius
 disciplina tradi & acquiri possit, præterea verò à nobiliorib⁹, aliquãdo postpo-
 ni. Hunc ordinem induxit Aristotel. in quinto metaph. cap. priori, & Auer-
 roes ibidem in com. quinto, clarissimis verbis cõfirmavit. At non solum ipse
 tradidit, sed sæpe seruaui in sciētis præsertim particularibus siue in partibus
 scientiarum. De Animalibus enim primò agere voluit quàm de plantis, vt su-
 præ ostendimus, hac sola ratione. Nã licet anima vegetatiua cõmunior sit &
 prior natura, quàm sensitua: tamẽ quia sciētia de Animalib⁹ facilius traditur
 ac percipitur, quinimò plantarũ notitia ex illa sola manifesta fit, vt docet A-
 uerroes

uerroes in secundo de Anima com.6. idcirco Animalium doctrinam præcedere
A voluit. Sed & in secundo libro de Anima id præstitit. Nam licet sensus tactus
 prior natura sit & communior visu, qui in perfectis tantum animalibus repe-
 ritur: à visu tamen tanquam à nobiliori facultate initium sumpsit. Ex his ta-
 men nequis colligat ordinem doctrinæ, à naturæ ordine peritus seiunctum
 esse. Quinimo ita illi cohæret, vt idem doctrinæ ordo dicatur qui naturæ. Do-
 ctrina enim quædam quasi ars est, ab intellectu quasi ab artifice suo cõstituta:
 Omnis autem ars naturam imitatur: Doctrinæ igitur ordo, naturam sequi
 debet, nisi ex accidente aliquo vt dictum est, prohibeatur.

Φαίνεται ἡ τὰ μέγιστα, καὶ τὰ κοινὰ Ἐἰδία τῆς ζώων, κοινὰ τῆς τε ψυχῆς ὄντα, καὶ τοῦ
 σώματος ὡς οἰον αἰσθησις, Ἐμνήμη, καὶ θυμὸς, καὶ ἐπιθυμία, καὶ ὅλων ὀρεξίς· καὶ πρὸς τοῦ-
 τοις, ἰδὸν, καὶ λύπη καὶ γὰ ταῦτα σχεδὸν ὑπάρχει πᾶσι τοῖς ζώοις, πρὸς ἡ τοῦτοις, τὰ
 μὲν πάντων ὅτι τῆς μετεχόντων ζωῆς κοινὰ, τὰ ἡ τῆς ζώων ἐνίοις τυγχάνουσι ἡ τούτων
B τὰ μέγιστα τέσσαρες οὔσαι συζυγίαι τὸν ἀριθμὸν μόναι. ὅσον ἐγρήγορις, καὶ ὑπνός, καὶ
 νεότης, Ἐγῆρας, καὶ ἀναπνοή, καὶ ἐκπνοή, καὶ ζωὴ καὶ θάνατος· πρὸς ὅν θεωρητικόν, τίτε
 ἕκαστον αὐτῆς, καὶ διὰ τίνας αἰτίας συμβαίνουσι.

Videntur autem maxima tum communia tum propria animalibus
 quæ nempe corpori & animæ communia sunt, vt sensus, memoria, ira,
 cupiditas, ac demum appetitus, præter hæc etiam voluptas & dolor: et-
 enim hæc propè omnibus animalibus insunt. Sed præter ista quædam
 sunt omnium vitæ participantium communia, quædam verò quorun-
 dam animalium. Horum autem maxima sunt, nempe quatuor solum nu-
 mero existentes coniugationes, vt vigiliæ & somnus, iuuentus & sene-
 ctus, expiratio & respiratio, vita & mors. de quibus considerandum est,
C quid vnumquodque illorum sit, & ob quam causam fiat.

Explicat in specie, quod supra in genere proposuerat. Agendum est, inquit,
 de communibus & propriis animalium & vitam habentium operationibus.
 Nunc igitur quæ qualisque illæ, præsertim verò maximæ & præcipuæ sint, ex-
 planat. Primum autem primas, id est animalium proprias (vt dixerat) mox cõ-
 munes, id est, viuentibus omnibus cõuenientes, enumerat. Hic tamē Arist. tam
 inter primas quàm inter secundas ordinem statuit: alias enim aliis commu-
 niores vocat. Dicit igitur, Tam communes quàm propriæ & præcipuæ ope-
 rationes animalium quæ cùm corpori tum animæ conueniunt, sunt: vt sensus,
 memoria, ira, cupiditas, ac tandem appetitus: præterea verò dolor & volu-
 ptas. Istas operationes esse communes & proprias animalium inde liquet. Sũt
D enim ferè in omnibus. Tam autem communes quàm propriæ præcipuæq; vi-
 uentiũ operationes animæ & corpori cõueniētes sunt quatuor ad summũ nu-
 mero cõiugationes: Somnus & Vigilia: Iuuetus & Senectus: Expiratio & Re-
 spiratio, Vita & Mors. De quibus omnibus, quid sint, & ob quàm causam fi-
 ant, considerandum est. Possemus partem hanc in tres particulas distribuere.
 In prima, propriæ & communes animalium operationes proponuntur: In se-
 cunda, communissima: In tertia, quænam sint de his quærenda docetur. Pri-
 mam partem aggrediamur Cuius hæc est summa: Maximas cùm communes
 tum præcipuas operationes, tam animæ quàm corpori animalium conueniē-
 tes esse: vt sensus, memoria, appetitus, voluptas, & dolor. Quid in hac propo-
 sitione subiecti vicem gerat, & quid prædicati, nõ satis apud interpretes alios

constat. Thomas vult hîc doceri communes & proprias operationes animalium, tam corpori quàm animæ conuenire, vt ex eo necessitas huius tractationis à libris de anima seiunctæ intelligatur. Idcirco ipse, propositionem hâc non solum à reliquis duabus partibus huius textus: sed ipsammet à seipsa disiunctam interpretatur. Quatenus Thomas asserit Aristotelem in hac propositione viam sibi ad ea quæ dicturus est quodammodo sternere: eatenus ipsius sententiam probo. At quantum ad sensum præcipuum Authoris allatum, omnino improbo. Nam quòd Aristoteles hîc dicenda clariùs & particulariùs explicet, patet primùm ex eius consuetudine: mox ex iis quæ in tertia parte à nobis enumerata ponuntur. Deinde quomodo ista verba à sequëtibus disijungi possint non video. Verbum enim, VT, tantam connexionem secum affert, quàm vel vllò alio modo possit. Leonicus quoque partem istam, non eadem tamen ratione scindit. Quò fit, vt tam in nexu quàm in scopo afferendo: præterea verò in verbis expendendis, quid sibi velit, non satis constet. Alexander veram quidem totius huius partis explicationem assequi alicubi videtur, sed in interpretandis verbis tantam incòstantiam præ se fert, vt quæ sit eius mens statui nullo modo possit. Ex recentioribus sunt qui verba nonnulla mutant, & qui illis etiam vim afferant. Quòd licet in Aristotele interpretando aliquando fieri necesse sit: non tamen semper libertate hac vti fas est. At nos, ne syllaba quidem mutata, omnia, vt spero, planissima reperiemus. Hoc autè in hac priori parte primùm: mox in aliis ostendemus. In his tamen omnibus, Aristotelis artificium primùm animaduertendum esse dico. Proposuerat supra agendum esse de propriis & communibus operationibus animalium, & vitam habentium, nunc non modò quid per communes & proprias operationes intelligat, sed quid per animalium operationes: præterea etiã quid de illis tractandum sit, explicat. De primo enim ait, Communes istas & proprias operationes esse, vt sensus, memoria, ira, desiderium, appetitus, voluptas & dolor: præter hæc, etiã quatuor illæ coniugationes. De secundo, Esse operationes corpori & animæ conueniètes. De tertio, Quid vnæqueque sit & ob quã causam fiat, quæri oportere. Prima igitur pars contextus, continet exempla operationum maximarum & præcipuarum tam communium quàm propriarum animalium. Istæ sunt quæ vel ad sensum, vel ad motum pertinent. Priores erunt, sensus ipse exterior (quem nomine Sensus designat) & memoria ad quam reminiscencia reducit. Posteriores erunt appetitus, qui est prima causa motus in animali, teste Aristotele in tertio libro de anima tex. 50. & ex consequenti passiones quæ in facultate appetite sunt. Motus enim ex eodem libro tertio tex. 46. est aut fugientis, aut prosequentis: fugere autem & prosequi, vt declarat idem in secundo de anima, absque illis passionibus vel principiis passionum fieri nequit. De his autem affectionibus agit Aristoteles in libro de motu, quæ illius principia sunt, vt ipse testatur cap. 3. eius tractationis. De iisdem alibi pluribus, vt in libris de anima, & in libris de moribus, sed alia ratione, verba fecit. Sed quid singula horum significant, paucis primùm declarem: mox corpori & animæ communia esse ostendamus: postremò verba quædam in còtextu posita expendamus. Animalia vt animalia sint, primò ex sentiènte facultate habent: sentiendi verò facultas, ad actum sola susceptione specierum sensilium traducitur. Tunc enim visus albedinem percipere poterit, cum in speciem albedinis formatus erit: idem de aliis sensibus externis dico. Adde, cum sensus simplex suum obiectum cognoscit, non sequitur, neque fugit: at cum species aliqua iucundi vel molesti accedit, tunc appetitio excitatur. Visus enim, verbi gratia, quandiu cognoscit flauum, non moue-

- A** mouetur: cum primùm autem dulcedinis species adiungitur, vt in melle, continuo excitatur appetitio. Est igitur appetitus nihil aliud quàm facultatis sentientis inductio ad rem obiectam sequendam vel declinandã. Et re ipsa appetitus à sensu nõ differt, sed ratione tantùm quadã & cogitatione seiunguntur. quemadmodum etiam cum dicimus, terrea inferiorem locum appetere: appetitum istum à forma terræ distinctum non intelligimus. Hoc verum esse testatur Arist. qui in tertio libro de anima, inquit, ^{ὁπότε} nihil aliud esse quàm motionem mentis & sensus: prior voluntas propriè dicitur: secunda appetitus. Vbi illud animaduertendũ est, Licet appetitus in sensu excitetur, non tamè in hoc vel illo excitari: sed in sensu ipso cõmuni qui vnicus re ipsa in omnibus animalibus est, quã verò propriis quibusdã organis ad res externas percipiẽdas vtitur, variis nominibus nũcupari: sensum scilicet visus, auditus, tactus, gustus, olfactus: Neque enim pceptiones sensuũ qui in organis istis exterioribus insunt, terminãtur aut quiescunt nisi cum ad cõmunẽ sensũ peruenerit, in quo omnis sentiẽdi fons est. In hoc igitur sensu qui aliquãdo phãtasia, aliquando memoria ob diuersa sui munera vocatur, & qui differentias specierum sibi oblatarum cognoscit, appetitio fit. Hęc de appetitu in præsentia. Ad reliqua accedo. In sentiente hac anima, tria inesse sæpe dicit Aristoteles, Facultatem, affectionem, habitum. Facultas, inquit Eustratius, est ipsemet appetitus idoneus, qui à voluptate rei iucundæ perceptæ, vel dolore rei molestæ excitetur. Nihil enim aliud (vt ex his quæ diximus colligi potest) appetitus est, quàm habilitas illa & facultas, qua excitamur ad aliquid, vel sequendum, vel fugiendum. Affectio verò, est ipsa iam præsens excitatio commotiõque. Ideò rectè Andronicus affectionem definire visus est: Esse animæ motionem rationis expertem, ex opinione vel boni vel mali cuiusdam excitatam. De Habitu nihil hoc quidem loco. Redeo igitur ad affectiones siue ^{πάθη} à Græcis vocata. Atque de ipsius primùm fontibus, ex quibus istæ affectiones fluunt, nonnulla dico. Fontes isti sunt, Voluptas & Dolor. neque enim in numero affectionũ ista duo reponuntur: alioqui sequeretur, quo nihil est absurdius, nimirum ipsa ex sese oriri. Voluptas autem nihil aliud est, quàm perceptio rei obiectæ, conuenientiam & cognationem habentis cum facultate percipiẽte: pertinetque voluptas tam ad sensum quàm ad intellectum, quemadmodum & dolor. Verùm nonnulla dicamus de Voluptate illa, quæ sequitur sensum, vt eius natura patefiat. In sensu omni (sumo autem sensum pro actu ipso & energia sentiẽdi) vt verbi gratia, in visione duas causas requiri satis constat: facultatem videndi, & rem extrinsecus obiectam, in cuius speciem facultas ipsa formatur, & ita formata in actum exit. Cum igitur facultas videndi optimè erit affecta, multaque proportio & conuenientia, naturæque consensio rei obiectæ cum facultate, nisi aliquod in medio intercedat impedimentum, tunc perfecta visio fiet. Perceptio autem sensus, illius conuenientia voluptas dicitur: & quò maior vel minor erit conuenientia, vel ratione rei obiectæ, vel facultatis, vel mediũ, eò quoque maior vel minor voluptas vocabitur. Quid sit dolor ex his patet. contrarium enim ex contrario iudicatur. Erit enim perceptio rei obiectæ quæ discrepet, & facultati sentienti percipienti aduersetur, ipsamque malè afficiat. Ex hac voluptate, & ex hoc dolore omnes affectiones oriuntur. Nam si res obiecta sensui, illique consentanea, voluptatem afferat, excitatur amor in facultate appetente. Sequitur desiderium: anima enim illa voluptate affecta, re quæ sibi simillima est, & quam amat, perfrui exoptat. Hinc spes. Quòd si ea aliquando fruatur, oritur gaudium: quòd à voluptate distinguimus, quia voluptas, est illa ex qua affectiones istæ oriuntur.

tur. Gaudium verò est quædam facultatis appetētis quies: quòd si rem quam cupit alicuius opera acquisiuerit, innascitur Gratiudo, qua scilicet illi à quo beneficium accepimus gratiam referre cogitamus. Cùm verò appetens facultas dolore commouetur, primò odium exoritur: mox fuga, præterea timor, his accedit mœstitia, postremò ira. Nò me latet istas affectiones inter se confundi aliquando & copulari, vt Plato monet: sed nos omnes istas ex suis fontibus seruato proprio vniuscuiusque ordine, haurire maluimus. Iam patet, quid Aristoteles per iram, quid per cupiditatem siue desiderium, appetitum, voluptatem & dolorem intelligat. Pergamus ad alterum propositum caput. Hæc omnia tam corpori quàm animæ conuenire Aristot. infrà declarabit: sed in primo libro de anima t. 12. & in t. 14. & in tertio eiusdem tractationis t. 54. idem docet. Verùm probemus hæc omnia vnica ratione ex definitione animæ sumpta, corporea esse. Anima est actus corporis physici organici, ad eò vt eius perfectio & quidditas sit. Nunc verò ita argumentor: Anima, est actus & perfectio corporis, ergo operationes ab animali prodeuntes, sunt animæ & corpori còmunes. Còsequutionem probo verbis Auerrois in 2. de anima com. 22. Si enim est perfectio corporis, nullo modo separatur à corpore. Probatio huius est, quia finis à re finita non seiūgitur: sunt enim correlata: atqui perfectio est finis: à re igitur perfecta & finita non seiūgetur. Nò seiūgitur ergo anima à corpore, cui perfectione & Esse largitur. Ex quo consequitur, operationes vtriusque conuenire. Nam dato opposito assumptioni iam probatæ, contrarium colligeretur: Animam scilicet esse à corpore separabilem. Animam intelligentem hinc excipio, neque enim de hac quæstio est, sed de animalium anima, quam actum corporis verè esse protulit Aristoteles. Aliter verò de intelligente loquutus est. (Maxima). Sunt qui ita interpretentur: Dicuntur istæ maximæ respectu habito ad alias quas addet, nimirum ad quatuor còbinationes, i. *ovz vsias*. Atqui illas etiã maximas vocat Arist. Alexander autè non satis videtur seipsum explicare, licet nonnulli falsam quandã huius dictionis interpretationem illi falso tribuant. Thomas rectius loquutus est, sed non planè vidit quod res est. Nos verò existimamus dictionem (Maxima) idem valere vel significare ac Præcipuum & apparens: habito scilicet respectu ad alias huiusmodi operationes in hoc genere minus apparentes. Sunt hæc ex parte sensus, vt imaginatio, æstimatio: ex parte affectionum, vt spes, gaudium, amor, odium, fuga, timor, aliæque ad has relatæ, vt alacritas, elatio animi, insolentia, ostentatio, remissio animi, & in hoc genere innumerabiles aliæ. Vt enim priora illa duo à sensu re non distinguuntur, ita hæ affectionibus iam dictis implicatæ sunt, ad illasque præcipuas enumeratas reducuntur. Iram autem & cupiditatem hinc tantum proponere voluit, quia cùm de animalium affectionibus loquatur, quæ motus principia sunt, omnibus animalibus à natura insitum esse videtur, vt se vitam corpûsque tueantur, atque ea quæ sibi ad viuendum necessaria, aut voluptatis efficiencia existimant, omnibus viribus comparent, vitentque ea quæ nocitura, aut dolorem illatura videantur: idcircoque eis cupiditas ad vtilia & iucunda prosequenda tributa est. Præterea etiam fax quædam iracundiæ, qua tanquam stimulo irritata facilius se defendant, noxiæque & molesta expellant. qua fortasse ratione appetitum in cupiditatem & iram Plato distribuit: & Aristoteles ipsum sequens tertio libro de anima t. 42. partem irrationalem in concupiscibilem & irascibilem partitus est. per iram & concupiscentiam vterque significans, partem illam facultatis appetentis, quam nos moueri à voluptate diximus: atque item alteram quæ mouetur à dolore. (Hæc enim ferè omnibus insunt animalibus). probat affectiones & operationes istas communes

Ammunes esse & proprias animalium. Communes sunt, quia sensus, cupiditas, & appetitus in omnibus inest: quod item docet Aristoteles in secundo de anima t. 27. Non sic ira. Est enim ira libido vlciscendi, & irascitur qui vim sibi præter æquum aut læsionem aliquam re vel verbis inferri percipit. at animalia imperfectiora, quæ omni prorsus æquitatis, honoris & gloriæ sensu carent, quomodo irasci propriè vnquam dici poterunt? Non omnis quoque motus est in omnibus, neque memoria, neque reminiscencia. quæ igitur in omnibus animalibus reperiuntur communia vocantur, quæ in aliquibus, propria. Aristoteles autem ita loquendo (hæc enim ferè insunt in omnibus animalibus) id omnino quod nos diximus, sed obscuriùs explicat. Idem enim vult ac si ita loqueretur (hæc enim non omnia, omnibus animalibus conueniunt: etenim dictio illa (ferè) rem generaliùs prolatam restringit. Sequitur secunda pars: in qua communes & propriæ tam animæ quàm corpori conuenientes operationes, imperfectiores tamen, id est ad vegetantem animam magis accedentes, enumerantur: atque inter has præcipuæ & maximæ. Quare, ni fallor, ad hunc modum loquitur Philosophus: Præter has excellentiores operationes quæ animalibus, quæ animal est, conueniunt, sunt aliæ quæ sibi cum aliis viuentibus cõmunes sunt: inter quas quædã sunt cõmuniissimæ, ita vt in viuentibus omnibus, vt plantis & ζωόφύτοις insint: cuiusmodi sunt iuuentus, senectus, somnus, vigilia, vita, mors. Quædam verò ad vegetatiuam quidem accedunt, & plantis aliquomodo conueniunt: sed sunt animalium quorundam, non omnium propriæ: vt exspiratio & respiratio, quæ duo non nisi animalibus pulmonem habentibus tribuuntur. Ex hoc loco illud colligi volo quod monui in exordio huius libri, non agi scilicet in hisce libris de operationibus communibus & propriis plantarum, nisi ex accidenti, nimirum quatenus animalia cum vegetatiuis conuenientiam habent. Aristoteles enim in diuisione istarum operationum inferiorum & plantis conuenientium, pro vno membro omnia viuentia accipit: pro altero animalia quædam. Præterea nulla propè est ex hisce operationibus, quæ non metaphoricè tantum in plantis esse dicatur. Esto enim in præsentia (nam de re hac suo loco agemus) iuuentutem & senectutem, vitam etiam & mortem illis conuenire: quid de respiratione & expiratione, quid de somno & vigilia dici poterit? Causa enim somni est refrigeratio, vel (ex Galeni sententia) humectatio primi αἰσθητικοῦ: quod, peripateticè loquendo, cor est: ideòque somnus sensuum exteriorum ligamen esse dicitur: vigilia verò quæ ex aduersis oritur causis, illorum solutio vocatur. Respiratio etiam nil aliud est; ex Aristotelis & Galeni sententia, quàm motus reciprocus substantiæ aereæ excitatus à facultate animali & vitali, mediis musculis thoracis & septo transuerso, vt feruor caloris naturalis in corde ob vitæ custodiam ventilatus conseruetur. At quid horum in plantis reperies, quæ sensu, corde, cerebro, pulmone, & musculis sunt destitutæ? Sed ex libro de Respiratione, & de iuuentute, senectutèque qua ratione ista plantis conuenire dicantur satis ab Aristotele discimus. Non est igitur quòd nos in his diutius hæreamus, suo loco omnia pertractaturi. (Maxima). Eadem ratione ponitur, qua in superiori partitione. Multæ enim ac propè innumerabiles aliæ operationes sunt, quibus, cum animalibus, plantæ, vel cum plantis animalia conueniunt. hæc notè fient percurrenti per facultates illas naturales ac præcipuas quæ à medicis considerantur. (Coniugationes). Est enim vnum horum quasi priuatio alterius. Vigilia, somni: iuuentutis, senectus: inspirationis, respiratio: vitæ, mors. Hic possit aliquis dubitare cur somnum & vigiliam Aristoteles inter has imperfectiores operationes enumeret, cum præsertim somnus sen-

sus passio fit: idem queri posset de respiratione, cum sit potius animalis motus
 quam vitalis. Iam responsum est, cum diximus superiores ab his fuisse distin-
 ctas. Quandoquidem ille nulla ratione vel vera vel metaphorica in plantis re-
 periuntur. Hæc verò quia non tantum animales, sed naturales quoque opera-
 tiones sunt (ut medici docent) ad plantas secundum similitudinem aliquam
 accommodari posse videtur. (De quibus speculandum est, quid vnumquod-
 que illorum sit). Duo proponuntur problemata horum enumeratorum exa-
 minanda: quorum vnum, ex parte causæ formalis: alterum, ex parte causæ effi-
 cientis est. Neque ab his causa finalis seiungitur: vna enim cum illis accipi-
 tur. Hæc dicimus, quia (ut ait Aristoteles in secundo poster. analy.) quatuor
 sunt quæ sita, quòd est, quid est, & ista simplicia vocantur: si est, & propter quid
 est, quæ composita sunt. Hic igitur ponit Aristoteles quòd hæc sint: (sunt enim
 in libris de anima declarata) & querit quid sint & propter quid sint. atqui hoc
 modo querere, est causam querere, querimus enim ut sciamus, scire verò fit
 per causam, ideo ex denominationibus tributis ab Aristotele in secundo phy-
 sicorum libro text. 28, & 29. dico: per quid, formam ipsam rei intelligi: per pro-
 pter quid, finem atque etiam efficientem.

Φυσικῶν δὲ τῶν ἐπιεικῶν καὶ νόσων τὰς πρώτας ἰδεῖν ἀρχάς. οὔτε γὰρ ἐπιεικῶν, οὔτε νό-
 στον οἷόν τε γίνεσθαι τοῖς ἐσσημηδύοις ζωῆς, διὸ σχεδὸν ἴσθ' τε περὶ φύσεως οἱ ἀλλεῖστοι, καὶ ἴσθ'
 ἰατρῶν οἱ φιλοσοφώτεροις τῶν τεχνῶν μετιόντες, οἱ μὲν τελευτῶσιν εἰς τὰ περὶ ἰατρικῆς, οἱ δὲ
 ἐκ ἴσθ' περὶ φύσεως ἀρχοῦνται περὶ ἰατρικῆς.

Physici autem est, sanitatis & ægritudinis primas causas nosse: neque
 enim sanitas aut morbus iis quæ vita destituta sunt accidere potest. quare
 multi ferè physicorum, & medicorum etiam ii qui philosophicè ma-
 gis artem exercent, illi quidem in ea quæ spectant ad medicinam desi-
 nunt, hi autem à physicis de medicina agere exordiuntur.

Connectitur hæc pars cum superiori. Quoniam alia operationum coniu-
 gatio sanitatis nempe & ægritudinis ponitur, quæ & maxima est, & tam ani-
 malibus quam plantis, id est viventibus omnibus inest: seorsim autem expo-
 nitur: quia illius considerationem ad physicum pertinere non æquè constat.
 Adiungitur igitur in præsentī particula hæc coniugatio ad alias: & à physico
 instituto aliena non esse probatur: & hoc quidem duplici ratione: quarum v-
 na physica, altera logica ex Aristotelis denominatione in tertio phys. t. 40, &
 42. dici potest. Prima est in parte priori contextus: secunda in posteriori. vtra-
 que in hunc modum habet. Sanitas & ægritudo extra corpus viuum non re-
 periuntur: physico igitur tam sanitatis quam ægritudinis principia prima cō-
 sideranda sunt. valet argumentatio, si assumptio vera sit, ex duobus positis: ex
 eo nempe quòd physicus per se de corpore viuo animaque illi vitam tribuē-
 te agat: præterea ex alio, quòd hic de communibus & propriis corporis vi-
 uentis affectionibus doctrina instituat. Additur secunda ratio quæ ex prio-
 ri quodammodo proficiscitur. Sumpta est autem ab vſu tam physicorū quam
 medicorum. Ait enim, Physicorum multi suas speculationes desinunt in iis
 quæ ad medicinam pertinent, è contra etiam medici illi qui non empiricè,
 sed dogmaticè atque ex causis medicā artem facere vel nosse cupiunt, à phy-
 sicis Theorematis exordiuntur, mox ad medica pergunt. (Neque enim
 sanitas aut morbus iis quæ vita destituta sunt accidere potest). Ex notione
 terminorum, propositio ista quam nos pro assumptione posuimus vera esse
 patebit.

A patebit. Quid pro vita, viuere, & vitam habere sit accipiendum, supra quantum fat erat declaratum est. Quid sit sanitas & quid morbus nunc paucis explicemus. Sanitas igitur nihil aliud est, quàm affectio & constitutio naturalis, siue secundum naturam, actionem perficiens: per sanitatem enim (vt dicebat Galenus in primo libro de tuenda valetudine) nil aliud est intelligendum quàm corporis constitutio quædam, in qua nec doloribus cruciamur, neque in vitæ actionibus impedimur: & tunc se sanos homines existimant, (vt idem in primo de differentiis morborum testatur) cum partium corporis ministerio, ad eas quæ in vita necessariae sunt actiones obeundas, sine aliquo vitio perfungi potuerint. At cum corporis partes quædam ex ipsis elementis primò fiant, quæ similes dicuntur, quædam verò ex compositione illarum similarium instrumentales dicte, & actiones quædam primarum & quædam secundarum partium sint: sanitas non in debita tantum conuenientia, quam *ἁρμονία & σύμμετρον* vocant, elementorum ex quibus constamus: sed etiã in optima partium instrumentalium compositione, figura, magnitudine, optimoque situ consistet. Ex his patet quid sit morbus, & in quo potissimum eius natura consistat. Erit enim Affectio præter naturam vel partium similarium vel instrumentalium, lædens operationes viuentis. In corpore igitur viuenti solo sanitas & morbus reperietur, cum ipsum organicum sit, actionesque tam vitales quàm animales & naturales edat. Ex quo sequetur physicum cum ægritudinem tum sanitatem speculari debere. Dico autem ægritudinem & sanitatem, quæ priori attributo conueniunt, nimirum corpori: est enim sanitas siue sanum ex iis quæ sunt ad vnum, teste Aristotele quarto libro metaphy. t. 2. Dicamus in summa, corpus viuum quæ sanum à physico cõsideratur. (Prima principia). Restrungitur his verbis id quod dictum est, ne scientiæ confundantur. Neque enim physicus sanitatem & ægritudinem considerat, quoad principia illarum proxima, sed quoad remota tantum. & illud est quod ait Auerroes in secundo Collig. cap. de compl. membrorum: Medicæ scilicet artis aliquid speculatiuum esse, id est ad scientiam naturalem pertinens, & aliquid practicum: & declarans quænam sit ista pars speculatiua, addit: Accipitur autem speculatiua pars à causis multum remotis ægritudinis & sanitatis, vt sunt elementa, aliæque huiusmodi. Quod autem causæ particulares sanitatis & ægritudinis à medico tantum considerentur, patet ex Aristotele secundo phy. text. 26. Hanc eandem propositionem iisdem ferè verbis & clarioribus etiam Aristoteles proponit in reliquo illo fragmento tractationis de sanitate & morbo, vbi in hunc modum loquitur: De sanitate autem & morbo, non solum medici, sed etiam physici est aliquomodo quoad eorum causas dicere. quatenus etiam hi differant & diuersa contemplantur, latere non oportet. Nam quod ex parte aliqua affines sint istæ tractationes, id, quod seruatum esse videmus, satis testari poterit. nam medici quicunque docti ac diligentiores de natura dicunt, & principia ex ea sumere dignantur: & ij etiam qui inter physicos elegantiores esse voluerunt, in medicis principiis suas ferè speculationes terminant. In exemplaribus nonnullis Græcis verba ista in epilogo libelli de respiratione ponuntur: quod si ita habeat, maior illis fides & authoritas adhibenda erit. (Quare multi ferè physicorum & medicorum, etiam ij qui philosophicè magis artem exercent). Dixi hanc rationem ex priori proficisci, quia cum eiusdem munus sit corporis viui causas pertractare, & sanitatis principia prima: physicus in vtroque versari debet, & medicus qui artè ratione exercere voluerit, à physico exordietur. Extat Galeni libellus, in quo hoc ipsum ostendit: Optimum nempe medicum eundem esse philosophum.

Præterea libri eiusdem de elementis, de temperamentis, de facultatibus naturalibus: Hippocratis quoque liber de natura humana: Auicennæ item prima fen. prioris canonis, verum id esse probant, quod hîc Aristoteles de quibusdam antiquioribus & eruditioribus asserit. (Philosophicè magis). Sapientis & philosophi est causas nosse, ex Aristot. in proœmio primi metaphy. & natura philosophiæ est res exactissimè perscrutari, teste Auerroe in secundo eiusdem tractationis comm. 15. & in secundo cæli comm. 34. idcircoque medicus qui dogmaticè, causas scilicet ægritudinum ab ipsarum natura, partiumque malè affectarum essentia, tam vniuersaliores quàm particulariores petendo, ager, philosophicè agere, non autem empiricè dicetur. Hanc dictionem satis apertè explicat Aristoteles in libello de sanitate & ægritudine, in his verbis: *ἔτι τε γὰρ ἰατρῶν κομμοὶ ἢ ἀειεργοί, λέγουσι τὰ ἀει φύσιος, καὶ τὰς ἀρχὰς ἐπιίδεν ἀξίως λαμβάνειν.* Medicorum, scilicet, illi qui eruditiores & diligentiores sunt, de natura dicunt: & principia, ex ea sumere ambiunt. Ex hoc loco propositio illa vulgata sumpta est: Vbi definit Physicus, ibi Medicus incipit: quæ multis occasionem dubitandi attulit. Primum enim non videtur medicus ab eo exordium sumere, in quo consideratio physica definit. hæc enim non modò vsque ad sanitatem & ægritudinem, sed ad plantas etiam ipsas peruenit. Hoc porro difficultatem auget: quia nimirum sanitas & ægritudo præcedunt vitam & mortem, de quibus tamen à physico tractatur. Præterea quæritur, an verum sit id quod multi ex hac propositione colligunt: medicinam scilicet naturali philosophiæ subalternatam esse. Postremò quia Aristoteles ait, Medicum per se principia prima sanitatis speculari, videtur falsà loqui. hoc enim ad medicum spectat: non ergo ad physicum. assumptio probatur ex quamplurimis Galeni locis, præsertim autem ex priori libro de causis & differentiis morborum symptomatumque. Consequutio probatur: quia secus idem à diuersis scientiis consideraretur, mixtæque essent omnes disciplinæ, tandèmq; que ait Philosophus in primo libro posteriorū analy. t. 25, & 44. atque aliis in locis omnino ruerent. Ad primum nonnulli respondent, propositionem non ita latè, vt profertur, accipiendam esse, idcircoque ad animalium considerationem restringi debere, ad eò vt ibi incipere debeat medicus, vbi physicus, quo ad negocium animasticum pertinet, desinere videtur. Sed hæc Conciliatori in diff. 3. quinimo veritati aduersari videntur: nam conclusiones vltimæ librorum de animalibus & plantis, sunt principia in medicina nota ex seipsis atque recepta. Dicimus igitur Aristotelis sententiam esse, non quasi physicus ultra id non progrediatur à quo medicus exordium sumit (hoc enim falsum est, vt euincit argumentatio) sed quoniã, quantum attinet ad sanitatis & ægritudinis speculationem, inde medicus exordiat, vbi quiescit physicus. Ille autem desinit in huiusmodi affectionum causas primas & vniuersales, vt Aristoteles monet: Ab his igitur exordietur medicus: à quibus deinde ad particulariores descendendo, illasque ad corpora accommodando, artem suam philosophicè exercet. Neque huic sententiæ obstat quod Auicenna in prima fen. prioris canonis, & Galenus vbique, præsertim autem in libris de tuenda valetudine, docet: primas nimirum causas sanitatis & ægritudinis, à mixtione qualitatum primarum atque elementorum medico petendas esse. nam illud ipsum est quod dicimus ad physicum pertinere, vt persæpe fatetur Galenus in libris de elementis, & in commentariis in librum Hippocratis de natura humana: quòd si particulariùs etiam de ægritudinibus Aristotelem alibi agentem videamus, vt in octauo de animalium historia cap. 21, 22, 23, 24, 25, & 26, de morbis suum, canum, equorum, asinorum, & elephantorum, id ne nos

- A** nos moueat: doctrina enim illa fuit instituta, vt τὸ ὅτι tantum indicetur, & vt actiones vitæ que animalium, notiores redderentur. Quod etiam ipse in primis verbis octaui eiusdem libri testatus est. Ad id verò quod difficultatem augere diximus, respondeo: Sanitatē quidē & ægritudinem ex sui natura vitā & mortem præcedere, non tamen quā sub physicā considerationē cadunt, multū enim à physico negotio recedere videntur: idcircoque Aristoteles hūc respiciens, coniugationē hanc ab aliis tanquā postremo loco tractandā separauit. Ad secūdū Achillinus in quæsto de sub. physion. & Conciliator in diff. 3. & 8. sequuti Algazellem dixerūt medicinā absolutē subalternari physiologiæ: sed quoniā neque ab ipsis, neque ab eorum studiosis, adhuc quidē rationibus Zimaræ in Theo. 77. allatis satisfactū est, ideò nos aliam dicendi rationē hæten⁹ semper sequuti sumus. Hic verò animaduertendum est: licet Subalternari, nil aliud dicere videatur, quàm vnū sub alio poni (vt patet ex Aristot. in primo posteriorū analy. ca. 12.) discrimen tamen aliquod doctissimū interpretē Linconientem, inter hæc duo annotauisse. Subalternari, ἡ ἀλλήλων εἶναι propriè dictū (ex primo posteriorū analy. cap. 3. & ex Auerroë ibidē & aliis quā pluribus locis) duas præcipuas exigit cōditiones, quarum neutra carere debet. Prior est, vt vnus sciētiæ subiectū (ab hoc enim omnes suam sibi essentiā determināt) ita sub alio ponatur, vt superioris subiectum de ipso, tāquā de inferiori ac specie dici possit, atque inferius se habeat vt materia: superius, vt forma. Et hoc quidē est quod aliis verbis dicitur, vt non differat vnum ab alio, nisi quodā accidente. Secunda cōditio est, vt superior sciētia dicat propter quid, ἡ δὲ δότι eius, cui⁹ inferior quia ἡ δὲ ὅτι dicit: non tamen omnium talium, sed eorū tantum quæ ad subiectū à superiori ductum & acceptū, præcipuè pertinet: vt annotat Linconientis in primo posteriorū analyt. Quod ab aliquibus dictū est, Subalternari propriè nil aliud esse, quàm sumere quæ superior sciētia considerat simpliciter, eaque ad opus dirigere, tā à verò abest, vt nulla ratione sit audiendum. Primū enim nil vnquam tale protulit Aristoteles, vt suo loco ostendemus. præterea, si istud esset, Fabrum Geometriæ subalternari propriè dicere possemus. Quod quidem adeò est absurdum, vt non possit admitti, quin sciētiarum diuisio ab Aristot. in sexto metaphys. instituta, penitus labefactetur. Subalternatio igitur (vt ad rem redeā) antea descripta, propria & absoluta vocatur, secundū quā Perspectiuā Geometriæ, & Harmonicā Musicæ subalternari fatemur. Poni sub alio, est vel ex parte, vel secundum aliquā propositionem, vel quoad vsum, superiori sciētiæ subiici. Hac ratione physicus quoad partem illā meteorologicam, in qua de Iride agitur, sub perspectiuo ponitur. medicina etiam quoad illā propositionē, quæ est, vulnera omnia orbicularia ægrius ad sanitatem peruenire, Geometriæ subiicietur: & Geometria physicæ, cum illā propositionem tanquam notā recipiat, probatam tamen à physico in sexto lib. phys. à puncto ad punctū rectam lineā ducere. Politicæ etiam (ratione vsus) ars militaris, æconomica, & rhetorica supponitur, vt testatur Aristot. in primo Eth. ca. 2. His sic positis, patet medicinā physiologiæ propriè nō esse subalternatam. Neque enim vnus subiectū, vt genus, alterius, vt species, habetur. Subiectum enim in physiologia est res naturæ: medicinæ verò artis. At Res artis, & Res naturæ essentialiter distinguuntur: vt testatur Arist. secundo phy. & sexto metaph. & Iand. probauit in quæst. proprio, & hoc idipsum est quod Auerroës in disp. phys. aduersus Algazellem dixit: Neque est, quod ad partem medicinæ confugiamus, quæ Theorica vocatur. Inepta enim est ista distinctio, vt alibi ostendimus: cum tamen sua Theorica medicina carere nullo modo debeat. Atquē (vt optimè animaduertit Scotus in sexto metaph.

q. prima, & in proœmio primi sent.) talis illa pars dicitur quæ opus quidē respicit: sed non ita propinquè, vt pars quæ practica vocatur. Colligo igitur medicinam poni quidē sub physiologia, non tamē magis illi subalternari, quàm mechanicam quamuis aliam disciplinam. Eadem prorsus est conclusio Simplicii in proœmio primi physicorum, & Ammonii in præfatione in Porphyrii institutionem. Rectius igitur, qui dixerunt, Medicinam ex pluribus ferè scientiis coalescere, atque à physico vniuersalia principia sanitatis & ægritudinis, elementa, humores, plantarumque cognitionem accipere: à Mathematico, totam propè partem illam quæ ad dies decretorios pertinet: & ab aliis scientiis alia, vt Galenus in quamplurimis locis liberè testatus est. Tertio, rectè respondet Thomas, mea quidem sententia: Physicum scilicet vniuersalissimas causas sanitatis speculari, Medicum proximiores. Hoc elicio ex his verbis Aristotelis, (Physici esse primas causas sanitatis & ægritudinis nosse): id est vniuersalissimas, vt ex Philosopho notat persæpe Auerroes, præsertim in primo phy.com. priori, & in secundo eiusdem tractationis com. 26. Atque huic responso loca illa ex Galeno adducta (quòd quidem videam) nil prorsus repugnant.

Ὅτι ἡ πάντα λεχθέντα κοινὰ τὴν ψυχῆς ἐστὶ τῷ σώματι, οὐκ ἀδύνατον. πάντα γὰρ τὰ μὲν μετ' αἰσθήσεως συμβαίνει, τὰ δὲ δι' αἰσθήσεως. ἕνια δὲ τὰ μὲν ἀδύνατον τούτης ὄντα τυγχάνει, τὰ δὲ ἔξει, τὰ δὲ φυλακῆς ἐσωτηρία, τὰ δὲ φθορῆς ἐσερήσεις. ἢ δὲ αἰσθησις ὅτι ὅλα σώματα γίνονται τῆ ψυχῆ, δῆλον ὅλα τῷ λόγῳ, καὶ τῷ λόγῳ χωρὶς.

5 Quòd autem omnia enumerata, & animæ & corpori communia sint, manifestum est. Omnia enim ita se habent, vt aliqua ex iis cū sensu, nonnulla verò per sensum fieri contingat. Præterea quædam sunt sensus affectiones, quædam verò habitus, alia etiam custodia, & salus: sunt etiam nonnulla interitus & priuationes. Sensum autem medio corpore animæ inesse, & ratione, & absque ratione patet.

○ Aristotelem superioribus (vt dicebamus) verbis, cū communes & proprias animalium operationes enumeraret, eas animæ & corpori conuenire, accepisse potius quàm docuisse, pars hæc (quæ post tot in medio collocata & declarata affertur) abundè declarat. In ea enim de industria probatur, quod antea obiter sumptum, atque explicatum est: omnes nempe operationes cōmemoratas (de quibus oratio hîc est instituta) tam animæ quàm corpori conuenire. Ego hac vnicâ ratione totam istam probationem complector. Omnis actus sentiendi siue sensus, animæ & corpori conuenit: omnes istæ operationes, aut actum sentiendi siue sensum conseruant, aut ipsum aliqua alia ratione sequuntur: omnes igitur istæ operationes tam animæ quàm corpori communes sunt. Maiorem propositionem affert Aristoteles ad finem contextus, & illam duplici via notam esse dicit. Ratione nimirum, & absque ratione, id est ex seipsâ, & solo sensu. Harum certior est via sensus: idcircoque Themistius octauo phys. t. 22. ridiculum esse ait, rationem quærere vbi sensus fidem faciat. & Auerroes eodem libro comm. 26. id hominis inepti ac stulti proprium esse. Ex sensu autem ipso hoc constare, nempe Sensum tam à corpore quàm ab anima pendere, ex eo apparet, quòd oculo læso statim facultas videndi impeditur, ipsaque tollitur visio, idcirco Aristoteles secundo de anima

- A** ma dicebat, Senem æque ac iuuenis visu valiturum, si iuuenis oculos haberet. Facultas nanque animæ eadem prorsus est. Confirmatur hoc idem; ratione sumpta à definitione actus sentiendi. Est enim (vt ait Alexander) sentiendi actus, perceptio rei sensibilis, quæ scilicet medio organo corporeo facultatē ipsam ita feriat, vt facultas in ipsa quasi fingatur atque formetur. Quod si ipsam quoque facultatem definire vellemus, ita dici posset: Sensus est quedam forma ex materia latebris eruta, quæ instrumēto corporeo utitur, & ex elementorum temperatione constat. Ex hac definitione patet, in ratione formali sensus, e corpoream perceptionem contineri: ideoque sensum vel actum sentiendi tam animæ quam corpori esse communem. Minorem propositionē probat Aristoteles quadā inductione: quam nonnulli ad quinque tantum coniugationes, proximè enumeratas, accommodant. Alexander & Thomas ad omnes: quod sane magis arridet, ob illa diserta contextus verba ^{mirra}
- B** ^{de vita}. Dicit igitur Philosophus, omnia enumerata ita se habere, vt (aut cum sensu fiant) qualis est vigilia, inquit Alexander. Cibo enim concocto & vaporibus digestis, soluantur sensus, & vigilia oritur. Quod verò addit de dolore & voluptate, non eo modo accipio. Declarauit enim antea voluptatem nil aliud esse, quam perceptionem ipsam rei, conuenientiam habentis cum facultate sentiendi non impedita. Fiunt igitur ista duo per sensum, siue medio sensu potius, quam cum sensu, vt de vigilia dictū est. Ideoque Aristot. 10. lib. Eth. de voluptate verba faciens, ait: Non tamen videretur voluptas, aut ratio, aut sensus esse, absurdū enim erit: sed ppter ea quod non separatur, idē esse nonnulli existimant. Et alibi eodē libro: Perficit autē muneris functionē voluptas, sed non ita perficit vt res subiecta, & sensus ipse cum bene se habēt: quē admodū bona valetudo aliter in causa est cur aliquis valeat, aliter medicus. Per sensum quoque memoria & ei annexa reminiscētia fiet. Quod docet Aristot. in illo libello, & in proœmio metaphy. (Aut passionē sensuū sunt) vt ira, cupiditas, & alia huiusmodi. In secundo enim de moribus, ait, Affectiones voco cupiditatem, irā, excandescētia, odium, timorē, sp̄, inuidiam, gaudiū, beneuolentiā, æmulationē, misericordiam, ea denique omnia quæ voluptas vel dolor consequitur. Qui igitur nomen ^{ma dicit} hīc alio modo accipiunt, manifestē errant, enumerata enim & illis annexa respicit Aristoteles. (Aut sunt habitus sensus), vt iuuentus & senectus, quarū rota vis & natura est, vt sensuum temperatio optimē vel debilitē se habeat. (Aut sensum custodiūt), vt respiratio, sanitas, vitæque ipsa. (Aut tollunt), vt somnus, morbus, & mors. Sed in his non ita superstitiosi esse debemus, quin fateamur vnā & eandē ex his operationibus, in pluribus istis sedibus, alia atque alia ratione collocari posse. Pergamus ad reliqua quæ maioris momēti esse videntur. In hac parte illud primū attendi & cognosci cupio: Agi scilicet in his libris de operationibus cōmuni-
D bus & propriis animalū tantum: si enim plantas inter hæc consideratas esse velimus, qua ratione Aristoteles omnes istas operationes ad sensum reducere posset, cum plantæ sensū sint destitutæ: Præterea, quoniā idcirco colligitur operationes illas enumeratas animæ & corpori vnā conuenire, quia cū sensu vel per sensum fiāt, aut aliquo alio modo ad ipsum respiciant, hæc eadē ratione probabo intellectum, vel ipsum intelligere, id est ⁷⁰ ^{vos}, tam corpori quam animæ commūne esse. Nam actus intelligendi fit per sensum, ex secundo & tertio libro de anima: Oportet enim intelligētē ad phantasmata se conuertere, phantasia autē non sine sensu fit: ergo actus intelligendi tā à corpore quā ab anima pendet. Nec est quod aliquis hoc ita eludat, Nimirū vel phantasmata non semper per sensū recipi, quia imaginamur chymarā, quæ tamen

nusquam sub sensum cadit: vel intellectum abstrahere aliquando à phantasmatis, quia Deum & Intelligentias percipimus, quorum tamen nullum phantasma produci potest: nam, neque imaginamur chymaram, nisi per partes suas illa sensu antea percepta sit, (vt elicitur ex Aristotele in libro de somno & vigilia) neque Deum vel Intelligentias intelligimus absque continuo & motu, à quibus sensus nunquam sciungi potest. sed de re hac pluribus in libello de memoria. Porro omnē nostram cognitionem à sensu pendere, Aristoteles secundo posteriorum analy. ad finē, & in proemio metaphy. & alibi sæpissimē testatus est. Iam verò alia item dubitatio ex his quæ diximus oriri videtur, nimirum, verumne sit notitiam sensus, ita veram certaque semper esse, vt nunquam decipiatur: quòd si etiam est, cur idem de intellectu affirmari non possit. Vt priori obiectioni satisfaciamus, tenendū est de sententia Aristotelis & Græcorum interpretum, intellectum duobus modis accipi posse: vel quā in se manet, id est *ἡ ἐν ἑαυτῷ μένων*, vt Simplicij more loquar, vel quā à se ipso recedit, id est *ἀπὸ ἑαυτοῦ ἀφίστησι*: siue (vt Themistii verba sequar) quā vna Intelligentiarum est, vel quā nobis iūctus. Priori modo consideratū, dico absolute (quā de re aliās in nostris quæstionibus) cum Theophrasto, Simplicio, & Themistio, intellectū nostrum propriam sibi quæ *συναίσθησις* habere operationē, quā nullo prorsus phantasmate egeat. Hanc operationē ita expressit Aristot. tertio lib. de anima, loquens de intellectu agente in t. 20. (Non aliquando quidē intelligit, aliquando non): cū antea etiam in t. 19. dixisset, (Et hic intellectus separabilis est, & non mixtus, & impatibilis, sui quæ substantia est operatio). Ista autem operatio à nobis non percipitur, cū intellectus media hac operatione nobiscum non iungatur. Veratur autē illa in quibusdam formis, ab eius essentia nō distinctis, quas Aristoteles aliquando terminos, i. *ἑσῆς*, aliquando indiuisibilia, i. *ἀμετέστα* vocat. Has verò formas, & hæc indiuisibilia cognouit Theophrastus in libello de intellectione: Themistius in digressionē 36. cōtextus in tertiam de anima: Simplicius com. 20. eiusdē lib. & Auerroes duodecimo lib. metaphy. com. 17. & tertio de anima com. 28. & ipse Aristot. tertio de anima t. 17. sexto ethi. ca. 1. & tertio de anima t. 21. At si de intellectu nobis iuncto ac patibili dicto sermo sit, tunc fateor quidem phantasmatis ad intellectionem opus esse, vt Aristoteles monet: nil tamen ex hoc colligi posse affirmo, quo intellectum ita se habere ad corpus vel illi coniunctū & affixum esse, vt sensum, vel quæ ad sensum referuntur, vlla ratione probari possit. Licet enim intellectus noster aliquam cū materia connexionē habeat, cū ei obiecta primò à rebus materiæ immeris eruantur, & à phantasia non adhuc à conditionibus materiæ spoliata recipiantur. tamē vi intellectus agētis, eius quæ efficacitate ita segregantur, atque illustrantur, vt cū ab intellectu patiente suscipiuntur, iam facta sint vniuersalia, actūque intelligibilia: secus enim quomodo vestigia illa rerū, in phantasia impressa, materiā redolentia & obrinentia, in intellectū patientem à materia non pendentem agerent, si vis agens patiente nobilior statuēda est? Pendet igitur intellectus noster dum in hoc corpore sumus, à corpore: (quoniā, vt diximus, rerū intelligibiliū formæ in phantasmatis residēt, quæ sine corpore non subsisterēt) nō tamē corporeo aliquo instrumento vtitur, vt sensus. Nam tunc qualis esset illius instrumenti corporei natura, talē formā reciperet, non autem omnē, nunc omnem recipit. Præterea ipsum instrumentū percipere nequiret, vt facultas vidēdi, oculum: audiēdi autem facultas, aurē non percipit. Sic rursus non omnia intelligeret: adde, quòd neque seipsum cōprehendere posset. Postremò, quòd sensui euenire cernitur, ab intelligibili re præstantissima ita cōturbarctur, vt ad

in-

- A** inferiora intelligenda non satis cōmodè se possiet conuertere, neque etiã formas contrarias eodẽ tempore perfectè cognosceret, quẽadmodũ gustus cùm gustat amarum, oblato statim dulci, illud etiam amarum esse iudicat. Corporeo igitur instrumento nõ vitur intellectus, cùm eodem ferè temporis puncto formas contrarias perfectè cōprehendat, & ex rerũ præstantissimarũ cognitione ad reliqua cognoscenda promptior atque expeditior fiat. Quò etiã fit, vt (quod sensibus non cōtingit) ipsemet intellectus intelligere dicatur. Facultas enim videndi non ipsa est quæ videt, sed oculus facultate illa prædit^o. quomodo enim facultas è materiæ sinu eruta, quicquam sine illa aget, aut etiam consistet? Intellect^o autè qui extrinsecus aduenit, sine materia subsistit, & sine eadẽ suis muneribus fungitur. Hæc omnia semel hîc attulisse placuit, ne posthac cùm in huiusmodi disputationes inciderimus, ea repetere cogamur. Patet autè ex illis qua ratione sēsus ab intellectu differat, & cur licet intellectus à corpore pēdere dicatur, non tamè infimã sensus conditionē obtineat, sed quauis (diuina excipio) præstatiore. Satisfacio igitur paucis, argumētis quæ obiecta sunt: & ad primũ respōdeo: Nullã vim, similitudinem istam habere, cùm operationes sensus materiam redoleant, atque ab obiecto materiã obtinente p̄ductæ sint, idcircoque cū corpore cōmunicent: intellectus autè operationes à materia seiũctæ, & ab obiecto spiritali quod organũ corporũ non desiderat, profectæ sint. Quod pro cōfirmatione additur, ita refello. Fateor verũ esse omnem nostrã notitiã à sensu oriri, actũq; ipsum intelligēdi per sēsum fieri, nõ quòd operatio & notitia intellectiua simul cū sensu fiat, sed quòd à sensu accipiēdo formas rerũ, seiungit illas à labe materiæ, actũque intelligibiles reddat. Aliæ quæstioni respondeo cū Aristot. in 2. de anima t. 152. sensum in propriis obiectis esse semper verũ, intellectum autè aliquando verum, aliquando falsum. Verum autè dico sensum, si quatuor cōditiones ad id requisitæ, adsint. prima est, quã Alexander cōmemorauit, vt ratio situs cōmodi seruetur: neque enim colores post me positos cernere vnquam potero. Secunda est, vt organum bene sit affectum. Tertia, vt adsit mediũ inter sensibile & sensum, quod ad speciẽ rei deferendam sit accōmodatũ, vt aer, vt aqua, vel aliud. Quarta, vt iusta distãtia inter obiecta percipiēda, sensumque ipsum intercedat. Sed dicet quis, Cur sēsus certior est intellectu, quo tamè imperfectior est? Affert Philoponus & Simplicio tres præcipuas atque potissimas huius rei causas. prima est, quia intellect^o occultè iudicat, id est (ni fallor) quærit quæ latentiora sunt, nēpe causas à sensu remotas, idcircoque cognitu difficilimas: sensus autè manifestè iudicat, quia scilicet quæ notiora sũt, & in superficie posita quærit, ad substantiam enim non peruenit. Secunda est, quia sensus quæ percipit, immediatè iudicat: intellectus verò per multa media (id est multas propositiones) transit, antequam suum finem colligat. Tertia causa ipsemet sensus est, qui intellectui vel cogitatiuæ iunctus, suam illi tribuit imperfectionem: sed hæc quæ Simplicius & Philosophus docent, an vera sint, & quomodo intelligi debeãt, cōmodi^o à nobis alio loco aliquãdo declarabitur.

Α'λλα κει μὲν αἰσθητικὸς καὶ τὸ αἰσθητικόν, καὶ δεξιὸν συμβαίνει τοῖς λόγοις τοῦτο τὸ παλαιόν, εἰρήνη ἐν τοῖς κει ψυχῆς.

- 6** Sed de sensu quidem, & sentiendi ratione, & quare in animalibus hæc passio insit, dictum est in libris de Anima.

Hæc est secunda procemij pars, in qua Aristoteles commodissima occasione sumpta ab iis quæ in priori dixerat, ad particulare huius libelli propositum explicandum descendit. Hoc Alexander quoque in primis verbis quarti cō-

mentarii difertè fatetur, (vt acutè illa intuenti patet) alii tamen concedere **A**
vel videre non potuerunt. Nos igitur veriorè hanc sententiam fequuti, di-
cimus: Aristotelem, postquam declarauit operationes tam proprias quàm
communes animalium, corpori animæque conuenientes, sibi in his libris
pertractandas esse, Sensumque inter illas primùm enumerauit, probauitque
omnes alias vel cum ipso vel per ipsum fieri: nunc, vt à perfectioribus & ma-
gis propriis (quæ supra τὰ αἰσθητὰ vocauerat) exordiat, de passione ipsa quæ
sensus dicitur, acturum se esse ante omnia pollicetur. Atqui de sensu, de actu
sentiendi, & cur animalibus sensus ipsi tributi sint, quòd hi scilicet ob necessi-
tatem, alij ob vitæ custodiam, vel perfectionem: dictum est libro secundo de
anima: reliquum igitur est, vt absoluta integræque notitia sensuum habeatur,
de instrumentis sentiendi, ipsisque sensilibus obiectis verba facere. Hæc
loquitur, hæc pollicetur Aristoteles in tota hac parte, quæ vsque ad secun- **B**
dum caput, id est ad Tractationis initium tendit. Quare non possum non im-
probare alios qui hîc exordium terminant, & tractationis initium esse
dicunt: cum tamen ab Aristotele nihil hactenus propositum sit, quod ipsi pro
scopo huius libelli sumere possint: in verbis autem quæ sequuntur (vt pate-
bit) apertè id omne proponatur. Hanc igitur secundam proœmii partem,
nos ita distribuimus: vt primùm quæ de sensibus dicta sunt, in genere expli-
cet: mox nonnulla ex illis à scopo huius libelli minus aliena, in specie decla-
ret: postremò, quæ dicenda sint, apertè exponat. Primùm ergo ita ferè loqui-
tur Aristoteles: Dixi velle me agere de operationibus communibus & pro-
priis animalium, & inter has sensum primum locum habere: de sensu igitur
quantùm ad quid sit, & ob quam causam fiat (vt pollicitus sum) mihi tractan-
dum est: atqui iam in libris de anima quid sit sensus, & ipsa ratio sentiendi, **C**
præterea verò cur in animalibus insit, abundè declarauit: ista igitur non erunt
mihi vllò modo repetenda. (De sensu). Facultatem ipsam intelligit: quæ
ita ex secundo de anima libro text. 51, & 121. describi potest. Sensus est vis vel
facultas quædam patiens, specierum vel formarum absque materia immediatè
susceptibilis, additur verbum Immediatè, vt sensum exteriorem (de quo hîc
sermo futurus est) ab intrinseco sciungamus. (Sentiendi ratione, vel, sen-
tire), in Græco est αἰσθητικὴ δύναμις, Actionem ipsam (quæ nihil aliud est quàm facultas
semet prodiens,) siue actum sentiendi intelligit. Est igitur τὸ αἰσθητικὸν actio ex-
citata ab obiecto sensibili in facultatem, quando facultas sentiendi in ipsum
quasi fingitur & informatur. (Et quare in animalibus hæc passio insit). In fi-
ne tertii libri de anima, ostendit Aristoteles sensus animalibus ob necessita-
tem & salutem tributos fuisse. Sed de re hac infra cum eodem particulariùs
agemus. (Passio). Omne quod recipit patitur, idcircoque intellectus noster **D**
quæ nobiscum iungitur & recipit, patiens appellatur: quia igitur actio sensus
susceptione specierum sensilium fit, vt in secundo libro de anima declaratur:
passio, eaque perficiens (cum per ipsam facultas ad actum ducatur) iure dici
poterit. Sed oritur statim dubitatio quomodo sit verum, sensum esse faculta-
tem patientem: nam hoc posito sequeretur Nutrientem facultatem illo per-
fectiorem esse: nutritio enim vis actiua est, & in suum obiectum nempe nutri-
mentum agit, vt Auerroes difertè fatetur in secundo de anima t. 52. præterea
agens est nobilius patiente: vnumquodque igitur sensibile in sensum agens
sensu excellentius esset. Absurda quæ ex hisce sequuntur, erunt hæc: pri-
mùm, vis cognoscens imperfectior erit non cognoscente: secundum, co-
lor visu dignior esse dicetur. Huc accedit quòd Aristoteles in primo de
anima text. 65. contrarium asserere videtur: ait enim sensum non pati,
ideò

A ideoque senem si habeat oculum iuuenis, ita fore spectaturum ut iuuenis: in secundo etiam eiusdem tractationis tex. 35. 36. & 37. animam esse causam corporis suarumque operationum efficiētem docet. Subobscura est hęc quęstio, ob nonnulla alia Theoremata, quę secum affert ita explicatu difficilia, ut grauissimis etiam philosophis hactenus negocium exhibuisse videatur. Sed sanę ista pertinent ad libros de anima, interpretisq; munus est, non ad eò velle in singulis verbis hærere, ut omnia vbique seuerè expendat. Nimirum vbi præcipuum germanumq; authoris scopũ excusserit, & ea quę ad illius illustrationem spectant attulerit atque examinauerit, suo munere abundè perfunctus: reliqua sunt suis locis consideranda, ne vel scientiarum vel Theorematurũ confusio oboriatur. Nos igitur (ut quidem existimamus) satis officio nostro fecerimus, si, ut Aristotelem ab iniuria & inconstantia liberemus, argumēta allata diluamus, locosq; adductos huic nostro minime repugnare ostēdamus. Dicitur ergo facultatem nutriendi, actiuam esse: medio enim calore ^{in quibus}, nimirum infuso & naturali, nutritiū mutatur, conuertitur, partibusque alendis tandem accommodat. Non tamen ex hoc colligi debet, illam, visentendi perfectiorem esse, cum hęc ad nobiliorem operationem dirigatur: præterea verò munere cognoscendi prædita sit, quod facultati alenti nullo modo accidit. Sed addo de sententia Aristotelis in secundo de anima, tex. 62. & 63. Sensum vim quidem passiuam dici, ex accidente tamen: quia est in potestate tantum accidentali, ad excellentiorem nimirum operationem, semper tamen in actu essentiali: ad quem modum dicimus scientem ad vsum scientiæ siue ad actum contemplandi se habere. Quod etiam respiciens Auerroes tertio de anima comm. 14. hoc discrimen inter intellectum & sensum statuit, illum in pura nudaque potestate esse, hunc verò in actu. Quare, qui aliam dicendi rationem ex Ianduno secundo de anima quęst. 14. sumptam sequuntur, quam rectè argumento allato satisfaciant, non video. Si enim verum sit quod aiunt, nimirum facultatem nutrientem, non ideò sentiente perfectiorem esse iudicandam, quandoquidem vis agens, habita tantum ad patientem sibi respondentem ratione, excellentior sit existimanda: quod obiicitur de Sensibili & sensu, vix ac ne vix quidem poterunt refutare. Quę verò afferre solent nota sunt, sed sanę tenuia nulliusque momenti. Ad reliqua pergamus. Secundum argumentum est, quo ostenditur sensibile esse nobilius sensu, cum in ipsum agat. Nota est Assumptio ex Aristotele in 3. de anima tex. 19. consequutio probatione vix eget, cum Aristoteles secundo de anima tex. 59. disertè dicat, Sensitui primam mutationem esse ab eo quod gignit, cum autem genitum est, iam haberet antiquam scientiam & sentire, quin etiam quod actu est perinde dicitur atque contemplari: differentia tamen est, quod ea quę actu sensum efficiunt, extra sunt, & spectabile scilicet, ceteraque item sensibilia. Nonnulli igitur, ut argumento respondeant, aiunt, Sensibile speciem quidem in sensum producere: Sensituum autem minime: alii fatentur actiuum quæ actiuum, esse nobilius passiuo, non tamen absolute simpliciterque. Ignis enim quantum spectat ad calefactionem, agens in hominē, hominē perfectior dicitur, eum ipse in calefactione actiuè se habeat, homo verò passiuè. Sed quoniam actus absolute simpliciterque potestate nobilior est (ut ex nono libro metaphy. constat) & alia quę afferuntur, dubitatione non carent, rectius ita dicemus: Agentem nobiliorem esse patiente, non tamen omnem: sed per se agentem, illum scilicet qui ex potestate ad actum essentialē rem ducit: ut Generans pater, Genitum filium. Agens verò non per se, sed accidentalē, non est huiusmodi denominatione dignus: tale autem est ipsum Sensibile, quod quidem sensum ex potestate ac-

c.iiii.

cidentaliter tantum, non essentialiter ducit ad actum. Diximus enim antea ex Aristotele, sensum esse in potestate, ut sciens cum non contemplatur. Exemplo sit nobis sonus tintinnabuli qui philosophum dormientem e somno ad contemplandum excuscat, atque ab ocio ad studia reuocat, non tamen philosopho nobilior appellatur. Sed quis rogauerit: Num fieri possit ut ab imperfectiori perfectum aliqua ratione perficiatur, praeterea etiam qua ratione obiectum sensibile in sensum agere possit. Primo respondeo: Omnia, excepto Deo, qui omni ex parte perfectissimus est, ab imperfectiori aliquid perfectionis suscipere possit. Id declarat Aristoteles octauo cap. primi ethico. ostendens Felicitatem ipsam, quae perfectissima & ex se se maximè eligenda est, cum minimo bonorum excellentiorem reddi. Ad secundum verò (licet alii aliter): Obiectum in sensum agere asserimus, formam sui siue vestigium producendo: ut Auerroes in secundo de anima com. 60. testatur: formam autè illam (ut in visu) producit lumen ipsum medio aere, qui illam ad organa sensuum defert: quemadmodum etiam sereno tempore frondium viriditatem in aqua à lumine, aere medio, produci cernimus: Aer enim ad omnem ferè sensationem recipiendam, utpote qui sit omnium prope sensuum medium, aptus esse videtur. Quare etiam, ut Sensibile sui vestigium & formam producat, qua agat in sensum, Sensum agentem ponere cum quibusdam non cogimur, cum aliter praesertim res in intellectu ac in sensu se habeat. Hic namque cum facultas sit ex materia eruta, à singularibus moueri, absque aliqua illustrantis aut agentis sensus ope potest: Intellectus autem qui extrinsecus accedit, & ab omni materiae labe immunis est, species istas siue formas, non nisi ex gradu in gradum, ordine translatas, atque illustratas, recipiet. Hinc fit ut sensum quidem ipsummet suae sensationis agentem esse fateamur: at ex parte Sensibilis, nil tale poni oportere asseramus. Locus Aristot. ex primo de anima sumptus text. 65. nil huic repugnat. Ibi enim de sensu ratione suae substantiae sermo fit, quem non pati concedunt omnes: nos verò ratione organi, sensum pati dicimus. Haec ita se habere exemplo visionis senum & iuuenum ibi proposito, nobis Aristoteles aperte significauit. Qua etiam ratione intelligenda sunt haec Auerrois verba, Facultates sentiendi diuersas esse inter se, secundum imbecillitatem & fortitudinem; cum tamen huius sententiae oppositum in septimo phy. com. 20. discretè protulerit. Alius ex trigesimo septimo secundi libri eiusdem tractationis, ita ab aliquibus solet eludi, Aristotelè scilicet non loqui ex sua sententia. Sed verius dicemus. Animam esse causam efficientem ipsius sensationis (efficientem dico improprie, & secundum analogiam, quemadmodum etiam sensationem, & intellectionem, actionem vocamus) ut haec Arist. verba ostendunt: Quin etiam vnde primum est motus loci, anima est: verum haec facultas non omnibus viuētibus inest: praeterea verò alteratio & auctio ab anima est, videtur enim sensus, quaedam alteratio esse, nihil autem sentit, quod non habeat animum. In summa illud attendendum est, Aristot. aliquando elementis, principium passiuum tribuere, licet corpora physica sint, suique motus principium intrinsecum obtineant, huc nimirum respiciens, quod etsi causam sui motus actiuam in seipsis habeant, egeant tamen extrinsecus accedente, ut ad actum ducantur. Ita sensus ex sua natura actiuus dici potest: quia verò Sensibili exteriori indiget, ad suum munus obeundum, passiuus vocatur. Quae Plato in Timæo, & Plotinus eius discipulus in sexto libro Aeneadis quartae, cap. primo aduersus hanc Aristotelis sententiam asserunt, quoniam à ratione videnti sumpta sunt, infra, cum aduersus Platonicos disputabimus, commodius poterunt

A poterunt à nobis examinari.

Τοῖς δὲ ζώοις ἢ ἡδὴ ζῶον ἔκαστον, ἀνάγκη ὑπάρχειν αἰσθῆσθαι. τοῦτω γὰρ τὸ ζῶον ἔχει καὶ μὴ ζῶον ἔχει διὰ τὸ ζῶον.

7 Animalibus autem quæ vnumquodque animal est, necesse est inesse sensum: hoc enim, animal & non animal esse determinamus.

B Hoc vnum ex illis est, quæ in libris quidem de anima, fuerunt explicata: hîc verò tanquam rata poni oportet. Vnumquodque scilicet animal, quæ animal est, (cœleste excipimus) sensum habere: atque hoc solo à non animalibus primò discerni. Quæ ad huius rei probationem, ab Aristotele tertio libro de anima tex. 60. dicuntur, hæc ferè sunt. Animal esse propter finem, hoc est vt illud generet quod sibi ad similitudinem formæ respondeat, idcircoque sensu præditum esse oportere. Assumptionem tanquam notam ponit, cōsequutionem probat. Quia secus temerè natura tot tantisque animalium formas edidisset, nisi adiumenta quoque illis suppeditasset, quibus ad suum finem peruenire possent. Talia adiumenta sunt sensus, nam si generare sibi simile debeant, necesse est quoque vt cibum sumant, quo alantur, augeantur, tādēque semen emittere possint. Atqui cibum in loco vbi genita sunt non habet, neque elementis aluntur, vt plantæ: necesse igitur fuit vt à longinquis partibus pabulum petere & parare possent, ea tactu, gustu, visu, aliisque sensibus prædita fuisse, quibus tanquam de specula præmonerentur quid appetere, quid adire, vel declinare oporteret. (Qua vnumquodque animal est). *Αναδιαιτῶν* primæ speciei, idcircoque causam inhærentiæ attributi in subiecto notat, eamque formalem, hoc enim animal in determinata specie ponitur, quia

C scilicet sensus obtinuit, vt verba sequentia declarant. (Hoc enim animal & non animal esse determinamus). Vt hæc verba commodiùs intelligantur, sciendum est, Tria esse in hac inferiori mundi parte animantium genera. Aliqua enim duntaxat viuunt, id est aluntur, augeantur, & extenuantur, & ad sibi simile gignendum apta sunt: atque ista τὰ ζῶα id est viuētia, & τὰ ζῶα ἔχοντα vocantur (teste Philosopho secundo de anima tex. 16.) Nonnulla verò sentiente vi, & tenui quodam cognoscendi iudicio prædita, vident, audiunt, olfaciunt gustant, tangunt, rerum motus & quietem percipiunt: figuras item & magnitudines, præterea verò interiōre quadam facultate, eorū quæ sub sensum cadunt, discrimen assequuntur, eorūque imagines in memoria recondunt. Hæc τὰ ζῶα id est animalia appellantur, vt ibidem Aristoteles docet. Tertium

D genus omnium nobilissimum & præstantissimum, est genus hominum: quod mente & intelligentia viget, cuius munus præcipuum est, res vniuersè contemplari, & ex rerum corporearū cognitione ad purissimas illas mentes quibus genere cognata est, atque ad Deum ipsum omnium rerum effectorem & opificem intuendum accedere: quòd si ad agendum se conuertat, res has humanas ordinare, mouere, administrare. Hęc animantia τὰ ζῶα πρῶτη καὶ λογισμῶν, in procemio metaphy. & ζῶα καὶ τὰ νῦν, in decimo libro de moribus appellantur. Et ideò à poëtis homines ἀλοισσῶν vocati. Inter primum igitur genus, quod omni cognoscendi vi caret, & postremum, cuius proprium, atque præcipuū munus est contemplatio, medium intercedit, cuius sunt ea quæ simpliciter animalia vocantur. Ita tamen se habent gradus isti, vt superior nunquam non ponat inferiorē: ratio enim sensui, sensusque vitæ coniungitur. Vegetandi facultas penitus est materiæ immerfa, intelligendi verò ab omni prorsus materia seiuncta, intercedit vis sentiendi, quæ ab Auerroë umbra intellectus,

propterea aliquando vocatur: quòd, quatenus rerum sensilium formas recipit abique materia (neque enim oculus colorem, sed coloris vestigium suscipit) eatenus separabilis dici possit.

Ἰδία ἢ καθήκασον ἢ μὲν ἀφ' ἑ γούσις ἀκολουθεῖ πᾶσιν ἐξ ἀνάγκης· ἢ μὲν ἀφ' ἑ δὲ εἰρημένειαι αἰτίαν ἐν τῷ φερέντι ψυχῆς, ἢ ἑ γούσις, δὲ ἢ φροῦν· τὸ γὰρ ἡδὺ διακρίνει αὐτὴ καὶ τὸ λυπηρὸν φερέντι φροῦν, ὥστε τὸ μὲν φέρον, πρὸ ἧ δίακριν, καὶ ἄλλως ὁ χυμὸς φερέντι φροῦν κέ μορὴ πᾶσιν.

8 Propriè autem & singulatim, Tactus & Gustus omnia animalia necessariò consequuntur. Tactus quidem propter causam allatam in sensibus de anima, Gustus verò propter alimentum: ipse enim in alimento suaue ab insuaui discernit, vt hoc fugiat, illud vero sequatur, & omnino sapor est nutritiæ partis passio.

Dixerat in animalibus sensus necessariò inesse, nunc necessitatem istam ex parte vniuscuiusque sensus explanat. Primum autem de Tactu & Gustu loquitur, qui maiorem necessitatem secum afferunt: mox de aliis. Hæc verò omnia quoniam in libris de anima pluribus fuerunt demonstrata, ideo paucis hæc repetuntur. Tactum igitur, ait, & Gustum necessariò omnibus animalibus inesse: illum quidem, vt in vita cōseruentur (quod tertio libro de anima tex. 63. dictum est) hunc autem, vt commodè alantur. Solus enim gustus est, qui cibos suauiores nutriendisque animalibus aptos, medio sapore, sēligit. Est autem Sapor nihil aliud, quàm facultatis alendi passio. Hæc pars omnia plana habere videtur, multa tamen in illa sunt animaduertenda. Primumque omnium illud: Causam necessitatis Tactus, ex Themistio tertio libro de anima tex. 63. (quæ tamen ex ore Aristotelis sumitur) talem afferri posse. Cùm animal sit animatum corpus, omne autem corpus (cæleste excipitur) tactile sit, proximaque corpora attingere debeat, atque idcirco ab illis mutari, alterari, atque corrumpi possit: oportuit ipsum, tactu fuisse præditum, quo suæ naturæ conuenientia suæque, conseruationi accommodata, cognosceret ac iudicaret: illaque amplecti, reliqua verò reicere posset. Sed hic primum queritur an sensus Tact⁹ sit animali simpliciter necessari⁹, vel potius ex parte i. καὶ τῆ. Mox obiicitur. Quandoquidem si Tactus sit animali necessarius, vt in vita seruetur, proxima corpora iudicando: Plantis Tactum necessario tribuere oportebit. Consequutio valet. Quoniam nulla est ratio, cur non tam de plantis quàm de animalibus, eadem causa affirmari debeat. Ratio dubitandi ex Alexandro petitur cū docet: Ablato tactu auferri temperiem illam, & concordiam primarum qualitarum siue elementorum, in quibus vita seruatur. Tactus enim in mediocritate quadam omnium contrarietatum calidi, frigidi, humidi, sicciq; D positus est, idcircoq; (vt idem quarto libro meteorologicorum docuit) non nisi extrema iudicare potest. Hæc verba expressè necessitatem absolutam in Tactu ponunt: quod à multis etiam aliis fuit animaduersum: Quæ tamen ex tex. 63. tertii de anima superius sunt allata his disertè pugnare videntur: Neque enim ad Esse, sed ad conseruationem, Tactum necessarium dici demonstrant. Equidem huius quesiti veritatē ex duarum rerum notitia hauriri posse arbitror. Quarum vna est. Ipsius necessarii multiplex significatio & vis vniuscuiusque significationis propria: altera, Ipsius sensus natura. Vtrumque ex Aristotele ostēdi potest. Primum ex quinto libro metaphy. cap. 6. vbi accuratè Necessarii quatuor significata & recensentur, & declarantur: Ea autem omnia Thomas (qui, quantum ego iudicare possum, egregiè libros illos metaphysicos

A phycos est interpretatus) ad duo præcipua capita reducit: vno, Necessarium simpliciter & absolute, id est *τὸ ἀπλῶς ἀναγκαῖον* dictum. Altero, Necessarium secundū quid, id est *ἄλλῃ* continetur. Necessarium simpliciter illud est, quod aliter se habere non potest. Rem autem aliter se habere non posse, aliquo rei infito intimoque efficitur: Tale est vel forma rei, vel materia, vel ipsamet essentia. Iuxta hanc triplicem Necessitatis absolutæ causam, dicere solemus, Animal necessariò absolute interitui obnoxium esse, ratione scilicet materiæ, quatenus ex contrariis constat: Item, animal esse necessariò sensibile, quia hoc habet à propria forma: & esse substantiam anima & sensu præditam, quia hoc est eius essentia. Necessarium autem secundum quid, dicitur id, cuius necessitas non ex aliqua rei infita, sed extrinseca potius causa proficiscitur. Causa extrinseca duplex est, Finis & Efficiens. Finis autem est, vel ipsum Esse rei, absolutum: necessitasque ab eo sumpta, primum modum Necessarii constituit, ab Aristotele *συνεπιτόν* vocatum. Ex cuius modi ratione, cibum respirationemque animali necessariam, vt animal viuere esseque possit: vel est aliquod bonum, ad bene esse pertinens: sic pharmacum ad sanitatem recuperandam: sic diætam ad eandem conseruandam necessariam esse fatemur. Causa verò efficiens tertium modum necessarii efficit, quod violentum appellatur: quando nimirū res, ab extrinseco mouente ad id impellitur, ad quod ex propria natura non est apta moueri. Alterum verò quod à nobis cognosci debet, ad naturam sensus siue animæ sentiētis pertinet. Quare dicamus vnicū reipsa in cunctis animalibus sensum esse, qui vt propriis quibusdam & peculiaribus instrumētis, ad res externas percipiendas vtitur, tactus, visus, gustus, olfactus, auditus nuncupatur: plura autem & diuersa ista organa, à natura instituta sunt: quia Sensilia, non vnica ratione, passionem in corporibus animalium efficiunt: Aliter namq; sapor, aliter color, sensum afficit. Ipse itaq; sensus vnicus est, in corde tanquam in regia manens, centrique initar obtinēs, atque ad ipsum res omnes extrinsecus obiectæ deferuntur. Hic dulcedinem à sono, & odorem à colore differre percipit: quanuis enim gustus à lingua, auditus ab auribus, olfactus à naribus, visus ab oculo, exordiantur: non tamen desinunt nisi in sensum communem, imò ab eo solo terminantur. Quæ etiam ratione (si res ipse obiectæ adsunt) sensus communis nominatur. His addendum, quòd Aristoteles in secundo de Anima text. 5. 6. & 9. docet: animam nēpe & quamlibet eius partem Actū simpliciter esse: Actum ppriè dico primum, cū esse rei operationem natura præcedat. Postremò attendendum est, Naturam quæ nil vnquam frustra facit, & perfectioribus rebus diligētius semper consulit, in vnoquoque ex tribus generibus viuientium supra enumeratis, quasi per gradus incedere. Licet enim omnia animalia (alia modò omitto) ex sui natura sensum habeant, non tamen omnibus omnes sunt sensus dati. Carent *ζωοφύλα* à visu, & auditu: quorsum enim haberent, cū neq; à visis vel auditis, neque ad audita vel visa, moueri potuissent? Iam verò inter perfectiora quoq; animalia, quot sint, tam quo ad extrinsecos quàm quo ad intrinsecos sensus, attinet, differentiæ: cū ex libris de historia animalum, tum ex libris de anima, & ex procæmio metaphys. Aristotelis, cognoscere est. His ita explicatis sic statuo: Sensum ipsum vel sentiendi facultatem, quæ in omnibus animalibus eadem specie, & in singulis vnica est, in actu primo atque ab hoc vel illo sensu abstractam, esse simpliciter absoluteque animalibus necessariam. Est enim illorum forma perfectioque, cū animalia ab hac sola, in specie determinata ponantur. Nam plantæ, vt multum terræ sunt, & nulla sua vi ad formas rerum sine materia suscipiendas aptæ, ita sensum obtinere non potuerunt. Hoc respicit Aristotelis in secundo de anima

« **Tex. 16.** cum ait: Ac viuere quidem ob hoc principium omnibus viuentibus **A**
 « adest, animal autem est ob sensum primò: etenim quæ non mouentur, neque
 « locum mutant, sensum tamen habent, animalia dicimus. Et in tertio eius-
 « dem tractationis ita loquens: Necessè est igitur vt animal sensum habeat, si
 « nihil natura frustra efficit. Et in hoc libello, cum superius inquit; Animalibus
 « autem omnibus, quæ vnunquodque animal est, necessè est sensum inesse. At
 « si sensum ipsum spectemus in secundo actu, nempe in suis operationib⁹, quæ
 « mediis organis efficiuntur, & ad hunc vel illum sensum determinatum: Nul-
 « lus ex sensibus simpliciter ad Esse animalium, necessarius est dicendus: hoc de
 « Visu, Olfactu, Auditu verù esse cõstat, ex iis quæ superius posita sunt: de Gustu
 « inferius declarabitur. De Tactu autem, ratione & autoritate demonstratur.
 « Ratio est, quoniam Tactus nec forma animalis dici potest, (quia operatio est, **B**
 « & animal dormiendo tactu caret) nec materia (vt patet) multòque minùs es-
 « sentia. Cum verò Aristoteles & Alexander aliquando dicant, Tactu sublato
 « auferri animal: Non posse animal sine tactu esse: Tactum quæ solum in anima-
 « libus necessariò inesse, hætenus vera loquuntur, quatenus in Tactu solo ope-
 « rationes sensus apparent, & eo vno animalis conseruationi idoneo & capaci
 « sit contenta natura. Etenim cum ille in mediocritate quadam, & concordia
 « contrariorum calidi, scilicet, frigidi, humidi ac sicci consistat: ea cognoscit ex
 « quibus animal constitutum est, & in quibus solis vita illius conseruari potest.
 « Erit igitur Tactus non simpliciter sed tanquam *συναιτιον* id est ad finem, ani-
 « mali necessarius. Hoc item probant Aristot. verba in tertio de anima tex. 63.
 « Cum animal corpus sit animatum, atque omne corpus sit tactile, tactile au-
 « tem est, quod est tactu sensibile, necessè est etiam, animalis corpus tactiuum es-
 « se, si saluù futurum sit animal. Et eodem libro tex. 64. ita loquitur: Gustus & **C**
 « Tactus animali necessarii sunt: nam sine tactu animal non est, reliqui vero
 « gratia eius quod bene est: nam si saluum futurum sit animal, non solum oportet
 « vt tangendo sentiat, verum etiam è longinquo. Quæstione ad exitum per-
 « ducta, restat vt obiectioni satis faciamus. Ratio, quæ tertio de anima tex. 63.
 « allata, probat, Tactum animali necessarium esse: non modò pendet ex iis quæ
 « ibi proponuntur, sed ex iis etiam quæ tex. 60. sunt declarata: Etenim si illa om-
 « nia coniunctim sumantur (vt verè sumenda sunt) animalibus Tactum neces-
 « sariò, plantis verò nullo modo tribuunt. Docuerat Aristot. in tex. 60. Animal
 « sensum necessariò habere, contextu deinde sexagesimo tertio ostendit: Ta-
 « ctum eidem necessariò inesse: Quod hac fere ratione probat: Animal neces-
 « sariò sensum habet, ergo sensum tactus: consequutio probatur, cum ex eo,
 « quod est corpus animatum, tum ex hoc quod sensum habet. Nam cum cor-
 « pus sit, idcirco tangi, atque à tangentibus mutari, nec non corrumpi potest: **D**
 « cum verò sensu præditum sit, qui ob cõseruationem essentia ipsam obtinen-
 « tis datus est: idcirco oportuit, corpus animalis, sensum aliquem obtinuisse,
 « qui suæ essentia veluti custos esset & cõseruator. Huiusmodi est vnus Tactus:
 « quandoquidem reliqui, per externa media sentientes, (vt inferius declarabi-
 « tur) ad tuendum corpus à tactilibus, idonei, aptique esse non possint. Hæc
 « ratio in plantis nullum locum habet, cum omni sensu sint destitutæ. Alterum
 « quiddam hîc animaduertendum est, Gustum nimirum propter alimentum
 « animalis necessarium dici. Nam cum animalis vita, calore innato conseruetur,
 « calor autem innatus humido ipso, quod assiduè depascitur, tanquã pabu-
 « lo proprio, nutriatur: si humidum aliquando desit, calorem quoq; innatum vitæ quæ;
 « animalis vnà dissolui, atque interire necessè erit. Oportuit igitur, vt vita ani-
 « malis maneret, Naturâ huic incõmodo cõsulere, facultè quæ; illam a lendi, Na-
 « turalem

- A** ruralem à Medicis vocatam (quam Peripatetici à vegetante non seiungunt) animali tribuere, quæ calori nativo, pabulum cōtinenter suppeditare possit. Suppeditat autem, mediis cibis & alimentis in corpus ingestis, quæ concocta atque in substantiam sanguinis, (ex quo nos effecti sumus) mutata, nutrimentum euadunt, ad calorem innatum vniuscuiusque partis conseruandum, atque ad substantiam absumptā, recuperandam, accommodatum. At non omnis cibus, omnibus æquè cōueniens est, ob diuersam scilicet corporū alimentorūque temperationem: æquum igitur fuit, facultatem gustandi, animali præesse, quæ rerum sapes intinosceret. Nam simulac sapor in humore cibi constitutus, linguæ admouetur (quæ organum gustatus est) diffusus cum humore gustatum incitat, moxq; species eius & imago, ad principem sensum vi spiritus defertur, qui deinceps an alimentum naturæ animalis sit conueniens, iudicat atque cognoscit. Ex his constat, Gustum animali vnā cum Tactu necessarium esse, vt augeri, conseruari, tandēque ali commodè possit.
- B** Sed his ita constitutis: oportet nōnullis argumētis respondere. Hęc verò sunt: Tactus est natura prior gustu, igitur à gustu seiungi potest. Assumptio est Aristotelis tertio de anima ad finem. Cōsequutio valet, vi regulæ in post-categoriis cap. de priori propositæ: qua posita, ita licet argumentari: Tactus à gustu seiungitur, non igitur ambo animali inerunt necessariò. Præterea, Tactus est sensus alimenti, non igitur gustus. Assumptio est Aristot. secundo de anima tex. 28. consequutio vera est, si gustus & tactus sint duo sensus specie distincti, & facultates præsertim passiue animæ obiectis suis distinguatur. Quorū utrūque probatur ab Aristotele secundo de anima. Postremò, si ob alimentum, gustus est necessarius animali, igitur & plantis, ob eandem causam. Vel vera est consequutio, vel suæ falsitatis ratio est afferenda. Vt priori argumento satisfiat, nonnulli ex recentioribus iisq; clarissimis philosophis, distinctionem gustus vulgò receptam, atq; ex Auerroë & Themistio (vt aiunt) secundo de anima tex. 28. sumptam, in medium afferunt: Gustum nanq; duplicem esse dicunt, perfectum vnum, alterum imperfectum: perfectus gustus est qui differentias omnium saporum percipit, acutēq; iudicat: hunc à tactu differre cōstat, cū obiecto, qui sapor est, ortum habens, ex primis qualitibus quæ sunt obiecta tactus: tum organo, & dignitate, quandoquidem talis gustus linguam pro organo habeat, in perfectioribusq; tantum animalibus reperiatur, tactus autem organum, sint nerui per vniuersum corpus disseminati, & ipse in omnib⁹ animalibus insit. Gustum imperfectum vocant sensum alimēti qui vile sequitur, & noxium fugit: quem à tactu non separant, nisi accidere quodam: quatenus nempe tactus omnibus corporis partibus, gustus autem lingue tantum adest: præterea hic primas qualitates sub ratione alimēti percipit, ille verò nequaquam. His positis, aiunt Aristotelem tertio de anima, Gustum perfectum à tactu seiunxisse, hic verò minimè, quia de imperfecto loquatur. Hęc illi quæ mihi suspecta semper visa sunt. Primum enim Auerroës & Themistius, non modo non contextu vigesimo octauo secundi libri de anima, sed nusquam ista expressè docuerunt. Præterea sensus alimenti est ipse tactus, huiusque munus est qualitates primas sub ratione alimenti percipere, ex calidis nanque, frigidis, humidis, siccisque (quæ tactus sunt obiecta) aluntur omnia, vt patet ex Aristotele secundo de anima contextu 28. Non est ergo vllō modo gustus, Sensus alimenti appellandus: cū præsertim ibi addat Aristoteles, saporem ad delectationem tantum alimenti conferre. Constat deinde, Aristotelem hic illum gustum à tactu inseparabilem

- nisi m... u... è corpore, machin... u... T, u... & : cl... d...
- oqig

vocare, quem secundo de anima cont. 94. & Auerr. com. 101, quendam tactum esse dixerunt: atqui, vt ex cont. 93. & 95, eiusdem libri patet, de gustu illo **A** ibi sermo fit, qui in saporibus dijudicandis versatur. Postremo, dignus esset Aristot. qui reprehenderetur: si hinc, enumerans ex proposito necessitatem sensuum, non de veri gustus, sed de imperfecti tantum necessitate loquutus fuisset: præterea ipsemet, Gustum qui saporum iudex est, hinc intelligi velle declarat, verbis illis, (Suaue enim is dijudicat & insuaue in alimentis). Dicendum est igitur ex Themistio quidem in tex. illo 28, & ex Auerroë alibi, colligi duplicem esse gustum, perfectum vnum, qui scilicet in perfectioribus animalibus reperitur: Imperfectum alium, qui in omnibus, os linguam, palatumue, aut aliquid his ad similitudinem muneris respondens obtinentibus, (vel illa sint sanguinem habentia, & animal parientia, vel mollia, vel insecta, aut crusta testaque testata) reperitur, vt docet Aristoteles quarto de historia animalium, cap. 8. Interea tamen tam imperfectum, quam perfectum gustum, saporum discretiuum esse (vt ibidem Aristoteles docet) putandum est. Nam vt non omnes sensus omnibus animalibus, neque æquè singulos, tributos à natura fuisse fatemur: ita vnumquemque, suam semper naturam seruare, & nunquam cum altero confundi, asserimus. Gustus igitur tam perfectus quam imperfectus, in saporibus iudicandis versatur, cum sapor vnicum ac proprium eius obiectum sit: quemadmodum enim color est spectabilis, ita gustabilis sapor, teste Aristot. secundo de anima cont. 102. & 103, & Auerroë ibidem, qui ait, Gustabile in rei veritate esse proprium gustus. Quod si aliter sentiremus, qua ratione numerum quinque sensuum ab Aristot. positum & demonstratum, tueri possemus? Nam quod idem organum secundum rem, diuersorum sensuum esse possit, concedimus quidem cum Themistio, qui secundo de anima. cap. 39. ait, Gustum & Tactum in vna parte linguæ fieri: sed quod vnum & idem **C** obiectum prorsus diuersorum sensuum esse possit, nunquam concedemus. Aliter itaque putamus, huic obiectioni satisfieri posse. Qua in re id attendendum est, quod Aristoteles secundo de anima cont. 101. nobis scriptum reliquit: Gustum scilicet esse quendam Tactum: Hoc Auerroës in com. explicans, & Thomas ibidem, dicunt: Gustum esse quendam tactum proportionem, quia veluti tactus sentit per medium coniunctum quod est caro, ita gustus per medium non extraneum quod est caro linguæ: præterea obiectum gustus, est sapor: sapor autem in humido fundamentum habet, vt inferius declarabitur: quo fit, vt nunquam gustus saporem sit percepturus, quin humidum quoque vnà percipiat. Atqui humidus sensus, Tactus ipse est: qua etiam ratione Aristoteles secundo de anima cont. 28. dixit: saporem vnum ex tactilibus esse, non quia gustus, quia gustus est, primò à qualitibus primis afficiatur: neque tactus, quia tactus, à sapore: sed quia gustus, quia iudex est saporum, à saporibus **D** quidem primò, mox ab humido, in quo sapor consistit, afficiatur: ita tactus quatenus tactus, qualitates quidem primas statim percipit, sapores tamen percipere dicitur, quatenus gustus qui sapores iudicat, quidam tactus appellatur. Dicimus itaque hinc agi de gustu saporum iudice: & hunc duobus modis considerari posse: Vel quoad eius primum obiectum formale, quod est sapor (& hoc modo non nisi condimentum nutrimenti dicitur, vt docet Aristot. secundo de anima cont. 28. & separatur à tactu, & necessarius vt bonum vocatur, quod concludit argumentum, & locus Aristotel. adductus probat) vel quoad id quod ab eius obiecto formali vnà adfertur: (materiale autem obiectum gustus dicitur ab Auerroë secundo de anima. com. 10) atque hac ratione, sapor est quid tactile: & Gustus, Tactus quidam, atque à tactu nunquam seiungi po-

Agi potest, necessariūsq; , veluti *συμπίπτει* dici debet. Ex his etiam patet, quid secundo argumento responderi possit. Nam sensus Tactus est quidem sensus alimenti, quatenus ex illo alimur, ex quo constamus: constamus autem ex primis qualitatibus, quorum sensus, est ipse Tactus. Gustus verò alia ratione sensus alimenti dicitur, nimirum quia suaue & insuaue in alimento solus iudicat, atque discernit: quò fit vt sapor alimento condimentum asferre dicatur, præterea nihil. Dicimus ergo Facultates per sua quidem obiecta prima distingui: sed nõ semper necesse est, vt obiecta illa realiter seiuncta sint: sat enim est si formaliter distinguantur. Idem nanque re nutrimentum ex Aristotele secundo de anima cont. 42. obiectum facultatis alentis & generantis esse dicitur: huius tamen, quatenus id ex quo substantia fit: illius verò, quatenus id, quo substantia conseruatur. Tertio autem facile est respondere. Etenim cum animal immotum loco, & radicibus affixum non hæreat, cibum sibi inuenire, sumere, parare, prorsusque concoquere debuit: quò etiam fit, vt ad hos vsus multa instrumenta obtinuerit, quibus omnibus plantæ destituuntur. Verum cibus quidem alitur animal, non tamen omnibus, sed iis tantum qui ea qualitatum temperatione constat, quæ sit suæ naturæ conueniens: atqui sapes sunt primarum qualitatum, quasi *μυρωδαι* & indices: iure igitur gustum obtinuit, quò de cibus omnibus, liberum iudicium in suam salutem ferre posset. Plantæ verò, non modò quia mediocritate illa qualitatum carent, quàm facultas sentiendi desiderat (vt docet Aristot. secundo de anima cont. 124.) Vi ista vtile ab inutili discernendi, cognoscendique destituuntur: verum etiam, quia absque huiusmodi gustandi facultate commodè ali possunt: sumunt nanq; alimentum à terra, iam propè digestum ad alendumque accommodatum. Quòd si plantæ succum ex terra cum sua natura congruentem exugere videantur: id natura solùm, non cognoscente aliqua facultate, aut iudicio medio fieri existimandum est. (Alimentum.) Hoc & contrarium, & simile corpori alendo dici potest: cõtrarium quidem, anteaquam concoquatur (etenim in naturam corporis mutari debet, omnis autem mutatio ex contrario in contrarium fit) simile verò, cum iam concoctum fuerit, & in substantiam corporis alendi conuersum. Alimenti igitur proprium est, conseruare, & augere animal: dico augere intrinsecus, id est ratione formæ (hæc enim vera auctio est, vt ex primo libro de ortu & interitu disci potest) non extrinsecus, & ratione materiæ, quod inanimis etiam accedit. Præterea, ne putemus hîc alimenti nomine, id designari, quod actu iam alit: nam neque gustus neque tactus, ad huiusmodi alimentum necessarij essent, cum animalia tunc maximè alantur cum sensum nullum habent, id est cum dormiunt, quemadmodum alibi docet Aristoteles. Alimentum ergo in hoc contextu id omne vocatur quod ad alendum animal aptum esse potest. (Et omnino sapor est alentis partis passio.) Quid sit sapor, & quòd in humido aqueo, tanquam in subiecto præcipuo consistat, à calido verò actiue pendeat, & quòd sit passio corporis tantum mixti, inferius cum Aristotele declarabimus: nunc igitur sat fuerit, si cur hæc verba ab Aristotele prolata sint, rationem afferamus. Dixerat antea Gustum necessarium esse propter alimētum: necessitatis causam hanc vnam attulerat, quòd solus gustus suaue ab insuaui in alimento discernat: ostendit nunc consequutionem suæ argumentationis valere, ac si ita loqueretur: Quod est sensus saporum, est sensus alimenti: Gustus est sensus saporum: gustus igitur est sensus alimēti. Minor inferius declarabitur, & ex libris de anima nota est. Maior ea ita probat, quia sapor est passio alimēti (vt inferius ca. de gustu dicit) quod alentē

d.ii.

facultatem tanquam finem respicit (vt inferiùs cap. degustu dicit: vnde Ari- A
stoteles saporem, passionem alentis facultatis appellavit, quemadmodum e-
tiam in libris de anima eundem saporem passionē tactus vocare videtur: quia
nimirum est passio humidi, quod quidem obiectum & passio tactus, propriè
dici debet. Hæc vnus Thomas attigit: Alexander autem notat hunc locū e-
mendandū esse. Ita enim legi vult, *ὁ ἄλλος ὁ χυμὸς ὅτι τὸ ἴδιον καὶ μόνον πάθος*. Istius verò
emendationis occasio, tum ex diuersitate lectionis, sumitur, (duplex enim ab
ipso proponitur) tum ex ratione. Ait enim, In quibusdam exemplaribus ita
haberi: *ὁ ἄλλος ὁ χυμὸς ὅτι τὸ ἴδιον ἀρεπτικὸν μόνον πάθος*. In nonnullis vt nos legimus.
Ratio autem est: Quia, inquit, absurdum est asserere alentem animam à sa-
poribus pati: perinde enim est ac si dicatur, alentem animam saporē sentire:
atquē facultas alens, non est sentiens. Possūmus istam Alexandri lectionem
retinere: tum enim planior quidem erit sensus, sed alio modo ratio Philoso-
phi deducēda erit: & præterea verò aliqua dubitatio orietur. Porro argumen- B
tatio hunc in modum disponetur: Gustus est sensus, iudex saporum: igitur
Gustus est sensus iudex alimenti: consequentiò inferiùs declarabitur, quia ni-
mirum Sapor sit alimenti passio: & causa cur animal cibo vtatur ex Auerroe
in secundo de anima, cont. 28. maior probatur, quia Sapor est passio siue obie-
ctum proprium Gustus. Hæc autem est dubitatio: Quia scilicet non videtur
rectè dici posse, Saporem esse passionem Gustus. Si enim sentire, sit quoddam
pati, & omnis passio ab aliquo efficiente, & quod actu sit proficiscatur, (ex se-
cundo de anima cont. 54.) sapor qui gustum efficit, quomodo non actius po-
tius quàm passio dici debebit? Quinimò verba Aristotelis, secundo de anima
cōt. 105. hoc ipsum disertè explicāt, quæ sunt eiusmodi: Quare gustatiuum est,
quod est tale potestate, gustabile verò quod est effectiuum actu eius. Respon-
deri potest ad Alexandri partes tuendas, ex Aristotele quinto metaphy. cōt.
35. Passionis nomine appellari, non modò motus ipsos, & alterationes, verum C
etiam qualitates, quibus corpora mutari atq; alterari possunt: vt album, ni-
grum, dulce, amarum, quæ omnia in Categoriis cap. de Qualitate *παθητικὰ ποι-
ότητας* vocat, *τῶν καὶ τὰς αἰσθήσεις πάθους ἢ ποιητικὰς*. Sapor igitur, quatenus obiectum gu-
stus est, actius dicetur: quatenus verò passionem in sensum efficit, Passionis
nomine poterit appellari.

*Αἰ ἢ δὲ τῆς ἐξωθεν αἰσθήσεις, τοῖς πορώδικοις αὐτῆς, ὅσον ὄσφρησις καὶ ἀκοή, καὶ ὄψις,
παῖσι μὲν τοῖς ἐχέσι, σωτηρίας ἐνεκα ὑπερχειν, ὁπως δὲ κωσὶ τε πορώδανόμωρα ἢ ζο-
φίω, καὶ τὰ φαύλα καὶ τὰ φαρτικὰ φέγωσι. τοῖς ἢ καὶ φρονήσεως τυγχάνουσι τὲ δὲ ἐνε-
κα: πολλὰς γὰρ εἰσαγγέλουσι διαφορὰς, ὅς ὃν ἢ τε τῆς νοητῆς ἐγγίνεται φρονήσις, καὶ ἢ
τῆς πορώδους.*

9 Sensus verò qui per externa fiunt, iis quæ ingrediuntur, vt olfactus, D
auditus, & visus: omnibus quidem illos obtinentibus salutis gratia in-
sunt, vt præsentientia alimentum persequantur, malaque & noxia fu-
giant. In illis autem qui prudentiam quoque habent, boni gratia insunt:
multas enim differentias declarant, ex quibus, cum intelligendarum
tum agendarum prudentia proficiscitur.

Proponit aliorum sensuum necessitatem, illamque non vnicam esse decla-
rat: cum neque vnus etiam generis sint animalia, quæ illos obtinerunt. Quo
in loco illud repetere placet, quod superiùs etiam diximus: Naturam scilicet
in animalibus perficiendis quasi per gradus ascendere: Infima omnium spe-
cies *ζωόφύτων* veluti planta radicibus affixa loco non mouetur, tenuemque

CO-

- A** cognoscendi vim assequuta, tactum, gustumque solum habet; quò præsentia tantum obiecta sibi oblata percipere queat. Sequitur animalium genus locum mutans, atque incedens: quod non præsentia tantum, sed absentia etiam, cognoscere debuit: ideoque, præter tactum, & gustum sensum olfactus, visus, auditusque obtinuit. In supremo tandem gradu animalia collocantur, quæ non modo sensibus omnibus, sed mente etiam rationeque vigent. Aristotelis ergo usus trium sensuum posteriorum in animalibus declarat: non modo quæ loco tantum mouentur, verum etiam quæ viuunt intelligentia. Sensus (inquit) olfactus, auditus, visus, qui medio extrinseco, efficiuntur, salutem omnium animalium quibus insunt (insunt autem omnibus ingredientibus) hunc usum afferunt: quod illis mediis, animalia veluti præsentia, cibum sibi querere & inuenire, præterea verò omnia noxia, suaque vitæ corporique aduersaria, declinare possint. Quod si præter incessum, rationem quoque sint assequuta, iam habent quod horum sensuum medio, multam rerum intelligendarum cognitionem, agendarumque prudentiam sibi comparare valeant. His in verbis multa sunt à nobis expendenda: quod ut commodius præstari possit, à primis erit exordium. Docet Aristoteles olfactum, visum, auditum, omnibus animalibus ingredientibus, ut illorum salutem consuleretur, tributos esse, Idem verò quantum ad primam partem attinet, docuit secundo de anima cont. 131. nempe, animalibus perfectis omnes sensus tributos fuisse. Vocat autem animalia perfecta, quæ loco mouentur: quia facultas mouendi (ut ibi Philoponus ait) est facultate sentiente perfectior. Quare ubi meliora, ibi quoque, aderunt deteriora. Quantum verò ad secundam partem, Aristoteles tertio de anima cont. 68. expressè docuit, Sensus istos, non ad esse: sed ad hoc ut bene sint, animali tributos fuisse. Sed hic primum queritur, An verum sit, animalia omnia quæ loco mouentur, Sensus omnes habere: præterea quomodo visus, auditus, & olfactus salutem animalium conferant. Prioris queriti occasio, à Talpæ natura præcipue sumpta est, quæ loco mouetur, ut constat, visu tamen caret, ut videtur Aristoteles docere quarto libro de historia animalium cap. 8. præterea ab Apibus, quas audire in proemio metaphy. negat. Talpam autem oculos habere constat, ex secundo libro de anima cont. 131. & quarto de historia animalium cap. 8. itemque primo eiusdem tractationis cap. 9. quod etiam fit, ut queriti occasio maiorem vim habere videatur: nam (quemadmodum ait Simplicius ex Aristotele secundo cæli cont. 50.) cum natura nil frustra faciat, atque oculos Talpæ dederit, eiusdem quoque visum tribuisse necesse est. Frustra nanque est calceamentum cuius non est calceatio, ex Aristotele in primo cæli cont. 32. Imò hoc ferè eodem argumento, probat in secundo libro eiusdem tractationis, astra non habere facultatem, qua de loco ad locum moueri possint, quia nimirum instrumentis ad motionem aptis destituantur. Auerroes huic querenti satisficere cupiens, ait: Talpam habere quidem oculos, carere tamen visu: quia
- D** Natura quæ semper meliora respicit, cognoscens nutritionem Talpæ utiliorem fore, quàm visum: (sub terram enim assidue degit, illamque fodit, ut cibum sibi comparet) Talpæ oculos pelle illa obteggit, ne cibum venando læderetur. Addit præterea materiam eius ad plura recipienda aptam non fuisse, quasi scilicet materia illa terrea multum, non sit perspicua, ut instrumenta videndi requirunt. Thomas Auerroem sequutus est: & ut satisficiat Aristoteli secundo de anima contextu 131. dicere videtur: Animal perfectum, omnia quidem *αισθησια* habere debere, non tamen omnes sensus: atque ita Talpam, animal perfectum esse, cum omnia organa sensuum habeat, visu tamen destituatur. Quod si dicas, Naturam nil frustra agere,

42 DE ORGANIS SENSIVVM,

respōdet: *Αἰδὴ τήν τε* illa, idcirco Talpæ tributa fuisse, vt in genere perfectorum A
 animalium collocata esse videretur. Zimara in Indice, litera T. eandem sen-
 tentiam aduersus Simplicium & Albertum tuetur. Argumentis autem ali-
 ter quàm Thomas satisficit. Nam neque frustra oculos Talpæ datos fuisse
 ostendit, quia replent vacuum illud & concauum, quod inter duos sinus o-
 culorum continetur: & Naturam nil agere nisi propter finem, aliquando ta-
 men casu impediri, fatetur. Sed quæ ab istis afferuntur vel nimium crassa, vel
 nullius momenti esse videntur. Auerroem in præsentia omittamus, qui argu-
 mentis nõ respondet: Thomæ & Zimaræ verba, absurda & crassa esse demon-
 stremus. Nam quàm impium sit, ne dicam falsum, dicere, Naturam idcirco
 tantum, oculos in Talpā posuisse, vt in genere animalium perfectorum col-
 locata esse videretur, omnibus iis constat, qui Naturam, non quòd appareat, B
 sed quòd verè sit, quærere norunt. Alchymistarum illud proprium est, non
 Naturæ. Idem de illis dico qui oculos Talpæ ob decorem tantum tributos esse
 defendunt. Præterea, si Talpa habet omnia *αἰδὴ τήν τε*, vel illa sunt prædita
 suis operationibus, vel non. Si non, ergo oculus Talpæ æquiuocè oculus &
 veluti lapideus diceretur, (quod Aristot. aduersatur). Si sic, igitur Talpa videt.
 Tertiò, nõne Natura commodius concauitates illas, vt vacuum fugeret,
 carne replere potuisset (vt in hominibus cæcis ab ortu facit) quàm pulcherri-
 mis illis tunicis atque humoribus, ex quibus oculos Talpæ constare narrat A-
 ristoteles, & experientia docet: Postremò, cum dicunt naturam impediri, &
 casu fieri ne Talpa videat, repugnant Aristoteli, qui secundo libro phy. docet,
 Ea quæ à casu sunt, rarò effici: atquæ Talpa nunquam non ita nascitur. Ad-
 do, si natura in generatione Talpæ impediretur, factum iri Monstrum aliquod: non
 autè Talpā cum his oculis eodè semper modo se habèribus. Solus itaq; Sim-
 plicius huius quæsitæ veritatem assequutus est, qui Talpam videre affirmavit. C
 Cuius sententia argumētis superiùs allatis probari potest: præterea verò simi-
 litudine atque experientia. Etenim Aristoteles quarto de hist. animal. cap. 8.
 declarat, Pisces quosdam (vt Gyprinum) quia palatum carnosum habet, quod
 linguæ adhærentis & immobilis vicem gerit, Gustum obtinuisse. Cur igitur
 Talpæ nos visum, auferemus, cum instrumenta ad videndum apta sit conse-
 quuta: Atquæ cernere licet, Talpam aliquando à suo cuniculo cibi venandi
 gratia egressam, longiusq; progressam: si strepitum sentiat, incredibili celeri-
 tate ad suum cuniculum rectà reuertit: Mirū id esset, si omni prorsus visu de-
 stitueretur: qua enim ratione solo olfactu hoc efficere queat, vix potest intel-
 ligi. Dicendū est igitur, Naturam, quæ semper cum ratione coniuncta est (vt
 docet Arist. secundo de ortu & interitu cont. 41.) Talpis quidè oculos dedisse,
 illosq; pellicula illa tenui obtegisse, non vt non viderent, sed ne vidèdo læde-
 rentur. Cum enim Talpa cibum tota facie terram fodiendo quærat, facile à D
 quolibet corpore tangente offendi potuisset, nisi tali veluti fulcro, illi natura
 subuenisset: idcircoque pellis illa tenuissima est, & absque pilis, vt transpa-
 rendo Talpa cernere posset. Vbicunque autè Aristot. Talpam non cernere,
 videtur asserere, non alia erit à nobis ratione audiendus, quàm ea qua seipsum
 libris de historia Animalium interpretatur. Primò enim illi^o tractationis cap. 9.
 ita loquitur: Habent profectò oculos animalia quæ animal generant omnia,
 præter Talpam quam modo quodam habere dixerim, cū tamen omnino ha-
 bere negè, quippe cū omnino quidem nec videat, nec perspicuos habeat ocu-
 los. Ex quo loco patet, Aristotelem neq; oculos neq; visum Talpis omnino
 auferre, sed oculos perfectos, visumque perspicuum. Quod quidem & nos fa-
 temur: imò nisi hoc modo Natura cum Talpis egisset, reprehendenda foret.

.iii.b

Quor.

- A** Quorum enim visum perfectum animalibus iis tribuere oportuit, quæ sub terram toto ferè suæ vitæ tempore degunt: at modica videndi facultas organum quoque sibi proportionem respondentem, non perfectum atque absolutum desiderat. De Apibus idem dicendum est. Nono nanque de historia animalium cap. 40. apes audire incertum esse, ostendit: non autem auditu prorsus carere affirmat. Experientia etiam apes audire docet: cum ad propria aluearia sonitibus reduci, arte sit ab hominibus observatum. Falsum enim est quod à Thoma dicitur, id tactu quodam potius, quàm auditu fieri. Neque enim tam vehemens ac celer est ille sonitus, ut aerem impellere, ac sensum tactus apium afficere possit. Alterum quod quæritur, Alexander egregie docet: Visus enim (ait) idcirco salutem animalium conferre dicitur: quia cum varia mutant loca, facile aliquid incedendo offendere possent; quod suæ vitæ noxium esset. Odor quoque, cum sit veluti index alimentorum convenientium, & noxiorum; præterea verò illorum quasi nuncius & explorator, iure olfactu ab animalibus percipi posse oportuit, ut nosset ubi cibum inuenire, qualem petere, & à quo abstinere deberent. Auditus autem cum ad alimentum reperiendum (ut in lupo ovem audiente, manifestum est), tum ad vitam servandam, (quod lepores canum latrantium vocem præsentientes, declarant,) non mediocriter confert. Hæc omnia complexus est Aristot. cum aliquando ait: Visum animalibus tributum fuisse, ut in aere & aqua videre possent: odorem, ut cupiant alimentum, & ad id moveantur: auditum, ut ipsis aliquid significaretur. Sed his positus, oritur statim dubitatio: quia nullum videtur esse discrimen, inter necessitatem tactus, & horum trium sensuum. Nam 3. de anima cont. 63. docet Aristot. Tactum necessarium esse animali, ut in suam salutem & conservationem alia vitare, alia petere possit. Respondendum est, præter ea quæ superius attulimus: Tactum esse necessarium ad salutem animalis, sed in hoc ab aliis sensibus differre, quod medio tactu, ea vitare licet quæ totum animal lædere atque corrumpere queant. Hæc sunt excessus primarum qualitatum: nam (ut idem cont. 67. scribit) excessus tactilium totum destruit animal: Tactus enim *αισθησιον* totum corpus animalis habetur: animal autem si tali sensu careret, tam per ignem quàm per aquam incederet. Alii verò sunt quidem ad salutem, sed non totius primò: neque exuperantia soni, odoris, coloris, aut saporis, totum unquam animal, nisi ex accidente, sed suum tantum *αισθησιον* proprium, corrumpet: (Sensus qui per externa fiunt). Aristoteles tertio de anima cont. 64. docet, animalia si salva futura sint, non modo oportere ut tangendo sentiant, verum etiam è longinquo: idcircoque sensus qui è longinquo sentiunt, per medium extrinsecum efficiuntur. Omnes autem sensus medio egent. Sensibile enim supra sensum positum, sensationem non producit. Sed huius potissima ratio est: quia ut sensus, sensibile percipiat, necesse est primum ut in illud quasi fingatur atque formetur: atque id fieri non poterit, nisi primum sensibile, simile quodammodo sensui reddatur. Sensibile autem extrinsecum, corporeum est, & materiam prorsus obtinens: sensus verò spiritualis & immaterialis, cum facultas animæ sit. Oportebit igitur sensibile prius spirituale reddi quàm à sensu percipiatur: verum non transibit unquam ab illo suo corporeo prorsusque materiali Esse, quod in sese obtinet: ad illud Esse multum spirituale, quod in sensu acquirit, nisi per gradus. Infimus autem omnium est in ipso medio, in quo illum, sensibile acquirit. Ita ut, quemadmodum Averroes aliquando in his libris ait formam rei sensibilis in phantasia esse magis spiritualementem, quàm cum est in sensu communi: & adhuc magis in sensu communi, quàm cum est in sensu exteriori: Ita dicimus formam illam in sensu exteriori spiritualiorem adhuc esse, quàm cum

est in medio: in quo tanquam in infimo gradu (vt ita dicam) essendi spirituale reperitur. Propter ordinē igitur gradus spiritualitatis, qui in sensatione requiritur, necesse est medium dari, quod minimum gradum illius recipere queat. Omnis igitur sensus medio eget, (Alexandri nanque sententia, nimirum tantum sensus, id est visum, auditum, olfactum, medium desiderare, recte ab Auerroes secundo de anima comm. 116. explosa est): eget autem, propter ipsam sensationem, vt declarauimus. Quò fit, vt medium non tantum sensui conuenire, sed per se & necessario conuenire dicendum sit: sensus enim per se & ex sui natura, ad ipsam sensationem tanquam facultas ad proprium actum respicit: sed in sensu tactus & gustus, hoc magis latet. Ratio est, quia non extrinsecum in illis medium esse videtur, sed cum organo ipsi coniunctum. Est enim caro, vt declarat Auerroes ex sententia Aristotelis secundo de anima comm. 116. Tactile igitur & gustatile non videtur à medio ad nos deferri, sed vna potius cum medio percipi: cum è contra spectabilia, olfactilia, & audibilia, idè percipiuntur, quia medium extrinsecum (quod est aer vel aqua) aliquantum mouet nos: cum ipsum primò sit ab obiecto motum. Hæc docet Aristoteles secundo de anima cont. 75. Ex his patet in his tribus sensibus, si sensibile organum tangat, sensationem non sequitur. Corpus nanque album in superficie oculi positum, cerni non poterit. secus se habet in gustu & tactu, in quibus sensibile sensum tangat oportet. Tota huius discriminis ratio est: quia hi materiales magis & corporei sunt, illi spirituales. In secunda contextus particula Aristoteles docet: Tres enumeratos sensus in animalibus quæ prudentiam obtinuerunt, boni gratia inesse. Quæritur itaque primum, quænam sint animalia quæ prudentiam obtinentia vocat: præterea, qua ratione in illis boni gratia sensus hi inesse dicantur. Priori quæstioni satisfacit Thomas, qui per prudentes hinc tam bruta, quam homines intelligi vult. Alexander de homine tantum loquitur: sed Thomam magis probo, vt animalium omnium gradus Aristotelem nobis proposuisse constet. Infimum vocauimus ζωόφύτων, quæ tactum habent & gustum: reliquis sensibus & memoria carent. Sequuntur illa quæ omnes quidem sensus habent, sed auditu perfecto carent: vt apes, formicæ, araneæ: quæ quia auditu carent, disciplinæ sunt expertes: memoria tamen atque idcirco prudentia vigent. Tertium locum obtinent animalia quæ cū sensibus aliis & memoria, sensum auditus habent: vt canes, equi, & huiusmodi. Quæ quia memoriam habent, prudentiæ sunt participantia: quia verò acuti⁹ audiunt, disciplinæ. In supremo gradu collocatur Homo, qui ista omnia excellentiori modo est assequutus. Hæc ferè Aristoteles in proœmio metaphy: Ex his nonnulli triplicem illam prudentiæ distinctionem eliciunt: Rationalis scilicet, Animalis, & Naturalis. De qua si paucis disseruerimus, non erit (vt opinor) à re alienum: Ista enim ad huius contextus intelligentiam pertinent. Ab hominis autem prudentia exordiendum est, quæ scilicet aliarum regula esse poterit. Duæ sunt animi nostri partes: vna ratione carens, altera quæ ipsamet ratio vocatur. Hæc rursus duas quasi partes habet: prima, res necessarias & immutabiles spectat. secunda, illas quæ non vno modo possunt euenire. posterior hæc, rursus aut versatur in rebus quæ sub actionem cadere dicuntur, id est in quibus appetitus siue pars illa animi rationis expertis, affectionesque emergunt, vt rationem perturbent: aut in iis quæ sub effectum cadere dicimus, id est quæ operam potius corporis, & præcipuè manuum desiderēt, quam concitationem vllam appetitus patiantur. Priora illa simpliciter ad hominē spectant: posteriora verò ad talem hominem. Vt igitur mens in his rebus mutabilibus, quod bonum & consentaneum est, semper assequi possit, habitu eget.

iiii. b

Neque

- A** Neque enim res ita de mente, ut de sensu habet, nam sensus ad suum munus præstandum habitu non eget: ita enim pendet à re sensibili objecta, ut in specie illius formatus, non possit non sentire. At menti appetitus sæpè numero resistit, licet imperium illius in appetitum herile esse dicatur, affectionesque immoderatas, & vehementes libidines, rationem perturbant, ac propè aliquando prosternunt. Accedit eò, quòd incerta omnia ista sunt, tam quæ sub actionem, quàm quæ sub effectum cadunt. Quòd etiam fit, ut in utrisque consultatione exigatur. Habitus igitur qui ad res sub actionem cadentes pertinet, prudentia vocatur. Idcircoque ita definiiri solet: Quòd fit habitus mentis nostræ, quo de bonis & malis hominis quæ homo est, siue de rebus sub actionem cadentibus, optimè consultamus, & quòd optimum consentaneumque est, eligimus. De prudentia propriè ita dicta hîc loquimur. Nam quòd Aristoteles primo politicorum cap. 2. & secundo rhetor. cap. 1, prudentiam vocat, nos sagacitatem aut solertiam potius quandã propriè dicimus: cum prudentia à virtute morali nunquam abesse possit, ut sexto ethico. & alibi sæpissimè docetur. Ex hac prudentiæ notione patet, cur brutis prudentia tribuatur, præsertim autem Animalis. Nam quia prudentia consultatione eget, hæc verò in rebus incertis, collatione præteritorum cum futuris versatur: idcirco cum videntur animalia commodum aliquod vel incommodum prævidere (quòd sine collatione & memoria fieri non potest) prudenter agere dicuntur. Atque ob hanc rationem Aristoteles in proœmio metaphy. colligit animalia memoriam habentia, prudentiam quoque possidere. Multa Aristoteles in libris de historia animalium, & Plinius in octavo libro historiæ naturalis, de quibusdam animalibus, ut de elephante, lupo, vulpe, cane, equo, simia, ad hanc prudentiam animalem pertinentia, & profectò admiratione digna, commemorat. Erit igitur prudentia animalis, nil aliud quàm vis quædam dirigens animal memoriam habens, ut ex rerum præteritarum recordatione, futurum aliquod commodum vel incommodum prævideat. Naturalis prudentia proprio potius nomine Instinctus naturæ appellatur: idcircoque neque consultationem, neque collationem præteritorum cum futuris exigit. Quòd fit, ut animalia quæ hac tantum prudentia instructa sunt, eodem semper modo agere videantur. Formica enim nuper nata, & nunquam hyemem experta, cibum præparat: & hirundo nidum eadem semper ratione parat. De hoc verò instinctu Aristoteles hîc non loquitur, cum dicat ad hanc prudentiam visum, auditum, atque olfactum conferre, & nos alibi suo loco agemus. Per prudentes igitur tam homines, qui rationali prudentia, quàm bruta, quæ animali prædita sunt, intelligere debemus. Alteram quæstionem enodare videtur Aristoteles, cum ait: Idcirco sensus istos boni gratia appellari, quia multa rerum discrimina iis percipimus, quibus prudentia rerum agendarum intelligendarumque perficitur.
- D** Alexander ista quidem in specie magis explicat: sed non modò ad prudentiam, verum etiam ad scientiam accommodat. Quòd non est improbandum: quoniam Aristot. in contextu sequenti, intelligentiam à prudentia non separabit. Hæc autè ferè Alexander: Visu lucem & tenebras, id est diem & noctem videmus, luminisque lunæ varietatem: quòd fit, ut ad horum effectuum causam cognoscendam excitemur. Videmus præterea astrorum lucem atque distantiam: quare de magnitudine illorum iudicamus, bonorum etiam & malorum rationem ex pulchro & turpi viso nobis comparamus. itè ex cæli motu uniformi & constantissimo, ad primam omnium causam cognoscendam ascendimus. Ex iis quoque quæ percipit auditus, ut sonus, magnitudo, motus, anima ad causam inquirendam quasi instigatur. Sed paucis rem absoluamus:

Non modò sensibus ad intelligendum excitamur (vt ait Alexander) sed nulla A
 prorsus scientia est, quæ non à sensu proficiscatur: vt ex primo posteriorum
 analy. cap. 14. & ex secundo eiusdem tractationis sub finem: præterea verò ex-
 pressè ex tertio de anima cont. 39. probari potest. Porrò ad prudentiam quæ
 in actionibus humanis versatur, tres istos sensus conferre docet Alexander:
 Quoniam (inquit) actiones particularium sunt: præterea consultatio quæ pru-
 dentia pars est, experimentum desiderat: hoc autem ex particularibus ipsis
 quæ sensu percipiuntur, effici constat. Ista Alexandri interpretatio licet vera
 ac docta sit, atque ab omnibus recepta: videtur tamen ab istius contextus sen-
 tentia abhorrere. Nam de prudentia hîc quidem loquitur Aristoteles, illam-
 que intelligendis atque agendis rebus tribuit: nullum tamen verbum de sci-
 entia, quæ est habitus à prudentia sciunctus. Licet autem Leonicus dicat per
 prudentiam hoc in loco, iudicium ipsum, atque indagacionem veri in-
 telligendam esse (quod ex Aristotelis etiam ore sumitur, qui in contextu se-
 quenti νοῦν cum φρονήσει confundere videtur) semper tamen aliquam vim ver-
 bis contextus afferri constat. Huius rei occasione, nōnulli ita Aristotelis ver-
 ba transferunt, vt plura de suo addant. Verba Græca sic habent: ἡ δὲ οὐκ ἔστιν ἡ
 φρόνησις ἐγγίνεται φρονήσει, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀποκρίσεων. Aliqui ita vertunt: (Ex quibus intelligentia prin-
 cipiorum oboritur, quibus partim ad demonstrandas res, partim gubernan-
 dis actionibus nostris vtimur). Alii etiam audaciùs plura, non solum in his
 verbis, sed in aliis etiam vertendis afferunt. Quod quàm parum Interpre-
 ti docto conueniat, & quantæ ignorantia argumentum præ se ferat, penes Pe-
 ripaticæ disciplinæ studiosos iudicium esto. Nos igitur dicamus, rectè pruden-
 tiam intelligendarum & agendarum rerum hîc dici posse. Quandoquidē agi-
 bilia singularia sint: quorum certè singularium prudentiam esse ostendit Ari-
 stoteles sexto ethic. cap. 13. ad finem. Intelligibilia autem propriè sunt vniuer-
 salia, quorum etiam vniuersalium prudentia est: vt ex libello de communi a-
 nimalium motione, & ex septimo eth. cap. 5. satis constat. Nam absque bene-
 ficio Syllogismi practici fieri non potest vt aliquid agamus: is autem ex maio-
 re propositione vniuersali constat, & minori particulari, quæ actionis domina
 est: ex ea enim colligitur conclusio particularis, id est ipsamet actio. Prudens
 igitur propriè in vniuersalibus versatur: quoniam tamen vt aliquid agat, sub
 vniuersali particularem propositionem accipit & colligit, quæ est actio: idcir-
 cò actionum potiùs directius, quàm vniuersalium contemplator appellatur.

Αὐτῆς δὲ τούτων πρὸς μὲν τὰ ἀναγκαῖα, κρείσσων ἢ ὄψις, ἔκαθ' αὐτῶν. πρὸς δὲ νοῦν,
 καὶ συμβεβηκός, ἢ ἀκοή. Διαφορὰς γὰρ πολλαῖς εἰσαγγέλλει ἑπανόδοσος ἢ τὸ ὄψις
 δυνάμις, ὅθεν τὸ πᾶν τὰ σώματα μέτεχειν χρώματι, ὡς εἰ τὰ κοινὰ δὲ τούτης αἰσθη-
 τικῆς μάστιγας. λέγω δὲ κοινὰ, χῆμα, μέγεθος, κίνησις, εἰσισις, ἀριθμὸν ἢ δὲ ἀκοὴ τὰς τοῦ
 ψόφου διαφορὰς μόνον. ὀλίγοις δὲ καὶ τὰς τὸ φωνῆς. καὶ συμβεβηκός δὲ εἰς φρόνησιν παλει-
 σον ἢ ἀκοὴ συμβάλλεται μέρος. ὃ γὰρ λόγος αἰτιός ἐστι τῆς μαθήσεως, ἀκυστός ἂν, οὐ καθ' ἑαυτὸν,
 ἀλλὰ καὶ συμβεβηκός ἐξ ὀνομάτων γὰρ σύγκριται. τῆς δὲ ὀνομάτων ἑκάστων σύμ-
 βολὸν ἐστίν. Διόπερ φρονιμώτεροι τῆς ἐκ γῆρας ἐσημεδίων εἰσὶν ἑκατέρως αἰσθησεως, οἱ τυ-
 φλοὶ, τῆς ἐνητῶν ἑκατέρως.

10 Ex his autem ipsis ad necessaria, melior & per se quidem est visus: ad
 intelligentiam autem, ex accidenti Auditus. Etenim facultas videndi,
 multas atque varias differentias denunciat, cum corpora omnia colorem
 obri-

A obtineant: quare & communia hac maxime sentiuntur: (communia autem voco, figuram, magnitudinem, motum, statum, numerum) Auditus autem, discrimina tantum soni: paucis tamen & ea quæ vocis. Ex accidenti autem, multum auditus ad prudentiam confert: sermo nanque qui sub auditum cadit, disciplinæ causa est: non quidem ex sese, sed ex accidenti, ex nominibus nanque constat: nominum autem vnumquodque nota est. Propterea ex illis qui ab ortu, altero horum sensuum privati sunt: cæci, muti surdisque prudentiores existunt.

B Comparauerat, quantum ad necessitatem attinet, tactum & gustum, cum tribus sensibus posterioribus: nunc ex his tribus duos præcipuos visum nempe & auditum in animalibus rationem, vel rationis vestigium aliquod obtinentibus, inuicem comparat. Nam olfactus vix ferè ad prudentiam, minimè quoque ad intelligentiã conferre videtur. Occasio cõparationis ex eo sumpta est, quod superiori contextu fuit allatum, nimirum vtrunque ex his sensibus, magnas cum ad salutem, tum ad animalis bonum oportunitates habere. Sensum itaque visum, ad necessaria quidem vitæ per se vtiliorem auditu esse declarat: hunc tamen visu, ad intelligentiam prudentiamque ex accidenti oportuniorem. Priorem Thesim, tanquam notioerem sola ratione probat: Posteriorem, ratione & experientia. Hæc vniuersim Aristoteles: in specie verò ita loquitur: Visus est per se, ad vitæ necessaria & animalis conseruationẽ vtilior auditu: hic autem visu, ad intelligentiam ex accidenti aptior. Vtrunque probatur: & primò primum, hac ratione. Sensus qui plura sequenda vel declinanda, pro salute vitæ animalium percipit, est ad necessaria vitæ animalium vtilior auditu: atquẽ visus plura huiusmodi & per se cognoscit, quàm auditus: Visus igitur ad necessaria vitæ animalis per se est auditu commodior. Maior propositio nota est, cum præsertim tertio de anima dictum sit, ad hoc vt animal conseruetur, necesse esse illud non modò tangendo, verum etiam è longinquo sentiẽdo, sentire. Minor probatur illo posito: Animal scilicet corpus habere, atque idcirco à corporibus tangi, nec non ab iisdem tangentibus lædi corrumpique posse. Tunc verò ita licet argumentari: Sensus qui plures differentias corporum nobis denunciat, ille plura pro salute animalis sequenda, vel declinanda percepta habet: visus plures huiusmodi, variasque corporum differentias per se percipit: igitur. Maior propositio ex positis pendet: minor probatur: nimirum, quoniam colores, qui sunt peculiare visus obiectum, in omni corpore reperiuntur: Soni verò qui ad auditum pertinent, exiguam rerum varietatem explicat: præterea verò, iudicium vocum quæ soni præcipui sunt, aptique ad multas rerum varietates significandas: nõ in omnibus, sed in perfectioribus tantum animalibus reperitur. Ex quo tanquam *περὶ οὐκ* illud sequitur: Nullum esse ex sensibus qui sensilia quæ Communia vocantur, acrius ipso percepta habere possit. Figura nanque, magnitudo, motus, quies, numerusque, primò proprièque in corpore reperiuntur. Secundum verò propositum hac primò ratione probat: Sensus qui sermonem, licet ex accidenti, comprehendit, est ad prudentiam animalis aptior visu, qui illum non percipit: Auditus, sermonem, licet ex accidenti, comprehendit: Auditus igitur est ad animalis prudentiam visu aptior, qui sermonis nullam prorsus perceptionem obtinuit. Maior propositio probatur: quia scilicet sermo siue oratio quæ sensum præceptoris intrinsecum mediis nominibus explicat, disciplinam efficit. Minor probatur, quoniam oratio sonus quidam est, vel non sine sono,

ex secundo de anima in cap. de voce: sonum autem obiectum peculiare auditus esse superius constitutum. Hoc idem signo siue experientia confirmat: nam si dentur duo homines, altero horum sensuum ab ortu priuati: semper is qui auditu præditus erit, licet visu careat, erit altero prudentior, qui auditu destitutus, visum obtinuerit. Contextus igitur huius, particulas tres, nimirum iuxta rationem, quæ afferuntur numerum, constituamus: quarum prior multa verba digna quæ expendantur habet. (Ad necessaria). Loquitur Aristoteles comparatè: secus enim sibi ipsi aduersaretur, qui superius docuit ex tertio de anima cont. 64. Solum tactum esse animali necessarium, idcircoque in omni reperiri. Non ergo hinc docemur, visum esse necessariū animali: sed cum sit ad bene esse necessarius, animali magis quam auditum conferre. Necessaria sanè animalibus sunt Tactus & Gustus: ad tuendum igitur tactum & gustum, plurimum visus, minimum auditus valet. hoc ita declaro: quia nimirum ubi cibum gratum sibi que conuenientem animal perspexerit, illum appetit: noxiū ve sibi que infestum, fugit. Quod de cibis dicitur, id ad alia omnia ad hunc eundem scopum, nutriendi nimirum, fouendi, generandi, conseruandique corporis pertinentia, potest accommodari. Neque obstat, quod multa ex his, auditu etiam cognosci posse videantur. Nam neque suas partes auditui Aristoteles aufert, cum comparatè loquatur: & nos non æquè perfectè ista ab auditu cognosci declaramus. Primū enim (vt Thomas ait) visus certius ista agnoscere potest: cum ipse ab ipsismet rebus, Auditus verò non nisi à sonis rerum motum consequentibus afficiatur: id est visus percipit accidentia, quæ in rebus manent, nimirum colores: Auditus verò accidentia, quæ à re fluunt atque discedunt, veluti sonos. Addimus: Visum longius prospicere, quam auditum remotius audire. Momento item efficit visus, quod auditus tempore: prius enim coruscatio cernitur quam tonitrus audiatur. (Per se). Rectè vertit Alexander (Suapte natura). nam huiusmodi omnia vel prosequenda vel fugienda, cernuntur sub ea tantum ratione, qua colorata sunt, & propter colorem tantum: cuius sensus proprius & peculiaris, quinimo vnicus, visus est. Non sic auditus ad prudentiam confert, qui non per se atque ex sui natura à sermone prudentiæ effectori afficitur: sed ex accidenti, quæ scilicet sermo cum voce sonoque profertur. Qui aliter comparisonem istam interpretantur, nesciant se explicare, & germanum Philosophi scopum sanè non attingunt. (Intelligentiam). Confundit *ἰσχυρὸν* cum *φρονήσιον*, vt constat. Causa superius allata est. Tantum notabimus post Græcos interpretes, Aristotelem sæpe nominibus abuti. Huius rei testimonium, huic nostro simillimum huiusmodi afferre modò possumus. Docturus est Aristoteles sexto ethic. cap. 2. Electionem non esse absque mente siue intellectu, & appetitu morali: ideoque rebus tantum sub actionem cadentibus conuenire. In priori tamen Topico cap. 8. Electionis nomen ad omne opus, vel agendum, vel efficiendum accommodare videtur: secus enim, vt doctè ibidem à clarissimis viris animaduersum est, manca atque imperfecta esset problematum enumeratio, quam proponit Aristoteles. Etenim non omnia illa quæ ad opus aspirant, complecteretur: cum præsertim eodem prorsus modo, id est ratione finis, effectiua ab adminiculantibus & contemplatiuis sciungatur, quo ab iisdem actiua. Iam verò nomine Scientiæ pro quacunque disciplina, itemque artis pro scientia, aliisque huiusmodi propè infinitis, abuti sæpissime Philosophum nostrum satis constat. Atqui non modò similis, sed idem omnino locus (in quo nimirum sapientia pro prudentia sumitur) in tertia partic. problem. 9. legitur. Ita tamen cautè hac vtitur libertate, vt nullibi perturbationem, aut obscuritatem verbis impropriis homini

A homini intelligenti pariat. Nam cum propriè loqui necesse est (quando nèpe aut de re verbo significata præcipuè atque ex proposito agitur, aut verbi significatio tractationis propositæ explanationi, vsui aut incommodo esse potest) tunc non communia, sed germana propriaque verba retinere solet. (Multas atque varias differentias denunciat). Adde ex primo metaphy. in proœmio: Visum vnum maximè inter omnes alios sensus nos docere. Cuius ratio est, quia inter alios sensus est in cognoscendo perfectior: cum sit spiritualior. Quod patet, si, qua ratione alij à suis obiectis afficiantur, considerare velimus. Sentit tactus, quia calefit: gustus, quia sapore aliquo organum eius inficitur: auditus, quia à corporeo aliquo motu patitur: olfactus, quia euaporantem exhalationem admittit: solus visus, spiritualiter immutatur. Neque enim propriè pupilla colore coloratur, sed coloris speciem spiritualiter recipere dicitur. Idcirco Platonici (vt ex Phædro & Phædone elicitur) cum sex illa instrumeta cognoscendi in anima ponerent, rationem nempe, visum, auditum, olfactum, gustum, ac tactum: priora tria ad spiritum magis pertinere, posteriora ad corpus asserunt: quòd illa scilicet, res eas capiant, quæ à materia remotissimæ, animæ conuenientes, ipsam vehementissimè, parum autem corpus moueant. Nam incorporeæ quæ Rationis obiecta sunt, Colores item & voces, corpus vix mouent, & aciem animi ad indagandum acuumt. Quò fit, vt nõ modicè ab illo tanquã sibi similia desiderètur. Odores autè, sapes, & primæ qualitates, quæ propriæ sunt aliorum sensuum, mouent quidè corpus, illique plurimùm p̄sunt, aut obsunt: vix tamè animã afficiunt, aut ad illius admirationè vel iudiciũ conferunt. Quare, neque animæ desiderium ad sese multum allicere possunt. Visum præterea igni tribuunt: quia nimirum in sublimi corporis parte, veluti in suprema mundi elemètaris regione locat⁹, lumènque quod ignis est proprium percipiens, certiorè & clariorè sensum, exactiorè que ordinè aliis omnibus præferat. Auditui deinde aerè dant, & hunc visui quammaximè proximũ esse dicunt. Quapropter Plotinus li. 3. Ænead. primæ, cap. p. Musicum post sensiles sonos, sensilèsq; figuras, materiã seiungere, atque ad intelligibile harmoniã & pulchritudinè, tanquã à proximioribus menti sensibus (visu nèpe & auditu) ascèdere iubet. Ex his etiã constat, cur visus efficiat vt plurimas rerum differentias cognoscamus. Nã audit⁹ id quidè percipit, quo hæc inferiora à superioribus corporibus distinguuntur: at visus ea capit, quibus inferiora hæc cum æterno illo & supero corpore conueniunt, lucè nimirum, qua res actu spectabilis redditur: idcircoque cælestia corpora solo sensu visus sensilia esse dicuntur. Hæc Aristot. secundo de anima cont. 68. & Auerr. tertio phy. comm. 48. (Cum corpora omnia colorem obtineant). Quid sit color, & quomodo fiat inferius exponetur: nunc monuisse satis est: in his verbis p̄bari, visum ideo multas differentias corporum nobis ostendere, quia in coloribus actum suæ cognitionis exercet. Omnia autè corpora vel ipsa colorata sunt, vel coloris principium & causã, perspicuitatè nimirum & lucem, habent. (Quare & cõmunia hæc maximè sentiuntur). Dictio⁹ illatiua est. Sit itaque illationis ratio huiusmodi: Visus multas rerum differentias nos docet, propterea quòd quasi à re ipsa afficitur: alij verò, ab eo quod in re non manet, (Tactum excipio, qui tamen in hoc, visum inferior est) idcirco sensilia cõmunia, quibus res ipsa sensilis determinatur, acuti⁹ à visu, quàm à cæteris sensibus cõprehenduntur. Accedit eò, quòd cum sensilia cõmunia quantitatem consequantur (pertinent enim ad continuum, vel secundum illius mensuram, vt magnitudo: vel diuisionem, vt numerus: vel determinationem, vt figura: vel distantiam & propinquitatem, vt motus & eius priuatio quies:) Quãtitas verò, vel ipsum continuũ, licet qualitatum omnium sensiliũ subiectum sit, proximius tamen se habeat ad obiectum visus, quã ad aliorum sensu

c.

suū obiecta: iure visus istorū acerrim⁹ iudex esse dicitur. Quòd verò quātitas, A
 vt Thomas ait, proximior sit obiectui visus, ex eo saltē cōstare poterit, quòd hu
 iusmodi obiectū, omne corpus aliquā obtinens quātitatē, aliquo modo sequi
 videtur. Nam lux in primo etiam corpore nempe cælo est, in quo tamen nul
 la aliarum sensilium qualitas reperitur. (Dico autē communia, figuram ma
 gnitudinē, motū, quietem, numerū.) Sensilia propria sunt ea, quę non possunt
 alio sensu sentiri quā vno, & in quib⁹ error fieri non potest: vt visus, colores:
 auditus, soni: gustus, sapes. Communia verò, quę nullius sunt propria, sed o
 mnium cōmunia: vt illa quinque enumerata. Hęc Aristot. secundo de anima
 cont. 62, & 64. Quo in loco placet annotare, Non satis rectē Themistiū ab A
 uerroe reprehensum fuisse: vt qui existimaret sensilia ista cōmunia omnia, o
 mnibus sensibus capi posse. hoc enim Aristot. docet, cū ibi, ab omnibus per
 cipi affirmando: tū hęc, comparatē loquendo. Quòd verò Auerroes magnitudi
 dinē excipiat & numerum, solique visui & tactui referuet, nulla ratio est: nisi B
 fortasse putet magnitudinē & numerū non ita distinctē ab aliis, vt ab istis sen
 sibus comprehendi posse. Quòd quidē verū est: sed tamen huiusmodi sensiliū
 notitia, nō est absolutē, auditui præsertim & olfactui deneganda. Etenim au
 ditū numerū non ignorare, Musici testātur. Atqui numerus ex diuisione con
 tinui oritur, quę est passio magnitudinis. Præterea, si numerū capit, igitur &
 tēpus, & motū, & magnitudinē. Postremò, cognoscit differentias magnitudi
 nis: igitur & magnitudinem. Consequutio nota est. Assumptio patet: quia ni
 mirū sonū audit, antē & retro, ad dextrā & sinistrā, sursum & deorsum. Olfact⁹
 quoque, nōne duos odores aut eodē tempore, aut diuerso iudicat? Numerū
 igitur percipit & magnitudinē. Gustui verò cur eadē prorsus ratio accōmo
 dari nō possit, nil (quod videam) obstat. Neque est quòd aliquis hęc Aristot. re
 prehendam, qui nō omnia sensilia cōmunia enumerauerit: vt æquale, inæqua
 le: magnum, paruum: rarum, densum. Nobiliora nanque (vt ait Themistius) &
 illa ad quę alia referātur, recensere voluit. (Paucis autē, & ea quę vocis). Sub
 obscura videtur huius loci sentētia. Qua fortasse ratione mot⁹ Alexāder, par
 ticulā *καὶ*, quę tamen in omnibus vulgatis exēplaribus legitur, expungendam
 putauit. Verba in Græco cont. hęc sunt: *ὁ ἀέρας ὅτι τὰς τρεῖς φωνῆς*. Sed acuti⁹ intuēti,
 nulla syllaba dēpra, omnia erūt plana. Auditus (ait Aristoteles) multas omni
 nō differentias sonorum denūciat, omnibus animalibus in quibus inest: at vo
 cum differētiā non nisi paucis, iis nimirū qui ratione præditi sunt. Quasi par
 ticula *καὶ* idēo apponatur, quòd homines non modò sonorū discrimina, sed &
 vocū, auditu iudicent. Est autē Sonus, motio quædā aeris ob mutuā duorum
 corporū solidorū percussionē. vt autē sonus propriē in animorum est, ita vox
 animantium. neque enim lyra aut tintinnabulum, nisi *καὶ ὁμοίοντα* vocare di
 cuntur. Sit igitur Vox, sonus prolatus ab animali, medio pulmone, qui voci ve
 luti materiam suppeditat, id est spiritum: & media arteria *τρεῖς* vocata, quę
 quasi vocem effingit. Quò fiet, vt non omnia animalia vocem habeant. Exan
 guia enim & quę pulmone carent, vt pisces, vocare non possunt. Atqui vox
 non vnus generis est: quædam enim articulata à Græcis *ἐναερος* dicta, lingua,
 labiis, palato, dentibusque formatur: hominiquē soli conuenit: qui vt vi intel
 ligendi valet, & ciuile animal est, ita multa sensu cognita, mentēque inuesti
 gata propria peculiarique voce debuit explicare. Bruta talem vocem non
 sunt assequuta: sāt enim fuit si passiones sensus, quibus nunquam non impel
 luntur, rudi atque indistincto quouis sono significare possent: idcircoque Am
 monius ait non magis voces brutorum quā sonitum maris, literis scribi at
 que syllabis exprimi posse. Homo igitur solus est qui multas rerum differen
 tias nō modò sono, sed & voce, atque eloquutione, medio auditu assequi pos
 sit. C
D

- A** fit. Sequitur secunda contextus particula: (Auditus autē ex accidenti ad prudentiam). Declarat quomodo auditus ad prudentiam conferat: quia, inquit, sermo qui auditur, est disciplinæ causa. Plana sūt ista omnia, & planiora adhuc à nobis inferiùs reddentur, cum peculiari quæsito hac de re agemus. Tātum moneo primūm ex Alexandro, Auditum ideò dici ex accidenti conferre ad prudentiam, quia propriè & per se ad auditum, sermo, qui est causa disciplinæ, non spectat, sed vox & sonus: sermōque auditur, quia cum voce & sono cōiunctus est. Præterea, ex Aristotele, sermonem disciplinam non efficere per se, sed quatenus animi sensa secum adfert, quæ sensa non capit auditus, cum sermo ex institutione tantūm humana significet. hoc sibi volunt illa verba: (Sermo ex nominibus constat, nominum autem vnumquodque nota est.) Additur in contextu, (Sermo causa est disciplinæ). Neque sermo extrinsecus docentis, (ait Linconiēsis primo post. analy. cap. priori) neque scripta: sunt Magistri scientiæ: sed excitant tantūm discipuli mentem. Verus Magister est qui mentē intrinsecè & intellectū illuminat, veritatēque ostendit, id est intellectus agēs vocatus. Atque hac prorsus ratione verba ista Philosophi sunt interpretāda. (Propterea ex iis qui ab ortu). Postrema hæc pars, signo cōprobat, auditū prudentiæ multū conferre: argumentatio verò est ab effectu petita: idcirco illud *Διότι* vim causæ indicat, quia scilicet hic auditū, ille visum habet. (Muti furdique), id est facultate audiēdi ab ortu priuati: tales enim muti necessariò sunt; cum loquentes homines nunquā audierint: idcircoque loquendi, siue effingēdorū & formandorū verborum normā nunquā discere valuerint. Ex hoc contextu pulcherrimæ quæstiones oriuntur. Prima est, An auditus tantūm ad disciplinam conferat. Secunda, an magis visu. Postrema, an omnis mutus, sit furdus. Prioris occasio sumitur ex verbis Aristotelis, quæ hīc vidētur soli auditui disciplinæ munus tribuere. Alibi tamē (vt primo post. analy. c. 14.) docetur, sensu vno deficiente, sensus illius scientiā amitti: cuius ratio est: quia nimirum omnis nostra cognitio à sensibus oritur. Huic verò quæstioni ita paucis satisfacimus: Aristotelē hīc cōparatè solum, non absolutè loqui. Id vel eo probari poterit, quòd cum superiùs dixisset, omnes tres sēsus, qui extrinsecò medio sūt, salutis gratia animali tributos fuisse: hīc tamen visum ad necessaria vitæ præstantiorē appellat. Non itaque absolutè colligit, sed cōparatè auditum plurimūm ad disciplinā conferre. Atquē verba illa *πρῶτον μὲν ἰσὺν, πλεῖστον μὲν*, satis hoc quæsitū edisserunt. Secundum, arduū magis est, & (vt Aristotelis more loquar) *ἑπὶ τὴν λόγον*. Etenim si omnia illa spectemus, quæ à nobis superiùs de visu ex Aristotele in proœmio metaphy. & hoc loco, præterea verò ex Alexandro, & Platonice tandem ipsīs relata sunt: visum plurimum quidem, auditum verò parūm ad disciplinas conducere constabit. Sed accedant rationes aliæ ex eodem Aristotele ductæ: Sensus, qui nobiliorem disciplinam parit, est ad disciplinam aptior: at visus nobiliorem disciplinam auditu parit: ergo est ad disciplinas aptior auditu. Maior vera est, quia à nobiliori causa effectus nobilior proficiscitur. Minorem facile est probare si vnum petatur, ex 1. lib. de anima cap. 1. vbi ostēditur, Scientiæ nobilitatē vel à genere demōstrādi, quo ipsa vititur, vel à re subiecta proficisci. Quo posito ita licet argumētari: Quæ visu discim⁹, certiora sunt & nobiliora quā quæ auditu percipimus: disciplina igitur visus, erit excellētior illa quæ auditu cōparatur: quòd verò obiecta visus sint nobiliora & certiora, superiùs abundè declaratū est: & nūc itē explicatur. Nā quæ visu discim⁹, ea, naturā aliquā re ipsa existētē obtinēt, vt lux & color: itē quæ lucē habent & colorē: at sonus qui ad auditū pertinet, sola duorū corporū percussio est, quæ in fluxu & successione potius quā in permanētia est.

Huc accedit quòd Aristot. hoc loco de Auditu verba faciens, ait, illū ex acci- A
 denti ad prudentiam facere: de visu verò, docet, istum per se multas rerū diffe-
 rétijs nobis declarare, magisq̄e omniū sensilia communia capere. nunc au-
 tem, quod est per se tale, est magis tale, quàm ex accidenti tale. Regula Topi-
 ca est omnibus nota. Responderi solet à nonnullis ex secundo Elench. Omnē
 notitiam aut inueniendo aut discendo fieri: visumque ad inuentionem pluri-
 mū, auditum ad disciplinam valere. Sed ista sententia ita absolute recepta vt
 profertur, reiciēda est: vt quæ Aristot. repugnet, qui 2. metaphy. cōt. 2. monet
 agēdas esse gratias illis qui nobis suas opiniones reliquerunt: quādoquidē ex
 illis auditis veritatē disciplinarū sim⁹ adepti. & addit, Nisi extitisset Timothe⁹,
 nunquam euenisse, vt multū melodix haberemus: & nisi Hieroninus præces-
 sisset, Timotheum non fuisse subsequuturum. Et Auerroes in com. ibidem fa-
 retur, Nullum posse ex sese artem actiuam, vel speculatiuam inuenire, nisi au-
 xilio priorum scribentium. Item Aristoteles secundo Elench. cap. 8. tantum B
 auditui tribuit, vt eo vno sciētias omnes comparatas fuisse asserere videatur.
 Præterea inuentionem essentix loci, idcirco arduā vocat tertio phy. cont. 2.
 quia nil prorsus ab antiquioribus de ipso traditum accipi posset. Ad hæc quid
 de inuētiōe artium illarū dicemus, quarum subiecta à sola ratione pendent?
 Tam igitur auditus quàm visus, inuentioni prodest. Nos itaque hic cū Aristo-
 tele affirmamus, auditū αὐτῶν νόων, αὐτῶν ἐπιστήμων, esse visu, ex accidenti tamen, præstā-
 tiorē. Quod ita probamus: siquidem omnis inuentio, omnisq̄e doctrina &
 disciplina vel actiua sit, vel speculatiua, à cognitione principiorū pendet: prin-
 cipiaverò ipsa non tendunt in infinitū, sed in indēmonstrabilia quædā desinūt,
 quæ sola terminorum cognitione nota fiunt. Testis est Aristot. primo poster.
 analy. cap. 3. & Themistius ibidem, qui ait: Effata illa mentem perficere termi-
 nis, id est subiecto attributōque, ex quibus constat (vt Philopopous explicat)
 rectē perceptis. Terminorū autē notitiā solo auditu haberi, qui voces capiat, C
 res ipsas medijs conceptionibus significantes, ita constat vt probatione nō e-
 geat. Deinde, qui aerem vel aquam vel terram spectat, haudquaquā fieri pos-
 set, vt aerem vel aquam vel terram agnosceret: nisi hanc aquam, hunc aerem,
 illam terram dici prius audiuiisset. Præterea, visu τὸ ὄρα, solum obiectōrū acqui-
 rimus: auditu verò τὸ ἀκούειν simul & τὸ διόρα: quatenus scilicet verba præceptorū scri-
 pta vel prolata audientes, vtrūque vnā discimus. Postremò, auditu ea omnia
 quæ visu percepta sunt, discimus: visus verò non item omnia ab auditu com-
 prehensa capimus. Adde, vitam hominis breuissimā esse, artes autem rerū-
 que scientias exitum vix habere. Quare cū visus non omnia, auditus autem
 omnia, id est non quæ vnus, sed quæ infiniti homines viderunt, audierunt, at-
 que excogitarunt, assequi possit, iure ab Aristotele sensus disciplinx vocatus
 est. Cū ergo obiicitur visum nobiliorem & certiorē sciētiam efficere: Id
 nos fatemur, ratione quidem obiecti nobilioris, quo etiam sensus visus spiri- D
 tualiter afficitur: sed non hoc quærimus: sed illud, An audit⁹ magis ad discipli-
 nas comparandas visu sit accommodatior. Tunc autem negamus argumen-
 tū, quia auditus plures differentias rerum ex accidenti percipit: eū (vt dixi-
 mus) & visa & audita ab alijs comprehendere queat. Præterea certius ista do-
 cet, cū & τὸ ὄρα & τὸ ἀκούειν simul (quod visui non accidit) audiēdo assequatur.
 Secūdo quoque respondemus. Visum nō esse per se talē, ad disciplinas scilicet
 cōparādas aptū. Per se enim talis est solus intellect⁹. Nā licet principia omnia
 à sensu oriri dicantur, intellectus tamen is est qui ex hoc viso, ex illo audito, v-
 niuersale ipsum abstrahit, quod principium sciētix constituitur. Hic verò
 visus non per se dicitur multorum corporum discrimina ostendere, (cū id
 potius

- A** potiùs ex accidenti præstet) sed per se ad vitæ necessaria aptus. Est itaque auditus magis tale, id est magis ad disciplinas idoneus, quàm visus, ut superius abundè declaratum est. Porro tertiæ quæstioni ita paucis respondetur: Omnè surdum ab ortu mutum esse: tum quia variè ac propè infinitæ voces significatiuæ, ex impositione hominû sunt, idcircoque à surdo percipi ac disci nequirent: tum etiam quia instrumenta auditus si ab ortu læsa sint, possunt vnà organa vocem formantia impedire. Quod Conciliator annotauit ex Auicenna p. fen. 1. doc. 5. summa 3. c. 2. & alii insignes Anatomici tradiderunt. Nam sextû par neruorû quod motû linguę tribuit, cû quinto pari cõtinuû panniculisque & ligamentis connexum oriri à cerebro, quintum verò par auditui seruire ostendunt. Hoc item Aristoteles vñdecima particula probl. primo, & alibi se-spissime significauit: placet autem illud animaduertere, plura esse vocis instrumenta: præcipua autem duo (ex Gal. in libro de voce,) *ἐπιγλωσσίαν & ἀφ' ἡρτίαν ἰσχυρίαν* vocatam. Vnicuique autem istorum multa alia organa seruiunt: Arteriæ quidem musculi thoracis & pulmo, qui materiam voci suppeditant: Epiglossi verò multæ membranæ quibus vestitur, & multi musculi quibus eius meatus clauditur & referatur. Ista ab Auicenna primum vocis instrumentum appellatur. Lingua autè vocem sanè iuuat, sed sermonis siue loquutionis propriè effectrix est: linguæ focii sunt, dentes & labia, ut formatis literis, & syllabis, exitus quasi per incisionem factus facillimus adsit. Hæc eò attuli, ut iam liceat intelligere, cur Aristoteles quarto de historia animalium libro, cap. 9. dicat, surdos ab ortu nature vocem emittere posse, nūquam verò (cuius contrarium nonnulli asserunt) loquutionem.

11 *Περὶ μὲν οὖν τῆς δυνάμεως, ἣν ἔχει τῶν αἰσθησέων ἐκάστη, ἄρῳτερον εἴρηται.*

Sed quam facultatem vnusquisque sensus habeat, antea dictum est.

- C** Postrema hæc exordij pars, quæ monet de vnus cuiusque sensus facultate in libris de anima fuisse pertractatum, viam philosopho sternit, qua & scopum huius libri proponere, vnâque eiusdem tractatione aggredi possit. Nulli igitur mirum, si hinc initium secundi capituli à Græcis sumatur.

12 *Τὴν δὲ σῶματι ἐν οἷς ἀέρι κε γίνεσθαι αἰσθητήριον, ἐνίοι μὲν ζητοῦσι καὶ τὰ σοι-
χέια τῶν σῶματων, ἐκ δὲ ἁποροῦντες ἢ πρὸς τέτταρα ἄνευ οὐσας σωμαζεν, γλίχον)
ἀεὶ τὸ ἀέριον.*

In quibus autem corporis Æstheteriis fieri aptifint, nonnulli quidem in corporis elementis inuestigant: sed cum copiam nō habeant, ad quatuor elementa quinque nimirum sensus reuocare, de quinto satagunt.

- D** Libri scopum proponit, vnâque rem ipsam auspicatur. Scopus ex his quæ hætenus fuerunt in exordio exposita, ducitur. Dixerat agendum esse de communibus & propriis animalium operationibus tam animæ quàm corpori conuenientibus, illas deinceps enumerando, sensum priori loco posuerat, quod ad ipsum aliæ omnes aliqua ratione referantur: mox sensus necessitatem paucis quibusdam ex libris de anima repetitis, tam vniuersè quàm in specie declarauit: Nunc ita ferè loquitur, De sensu, cuius dignitas necessitasq; inter alias operationes demonstrata est, agere debemus: non tamen quoad eius omnia, (nam de principio ipso, facultate, actu, mediòq; sentiendi in libris de anima abundè diximus) sed quoad organa corporea quibus ille inhæret, quibusque utitur, ut in actum tangendi, gustandi, videndi, audiendi, olfaciendi que possit exire: præterea verò quoad obiecta à quibus affici queat. Obiecta verò

ipsa non enumerat: licet initio capitis tertii dicturus sit, tractationem de sensilibus, hanc quæ de Æstheteriis est sequi, & in libri epilogo vtrunque sit commemoratus. In libello de memoria idem ad vnguem seruat: proponit se de memoria & actu memorandi tantum acturum: initio secundi capitis reminiscenciam adiungit: in epilogo vtriusque meminit. Hic est mos Aristoteli familiarissimus, non omnium rerum quas sit tractaturus, vbiq; in exordiis mentionem facere, sed illarum duntaxat quæ præcipuæ sunt, aut à quibus de aliis agendi occasio sumitur: reliquas silentio præterire. De organis verò sensuum, priusquam de obiectis loquitur, quia illa sunt animali intimiora; præterea verò, quia de Æstheteriis vix vnum aut alterum verbum in libris de anima fecerat, de sensilibus autem multa. Porro de Æstheteriis pertractando, primum Antiquorum sententias profert, atque perpendit, mox veritatem docet. Hoc enim solenne est Aristoteli (sicut etiam monet Simplicius) vt cum lis inter Antiquos aliqua de re est, aut illorum opiniones hominum animis altius infederunt, antequam veritatem explanet, & suam germanamque sententiam explicet, eorum opiniones proponat, illasque perpendens vel aliquid eliciat quo veluti *διδασκῆτις* quidam & arbiter controuersiam dirimere, vel manifestam earum absurditatem indicare, atque illas ex hominum mentibus euellere queat. Aliquando tamen, quoniã recto cognito facillimè obliquum cognoscitur, ante omnia suam sententiam exponit, mox aliorum opiniones profert. Illud in primo libro physicæ auscultationis, in controuersia de principiorum numero, & contrarietate, itémq; in tertio eiusdem operis in lite de Infinito præstitit: hoc verò in libris metaphysicis, vbi cum in duodecimo vera omnium principia pertractasset, Tertium & Quartumdecimum in Pythagoricis & Academicis dogmatis examinandis consumpsit. Primum itaq; monet Aristot. Antiquos qui de sensib⁹ loquuti sunt, vnumquemq; ex illis vni elemento tribuisse, quod Æstheterij vniuscuiusq; naturam atq; essentiam constituere asserebant: Visum nepe igni, Auditum aeri, Gustum aque, Tactum terræ. Cum autem elementa quidem quatuor essent, sensus verò quinque, idcircoque quinq; ad quatuor reuocare nequirent, ne alicui ex sensibus suum deesset elementum, quintum quoddam summo studio excogitarunt cui olfactum assignauerunt. Hoc erat, natura quædam media inter aerem & aquam, illa scilicet crassior, hac tenuior, vapor appellata. Opinio ista tribuitur quidè ab Aristotele in primo de anima cont. 70. Empedocli, qui cum censeret animam res omnes cognoscere, cognitionemque per assimilationem fieri, Similitudinem omnium rerum secundum proprium essendi modum, id est corporalem, in illa esse existimabat: atqui in principiis omnia conueniunt, animam igitur ex omnibus elementis compositam esse asserebat: qua fortasse ratione, quia organa sensuum omnia corporea cognoscere cernebant, elementis corporum ea quoq; tribuere voluerunt. Timæus tamen Pythagoreus, vt eandem fortasse sententiam sequeretur, & sensus in suam illam *πυρρατον*, quam *πύριον* & principem solidarum figurarum imaginem vocat, referre posset, Visui ignem ascripsit, quia lumen quod ignis est proprium natura sua percipit: Auditui, aerem: quia voces haurit, quæ in aere fracto gignuntur, & per aeris intervallum aures, cerebrumque; & sanguinem, in animam illabuntur. Gustui aquam, quia hic sensus humido delectatur, & absque saliuæ liquore perfici non potest. In hunc enim peculiarem usum Natura saliuam ad linguam fluere voluit, vt si qua sicca gustui offerrentur, illius humiditate perfundi, & sui saporem producere valerent. Terram tactui assignabant, cum per omnes terrei huius corporis partes fiat, & in neruis, quæ maximè terreis sunt, expleretur. Postremò, Olfactum inter aures & lin-

A & linguam, tanquam inter aquam & aerem positum, vapores illos apprehendere dixerunt, qui ex aeris & aquæ mixtione proueniunt. Horum autem qui ex aere mutatur in aquam, caligo: qui verò ex aqua in aerem, fumus ab illis appellatur. In summa, in hoc omnes antiqui conueniebant, quòd anima motus & sensus omnifque cognitionis principium esset. Quò factum est, vt & ista dixerint, & nullus ex illis qui animam simplex aliquod ex elementis esse dicebāt, terram animam esse vnquam constituerit, & vt item tactum minùs quàm alii sensus, cognoscere omnes affirmarint.

13 Ποιοῦσι ἡ πάντες τὴν ὄψιν πυρὸς, διὰ τὸ πάθος τινὸς ἀγνοεῖν τὴν αἰτίαν. θλίβομένη γὰρ καὶ κινεμένη τῆ ὀφθαλμοῦ φαίνεται ὡς ἐκλάμψων. τῆ τοῦ ἢ ἐν τῇ σκοτίᾳ πῦρ οὐκ συμβαίνειν, ἢ τῆ βλεφάρων ἐπιπεκαλυμμένων γίνεται γὰρ καὶ τότε ἐν σκοτίᾳ.

B Omnes autem visum Igni tribuunt, propterea quòd passionis cuiusdam causam ignorant. Confricato enim & agitato oculo ignis emicās conspicitur, hoc verò in tenebris accidere solet, aut adopertis palpebris etenim & tunc in tenebris fit.

Haëtenus aliorum sententias περὶ τῆ αἰσθητηρίων vniuersè protulit: nūc suæ methodi nō immemor, ad particularia descendit. Primùm autē de visu loquitur, naturæ ordine prætermisso: vt ab eo sensu qui perfectior & nobilior est, (vt & superiùs ostendimus) exordiat: quem etiam ordinem vsque ad finem capitis seruat. Nam post Visum, de Auditu, mox de Olfactu, postremò de Tactu & Gustu differit. Adde, de Visus organo maiorem extitisse controuersiam: idcircoq; totum ferè caput, in quo huiusmodi Æstheteriorum tractatio absoluitur, in illa examinanda consumi: pauca verò quædam de organis aliorum sensuum (in quibus illi cum antiquis propè conuenit) ab Aristotele afferri videmus. In horum verborum explicatione video multos decipi, qui dicant Aristotelem hîc asserere, omnes Antiquiores qui de sensibus egerunt, visum igni tribuisse: propterea quòd passionis illius causam ignorabant, cuius in cōtextu mentio fit. Quod certè minimè verū est: nō enim omnes Antiqui in hoc conuenerunt, cum Democritus visum aquæ assignauerit, vt inferius docet Aristoteles. Rectiùs igitur Thomas ait, Hîc Aristotelem mentionem illorum facere qui visum igni tribuebant, simulq; illius rei causam afferre. Quasi ita loquatur: Antiquiores philosophi vnumquemque sensum suo elemento assignabant: sed omnes qui visum ad ignem reuocabant hac ratione tantùm adducti sunt, quia nimirum aliam cuiusdam passionis causam, afferre non poterant, quàm quòd visus organum, igneam naturam obtineret. Passio autem ista, est, quòd compresso aliquando, & celerrimè agitato oculo, quædam ignis scintillæ effulgere videantur: & hoc in tenebris accidit, vel quia nox ipsa adfit, vel quia interdiu palpebræ oculis superinducantur: tunc enim in tenebris sunt oculi, perinde ac si nocte obtegeretur. Tenèdum verò est istam positionem non modò Platonis sed Empedoclis etiam, cuius carmina inferiùs citantur, extitisse. Putabant illi oculum propter eius luciditatem & claritatem igneum esse, lumenq; ab ignea pupilla veluti ab accensa lucerna exire. Qua de re infra pluribus. Quantum verò ad passionem attinet, non modò allisis & agitatibus oculis ignis scintillæ apparent, verum etiam si cui caput, aut genæ, vel aliqua illius pars, vehementiùs percutiatur aut vellicetur, noctuque absque vlla commotione è somno exuscitato, oculosque repente aperienti, ignea illa corpuscula videbuntur obuersari: præterea etiam supposito ad oculum digito, eòq; moto & eleuato, idem fulgor emicabit. (In Tenebris). Istapaf

fitio luminis natiui ratione fit, quod in humore oculi *κρυσαλλώδι* vocato reperitur: lumen autem huiusmodi modicum est, quare maioris luminis præsentia ita offuscatur, vt interdiu nullum spectabilem splendorem emittere possit. Non me latet quosdam ex Auerroe tertio libro collig. cap. 38. censere, humorem *κρυσαλλώδι* nullo lumine natiuo præditum esse, sed quicquid habet, extrinsecus accedere. Verùm, quoniam hæc opinio, neque causas colorum in oculo existentium reddere potest, & sensui repugnat, (quandoquidem in oculis leonum, luporum & muscipularum noctu nullo externo lumine præsentente, splendorem illum cernamus) præterea verò cum Aristotele non congruit, ideò omninò est reiicienda (*ἄλιθομένον ἢ ἢ κινημένον ὀφθαλμῶν*). Nonnulli vertunt, Constricto & moto, oculo: Nos cōfricato & agitato, *ἐμφατινάσειον*, & magis perspicuè. Neque enim constricto & moto tantum oculo, ignis ille emicat, sed si vel conuiuentibus palpebris, vel iisdem in tenebris opertis oculus confricādo vehementiùs agitetur.

14 *Ἐχει δὲ ἀπορίαν τὸ πρὸς ἑτέραν. εἰ γὰρ μή ἐστι λαμβάνειν αἰσθανόμενον ἢ ὁρῶντα ὁρώμενον τι, ἀνάγκη ἄρα αὐτὸν ἑαυτὸ ὁρᾶν τὸν ὀφθαλμῶν: δεῖ τί ἐν ἡρεμίᾳ ντι τὸ πρὸς ἑ συμβαίνει;*

Sed & hoc ipsum alteram secum affert dubitationem. Nam si quod spectabile est, sentientem & videntem latere non potest, necesse vtique erit oculum semetipsum videre: Cur igitur hoc quiescenti non accidit?

Conanti sententiam aliquam euertere hoc opus incumbit, vt non modò illam simpliciter refutet, sed eas etiam, quibus confirmatur, rationes diluat atque refellat. Vtrumque more suo hic præstat Aristoteles. Atquò tunc satis sententiam refellimus, cum incommodis & dubitationibus perplexis *ἐκλύσεις* que dubitationibus, eam scatere ostendimus: quod ex disputationibus de anima, ab Aristotele in priori illius tractationis libro aduersus Antiquos habitis, abundè perspicitur. In his itaque verbis proponitur dubitatio, Platonis & Empedoclis opinionem consequens, quæ vt enodari nõ potest, ita falsum esse dogma, à quo ortum habet, existimandum est. Vis autem dubitationis ducitur ex iis quæ in secundo de anima iam declarata fuerunt, Sensum scilicet omnem, organo aut medio non impedito, obiectoq; proprio præsentente sentire. Ignem præterea quatenus lumen obtinet, omniaq; corpora lucida (vt sunt astra, animalium multorum oculi, aliaque huiusmodi lucè emittentia) oculi obiecta iudicanda esse. His verò positis, hunc in modum dubitatio proponitur: Oculus est igneus, ergo semet assidue in tenebris videt. Assumptio ab aduersario sumitur: Consequutio ex positis valet. nam præsens obiectum nunquam oculum & visum latere debet, obiectum autè visus est ipse oculus, cum igneus sit, & eò magis quòd in tenebris nil nisi ipse sibi offertur. Atquò consequutio falsa est, nam quiescente oculo & non agitato, nihil huiusmodi cernitur. Vnica igitur est ista dubitatio, non duplex, vt Alexander censet, cum præsertim Aristoteles in verbis quæ modò sequentur, hanc non tanquàm multiplicem, sed tanquam simplicem soluat. Quæ ergo huius rei gratia ab Alexandro afferuntur, à re aliena sunt, hoc vno excepto: Dubitationem hanc nimirum non modò Antiquos ista sentientes, sed Peripateticos etiam ipsos vrgere posse. nam vtcunque fulgens ille splendor appareat, cur agitato oculo non autem quiescente fiat, semper iurè queri potest. Præterea hæc dubitatio ipsum etiam dogma funditus conuellit, vt patet: qui igitur existimant in his verbis non dogma, sed dogmatis rationem impugnari, toto (vt aiunt) celo

A cælo errant. Difficultas aliqua in eo esse videtur: quomodo nimirū Aristoteles, ex opinione Antiquorū colligat: necessariò sequi, oculum seipsum in tenebris assidue videre, cum illi nil huiusmodi affirmare videantur. Sed certè omnia plana sunt: siquidè cum Antiqui idcirco oculo agitato scintillas illas emicantes videri assererēt, quoniā oculus naturā igneā obtineret, à quo tanquam à quodā foculo illæ emitterentur, vidēdo fulgorem illū sibi simillimū, seipsū quasi in speculo videre iudicatur. & hoc Aristot. inferiùs in propria sententia, his verbis explicabit, *ἐκείνος ἢ αὐτὸς αὐτὸν ὄρα ὁ ὀφθαλμὸς, ὡσπερ καὶ ἐν τῇ ἀνακλάσει.* Rectè illud à nonnullis animaduersum est, dubitationē istam ad organū tantum visus, non ad facultatē videndi (quod Leonicus innuit) accommodandam esse. Nam neq; in ipsa splendor apparet, neq; seipsam cernere potest, cum forma sit in indiuisibili cōsistens: sed præterea hīc de Æstheteriorū natura, non de principio vel facultate ipsa vidēdi, quæstio fiat. Rectissime omnīū Thomas **B** annotauit, vim huius dubitationis, nullius prorsus momenti fore, si Aristotelis principia spectentur. Censet enim ipse sensum esse in potestate ad ipsum sensibile, atq; ideò ad sensationē efficiendā medio opus esse, quòd speciē rei sensibilis ad sensum deferre aptū sit: ex quo colligit (vt nos suprā pluribus ostendimus) obiectū, vt sensationē efficiat, à sensu distet oportere: quandoquidè si supra sensum ponatur (atq; oculum præsertim) nullā sensationē producere poterit. Facile igitur respondere poterant Antiqui: Oculus nō se videt, quia sensibile supra sensum positū, sensationē non efficit. At dubitatio ex fundamētis quæ iecerant Antiqui nascitur. Putabant illi ideò animā intelligere omnia, quoniā actu omnia esset (vt superiùs declarauimus) & ita organū sensuū, quòd omnia corporalia cognosceret, actu omniū corporū principia cōtinere, quo sanè posito redditur dubitatio inexplicabilis. Neq; hoc cuipiā mirū videatur, nimirū Aristotelem aliquando falsa disputando supponere. hoc enim illi moris est, **C** cum nondum exposita rei veritate, sententiam aliquam examinat, multa sumere, quæ à suis quidè aduersariis probentur, ipsa tamen omnino falsa sint existimanda. In tertio de physica auscultatione, aduersus eos agens qui infinitū constituebant, sumit, Omne corpus vel graue esse vel leue, aliāq; nonnulla, quæ tamen (vt monet Auerroes com. 48. eiusdem libri) simpliciter vera esse non possunt. In primo etiam de anima aduersus Platonicos disputans videtur concedere, Quemlibet animæ motum mediis organis fieri. Præterea verò, Omnem animam esse incorruptibilem. Hæc Græci interpretes primū: post hos, Arabes & Latini animaduertunt.

15 *Τὰ δὲ αἰτία τούτου καὶ τῆς ἀπορίας, ἐστὶν ἡ οὐκ εἶναι τὸ ὄρα ἐν τῇ ἀνακλάσει. τὰ δὲ λεῖα ἀπέφυκεν ἐν τῷ σκοτεινῷ λάμπειν· ἐκ μὲν τοῦ φῶς γε ποιεῖν, τοῦ δὲ ὀφθαλμοῦ τὸ καλούμενον μέλαν ἐ μέσον, λεῖον φαίνεται, φαίνεται ἢ τούτου κενεμῶν τε ὀφθαλμοῦ, ὅθεν τὸ συμβαίνειν ὡσπερ διὸ γίνεσθαι τὸ ἐν. εἰ δὲ τὸ ἢ τῆς ἀρχῆς ποιεῖ τὴν κινήσεως, ὡς εἰς δοκεῖν ἕτερον εἶναι τὸ ὄρα καὶ τὸ ὀφθαλμῶν. διὸ ἐκ γίνεσθαι, εἰ μὴ τῆς ἀρχῆς καὶ ἐν σκοτεινῷ τούτου συμβαίνει τὸ δὲ λεῖον ἐν τῷ σκοτεινῷ ἀπέφυκε λάμπειν· οἷον κεφαλαίᾳ ἰχθύων τινῶν, καὶ ὁ τὸ σησίας δολός. ἐ βραδείως μεταβάλλοντος τῆς ὀφθαλμοῦ, ἐ συμβαίνει, ὡς εἰς δοκεῖν ἅμα δύο καὶ ἐστὶ τὸ τὸ ὄρα καὶ τὸ ὀφθαλμῶν. ἐκείνος δὲ αὐτὸς αὐτὸν ὄρα ὁ ὀφθαλμὸς, ὡσπερ ἐ ἐν τῇ ἀνακλάσει.*

Sed huius causæ dubitationis, nepe & cur visus ignis esse videatur, hinc sunt accipiendæ. Læuia nanque in tenebris apta nata sunt fulgere, nō tamē lucem emittere: Oculi verò pars quæ nigra & media vocatur, læuis apparet. Quod constat si oculus agitur: nam quod vnum est, veluti in duo abire videtur. Hoc autem celeritas motus efficit, vt appareat vidend-

f.

tem à re visa diuersum esse: quare hoc non accidit nisi celeriter, atque in A tenebris fiat. Etenim læue in tenebris fulgere aptum est, vt quorundam piscium capita, & sepia atramentum. Tardè autem moto oculo, non accidit vt videns & res visa, simul vnum & duo esse appareant. Illo verò modo, oculus seipsum cernit, veluti & in refractione.

Ostendens Aristoteles, in oculo ignem illum emicantem, non ob eam causam cerni, quòd oculus igneus sit, (neque enim re ipsam potuit non affirmare), fundamenta rationesque propositæ opinionis, satis euertere videtur, eoque magis quòd dubitatione allatâ, quæ alioquin enodatu difficillima erat, & Peripateticos etiã ipsos vrgere poterat, hac sua explicacione nullo negotio soluit. Duo igitur his in verbis (ni fallor) docet Aristot. Primum, cur in oculo lux illa siue splendor noctu appareat. Secundum, cur ista oculo moto non autem quiescente accidant. Illud ad dogmatis fundamentum euertendum: hoc ad dubitationem propositam edisserendâ facit. Hanc contextus distributionem sequi placet, quia ab ipso Aristot. initio suorum verborum proponitur. Causam siquidem, & dubitationis & passionis allatæ velle se hîc docere significat. De primo ita ratiocinando determinat: Omnia corpora læuia & bene tersa in tenebris fulgere apta sunt: pupilla quæ medium oculi vocatur, est corpus læue & bene tersum: pupilla igitur in tenebris est apta fulgere. Maiorem propositionem experientia probat: capita nanque piscium, multaq; alia huiusmodi, noctu lucere conspiciuntur: minorem tanquam notâ ponit. Iure itaque colligit, illius passionis causam non naturâ oculi igneâ, sed illius læuorem existimandâ esse. De secundo ait: Idcirco istam passionem agitato oculo, non eo quiescente fieri, quia cum oculus agitur, contingit id quod vnum est, duo quodammodo euadere: Ac si dicat, cum oculus agitur, & à seipso, proprioque situ, quasi diuellitur & separatur, fit, vt duo diuersa esse iudicetur, res nēpe visa, & organum videns. videt enim tunc seipsum oculus, licet non per propriam formam, sed per quandam splendorē, sui que similitudinē, & quasi per refractionē. Quòd si aut tardè moueatur, aut omnino quiescat, non disiungitur, neque à proprio situ remouetur. quòd fit, vt tanquã vnum quidpiam, nimirum organum tantum manens, splendorē illum vel seipsum percipere nequeat. Verum hæc diligentius consideranda. (Læuia nanque in tenebris apta sunt fulgere, non tamen lucē emittere). Læue & asperum ex secundo de ortu & interitu lib. cont. 8. inter qualitates tactiles connumerantur. Læue autē illud dicitur quod superficiē obtinuit, cuius partes æqualiter & in rectitudinē iacent. Asperum, cuius vna pars eminent, alia autē inferior est. Lux hoc in loco & fulgor siue splendor, non differunt: nisi quòd hic minorem, illa maiorem lumē significat. Solent tamen hæc nomina hunc ferè in modum inter se distingui: Lux est D qualitas ipsa actiua mutas siue afficiens visum, quæ quidē est in corpore lucido, non pducta ab alio aut conseruata. Qua ratione in Sole lucē ponim⁹, per se scilicet, & à nullo alio illustrante productâ. Lumen vocamus, eandē qualitatem visum afficientē, à corpore διαφανῆ, id est à corpore non lucido per se, sed ab alio illustrato, participatâ. hinc aerem dicimus lumen habere: & Aristot. in 2. de anima: Lumen τὸ διαφανῆς actum esse testatur. Hoc lumen participatū, si ea ratione spectetur, qua à corpore per se lucido per lineam rectam producitur, Radius appellatur: sin autem quæ reflexè, id est ob repercussionem, puta speculi illustrati, oritur, Splendor proprie dicitur. σκοτός, id est Tenebrarum nomen Lumen opponitur: quòd fit, vt quemadmodum lumen actus sit διαφανός. (Διαφανός, inquam, quod est actu: Id enim per quod aliquid est actu, actus illius dici-

- A dicitur, vt quia viuens est actu per animam, anima viuentis actus vocatur) ita Tenebræ nil aliud sint, quàm illius act⁹ in eodē subiecto priuatio. Aristoteles igitur docet corpora læuia apta esse ad fulgorem emittendum, nō item luce: atque illum quidē in tenebris, quia cūmodica sit lux, neque *ἡ διαφανὴ* actū exhibere potest, neque interdū conspici, à multo scilicet solis lumine offuscātū. Porro amouenda est hæc ambiguitas: Omne enim commune sensibile debet à visu, medio lumine & colore, percipi: Læuor est sensibile cōmune: ergo lumine medio & non in tenebris percipi debet. Maior propositio elicitur ex his Aristot. verbis 2. de anima, Quicquid cernitur, sub ratione colorati cerni, & coloratum non sine lumine spectari. Minor ex læuoris definitione perspicitur: Cū enim sit superficies quædam, partes in rectū & æqualiter dispositas obtinens, ad quantitatem reducetur, quæ ex 2. de anima cont. 64. Sensibile cōmune vocatur. Sic verò respondetor: In superficie duo considerātur, magnitudo siue quantitas: qua ratione dicitur sensibile commune: & hæc vel illa qualitas qua afficitur. Tunc autem non dicitur magnitudo, neque ad sensibilia cōmunia, nisi fortasse ex accidenti, reuocatur: quia nimirum qualitas illa in magnitudine reperitur. Hoc modo docet Aristot. in Categoriis, albedinē tātam dici, quanta est superficies cui inhæret. quare læuor est qualitas illius superfici, quā splendor ex tēperantia & natura illius corporis læuis sequitur. Quod autem additur: Colorata lumen requirere, vt cerni possint: Respondeo, colorem esse quidem obiectum visus præcipuū, non tamen adæquatū. Plura enim videmus, quæ propriè colorem non obtinent: (cuiusmodi sunt sol, luna, stellæ, ignis, oculi quorundā piscium, aliorūmq; animalium, multaque ligna putrida, tandēque omnia corpora valde terfa & expolita, quæ in tenebris tantūm lucida, interdū verò non lucida, sed proprio colore colorata spectantur.
- C Visus itaque obiectū adæquatū est ipsum visibile, quod & colorem & lumen siue splendorem complectitur. Colores ergo non sine lumine videntur, quia ex seipsis sensum afficere nequeunt, nisi antea actu per spectabilia à lumine reddantur. Splendor autem & lux sunt semper actu visibilia, nisi impediuntur. (Oculi verò pars quæ nigra & media vocatur, læuis apparet). Oculi substantia ex quatuor præcipuis tunicis, tribusque humoribus constat. Tunica prior atque externa *ἐπιπερικύα*, hoc est adnata & adhærens appellatur: huius interuētū oculus quasi tenetur & adhærescit. huic proximè adhæret altera, quæ quia cornu similis est, *κερατοειδής* vocatur, vniuersum oculum cingens, & pellucida, vt per eam cerni posset. Hac concluditur humor ab aqua aut ab oui candido nomen habens, *ὕδατινός* à Græcis, Albugineus etiam ab Anatomicis appellatus. hic in exteriori oculi parte circa pupillam à natura situs est, ne lumen exter-
- D num, *κρυσαλλώδης* humori subito occurrēs (qui quidem præcipuum est visus instrumentum) aciem visus perstringeret: præterea vt *κρυσαλλώδη* à ficcitate liberaret, in quam aliquando incidere potuisset. Hunc eundem humorē mox Tunica vix *παροειδής* nuncupata, vniuersum cōprehendit: foramen quod in parte priore & media habet veluti granū vix, & è quo acies est, qua cernimus pupilla vocatur. *Παροειδής* circūcirca proximè succingit tunica araneorū telæ per similes *ἀραχνοειδής*, colore nigra. Sequitur humor *ὕδατινός* vitro fuso similis, vitreusque ideo vocatus. Copiosus is est & crassior, in quo *κρυσαλλώδης* tanquam in centro oculi stabilis & constans insistit: hic durissimus est, & glaciē concretā aut crySTALLŪ refert: figuram globosā quidem habet, sed quā pupillam spectat pressior est. ponitur autem non in medio vitrei, sed parte eius priore pupillæ prorsus obiectus, vt & commodiūs aqueum humorē illustrare valeret, & tutior ab iniuriis externis redderetur. Ex his patet quid Aristoteles per partem nigram & mediam intelligat: partem scilicet illam tantūm qua Aranea

membrana per pupillam visa continetur, & quæ nigra in omnibus reperitur: non autem quicquid præter album in oculo esse cernitur: licet ipsius verba in primo libro de historia animalium cap. 10. id videantur significare. Candidum (inquit) oculi magna ex parte simile in omnibus est: at quod nigrum dicitur, variat: aliis enim atrum, aliis cæsum, aliis fulvum, aliis caprinum. At qui in quarto eiusdem tractationis cap. 8. inter pupillam, & nigram oculi partem discrimen ponit: quandoquidem de oculis talparum ita loquutus est: Habent nigrum illud orbiculum, quod in pupilla continetur, atque albæ etiam portionis circumferentiam. Non abs re autem istam partem tantum læuam appellavit, cum alioquin aliæ partes oculi læues esse videantur, & tunica ipsa *ἀραχνοειδής* arteriis venisque conspersa sit: nam ea parte qua pupillæ obicitur, terfa admodum est: præterea cum *κρυσαλλώδης* humori proximior sit, idcirco etiam læuior esse iudicatur. Sed quorsum tam multis, quædo minimè dubium sit hinc Aristotelem per mediam & nigram partem, humorem ipsum *κρυσαλλώδης* B sua natura læuissimum, cum ea tunica *ἀραχνοειδής* parte, quæ per pupillam cernitur, coniunctum intelligere: Vnde non possim non mirari, illos qui asserunt: idè ab Aristotele partem tantum istam mediam læuam fuisse vocatam, quia cum nigra sit, ad lumen reflectendum, & splendorem illum producendum aliis oculi partibus aptior esse videatur: quod sanè falsum esse, ex eo liquet, quod Aristoteles docet, mediam istam oculi partem, non quia nigra sit, sed quia læuis, splendorem emittere. Hinc multæ oboriuntur difficultates. Primum enim non videtur esse verum, mediam illam oculi partem in tenebris splendere posse, cum oculi omnem suum splendorem extrinsecus recipiant, quo certè in tenebris destituuntur. Præterea, si ob læuorem oculus splendet, cur ab oculo externo splendor ille aut noctu aut interdiu non percipitur? Postremò, cur quiescens oculus atque in eadem semper læuoris ratione manens, splendorem C non cernit? Priori dubitationi ex iis quæ supra allata sunt, facile est satisfacere. Nam oculus ex sui natura lumen habet, cum læuorem obtinuerit: ab extrinsecò autem lumen idè tantum recipere dicitur, vt ad actum colores reducat quibus affectus est. Secundæ dubitationi respondet Alexander. Splendorem nimirum illum ab oculi tunicis retineri, vt exire nequeat. Sed mirum est hæc ab illo proferri, cum oculi muscipularum, eoque magis leonum, non modò totidem, sed crassiores etiam tunicas obtineant: præterea, tunica illæ in primis sint pellucidæ ac transparentes: qua de causa lucis transitum impedire non possint. Dicendum est igitur: Adeò exiguum esse lumen in oculis hominum, vt interdiu à maiori offuscetur: noctu verò sui speciem per medium multiplicare, oculumque externum ferire nequeat. In oculis aliorum animalium multum est, ac proinde noctu saltem externum oculum mouere potest: Sed hinc nascitur noua dubitatio. Nam qui fit vt in oculis muscipularum noctu, nulloque profus extrinsecò lumine præsentè, non semper splendor ille conspiciatur? Hoc sanè negari non potest, cum experientia sit manifestum. Dicere D rem igitur, tunc tantum istorum animalium oculos in tenebris fulgentes conspici, cum intentius aspicere voluerint: tunc enim fit vt tunica oculi quasi distentæ (quod aliis etiam rebus accidit) læuiores & lucidiores reddantur: vnde etiam sententiæ Alexandri absurditas magis perspicui potest. Tertio dubio Aristoteles respondens, ait, Oculo agitato, id quod vnum est, in duo quasi abire: idè quæ idem quodammodo seipsum videre, quod quiescente oculo fieri nequit. Alexander, vt hæc verba reddat clariora, nonnulla primùm & obscure quidè perfert: huc tamen (ni fallor) ipsius sententiæ summa reddit: Cum oculus commouetur, fit duo, id est organum videndi & obiectum visus. nam agitatus &

- A** & ex proprio loco motus splendorem emittit: postquam verò ad suum locū naturalem redit, ibi illum offendit adhuc constantem & integrum: quem cernēs quasi ab alio effectum, seipsum spectare dicitur. sed celeritati hæc omnia tribuenda sunt. Hæc sanè responsio præter alias difficultates quas secū affert, his (vt quidem puto) obiectionibus non satisfacit. Docet enim Aristoteles splendorem illum non ab agitatione fieri, sed læuorem oculi consequi, agitationemque id tantum efficere, vt splendor spectari possit. Præterea, oculum non aliter splendorem illum videre, quàm seipsum videns: idcircoque ait, Vnum quasi duo euadere. Hæc animaduertens Alexander, multaque alia absurda, suam interpretationem consequentia, aliter Aristotelis verba explicare aggressus est, in hanc sententiam: In agitatione oculi vnum fieri duo, non quòd oculus secundum eandem partem, fiat videns & res visa, sed secundum diuersas. Nam cum corpoream magnitudinem habeat, ac proinde sit diuisibilis, dum agitur, potest nō totus in loco naturali, neque totus in loco præter naturam simul existere: sed per continuam illam confricationem, partem sui in loco naturali habere, partem non: sibi que inuicem partes succedere: ita vt quæ modò aberat, adsit: & quæ aderat, absit. Pars igitur illa quæ in loco naturali est, vel discedens vel rediens, percipit fulgorem partis quæ extrà reperitur. Qua ratione oculus qui vnus est, duo factus esse videtur. Vna enim illius pars, ab alia quasi separatur, idemque visum, siue obiectum, & videns siue organum videndi efficitur. Hæc Alexandri explicatio verbis contextus bene quadrat, & experientiæ conuenit: nam fulgor ille non vt quiddam manens, sed vt transiens cernitur, omniæque declarare videtur: hoc vno excepto: non enim satis apparet, qua ratione oculus hoc modo seipsum in refractione (vt ait Philosophus in contextu) conspiciere dici possit. Præterea, obiiciam
- C** Aristoteli, Confricato aliquando oculo, & celeriter commoto, etsi quiescas, per aliquod tamen temporis interuallum, splendorem illum tibi ob oculos obuersari. Postremò, quid de iis dici poterit quibus facies percutitur: quid de iis item qui à somno exuscitati derepente oculos aperientes huiusmodi fulgorem cernunt? hic nulla profectò commotio, nulla oculi diuisio fit. Nonnulli, vt priorem dubitationem soluant, nouam verborum Aristotelis interpretationem ita proponunt: Oculum scilicet vt splendorem emittat, lumen extrinsecum à spiritibus recipere oportere, cum præsertim sit à prædominio aqueus. In commotione igitur illa nigrum oculi à spiritibus illuminatum, fieri visusque facultatis obiectum, ibique seipsum tanquam in speculo per reflexionem cernere. Verum hæc opinio primùm cum Aristotele pugnat, qui luminis causam læuori tribuit, non spiritibus: præterea oculum seipsum videre, non autem oculum à facultate visua cerni docet. Tertio, nulla commotione facta, splendor iste in oculo apparet. nam si vel leuiter & tardè oculo digitum supponas, illumque eleues, & moueas loco, statim flamma quædam totam pupillam representans tibi obuersabitur. Quarto, in aliorum animalium oculis nulla tali spirituum agitatione media, fulgor apparet, non igitur à spiritibus illuminantur. hos tamē Philosophus pro exemplo sumit. Postremò, quod aiunt vix tolerari potest, Oculū scilicet hominis aqueum esse, istorum verò animalium igneum: cum non modò iidem humores, sed copiosiores etiam, in oculis brutorum reperiantur. Leonicus rectiùs dicit enim, Quemadmodū in speculo per repercussionem & refractionem imaginis, ipse seipsum cernēs oculus, duo quasi euadit, (imago nimirum quæ cernit, & id à quo imaginis representatio fit, id est oculus ipse): ita in hac confricatione, oculus quasi in duo abit, & ipse seipsum cernere videtur. Addit Thomas: Et quemadmodum

f. iii.

in speculo ab exteriori redit species oculi ad oculum per reflexionis modum: ita in hac, fulgor oculi, quasi ad oculum ipsum redire dicitur. Pars enim illa quæ extra proprium situm est, licet non videat, assidue tamen fulgorem emit. Ad aliud porro dubium dici fortasse possit, Non statim post confricationem, oculum, secundum se totum, ad suum naturalem locum redire, atque ob hanc causam tandiu splendorem illū conspici, quandiu successio illa partium commotarum atque agitatarum perduret. Ad alia equidem responderem, Hanc passionem à superiori diuersam esse, neque enim in hac splendor orbiculatus & continuus, vt in illa, sed numerus infinitus corpusculorum emicantium cernitur. Id autem à multo concursu spirituum subito erumpentium factum esse crediderim, nō ob aliquam oculi agitationem. Multa autem illa spirituum subitæque & conferta eruptio, vel quia statim à percussione producitur, vel quia paulatim in somno palpebris adopertis generatur, effici potest. Spiritus autem ipsos visui seruietes purissimos esse ac lucis naturam retinere, exeuntisque ab oculi splendore illuminari posse satis constat. Hæc Alexander in priori partic. probl. 60, & in quarta, probl. 74. Præterea verò Auicenna in tertio libro de anima cap. 7. dicere forsan voluit. Sed hinc tollenda est repugnantia quæ ex trigesima partic. probl. 29. oriri videtur. Ibi enim dicit Aristoteles fatetur, quod hinc ex proposito adueri⁹ veteres philosophos negat. Nam quærens cur manus dextra à sinistra, & pes dexter à sinistro differat (quatenus scilicet vnum horum membrorum, est altero fortius & mobilius) oculus ab oculo non item: respondet id accidere, quia elementa quæ pura sunt, seorsim sumpta à seipsis differre non videntur, cum discrimen ex varia tantum illorum permixtione atque habitudine sumi videatur. Atqui manus & pedes ex elementis compositæ partes sunt, visus & auditus ex puris atque impermixtis elementis constant, ille nimirum ex igne, hic ex aere. Ad hoc quicquid alii dicant, statuendum esse puto, Authoritates ex problematicis sumptas, aut omnes probabiles esse, aut plerasque non multum veras & necessarias. In illis enim sermonibus Aristoteles se communi hominum loquendi rationi modoque accommodat, vel magni nominis cuiusdam hominis opinioni. Hoc vel ex eo deprehendi potest, quod pauca in illis extant, quæ cum aliis ab Aristotele alibi ex propria sententia declaratis pugnare nō videantur. Continentur ista sub illa philosophia, à qua Aristoteles extraneorum rationum (id est ex vulgi opinione vel aliorum fundamentis sumptarum) appellationem duxit. Id contextus quadagesimus septimus quarti libri phy. & centesimus Auerrois commentarius prioris libri de cælo nos abunde docet. Quare nihil ista huic loco in quo de rebus seriò agitur, repugnare censendum est. (Veluti & in refractione). Rectè hinc animaduersum est, reflexionem siue *διάκλασιν*, à refractione siue *ἀνακλάσει* nonnihil differre. Quia de re petantur quæ Olympiodorus, & Philoponus in priori Meteorologico libro scripta reliquerunt.

Ἐπει εἶγε πῦρ ἰω̄ (καθὰ περ Ἐμπεδοκλῆς φησι, καὶ ἐν τῷ Τιμαίῳ γέγραπται) καὶ σμῆβαινε τὸ ὄραν ἐξιοῖτο ὡπερ ἐν λαμπτήρῳ τοῦ φωτός, διὰ τὸ καὶ ἐν τῷ σκοτεινῷ ἄν ἡ ὄψις; τὸ δ' ἀποσβέννυται φάναι ἐν τῷ σκοτεινῷ ἐξιοῦσαν, ὡπερ ὁ Τιμαίῳ λέγει, κενόν ὄσει παύτελως. Τίς γὰρ ἀπόσβεσις φωτός ὄσει; σβέννυται γὰρ ἢ ἐν ὑγρῷ ἢ ψυχρῷ τὸ θερμόν καὶ ξηρόν, οἷον δοκεῖ τὸ, τε ἐν τοῖς ἀνθρακῶδεσιν εἶναι πῦρ καὶ ἡ φλόξ, ὡν τῷ φωτὶ ἐδέτερον φαίνεται ὑπάρχον. εἰ δ' ἄρα ὑπάρχει μὲν, ἀλλὰ διὰ τὸ ἥμα λανθάνει ἡμᾶς, εἶδει μὲν ἡμέραν τε καὶ τῷ ὑδατι ἀποσβέννυται τὸ φῶς, ἢ ἐν τοῖς πάροις μάλιτα γίνεσθαι σκότος.

A σκότον ἢ γοῦδ φλόξ ἔτα περιωρωδία σώματα πάθει τέτος νῦ δ' οὐδ' ἐν συμβαί-
νει τοῖς τού.

16 Quandoquidem si ignis esset, vt Empedocles ait & in Timæo scri-
ptum est, & visio fieret veluti exeunte ex lucerna lumine, cur in tenebris
quoque visus non cerneret? Dicere autem in tenebris lumen egrediens
extingui (vt Timæus asserit) vanum est omninò. Quænam enim lumi-
nis extinctio erit? Nam extinguitur aut in humido aut in frigido calidum
& siccum, qualis ignis apparet, qui in carbonibus inest, & item flamma:
quorum neutrum in lumine inesse constat. Si verò inest quidem, sed ob
exiguitatem nos latet, oportebat sanè per diem, & aquam lumē extingui,
& in glacie maximè tenebras fieri. Flamma vtique & corpora ignita, hoc
patiuntur. Nunc nil huiusmodi accidit.

B Sublato dogmatis Antiquorum fundamento, id est patefacta causa qua
moti veteres falsò visum igneum esse dixerunt: hinc arrepta commodissima
occasione, ad modum visionis, quem ipsi constituebant, impugnādum tran-
sit. Primùm autem eorum sententiam ponit, aduersus quam, improprie vocis
abusum prius indicando, mox ipsam rem expendendo argumentatur. Il-
lorum autem, nimirù Empedoclis & Platonis (vt ex Timæo perspicitur) sen-
tentia hæc erat: Oculum igneum esse, & visionem igneorum radiorum emis-
sione, medium obiectumque sua luce illustrātium fieri: quemadmodum no-
ctu lumine è laterna diffuso visionem effici cernimus. Aristoteles verò ita ad-
uersus eos excipit: Si oculus est igneus, & visio emissionem radiorum igneorum
illustrantium fit, sequetur in tenebris visionem fieri posse, quod tamen fal-
sum est. Huic obiectioni Plato in eodem Dialogo respondens, In tenebris
(ait) veluti interdiu, quātum attinet ad originē visus, visionem produci posse:

C impediri tamen, quia noctu lumen ab oculis exiens extinguitur, interdiu
verò ab externo lumine vigorem suscipiat. Vrget iterum Aristoteles Platonem
hoc argumēto: Quod extinguitur à quibus ignis extinguitur, naturam
ignis habet, sed lumen naturam ignis non habet: lumen igitur non extingui-
tur, à quibus ignis extinguitur. Maior nota est, quia omnis corruptio à con-
trario fit, & vnum vni tantum contrarium est. Minor quoque: quoniam Ignis,
natura est calidus & siccus, (vt sæpe inculcat Aristoteles) quorum neutrum
in lumine esse constat. Tunc addit Philosophus, Ignem corrumpi ab humido
& frigido, lumen igitur ab illis corrumpi non posse. Assumptionē experien-
tia ignis & flammæ in accensis carbonibus, probat: consequentem ex
præmissis probatam supponit. Poterat respondere Plato: In radiis illis siue
spiritibus igneis emissis, aliquid flammeum, (qualis est carbonum accenso-
rum ignis) id est calidum & siccum inesse, sed id nos latere, ob sui exiguita-
tem.

D Instat igitur adhuc Aristoteles ita ratiocinādo: Si modicum adest ignei
aut flammei in lumine, quod sensus nostri captum fugiat, id certè consequu-
rurum: Diebus scilicet fugidissimis, & in aqua, præsertim verò in glacie, visum
nullum futurum. Nam flamma corporaque ignita hoc patiuntur. Atqui (in-
quit) nil huiusmodi fieri cernitur: nam & interdiu vehementissimo quoque
frigore, & in aqua visionem fieri constat. Non me latet, nostrā hanc interpre-
tationē ab aliis ferè omnibus abhorrere, sed omninò verbis philosophi (ni fal-
lor) accommodata est, illisq; nullam vim infert, & difficultatibus minùs est ob-
noxia: quæ tamen esse possint, eas suo loco euoluemus. (Vt Empedocles ait,
& in Timæo scriptum est.) Empedoclis versus infrà proponuntur. Platonis in

f.iii.

Timæo expressa extant, & ab Alexandro aliisque interpretibus referuntur, quare illa hinc apponere nihil necesse. (Veluti exeunte ex laterna lumine). In oculo ignem quandam illuminantem non comburentem, congestum esse asseriebant Veteres illi: ab eo deinde, præsertim verò parte illa media & nigra, lumen procurrere & emanare, ut ab accessis facibus, & laternæ cornu lux exire solet: hoc lumen externo lumini sibi simillimo occurrens, in vnum cum ipso quasi corpus coalescere: ex qua vnione vim fumentem oculū, quasunque res cernere. Quemadmodū enim cum quis aliquid tangit, vel ipse ab alio tangitur, motus huiusmodi ad animā vsque diffunditur: ita radium illum exeuntem externi luminis societate adiutum, quasi res ipsas tangendo, illarum species ad animam vsque deferre: atque hac tandem ratione effici visionem affirmabant. (Quænam enim luminis extinctio erit?) Aristoteles ita rigidus in physicis decretis fuit, ut non nisi (cum præsertim de re ipsa agitur) vocabula propria & germana receperit, ænigmata verò obscuraque verba ita fuerit abominatus, ut non semel hac sola ratione in antiquos acerrimè sit inuectus. Neque id sanè impudenter: nam si physicæ aliarumque disciplinarum præcepta ænigmatibus inuolueret, cui non de physicis, rebusque altioribus pro suo arbitratu philosophari, omnibus sub ænigmatici sermonis ementitio velo fucum facere, omnia denique susdèque ferre integrum esset? Præterea, quis tandem esset interpretationum modus, singulis interpretibus, quam collibuerit opinionem authori affingentibus? Et sanè (ut ait Aristoteles) ut oratio est mentis index, mens utique hominum, non aliunde quàm ab oratione iudicanda est. Nouerat igitur Aristoteles Platonem extinctionis appellatione, non propriè extinctionem, sed aliud quid ænigmatico hoc nomine inuolutū intelligere, (ut disertè elici potest ex trigesima prima part. prob. 22.) vbi (ex sententia Platonis loquens) causam cur oculus rigorem non patitur non esse ait, quod igneus sit, (huiusmodi siquidem ignis non calefacit), sed quod pinguedinis multum, carnis verò nihil obtineat: illū tamè reprehendere voluit, quod improprie, quod obscure, atque adeò non Philosophicè loqueretur: neque hoc tantum in loco, sed alibi, & quidè aduersus alios, ab Aristot. factitatum esse videm⁹. Quare quæ hinc à Leonico aliisque Platonis studiosis, pro illius causa afferuntur, verè quidem sunt & rectè dicta, sed quæ potuerant prætermitti: cum opera melius & æquius, collocari potuisset in Aristoteles artificio tum expendendo, tum (quod Alexander præstitit) confirmando, dicemus, quàm in illo impugnando veluti rudi & præceptoris Platonis sensa minimè percipiente? Plato igitur oculum igneum esse, ac visionem emissionem luminis interdum fieri, noctu verò lumine extincto impediri demonstrando: præterquam quod ignis nomine abutebatur extinctionis quoque vocabulū, ut rem redderet obscuriorem, perperam vsurpauit. Ac proinde Philosophus, ab ipso percotatur qualisnam tandem sit hæc luminis extinctio. Quasi nimirum quod non nisi impropria extinctio, & atque adeò non nisi ignis metaphoricus, (quæ vocat Plato non adurentem & illuminantem) cui ista extinctio accidit, intelligi possit. In quo etiā & illud Platonis ἀμαρτία deprehendere licet, quod physicè de Æstherii visus natura loquitur⁹, ad imaterialia & Theologica trāseat. Quod quidè illi moris est. Acturus namque de generatione elementorum, de principiis rerū naturalium, alisque physicis Theorematis⁹, modò ad numeros, aut ad quantū, modò ad alia huiusmodi ænigmatica ac rhetorica potius quàm ἐπισημόνια (ut ait Auerroes 4. phy. cō. 19) trāsuolat: quæ delicatiorū quidè hominū animos dulcedine quadā permulcēt, sed veræ solidæque sciētiae cupidos nunquā pascunt & exsaturāt. Det autem Plato lumē in tenebris verè extingui. Aristot. ita excipiet: (Nam extinguitur aut in humido aut in frigido, calidū & siccū, qualis ignis apparet, & flam-

- A** & flamma quæ in carbonibus inest). Summa caliditas itemque siccitas igni conuenit, ex secundo de ortu & interitu libro, cont. 18. Est autem Caliditas qualitas vniens corpora ὁμοῦσιν, & ἕτεροῦσιν seiungens, vt aurum à plumbo. Siccitas verò illa, qua elemēta vel mixta ex iis, facillimè termino proprio constāt, difficillimè alieno: lapis enim propria figura terminatur, non figura cōtinentis. Frigiditas & humiditas his contraria sunt: siquidem illa indifferēter corpora ὁμοῦσιν & ἕτεροῦσιν vnit, vt lutum & paleam in gleba terræ, aut aquam & terram seorsim, hac elementa facillimè termino alieno terminātur, difficillimè proprio. Calidum itaque & siccum, quale præsertim igneum & flammeum est, ab humido & frigido, tanquam à cōtrariis extinguetur. Est autem flamma (vt idem in quarto meteorologico cont. 47. de corporibus vstibilibus agens) nil aliud, quàm ipse ignis, siue spiritus & fumus ardens. Quærunt hinc nonnulli: an caliditas semper à contrario corrumpatur, cum alioquin in putredine ab eodem calore extingui videatur: sed certè nimis præter rem, cum Aristotelem de calido igneo & flammeo loqui constet: præterea, distinctio illa toties à Galeno in priori partic. aph. repetita omnibus nota sit: Calorem scilicet duo significare, qualitatem ipsam elementi (quam materiam mixti veriùs appellamus) & substantiam vaporosam calidam, quæ in animatis calor innatus & efficiens causa mixti dicitur. Prior caliditas, à simili augetur, à contrario semper corrumpitur: posterior, à simili id est à calore extraneo pessundatur. Illud etiam ambitiosè nimis quæritur, quomodo humidū agar in siccum, & frigidum in calidum, cum ista omnia ad quartū librum meteorologicum & secundum de ortu & interitu pertineant: qua de re tamen sententia Auerois & Philoponi omnino retinēda est. (Quorum neutrum in lumine inesse cōstat.) Id est neque ignis neque flamma, vel calidum & siccum igneum flammeumque. Hæc interpretatio non omnibus probatur, neque etiā Alexandro: sed sanè nulla est ratio cur sola non debeat retineri. Primùm enim hæc verba, statim illa sequuntur (qualis ignis & flamma apparet). Præterea Aristoteles etiā, ita seipsum disertè explicat: dicit enim, corpora ignita & flammea in aqua & frigore extingui, lumen autem non item, quia neque igneum neque flammeum est. Omnes itaque aliæ lectiones ab Alexandro propositæ & ab interpretibus receptæ, absurdæ sunt & coactæ, vt quidem intimiùs expendenti patere promptum est. Quid verò illi aduersus nos? Lumen fortasse calidum esse & siccum ex secundo cæli cont. 41. Ego autem respondebo, neque calidū neque siccum formam luminis consequi, vt formam ignis & flammæ consequitur: imò neque lumen, quia lumen est, caliditatem producere, sed ex accidenti, quatenus scilicet accidit vt reflectatur: nam per reflexionem tantum calorem producit (hoc ex sui natura obtinuit) non alio modo. Ad calefactionem sequitur aliquando exiccatio, ratione scilicet attractionis & euaporationis, partium humidiorum à vi caliditatis effectæ. (Oportebat sanè per diem & aquam & in glacie lumen extingui & tenebras fieri). Diei appellatione hinc intelligere debemus dies illos in quibus summa frigiditas pollet, summaque item humiditas. Porrò Alexander, ad Aristotelis argumētationem magis confirmandam, ait: Si lumen aliquod extinguiibile videndo emitteretur, in aqua videre nō possemus. Qua enim ratione igneum illud lumen aquam poterit intrare & non extingui? Quòd tamen cōtra accidere videmus, nam in aquis limpidis, lapillos & pisces euagantes vsque ad profundum cernimus. Addo etiam, igneum lumen à re obiecta pati non posse: quò fit, vt medium neq; Æstherium visus esse possit: ignis enim qui naturam minimùm omnium elementorum passiuam habet, maximè verò actiuā, expellit potius

quàm recipit, quod neque aeri, neque aquæ accedit, vt Aristoteles in secundo de anima cont. 130. & aliis etiam in locis docet. Reliqua quæ ab Alexandro proponuntur præter rem sunt, cum à vero superiorum verborum sensu sint aliena. (Flamma utique & corpora ignita hoc patiuntur) id est vt in tenebris extinguantur, atqui nil huiusmodi experimur, in visu: colligitur ergo lumen illud egrediens flammeum igneumque dici non posse: vnde improprie in tenebris extingui dicitur: ideoque manet verum quod obiicitur Platoni, nimirum si visio emissionem istorum radiorum fiat, in tenebris quoque nos spectaturos.

17 Ἐμπεδοκλῆς ἡ ἔοικε νομίζοντι, ὅτε μὲν ἐξίόντῳ τῆ φωτὸς, ὡσπερ εἴρηται πρότερον, βλέπειν λέγει γού οὕτως,

Ὡς δ' ὅτε τις πρόοδον νόων ὠπλίσατο λύχρον

Χειμερίῳ δὲ νύκτα, πυρὸς σέλας αἰθορῆσι,

Ἄψας παντοίων ἀνέμων λαμπτήρας ἀμυρῶν,

Ὅτ' ἀνέμων μὲν πᾶσι μαδρασκιδνάσιν ἀέντων.

Φῶς δ' ἐξω δαδρῶσκον ὅσον ταναώτερον ἦεν,

Δάμπεσκεν κ' βηλὸν ἀτειρέσιν ἀκτίναςιν·

Ὡς ἡ τότ' ἐν μὴνιγξιν ἐεργμένον ὠγύγιον πυρ,

Λεπτήσιν ὀθόνησιν ἐχόδατο κύκλοσιν κούρῳ.

Αἰδ' ὕδατ' μὲν βένθ' ἀπέςερον ἀμφινάοντ',

Πῦρ δ' ἐξω δαδρῶσκον ὅσον ταναώτερον ἦεν.

Ὅτε μὲν οὕτως ὀρεῖσιν, ὅτε ἡ ταῖς ἀπορροαῖς ταῖς ἀπο τῆ ὀρωμένων.

Empedocles autem videtur existimare, aliquando quidem exeunte lumine (vt antea dictum est) cerni ait enim,

Vt quando quis de via & progressu cogitans lucernam parauit,

Per hybernam noctem, ignis scilicet ardentis lumen,

Accensis ventorum omnium simul expultricibus laternis:

Quæ quidem flantium ventorum spiritum, differunt amouentque;

Lumen autem extrâ emanans quò protractius est,

Eò magis emicat ad solum indomitæ radiis:

Sic etiam emicat qui in tunicis inclusus antiquus ignis,

Tenuibus velis diffunditur circa pupillam orbicularem:

Quedam verò tunice circumfluentis aquæ profundum adoperiunt:

Ignis verò extra oculum emanans magis expanditur.

Aliquando igitur sic videre ait, aliquando etiam per defluxus eos qui à rebus quæ cernuntur, fiunt.

Parafacta Platonis & Empedoclis ἀκρολογία, nunc ad Empedoclem priuim se conuertit, ostenditque (quod malè sentientibus accidit) illum sibi pugnantia loqui. Aliquando enim Empedocles, visionem emissionem radiorum fieri asserit: aliquando quorundam corpusculorum à re visa fluentium susceptione. Cur autem hoc faciat Aristoteles, hæc fortasse ratio est, vt scilicet illum etiam à Platone (cuius auctoritatem & nomen hic deprimat) dissidere ostenderet: præterea, vt suæ opinioni quantum posset suffragia cōferret. Nam

Peri-

- A** Peripatetica de visione sententia, non multum, à posteriori illo modo ab Empedocle proposito, aliena esse videtur. Hic vult defluxus ab obiectis in oculo recipi, illa species obiectorum ad oculos vsque (vt infra patebit) multiplicari. Hæc quæ diximus ex eo conici possumus, quòd Aristoteles nullum verbum aduersus Empedoclem profert. Tantum carmina eius apponit, vt illius opinio, præsertim vero illa, in qua cum Platone conuenit, omnibus nota esse possit. Carminum verò Empedoclis, quæ nos quantum potuimus *ἔτι πῶς αἴ,* ne in Aristotelicâ reprehensionem incideremus, conuertimus. hæc est sententia: In visione radios quosdam igneos ab oculis effundi, non aliter quàm à laternæ cornu lumen prodire soleat, cum quispiam noctu ventis spirantibus aliquò proficiscatur: laterna enim, lumen suo cornu contentum læuicentiū ventorum iniuria tuetur, & ex ipsa subtilissimus ignis emicās egreditur quæ efficit visionē, quòque magis expāditur magis quoque aerem illustrat. Eodē prorsus modo, in pupillæ circumferentia ab inuolucris illarum tunicarum ignis quidam natiuus asseruatur (incircūferētia nāq; aqua continetur) & defenditur: cuius tamen pars tenuissima foras profilit, atque emergit, quæ aerem & obiectū illustrando, visionem in animali producit. His in verbis vna Empedoclis opinio perspicitur, nimirū visionem fieri radorū emissionē. Altera nimirū defluxus illos ab obiectis ad visum proficisci, non explicatur: & quidē ideò forsā, quia non omnia Empedoclis scripta ad illius manus peruenerint, sed illud à Platone tantum relatum accepisset. Hic enim (vt Alexander etiam monet) in Dialogo qui Menon dicitur, & in Theæteto, definiens colorem ex Empedoclis sententia, nil aliud esse declarat quàm defluxum quendam qui à rebus corporeis obiectis aspecti ἀνάλογος ad oculos perueniat. (ἀτιμίσην) id est ἀδύμωσις, indomitis. Quod verbum dici potest de equis & aliis animalibus ferocibus qui nulla vi retineri possunt. Empedocles igitur qui Philosophiā poeticè, (vt & multi alii) cōscripsit, hac metaphora vim ignis in laterna inclusi describit: qui licet cornu circundet, foras tamen lumē ac radios emittendo, quasi extrā profilire ob eorum exilitatem & liberè quasi excurrere videtur. Thomas transfert (Domitis) id est attenuatis per laternæ velum. neque enim ita perspicuè & clarè aer illustratur à lumine illo ita domito & refracto, vt ab igne non septo neque velamine obtecto. Et addit, hoc vocabulo Empedoclem significare cur in tenebris visio non fiat, quia nimirum transiens per laternæ cornu debilitatur. Hæc verò interpretatio licet in sese nō sit falsa, à Græco tamen vocabulo prorsus excurrit. Quod autem adiūgit omninò est ἀπειροδύμωσις. Visū enim in tenebris fieri nō ideonegabat Empedocles, quia lumē excundo infirmaretur: (eadem enim ratio interdū quoque valeret) sed quia lumē in tenebris extingueretur, vel (vt seriò loquamur) quia in tenebris luminis externi auxilio destitueretur (ἀγύγιον αὐτοῦ) Antiquum ignē, id est (vt Plato in Timæo interpretatur qui primigenia oculi formatione cōstitutus fuit, (πῦρ δὲ ἔξω δὲ σπῶσιν). Sunt qui legāt φῶς, quoniā scilicet lumen, non ignis exilit: sed illi sanè inter metaphoras & tropos sermonis proprietatē quærunt. Constat enim Empedoclem describere ignem laterna tanquam propugnaculis circumfessim coercitū, cuius deinde radios indomitos vocat, qui à nulla vi retineri possint quin extrā profiliant. Vt igitur metaphoræ vis maneat, antiqua lectio retinenda est, quæ etiam Alexandro aliisque interpretibus probari videtur. Ex his Empedoclis verbis illud colligendum est: Oculum quidem igneum esse veteres illos affirmasse, quò ad illius centrum: circumferentiā tamen pupillæ, aquam continere. Thomas dicere videtur, ideo veteres affirmasse in oculi circumferentia, aquam fuisse positam vt quasi ignis nutritioni, & tēperationi in

feruire poffet. (Aliquando igitur fic vifionem fieri ait). Iubet Aristot. in tertio Rhetor. ne nimis longum interuallum, inter coniunctiones fibi respondentes in oratione ponamus, vt memoriae audientium vel legentium cōsulamus. Est autem hoc in loco prior coniunctio illa, Empedocles autē videtur existimare aliquando quidem. Posterior fibi respondens est: Aliquando etiam per defluxus. Nimis igitur multa inter illas inserta videbantur. Quare Philosophus, huic incommodo medetur, cū partem contextus supra positam repetit, in qua prior cōiunctio continebatur, & mox aliam statim fibi respondentem reddit.

18 Δημόκριτος ἢ ὅτι μὲν ὕδωρ εἶναι φησὶ, λέγει καλῶς· ὅτι δὲ οἶεται τὸ ὄραν εἶναι τὸν ἔμ-
φασιν, οὐ καλῶς, οὐτὸς γὰρ συμβαίνει, ὅτι τὸ μὲν ὄμμα λεῖον, καὶ ἐς πούκιν ἐκείνω ἀλλ'
ἐν τῷ ὄραντι ἀνάκλασις γὰρ τὸ πᾶσι. ἀλλὰ κατ' ὅλα πρὸς τῶν ἐμφαινομένων καὶ ἀνα-
κλάσεως, οὐδέπω δὲ ἦλον ἢ αὐτὰς ὡς εἴπεν. ἄτοπον ἢ καὶ τὸ μὴ ἐπελθεῖν αὐτὰς ἀπο-
ρίσαι διὰ τὸ ὄφθαλμὸς ὄρα μόνον· ἢ ἢ ἄλλων οὐδὲν, ἐν αἷς ἐμφαίνονται εἰδωλα.

Democritus autem, quod quidem aquam esse ait, rectè loquitur: quod verò ipsum cernere, imaginem esse putat, non rectè. Hoc enim accidit, quia oculus læuis est. Et est non in illo sed in videte: refractione namq; est hæc passio. Sed omnino de Imaginibus & refractione, nondum aliquid ille nouerat, vt videtur. Absurdum autem est illi in mentem nō venisse, vt dubitaret, Cur solus oculus cernat, aliorum verò in quibus imagines apparent, nullum.

Aristotelis scopus est de Æstheteriis sensuum, & de sensilibus agere. Quæcunque igitur in hoc libello proponuntur omnia ad istorum naturam inuestigandam pertinent: alia nonnulla adduntur, quia neque à re prorsus aliena sunt, neque ita commodè alibi examinari poterant. Nulli igitur mirum, Aristotelem intermissa quam inceperat de modo videndi aduersus veteres disputatione, ad opinionem Democriti de Æstheterio visus expendendā transire, vt scilicet id primū absoluat, cuius gratia hæc tota tractatio suscepta est, reliqua deinceps statuatur, quæ ob copiosorem doctrinam traduntur. Recenset itaque hoc in contextu, Democriti vtranque sententiā, de Æstheterio nēpe visus & de videndi ratione. Illam laudat, quod oculum aqueum esse constituat: hanc reprobatur, quod vifionem nil aliud quàm ἐμφασιν esse affirmet. Cur autem Democritum ex parte probet, proximè sequētibus verbis declarabit. Cur verò ex parte reiiciat, nūc exponit. Censebat itaque Democritus, vifionem nil aliud esse quàm simulachrum siue imaginē rei spectabilis quasi in pupilla impressam. Et sanè sensus ipse, hoc Democritum docere potuit, si quidem in pupillis oculorum, imago rei spectabilis adquam se oculi conuertunt, aliquando cernitur. Aristot. tamen aduersus illam, bifariam argumentari videtur: primūque hoc modo: Si passio ista, visio esset, oculo, quatenus oculus est atque videndi instrumentum, accideret: at hoc est falsum, ergo & illud: cōsequutio valet: quia oculus est videndi organum. Falsitas consequutionis probatur, quia passio ista oculo accidit, quatenus tantū læue, atque expolitum corpus est, quod constat, quia cernimus alia corpora, quæ non sunt vifionis organa, vt crystallū, specula ænea, aliæque huiusmodi ob eorum tantū læuitatem ad hæc imagines representandas apta esse. Secundò, ita (ni fallor) ratiocinatur: Visio fit in facultate videndi, affixa tamē organo, qualis est oculus: ista passio, non fit in facultate vidēdi: ergo non est visio. Assumptio nota est ex iis quæ tradita sunt in secūdo de anima, nimirum visum esse, opera-

A operationem facultatis videndi, per speciei in organo susceptionem. minorem in contextu probat, quia ista passio quæ ἔμφασις vocatur, refractio tantum quædam est, quæ ipsi oculo læuorem habenti accidit. Possent quidem posterior hæc argumentatio ad priorem reuocari: sed vt omnia dilucidiora redderentur, nos Alexandrum sequuti ita distinctè contextum explicare maluimus. In nonnullis autem ab aliorum interpretationibus recedimus: quod cur faciamus, suo loco reddenda ratio erit. (Democritus autem). Non modò Democritus, vt annotat Alexander, sed ante ipsum Leucippus, ac post ipsum Atheniensis Epicurus, huius sententiæ fuerunt: quòd sensuum principia, essent illa εἰδῶλα & simulacra, quæ à sensilibus rebus effluentia, formamque & colores obiectorum conseruantia, incurrerent in instrumenta sensuum, quæ idem animæ indicantia, sensationem efficerent. Neque sensationem solùm, sed cogitationes etiam & intellectiones, ex huiuscemodi **B** idolorum occurſu ab externis rebus emanantium fieri voluerunt. (Hoc enim accidit quia oculus est læuis). Ex his porrò verbis & iis quæ in fine contextus apponuntur, prior argumentatio sumpta est. (Et est non in illo, sed in vidente). Hæc verba ex quibus nos secundam argumentationem duximus, non eodem modo ab omnibus explicantur. Alexander hunc in modum interpretatur: Sensus cernendi non consistit in illo, id est in imagine, nec propter imaginem fit: sed in vidente, id est in eo qui facultatem cernendi obtinuit. Vera sunt ista omnia: sed oportuit, seriem verborum & argumentationum Aristotelicorum formam respicere: quæ sanè omnia, ista interpretatio confundit, vt patet acutè intuenti verba illa (ἐκείνη ᾗ). Dicamus ergo illud ἐκείνη ad proxima referri debere, id est ad ὅτι τὸ μὲν ὄμμα λάϊον. Neque enim in oculo quæ læuis est, visio fit: sed in oculo, quæ præditus est facultate videndi: ἔμφασις autem illa est passio quædam corporea, siue refractio, oculo contingens, quatenus læuorem obtrinet, non cernendi facultatem: ideo statim additur ἀνακλάσις γὰρ τὸ πᾶν. Rectè annotauit Thomas, Democritum non habuisse pro absurdo visionem esse passionem omnino corpoream: nam animam ipsam quid corporeum esse censebat: quo etiam factum est (teste Alexandro & Simplicio) vt omnem nostram cognitionem, ipsamque adeò deorum notionem, diuinandi artem, somniorumque interpretationem ad huiuscemodi externorum idolorum imaginumque incurſionem pulsationemque reuocaret. Ostendit præterea Thomas quomodo Democriti opinio, cum Peripateticis congruere, & ab iisdem dissentire videatur. Visio, inquit, est actus animæ sentientis per organum corporeum: habet igitur aliquam sui causam in corporea ista passione quæ ἔμφασις vocatur. Causa verò est prima illa idoli siue formæ rei visibilis in oculum percussio. At corporea ipsa passio non est visio, neque reflexio consequens illam percussionem quicquam visioni confert, cum oculus rem videat per speciem illius, non tamen imaginem sentiat, quam in se rei visibilis continet. Ex his facillè nosse possumus, quantam affinitatem sententia Democriti, cum postrema Empedoclis & Peripatetica habeat: ac proinde quàm absurdè senserit Plato, qui visionem emissionem fieri aduersus Veteres omnes, ipsamque adeò veritatem existimauerit. qua de re infra pluribus. (Sed omnino de imaginibus & refractione). Reprehenditur non excusatur Democritus. Nam (teste etiam Platone in Alcibiade priori) Furiosum est ea docere, quæ nescias: & in Hippia minore, Docentes qui non sponte errant, peiores sunt illis qui sponte mentiuntur. Quantum verò ad ἐμφαινομένων, & ἀνακλάσεως naturam attinet:

g.

sciendum est, *εμφανι από τ' εστράσεως* differre, teste Philopono qui ait per *εστράσει* A
 fieri colores illos in aere, de quibus Aristoteles in priori meteorologico, cir-
 culos videlicet, puniceos atque purpureos, per solam scilicet *εστράσειαν* nabis
 inter nos & corpus lucidum interpolitæ, in qua fractura quædam radiorum
 concurrunt: nulla autem reflexio: per *εμφανι* vero specularis imagines, reflexio-
 xione scilicet ab ipsis speculis facta apparere. *Ανακλάσει* autem (vt supra e-
 tiam monuimus) à *εστράσει* differt, quia in hac est fractio radiorum, nulla au-
 tem reflexio, in *ανακλάσει* vero reflexio est. hæc in speculis maximè cernitur.
 Differt autem fractio à reflexione, iuxta Opticorum sententiam: quoniam
 radius reflexus (Radium autem id vocant, quod à corpore spectabili lucido
 vel colorato, quicquid illud sit, multiplicatum in medio, & quò res cernimus
 ad oculos nostros defertur) est ille qui à medio uniformi in densitate & rari-
 tate occurrens medio, ultra quod procedere non potest, reflectitur in se ip-
 sum, aut ad latus: vt radius corporis lucidi speculo occurrens, si perpendicu- B
 lariter cadat, in sese reflectitur, si lateraliter ad latus. Radius vero refractus
 vocatur, qui ad nos per diuersa media accedit, aut per idem quidem mediũ,
 sed difformitatem in raritate & densitate obtinens, à quo frangitur. Multa
 autem effecta afferunt quò inter hos duos radios discrimen appareat: præci-
 pua illa sunt, quòd Radius refractus rem sub maiori quantitate ostendere pòt
 sit quàm sit: vt patet de lapillis qui in fundo aquæ limpida sunt: præterea
 vero id quod non est, vt de ligno integro constat, cuius pars vna in aqua po-
 sita sit, altera in aere: fractum enim esse apparet. Reflexus autem radius,
 rem ibi apparere ostendit vbi non est. Præterea efficere potest, vt candela
 accensa, plura possit illuminare loca, inter quæ aliqua adsit opacitas. Hæc
 pluribus Olympiodorus Philoponus & Alexander, ab Opticis sumètes, ter-
 tio libro Meteorologicorum. Quantum vero ad specularem ipsam reflexio- C
 nem attinet, de qua hîc Aristoteles loqui videtur, primùm illud ostendendum
 est, aliter ipsum in tertio Meteorologicorum, quàm in hoc libello
 loqui, & in libro secundo de anima. Ibi enim videtur suæ ætatis Mathemati-
 corum sententiam probare, quòd vis scilicet aspiciendi siue radij ab oculis
 ad rem quæ cernitur exeant: hîc vero & in secundo de anima, spectabile om-
 ne idcirco videri tradit, quia medium, quod actu perspicuum est, mouet:
 hoc vero aspectum, atque ideò illius speciem ad aspectum perducit, non vim
 aspiciendi ad illud. Hanc quidem repugnantiam infra commodius tol-
 lemus. Nunc autem dicamus si priorem sententiam sequamur, in specu-
 lo radium aspectus, ad rem quæ cernitur reflecti: si aliam, quæ Peripateti-
 ca est, rei quæ cernitur in speculo, speciem reflexam dici oportere. Quo-
 modo autem hoc fiat, Thomas egregiè declarat hunc in modum: Vis rei
 formam quæ in speculis cernitur, non fieri, nisi quia *τὸ εστράσεως* non termina- D
 ti perspicui, id est aeris immutatio quæ fit à corpore spectabili: peruenit ad
 corpus non *εστράσει*, à quo cum transmitti non possit, retrò fertur, ac quasi
 in pilæ morem ad parietem proiectæ resilit: quo modo imago ad par-
 tem oppositam redire videtur. Ex quibus perspicuum est, corpora omnia,
 quæ huiusmodi spectabiles imagines retinere debeant, læuia & terfa esse
 oportere. Præterea, ne immutatio illa progrediatur & euagetur, inter-
 cedere quod circumscribendi ac terminandi habeat facultatem. Et
 hæc est causa cur speculis crystallinis ex altera parte opacum quid,
 & densum, vt plumbum, obducatur. Hoc eodem prorsus modo ima-
 go illa, de qua diximus, in oculo producit: in eo enim est læuor:
 præte-

A præterea verò opacum in profundo, à quo circumscribatur. Verum enim verò cum Aristoteles dicat, oculum, quatenus læuis est, huiusmodi passionem recipere, quærere posset aliquis, Num corporum læuigatorum proprium hoc sit, an & aliis non læuigatis commune. Videtur enim & illis posse congruere: siquidem è terra quantumuis aspera, radij solis reflectuntur, itémque ex aliis corporibus non læuibus neq; cõplanatis. Respondeo, reflexionem illam quæ ad videndum satis sit, & de qua hîc sermo est, non nisi læuibus corporibus cõuenire: quia nimirum ab asperis, vel radii omnes (vt ait Auerroes) non simul reflectuntur, sed alternatim tantum, vel (vt Græci) licet simul tẽpore omnes reflectantur, non tamen in idem coire possunt: quo fit vt debiliores reddantur, quàm vt ad rem spectabilem perducì, eãque videndam præbere queãt. Ideo in terra, quanuis radios reflectat, imago solis minimè cernitur, disgregatos enim reflectit & non vt aqua, aer, aliãque corpora læuia, vt ferrum, chalybs, crystallum, in vnum coeuntes.

C Το μὲν οὖν πῦρ ὄψιν εἶναι ὑδατός, ἀληθὲς μὲν. ἔ' μὲν τὰ συμβαίνει τὸ ὄραϊν ἢ ὑδωρ, ἀλλ' ἢ διαφανές, ὃ καὶ ἐπὶ τοῦ ἀέρος κοινόν ἐστιν, ἀλλ' δυσλαχτότερον καὶ δύσπολη-
 πώτερον τὸ ὑδωρ τῷ ἀέρος· διόπερ ἡ κόρη ἐτὸ ὄμμα ὑδατός ἐστὶ. τοῦτο δ' ἐπὶ αὐτῷ τῷ
 ἔργῳ διήλον. φαίνεται γὰρ ὑδωρ τὸ ἐμρέον διαφειρομένων τῶν ὀφθαλμῶν, ἐν γὰρ τῷ
 πᾶσι μὲν ἐμβρύοις τῇ λαμπαρότητι κερβέλλον ἐστὶ ἐτῇ σιληπνότητι, καὶ τὸ λυκὸν τῷ
 ὄμματι ἐν τοῖς ἔχουσιν αἷμα, πῶν ἐλιπαρόν. ὅπερ δὲ τῷ ἐστὶ, πρὸς τὸ διαμέ-
 νειν τὸ ὑγρὸν ἀπυκνῶν. ἐ δὲ τῷ τῷ σώματος ἀρριγῶτατον ὁ ὀφθαλμός ἐστιν. οὐδεὶς
 γὰρ πᾶσι τῷ σῖτος τῷ βλεφάρων ἐρριγῶσε. τῷ δ' ἀναίμων σκληρόδερμοι οἱ ὀφθαλμοὶ εἰ-
 σι, καὶ τῷ τῷ ποιεῖ τῷ σκέπῳ.

19 Quod igitur visus sit aquæ, verum quidem est. Ipsum tamen videre non accidit, quatenus aqua est, sed quatenus perspicuum: quod aeri etiã communẽ est. Sed conseruans magis, commodiúsque recipiens aer, aqua est. Quapropter pupilla & oculus aquæ sunt. Hoc autem ex ipsis etiam effectis manifestum est. Corruptis nanque oculis, quod exit, aqua esse apparet: & in nuper formatis claritate & splendore excellens est. Et album oculi in iis quæ sanguinem habent, pingue & crassum: quod quidem est, vt humidum inconcretum permaneat: proptereaque ex partibus corporis, oculus non riget. Nulli enim vnquam quod intra palpebras est obriguit. Animalium verò quæ sanguine carent, oculi duræ pel-
D lis sunt, & hoc efficit tutelam.

Redit ad priorẽ Democriti sententiã, quæ erat, Æstheterium visus esse aqueũ, eãmq; primũ declarat, mox nonnullis argumentis fulcit. Æstheteriũ visus, ait, aquæ quidẽ tribuitur, nõ tamẽ quatenus aqua, sed quatenus perspicua. Neq; obstat, aerẽ quoq; perspicuũ esse: vidẽdi siquidẽ organũ, huiusmodi esse debuit, vt in eo tãquã in speculo vestigia rerũ spectabiliũ quasi describi cõmodè descripte q; cõseruari possẽt. At quĩ aqua illud obtinet, quò horũ vtrũq; prestare queat: solidiorũ nepe naturã, que hereat, subsistatq; magis, atq; adeò rerũ species cõmodè recipiat, illãsq; diuti⁹ arctiúsq; cõtineat. Fluit qua-

g. ii.

si affiduè aer, atq; ob sui exiguitatem, vix percipi, vix loco firmari, nec quin
 per insensiles etiam poros elabatur, retineri potest. Cæterùm Democriti
 ita exposita & declarata sententia, tribus tandè signis siue effectis confirma-
 tur. Primum est, quoniã si oculus animalis ita incidatur, vt tunicæ illæ effra-
 ctæ fuerint, aqueus quidam humor ex eo fluens conspicietur. Secundũ est, si
 quidẽ in *μυσπύοις*, id est in nuper formatis fœtibus, oculorũ vice quid huiusmo-
 di clarum ac maximè fulgens apparet, quod non nisi aqueũ esse potest, cum
 claritas splendorque aeris ita percipi nequeat. Tertiũ, quia cernimus naturã
 ipsam, ob hanc maxime causam, pupillam animalium sanguine præditorũ al-
 ba illa mollisque & pingui parte circumsepisse, vt humorem oculi internũ à
 sua caliditate foueret, atque à cõcretionẽ liberaret. Inauditum enim est cui-
 quam vnquã obriguisset id quod intra palpebras oculorũ continetur. In qui-
 bus autem animalibus ob sanguinis, ex quo pinguedo generatur, defectum
 sagax natura partem illam albam & pingue ponere non potuit, pellem quã-
 dam duram & crassam, circa oculos collocauit, qua scilicet tanquã sepimen-
 to quodam frigus extrinsecum possit arceri, & humor internus à coagulatio-
 ne immunis conseruari. Pisces, apes, muscæ, aliãque huiusmodi animantium
 exanguium genera, quibus oculi duri apparent, id nobis satis superque decla-
 rant. (Ipsũ tamen videre non accidit quatenus aqua est). Aqua quatenus
 aqua, frigidũ & humidũ elementum est, quare hac ratione nil prorsus vi-
 sioni conferet animalium: proderit autem quatenus perspicua. Hic verò ori-
 tur de aere dubitatio: nam quod affertur ab Aristot. (vt animaduertit Alexã-
 der) Democrito tantũ satisfacit. Et certè mirum esset, Philosophũ ob aque
 tantũ constantiã illiusque subsistentiam, velle concludere organũ visus a-
 queũ non aereũ esse: cum oculus spiritualiter tantũ non reuera à rerũ
 obiectarum speciebus afficiatur: ac pinde Alexander in comm. aliam affer-
 re rationem voluit, cur organum visus aqueũ magis quàm aereũ fuisse o-
 portuerit. Nam, inquit, in *διαφανῶν* genere duo sunt extrema, vnũ, vt quidem
 omninò rarum sit & perspicuum, vt aer: alterum, densum & solidũ quod pro-
 prio termino finiatur, vt crystallo & lapides multi, necnon vitrum. Inter hæc
 extrema mediũ locũ aqua obtinet, ideoque illorum vtrũque percipere com-
 modè potest. Atq; hanc ob causam organum visus ponitur, siquidẽ medium
 omne sentiendi in mediocritate quadã consistere, & vtriusque extremitatis
 (vt in 2. de anima cont. 71.) susceptiuum esse oporteat. Hæc autem quæ Ale-
 xander affert, si quidẽ dextrè intelligantur, vera sunt. Nam quod ait oculum
 esse aqueũ, vt vtrũque corporum *διαφανῶν* extremum, comprehendere valeat,
 non ita accipiendum est, ac si *διαφανῆς* quatenus *διαφανῆς* vt colorata per se & lu-
 minosa corpora spectabile sit. Hoc enim falsum est, cum *διαφανῆς* proprii nimi-
 rum coloris expers, non nisi colore extraneo receptum conspiciatur. Quod
 si & ipsum conspici dicatur, id ex accidenti tantũ fit, quomodo & tenebras
 spectabiles esse affirmamus. hæc Aristot. in 2. de anima cont. 68. & 71. disertè
 testatur. Ex his itaque ab Alexandro propositis, colligere licet, idcirco Ari-
 stotelem in organo visus præter perspicuitatem, consistentiam & stabilitatẽ
 quæsiuisse, vt Democrito tantũ plenè responderet. Verũ hæc & alia nõ-
 nulla quæ hac in parte quæri possent, ex iis nota reddentur quæ infrà plurib⁹
 à nobis disputabuntur: nunc illud tantũ addere placet, Aristot. in 1. phys.
 cont. 54. dum ex principiorum contrarietate medium quid quod sit veluti
 tertium, duobus contrariis principiis subiici debere ostendit, istudque me-
 dium à Veterib⁹ aut ignẽ, aut aquam, aut aerem statutum fuisse, rectius illos
 sensisse asserit, qui mediam hanc naturam aerem esse statuerunt, quàm qui
 aquam

- A** aquam: hanc enim varias quidē formas recipere, variōque modo figurari aptam esse, sed magis quāam aer sensiles differentias obtinere. (Et in nuper formatis claritate & splendore). Alij legunt (Claritate & frigiditate.) Sed quomodo frigiditatem illā in ἰμβρύων oculis deprehensam esse statuemus? Rectius ergo habet lectio nostra. Quod obiiciunt, Non magis, claritate & splendore, aerem significari, quāam aquam: nullo negotio diluitur. Iā enim dictum est non aeris claritatem & splendore, sed lumen tantum quod in aere est percipi. Sed hæc fortasse nō satis: nam & aqua corpus est διαφανές, atque adeo quatenus διαφανές non magis percipi poterit quāam aer, nisi lumen accedat, quod est diaphanis actus. Idcirco ad illud, τῆ λαμπρότητι ἕως ἄλλον, confugiendum est. neque enim (vt ex Alexandro nuper diximus) ita splendore aer emittere, veluti aqua, potest, cum hæc magis terminata sit, atque ideo illū clariorem atque emicantiorē emittere ac reflectere queat. (Et album oculi in habētibus sanguinem). Ob finem, quem natura respicit, demonstratur his verbis oculum aqueum esse: nil enim ipsa frustra efficit, cum non sit temeraria aut inconsulata. Per pingue autem & crassam partē intelligit non humorē illum, quem supra ὑδατώδη ab Anatomicis dici ostendimus (vt plerique volunt) sed tunicam fortasse ipsam ἐπιπυκνῶσαν, i. adnatam, quæ admodū crassa & quodammodo pinguis est. Nisi autem albæ partis mentio in contextu fieret, ad pinguedinē illam qua muscoli motui oculorum seruiētes obteguntur, referre possemus. Etenim in hunc tantum vsū (vt omnes testantur Anatomici) à natura ibi est constituta. Calefacit autem pinguedo non ex se, cum à frigiditate effecta & coagulata ipsa sit, sed vi calliditatis receptæ, quam diutius & constantius continens, veluti stragulum iam calefactum ad calliditatem gignendam efficax est. de pinguedinis verò generatione, itēmq; de partibus iis quæ oculum conseruant, fufius Aristoteles secundo de partibus animalium cap. 5. & cap. 13. Hoc vnum tamen libet annotare, Oculos nunquam quidem obriguiffe, frigere tamen ita posse, vt & frigus percipiatur (quod Conciliator 31. partic. probl. 22. experientia confirmat) & visus debilitetur: quod Auerroes his verbis monet, Visionem iis in locis in quibus multa nix, aut multa fuerit aqua, obscuram reddi: atque idcirco eos qui palpebras crassiores habent, longius spectare, quod nimirum, eorum præsidio oculus à causis noxiis extrinsecis, præsertim verò à nimia frigiditate & caliditate tutior permanere possit. (Animalia verò). Hæc verba certè ostendunt, partis albæ & crassæ vocabulo tunicam illam adnatam supra significari. Illi nanque dura tunica & pellis opponitur.
- B**
- C**

D Ἄλλογον ἢ ὄλωσ, τὸ εἰδόντι τινὶ ἢ ὄψιν ὄραν καὶ ἀποτείνεσθαι μέχρι τῆς ἀστρον, ἢ μέχρι τινὸς εἰσιοῦσαν συμφύεσθαι, καθὰ περ λέγουσιν τινες. Τούτοις ἂν βέλτιον τὸ ἐν ἀρχῇ συμφύεσθαι τοῦ ὀφθαλμοῦ, ἀλλὰ καὶ τούτοις εἰρησθε. τὸ γὰρ συμφύεσθαι τί ἐστὶ φῶτι κερὸς φῶς, ἢ πῶς οἶόντι ἐκ ἀρχῆς τούτοις; καὶ τὰ τυχόντι συμφύεσθαι τὸ τυχόν, τὸ τε εἶδος τῆς οὐσίας, πῶς; ἢ γὰρ μήνηξ μετὰξὺ ἐστὶ.

20 Omnino autem à ratione alienum est, exeunte aliquo aspectum cernere, & vsque ad astra porrigi: aut vsque ad aliquem terminum visum egressum coalescere, vt quidam asserunt. Etenim satius esset hanc coalitionem in oculi principio fieri: sed & hoc vanum esset. Quænam siquidem ista luminis erit cum lumine coalitio? aut quomodo fieri poterit?

haud enim quodlibet cuilibet coalescit. Præterea quod interi^{us} est, quo- A
modo exteriori coniungetur? Nam membrana intercedit.

Postquam Veterum sententias de visus Æstheterio, & obiter de videndi modo enumeravit, atque ad illam tandem pervenit, quam ipse probaturus est: antequam ulterius progrediatur, incepta aduersus Platonicos disputationis de ratione videndi non immemor, illam non quoad verba tantum (quod hætenus præstitit) sed quoad rem ipsam, expendere, ac determinare instituit: ideoque veluti eorum, quæ supra in ea attulerat, memor, licet multa interposuerit inquit: *Ἀλλοῦ δὲ ὄψεως* exeunte vel radio vel lumine ab oculo, visionem effici. Absurditatē ex eo ostendit, quoniam si radii ab oculo exeuntibus, & rem videndam attingentibus (quod Mathematici omnes asserunt) visio fiat, sequetur, oculorum nostrorum radios usque ad astra quæ cernimus perventuros, quod quam sit absurdum, tanquam notum, probare negligit. Sin verò non radio aliquo corporeo ad rem usque aspiciendam perveniēte, sed lumine ipso (Plato hoc sensit) ex oculis egrediente, atque usque ad aliquem terminum progrediente, ibique se externo lumini coniungente visio fieri dicatur: hoc profecto probari non potest: nam vel remotè ab oculis, vel in ipsis oculis istam coalitionem fieri demus, unde quaque incommoda atque absurda proficiscuntur. Siquidem longè ab oculis fieri, nullus dicet, cum satius sit in oculis fieri: neque in ipsis oculis, cum neque qualis esset ista coniunctio, neque quomodo fieret, explicari queat. Vtrūque autem sic declaratur, quia neque quodlibet cuilibet coalescit, neque externum lumen cum interno coniungi potest, cum id membranae oculorum intercedentes impediunt. Verum ut hæc planius percipiatur, illud repetendum est. Duplicem hinc reprehendi opinionem: unam Mathematicorum, quæ sanè celeberrime tempore Aristotelis erat, & apud omnes ferè inualuerat: Platonis alteram. Censebant ij in visione, radios ab oculis exire, ad rem ipsam usque spectabilem pertingentes: radiorum verò illorum figuram pyramidis instar constituebant, cuius conus in oculis esset, basis in re videnda. Plato illos partim sequutus est, cum visionem quidem emissionem fieri fateatur, non radiorum tamen, sed luminis, & non usque ad rem visam, sed usque ad certum medii spatium perveniētis. Ibi siquidem illud externo lumini suæ naturæ cognato, resque cernendas tangenti, coniungi, atque in unum coalescere existimabat: quo fieret, ut quasi potentius redditum, rei spectabilis speciem, media externi luminis coniunctione, ad aciem videndi terminos duceret, visionemque hoc modo efficeret. Mathematicos itaque Aristot. primum his verbis reiicit. (Et usque ad astra porrigi). Ponit hoc tanquam eorum sententiam consequens (ut liquet) quod deinde absurdum vult haberi. Et sanè, nonne dissolventur illi radii antequam ad terminos tantæ distantiae perveniant? His paucis reiiciuntur Mathematici, ideò fortasse, quoniam eorum sententia non adeò ad Æstheterij visus naturam statuendam, cuius occasione de hisce nunc disputatur, videbatur pertinere. Alexander tamen longa digressionem fusiùs in Perspectivos inuehitur. Illam totam, quod digna, sit annotatione, & ad arduas disputationes infra à nobis examinandas utilis, ne tunc nimis multa in unum congerere cogemur, methodo quadam adhibita hinc recensere, atque explanatione nostra quam paucis potuimus, illustrare placuit.

ALEXANDRI ADVERSUS OPTICOS

digressionis, explicatio.

V O D ex oculo egreditur, vel corpus est vel incorporeum: atque neutrum esse potest. Assumptio nota est ex vi contradictoriæ divisionis.

Minor

- A** Minor probatur, quantum ad hoc vt sit incorporeum : quia scilicet incorporea neque extrà mitti, neque exire, tandèmq; in oculo esse, vt in loco, nec locum mutare per se poterunt. Neque est quòd perspectiui excipiant, Exiès illud incorporeum moueri ex accidèti, eo nimirum modo quo formæ ex materiæ latebris eduçtè illiçue immerisæ moueri dicuntur. Nam præterquam quòd id quod ex accidèti est, nullam habet determinationem, atque ad eò à nulla arte consideratur (vt disertè testatur Auerroes in quinto de physica auscult. comm. priori) necesse etiam erit ostendere, quid sit id, quod ex se moueatur ad cuius nimirum motum, illud incorporeum exiens cieri dicatur. Id nanque moueri ex accidenti dicitur, (teste ibidem Aristotele) quod ad motum per se alicuius in quo sit mouetur. Quantum verò ad alterum, vt non sit corpus, primùm ita ostenditur: Quandoquidem si quod exit corporeum esset, oculus cernèdo destrueretur, quod tamè experiètia falsum esse docet. Consequutio probatur, nã dato opposito infinitæ absurditates apparebunt.
- B** Etenim quod exit vel eiusdem cum oculo substatiè non esse statuerimus, (& sic visio per quid ab oculo diuersũ fiet, & in oculo id quod non est de eius substantia continebitur) vel esse quidem : sed aut corpus finitum quantum, ablatione partis quantæ nunquam consumptum iri, aut (quod absurdus est) à minori quanto, id est ab oculo ipso, maius quantum, id est massam illam & congeriem corpusculorum vsque ad astra deuenientem, segregari posse. Eadem ratione vtitur Aristotel. in priori de ortu & interitu libro cont. 16. vbi æternitatem successiuè generationis ex parte materiæ demonstrat. Eludi forsan Perspectiuis hæc argumèntatio posse videbitur, si diceretur, Non esse continuam segregationem illam corpusculorum ab oculis, sed vnum tantum corpusculum exire, quod quidem ad rem vsque visam tendat. Sed profectò absurdiora semper consequuntur incommoda. Nam si exeunte tantum minimo illo corpusculo, nullaque intercedente cum oculo coniunctione visio fieret, sequeretur nos oculis clausis eadem ratione & absque videndi facultate cernere posse, sensumque animalis extra animam esse. Cæterum alia quæ afferre possent, perpendamus. Dicent, rationem nostram nullius esse momenti, quia corpora illa exeuntia continuationem cum oculo seruant, sed quàm tenuissima sunt, idcircoque interuallo replendo sufficiunt absque oculi consumptione. Atquæ ista, sunt minimi ponderis, primùm enim tantum distant oculi nostri ab astris, vt quantumuis minimum atque exile corpus exiens, ex vna parte fingas, quantum verò vis maximum animal nedum oculum ex alia parte comminiscaris, nunquam tot produci corpuscula poterunt, quæ ad astra vsque visa porrigantur. Præterea, si ita exilia sunt, qui fieri potest vt ventorum flantium viribus ita resistent, quin ab illis disgregentur ac dissipentur, quin à quouis tenui obstaculo, minimaque nubecula, illis obuiam facta, visio poterit impediri. Nec vanæ sunt iste obiectiones: nam à ventis exhalationes ipsas, crassioresque materias impelli, atque dispergi docuit Aristoteles in meteorologicis libris, Quare rectè sequitur, id quod tenuius est ac propterea minorem resistendi facultatem obtinens ab illis disiectum iri posse. Sed certè hæc omnia falsa sunt. Nam & flante vento, & nebulis aliquando crassioribus intercedentibus veluti placido tràquilloque tempore contuemur astra. Respõdebunt fortasse ad id quod de nubibus dictum est (ex Aristotele in secundo meteorologico libro, cum de causa efficiente ventorum tractat) Corpuscula hæc cum tenuissima sint, ob eorum acumen & tenuitatem, ad penetrandum apta esse, ideoque vt alia densiora & crassiora ob eorum quadrationem minimè retineri posse. Sed si ista vera essent, pro-

fectò mirum videretur cur oculis clausis etiam per palpebras adopertas ista A
exilia corpuscula non egrederentur: eoque magis cum nunquã ita arctè ado-
periantur palpebræ, quin lacrymæ, quæ corpusculis istis crassiores sunt, eo
tempore aliquando egrediantur. Atquî corpuscuia ista vitrum & crystal-
lum, (quibus interiectis cernimus) perforant ac penetrant, palpebras autem
ipsa non perforabunt: Hæc tamen si quis fateatur, oculis clausis videri posse
asserendum erit. Sed vehementiùs ipsos vrgeamus: Si corpus est quod exit,
locû ergo occupauit: alioquin enim daretur corpus quod nullibi esset: quod
repugnat Aristoteli in quarto phy. cont. 13. confirmatur argumentum eius-
dem verbis in eodem quarto cont. 32. in quibus ostendit locum quæri pro-
pter motum localem solû, qui præter res non inuenitur, vt ex eodem in
tertio eiusdem tractationis cont. 4. elicitur. Quinimò addimus, Sicut omne
corpus localiter motum, in loco mouetur: ita & huiusmodi corp^o quiescens,
in loco quiescere: omne igitur corpus (nullum enim aliud præter hæc datur, B
ex octauo phy. cont. 25.) idcircoque & hoc exiens in loco erit. Sed aliud ad-
dendum est, quod declarauit abunde Philosophus in quarto phy. à cont. 64.
vsque ad 86. Vacuum scilicet nullo modo nos vel etiam comminisci posse.
Quibus positis ita argumentemur: Corpus illud exiens & per plenum lo-
cum, motum, aut corpus sibi obuiam factum penetrabit, aut illud potius cor-
pus exeunti cedit. Si primum admittas, sequetur duo corpora simul esse, vel
etiam plura in eodem locò, quod tamen Aristoteles tanquam *τὸ ἀδυνατόν*, in
quarto phy. cont. 8. adduxit. Adde quòd visio impediretur, dimensioes enim
corporis exeuntis, cum aliis corporum occurrentium confunderentur.
Quòd si secundum des, visio non fiet: quod probatur, quia radius exiens in-
terturbatur, & vt ita dicam, discontinuatur: corpus namque interpositum,
vni parti prius, mox alteri cedit. Sed detur esse continuum corpus, quæritur C
si visio (verbi gratia) in aqua fiat, aqua cedens, in quem locum suscipitur?
Non in oculos, quia cum extra aquam sumus, corpus sub aqua positum cer-
uimus. Neque cum in aqua etiam sumus, illam attrahimus, cum sub aqua re-
spirare nequeamus. Prius ergo ostendant a quonam cessio illa fiat, tunc illis
satisfaciamus. Quòd si ea in re peruicaciter retineãt, Corpus illud, per quod
fertur conus, cono cedere: nos contra instabimus: hoc enim modo, si duo vel
plures eandem rem aspiciant, in loco vbi coniunguntur concurrentes coni,
vnus alteri cedit, ex quo sequetur nonnisi illum rem spectaturum, cuius
conus loco steterit, cuique alij omnes cesserint. Sed aliter rem habere do-
cet experientia. Multi enim simul rem eandem cernere possunt, quo fiet vt
conorum illorum cum nulla mutua cessio fiat, vnus alterum sit penetraturus,
multaque corpora in eodem simul loco adfutura. Præterea, si visio fit
ex illius corporis exeuntis motu, sequetur eodem tempore & momento,
moueri ad remotum & propinquum. Quod fieri nequit: consequutio D
probat, quia luce præsentè, rem maximè distantem puta cælum, & ma-
gis propinquam puta meteorologica eodem momento videmus. Conse-
quutionis *ἀνεύθυνον* ostenditur, quia si idem moueri posset localiter, eodem
tempore, per maiorem & minorem distantiam, ad extremum sine medio
perueniretur, neque motus localis successiue fieret, vt Aristoteles in libris
de physica auscultatione non semel declarauit. Ad hæc accedit: si duo è
regione positi se inuicem spectent, aut neutrum alterum visurum, si
coni se inuicem frangant atque disiungant, aut vnum tantum alterum
conspicendum, si nimirum vnus tantum conus loco steterit aliumque
cedere

A cedere coegerit. Postremò, si quod exit tenuissimum corpus sit, certè aut aer aut ignis erit, cum ista inter corporea elementa, sint tenuiora vt ex secundo de ortu & interitu libro, vbi de transmutatione mutua elemètorum, & ex primo meteorologico constat, vbi de eorundem proportione agitur. Sed neutrum esse potest: quod ita ostenditur: quia, cum natura nihil frustra faciat, si tale corpus esset aer, frustra esset, aer enim vbique ante oculos copiosè obuerfatur: Quorsum ergo nouum ex oculo prodeuntem ponere oporteret, hæc quidem ratio ex Aristotel. desumpta est, in primo physicae auscultationis cont. 56. qua probat trium principiorum *αὐτάρκειαν*. Et certè, si natura nihil superfluum agit, (vt ibidem annotauit Auerroes) ad videndum autem corpus aereum requiratur, qui circumstat absq; exeunte sufficere poterit. Ignem etiã esse ponere haudquaquam licet: cum enim ignis, corpus leuissimum sit, suapteq; natura semper sursum petens, superiora quidem cernere possemus, æqualia atque infima, nunquam. Ignis præterea in aqua extinguitur, sub aquam igitur posita corpora haud videri poterunt. Sed quorsum hæc pluribus, cum à pupilla, quæ aquea est, ignem exire nullus vnquam ostendet: Tandemque æque nocte sine lumine externo ac interdiu cerneretur, si præsertim plures in eodem loco essent. nam à multo illo igne, ex tot oculis exeunte, aer circumstans illustraretur. Quid enim à crassitie forsan aeris impediatur, cum ab aqua quæ crassior & densior est, nullo modo impediri possit: Sed addamus etiã aliquid, quo Perspectiuorum ita sentientium, aliud quoque erratum deprehendatur. Corpora ferè omnia ex sui natura hoc habent, vt cum ab aliis proficiscantur, non in latum & amplum definant ac terminentur, sed in angustum redigantur. Aqua enim quò magis fluit, eò angustior redditur. Flamma etiã quantò magis attolitur, in tantò acutiorem figuram terminatur: atquæ isti radios illos suos aliter se habere affirmant, basim nanque ipsorum rem visam attingere, conum verò in oculo esse docent.

C Hæc Alexander: quæ licet Leonicus Platonis paulò studiosior, Perspectiuorum sententiam nulla in re labefactare ostendat, multaque alia in Platonis etiã gratiam afferat: nos tamen infra disputatione aduersus Platonem peculiari, hæc omnia aliaque ab Aristotele & Philopono in secundo de anima proposita multum valere demonstrabimus. (Etenim satius esset). Respuit Platonis opinionem, non modò ex eo quòd lumen internum externo coniungi in visione diceret: sed quòd etiã coniunctionem illam extra oculum in determinato quodam spatio fieri assereret. Inde autem exorditur, ostendens rectius Platonem dicere potuisse, coalitionem illam in organo ipso videndi fieri: quod tamen non probat. Alexander verò tribus id rationibus astruit, quas paucis his verbis complectimur. Si coalitio interiùs fiat, nulla aderit necessitas aliquid emittendi, nullum spatium medium ad videndum desiderabitur, tantumdemque & multò etiã plus lumen externum interno conferet, cum & firmitus & constantius, præterea etiã tutius vestigia rerum cernendarum illi quasi per manus tradere poterit. Sed accedat hæc nostra *αὐτάρκειαν*, Coniunctionem istam luminum, extra oculum fieri; vel defectu luminis intrinseci vel extrinseci. Non luminis intrinseci, quia ille quò magis progreditur, eò magis debilitatur. In sui igitur principio arctius & comodiùs cum externo, quam in fine & quasi in morte coniungeretur, non ratione luminis externi, quia id vsque ad oculum peruenire aptum est. Quandoquidem si habet facultatem accedendi obuiã, lumini interno, puta, ad mediam, quadraginta cubitorum ratione, certè habet facultatem accedendi vsque ad

oculum. Probaturs consequutio, quia vltra determinatam ac signatam illam *ἰμίσθαι* transire potest. Quod perspicuum est, si hoc ponatur vt qui videat remotior ab obiecto, in spatio duplo nimirum octuaginta cubitorum fiat. Sed neque Alexandri argumenta neque nostra vim haberent, nisi hæc pro omnium firmamento adderentur: Naturam scilicet quando potest, potius per vnum quàm per plura media operari, vt disertè docetur in tertio de partibus anim. cap. 4. & in secundo eiusdem cap. 14. aliisque penè infinitis in locis. Nec hoc sanè *ἀλόγως* aut temerè, cùm multitudo semper ferè afferat imperfectionem. (Quænam siquidem ista luminis cum lumine coalitio est?) Duas hæc interrogatio partes habet: vnam, qualisnam istorum luminum coalitio esse: alteram, quomodo illa fieri possit. Ad neutram harum interrogationum accommodatum respòsum afferri posse illis verbis ostendit: (Haud enim quodlibet. Præterea quod interius). Vis autem horum omnium verborum ex visionis siue mixtionis natura sumitur, non tamen eo modo (ni fallor) quo putat Alexander. Quandoquidem non propterea tantùm Aristotelem lumina ista *συμψύεσθαι* non posse, dicere autumo, quòd non sint corpora, cùm Plato eiusque studiosi Proclius & Iamblicus, lumen corpus esse forsàn affirmare potuissent, quod tamen Aristot. hic non impugnat. Testatur hoc item Simplicius, qui secundo de anima comm. 70. eos partim reprehendit partim in meliorem sensum trahere nititur. Ad cuius rei notitiam videnda sunt, quæ Magnus Albertus eodem libro cap. 10. aduersus illos affert. Adde, hoc ipso tantùm posito, vim habere quod ab Aristotele de membrana interiecta coalitionemque impediante proponitur. Dicendum erit igitur reprehèdi quidem coalitionem istam luminum, sed ob eam causam, quia si Platonis sententiam spectemus, veram mixtionem in ista luminum coniunctione desiderari perspicimus. Secùs enim, quomodo luminis externi vis ita in alterum transit vt illi rerum obiectarum vestigia, ad facultatem vsque videndi quæ intra oculum est, deferendarum communicare possit? vt lumen internum exiens, extèrno medio ad rem vsque visam perducatur? nisi, inquam, ita inuicem illa lumina alterentur, atque permisceantur, vt ex eis vna media forma oriatur? Hæc autem vera mixtio est, Auerroe teste priori de ortu & interitu libro com. 86. Verùm, si rectè conditiones ac leges omnes ab Aristotele propositæ perpendantur, huiusmodi mixtionem nonnisi elementis aut aliis quidem, sed ratione ipsorum elementorum conuenire percipiemus. At Plato lumen, alterationi obnoxium elementum esse (licet alicubi contrarium habere innuat) nunquam fateretur. Ad hanc rationem, confirmatio accedit ex Opticorum doctrina & ipsa experientia ducta: Siquidem illi docent, posito inter duo lumina, opaco corpore, duas item vmbas produci, illa verò ostendit, lumen vnus candelæ accensæ, ab alterius lumine segregari. Qui ergo, vt Platonem tueantur, verba illius non sensa hac in parte reprehendi dicunt, illumque per *συμψύεσθαι* idem quod confundi intellexisse docet, non satis certè sibi constant. Lumen nanque puta vnus candelæ accensæ confunditur quidem cum alterius lumine, & augetur siue intèditur (hoc verò qualitatum proprium est) non tamen vllam vim maiorem ob illam confusionem in suo principio adipiscitur. Addè etiam, improprie dici lumen internum oculi, à lumine externo augeri, cùm non omninò sint eiusdem rationis. Petit itaque Philosophus iure à Platone, talem sibi coalitionem istorum luminum explicari, quæ visionem ea ratione efficere valeat, qua ipse existimabat. Ex quo item alterum potuit ab eodem rectè quæri, quomodo tãdem coalitio ista fieri possit, cùm membrana inter vnum & alterum corpus intercedat. Quæ
Alexan-

Alexander ait: Lumina scilicet non esse corpora, propterea quæ vniri nõ posse, rectè habent, sumpta nimirum ex Aristotele priori de ortu & interitu libro vbi aduersus Anaxagoram disputat. Imò id ipsum est quod ibidem Philoponus & Auerroes annotarunt: Nullum scilicet inseparabile, & ex se non subsistens, cuiusmodi qualitates sunt & formæ, ad mixtionem aptum esse. Sed quæri hoc loco posset, An visio per emissionem fieri diceretur ex Platonis sententia: Si coalitio illa (vt Aristoteles mallet) in oculi initio fieri putaretur. Responderetur, tantum emitti, quantum initium oculi à cetro illius distat, in quo ignem collocabant, vt carmina Empedoclis disertè exprimunt: quin Aristot. ipse infra suam hac de re sententiam explicando, docebit Æstheti-riũ animæ videntis non in extrema oculi parte, sed in intima esse collocatum.

Περὶ μὲν οὖν τῆ ἀνὸ φωτὸς μὴ ὄραν, εἴρη) ἐν ἄλλοις, ἀλλ' εἴτε αἴρ' ὅτι τὸ μεταξὺ τῆ ὄρωμένης καὶ τῆ ὀμματος, ἢ δὲ τούτῃ κίνησις ὅτιν ἢ ποιῆσα τὸ ὄρα γ.

B Quod igitur absque lumine fieri nequeat vt videamus, dictum est alibi. Sed siue lumen siue aer fit, quod inter oculum & rem visam intercedit, motio quæ ab illo fit visionis est efficiens.

Reiecta Platonis de videndi modo, sententia, suam affert: quam vt planiorem reddat, id quod secundo libro de anima declaratum est, sibi dari postulat. Hoc autem est, visionem non sine lumine externo effici. Quo posito, suam profert sententiam, quæ est, Motionem illam, quæ medio aere vel lumine fit (quorum vtrunque inter aerem & rem visam intercedit) visionem producere. Breuis quidem concisa quæ admodum tota hæc sententia est, ac proinde subobscura: partibus tamen illius diligenter examinatis perspicua atque illustris reddetur. Ad visionem obiectum spectabile desiderari satis ex secundo de anima libro nouimus. Hoc verò obiectum, licet color appelletur, latius tamen patere, atque ad nonnulla alia colore destituta extendi, ex septuagesimo secundo contextu eiusdem libri ostenditur. Ista sunt, ignis, sol, astra: præterea, capita quorundam piscium, ligna putrida aliaque huiusmodi, quorum pars interdum quidem proprio & peculiari colore, quo est affecta, cernitur: in tenebris autem, nõ sub ratione proprii coloris vel albi, vel fusci, vel rubei (vt quidam malè sentiunt) sed (quemadmodum ait Aristoteles) cum nullum colorem obtinerit peculiarem, non quatenus colorata, sed quatenus tantum splendens, conspicitur: pars verò, vt ignis & astra, etiam interdum, non tamen quatenus colorata (nisi impropriè cum Latinis loqui velimus) sed seipsa (vt aiunt) sub aspectum cadit. Color ergo est præcipuum visus obiectum, quia ad illum præcipuè afficiendum aptus est, non tamen sine lumine. Quocirca, color in tenebris, non actu sed potestate spectabilis appellatur: quando sine medio illustrato ad oculum multiplicari nequeat: multiplicatur autem afficiendo medium actu διαφανῆς: quò fit vt iure dixerit Aristoteles τὸ διαφανῆς eatenus esse spectabile, quatenus extraneo colore imbuitur. At quid aliud est actu διαφανῆς, quam διαφανῆς iam illuminatum? Lumen itaque est actus τῆ διαφανῆς: quare color sine lumine non poterit διαφανῆς mouere, nec ex consequenti spectabilis actu reddi. Colligitur ergo iure non sine lumine colorum præsertim visionem effici posse: quod tamen ita est intelligendum vt lumen non colorem producere, sed in causa esse vt colores recipiantur asseramus, quod Auerroes egregiè probauit, & statuit aduersus Auempacem in secundo de anima comm. 67. Hanc eandem Philosophi propositionem repetit atque confirmat, idem Auerroes hic in cap. 2. Ait enim, Hoc visus peculiare & proprium esse, vt cum medio, luce quoque indigeat: atque hinc fieri, vt tunc

maximè visio debilitetur, cum aer vel oculus ipse (quod in ira accidit) fumo aut vaporibus repleatur. Sed videntur huic parti repugnare quæ secundo de anima cont. 72. expressa habentur : Non omnia scilicet spectabilia lumine egerere : cuiusmodi noctu illa sunt quæ supra enumerauimus. Tollitur repugnantia si dicamus, ista quoque non sine lumine, à seipsis tamē re non distincto, haud videri posse. Etenim ipsa medium in tenebris aliquo modo possunt illustrare, atque ita vt illorum species ad oculum deferatur. Dubitatio maior est de Tenebris, quæ cernuntur nullo tamen lumine præsentē. Auerroes secundo de anima comm. 138. docet Tenebras quidem spectabiles dici, sed ex accidenti, quatenus nempe sunt lucis priuationes. Et iure quidem: Quādoquidem vniciuique sensui conuenit, sui ac peculiaris obiecti priuationem iudicare. Auditus inter sonum & absonum discrimen ponit, Gustus item & alii eodem modo, vt Aristoteles tradit secundo de anima cap. de odore. Neque moueat nos quod author libelli de coloribus, Noctem & Tenebras nigras appellet, quali Tenebræ non priuatiuè, sed positiuè conspicerentur. Nā & καὶ ἀγχινοῦς nox nigra vocatur, quia nimirum lumine caret, & Tenebræ non propriè à sensu visus exteriori, sed ab interiori percipiuntur. Hic namque visum ab obiecto non affici sentiens, Tenebras percipere dicitur. Neque verò hæc dicendo, Auerroi aut Aristoteli repugnamus, quandoquidem ideò tenebrarum cognitio ex accidenti ab illis visui tribuatur, quod per nullius alterius sensus mutationem, aut mutationis priuationem, visu excepto, sensus interior tenebras cognoscere valeat. (Sed aut lumen aut aer sit). Et aer & lumen veluti media intercedunt: lumen quidem, quia ipso solo aer actu *ἀφανὲς* redditur: Aer verò, quia lumen sine aliquo corpore *ἀφανὲς* cuius est actus, nunquam reperitur: atquæ actus, ab eo cuius est actus separari nequit. Ex quo rectè ait Alexander, tam lumen quàm aerem ad visionem efficiendam desiderari: illud quidem, vt medium disponens: hunc autem, vt colores deferentem. Meritò autem Philosophus aeris mentionem facit, quoniam vt plurimum per ipsum, rarò per aquam aut alia *ἀφανῆ* corpora cernere contingit. Docet igitur Aristoteles, quoduis horum medium dicas, fat esse, Motum qui ab illo fit, visionem ipsam efficere, ab illo, inquam, primùm à re spectabili affecto, mox speciem siue vestigium illius ad nos deferente. Hinc plana iam perspicuàque Aristotelis sententia de modo videndi elicitur, visionem nempe fieri, non quia aliquid emittatur, sed quia delata species obiecti à medio in oculū suscipiatur. (*ἀφ' ἑαυτοῦ*). Quidam, ab illo, quidā per illum: vtraque interpretatio quadrat. In visione enim duplex motus spectatur: vna, quæ à medio in oculum fit: altera, quæ ab obiecto in medium. Priorem designat Aristoteles secundo de anima cont. 74. cum aduersus Democritum disputans, visionem sine medio fieri non posse ostendit. Ait enim, visionem fieri, videndi Æstheterio patiente, ipsum verò nō à coloribus qui spectantur, sed à medio pati. Posteriores describit in eodem libro, cum colorem *ἀφανῆ* ex se mouere asserit, *ἀφανὲς* que coloris *μεταληθτικόν* id est susceptiuum vocat. Ille nanque agit, hoc patitur, *τελείως* tamen, id est, vt ita dicam, perfectiue: quin & calor *τῷ ἀφανῆ* perfectio appellatur. Ne quis autē putet, speciei in mediū obiectæ motum localiter fieri: (quo modo Democrit^o & Empedocles defluxus illos ab obiectis ad oculū proficisci existimabant) sed certè eatenus moueri obiectum ad medium cēsendum est, quatenus color, qui esse suum naturale in colorato habet, sui vestigium in medium (Esse intentionale & diminutum alii vocant) producit, quo medio oculus facultate videndi præditus, colorem in colorato intuetur. Ideoquæ Auerroes ait, Oculum primo intus rem visione

A fione spirituali, mox illam extrinsecus cernere. Iam verò perobscuram illam arduamque difficultatem aggredi necesse est, quæ tandiu inter Peripateticos, Platonicos, Stoicos, Academicosque vltro citroque fuit agitata. An scilicet **VISIO EXTRA MITTENDO**, vel **INTVS RECIPIENDO** fieri dicatur. Vt autem illa commodius examinetur, ordinem placet indicare, quem in tota hac disputatione sequuturi sumus. Ipsius igitur quæstionis vocabula, ad *ἐπινοήσας* tollendam primùm edifferemus. Mox Platonis hac de re integram sententiam, aliorumque Philosophorum, illam vel omninò vel ex parte sequentium ponemus, cui Aristotelicam statim subiungemus: præterea, quid in hac controuersia vnus aduersus alterum possit afferre, proponemus. Sequetur tandem argumentorum Platonis necnon eorum quæ pro eo defendendo à nonnullis proferuntur, solutio. Postremò, si qua hac de re apud Aristotelem sint, quæ inter se pugnare videantur, conciliabimus, vt Aristotelis opinio verissima, eiusque argumenta aduersus Platonem efficacissima esse constet. **VISVS** siue **VISIONIS** nomen, actum secundum designat, operationem nimirum ipsam facultatis videntis, aut (vt planius loquar) facultatem videndi semet prodientem. **EMISSIO**, exitum rei alicuius (quæcunque illa sit) in oculis contentæ, ab illisque ortum trahentis, declarat, qua media efficitur visio. **RECEPTIO** non obiecti quidem quoad illius Esse, quod in se extrà huius illiusve naturæ existit, (reale & materiale Scholæ vocant) sed quoad vestigium speciémque illius (formale & spirituale esse hoc dicunt) susceptionem in oculis denotat. Nunc antequam ad recensendas vtriusque partis sententias accedam, vnum præfari placet, quod etiam atque etiam cupio animaduerti: Platonis scilicet philosophiam, illam præsertim, quæ ad physica dogmata attinet, ita incertam atque inconstantem esse, vt vix vllum in ea Theorema reperias, cui non multa alia vel diuersa, vel etiam repugnantia, statim se offerant: atque adeò vt Homo ille (alioqui maximus) quæcunque optima ab aliis Veteribus sumpta, & quæ in aliqua hominum admiratione essent, suis quibusdam mellifuis verbis ac figuratis lenociniis condita, aliis potius relinquere, quàm vnã ipse propriam germanamque sententiam sequi voluisse videatur. Declararunt id non modò Aristoteles, qui illum non semel inconstantia arguit, sed Iamblichus & Proclus, aliique illius studiosi. Hi nãque in eius sententiis explicandis, tantam præ se ferunt varietatem, vt cognoscere vix ac ne vix quidem liceat, quid sit de Platonis sensu existimandum. Simplicius item illius studiosior, nullibi magis quàm in variis & discrepantibus Platonis autoritatibus conciliandis laborare videtur. Ex recentioribus Marsilius Ficinus aliique insignes in Platonis familia viri, nunquam non multiplicem de vna & eadem re sensum illius proponunt. Et profectò *ἀναγκαῖα* illa dogmata ab Aristotele aliquando citata, in quibus quid ipse in omnibus rebus probaret, Plato scriptum reliquit (vt ex epistola quadam ad Dionysium colligitur) fidem non mediocrem facere poterunt, Platonem vix sibi in suis illis Dialogis satisfecisse, aliorumque potius sententiis afferendis, decorandisque (vt plurimum) quàm propriæ opinionis proponendæ confirmandæque studere. Multorum aures hisce nostris verbis offendi posse, vererem, nisi iamdiu aliorum clarissimorum virorum hæc solennis & perpetua cantio esset: Platonis certè multas opiniones in bonum trahi sensum posse, non negamus, quinimo in Æstheterij visus natura supra id dedimus, in aliisque multis libenter damus: sed ea quæ Plato loqui voluit, non quæ potuit Aristotelis eius discipuli-

h.

li morem sequuti consideramus. Hæc eò dixi, quia in Platonis sententia A
 de videndi ratione proponenda, tanta interpretum varietas animadvertitur,
 vt nisi vnum illius discipulum Aristotelem haberemus, vix quicquam de ea
 affirmare liceret. Primum enim non semper visum per emissionem fieri
 docet, cum in Timæo de coloris speciebus loquens, & in Menone, alibi-
 que non semel, per receptionem effici absolute, velle videatur. Sed reti-
 neatur celebrior illa atque emissaria opinio: adhuc quæritur, quidnam illud
 sit, quod ab oculo egrediatur: præterea, qua ratione egrediente illo visio fiat:
 nam in vtroque horum non vnus illius sensus proponi solet. Nonnulli spi-
 ritum animale illud quod ex oculis exit, vocant: nonnulli radium, alij lu-
 men. Hæc nanque nomina licet ex decimo libro de Rep. idem significare
 videantur, diuersitatem tamen in ratione videndi pariunt: cum aliter à Iam-
 blichio in commentario Timæi Platonici, aliter à Proclo accipiatur. Ille nan-
 que lumen esse formam igneam asserit: hic corpus diuinum. Sunt præte- B
 rea qui volunt, illud quod emittitur, ad rem vsque visam pertingere, for-
 mamque & vestigium illius recipere, recurrendo deinceps illud ad oculum
 deferre. Non desunt etiam qui τὸ ἐμπροσθεν quidem ad rem vsque obiectam
 tendere fatentur: sed ab illa veluti pulsari simili que forma affici, mox ani-
 mam à qua id quod emittitur fluit, quasi excitatam, præsentis sibi affectiones
 rerum percipere. Censebat siquidem Plato animam tam rerum corporea-
 rum quam incorporearum formas sibi non veluti subiectæ materiæ acciden-
 tia inhærentes habere (neque enim nouas aut antiquas formas anima recipit)
 sed eo profus modo quo vires & potestates suas obtinuisse existimatur. Ve-
 rum quoniam nobis id nunc non est propositum, vt Platoniam doctrinam e-
 nodemus, sed eatenus examinemus quatenus à summo Peripatetico nostro
 reprehenditur, satius erit non aliunde mentem Platonis, quam ex ipsomet re-
 prehensore eius discipulo haurire. Cum præsertim sensus iste Platonis mani- C
 festè ea sola experientia falsus iudicari possit, quòd si quis propè vel à longin-
 quo etiam, rem aliquam minimæ magnitudinis oculosque ipsos non exceden-
 tis intueri velit, id nunquam poterit, nisi partes etiam illi proximas (licet non
 ita acutè) vnà conspiciat. Quòd vtique non fieret, si vel radius ille Optico-
 rum exiret, cuius basis rem obiectam tangeret, vel corpus Platoniam spiri-
 tuosum, quod à re spectata pulsari vel simili forma affici, illamque ad oculum
 ferre deberet. Putauit itaque Plato (referente Aristotele) oculum igneum esse,
 id est in sui centro quasi quendam foculum ignis, non tamen comburentis
 habere: ab hoc, lumen aut radium quendam luminosum, vsque ad certum
 medij terminum egredi, ibique cum lumine extrinseco cæli sibi cognato v-
 niri, eaque vnione fortius reddi: quò fieret vt ad quodcunque obiectum se
 conuerteret oculus, illud cerneret: lumen enim internum vi illius extimi D
 ab obiecto quasi proficiscentis, intimo lumine medio oculis occurrens, fa-
 cultati videndi rerum simulachra refert. Hanc sententiam Plato, ex parte
 sumpsit à veteribus illis, de quibus nos supra loquuti sumus, Democrito nem-
 pe, Empedocle, Mathematicisque: qui licet in hoc omnes conuenirent, vi-
 sionem non sine emissionem fieri, in modo tamen visionis efficiendæ dissentie-
 bant. Horum placita nos, quòd iidem ferè rationibus impugnari possint, &
 quantum ad Mathematicos, satis ab Alexandro, & quibusdam recentioribus
 Opticis, vt à Vitellione in quarto suæ optice libro, aliisque aduersus illos di-
 ctum atque ostensum est: consultò prætermittimus: Galeni tantum opinionem,
 quæ Platoniam explicare & sequi videtur, in mediū afferemus. Atqui nõ semper
 vno

- A** vno modo loqui visus est. Quandoquidem in 7. de Placitis alibi que in gratiam Platonis docet, Sensum omnem in sua operatione, aliquo instrumēto à cerebro ortum trahente indigere. Huiusmodi instrumētum spiritum esse, corpus nempe quoddam calidum, tenuissimæ, ac læuissimæ substantiæ, ex aere, tenuissimæque & syncerissima sanguinis parte genitum : (hæc omnia ex tertio de fac. nat. cap. 14. & aduersus Lycum cap. 7. & sexto de vsu partium cap. 17. eliciuntur.) Duas item differentias Spiritum hunc habere: vnā, quæ ζωτικόν, id est vitalis vocatur: alteram, quæ ψυχικόν, id est animalis. Vitalis in corde præsertim continetur, quod fons est sanguinis feruentis & spiritus, & eo medio tanquam vehiculo quodam, cor facultatem quandam caloris insiti partibus corporis tribuit, qua possit caloris in illis insiti temperantia cōseruari. Hic idem spiritus à corde ad cerebrum missus diligentius concoctus ac subtiliorem naturam adeptus, animalis euadit. (diceret Aristoteles operationes Animales consequitur) Animalis, inquam, non quia substantia animæ sit (vt Stoicis placuit) sed quia eò tanquam instrumento, ad sensus omnes, motusque à consilio & voluntate prodeuntes, efficiendos vitur. Etenim Æstheteriis ipsis, præterea verò neruis & musculis, hoc solo medio facultatem mouendi sentiendique tribuit. Ex his sequitur, visum qui inter omnes sensus excellit, maxima huius spiritus copia eger: quò etiam factum est, vt natura, neruos illos, opticos ab Anatomicis vocatos, ad oculos tendentes, cauos & perforatos produxerit. Imò docet Galenus (quod supra etiam monuimus) Platonem hac sola ratione visum igneum appellasse, quia spiritus isti, cum plurimi & tenuissimi sint, naturam lucis obtineant, ac proinde ad delationem colorum qui participatione luminis fiunt, apti sint. Hunc igitur spiritum effundi per aerem ab oculo docet, secumque vim videndi afferentem, aeri luminoso cōmixtum visionem producere. Alibi tamen aliter sententiam Platonis explicare visus est, qua de re
- C** (ne tot interserendo orationi filus abrumpatur) infra agemus. Nunc ad Aristotelem transeo. Qui cum sensus omnes in quodam pati consistere iudicauerit, & visionem passionem quandam, non actionem esse, vt Plato censuit: Plotinus & Iamblichus, pluribus rationibus confirmarunt, visionem in vidente non autem extra ipsum esse determinant. Multiplicatam siquidem spiritualmente ab obiecto spectabili formam speciēque, aere medio illustrato & quasi illa specie picto, ad eam vsque partem oculi deferri, qua visio maximè ac principaliter perficitur. Hæc verò pars humor ipse crystallinus est: nam in hoc cōgruit Aristoteles (vt ex secundo de partibus animalium cap. priori manifestum est) cum Galeno in libro de oculis & alibi, & Auicēna tertia Fen. can. 3. In omni scilicet organica parte, vnā semper præcipuam & principale adesse, quæ quasi illius principij & facultatis sedes sit: reliquæ verò partes tanquam illius satellites & ministræ. Ex his colligitur, visionem ex sententia Aristotelis, non per emissorium aliquod, sed per vestigiorum rei obiectæ spiritualem receptionem in oculo effici. Aduersus Aristotelem quæ Platonici attulerunt hæc ferè sunt: Si visio per receptionem fieret, specierum spectabiliū in oculo, cernere certè possemus neutiquam conuersis ad rem visam oculis: at cum non nisi oculos ad rem ipsam intendendo cernamus, extra non intus visionem effici constat. Prior consequutio nota est. Receptio enim sufficeret absque oculorum conuersione, Secunda, nulla probatione egeri videtur. Præterea, nil opus esset vt continua receptio ad cernendum fieret: quorsum enim, si forma rei iā recepta fuerit? Nā à materia (cū præsertim visio passio sit) cōseruari debet. Tertio distantia discernit, ergo rem longè à se positā

h.ii.

conspicit, non itaque intus species recipit : valet consequutio, quia si intus A
 recipitur, non distat ab oculo, non ergo poterit is de distantia iudicium ferre.
 Quartò, qua ratione res in suo Esse cognosceret oculus, cùm quantitatem in-
 tegram montis, aut ipsius cæli recipere nequeat? Neque enim est quod obii-
 ciatur, nos non recipere res ipsas, sed rerum imagines: nam alia erunt quæ in
 re sunt, alia quæ nobis apparent. Quintò, quò magis spectabile proximius ef-
 fereò acutiùs & rectiùs cerneretur. quod experientiæ repugnat, & Aristotelis
 sententiæ, qui ait sensile positum supra sensum, sensationem non efficere. Sextò,
 contrariæ species simul & semel in eodem susciperentur. Quandoquidẽ ocu-
 lus simul duo objecta contraria conspicit, album puta & nigrum. consequutio
 verò quàm fit absurda, in hac quidẽ Peripateticorum ratione, docet Aristot.
 infinitis in locis, vt in 4. metaphy. cont. 9. & decimo eiusdem tractat. cont. 13.
 Sanè contradicentia vera simul essent, vnde alicubi Auerroes & Aristot. di-
 xerunt (vt in 4. metaphy. cont. 9. & in septimo eiusdem doctrinæ cont. 27.) Nul- B
 lum intellectum posse intelligere contraria simul in eodem esse. Septimò, o-
 culus cernendo valde debilitatur, aliquid ergo ab ipso videndo discedit. Octa-
 uò, quomodo figura, situs & locus rei cerni poterit veluti se habet, cùm pyra-
 mis ipsa semper versus oculum, qui paruus est, in angustiores terminos rediga-
 tur? Accedunt ad rationes experientiæ multæ. Prima est, Mulierem mensuris
 laborantẽ speculum inficere, vt docet Aristot. in libello de Somniis. Basiliscũ
 etiam visu hominem interficere narrant. Quid, quòd aliqui cùm objectũ lon-
 giùs distans acutiùs intueri cupiunt, oculos restringũt, & quasi exprimunt, vt
 nẽpe ex illis aliquid in maiori quàm solet copia, ad rem objectam percipiendã
 proficiscatur? Item, res à longinqua parte visæ minores videntur, & que multũ
 seiunctæ sunt, tanquam connexæ apparent. Error hic certè non sequeretur, si
 species rerum intus susciperẽtur. Item, dilatata pupilla magis videretur, cùm C
 maior receptio fieri posset: quod tamen falsum est, quia peior visio redditur, vt
 medici & ipsa experientia docent. Postremò, nulla afferri ratio cõmodè pote-
 rit, cur quidam homines propè tantũ, quidam longè non propè, quidã tam
 longè quàm propè cernant: æque nanque omnes rerũ species conspiciere de-
 berent, si intus ab omnibus æquè susciperentur. Addit Lynconienis in libel-
 lo de optica, Felem noctu mures capere, lupum videre ferã, canes item, pis-
 cẽsque nonnullos: quod fieri non posset, eo tempore omni nimirũ luce desti-
 tuto: nisi ab huiusmodi animalium oculis aliquid (quod Radium visualẽ Opti-
 corum more vocat) egrederetur. Ex altera parte Peripatetici, multas aduersus
 Platonicos rationes afferunt, multaque incommoda illorũ opinionem sequi
 causantur. Etenim ommissis iis rationibus quas hactenus ex Alexandro, & Ari-
 stot. in contextus explicatione attulimus, aliæ non minus firmæ & ἀποδεικτικαί
 (ex Philopono 2. de anima comm. 69. atque ex eodem Alexandro variis in lo-
 cis, præsertim verò ad finem com. 7. in hunc libellum, & in medio octauo, pro-
 positæ, & ex Auerroee cap. 7. huius tractationis) afferri possunt. Nos verò breui-
 tatis gratiã ab illarum enumeratione supersedere æquũ nunc esse duximus,
 cùm præsertim ab ipsis illis interpretibus cõmodiùs peti possint. Tantũ non-
 nulla ex iis prõponam quæ Galeni etiam sententiã absurdam esse declarare
 poterunt: sed primũ omnium dicam, hanc Philosophi opinionem, ea expe-
 rientia probari posse, quòd si quis solem aut aliud objectum diutiùs attentius-
 que intueatur, oculũque deinde claudat, objectum illud per aliquod tẽpo-
 ris interuallum continenter aspiciet: atquẽ hoc fieri nequiret, nisi species ipsa
 rei spectabilis intus recepta fuisset, vel hoc phantasïæ, vt Philoponus in se-
 cundo de anima cont. 138. vel organo, vt Aristoteles, tribuas. Quid, quòd sen-
 filibus

A filibus abeuntibus à nostris sensibus post longum etiam tempus remanent illorum idola & memoriæ: quoties enim libuerit, formare potero imaginatione Idolum D. Bezae in subsellio Scholæ frequentissima auditorum circumstante corona Sacras paginas explicantis: quod certè non fieret, nisi Idolum huiusmodi, intus acceptum reseruatúmque fuisset. Præterea qui humidiores habent oculos, semper obiecta maiora quàm sint conspiciunt: quod non alia ratione fit, quàm quòd illorum spectra, in oculis impressa crassioraque ab humiditate reddita, in causâ sunt, ut obiecta maiora esse appareant. Sed illud magni momenti ad hanc sententiam tuendam esse videtur, quòd excellens visibile oculum destruit. Confirmatur magis, quia in speculo imaginem rei oppositæ spectamus: quod utique non fieret, nisi vestigium rei ab obiectis ad medium & ad speculum usque multiplicaretur. Præterea, læsa aliqua tunica oculi, non tolleretur visio, quinimo talibus tunicis aut humoribus nil opus esset, nisi aliquid recipiendum, sed potius extrâ mittendum foret. Sed dilemma

B Auerrois Alexandreo simile, postremo loco expendatur, quo vno si nonnulla ex Philopono addantur, Opticorum & Platoniorum omnium dogma è medio tolli poterit. Quicquid exit ab oculo aut corporeum est, aut incorporeum. Si corporeum, duo incommoda absurdissima sequentur. Nimirum aut visionem in tempore futuram, cum præsertim obiectum spectabile remotum erit, quòd quàm sit falsum patet: aut motum localem velociorem motu cæli fore, quòd Aristoteli & veritati repugnat, cum nullus motus motu diurno velocior aut æqualis, nec vis vlla quæ vim Diuinum illud corpus mouentem assequatur, reperiri queat. Consecutio tamen probatur, quia momento solâq; palpebrarum apertione, corpus illud exiens ad astra usque firmamenti tendit: quâ distantiam Astrologi spacium duorum zodiaci signorum, id est sextâ toti cæli partem æquare demonstrant. Ex quo cum cælum suo velocissimo rapidoque motu, totum spaciû vigintiquatuor horis superet, colligitur, non nisi quatuor horis

C id assequi illud posse, quòd oculus nico ac citissimo ictu assequitur. Patet rationis vis, quia se primo physicorum lib. docemur, illud moueri velocius, quòd minori tempore, spacium maius vel æquale etiam transit. Sed datur esse lux non corpus, tunc iterum queremus an extrâ vel intrâ visio efficitur: non intrâ, quia frustra esset illud emissum: non extrâ, quonia sequeretur animam in illa luce positam esse: quòd est falsum, cum subiectum animæ sentiētis accidens esse non possit, sed calor natius solus, qui ab oculo seiunctus, integer conseruari nequit. Postremo (ut idem Auer. 2. de anima com. 67. docet) color non esset spectabilis per se, i. per rationem intimam, sed per radium visuû extrinsecus accedentem, quòd Platoni etiam ipsi absurdum est. Hoc argumentum, quoad ultimam sui partem, sententiam Galeni præcipue è medio tollere videtur. Quidam tamen ut & Platonis & Galeni dogma tuerentur, nonnulla in medium attulerunt, quibus has aliasque omnes Peripateticorum rationes nullius ponderis esse demonstrarēt. Et p Platone quidam dicunt: Ab oculo exire quidam radios quosdam visuos, siue luminosos & corporeos spiritus, non tamen eius rationis cuiusmodi corpora composita, quæ inuicem agere & pati nata sunt, sed actus esse quosdam & species spiritus animalis exeuntes quidam ab illo, non tamen per quandam ἀνάληψιν, aut discessionem à re factam, cum continenter conjunctæ principio suo à quo proficiuntur maneat. Hoc modo (verbi gratia) lumē à corporis luminosi præsentia, defluere dicitur, non odor à floribus, aut ab igne calor: hi nanque recipientis quasi proprii fiunt, & non semper largienti continui sunt, illud verò principium suum non deserens, emanat atque diffunditur. Concedunt ergo, spiritus illos esse corporeos, cum à natura corporea pdeant, locoque retineantur & circumscribantur: sed alte-

h.iii.

ram, à physica vel mathematica corpoream quandam notionem, id est, vt lo-
 quuntur, corporeitatem comminiscuntur. Imò vt illius naturam, magis expli-
 cent, triplicem proponunt corporum siue actuum (vt vocant) differentiam. A
 Etenim alios à materia penitus seiunctos esse aiunt, quos, in quoduis, & in qua-
 cunque distantia illicòque agere affirmant: alios à rebus materiæ immerfis, lo-
 co & spaciis circumscriptos oriri, nec subito aut in quoduis, sed alternatim &
 in determinato loci spacio agere. Inter hos quosdam media quadam prædi-
 tos natura collocant, qui cum à re composita & materiali non prodeant, sed
 à corpore spirituali, quatenus à corporea re proficiscuntur, alicubi continen-
 tur, loco circumscribuntur, & nonnisi ad quoddam spaciū agere valent: qua-
 tenus verò sunt actus spiritalis corporis, non per partes, & successiuam, sed su-
 bitam actionem habent. His positis, breuiter satisfaciunt rationibus omni-
 bus aduersus Platonicos allatis. Siquidem ostendunt eas tantum alicuius pō-
 deris fore, si spiritus isti & actus verè materiales essent: sed quoniam naturā B
 illam mediam habent, quasdam quidem corporeas condiciones obtinuisse
 affirmant, veluti exire, loco circumscribi, & aliquo modo moueri, non tamen
 omnes, quia cum sint actus spiritalis, non propriè mouentur, non consu-
 muntur, non patiuntur à cōtrariis, non exeunt ad opertis palpebris: & in sum-
 ma, hac sua declaratione omnibus aliis obiectis aduersus Platonem se satisfacere
 posse putant. Quod ad Galenum attinet, aliam illius sententiæ Platonice
 explicationem afferunt, nimirum Platonis sensum esse, non quidem in
 aere visionem fieri, sed spiritus illos *ἐπιπνοὺς* emissos, congregatosque cum aere
 luminoso, instrumentum visionis vnicum esse, quatenus simulachra rerum
 visibilibus ad oculos deferrent: tandemque affirmant visionem in intima cere-
 bri parte, id est (vt puto) in sensu communi fieri, qui in intima cerebri parte ab
 ipso collocatur: sed statim Galeno hoc modo dicenti quis obiicere iure pos-
 set: Si spiritus ille animalis ab oculo exit, vel penetrando exit, vel per poros, C
 non penetrando, quia non datur corporum penetratio, non per poros & ca-
 uitates: oporteret enim primū Aristoteli illas neganti in priori de ortu &
 interitu libro, & præsertim in cont. 76. satisfacere. Frangunt fortasse pupillam
 exeundo? at nil huiusmodi illam corporaliter pati percipimus: nam doleret:
 sed demum spiritus illos per poros egredi, certè non nisi diuulsi egredientur.
 Pori nāque quibusdam soliditatibus continentur, quare partes oppositæ so-
 liditatibus illis non æquè exire poterunt: at si diuulsus spiritus exeat, obiectū
 quoque huiusmodi apparere necesse erit: quod tamen experientia falsum esse
 docet. Neque est quod respondeat, spiritus quidem istos diuulsos exire, sed
 aeri permixtos, continuitatem acquirere: puerile nanque hoc est, & in exer-
 citato Platónico (vt ait Philosophus in priori de ortu & interitu cont. 8.) con-
 ueniens. Hisce itaque rationibus moti nonnulli, alium Galeni sensum ad Pla-
 tonis sententiā accommodatum ex septimo de Placitis proponunt. Dicunt D
 ergo ibi Galenum docere, Visionem quidem emissionem fieri, quod spiritus a-
 nimalis ad oculos delatus, imprimat in aere externo qualitatem quandā vi-
 dendi, qui demum aer illa imbutus, organum & medium obiecto ad oculum
 deferendo aptum redditur. Quod vt planius percipiatur, sciendum est, Gale-
 num in septimo de Placitis, in lib. de locis affectis priori, & alibi, Vim anima-
 lem, non quidem insitam membris, sed præcipuè in cerebro sedem suam ha-
 bere docet: à quo deinde tanquam à sole lumen per totum corporis nostri
 hæmispherium, id est per omnia membra animalibus operationibus inser-
 uientia, mediis neruis inde ortū trahentibus transmittatur: hanc vim, princi-
 pium omnium sensuum vocat, quam ait cum spiritu animali copioso, per
 ner-

- A** neruos opticos ad oculos ferri, & cum peruenit ad extimam vsque superficiem oculi, prorumpere & in aerem circumfusum produci, atque ob propinquitatem spiritus animalis, aeri externo huiusmodi lucem siue videndi vim (vtroque enim nomine vocatur) communicare: quo modo visio per emissionem quidem, vt Plato ait, non tamen spirituum, vt argumenta euincunt, fieri probat. Ex quo colligit, visionem contactu duorum luminum fieri recte à Platone prolatum esse: & addit, contactum istum, longius ab oculo & remotius vel proximiùs, iuxta spirituum maiorem vel minorem copiam fieri. Exemplo etiam totam rem hanc illustrat, à neruo sumpto: Qui sanè proprium est instrumentum tactus, si tamen carnem ipsam pungas aut aliquo modo ferias, punitionem & dolorem percipiet, ob facultatem nempe sentiendi tangendique sibi à neruo communicatam. Hac expositione Galeni posita, facile est argumentis allatis satisfacere, cum omnia eò ferè tendant, vt spiritus ab oculo nullo modo egredi posse demonstrent. Sed nil adhuc habet Galenus hac sua explicatione, cum non omnibus argumentis aduersus Platonem ab Aristotele prolatis, & ab Alexandro à Philopono & Auerroë satisfaciatur. Nos verò clarius aduersus ipsum hoc modo: Si vis videndi ab oculo emittitur, & aeri imprimitur, ergo visio in aere fiet: probatur consequutio, quia visio media vi videndi efficitur. At si visio est in aere, ergo & anima videns, (vbi enim actus, ibi & anima est, quæ actus dicitur) aer itaque anima sentiente præditus erit. quid? quòd facultas animæ re ipsa ab illius essentia non seiungitur. Neque est quòd Galenus ad communicationem illam confugiat, tum quia quicquid afferat, semper visionem in aere fieri dicere debet: tum verò quia exemplum de neruo & carne ab Aristotele negligeretur. Caro enim apud Peripateticos ratione sui, quoniam scilicet ipsa animam obtinet sentientem, non ratione nerui sentit, vt ex secundo de hist. animal. cap. de carne, & ex secundo Collig. cap. 8. patet. Falsum est etiam quòd Galenus asserit, Animæ potestates membrum non esse insitas, sed à cerebro mitti: nam præterquam quòd à nullo corpore prouenire possint, multòque minus à cerebro tanquam ab excremento sensu destituto, veluti se habet tota anima ad totum corpus, ita & illius partes ad partes corporis, sed tota anima toti est insita corpori, neque transmittitur, ergo & partes partibus insitæ sunt. Maior propositio sumitur ab Aristotele in secundo de anima cont. 9. & hac ratione stabilitur: Sicut enim anima est actus corporis, ita hæc *ψυχή* facultas, actus suæ particularis partis erit: atqui actus esse debet, vbi est id cuius est actus: ergo & ibi est anima. Secus enim aliquid sine sua anima actum haberet. At ad quantamnam distantiam, illud quòd exit, porrigitur: profectò ad modicam (vt ipse etiam ait) & ad circumfusi aeris mensuram. Quomodo igitur tam magnum obiectorum simulachrum (quòd ille nobis obiicit) recipere poterit? Magnitudo quidem illius extensionis maior est pupilla, nulla tamen est, si rei spectabilis magnitudinem respiciamus. Hæc de Galeni (vt videre est) sententia inconstanti. Nunc ad priores illos redeo, qui Platoni suppetias ferre voluerunt. Primum ab illis quero, Istine actus aut sine materia omnino & incorporei sint, aut cum materia: & si sine materia, illudne vel ex sui natura obtinuerint, vel *ἀκίνητα* & remotione quadam. Si ex natura propria incorporei erunt, utique res intelligibiles ad metaphysicum pertinentes erunt, sensumque nulla ratione mouere poterunt. Sin verò secundo modo sint incorporei, erunt res Mathematicæ, quæ per abstractionem sine materia concipiuntur, qua etiam ratione neque ad naturalem spectant, neque sensum mouere possunt. Si verò materiam habent, proculdubio corpora sunt. Etenim cum materia sit corporis principium, efficitur vt quæcū-

que materiam habent, corpora sint. Hoc verò ipsum argumenta à Peripateticis adducta impugnant. Dicere verò esse corpus & alterius rationis, vanum est. Nam quòdnam erit illius principium? Si neges enim esse materiam, sequetur istud corpus esse sola imaginatione fictum: at si materiam esse des, erit ergo & ipsa alterius rationis. Nam (ex primo de ortu & interitu) ab eodem quatenus tale est, diuersum non efficitur, sed idem. Dabitur ergo duplex materia: quod certè repugnat Aristoteli, qui in primo phys. cont. 56. & secundo de ortu & interitu cont. 6. ait vnam esse materiam & principium vnum primum corporum sensilium: secundum, primas qualitates: tertium, prima corpora quæ elementa vocantur, ex quorum mixtione quod quarto loco oritur, verè ὑλικόν corpus est. Præterea, huiusmodi corpus medium vocant: Quæro quòdnam medium sit, an per comparationem vocatum, sicuti aerem & aquã media elementa vocamus: an absolutum: si primo modo, ergo ex extremis non componitur, licet naturas extremorum participet, vt Aristoteles priori B libro de cælo cont. 17. de grauitate & leuitate elementorum, & in priori meteorologico refert de primis qualitatibus. Si secundo modo, re ipsa & formaliter ex extremis compositum est, qua ratione etiam ab extremis differt. Duplíciter tamen huiusmodi medium se habet. quoddam enim tantum differt, secundum magis & minus, vt tepidum: quoddam verò secundum formam & speciem, vt colores: medij puta rubeum & croceum ab albo & nigro. Hæc Auerroes quarto libro tractationis de cælo comm. 26. & sexto phy. comm. 32. & tertio meteorologico cap. de Iride. Sed ad rem redeundum: Si isti actus sunt corpora media, & non componantur ex extremis, naturas saltem illorū participabunt. Atqui hoc dicere non possunt absque contradictione. Nam affirmare aliquid esse corpus, & esse à materia liberum: præterea, naturam corporis naturalis & entis metaphysici obtinere, quid aliud est quàm pugnantia loqui? Responderint fortasse, vocari medium, quoad condiciones & effectus: C ex vna etenim parte mouetur & continetur, ex altera à contrariis non patitur, & illicò ad quamlibet distantiam agit. Verum totum hoc nihil est. Effectus nanque contrarij à causis repugnantibus oriuntur: cum igitur effectus isti contrarij sunt, certè proficiscuntur à repugnãtibus naturis, quæ in eodem simul corpore versentur. Verum hæc omnia ita confirmantur: Si actus isti ab oculo exeunt, vel fiet visio in obiecto vel in oculo: si in oculo, ergo per regressum, & receptionem, & sic frustra exitus: si extra, vel isti spiritus habent animam sentiendi vel non habent: si habent, certè sunt animalia: vnde cõsequetur ab animali animal exire, quod momento etiam moueatur: atquã facultate etiam vegetandi præditi erunt, vbi nanque sentiens est, ibi & vegetans (ex secundo de anima) nutrietur itaque, & augebuntur, sibi que ad similitudinẽ formæ aliquid respondens gignere, apti erunt. Quæ omnia præterquam quòd D absurda sunt, eorum quoque dogmatibus repugnant. Haudquaquam dicent eos carere anima: quia sequeretur visum absq; facultate sentiendi effici posse. Sed forsan hæc ita eludent, Ipsosmet actus, vim ipsam sentiendi esse. Atquã certè in eisdem semper scopulos alliduntur. Nam vel vis ista cū materia & corpore suo exit, vel sine illo: si primū concedatur, erit aliquod vidēs non animal: si secundum, vis sentiendi erit à corpore separabilis, poterit absque organo operari, formæ que transitus à subiecto ad subiectum posthac concedetur: quæ omnia quàm sint absurda quis non videt? At omniū absurdissimum illud est, nimirum aerem viuente animatumq; effici, quod certè sequitur, si spiritus isti & actus in aere (vt aiunt) recipiantur. Quid enim recipi quidẽ illos actus in aere, sed non ob id aerem ab illis informari, fortasse respondebunt? at in promptu est

- A** est quid obiiciatur: formam scilicet sine subiecto, & vitam in non viuento fore, ex huiusmodi responso sequi. In summa id ita loquentibus accidere video quod nonnullis aliis, qui vt carnis Christi vbiquitatem mordicus tueantur, crassas quasdam distinctiones nuper finxerunt, quarum membra non magis cohæreant quàm cum infinito totum & vniuersum. Et sanè Melissus (cuius ista sententia erat) non magis quàm isti attributorum vim confundebat. Est (ait quidam) caro Christi omnipræsens non per se, non essentialiter & naturaliter, non extensione corporali, aut locorum *ὑπερσήμεσι*, sed ex accidenti, id est per partem omnipræsentem, cum qua personaliter coniuncta est. Addit alter in cœna Domini ipsissimum Christi corpus, & ipsissimum sanguinem cum pane & vino à Ministris frangi manibus, distribuique: ore autem fidelium sumi, & dentibus atteri. Non ita Aristoteles (quem tamen sacrosancti huius mysterij interpretem & consultorem minimè velim adhibere) ex vi prædicationis
- B** κατ' ἄλλο, αὐτὸ καὶ συμβεβηκός, (quæ tamè multum inter se differunt) colligeret: non ita eius interpretes ratiocinarètur. Papiſtarum certè crassam improbàmque de hac eadem re sententiam possumus affirmare tolerabiliorem esse, quæ certè pauciora incommoda secum adducat. Quare moneo oroque Christianos & studiosos omnes, eosque item qui aliquam sibi famam in his nostris disciplinis comparasse videntur, ne dum ingenij acumine vt falsum dogma tueantur, ex physicis multa se depromere posse existimari velint, Ecclesiam Dei lacerare ac diuidere, Disciplinâsque ipsas peruertere, tandèmq; in inexplicabiles nodos incidere cogantur, ἢ ἄρα (vt Plotinus ex Platonis Euthidemo ait) *λίγην λίγην συνάγειν τὸ ταυτὰ ἄλλήλοις συμπλέκειν*. Verùm hæc alii, & nos forsan aliâs. Nunc ad nostra redeamus: atque vt omnes suas partes disputatio habeat, rationibus aduersus Aristotelem allatis satisfaciamus, tandèmq; si qua sint in illo repugnantia conciliemus. Quod vt commodiùs fiat, superiorum hæc sit brevis ἀνακεφαλαίωσις. Visionem nempe, receptione sensilium specierum fieri, non corporum. Has species licet adhuc materiæ corporisque conditiones redoleant atque obtineant, non tamen materialiter, & veluti corpora, sed veluti corporum vestigia speciesque ab obiecto spectabili ad oculum aere medio lineis que rectis ad angulum acutum productis, & terminatis, multiplicatas suscipi. Experientia quoque hoc docet: quandoquidem quò magis obiectum distat, eò minoris quantitatis esse percipitur, quia anguli quò magis protrahuntur, eò sunt acutiores: visio nanque ex opposito tantùm fit. Qua ratione Philosophus in vndecima particula problem. 49. quærens cur visus per corpora densa non transeat, sed per rara & *ἄσπρα* tantùm: Auditus verò, etiam post media solida & densiora efficiatur, Causam affert illam, quia visus in rectum tantùm fit: auditus verò, tam in rectum quàm in obliquum, & omnem positionis differentiam, vt in probl. 8. eiusdem particule declarauerat: atquè in re solida, vt in pariete interposito, pori, non recti, siue subalterni (vt ipse vocat) sed obliqui sunt. visio itaque impediri quidem ab illis poterit, non auditus. His positis, facile est priori argumento satisfacere hunc in modum, Visionem fieri quidem receptione specierum, necesse tamen esse oculum ad res spectabiles conuerti, cum multiplicatio speciei non nisi in rectum ab obiecto fiat. licet itaque species multiplicata in aere *ἀέρος* ante oculos esset, non tamen in eos reciperetur, nisi oculis ad rem obiectam conuerſis, lineæ illæ rectæ ad angulum acutum terminatæ, in oculos ingrederètur: quæ igitur retro, aut fursum, aut deorsum, aut dextrorsum vel sinistrorsum posita sunt, cerni nõ possunt (reflexionis modum excipio) nisi capitis motus aut oculorum contorsio fiat. Quòd si quis peteret, cur visio per rectam solum lineam, triangulùmque fieri dicatur, huius

Optici causam afferunt: illius hæc ratio potest afferri: Oculum, ut videat, non modò specie visibili affici debere, sed lumine etiã, quòd quasi vehiculum illius est: quare licet species obiecti post terga positi, in oculo ipso inesse dici possit, quia tamẽ lumen abest, quo cù illa prodit, idcirco oculus obiectũ intueri non potest: Lumen autem ideo abesse dicitur, quia naturaliter & à tota specie (ut aiũt) tantũ modò, in rectum multiplicatur. Ex quibus etiam notũ est quid ad secundam obiectionem responderi possit: licet enim oculus semel speciem receperit, eaque quasi formatus fuerit, quia tamen formatio & receptio illa, non corporaliter, sed spiritualiter fit, idcirco non manet impressio, si semel tantũ, non continuò efficiatur: hoc verò auersis aut clausis oculis (ut suprà diximus) fieri nequit. Ego verò minimè necesse existimo, illorum, qui ad visionem, aliasque omnes sensationes producendas, nil huiusmodi speciebus impressis opus esse statuũt, pluribus hoc loco nos confutare absurdã sententiam, quandoquidem id à Clarissimis nostra ætate Philosophis egregiè præstitum sit. Sed certè scrupulus vnus qui restat, & eorum sententiã favere videtur è medio tollendus est. Nam Aristoteles tertio de anima Platonis sententiam partim laudans, partim improbens, colligit non totam animam, sed illius partem, & hanc, non actu sed potestate, locum specierum sine materia dici. Quid ibi per species intelligat solus Theophrastus rectè explicavit: Illam autem animę partem omnes afferunt esse Intellectivam, Sensitivam igitur exploditur. Sunt aliqui (magni tamen & insignes nostra ætate viri) qui dicunt Aristotelem eo in loco per intellectum significare imaginatiuã, ut alibi solet. Sed isti non viderunt Aristotelem paulò antè quid per intellectum de quo ibi agitur, denotari velit, aperuisse: quam certè significationem imaginatiua non ingreditur. Themistius sentientem & intelligentem animam nomine partis complectitur. Thomas sequutus fortasse Auerroem, ait sensum non propriè recipere, sed ipsum æstherium, intellectum verò ipsum esse qui recipit, quare hic, non ille locus specierum vocatus est. Atqui tam Themistius à verò sensu Aristotelis deficit, qui de intellectu tantũ loquitur, quàm Thomas à veritate: nam licet sensus per organum recipiat, quia tamẽ organum eatenus recipit quatenus animam sentientem obtinet, idcirco sensum omnia esse sensilia, & specierum sine materia susceptivum nõ semel astruit Aristoteles. Rectius ergo dicemus, per nomen speciei & formæ, (quæ nomina ineptè prorsus à Latinis distinguuntur) vera illa intelligibilia quæ intellectui agenti sunt coætæna, atque ideo semper in illo actu reperiuntur, significari. Hæ in intellectu potestatis (in quo totus ibi Aristoteles versatur) facultate inesse dicuntur, ab eoque recipi, quatenus ab agente informatur. Locus autem ipsarum appellatur, ut Simplicius & Auerroes notarunt, similitudine quadam tantũ. Similitudo est, quia quando in loco aliquid recipitur, extrinsecus accedit, non autem ex proprio illius sinu educitur: quod rebus accidit quæ ut in materia esse dicuntur. Hæc Auerroes attingit in duodecimo metaphy. comm. 17. Quibus ita declaratis iam patet cur sensus non dicatur specierum locus: specierum scilicet illarum quæ verè species sunt: nam accidentia tantũ suscipit. Ad Tertium, Quartum, & Octauum dubium de distantia, magnitudine, figura, & situ rei, vnà respondetur: quantum autem ad distantiam attinet, non eo tantũ contenti esse debemus quod communiter affertur, nempe visionẽ per species fieri, quæ cùm sint spirituales, in indivisibili cõsistunt, distantiam tamen representant, nam hoc est tergiuersari potius quàm verè respondere. Dicendum est igitur, Distantiam ab oculo percipi non propriè, sed tanquam per sensibile commune, neque per simulachrum rei visibilis, sed luminis: quod enim

- A** enim interiacet inter oculum & rem visam, est ipsum *σφαιρὴς*, quod huiusmodi distantia esse dicitur, *σφαιρὴς* verò non nisi per extraneum colorem, lumenque ipsum actum illi exhibens, spectabile est, distantia itaque per simulachrum illius luminis *σφαιρὴς* perficietis recipietur. De quãtitate iam notum est quid dici debeat, neque enim oculum materialiter & corporaliter cœli magnitudinem recipere fieri potest, sed formaliter & spiritualiter nil prohibet. Dicitur enim antea, species quidem illas materiæ & corporis condiciones redolere, ut quãtitatem, numerum, figuram & motum, non tamen materiam aut corpus obtinere: ex quo etiam sequitur, quòd licet infinitæ istiusmodi species in oculo essent, nullum tamen quantum efficeret, siquidem ex nõ quanto, ut sexto phy. docemur, quantum fieri nequeat. Adde, numerum istarum specierum in oculo non augeri, neque enim in eo ut in loco continentur, verum idcirco recipi dicuntur, quia oculum ad actum videndi perducentes, illum afficiunt, non quidem alterando, sed perficiendo: qua sola ratione oculus illæ species formaliter effici dicitur. Præterea, species ista ab obiecto ad oculum per medium multiplicata, obiectum in sua magnitudine representat, neque ad coarctationem pyramidis angustior ipsa redditur, sed in indivisibili consistens, nunquã aucta, nunquam imminuta, eadẽ semper manet. Neque est quòd dicamus re non percipi ut in se est. Admittimus enim, nos montem non recipere, id est ut extrã esse habet, sed eius simulachrum & speciem: quæ ab illo non differt, ut Alexander in q. nat. cap. de visu docet, nisi in hoc quòd obiectum in re materialiter habet Esse: in oculo verò formaliter, & in re rationem absolutè & simpliciter Entis habet, in visione entis spectabilis & obiecti: itẽmque in re cum quantitate reperitur, quia cum materia & corpore est, in oculo istis omnibus conditionibus caret: quòd fit, ut iure dici non possit aliud esse quod nobis apparet, aliud quod extrã reperitur. Quintum argumentum,
- C** data positione in qua tam Plato quàm Aristoteles convenit, nempe ad visionem medium illustratum desiderari, nulli^o ponderis est: nam rectè sequitur, rem quòd proximior est, eò magis recipi, id est cum conditionibus & qualitatibus magis obiecto similibus: si tamen congrua proportio medijs distantiaque visus & obiecti seruetur, qua nimirum species multiplicata ad acutum deduci angulum possit: quòd si oculum attingeret, iam vtraque conditio deest. Ad sextum, asserendum est species illas non esse contrarias: quoniam sic, nedum in oculo sed in qualibet medijs parte infinita simul cõtraria essent: à qualibet enim ambientis aeris parte, vndique species rerum assidue multiplicantur. Cur verò non sint contraria hæc ratio est, quia nec in medio nec in oculo secundum esse (ut dicunt) verum & materiale reperiuntur: neque subiectum, quod est aer aut oculus, verè subiectum tanquam materia ab illis speciebus sensibilibus informata dicitur: neque ipsæ etiam species suum (ut loquuntur) fundamentale Esse in illis obtinent, sed solum id ut sint sensibiles. Quòd fit, ut cum quid *σφαιρὴς* minimè affirmant, sed tantum quædam secundaria sint effecta ab obiectis provenientia, contraria ex decimo libro metaphy. & alibi dici non possint. Hæc Alexander cap. de Sensu communi. Imò addit, cum visio per lineas rectas fiat, speciesque obiectorum extra positorum inuicemque distantium in oculo per angulum acutum in extremo puncto recipiãtur, nunquã ut coniungantur, simulque sint, fieri posse: in eodem siquidẽ puncto, plura contineri non possunt, ut Euclides & Mathematici docent. Argumento igitur illi, contrariorum species esse contrarias, respondendum est, Id quidem verum esse quòd ad originem & fundamentum attinet, non quo ad τὸ ὄν τὸ εἶδος τὸν ἰδ est, esse suum specificum, quia licet album & nigrum primique

eorum effectus sint cōtraria: vt disgregare visum eundemque congregare, secundarij tamen effectus, quales sunt species istæ spirituales, contrarietate carent. Vnde fit, vt rectè dicatur communiter, contraria simul inesse in tribus, vt ita dicam, casibus: in potentia, vt in materia prima: in actu imperfecto seu imminuto, vt in medio: & in esse spirituali, vt in anima. Et rectè etiam Zimara docuit ex sententia Auerrois in sexto metaphy. comm. 8. Ea quæ contraria sunt in inferioribus & materialibus, non esse contraria, in superioribus & in materiæ expertibus: qua ratione etiam Auerroes duodecimo metaphy. com. 18. affirmat omnes formas potestate esse in materia prima, actu verò in primo mouente: & in septimo eiusdem tractationis comm. 23. formas contrarias in anima receptas esse veluti vnã & eandem formam. Ad septimã dicendum est, propter debilitationem nō esse afferendū visionem extramittēdo fieri: quinimo, si spiritus ille & actus nil corpus imminuens (vt aiunt) extramitterentur, nullam huiusmodi affectionē pateretur oculus. Vis ergo vidēdi debilitari eatenus dicitur, quaten⁹ organum corporeum quo sine, actū suum non potest exere debilitatur: ipsa verò non patitur, non senescit, quandoquidem si senex oculum iuuenis haberet, cōspiceret vt iuuenis: & in summa, anima sentiēs quā corpori affixa est, illius ratione ἀμείωτος, id est immediatè debilitatur, immediatè, inquam, vt discrimen appareat inter illam & animam, intelligentem. Illa enim à corpore immediatè pendet, ac proinde ab eo immediatè pati dicitur: at ἐμείωτος, id est mediatè patitur etiam mens non quo ad essentiam, sed quoad operationes. Quandoquidem debilitata imaginatiua quæ est eius ministra, & ad quam intellectum se cōverti oportet si intelligere debeat: etiam mens ipsa debilitari dicitur. Quantum verò ad experientias attinet Mulieris inficientis speculum, & quod magis est ophthalmici oculos intuentis, vtriusque effectus eadem causa est, nimirum quia ab oculo exeūt vapores putrefacti & contagiosi crassique: præsertim verò dum morb⁹ adest & à calida materia profectus. Ille enim est motus quidā (vt Galenus docet in priori de locis affectis, & Aristoteles in septima partic. Probl. 4.) hæc verò motum adiuvat & euaporationem. Fieri itaque potest vt ab illa vapores emittantur, qui tenaciter inhaerentes corpori terfo aptoq; ad recipiendum, illud inficiāt. Sed quid hoc ad visionem? neque enim spiritus illi vaporosi ad cernēdum extramittuntur. De basilisco idem (si vera est fabula) dixeris, quod Albertus clari⁹ ait libro 25. de animal. cap. de Basilisco: additur tātūm, vaporem emissum ab eius oculis venenosum esse, idcircoque aerem inficere, quem cū postea respiret homo, cor quod fōs vitæ est calorēmq; innatum sua venenositate lædit, quam læsionem sequitur mors: non tamē Basiliscus eo vapore medio cōspicere dicitur. Idē profus concludūt experimēta quæ à Lynconiēse postremo loco afferuntur. Emittunt etenim lumē ista animalia noctu ob rationem supra allatam: quo quidem lumine tantum τὸ δῆλον actum tribuunt, vt spectabilia illud mouere eoq; medio multiplicari & ad oculos illorū animalium deferri possint. Deinde asserimus nullam fieri expressionē oculi: sed palpebrarū & partium oculum circumstantium vnionem siue coniunctionem quandam, & quasi manus cuiusdam & tutelæ impositionē (vt Aristoteles loquitur in 31. part. Probl. 16.) ne scilicet oculus vel à multo lumine externo offendantur & perturbetur, vel ab alio extrinsecus posito obiecto afficiātur, vt quod cupiūt vel emin⁹ vel cominus positum conspiciere, commodius queāt. Præterea omissis, quæ Optici dicunt, conum scilicet pyramidalis figuræ, tantò gradatim effici acutiorē, quantò remotius est obiectum (rectè si quidem impugnantur à Plotino 8. Ennead. libro cap. 2.) Dicimus ex eodem Plotino ibidē priori capite, Totum tūc exactè cognosci, cū illius omnes partes exquisitè per-

- A** tē percipiūtur, at partes illę primūm per qualitē, id est colorē ipsum, qui est obiectū propriūm visus, mox per magnitudinē siue quātitatem cognoscūtur: imō non videtur ipsa quātitas percipi posse nisi medio colore: nā si colles variarum rerū formis plenos inspexeris, eas ibi formas planē conspiciens, magnitudinem regionis ipsius rectiūs metieris, quā si formas eiusmodi nō intuearis: cū ergo obiectū nimis abest, color debiliūs ad oculum multiplicatur: Quoniam (vt optime Ficinus addit) forma rei spectabilis in re quidem ipsa, materialem habet naturam, sed in medio & oculo materiā subito exiit, & spiritali quadam ratione venit: eousq; autem venit, quousq; proportionem quandā ad propriam materiam seruare possit: cū primūm ergo proportio-
- B** nem illā amittit, debilior redditur. Atq; hinc fit, vt res quoq; minor appareat, ac deniq; si omnis ad materiam propriam proportio cōsumpta sit, oculis non vltius cōspiciatur, & ita res minores magis cohærentes ostēdit. De dilatatione verò pupillæ, sciendum est quatuor esse instrumēta magis præcipua, quæ visioni inserviunt, cū ex Galeni tū ex Aristot. sententia: Tunicas oculi, humores, pupillā, & spiritū. Inter tunicas præcipua est ipsa cornea, quā tenuē & terfā esse oportet: tenuē, qui si crassior esset, nobis obiecta quasi per velū siue telā (vt sæpe fit) representari viderētur: terfā quia si rugis afficeretur, vt in senibus, res veluti per vmbra cōspiceremus: sequitur humor albugineus vocatus, qui contiguus tenuisq; esse debet: nā si crassus existeret res sub maiori quātitate quā essent offerret: vti patet, exēplo numismatis quod in aqua positū maius apparet: quod si impurus esset & non cōtinuus, tunc obiecta ipsa veluti perforata cernerentur. Hactenus Galenus & Aristot. cōcordes reddi possent.
- C** Transeo ad pupillā, ex qua si sit angusta, (de Galeni sententia) spiritus & radij visui magis vniti exeunt, hinc acutior visio sequitur, si vero amplior, quia difgregatiores exeunt radii, obtusior quoq; visio redditur. At secus Aristot. (vt & notat Auicenna 3. fen. cap. peculiari de Dilatatione pupillæ) simulachrum nimirum ingrediens pupilla in latiorē dilatari magis atq; dispergi: quod fit vt lineæ visionē efficientes ad angulum acutum vniri non possint, p̄ciotq; visio fiat. Neq; est quod Philopon^o obiiciat: simulachrum illud esse qualitātē spirituale & formale, ac proinde spargi ac diffundi non posse, quia vt res sit, semper in visione aptitudo mediū, organiq; dispositio requiritur: preterea, eaten^o dicūtur illæ species diffundi, quatenus in organo diffuso, diuersisq; partibus suscipiūtur. Quartum instrumentū, sunt ipsi spiritus (de quib^o mox: vbi quoq; problemata postremo loco allata aduersus Aristot. opinionem cōmodiūs soluemus) egent siquidem illa proximæ partis explicatione. Nūc Arist. loci qui inter se videntur pugnare cōciliandi nobis essent: sed certē eos omnes qui ex problematibus desumuntur cōsultō prætermittimus. Illis verò ex lib. meteorolog. allatis suprà ex Alexādrī sententia abundē satisfactum esse puto. Nam licet in priori illius tractationis libro, cū de cometis & circulo lacteo agit, nō semel in istarū impressionum visione, visum nostrū exire, & ad illa frāgi affirmet: In tertio præterea cū de Iridis Halonis virgæ, & pareliarū ortu loquitur, aspectū nostrū, ab aere, aqua, omnibusq; summam partē leuem obtinentibus reflecti doceat, non tamē veræ suæ sentētiæ immemor est Arist. vel alias sua veriores esse censet: sed vt faciliūs, quod vult, demōstret (cū præsertim nil ad rē de qua agitur interfit) plausibiliores & peruulgatas sentētiās, sequi plærunq; solet. Hoc nobis indicat ipsemet in quinto de gen. anim. lib. cap. priori, vbi de causis acutē vidēdi agēs, cū nōnulla Platonice sentētię accomodata protulisset, in hūc modū loquit^o est: Nihil enim interest an visus exitu fieri dicatur vt quidā aiūt. Quęstione ad exitū perducta, illud addere placet, Errare eos qui Platonē cū Arist. hoc iure cōciliari posse putant: nā quod aiūt, Platonē

per luminis emissionem ab oculis, intelligere, visionem à lumine oculi interno, siue ab oculi luciditate iuari, nimis est securè dictū: cum nullibi à Platoniorum quoquā, quicquam scriptū inueniamus, quod ad huiusmodi sensum referri possit. Et certè quid allegorici isti interpretes ad hæc? Platonici quærūt, cur neq; ea quæ rara admodū sunt, neq; nebulas valdè proximas cernamus: Aiunt, huiusmodi obiecta radios oculorum & adhuc potentes & validos terminare non posse. Item in visione plus luminis prope obiectum adesse oportere manifestum est, quàm prope oculum: cuius etiam ipsi hæc rationem afferunt, quoniam radius vbi primū ab oculis emittitur validus est, at penes obiectum, iam debilis, lumine multo foueri debet, quo per obiectum diffundi possit. Alia huiusmodi propè innumerabilia à Platone, Plotino, & Ficino prolata omitto, quæ non allegoricam, sed veram luminis aut radii emissionem luce clariùs exprimunt. Nunc ad contextum Philosophi redeo:

Καὶ δὲ λόγος τὸ ἐντός ἐστιν ὕδατος, διαφανές γὰρ τὸ ὕδωρ. ὁραταὶ γὰρ ὡσαυτὴ καὶ ἐξω οὐκ ἀνδρὶ φῶς, οὕτω καὶ ἐντός, διαφανές ἄρα δεῖ εἶναι, καὶ ἀνάγκη ὕδατος εἶναι, ἐπειδὴ οὐκ ἀήρ, καὶ γὰρ ἐπὶ τῷ ἑαυτῷ ὀφθαλμοῦ ἢ ψυχῆς. καὶ γὰρ ψυχῆς τὸ αἰσθητήριον ἐστίν, ἀλλὰ δὴλον ὅτι ἐντός διότι ἀνάγκη διαφανές εἶναι, καὶ δευτερόν φῶς τὸ ἐντός τῷ ὀφθαλμῷ. Ἐπιτοῦτο ἔστι τῷ συμβαρόντων δὴλον, ἢ δὴ γάρτισι πολλοῖσι ἐν πολέμοισιν τὸ κρόταρον οὕτως, ὡς ἐκτυμνθῶν τῶν σφόνδρα τῶν ὀφθαλμῶν, ἐξοξέει γλυκερῶς σκότος, ὡσαυτὴ λύχνος ἀποσβεσθέντος, διατὸ οἶον λαμπρῶν τινὰ ἀποτυμνθῶν τὸ διαφανές, ἔτι καὶ καλεῖται κρότων.

23 Et iure quod intus continetur est aqua, quandoquidem *διαφανές* est: cernitur enim intrā quemadmodū & extrā, nō sine lumine. Oportuit ergo (id nimirum quod intus est) & *διαφανές* & aquam esse, siquidem non est aer. Etenim constat, neque animam neque illius *ἄσθητιον* in extremo oculi collocari, sed intus. Quapropter necesse est, oculi interiorē partem *διαφανή* esse, & lumini recipiendo accommodatam. Quod quidem ex iis quæ accidunt, constare etiā potest. Nam quibusdam in bello secundum tempora ita vulneratis vt oculorum pori fuerint abscisi, visum est acsi lucerna extincta esset, tenebras offundi: quia nimirum pars oculi perspicua & pupilla vocata, ceu laterna quædam incisa fuisset.

Organi naturam, quam suprà signis quibusdam attigerat, nunc visionis modo exposito, rationibus adhibitis determinat. Eam igitur aqueā esse imprimis proponit, mox quasi hoc modo probat: Non fit receptio spectabilis obiecti nisi in organo *διαφανεί*, aqua siue oculus aquæus est organum *διαφανές*, non nisi igitur in aqua receptio spectabilis obiecti fieri poterit: maiorem propositionem probat, quia ita vt visio non efficitur absque externo lumine, quemadmodum iam declaratum est, ita neq; sine interno: quod primū ratione probatur, quia anima sentiens & illius *ἄσθητιον* non in extrema anterioriq; oculi parte collocantur, sed in intima: præterea signo confirmatur, quia illi quibus pori per quos lumē intrinsecū vniuersam oculi regionem vsq; ad vim cernēdi illustrans cōseruatur, vulnere aliquo in prælio abscisi sunt, statim visum amiserunt, ac si sua illis lucerna extincta fuisset. Minorem propositionem, quæ alioquin id quod commune est, tanquam proprium sumere videbat quasi inducēdo probat, cū ait, huiusmodi *διαφανές* corpus verè non esse. Ex his facillè vnusquisq; nosse potest, quōtā particulas hic cōtextus habeat. Nos singula perpedamus. (Cernitur enim intrā quemadmodū & extrā nō sine lumine). Quæadmodū spectabile nō defertur per mediū sine lumine, ita neq; sine eo in oculo recipitur. Ratio est, quia neq; color neq; in summa vllū visibile, a-

Ale, aliquam ad visum relationem habet, nisi actu visibile sit, atque actu, lumine solo fit: tã igitur in eo à quo defertur quam in eo à quo recipitur lumine eget: alioquin in ipso organo visibile esse desineret. (Oportuit ergo & *διαφανὲς* & aquam esse). Lumen est actus *τῷ διαφανίτι* vbi itaq; lumē, ibi & corpus *διαφανὲς* erit, si actus absque eo cuius actus est, non seiungitur: atque iam statutum est in oculo esse lumen, in oculo ergo erit corpus *διαφανὲς*, quod non est ignis, vt Plato asseruit, sed aqua. (Siquidem non est aer). Multa corpora *τὰ διαφανή* Aristoteles secundo de anima cont. 68. esse profert, idcircoque aquam, secundum quod aqua est, *διαφανή* non esse dicebat. Diaphanes verò nil aliud ibi vocare videtur quam corpus spectabile non per se sed per colorem alienum, id est per lumen extrinsecus receptum, quod aliquo modo, licet improprie, color dici potest. Hęc verò multa esse præter aerem & aquam docet

B ibi Aristoteles, illa tamen non enumerat. Dicimus igitur, de simplicibus loquendo, quatuor esse præcipua corpora perspicua, Aquam, ignem, aerem, & cælum. *διαφανέων* autem in cælo ponimus, non quidem vniuocam cum *διαφανίσι* sublunarium, sed analogicam: qua ratione etiam raritatem & densitatem illi tribuimus. Hoc volens explicare magnus Auerroes in secundo de anima comm. 69. & 71. ait Naturam *διαφανείας* in corpore cælesti, semper illi coniunctam esse, quod eam in actu conseruat. Intelligentiæ nimirum (vt doctissimus Achillinus libro quarto de orbibus dub. 2. declarat) quam veluti lucem intellectualem, substantiamque, lux sensibilis quæ est accidens, sequitur. Corpus itaque cæleste semper illuminatum est: Inferiora autem hęc, quia corpus lucidum assidue præsentem non obtinuerunt, non semper actu *διαφανή* sunt. Verum ex his quæ diximus, notum iam esse poterit, cur ocul^o aquæ potissimum tribuatur: Nō enim corpori cælesti ascribi potuit, cum ille sit ortui interituiq; obnoxius, hoc ab omni corruptæ alteratione immune: atque in summa, nulla horum sublunarium pars esse possit, quod longe diuersam, perfectiorēq; naturam obtinuerit. Non itē ignis erit, quod antea probatum sit, & ex eo etiā constet, quod ignis sua vehemēti actione corrūperet omnia. Non aer, siquidem nullus hoc vquam cēsuit, aut in oculis dissecctis aerem inuenit: nec item ad vestigia rerum recepta, cōseruanda sit accommodatus. Addo (vt ex Alexandro supra monui) organū videndi, medium inter extrema *διαφανή* fuisse oportere, non omninō scilicet terminatū, nec prorsus interminatum, quod capere vtrūq; cōmodè posset. Colligitur itaq; iure, Aquā præ aliis corporibus *τῷ διαφανίτι* visioni inseruire. Hoc itē cōfirmat hic Auerroes cap. 2. Quod ita tamen est intelligendum, vt oculū corpus quidem mixtū esse dicamus, in eo tamen aquam ob rationes allatas dominari. Hanc sententiam Philosophi vel ea maximè experientia probare possumus, quod nil tam oculo quam aqua frigida confert. Quæ autem aduersus eam solent afferri, nullius sunt roboris, & vix digna quæ cōmemorentur. (Etenim constat, neque animam neque illius æstheterium). Lumen certè visui necessarium esse facile quis crediderit, nullam tamē ex hoc luminis interni necessitatem astrui: cum alioquin, externum, obiecto ad oculū deferendo, visioniq; efficiendæ sufficere videatur. Hęc itaq; falsam existimationē Aristot. his in verbis tollit, ostendens, illam fortasse verā fore, si visio in exteriori parte oculi proximioriq; aeri efficeretur. Quod tamen falsum est, cum non nisi in interiori parte, vbi nēpe anima videns eiūsq; æstheteriū collocatur, fieri queat. Quādoquidē actus omnis corporis animati quatenus animatū est, vi animæ perficitur, atq; eo in locovbi illa pollet, pollet autē vbi suum æstheteriū cui est affixa, manet. Hęc omnia ex se nota sunt: cōfirmantur tamē partim à simili, partim ratione. Arist. enī 2. de ani. cōt. 90. Vocē esse docet, iētū aeris spiritu ducti ab anima, quæ est in

his partibus, ad eam partem quæ arteria vocatur. Deinde ubi est organum A
alicuius facultatis, ibi & eius facultas: secus enim vel organum frustra es-
set vel facultas: & illud quidem quia absque suo actu semper sub potestate
maneret: hæc verò quia cum corpori sit affixa, & absque eo nequeat opera-
ri, sine suo organo ociosa manebit. Organum vero animæ videntis præcipuum,
intus esse latè constat, si pupillæ propriè vocatæ (hec nãq; nomine τὸ αἰσθητικόν
designatur) situm inspiciamus. Sit nobis partis huius interpretes ipsemet Ari-
stoteles. Hic in priori libro de historia animalium cap. 9. oculi cõstitutionem
explicans, ait, Humor oculi interior quo videmus pupilla est: quod eam
ambit Nigrum vocatur: quod nigrum circūdat, Candidum. Sed adest aliqua
ratio qua idem tueri possimus: visio certè in parte indiuisibili fieri debet, fiet
ergo in interna illa parte & media quæ pupilla vocatur. Assumptio probatur,
quia cum extremitas anguli siue pyramidis acutæ in angustum desinat, si in to-
ta illa extrinseca oculi latitudine recipi deberet, visio nunc in parte dextra, B
nunc in sinistra, nunc in mediò, aliquando etiam sursum, aliquando deorsum
efficeretur, atque ita plura essent visus instrumenta, cernendique vis diuide-
retur. Huc accedit, quòd pupilla, aut aliqua etiam alia externa oculi parte
malè affecta, visio non impediretur, pars etenim vna integra, visioni optimè
producendæ sufficere: quòd tamen falsum esse experientia docet. Quo in
loco placet illud tantum attingere, (neq; enim dignum est vt accuratius per-
tractetur) Auicennam nempe, Thomam Turisanum, & eorū sectatores mul-
tum fuisse hallucinatos, qui sedem videndi propriam in contactu illo neruo-
rum opticorum intra craneum poni debere existimarunt. Præterquam enim
quòd Aristoteli in priori de historia anim. lib. cap. 9. & secundo de partib anim.
cap. 13. & in quarto eiusdem tractationis cap. 10. Galeno item multis in locis
aduersantur, non video qua ratione organum videndi *σφραγὶς*, & à prædomi-
nio aqueum esse cum Aristotele tueri queant. Nerui siquidem, si Galeno & C
Aristoteli præsertim secundo de partibus animalium cap. 5. credimus, duri
potius terreique sunt, & ad ossium naturam quam maxime accedentes. Ale-
xander quem Leonicus sequutus est, aliter hanc partem legit, atque inter-
pretatur. Ita verò legit, ἡ ψυχὴ ἐστὶν ἡ δυνάμις αἰσθητικὴ. Quòd ita explicat, ac si
diceret Aristoteles, anima, id est facultas videndi, non est in extremo o-
culi sed intus, nimirum quia non in oculo apparente reperitur, sed intus in
corde. Huius vero interpretationis hanc rationem affert: Si visio in o-
culis fieret, ita auditus in auribus, & gustus in lingua, aliiq; eodem mo-
do in suis æstheteriis quæ apparent, cum nulla maior ratio de vno concludat
quam de alio. At si ista admittantur, sequetur in nobis non esse, qui diuerso-
rum sensuum sensilia inuicem conferre & iudicare, item, errantem fortè ex
sensibus aliquem corrigere valeat. Quemadmodum enim, si seiunctorum ad D
se inuicem hominum, alius quidem videat, alius audiat, & alius gustet, non
potest qui gustat iudicare ea quæ illi audiunt videntque: ita, si anima in ex-
tremis organorum partibus quasi separata, ac distributa collocetur, cum
longo istæ interuallo disiungatur, neque vnus sensus alteri erranti præsto es-
se, neque alterius obiectum siue perceptum, imò neque suum iudicare po-
terit. Ista Alexandri explicatio sensum communem proponit. Et certè, vnicus
in cunctis animalibus re ipsa sensus est, qui in corde tanquam in regia manet,
& cætri instar obtinet, quòd ad ipsum omnia extrinsecus obiecta deferantur.
Hic sensus cõmunis nominatur, & dulcedinè, odorem saporè sonumq; iudi-
cat, istaq; omnia inuicem differre percipit. Vtitur autem ad externa sentièda
propriis quibusdam & peculiaribus organis: qua ratione, visus, auditus, ta-
ctus,

- A** ctus, olfactusque nuncupatur. Idcircoque Aristot. secundo de anima cōt. 146. & 149. ex quibus locis Alexander suam istā interpretationem ad verbum sumpsit, necessario internum sensum dari pbat, qui simul de diuersis obiectis iudicium ferat, atque hunc esse quidem indiuisibilem, λόγον tamen διαίτητος, id est, rationem diuisibilitatis eatenus habere, quatenus pluries eodem signo indiuisibilique ad varias res delatas iudicandas utitur. Quemadmodum enim (vt rectè ibi Thomas) Punctum in linea vt vnum & vt duo sumere possumus, & vnum quidè quā lineæ partes vnit atque cōnectit, duo verò quā principium vnius est finis alterius: sic vna profus est & cōmunis sentiēdi radix, à qua vis sentiēdi ad organa omnia proficiscitur, & ad quam affectiones singulorū organorum terminantur. Quatenus ergo principium vnum, terminusq; vnus est omnium mutationum sensilium, vnicus atque indiuisibilis sensus vocatur: quatenus verò principium est & terminus huius & illius sensus, diuisibilitatis rationem adipiscitur. Disertè autè in illis locis Aristoteles docet, partes istas exteriores non esse vltima αἰσθητικά, sed intimiorem omnibus communem dari. Sed hīc animaduertendum est, Aristotelem, vocare quidem organa ista, non vltima sentientia, nequaquam autem non sentientia. Nam verè & primò huiusmodi sunt, in quantum primò recipiunt vestigia rerum, facultatemque sentiētem habent, qua sensio ipsa effici potest: hoc autem patet, quoniam facultas sentiens, in quadam debita & cōuenienti proportionē temperationis suæ & organi consistit. hæc ex Aristotele sumpta sunt, in secundo de anima cont. 122. & 123. Neque est quòd excipiat aliquis, ibi de externis sensibus sermonem non fieri, quia nullius momenti esset quod addit: vehemens nimirum sensile, sensum corrumpere, quod sua validiori alteratione, proportionem illam animæ cū organo pessundat in qua sensus existit: nam in huiusmodi vehementioribus mutationibus, nullā ex partibus internis corrumpi patet. Quare cum ex his, tum ex explicatione nostra proposita constat, Alexandri interpretationem, non satis esse ad hunc locum accommodatam: Ille etiā verba, quæ in omnibus exemplaribus constanter ita se habēt, immutat, & vim argumētationis tollit. Ita enim pbare instituit, Aristot. lumē intus in oculo, sicut extrā requiri, vt corpus διαφανές visui tribui oportere cōstet. Verum nullus certè vnquam dixerit ab oculo vsque ad cor διαφανέων aut lumen, aut cor ipsum διαφανές siue luminosum esse. Neque enim valet illud quod obiicitur. Spectabile aliquid actu non nisi lumine effici, idcirco sensum cōmunem spectabile actu in διαφανέω tantum, ac lumine præsentē percepturum. Nam illa quidem ex secundo libro de anima cont. 144. & 145. abundè constant, Tam scilicet sensum communem, quàm sensus exteriores præsentia obiectorum
- D** sentire: præterea, vnumquemq; ex his circa proprium & peculiare obiectum versari, illum circa omnia: secus enim, qua ratione discrimen inter illa poneret? Cæterum nota etiā sunt, ex cont. 72. & 138. eiusdē tractationis hæc, Sensus nepe exteriores imperfecto modo, Interiorē perfectiori recipere. Quandoquidem à sensibus ipsis exterioribus iam actu sentientibus hīc sumit: illi à rebus, à quibus cū species alioquin dissimiles, per medium ad oculum spiritualiter multiplicari similesque fieri debeāt, lumen & diaphanū desideratur. At sensus cōmunis, id est indiuisibile illud punctū quod suprā declarauimus, in representatione obiecti τὸ διαφανές non requirit, quoniam lineæ animales ab ipso protractæ ad hunc atque illum sensum, tanquam à centro ad circumferentiam circuli, iam vestigiis rerum sunt affectæ, similesque, atque illa ipsa (vt Aristoteles loquitur) redditæ sunt. Capit itaque sensus communis obiecta non assimilanda, sed iam assimilata, idcircoque nec diapha-

num nec lumen requirit. Qua etiam ratione fit ut sensus communis operationi, nomen Iudicij, quàm sensationis seu receptionis rectius conveniat. Ex his (puto) quomodo obiectionis partibus satisfaciendum sit, patet. (Quapropter necesse est oculi interiorē partem). Hoc est quasi connexū totius argumentationis: ex quo infert quod cupit inferre: Oculum nēpe aqueū esse. (Nā quibusdam in bello). Hæc pars signo probat quod hætenus ratione probatū est. Neq; est (ut puto) contēnenda, cum ex ea vnā nosse possim⁹, quomodo Philosophus lumen in oculo esse affirmet. Verba quæ proponuntur nota sunt, si illud teneamus per *πορος τῆς κίνας* neruos Opticos vocatos designari, qui ut Galenus in secundo de vsu partium humani corporis libro & alibi docet, in oculos traiciuntur atque insiguntur, solique præter cæteros maxime concavi facti sunt, ut per eos spiritus videndi inueheretur. His itaque abscis (ait Philosophus) tenebræ fiunt, ceu si lucerna foret extincta. Thomas & Leonicus Alexandrum sequuti, asserunt, idcirco poris istis abscis, qui pupillam cum videndi principio coniungunt, tenebras effici: quia pupilla est veluti lucerna quædam, ab exteriori lumine illustrata, quæ sublati illis viis, lumen vsque ad videndi principium transmittere nequit. Hi itaque omnes, nullum prorsus aliud lumen in oculo ponere videntur, quam quod extrinsecus ingreditur. Sed certè (ut ostendimus) inepta prorsus est ista interpretatio. Addo, quod hoc modo colorum qui in oculo sunt causæ, nunquam cōmodè afferri poterunt: quas tamen Aristoteles vbicunque de coloribus huiusmodi loquitur, (ut in quinto de gen. anim. cap. priori, & in decimaquarta partic. probl. 14) naturæ aqueæ oculi & lumini, non certè reflexo (ut quis ex Auerroë fortasse exciperet) tribuere videtur. Quid? nonne supra, oculum in tenebris splendorem emittere docuimus? Præterea, si oculum disseces, humoremque ipsum crystallinum album & rotundum seiungas, in eo cuiuslibet obiecti oblari vestigium splendere conspicias. Postremò, multam spirituum visioni inseruientium præter cæteros purissimorum naturamque lucis obtinentium copiam in oculo reperiri, neque Galenus, neque Aristoteles negat, neque etiam omnino negabit Auerroës: qui licet in cap. tertio & septimo affirmet, lucem non esse in oculo per naturam oculi, sed extrinsecus accedere, alibi que in suis Coll. idem sæpius repetierit, ut Platoni & Galeno emissariis omnem emittendi occasionem adimeret: scilicet tetur tamen, spiritum, per quem visio efficitur, lucis naturæ affinem esse, partemque oculi glaciale, clarissimam atque albissimam esse. Luminis ergo natiui aliquid habet oculus, quod item à spiritus *ὀφθαλμοῦ* luciditate fouetur. Ex quo iure Aristoteles ait, abscis viis illis, destitutaque pupilla spiritu luminoso, deesse quoque lumen illud quod internam oculi regionem illustrare, tenebrasque arcere sat erat. Eandem mihi sententiam protulisse Galenus visus est, cum docuit: Si fluat aliquid, quod inter humorem crystallinum & spiritum consistat, impedimentoque sit, ne spiritus ad oculum deferri possit, lumen statim videndi tolli. Qua vna ratione, fatetur etiam Aristoteles in problematibus, Multum coitum oculi perspicuitatem non mediocriter lædere. Verum ut tota hæc de videndi æstheterio, rationeque, Aristotelis disputatio, vndique sit absoluta, non erit abs re, si anteaquam ad alia aggrediamur, nonnulla de oculis & visu dicamus, causasque quorundam problematum, proponere & excutere quanta poterit breuitate, pro viribus enitmur. Quantum igitur ad oculos attinet, eorum *ἀνατομὴν* satis & quantum physico interpreti licuit, supra à nobis expositam arbitror: reliquum est igitur ut de eorundem coloribus, ea in quibus non omnes Peripatetici à Galeno dissentiant,

in me-

- A** in medium afferamus. In omni ortu duæ in primis causæ requiruntur: Efficiēs & materia: colores in oculo oriuntur, duplicem igitur causam habeant oportet, materiam & efficientem. Humor crystallinus efficiens erit, & quasi colorans. Humor *ὑδατώδης* materies & recipiens: hic in exteriori parte, ille in centro oculi collocatur. Lumen deinceps colores varians, quasi forma existimabitur. Finale causam Medicis relinquamus. In crystallino duo spectantur, Quantitas & Situs. In Aqueo item quantitas, præterea qualitas. A multo humore crystallino multum luminis proficiscitur: è contra à paucis. Situs quoque si profundior sit, obscurioris illustrationis causa est: (si agens naturale debilius in remotum quam in propinquum patiens agat) si prominentior, clarior efficietur illustratio. Aqueus humor multus, lumen crystallini in superficie tantum, non per omnem dimensionem suscipit: (arcet utique sua multitudine, lumen à profunditate) è contra, si paucus. Qualitas ad puritatem & impuritatem respicit. Nam si purus & sincerus sit humor aqueus, commodius exquisitiusque lumen suscipiet, quod non fiet si impurus aut crassus existat. Ex harum itaque causarum diuerso cōkursu, varius in oculis gignitur color. Etenim si crystallinus multus sit, promineatque, aqueus verò paucus & purus, color maximè albus (huiusmodi sunt noctuarum & caprarum oculi, *γλαυκόν* vocat Galenus) oritur: è contra si ille paucus & in profundo sit, hic multus & impurus, nigerimus color efficietur. Hic autem nota est dissensio inter Galenum & Auerroem in quarto libro Collig. cap. 3. & parte priori Cant. tract. primo cont. 52. itemque in paraphrasi quinti libri de gen. animal. cap. 3. censet siquidem is à multitudine humoris crystallini nigredinem potius proficisci, quam albedinem, motus experientia riuorum, qui quò profundiores sunt, eò nigriores apparent. Sed certè Galeno tum experientia à rebus externis sumpta fauet, tum Aristoteles. Sit enim nobis humor crystallinus veluti lucidum quoddam corpus, ut sol aut candela accensa. Aqueus verò ceu nubes, quæ lumen à sole recipiat, si certè magna & densa nubes sit, colorè nigrum præ se feret: (solis nimirum lumine per ipsam totam nequeunte diffundi) si verò parua & rara, tota potest illustrari, contrario scilicet modo. Eadem ratione, si nubes, qualis in paludibus cernitur, crassa sit, obscura apparet: si pura, non item. Aristoteles item hanc sententiam videtur tueri, qui in quinto de gener. anim. cap. priori, reddens rationem cur *γλαυκότες* noctu acutiùs, quam interdiu cernant: contra verò *μελάνοτες*, ait, in illis lumen externum solis, lumini crystallino statim occurrere, aciemque videndi eo modo hebetare & perstringere: (quæ certè non diceret Aristoteles, nisi in glaucis aqueum humorem paucum esse putaret, crystallinum autem multum) è cōtra *μελανόφθαλμοι* interdiu rectiùs vident, cum à lumine externo ob multitudinem humoris aquei minus lædantur. Et profectò Auerroes, in reb⁹ medicis nimis Galeno aduersari voluit: & hac quidem in re Galenum reprehendendo, nil tamen proferendo, quod eius sententiæ non sit consentaneum. Perspecta colorum extremorum causa, non magno negotio mediorum, quorum multi gradus in homine sunt, causam quiuis attulerit. Sed tollenda est ambiguitas. Etenim si multitudo humoris aquei, nigredinis: paucitas verò eiusdem, albedinis causa est, cur Aristoteles in 14. Sec. problem. 14. Homines meridionales, ut Æthiopes, nigros habere oculos docet: Septentrionales verò, albos? In illis siquidem minorem aquei humoris copiam adesse par est, ob aeris ambientis exsiccantem calorem: in his, copiosior. Item infantibus recens natis oculi glauciores sunt, quam ipsis adultioribus: eo tamen tempore multa pollent humiditate. Quid, quod oculorum senes, ad glaucedinem declinare videntur? Postremò, iis qui è morbo conualescunt

oculi subglaucci apparent. His verò omnibus, breuiter satisfacere promptum est ex Aristot. problemate suprà commemorato, hunc in modum: Causa præcipua colorum in oculis sunt quidem crystallinus humor & aqueus, ea quæ antea dicta est ratione. Sed auxiliantes sunt, calor naturalis & spiritus lucidus visioni inserviens. Mitto varios membranæ *παρρηϊδ' ὄσ* colores, cum ii ad maiorem & minorem caloris concoctionem referri possint. Æthiopibus ergo atque Indis omnibus, modica spirituum lucidorum copia adest, ob continuam ab ambiente calido factam resolutionem, qua luce spirituum absente (vt ait Aristoteles) oculus niger & obumbratus apparet. At Aquilonares, intrinseco calore, multisque spiritibus *ἐπιπλοῖς* pollent: quò fit, vt ferè glaucis oculis orientur. Pueros item dicit Philosophus, ob debilitatem, oculos glaucos habere, id est ob ipsum humorem natiuum adhuc caloris defectu crudiorum, nec cum sicco terreo benè mixtū, quem albū esse Medici consequutionis vi colligunt. De sensibus idem possemus affirmare, non tamen humoris natiui ratione (illle enim in iis totus ferè assumptus est) sed excrementosa humiditatis & crudæ, in locum natiuæ succedentis. Exemplum accommodatum folia arborum esse poterunt, quæ in priori sui ortu albescunt, mox ad subnigredinem, id est viriditatem perueniunt: postremò iterum ad albedinem flaccescentes transeunt. Differunt autè hi duo colores albi, quia prior ille à natiui humoris cruditate profectus, glaucus siue albus simpliciter est: posterior verò ab excremento ortus, ad flauitiem quandam declinat. De iis qui è morbo aliquo recreantur, nil aliud Medici docent, quàm in illis spiritum humorèque aqueū puriorem, & ab omni excremento liberum redditum, cum natura ipsa victrice, tum diæta & pharmacis. Nunc ad problemata pergendum. Quæritur, cur non omnes homines æquè aut longè aut propè videant. Item, cum duo sint oculi, obiectum tamen vnum cernatur. Postremò, cur aliquibus, vt ebriis, vnum duo esse appareat. Prioris quæsitæ veritas hæc (vt quidem existimo) esse poterit, Visionis varietas minoris aut maioris acuminis ratione, à quinque potissimum causis proficisci potest: à pupilla, humore aqueo, membrana, spiritu, postremò, à toto oculo. Spectatur in toto ipso oculo (vt ab hoc exordiamur) situs: vel enim in profundo est, vel prominet: hoc à calore multo, & humore fit: (si quidem calor in formatione fœtus humidum quod facilè parit, foras protrudit) illud à siccitate. Qui ergo prominentes habent oculos, obiectum propinquum, acutè: remotum, obtusè cernunt. Acutè quidem, quia à lumine externo commodiùs iuuantur: propinquum, quia eius mediocritate nō lædantur. E contra, remota vix percipiunt, quoniam à multo lumine ob eorū prominentiam faciliùs offuscantur, vt Aristoteles innuit in 31. partic. probl. 6. Qui verò contrà se habent, acutiùs remota conspiciunt. Oculi enim partibus, id est musculis ossibusque quasi vndeque septi, non ita à multo externo lumine offenduntur: à paucò verò vix illustrantur. Exemplo nobis id esto, quod Philosophus in eadem partic. problem. xvi. proponit, Eos nimirum qui obtusè vident, si longiùs conspiciere velint, aut palpebras contrahere, aut manus oculis quoquomodo obtendere. Qui etiam astra interdum acutè spectare cupiunt, in profundum putei hac vna ratione descendunt. Spiritus si paucus sit, & purus siue clarus, in causa erit vt obiectum propinquum perspicuè cernatur: illud quidem, quia paucus: hoc, quia purus: qua ratione senes in quibus non multus spiritus visuus inest, specillis iuuantur, non item iuuenes, assueto quidem naturæ ordine. Ratio hæc vna (ni fallor) præter alias est, quòd lumen internum senum cum sit debile, à lumine crystalli quasi reflexo & forti iuuatur: in iuuenibus autem internus spiritus lucidus multusque, à specillis perstringi-

- A** stringitur potius atque offuscatur. Si spiritus sit paucus & obscurus, propinquum etiam obiectum obtusè conspicietur: idcircoque qui ita se habet, cum obiectum acutiùs discernere volunt, remouent illud aliquantulum ab oculis, ac remotiùs ponunt: vt scilicet à multo aeris lumine, internus spiritus iuuetur, & purior clariorque reddatur. Non me latet hinc alios aliter sentire, sed Platonem illi sequuntur: nos, quantum possumus, Aristotelem, id est verà philosophandi rationem. Si verò spiritus multus sit & purus, tam propinquum quàm remotum obiectum exquisitè cernitur: si multus & impurus, vtrunque quidem obiectum æquè cernitur, sed obtusiùs. Causa vtriusque effecti iam est allata. Membrana etiam (vt ait Aristoteles) & præsertim cornea nuncupata: ad hosce varios effectus multum facit, quando quidem per ipsam, tanquam per laternæ cornu, species rerum transmittantur. Tenuis ergo & expolita sit oportet. Nam si crassa fuerit, omnia tanquam per velum cernentur: si aspera & corrugata, oculum suis rugis obumbrabit. Vnde eueniet, vt quasi per vmbra(m) (quod fenibus accidit) visio tantum effici queat. Humor aqueus si crassus sit, res in maiori quantitate offeret, quàm verè sint. Quod perspicuum est ex numismate sub aqua posito. Si non bene cohærens neque continuus, obiecta quasi perforata repræsentabit: si pauc^o, visio interdum ægre effici poterit. A contrariis ipsius dispositionibus, contrarij oriuntur effectus. Hæc verò testatur Philosophus cum probat cæcios siue glaucos, ob sui humoris exiguitatem interdum vix cernere: (mouentur siquidem nimis ab externa luce, speciebusque spectabilibus) noctu multum. Nigros autem ob humoris copiam minus interdum pati, quare magis interdum obiecta capere, noctu verò minus. Pupilla autem, vel angusta, vel ampla est: illa quia in indiuisibili magis recipit acutè: hæc quia dispersim, obtusè conspicit. Colligendum est itaque eum qui propositi problematis veritatem rectè tenere velit, causas enumeratas non modo seorsim positas, (quod à nonnullis eo tantum animo, vt Auerroem impugnarent factum est) sed vario modo inter se coniunctas pro natura subiecti diligenter considerare. Altera porro quæstio quæ non modo in visu, sed in auditu etiam, & in olfactu locum habet, (duplex etenim in vnoquoque horum sensuum instrumentum est) ita enodatur. Ab obiecto quod vnicum est, duas quidem quodammodo species in duobus oculis producuntur, quia tamen eodè prorsus tempore ambæ ab vtroque oculo capiuntur, & sensui communi vnà offeruntur, qui non nisi præsentia sensilia discernit, vnum tantum obiectum esse iudicantur. Quod inde confirmatur, quoniã ab eodem spectabili, multæ atque innumerabiles species ad diuersorum oculos producuntur, qui tamen illud non vt plura, sed veluti vnum tantum percipiunt. Tertium non vnicam obtinuit causam. Aliquando enim fit (vt Aristoteles in 31. partic. probl. xi. docet) ob mutationem situs alterius oculi, tunc enim quia non æquè radius vnus rem attingit, vt radius alterius: sensus, quod bis percipit, tanquam duo se percipere censet. Id accidit etiam in tactu. Nam si digitus vnus alteri ita implicatus superponatur, vt lapillum cum eo tangat, quod vnicum est, tactus duo esse putabit. Contorquetur etiam aliquando (sed eodem ferè recidit) neruus *ὁ πικρός* vnus oculi, ita vt non eodem tempore quo alius obiectum ad sensum communem, offerre valeat: ob eamque etiam causam, in numero specierum percipiendo decipiatur. De ebriis idem dicendum est, quod Auerroes de iratis affirmat: ob spirituum siquidem agitationem à multo calore factam, idem oculo accidere quod aquæ fluenti, in quam imago solis cadens duplex apparet. Sed de his hæcenus.

Ὡς εἰπερ ὅτι τούτων συμβαίνει, καθά περ λέγομεν, φανερόν ὡς εἰ τούτων τὸν ἕ-

των λαπαδιόναγ, & προσάκτεν' ένασον αιδνητηριων ενι τῆς στοιχείων τῶν μέρ' ὀμματ' το
 ὀρατικόν, ὑδρατ' ὑποληπτικόν, ἀέρ' ὃ τῆς ἰσθμῶν αιδνητικόν, ὑπὸς ὃ τῶν ὀ-
 σφρησιν.

Quare si hæc ita habent, vt dicimus, manifestum est, oportere iuxta hunc modum, singula æstheteria vni elemento tribuere atque accommodare. Et oculum quidem, quoad partem visioni seruientem, aquæ esse accipiatur: Organum verò sonorum, aeris: Et olfactum, ignis.

Ex eo quòd visum aquæ tribuit Philosophus, quasi illuc rediens vnde discesserat, colligit vnicuique ex aliis æstheteriis suum quoque elementum ascribi æquum esse: vt eadem nempe ratio in natura illorum tradenda seruetur. Quare Alexandri sententiã, Aristotelem nimirum ex animi sui sensu hac in parte non loqui, nec omnino retineo, nec profus reiicio: Hoc facit contextus 130. secundi de anima, vbi docetur ignem & terram ad nullum æstheterium accommodari posse: Illud, quòd videam, vnum hunc & præcipuum esse Aristoteli propositum locum, in quo de æstheteriorum natura agere decreuerit, nil tamen aliud quàm quòd hac in parte habetur, de iis sit posthac propositurus: Præterea, Aristotelem cum in physicis tum in aliis disciplinis, multa quidem aliquando à vulgata hominum opinione accipere: sed tunc maxime ex propria opinione loqui, cum eorum quæ profert rationes addit: atque huiusmodi vt nusquam illas deinceps reprobet, quod certè hic in organo olfactus assignando illum præstitisse constabit: postremo, olfactum igni non absolute ascribere, vt Plato: sed docere quatenus illi possit assignari, quod item de Tactu intelligendum est. Sed hæc infra pluribus. Nunc dicamus, quæ ratio fuit, vt de visu ante alios sensus egerit, eandem nunc esse cur Auditum alijs præponat: de quo tamen pauca loquitur, quòd fortasse in eo omnes Antiqui, tam Physici quàm Medici conuenirét. Nonnulla igitur nos, ne quid ad nostram Commemorationem desideretur, ad hanc rem pertinentia tempestiue proponamus. Docet Aristoteles Auditum aeris, hoc est, organum audiendi acreum esse. Omitto quæ hic Platonici, de quibus supra: sumo tantum quod protulit idem Philosophus secundo de anima cont. 82. 83, & 84. In auribus aerem quendam nativum intus positum, motu quodam proprio mobilem, atque membrana septum adesse. Hunc itaque simul cum membrana illa, quæ κνήμη nuncupatur, auditum organum esse statuit. Hic verò sciendum est, Aurium nomine Anatomicos non modò substantiam illam cartilaginosa, extra tempora prominentem, motu voluntario immobilè, flexuosoque foramine vsque ad πύλον ἀκουστικόν, siue anulum osseum patentem: sed alia etiam quædam auditus præcipua instrumenta complecti. Post illum siquidem flexum & πύλον ἀκουστικόν, qui meninge ipsa obliquè tensa intus obstruitur, cavitatis illa sequitur quæ Tympanum vocatur, ob eam quam habet cum militari tympano similitudinem. Supra Tympanum tria sunt illa ossicula, quæ à recentioribus exercitatissimisque Anatomicis inuenta ac diuulgata fuere. Malleolus nempe, Incus, & Stapes. Hæc ego cum alias Gabrielem Fallopium Mutinensem Anatomicum celeberrimum Patauij profitentem, & humana corpora secantem obseruarem, non modò publice, sed priuatim etiã (quòd tunc Scholæ Patauinae Prorektor essem, & Fallopio intimus) in multis summa adhibita diligentia, ne villo modo fallerer, meis oculis videre volui. Vtinamque eorum quoque motum cernere potuissem: nã vt ex forma & situ eorum artificiosissimo conici potest, huius tantum notione, soni interni siue auditus, ratio clarè explicari potest. Mirum etenim esse videtur

- A** detur, Incudem ea sui parte quæ latior est, ita capiti malleoli insidere, alteroque sui crure (gemina enim habet) ita cum stapedis apice coniungi, stapedis verò basim superiorem tympani fenestram ita claudere, ut concussa meninge malleolus, cuius cauda membranæ interna in facie inferitur, itémque incus, & stapes moueatur, tandémque vno ex illis agitato, reliqua duo simul consentiant. Difficillima sanè est hæc harmonia captu, mirabilis tamen, & summo artifice Deo digna. Auditus igitur excitatur, cum sonus extrinsecus siue aer externus ictus in gyrum (ut de lapillo in aquam proiecto aiunt) multiplicatus, per flexuosum aurium meatum inuectus, internoque aeri in tympano nimirum contento coniunctus & assimilatus, media ipsa meninge, in quam nerui quinti paris à cerebro descendentes fusi explicantur, in commune sentiendi principium defertur: ex quo colligitur nunquam auditum excitatum iri, nisi sonus externus ad aerem vsque innatum multiplicetur. Ture autem aerem præcipuum auditus instrumentum vocat Aristoteles, cum sonus non nisi ex vehementi percussione, celerique motu fiat, recipiétèque citò profillire, & naturæ mutabilem & frágibile esse oporteat. Huiusmodi certè est aer, quocirca aquea omnia & magis adhuc terrea, sonitui edendo inepta esse secúdo de anima declaratur. Porro, qui plura de aurium in homine cæterisque animantibus discrimine, vsu, figura, sitúque nosse cupit, Aristotelem in priori de hist. animalium libro, & in Problematibus legat. Quæ autem nonnulli aduersus Aristotelicam de organo auditus opinionem híc afferunt, leuia planè sunt & puerilia. Siquidem obiecta auditus innato aeri huic assimilantur, cum non corpora ipsa dura, solidaque, & sonum efficientia, sed sonus in aere receptus, vel ipsemet aer ictus ad ingenitum vsque aerem per tortuosos illos aurium anfractus, motu per placido peruadat, cum quo continuatur & adhærescit. Et ob cerebri vicinitatem quod frigidum est, aeris istius natura non tollitur, cum neque cerebrum absolurè frigidissimum ab Aristotele appellatur, neque in eodem prorsus loco in quo aer collocetur. Quid quòd aqua quoad sui superficiem, aeri huic externo contigua est, nemo tamen ipsam frigidam non esse inde (ut puto) colliget.

Ο γδ ενεργεία ή όσφρησις, τούτο διωάμει τ όσφραντικόν. Το γδ αιδητόν, ενεργείν ποιεί την αιδησιον: ώς δ' ύπαρχειν αναγκαϊον αυτέν, ό διωάμει κορότερον, ή δι' όσμή, κατωνόλης τίς έστι αναθυμιασις, ή δι' αναθυμιασις ή κατωνόλης, εν κυρός. διό έ τας τας τον εγκέφαλον τόπω τ ό όσφρήσεως αιδητήριόν έστιν ίδιον. διωάμει γδ θερμή ή τού ψυχρού ύλη έστι, έ ή τού όμματος γήμισις τον αυτόν έχει ζόπον. από τού εγκέφαλης γδ σιωέσικεν. έδει γδ ύγρότατος κ' ψυχρότατος τ' έν εν τας σώματι μορίων έστι.

D Quod enim actu olfactus, id ipsum potestate est, quod vim habet olfaciendi. Si quidem sensibile, sensum ducit ad actum: quapropter necesse est sensum esse, id quod antea facultate erat. Atqui odor fumosa quædam est euaporatio, quæ ab igne proficiscitur. Idcircoque olfactus Aethereum proprium, in loco circa cerebrum est: materia enim frigidi, potestate est calida. Et oculi etiam generatio, eodem se habet modo: à cerebro nanque principium sui habent, quod certè omnibus corporis partibus est & humidissimum & frigidissimum.

Docet, ne sibi repugnare videatur, quatenus olfactus igni tribui possit. Syllogismo autem huiusmodi, tota illius ratio colligi potest: Sensus qui actu est

igneus, organum facultate igneum obtinet. Odoratus est sensus actu igneus, A
 ergo igneum facultate organum obtinuit. Maior probatur, quia à sensili ipso
 tantum, veluti ab agente actu sensus constituitur. Minor quoque, quãdoquid
 dem obiectum olfactus nimirum odor, vapor igneus est. Confirmat mox con
 nexum signo: quia idcirco Æstheterium olfactus circa cerebrum collocatum
 est, vt accommodata materia ignei obiecti recipiendi esse possit: illa siquidẽ
 est nonnisi frigidi. Obiter tandem ad maiorẽmque propositi explicationem
 idem in oculorum generatione spectari posse declarat. Contextus in duas
 præcipuas partes distribuitur: In vna, ratio ponitur ob quam olfactus igni a-
 scribitur: in altera, eiusdem confirmatio. Priorem subdividere possemus in to
 tidem partes quot integra continet argumentatio. Maior siquidem propo-
 sitio præponitur, cuius probatio statim subnectitur. Sequitur minor siue assum-
 ptio, quam tamen (suo more) omittit Aristoteles, in illius locum assumptionis B
 probationem substituens. Sed singula perpendenda sunt. (Quod enim actu
 odoratus). Sensio, receptione fit. duo itaque in illa considerantur, potestas
 sentiendi quæ afficitur: & obiectum quod mouet, afficit, atque ad actum po-
 testatem ipsam perducit. Ex his illud primùm colligi potest, Obiectum cate-
 nus mouere, & ad actum perducere sensum, quatenus illius actio recipitur in
 organo, cui potestas sentiendi præest. Mox alterum, Sensionem assimilatione
 (quod sapius repetimus) fieri. Siquidem sensio passio est (appellatio nanque
 à fine termino que actionis in opere, id est à recipiente ipso ducenda est) quæ
 non alio modo quàm assimilatione efficitur. Hæc pluribus Aristoteles secun-
 do de anima à cont. 51, vsque ad 62. item à 139, vsque ad 141. Præterea tertio
 Physicorum à 18, vsque ad 22, & priori de ortu & interitu, cùm de actione &
 passione peculiariter agit. His ita declaratis, propositionem Aristotelicam, C
 eiusdemque probationem alioquin obscuram, ad verbum ita explicare, atque
 illustrare possumus. (Quod enim actu olfactus est) id est sensus olfaciendi in
 actu secundo spectatus (id potestate est τὸ δὲ σφραγτικόν) quia scilicet eatenus sen-
 sus actu assimilatur sensili, quatenus ipsius organum actionem siue vestigium
 sensilis recipit: cuius omninò rei gratia addit Aristoteles: (Siquidẽ sensile sen-
 sum ducit ad actum). Atquẽ certè non reciperet, nisi ad illud recipiendum po-
 testatem haberet. Verum est hoc, si quæ Aristoteles in priori de physica auscul-
 tatione sub finem docet, vera esse fateamur. Colligit postremò, (Quapropter
 nil aliud sensum esse oportet, quàm id quod antea facultate erat). Quæ ver-
 ba alio, quàm nos proposuimus, modo, rationem Philosophi inducendam,
 particulamque illam τὸ δὲ σφραγτικόν vertendam esse alicui suadere poterunt. Sed D
 certè qui perspicuitati sententiæ Aristotelicæ consulere voluerit, germanam
 vocabuli significationem retinebit. Quandoquidem Aristotelis institutum
 est, non quidem de olfaciendi facultate, sed de olfactus æstheterio loqui, idq;
 suo elemento tribuere, tandemque igneum esse demonstrare. Et sanè con-
 textus superior, & centesimus secundi de anima, non alio modo vertendum
 aut ratiocinandum fuisse, disertè docent. Neque obstant verba proximè com-
 memorata, cùm anima sentiens actus corporis sit: idcircoque nonnisi orga-
 num corporeum respiciendo, siue facultate siue actu intelligas, sensile obiectum
 fieri, vel illi assimilari, dici possit. Itaque verba hæc ἢ δὲ σφραγτικὸν ἀνεργία actum
 secundum, siue sensum in actu secundo, qui ab obiecto habet non à generante,
 designant: illa verò τὸ δὲ σφραγτικὸν, potestatem ad actum secundum
 respicientem significabunt. (Atqui odor fumosa quædam est euaporatio).
 In locum minoris propositionis, eius probatio succedit, quæ ita induci potest:
 Obiectum olfactus est igneum: ergo olfactus est actu igneus. Consequutio no

- A** ta est ex iis quæ antea sunt exposita: & eo confirmari posset, quòd animantia calidioris & siccioris naturæ, vt canes & vultures, acutiùs odorât. Assumptio verò inde probatur: quoniam odor, est fumosa euaporatio, quæ ab igne tantum, id est à re qualitatibus igneis prædita, proficisci potest: ideòq; naturam illius obtinuit. Neque obstat quòd Galenus scribit in libello de odoratus instrumento, & alibi: Odores quosdam frigidos esse: cùm idem in quarto de simpl.med. cap. 2. & 22. omnia odorata calida esse affirmet: & ratio adsit, cum vapor omnis calidus sit, vt ex priori meteorologico constat. Dicuntur autem odores quidã frigidi, quia à mixtis *ἰστρογένητοι* eleuantur, quæ cū à prædominio sint frigida: partes tamen calidas obtinent, in quibus odor consistit.
- B** Sed quid multa? Odor à quouis corpore attractus rationem calidi & sicci habet, quia quatenus odor, iam est eleuatus à corpore vnde oritur, eleuatio autem à calido solummodo fit, vt suprâ diximus. Neque vllum nobis scrupulum pariat, quòd Rosa, Cāphora, Nenuphar, Viola Muscus, Sandali, de quibus Conc. diff. 197. simplic. cerebrum suo odore frigifaciant: de his enim non absolutè sed *ἄπ*, id est respectu quodam loquendum est. Sed de odore pluribus infrâ cum Aristotele agemus, in præsentia nonnulla tantum monuisse satis esto: Atque illud primum, in cont. 100. secundi de anim. eandem sententiam haberi, Saporem nempe esse sicci: Quod Auerroes explicans ait, Saporem tribui abundantia partis siue in odorabili: ac si diceret, Res quatenus sunt odorabiles, eatenus à prædominio siccas esse. Alterum quod Alexander ad sententiam Philosophi confirmandam affert. Tunc quidem ex re odores promi cùm ignis attrahit exhalationem: atq; ideò in regionibus calidioribus, quia ibi maior fit exhalatio platarum, flores maiorè emittere odorem, quinimò odorata ipsa nonnisi aut præsentia solis, vel calidi alterius attrahentis odorem edere, multaque odore expertia, igni admota, odorem concipere. Ex quo loco facilè ratio reddi potest, cur ea quæ odore prædita sunt, iis sint semper tenuiora, quæ odore carent: cur item radices & flores plantarum cæteris partibus, frequētius sint odoratiores. Infrâ etiam declarabimus an absolutè verum sit quod hic Aristoteles profert, odorem esse fumosam euaporationem. Hoc siquidem Auerroes secundo de anim cont. 76. & 97. aduersus Galenum tueretur. Nunc sat sit concludere, Odorem in siccato humido & attenuato, non in igne consistere: quocirca Philosophus illum fumosæ euaporationis nomine nuncupauit, non ignis. Fumosam autem exhalationem ab igne esse,
- D** satis docetur in priori meteor. cap. 4. Naturam nimirum illius calidam & siccam esse: magis etiam in cap. 5. vbi additur. Nomen ignis cuiuslibet exhalationi fumosæ conuenire. (Idcircoque olfactus æstheterium) Explicatio horum verborum non aliunde petenda est, quàm ex ipso Philosophi instituto, qui cùm probare velit, instrumentum olfaciendi potestate calidum esse tradit, materiam frigidi, potestate calidam esse, ideòque æstheterium olfactus in loco circa cerebrum quod omnium membrorum est frigidissimum, collocatum fuisse. Hæc interpretatio cùm ab omnibus ferè tanquam germana retineatur, non video cur alii nouas adduxerint: cùm præsertim nulla ab illis cum suis nouis interpretationibus, illius similitudinis ratio reddi possit, quæ inter oculum & instrumentum olfactus ab Aristotele proponitur: Materiam autem frigidi vocat, ac si frigidum ipsum, siue id quod frigido subiacet materiam potestate calidam diceret: potestas siquidem ad materiam reducitur, vt Auerroes duodecimo metaphysicorum, commentario vigesimo sexto, testatur, & materia solius est moueri, vt

ὅτι ἡ ἀσθητικὴ ἀπορροή ἀπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐστὶν ἀσθητικὴ καὶ ἀπὸ τοῦ ὀφθαλμοῦ ἐστὶν ἀσθητικὴ. k.

hull

in secundo de ortu & interitu cont. 53. habetur. Sed addendum est, huic parti animam sentientem numero vnam in corde quidem tanquam in regia Aristot. semper collocasse, ex quo item omnia instrumenta sentiendi oriretur, tria tamen ex illis quæ visui auditui, & olfactui inferuiunt cerebro adhærētia posuisse, vt ex secundo de part. ani. cap. 10. constat. (Et oculi etiam generatio). vt explicet magis quod de olfactus organo dixerat, additur constitutionis oculi similitudo. Hæc in eo est posita: quod quemadmodū proprium olfact^o instrumentum vt materia calidi recipiēdi esse possit, propè cerebrum, quod est frigidissimum locū suum obtinuit: ita oculi, cum aquei esse debeant, iuxta idem mēbrum, quod etiam est humidissimum sunt collocati. Vocat autem Philosophus cerebrum frigidissimum & humidissimū omnium nostri corporis partium, ideò persuasus, quod videret ipsum sanguine carere, ineptumq; excrementum esse ad omnem vsum: ac proinde de in 2. part. ani. cap. 7. concludit, animalia eius tantū ratione cerebrum obtinuisse, vt calor cordis feruens temperaretur, quod experientia probauit: animantia nanquam sanguine destituta, cerebro etiam carent: quorsum enim illud habeant, cum nullum huiusmodi vsum ex illo percipere queant? Sed his omissis, nonnulla de olfactu ad hæc addamus. Primū autem omnium notemus, Aristotelem hoc in loco, habita tantū obiecti ratione, de organo olfactus fuisse loquutum: atque id rectè, cum hic sensus non modò spiritualiter vt visus, sed realiter etiā & quasi *συναίσθησις* afficiatur: quò fit vt licet videndi *Æstheterium* non fiat color, olfaciendi tamen instrumentum qualitatibus odorabilium imbuatur, eaque ratione igneus veluti odor efficiatur. Non ergo consideratur hîc *æstheterium* olfaciēdi quoad Esse suum propriū siue actum, primum iuxta quod frigidum est ob cerebri propinquitatem, itemq; siccum, vt infra dicemus, neque quod ad medium quo intercedente afficitur. Hoc siquidem respiciens Aristoteles secundo de anim. cont. 97. & 130. olfactum in animalibus terrestribus & volatilibus, aere medio, in aquatilibus, aqua media, mutari: atq; idcirco aeris aut aquæ esse asseruit. Sed quaritur, an verum sit, Olfact^o organum, si quo ad eius naturam absolutam spectetur, frigidum & siccum esse. Galenus in octauo de vsu partiū, in libello de organo olfactus, in quarto de causis sympt. & alibi, docet, verum propriumque olfaciendi instrumentum esse tubercula illa duo parte anteriori cerebri extantia & eminentia, mammarum papillis simillima, quæ summo ossi narium per quod cerebri superuacua in nares influunt, quibusque à spongia nomen est, obiecta insident. Id eò suadet quò læso cerebro anteriori sui parte cui duo illa tabercula insunt, sensus olfactus vnà ladataur. Hanc sententiam sequitur Io. Iand. & alii, qua posita, eiusmodi certè organum nonnisi temperationis frigida & humida, cuiusmodi cerebrum ipsum habet, obtinuisse dicere possunt. Testantur hoc omnia ferè medicorum scripta. Sed aliter Aristotelem determinare (affirmant alii) multis in locis, præsertim verò in priori de histor. anim. libro, cap. 2. vbi organum olfactus nares ipsas vocat: explicat Auerroes, id est neruos per narium substantiam diffusos: indicio est, quod canes venationi apti, vt commodius & acutius olfacere queant nares latas & valdè opertas habent, quin imo in secundo Collig. cap. 17. tribus rationibus sententiam Galeni impugnat: & certè (vt aiunt) Aristoteles, hoc argumento semper Galenum vrgere posset, Cerebrum tactu caret, ergo & quæ ab ipso oriuntur: sed vbi tactus abest, olfactus adesse non poterit: nota est argumentatio iis qui in Aristot. versati sunt: non est igitur quòd nos illam pluiribus illustremus. Afferre hîc que medici respondeant superfluū est, cum diligēter ab aliis pertractata atq; explora fuerit.

Illud

- A** Illud tantum dicere pro hac sententia non præmittam: Mirum nempe esse, Galenum (quem virum & quantum) tam suo illi argumento allato fide re plerunque solere, vt eo solo aliquando ausus sit affirmare, Cerebrum intellectus organum esse. Neque enim semper id instrumentum alicuius facultatis esse censendum est, quo læso facultas illa lædatur, læso etenim diaphragmate vis imaginandi læditur (teste eodem Galeno) & læsis neruis opticis, vt supra audiimus, visio læditur: non tamen aut imaginatiuæ organum, diaphragma, aut videntis facultatis aliud æstheterium quàm humorem Chry stallodem, vel Galenus, vel Aristoteles vnquam constituet. Hoc certè nil aliud est quàm parti per se tribuere, quòd illi ex accidenti & per consensum conuenit. Erit itaque natura huiusmodi æstheterii si hanc dicendi rationem sequamur, frigida & sicca qualis neruorum omnium est, vt constat ex secundo de partibus anim. cap. 2. quod confirmari posset, quia licet Aristoteles huiusmodi organum iuxta cerebrum ponat, quod frigidissimum & humidissimum vocat, tantum tamen ait materiam frigidi potestate calidam esse. Cæterum si quis de narium vsu, & cõstitutione à Peripateticis plura cupit, Aristotelem petat, in priori de hist. anim. cap. 11. quarto eiusdem, cap. 8. secundo item, ca. 10, & 16. Auerroem quoque secundo Collig. cap. 17, & primo eiusdem, cap. 7. Sed tollenda est ambiguitas: Nanque Auerroes secundo Collig. cap. 2. plures nostri corporis partes cerebro frigidiores esse affirmat, vt adeps, pinguedo: Galenus item secundo de temperam. cap. 3. neruos cerebro frigidiores esse affirmat. Dicemus ergo, cerebrum ob suum effectum, dici frigidissimum humidissimumque: ipsum enim solum, ob situm & quantitatem, frigiditatem & humiditatem in omnes nostri corporis partes inducit, quæ solutio elicitur, ex Aristot. in secundo de part. animalium, cap. 7. Non multo etiam negotio id dilui potest quod ex eodẽ capite obiicitur: Cerebrum nempe nõ aqueum sed terreum, idcircoque siccum non humidum esse: quanuis enim nonnulli dicant, Aristotelem ibi de temperantia cerebri natia loqui, tamen tutius & verius responderi debet, Aristotelem ibi quidem affirmare in cerebro partes aqueas terreasque prædominari, non tamen aqueas à terreis superari. quòd pro se afferunt, ex eodem cap. elixatum nempe concoctumque; cerebrum, condensari, siccescere, durumque effici, nullius momenti est, cum de cerebro in suo tantum naturali esse constituto non corrupto, sermo noster habeatur: proponitur autem ab Aristotele istius effectus experientia, vt in cerebro, terreas quoque partes reperiri demonstrat.

Τὸ δὲ αἰσθητὸν γῆς τὸ ὃ γὰρ μὲν εἰδὸς τι ἀφῆς ἔστι. καὶ διὰ τοῦτο πρὸς τὴν καρδίαν τὸ αἰσθητὸν αὐτῆς. τῆς τε γούσεως καὶ τῆς ἀφῆς. ἀντικείμενον γὰρ τῷ ἐγκέφαλῳ αὐτῆ, καὶ ἐστὶ θερμότερον ἢ τῶν μορίων. καὶ πλεονέκτητον αἰσθητῶν τῶν σώματων μορίων, ἕως τοῦτον τὸν ὄρον διαρισμένα.

- D** 26 Organum autem tactus, terræ est. Atqui Gustus species quædam tactus existit: Proptereaque iuxta cor æstheterium ipsorum, Gustus inquam tactusque situm est: Cerebro siquidem cor cæteris partibus calidius existens, oppositum est. Sed de Sensitiuis quidem corporis partibus, hæc determinata sint.

Tactus organum itemque Gustus, quòd is ad tactum referatur, terræ tribuit. Mox suæ sententiæ confirmationem, superiori simillimam adducit: ea verò est: Æstheterium Tactus iuxta cor fuisse collocatum, quod vt est cerebro

k.ii.

oppositum, ita est omnium nostri corporis partium calidissimum. Postremò A
 epilogum secundæ partis principalis totius huius libri ponit, & id quidem
 paucis, quibus tamen solis Alexandri sententia possit infringi, qui putavit A-
 ristotelem hætenus rhetoricè potius, quàm philosophicè de natura Æsthe-
 teriorum fuisse loquutum. Omnia in contextu plana. In eo tantùm aliqua
 est obscuritas, quòd ea quæ de corde proponuntur ad id de quo agitur, non
 satis rectè accommodari posse videntur. Sed id quoque si ad superiora respi-
 ciamus, item quæ ad nonnullorum sententiam facilia erunt explicatu. Olfac-
 tus instrumentum circa cerebrum locum habuit, vt ab illius frigiditate & hu-
 miditate haberet, quo posset esse materia calidi & sicci, id est odoris recipien-
 di. Ita organum Tactus & Gustus frigidum & siccū siue terreum existens (vt
 isti aiunt) circa cor locatum esse debuit, vt eius caliditate temperatum in a-
 ctum sentiendi posset exire. Quauis enim nullus ignis vel ardens vel purus B
 (quicquid velit Simplicius) aptum æstheterium, vel medium sentiendi esse
 queat, absq; calore tamen nulla prorsus sensio effici potest, imò Auerroes se-
 cundo Collig. hoc argumento aduersus Galenum concludit, omnis sensationis
 initium à corde proficisci, cum ipsum sit fons caloris innati: In mediocritate
 igitur quadam & proportione sensuum cōsistit: quò fit, vt quæ multū frigidæ
 sunt partes corporis animalis, omnique calore aut sanguine propè destitutæ,
 vt ossa, pili, vngues, nerui, minimum aut nihil etiam sentiant. Natura igitur
 sagax, quæ animalis partibus integrè conseruandis, ob perpetuationē totius,
 studet, aduersus vnus partis excessum, alterius contrarium excessum, moliri
 solet, vt nempe iusta inter illas temperatio conseruetur, qua deinceps vna-
 quæque munus suum liberè queat obire. sed an hæc rectè etiã dicta sint infe-
 rius patebit. Porrò de organo Tactus & Gustus, hic multi multa. Nos autem
 & symbolum nostrum hæc de re paucis conferamus, ordine priùs propositis C
 quæstionibus quæ ad rem videntur pertinere. Quæritur itaq; primùm, quòd-
 nam sit Organum Tactus & Gustus: Mox vbi collocatum. Tertiò qua rati-
 one terreum dici possit. Postremò cur olfactus instrumentum ab obie-
 cto iudicatum est, Tactus & Gustus non item. Prioris quæstionis veritas,
 obscure quidem ab Aristotele in hoc præsertim contextu peti potest, quan-
 doquidem, idem Instrumentum in genere tam Gustui quàm Tactui tribuat:
 in speciè verò, quòdnam illud sit (vel vnum vel duo diuersa habeantur) non
 explicet. Censent ferè omnes insignes Philosophi, tam Tactus quàm Gu-
 stus instrumentum sentiendi proprium esse Neruum à corde proximè
 proficiscentem, & per corporis omnes partes linguamque ipsam distribu-
 tum. Possunt verò suam hanc opinionem probare verbis Aristotelis in se-
 cundo de anima, contex. 116. vbi ait, Quod intus est & carne tectum orga-
 num Tactus esse. Accedit ratio *ἀπὸ τῆς ἐκείνου*: Nam si illustris illa propositio, ab D
 eodem Philosopho inibi exposita locum in omni sensu habeat, (Sensile scilicet
 supra sensum positum sensationem non efficere)posito tamen tactili
 super carnem, tactus fiat, quorum vtrunque verum est, carnem tangen-
 di æstheterium esse non posse constabit. Auerroes item in secundo de ani-
 ma comm. 116. idem ratione adhibita, aduersus Alexandrum statuit. The-
 mistius quoque secundo eiusdem tractationis cap. 38. Galenus vbique & Cō-
 ciliator different. 48. eandem rationem dicendi sequuti sunt. Si qua vero a-
 lia loca, Aristotelis illis obiiciantur: Respondent statim, aliud esse de medio
 aliud de æstheterio sentiendi loqui. Carnem medium quidem tangendi
 dici, neruum autem æstheterium ipsum. Aristotelis igitur verba & Auerrois
 & a-

- A** liorum quibus carni hoc munus tribuunt ita interpretanda esse volunt (ex Auerroë ipso, secundo de anim. cont. 108. ac si de organo tangendi iuxta apparentiam impropriè que loquatur. Etenim cum caro fibris multis à nervis deriuatis permixta sit, & vix minima illius pars sincera reperiatur, potuit Aristoteles aliquando de carne tanquam de ætheterio proprio tangendi, loqui: Hæc Conciliator different. 48. & Auerroës secundo de anim. comment. 108. Colligunt itaque carnem esse medium, qualitates tactiles recipiens ac deferens, neruum verò proprium Tangendi ætheterium. Zimara in contrad. 55. secundi de anima, huic sententiæ se opponit, & argumento (ni fallor) demonstrante, si quidem sensus tactus mediocritatem contrarietatum obtinet iuxta Philosophi verba, tertio de anim. context. 66. ex quo colligit, iuxta auctoritatem eiusdem in priori de anima, context. 79. ossa, nervos, & pilos, quòd partes multum terreæ sint, non posse sentire.
- B** Quare aliam ipse sequitur opinionem, nimirum instrumentum proprium tactus Cor ipsum esse, ad hanc accommodat auctoritates Aristotelis prioris opinionem adductas, Auerroëmque errasse manifestè fatetur. Favere quidem videntur huic sententiæ verba Aristotelis in libello de somno & Vigilia capite secundo. Sed certè hanc non minus quàm priorem reiiciendam esse iudico. Et quantum ad priorem spectat, ommissis iis quæ Zimara aduersus eos proponit, quæ fieri potest vt nervos proprium esse ætheterium Gustus & Tactus ponamus, quin statim organum Olfactus cum organo Tactus confundamus? Præterea Aristoteles in priori de historia animalium, capite quarto, tactum in parte sanguinea collocatum esse disertè exprimit, nervi tamen omni prorsus sanguine destituuntur. Quantum verò ad Zimaram, vanum profecto esset, Aristotelem qui in hoc libello de singulorum ætheteriorum sensibus exterioribus conuenientium natura, agere instituit, nunc de organo proprio Tactus & Gustus agens, id quod omnis sensus fons est, nempe Cor ipsum proposuisse. Præterea cur de eo hic loquens non ait, cor esse, sed circa cor? Item quæ ratio esset vt Aristoteles priori de historia animalium, capite tertio, partem cui vim tangendi tribuit, nomine vacare diceret, si eam, cor esse, assereremus? Postremò quæ fieri potest vt organum quod terreum vocat, cor esse asseramus, cum ipsum sit, teste eodem Philosopho, omnium nostri corporis partium calidissimum & siccissimum? Idcirco magis crederem, quod clarissimis verbis affirmat Aristot. in priori de historia animalium, capite quarto, & in secundo de partibus, capite quinto & octauo. Alexander item in paraphrasi de animalibus, capite de tactu, Auicenna in secundo de animalibus, capite peculiari, Auerroës his in commentariis, & secundo Collig. capite de vsu carnis. Hi nanquam omnes adhibitis etiam rationibus, ad carnem solam, quæ ea mediocritate mollietiei & duritiei aliarumque qualitaturn prædita sit, quam huiusmodi sensus desiderat, tangendi munus precipuè deferunt. Rationibus autem aliter sentientium ita satisfacerem: Vt auctoritatem illam Philosophi ex secundo de animalibus context. centesimo decimo sexto sumptam, non aliter explicandam esse censerem, quàm ipsemet in eodem libro context. centesimo quadragesimo sexto, explicare voluit: Nimirum carnem non esse vltimum ætheterium tactus, quemadmodum neque visus oculum: hæc enim cor est, in quo vno tanquam in centro, communis sensus sedet, ab omnibus circù se positus sensibus exterioribus obiecta percepta, quasi vehiculis ad se tanquam ad vltimum delata cognoscēs, atq; discernens.

Neque obftet quòd hîc de sensu communi, ibi de exterioribus agat, imò expressè medium tangendi, carnem vocare videatur: si quidem illud addimus: **A**
 Cor omnium æstheteriorum communem esse particulam, iuxta sententiam, Aristot. in libello de somno & vig. cap. 2. quemadmodù etiam vis vna sentiendi omnib⁹ aliis particularibus cõmunis in illo residet: cum æstheterio tamen tactus maximam habere affinitatem, ac tantam, vt organum & subiectum aliarum sensuum & sensus communis diuersum esse videatur, harum verò idem: organum nanque visus est oculus, subiectum vero facultatis vidētis cor est: Auditus item organum est auris, subiectum cor idem. at organum tactus, eiusdēmq; cõmunis sensus subiectum, cor esse videtur. Quod quidem ita est intelligendum, vt eatenus tactum sensumque cõmunem in corde veluti in primo atque principali agente sensuum, & vt in proprio organo esse dicamus: quatenus cor ipsum primò natum ex Aristotelis sententia tactū in priori fœtus formatione percipit contrahiturque, non tamen videt, audit, aut olfacit, ac proinde ibidem Philosophus assererat cor ab aliis sensibus separari quidem posse, à tactu vero nequaquã: quo certè non tollitur, animal iam perfectum atque absolutum proprium tactus instrumentū & à corde separatum in suam salutem & conseruationem obtinuisse. Quum verò additur sensum non fieri absq; medio, non video cur cutim ipsam, qua caro septa est atq; vestita, omiserint omnes. Hæc nanque in tactu qui materialis multum, existit, cõmodum medium poni certè potest. Indicio satis est, quòd ea remota, tangendi quoque ratio destruat. De Auerroe & Themistio quid dicamus in promptu est, nimirum ipsos errasse. Ex his quæ diximus patet quoque, quid ad Zimaram respõdere possimus. **C**
 Quare maneat iam firma constitutãq; sententia hæc, carnem sensus Tactus, itemq; Gustus proprium esse æstheterium si id generatim consideretur. Speciatim autem dicere liceat, carnem linguæ vel alicuius instar linguæ obtinētis Gustus organum esse: Carnem, inquam, illam potissimum quæ priori linguæ parte continetur. Aliter medici: sed certè si vsum sensus gustus spectemus, naturæ sagacitatem, & experientiam, à sua causa cadent. Cibos si quidem noxios & gratos lingua gustando discernit, pro foribus ergo, & ante ipsum vestibulum (vt ita loquar) ne quid inimicum aut insuauæ intus per os cuius ipsa custos est, admitteretur, gustandi facultate prædita esse debuit. Quid quòd si cibis ipsis humidioribus aut siccoribus intimam linguæ partem (radicem dicunt medici) extima quæ linguæ cuspis nuncupatur intacta, oblinias, tangasue, minus te gustare percipies, quàm si sola cuspis iisdem cibis afficiatur. Tactus autem æstheterium, Carnem totius corporis esse constituemus. Nota est vis, notusque vsum sensus Tactus, ex **D**
 his quæ secundo & tertio de ani. Aristot. proponit, & Interpretes inibi pluribus expendunt. Quapropter non est quòd plura ad hanc rem probandam afferamus, ne omnia in hunc libellum congerere velle videamur. Porrò que de Gustus æstheterio proposuimus, Aristoteles in priori de hist. anim. cap. 2. & secundo de anim. cap. de Gustu scripta reliquit. Hic verò omnia ista consulto omisit, quòd sibi ad naturam æstheteriorum iuxta numerum elementorum declarandam vt instituerat, vnum commune æstheterium Tactui & Gustui (qui quodammodo etiam vnus sensus sunt) proponere, sat fore perspiceret. His quæ diximus, duo ex propositis quæsitis expediuimus: Nunc anteaquam tertium enodemus, scrupulum qui adhuc restat euellamus. Aristoteles alia æstheteria circa cerebrum, vnicum hoc Tactus & Gustus circa cor esse docet, atqui non multo minus caro linguæ, magis verò caro pedis quàm oculi, nares, auris que à corde abesse apparet. Aristoteles in lib. de Iuuent. & Se-

A & Senect. cap. 2. idem, aliis tamen verbis (ni fallor) quærit. Sed non respõdet. iam enim in libro secundo de partibus anim. cap. 10. alibi que quæsito satisfecerat. Summa est, Aristotelem non asserere gustum solum tactumque in corde esse, alios verò tres sensus in cerebro: neque item de æstheteriis id censet. Quandoquidem vbi tactus est, ibi omnes alii sensus reperiantur. Hæc itaque in speciem tantum protulit: etenim à corde, vt ait Alexander, hi duo manifestè pendent, nerui enim per carnè distributi per substantiã cerebri non transeunt: illi verò tres à cerebro immediatè oriri videntur, cum neruuli eorum licet à corde proficiantur, mox tamen per cerebrum deducantur. Præterea cum cerebrum molle sit, facilè ea quæ sub visum, auditum, olfactumque cadunt, in eo speciem sui possunt imprimere: tactilia verò nequaquam, cum enim materialiora existant, pro sua actione duriores in suo æstheterio consistentiam exigunt. Huc accedit, nunquam visum, auditum, & olfactum, in corde fieri, nisi primùm species per cerebrum ad cor deferantur, gustum verò tactumque effici, licet gustatiles, tactilesque species nullo modo per cerebrum deducantur. Locus hinc exigere videretur, vt totam hanc de sensuum principio & fonte Aristotelis sententiam discuteremus: sed hæc in quæstione peculiari de sede Animæ pluribus aliàs. Præstat igitur vt ad reliqua pergam⁹.

B Caro terrea est, si cum aliis æstheteriis conferatur: eget enim tactus vt Auerr. secundo de anim. comm. 130. monet, consistentiam & soliditatem quandam, quam à natura terrea ob eius frigiditatem obtinet: frigidi siquidem est condensare, vt prior. meteor. traditur. Aristoteles item secundo de anim. cont. 3. probat corpus animalis firmum esse oportere, idcircoque ad hoc vt consistat non ex aere vel aqua solum constare, sed principatum terræ obtinere, necesse fuisse: atqui, vt in eodem libro probatur, tactum in omni sui parte habet animal, tactus igitur ab huiusmodi dominio terræ constitutus erit. Cur verò animal siue etiam tactum dominiis terræ fuisse oportuerit, rectè Gand. ex Alexandro & Alb. quæst. 15. explicauit. Nos hisce positis, tria auctarii loco addamus. Atque illud primùm, Quæ Philosoph⁹ de corde attulit his in verbis, aliter ad id de quo agitur esse accommodanda, quàm suprâ aliorum interpretationem respicientes accommodauerimus. Est cor substantiæ carneæ simillimum, primùmque in formatione membrum, vt sæpe monet Aristoteles, idcircoque caro quæ æstheterium tangendi est, & à corde à *μίστρος* profecta, iuxta cor posita esse dicitur, à quo scilicet consistentiam illam & soliditatem, præterea verò caliditatem, qua in actum tangendi exeat, habere possit. Alterum est, non idcirco sequi (vt nonnulli aduersus nos asserunt) frigidiora, magis sentire: nam non dicimus organum tactus esse terreum quia frigidum, sed quia solidum, quam soliditatem à frigiditate quidem habere potest, non tamen frigiditas excedens est, & qua media tangat, cum potius omnem ipsa sensationis rationem destruere valeat: neque certè Aristoteles secundo de anima, cum terram partim explodit, partim retinet, in æstheteriorum natura proponenda: aliter est, quàm hoc modo intelligendus. Tertium, quo postrema etiam quæstio ad exitum perducere poterit, illud est: Errasse illos qui dicunt Aristotelem de organo tactus non absolute, sed habito tantum ad obiectum afficientem, & mutantem respectu vt de olfactu loquutum fuisse. Etenim præterquam quòd Aristoteles de obiecto hinc nil loquitur, vt de olfactu agens, antea loquutus erat, falsum est etiam quod aiunt, Obiectum proprium tactus esse terreum, cum primò & præcipuè tactus à primis qualitibus immutetur, quæ nequaquam terrea, sed principia sunt elementorum. Hæc Aristot. secundo de ortu & interitu cont. 6. & 8. & secundo de anim. cont. 29. Quare de olfactu quidem

k.iiii.

id, quod isti aiunt, concedimus esse verum, de tactu negamus. Ratio verò dif-
criminis tota inde haurienda est, quòd híc Aristoteles ostendere duntaxat in-
stituit, quatenus æstheteria singula, singulis elementis accommodare possimus. A

Περὶ ἧς καὶ ἕκαστον αἰσθητῶν αἰσθητῶν, οἷον λεῖω χρώματι, ψόφω, ὄσμῃς, ἔ-
χυμῶ καὶ ἀφῆς, καὶ θόλου μὲν εἶρη) ἐν τοῖς ἀπὸ ψυχῆς, τί τὸ ἔργον αὐτῶν, καὶ τί τὸ ἐνεργεῖν
καὶ ἕκαστον τῶν αἰσθητῶν. τί δὲ ποῦτε δεῖ λέγειν ὅτι οὐκ αὐτῶν, οἷον τί τὸ χρῶμα, ἢ τί τὸν
ψόφον, ἢ τί τὴν ὄσμην, ἢ χυμὸν, ὁμοίως ἢ ἐπὶ ἀφῆς σκεπτόμενον, ἐπὶ τῶν ἀπὸ χρω-
ματι.

27 De singulorum autem æstheteriorum sensilibus, dico autem colore, so-
no, odore, sapore, tactu, generatim quidem in libris de anima, quod sit il-
lorum opus, & quale per singula æstheteria operari, expositum est. Quid
verò vnumquodque ipsorum liceat appellare, ut quid color, quid sonus, B
quid odor, quid sapor, necnon etiam quid sit tactus, nunc explicandum
est. Primumque à colore ordiamur.

Tertiam partem aggreditur, in qua de propriis obiectis Æstheteriorum
doctrina traditur. Fines siquidem instrumentorum omnium opera sunt, ad
quæ tamen tantum, suorum obiectorum præsentia, valent exire. Sunt autem
æstheteriorum obiecta propria, quæ sensilia vulgò nuncupantur, color nim i-
rum, sonus, odor, sapor: postremò tactus, i. (ut rectè Alexander explicat) id quod
tactu percipitur. Quoniam verò de iisdem sensilibus, multa in libris de anima
disputauerat, ne quis hæc tractationem veluti superuacaneam, frustra que re-
petitam, damnaret. Proponit primum quid ibi de his egerit, mox quid híc sit
acturus. Summa est, diuersa ratione híc atque ibi de illis agi. In libris siquidè C
de anima, ista eatenus pertractata sunt, quatenus vel ipsam sensationem adhuc
efficiunt, vel iam effecerunt. Dicam paucis & planius: Quatenus ad sensus, tã
generatim, quàm sigillatim referuntur, illòsque afficiunt. Híc verò quid quic
que sensile sit, id est natura vniuscuiusque sensilis præcipuè explicandum est,
quemadmodum ipse in sequenti particula disertè fatebitur. Dextrè igitur A-
lexandri verba pro re hac intelligantur. In posteriori contextus parte, exordiũ
horum tractandorum, ab obiecto visus, id est à colore sumpturum se esse mo-
net, & iure: siquidem cum sensus visus aliis perfectione prior sit, ut antea dixi-
mus & ex secundo de ort. & int. cont. 7. constat: obiectũ cui in sensatione assimi-
latur, & quasi vnum idẽmque euadit, proportionem perfectionis æqualem in-
ter alia sensilia obtinere debuit. Porro simillimus est huic loco cont. 54. prioris
de cæl. in quo Arist. de Infinito ibi alia ratione, quàm in libris de Principiis se D
disputaturũ esse proponit. Vnde iure doctissimus Zimara ibi annotauit, indo-
ctos haberi debere eos, qui Aristotelis artẽ, & miram in docendo dexteritatẽ,
variãq; rationem non perspicientes, cum vel eadẽ argumenta in diuersis sciẽ-
tiis, aut easdẽ tractationes repetitas videant, eũ *καταλογίας* audet accusare. (Sin-
gularũ æstheteriorũ). explodit ab hoc argumento sensilia cõmunia: (genera-
tim quidè in lib. de anima) his opponuntur illa, (per singula æstheteria) καὶ δὲ λε-
καὶ ἕκαστον. Et tunc planus est sensus: nã lib. 2. illius tract. cum de sensu in cõmu-
ni, sensationisq; ratione, tum de vnoquoq; sigillatim agit. (ἐργον ὁμοειδῆ) non diffe-
runt, ut puto, nisi quã illud respicit opus iã effectum: hoc verò cum fit, vere si-
quidem tunc dicuntur sensilia operari, cum ad actum deducunt sensus, qui in
potestate sensationis erant: deducunt autem imprimendo in eos species suas,
quibus illum perfectè afficientes & immutantes, operari dicuntur, sensio-
nemque.

- A** némque mox producere. Verùm quia dum sensilia operantur, sensúsque afficiunt, actu fiunt idem quòd sensus, quod ἔργον rationem, sensionísque iam factæ habet, idcirco eatenus opus sensilium appellari potest. Hæc eliciuntur ex Aristot. lib. citato cont. 62. 138. 139. 141, & 144. Porrò quæri solet, cur cùm de quinque obiectis acturum se esse proponat, de tactu deinceps & sono nil prorsus loquatur. Respondetur, obiecta tactus esse tactilia ipsa, id est primas qualitates, caliditas nempe, frigiditas, humiditas, siccitas. itemque secundas, nimirum mollities, durities, asperitas, leuitas, aliáque huiusmodi, quorum natura generatióque in secundo de ort. & interit. & 4. meteor. fuit exposita. Neque est quòd quis excipiat, tam libros de anima, quàm hunc, libros de ortu, & meteorologicos sequi, in libris tamen de anima de tactilibus tractatum fuisse. Nam id quidem verum est, sed alia ratione, quâ scilicet ad sensum suum referuntur. Vrgere quis magis de sono posset, etenim tam aliorum quàm eius in libris de anim. mentio facta est, cur ergo alia repetuntur, ille nequaquam? Adhuc respondendum est, eandem esse rationem generationis soni, & auditum afficiendi, imò vix sonus considerari potest, quin ad auditum referatur, quandoquidem nullam habeat naturam in re consistentem, sed sola qualitas sit, ex percussione duorum solidorum resultans. Dum ergo sonus efficitur, sensibile est: cùm primùm autem sensibile esse cessat, sonus item esse definit. Itaque nulla alia ratione, ea excepta quæ in libris de anima exposita est, de ipso agere fuit opus. Sed alia meo iudicio dignior, & non contemnenda dubitatio superest. Etenim Aristot. in primis huius libelli verbis, proponit se de operibus animatorum acturum: imò in tertio de anim. cont. 54. citant hos libros, sub nomine librorum De communibus animæ & corpori actionibus: Nunc contra de sensilibus loquuturus ait in libris de anima, de ipsorum operibus & operatione fuisse disputatum. Satisfiat dubitationi hoc modo: Aristotelem in libro de anima ex accidēti de operibus egisse. Acturus siquidem de anima quæ non ex propria ipsius natura, id est, vt loquuntur, quidditatiuè, sed ex munere siue operibus tantùm declarari poterat, illam per actum corporis definiuit, actūque tam primùm quàm secundum esse demonstrauit: qua ratione de sensilibus, quorum præsentia operatio fit, verba facere coactus fuit. Nec quis iterum occasione huius responsi ductus, quærat, quâ fieri possit, vt libellus hic de operationibus animæ & corpori communibus, nuncupari debeat, cùm nil huiusmodi continere videatur. Primùm enim inscriptio illa tertii de anima, itēque propositio exordii communis initio huius tractationis propositi, non hūc duntaxat libellum, sed omnes alios supra enumeratos respicit, in quibus ipsæ tractantur, præterea nihil. Mox, cùm hîc de organis sensuum & sensilium potestate (quorū tamen actus operatio est) sermo sit institutus: de operibus quodque iure appellationem sumere potuit.

Ἐστὶ μὲν οὖν ἕκαστον διχῶς λεγόμενον, τὸ μὲν ἐνεργεία, τὸ δὲ δυναμίς. τὸ μὲν οὖν ἐνεργεία, χρώμα & ὁ ψόφος πῶς ἔστι τὸ αὐτὸ ἢ ἕτερον, ταῖς κατ' ἐνεργείαν αἰσθήσεσιν, ὅσον ὁράσει & ἀκούσει, εἰρήται ἐν τῷ αὐτῷ ψυχῆς. τί δὲ ἐν ἕκαστον αὐτῶν ποιήσει τὴν αἰσθήσιν & τὴν ἐνεργείαν, γὰρ λέγωμεν.

- 28 Quoduis sensibile dupliciter dicitur, vel enim actu, vel potestate. Sed qua ratione color actu, itémque sonus, sit idem atque diuersum, à sensibus actu, hoc est à visione & auditione, in libris de anima expositum est. Quid verò vnumquodque illorum, sensum actumque efficiens sit, nunc declaremus.

Vt scopum suum magis adhuc patefaciat, illius distinctionis meminit quæ in libris de anima non semel proposita atque explicata fuit. Etenim tam animæ, quàm obiectis tributa est. Dicitur autem tunc sensibile esse in potestate, cum sensus item sub potestate reperitur: tunc autem in actu, cum & sensus in actu, sensibile inquam in actu vocatur, non cum est dispositum ad operandum, efficiendumque sensum, sed cum iam sensum afficit atque immutat. Est autem sensibile actu idem cum sensu actu, quatenus sensibile actu à sensu sentitur, tunc enim quia sensus sensibili assimilatur, idem cum illo euasisse dicitur: diuersum autem, quia ratio vtriusque diuersa est: aliud enim sensus est, aliud sensibile, hoc item agentis, ille patientis munus obtinet. De his igitur hoc modo se iam egisse monet Philosophus. In sequentibus verò alio modo, nimirum qua potestate sensibilia sunt, de iisdem acturum se esse pollicetur. Voco autem sensibilia potestate, quæ licet naturam aliquam consistentem seorsim habeant, ut color in tenebris, itemque in lumine, sed absente sensu recipiente, nondum tamen ad sensum referuntur: idcircoque actu quidem color eo tempore dicitur, sed sensibile tantum potestate.

Ὡς περ οὐδ' εἰρήται περὶ φωτὸς ἐν κείνοις, ὅτι ἐστὶ χρῶμα τοῦ διαφανοῦς καὶ συμβεβηκός. ὅταν γὰρ ἐν ἡ τι πυρῶδεν ἐν διαφανεί, ἢ μὲν παρουσία φῶς, ἢ ἡ σέβησις ἐστὶ σκοτία. ὁ δὲ λέγομεν διαφανές, οὐκ ἐστὶν ἴδιον αἴερον, ἢ ὑδατῶς, οὐδ' ἄλλε τῆρ οὕτω λεγομένων σώματων, ἀλλὰ τίς ἐστὶ κοινὴ φύσις ἐδωαμεις, ἢ χωριστῆ μὲν οὐκ ἐστὶν, ἐν τούτοις δὲ ἐστὶ, ἐ ἀλλοις σώμασιν ἐν πάρχει τῶς μὲν μᾶλλον, τῶς ἢ ἡττον.

- 29 Quemadmodum igitur ibi dictum est, lumen est color perspicui ex accidenti. Etenim cum aliquid igneum perspicuo inest, præsentia illius lumen est, absentia tenebræ. Quod verò perspicuum vocamus, non est quid aeris, aut aquæ, aut alterius ex corporibus ita nuncupatis, propriū: sed communis quædam natura & vis, quæ certè separata non est, sed in illis aliisque corporibus inest, & in his quidem magis, in his verò minus.

De coloribus tractatio instituitur. Quæ tota ut planior reddatur, agè in tres præcipuas partes distribuatur. Prior, in qua nunc versamur, principia colorum continet. Secunda, definitionem ipsam coloris venatur atque proponit. Tertia, species & differentias eorundem declarat. Absoluuntur hæ omnes in tertio hoc capite, quas nos suis locis indicabimus. A duobus igitur principiis, nempe lumine & διαφανεί, tota colorum ratio præcipuè pendet. Idcirco Arist. in hoc context. nonnulla primùm de lumine, mox de διαφανεί alibi iam declarata paucis repetit, atque supponit. Quam rationem dicendi sequentes, contextum in duas partes distribuemus: Prior de lumine est, quod formæ vicem gerat. Posterior de diaphano, quod materiæ instar & subiecti hac in re obtineat. Lumen ergo, colorem perspicui ex accidenti esse, in libris de anim. iam ostensum fuisse proponit: sed vbinam? Profectò non nisi in cont. 69. vbi ait, Lumen esse veluti colorem diaphani. Primùm ergo accipiatur, quod Auerroes ibi monet, per διαφανές scilicet id intelligi quod non definitum siue terminatum est, cuiusmodi aer: qua de re infra. Dicitur itaque lumen esse veluti color huiusmodi διαφανές, quatenus quemadmodum per colorem, corpus coloratum, quæ coloratum sub aspectum cadit, ita per lumen tantum, corpus διαφανές aspicitur. Est ergo lumen perspicui actus & forma, veluti color corporis colorati: atque hinc fit ut dicere possimus hanc definitionem ab illa quæ initio con-

- A** contextus 69. ponitur: ita verò habet. Lumen est actus pellucidi quatenus pellucidum est. Indicio est quod Aristoteles priorem illam à nobis adductam, tanquam huius interpretem statim subdit. Verbum autem *ἡ συνβέβηκός* illud vult, quod sequentia verba disertè declarant, nimirum lumen inesse perspicuo cum corpus adest igneum, vel eius generis aliquod, id est non à principio intrinseco diaphani, sed extrinseco, corpore scilicet illustrante: idcircoque non per se, sed ex accidenti siue per aliud, diaphanum lumen habere, lumenque diaphanum colorare dicitur. Non ita de colore se habet. causam siquidem coloratum omne, sui proprii coloris in seipso obtinet. Hæc Alexander & Simplicius, imò Aristoteles ipse in contextu vt patet, & in secundo de anim. cont. 68. cum lumen extraneum diaphani colorem vocat: Quare qui læues quasdam & minutas speculationes pro huius loci explicatione commenti sunt, tenebras luci offuderunt: atque vtinam quæ afferunt non omnia ambagibus, atque absurditatibus scaterent. Nam præterquam quòd improprie dicatur lumen tunc dici esse in pellucido, quando colores percipiuntur: cum è contra potius & à priori, ex secundo de anim. cont. 67, & 73. tunc tantum colores percipi, cum lumen est in pellucido, sit affirmandum, falsum est etiam & à mente Aristotelis alienum, quod hinc colligunt, Lumen scilicet idcirco dici colorem ex accidenti, quia cum coloribus sentiatur, non autem ipsum per se. Primum enim tam lumen ferit oculos nostros, quam color, licet aspectum non terminet vt color, vt ex secundo de anim. context. 71. elicitur. Præterea Philosophus in præsentī context. non docet, lumen videri per accidens, sed esse colorem diaphani ex accidenti. Iam verò quod addunt, ex Themistio & Simplicio, Lumen idcirco quoque dici colorem, quia causa sit inspectionis colorum, & receptionis eiusdem in pellucido, nisi dextrè intelligatur, falsum est: lumen enim ad videndum, non est necessarium ex parte coloris (habet enim color in seipso causam vt sit spectabilis) sed ex parte diaphani, quatenus illuminando ipsum in actu esse facit, quod quidem color præstare non potest, cum lux non ita pura, sed ob mixtionem corporis obumbrata imperfectaque sit. Id præterea quod subiiciunt, ex accidenti nempe colorem vocari, quandoquidem quæ quarto modo per se aliquid esse dicuntur, hoc modo se habeant, nullam vim ad explicandum contextum habent. Hic siquidem comparatio fit inter lumen & *ἡ σφαιρική*, non inter lumen & colores. Nec magis Alexander, qui putauit nonnulla verba ad hunc contextum addenda & interponenda, audiendus erit: omnia enim hisce paucis plana sunt. Porro de luminis natura, quæ Peripatetici pluribus alibi docuerunt, & Interpretes hic attulerunt, ad pauca reuocare & proponere libet. Lumen certè non est corpus, vt Antiquiores nonnulli putarunt, licet moueri, flecti, frangi, tandemque ex se subsistere videatur: quomodo nanque actus *ἡ σφαιρική* esset: quomodo item in instanti moueretur, quandoquidem illuminatio medij non per partem post partem, sed simul momento fiat: Subsistit autem in corpore luminoso, & ad illius motum, flexionem, & fracturam, moueri, flecti, frangi que & ipsum dicitur. Non est item spiritualis substantia à Sole egrediens, vt Plato per læpe asserit: substantiarum enim penetratio admittenda esset, duòque corpora simul in eodem loco reperirentur, lumen siquidem Solis, & cælum, & ignem, & aerem penetrat: non perciperetur item à sensu, cum nulla spiritualis natura sub sensum, qui corporeus est, cadere possit. Erit ergo lumen si in se spectetur, nil aliud quàm lucis à qua veluti effectum profluit, similitudo. Est enim lux corporis cælestis peculiaris & actiua, qualitas nullum prorsus contrarium obtinens. Participatio illius in *ἡ σφαιρική* lumen dicitur, in opaco color: qua ratione lumen
- B**
- C**
- D**

lucis effectum similitudinemque nuncupauimus. Dicitur autem actus per-
 spicui, quatenus tantum, ipsum spectabile reddit: idcircoque ex accidenti il-
 lius color ab Aristotele vocatum est. Transeo nunc ad secundam contextus
 partem, vbi de *διεφαιεί* agitur. Docet perspicuitatem non esse qualitatem ali-
 quam propriam, aut aeris, aut aquæ, aut alterius eiusmodi corporis, sed com-
 munem potius naturam corporum omnium perspicuitatē obtinentium, ac
 si diceret aer (aut quoduis huiusmodi corporum dicas) nō quaten⁹ aer *διεφαιεί*
 est, ita vt sibi propriè passionē hanc vendicer, aliis verò per accidens contingere
 dicatur: sed quatenus naturam hanc habet, quæ communis omnibus est.
 Cunctis igitur huiusmodi corporibus per se inest hæc qualitas, vt suprà ca-
 pite secundo monuit Aristoteles, nulli tamen propriè, vt in contextu 68. se-
 cundi de anim. tradidit, tunc enim aliis per accidens tribueretur. Qua argu-
 mentandi ratione vsus est Aristoteles in secundo de anim. cont. 134. vbi sensi-
 lia communia non propria alicuius sensus, sed per se communia omnium ef-
 se eo probat, quòd secus per se ab vno, ex accidenti ab aliis perciperentur. De
 perspicuitate autem, non est quòd plura dicamus, quàm qualitatem quandā
 esse, quæ corpori cælesti, igni, aeri, aquæ, mixtisque nonnullis, vt crys-
 tallo, gē-
 misque, per naturam nomine carentem conuenit. dico nomine carentem,
 quia neque à spiritualitate (vt ita dicam) neque à raritate rei (vt videri alicui
 posset) proficiscitur. Multa nanque spiritalis naturæ itémque rara sunt, quo-
 rum tamen nullum *διεφαιείαν* obtinuit: quòd fit vt à nonnullis dictum sit, *διεφαιείαν*
 nil aliud quàm ex natura raritatis & spiritualitatis particeps, quasi resultantem
 affectionem esse: id etiam ostendi verbis Philosophi aliquo modo posset,
 cum ait in contextu 68. suprà citato *διεφαιείαν* cælo & his inferioribus esse com-
 munem, ob eandem naturam quæ in vtrisque reperitur. Vnum quod Ale-
 xander pro re hac docet annotare item placet, cætera ex ipsomet petantur.
 Illud verò est, perspicuitatem idcirco dici, quia ea tātū media lucēque præ-
 sente, aspectus in rem obiectam coniici possit. Cæterum, quo ad contextus
 verba attinet, illa quæ habent (quæ certè separata non est) vario modo ab In-
 terpretibus, & ni fallor, ab omnibus malè explicantur: Thomas Communia
 illa re separata à Platone inducta, innui atque explodi his in verbis putat, ac si
διεφαιείαν quid huiusmodi non esse, sed in ipsis corporibus esse suum obtinere
 doceamur. Atquē Aristoteles non absolutè de natura *διεφαιείας* loquitur, vt
 quærere nunc debeat, vtrum per se separata existat: sed in ordine ad corpora
 in quibus inest, ad quæ respiciens, separatam non esse affirmat: à sensu igitur
 Aristotelis aliena est (licet vera) expositio Thomæ. Alexander quem permul-
 ti sequuntur, idcirco *διεφαιείαν* separatam non esse dici putat, quia cum qualitas
 quædam sit, non nisi alteri inhæret, ex priori de ort. & int. cont. 8. Sed iam vel
 cui libet notum est accidentia à substantiis non separari: atque hoc Aristoteles
 non modò in loco iam citato, sed sæpius inculcat: quorsum ergo nunc id de
διεφαιείαν? Dicendum est ergo *διεφαιείαν* eatenus inseparabilem dici, quatenus nō
 est per se vnus illorum corporum propria, sed omnium communis: ac si ita lo-
 queretur: *διεφαιείαν* non separatur ab aliis, & determinatur ad vnum, sed in om-
 nibus reperitur, licet in hoc magis & in illo minus, & hoc iure, cum qualitas
 sit & accidens, quod magis & minus recipere valet. (Et in his quidem magis).
 Thomas horum verborum occasione, Lucidorum corporum omnium &
διεφαιείαν gradus proponit. Quos paucis additis & mutatis, quòd ad verba Philo-
 sophi explicanda valeant, & ex Alexandri digressionem sumantur, hic apponere
 & in Tabellæ descriptionem redigere placuit.

In

IN GENERE Spectabilis communiter
accepti aliquid se habet
vel vt

A

Actus
Est ipsum Lumen
quod reperitur
primò

Potestas
Est id quod propriè lu-
men suscipere potest.&
vel

B

In corpore
cælesti:
mox

Est perfectè ad actum dedu-
ctum, atq; ad eò lumine plenū,
vt nil huiusmodi vterius su-
scipere, quin & lumen ex sese
emittere possit.

Non obtinet ex se
lumē in actu, sed ip-
sum recipere po-
test: Diaphanū
vel

In inferio-
ribus.

Sol

Non recipit lumen
nisi sola superficie.
Terra
Quæ maximè distat
à cælesti corpore.

Per totum illu-
stratur corpora
cælestia exceptis
astris: indicio est,
quòd videmus
stellas octauī
orbis.

alia Astra
ordine.

C

Ignis

Ignis in propria
sphaera ob sui pu-
ritatem & ra-
ritatem.

Corpora illa quæ no-
ctu tantum, ob exi-
guitatem sui lumi-
nis lucent.

aer

D

aqua

mixta quædam in quibus aer
vel aqua dominatur.

Ὡς περ οὐκ ἐστὶ σωματικῶν ἀνάγκη τὴν εἶναι ἕξαστον καὶ ταύτης.

30 Ut igitur corporum necesse est aliquod extremum esse, ita huius. A

Iam incipit indagare & quasi venari coloris definitionem. Quod facit colligendo nonnulla ex principiis positis. Dixerat perspicuum communē quandam esse naturam, quæ à corporibus illiusmodi separari nequiret. Infert nūc ex eo, perspicui terminum quendam esse oportere. Illatio certè valet, quandoquidem corporis cuiuslibet physici, vel simplicis vel compositi finita magnitudo, & cuiusvis finitæ magnitudinis, aliquis terminus sit. Hæc satis nota sunt ex priori de Cælo, à cont. 33. vsque ad 75 & tertio phy. à cont. 42. ad 46, & ad finem etiam vsque. Consequutio valet, quoniam (vt ait Alexander) cum corpus physicum, corpusque diaphanè vnum idemque numero sint, ratione tantum discrepantia, non modò tam huius quàm illius aliquis terminus, verum & idem profus erit. Quemadmodum autem, ratione tantum differunt corpus physicū & diaphanè: si quidem quæ diaphanes, vt antea monuit Arist. magis & minus recipit, qua vero corpus physicū, nequaquam: ita & hi termini ita se habebūt vt subiecto sint idē, ratione tamen differentes. Corporis terminus est superficies itemque diaphanè: sed huius per accidēs, quatenus nēpe per se terminus est corporis naturalis, cui accidit esse diaphanè. Ecōtra per se terminus corporis diaphanè color esse dicetur: per accidēs verò corporis physici, quatenus scilicet superficiēi accidit. Hinc patet superficiem & colorem re idem esse, ratione differre: si quidem hic vt qualitas, & vt per se terminus diaphanè: illa verò vt quantitas, & vt per se terminus corporis physici consideratur. Colligatur itaque Diaphanè eatenus tantum (qualitas enim quædam est & ex se non subsistēs) quatenus cum corpore naturali eadē efficitur, i. vt loquuntur, idētificatur, terminū obtinere. Nonnulla hīc annotauit Thomas ad definitionum rationem pertinentia, quæ vt alicuius vsus sunt, ita quin paucis à nobis illustrarentur prætermittendum fuit. In definitione accidentium (ait ipse) semper subiectum ponitur. Addendum est, Accidentia non vnicam definitionis rationem obtinuisse. Primum enim eam definitionem habent (omitto illam quæ à rebus aduentitiis ducitur) quæ ex definiti genere, ac differentiis constans, in substantia verissimè locum habet: præterea aliam que causam exprimit à qua causa ita pendet affectio, vt per eam sit & conseruetur. Atque hæc adeò vera & certa omnium præsertim propriarum affectionum definitio est, vt si proprium illarum genus, & proprias differentias afferamus, nomen duntaxat explicasse videamur. Prior igitur illa quæ genus & differentiam in definiendo adhibet, necessariò subiectum continet, aut expressè aut saltem occultè. Nam si dicas virtutem esse habitum in mediocritate consistentem, dum habitum profers, certè significas virtutem in aliquo subiecto reperiri (habitus enim est rei habentis habitus) in anima nempe sentiente & appetente. Fortasse autem excipienda est quantitas, quæ cum principium tantum patiens sit, & imperfecta quædam forma, nullam sibi propriam materiam exigit, idcircoque sine materia & subiecto à mathematicis definitur. Ad hæc animaduertendum est, Illud quidem verum esse, accidentia omnia per subiectum definiri, quandoquidem, sola substantia ex se consistat, reliqua verò omnia in ipsa esse habeant, ab eaque nequeant separari. Sed interea ponendum est discrimen inter ea quæ maximè propria accidentia vocantur, quas proprias affectiones in secundo modo eorum quæ per se dicuntur collocatas appellamus, & accidentia per accidens ab Auerro septimo metaphy. comm. 18. vocata, id est quæ nullum sibi certum subiectum determinant: illa
siqui-

A siquidem per proprium, vt Aristot. 16. cont. 41, & alibi fatetur: hæc vero per commune definiuntur. Addit Thomas, In definitione accidentis abstracti subiectum differentia instar, in definitione autem concreti, generis munus, obtinere. De affectionibus propriis illud annotare placet: (nam reliqua de his ac de cæteris accidentibus, notum est quid Auerroes. 7. metaphy. 15, alibi que, & alii interpretes infinitis propè in locis tradiderunt.) Quemadmodum differentia apud logicum, partim ad genus cuius est differentia refertur, quatenus nempe illud constituit, partim ad categoriam qualitatis, quatenus respõdetur in quæstione quâ quale quid sit quæritur: ita propriam affectionem apud eundẽ logicum, partim referri ad secũdam speciem qualitatis, quatenus quale denominatiuè subiectum reddit, partim autem ad genus in quo suum subiectum & causa à qua pendet continetur, quatenus nempe per subiectum

B & causam illam definitur. hoc elicitur ex Aristot. primo post. analy. cap. 7, & 17. quocirca nil Thomæ repugnabit, quod Auerroes in septimo metaphy. comm. 13. scripsit, subiectum scilicet, diuersam habere naturam ab accidentibus, ac proinde eorum genera poni non posse: quod Eustratii quoque auctoritate secundo post. analy. comm. 127. comprobari posset. Sed consulendus est hac de re Auerroes 7. metaphy. comm. 14. 15, & 18, & quæ Zimara annotauit. Accommodat deinde Thomas, hæc omnia ad contextũ, colorem nimirum definiendum esse in abstracto, idcircoq; Aristotelem, primò, id quod essentialiter color ipse est, id est, ipsum genus cœpisse inuestigare. Est enim (vt videbimus) nil aliud color quàm Terminus siue extremitas corporis diaphani. Nunc ad Aristotelem.

C Η' μὲν οὖν τῆς φωτὸς φύσις ἐν ἀορίστῳ διαφανεί ἔστι. τούτῳ δ' ἐν τοῖς σώμασι διαφανοῦς τὸ ἔχρατον ὅτι μὲν εἶναι πάντι δῆλον.

31 Est luminis quidem natura in interminato perspicuo, eius verò perspicui quod in corporibus inest, extremũ quiddã esse omnibus constat.

Subobscura est, horum verborum cum superioribus connexio. Putant aliqui: Quia supra dictum fuerat lumen esse colorem per accidens, ne quis existimaret, lumen verum esse colorem, hinc statim doceri, quid inter lumen & verum colorem intersit. Sed percipi sanè satis superque, discrimen potuit, cum verbum illud *ἔστι* συμκεκενός in definiendo lumine additum est. Præterea nullum adhuc Aristoteles verbum de colore vero fecit: Alexander ista contempsit: Thomas exponendo magis, quàm connectendo attigit. Nos igitur, ob particulas illas, *ἢ μὲν οὖν*, item que eas quæ sequuntur, *τῷ δ'* ex definitione luminis assignata aliquid aliud colligi, id quod simul cum priori iam conclusio coniungi putamus, vt ex ambobus id quod de colore proponetur posthac planius reddi possit. Ideoque quemadmodum rectè Leonicus partem hanc à superiori disiunxit, ita eadem à sequenti etiam (si plana distinctaque omnia esse velimus) disiungenda fuit. Vt verò tota res percipi possit, illud ponendum est, quod etiam Leonicus admonuit, ex Alexand. in comm. 16. per vocem *σώμασι* corpora densa & solidiora intelligenda esse, quæ sensu magis per se constare percipiuntur: Indiciò est, quòd his corporibus perspicuum interminatum opponitur, puta aer, vel aqua, quæ tamen corpora esse omnibus constat. Aliud insuper animaduerti oportet, nullum quidem esse perspicuum quod item non sit terminatum, id est, terminum suæ magnitudinis non habeat, eo modo quo antea fuit ostensum, & Aristoteles de aere, & aqua primo meteorologico declarat, aliquid tamen perspicuum interminatum dari,

quatenus nēpe, qualitatem illam perspicuitatis qua afficitur, non in vna tantum sui parte sibi determinat; sed per totum diffusam obtinet: aliter quidem **A** loquitur Thomas & Albertus, nimirum perspicuum interminatum, id esse, quod ex seipso siue in se nil habet, quo cerni possit, sed eodem omnia recidūt. Huic verè opponitur perspicuum terminatum, terminatum inquam ratione perspicuitatis, non corporis cui inheeret, atque id est in cuius solum superficie qualitas hæc reperitur, siue id quod habet aliquid in se determinatè, quò sub aspectum cadere queat, id est ipsum colorem. Nam, vt monebat Simpl. 2. de ani. cont. 69. coloratum per se visibile est, in propria siquidè natura habet colorem, qui in lumine conspicitur: perspicuum verò per se visibile non est. Nam lumen habet aduentitium, quo tantummodo quà perspicuum cernitur. Sed est in super sciendum, terminum hunc in corporibus perspicuis alia etiam ratione considerari posse: quà nempe aliqua sunt proprio termino finita, vt terra, & sicca omnia: aliqua verò alieno tantum, vt aqua & aer, & ipsa humida: **B** hæc interminata, illa terminata vocantur, vt patet ex Arist. in secundo de ortu & int. & 4. meteorol. Docet igitur Arist. luminis naturam esse in corpore non terminato perspicuo, puta aqua vel aere, quæ perspicua sunt, & proprio quidem termino difficulter terminantur, facile autem alieno: itemque, nil habent in se determinatè, quo conspici possint, ideòque vtroque nomine interminata dicuntur. At perspicui illius quod in corporibus densioribus & solidioribus inest, terminum aliquè esse constat: & hoc duplici ratione, tum quia corpora ipsa proprio termino definita sunt, tum etiam quia qualitatem illam in superficie solum recipiunt, habentq; aliquid in se determinatè, quò sub aspectum cadere possint, nempe colorem. Quocirca addit Aristoteles:

Οἱ τι τὸ εὐτόθεν ἐστὶ τὸ χρώμα, ἐκ τῆς συμβαίνοντων φανερὸν. τὸ γὰρ χρώμα ἢ ἐν τῇ ἀέρι τῇ ἔστιν, ἢ ἀέρας. διὸ καὶ οἱ Πυθαγόρειοι τὴν ἐπιφανείαν χροῖαν ἐκάλουν. ἔστι μὲν γὰρ ἐν τῇ τῷ σώματι ἀέρι, ἀλλ' οὐ τι τὸ τοῦ σώματος ἀέρας.

32 Quòd etiam hoc ipsum sit color, ex accidentibus patet. Etenim color aut in extremo, aut ipsum extremum est. Quapropter Pythagorei, superficiem colorem vocabat. si quidem in extremo corporis, non ipsum corporis extremum est.

Probat autem illud extremum corporis perspicui terminati colorem esse, duplici medio. Primum ex accidentibus sumitur, id est iis quæ sensu patent: nam conspiciamus duntaxat colores in extremitatibus corporum ac superficiebus, quocirca dicendum erit colorem vel in superficie consistere vel ipsammet esse superficiem. Atqui licet, vt egregie docet Alex. in q. nat. cap. 2. & secundo de anim. cap. 39. terminus corporis naturalis perspicui quà corporis naturalis, superficies sit, quà perspicui color, simulque color sit cum superficie: non tamen color est ipsa superficies, neque enim per se quantum est, sed fortasse per accidens: superficies autem per se quanta est, teste Aristot. primo cæli. cont. 2. & 3. metaphy. cont. 18. præterea omne corpus cum superficie & in superficie est, non tamen omnis superficies cum colore. neque enim omne corpus est perspicuum terminatum. Alterum igitur medium ab autoritate Pythagoreorum sumptum ita erit nobis intelligendum, vt non quasi probatum, (iudicio sunt verba postrema contextus) sed ad simplicem confirmationem dilemmatis propositi sumptum afferatur. (In extremo corporis, non ipsum corporis extremum est). Extremum corporis, vt corpus est, hic intelligendum venit: alioquin manifesta repugnantia esset. Ex his patet quomodo color extremum

- A tremum corporis dici, & non dici queat. Sed obiicere sanè posset aliquis, colores non in planitie sola hætere, vel extrà solùm esse, sed intus quoq; & corpus etiam ipsùm totum imbuere. Nos verò iis omiſſis quæ ex Alexandro minus tutò possent afferri, absolutè dicimus cum Auerroe in quinto coll. cap. 29. colores non nisi in superficie colorati esse, idcircoque fieri, vt maiori ex parte temperatio partis in qua est color, alia sit à temperatione toti⁹ colorati. Non sunt ergo colores in profundo, nisi (vt aiunt) in potentia, in potentia inquam, non vt colores in tenebris, (siquidem Aristoteles hîc colorem non in relatione sed in sua natura spectat) sed in potentia valde remota, & vt aiunt, non verè. Neque obstat, quòd inciso ligno statim color in eius profunditate appareat, quia incisio illa ex accidenti huiusmodi colorem producit: quatenus nempe cùm primùm inciditur lignum, tunc ibi color verè incipit esse: fit enim ibi superficies rationem *διεφανής* terminati obtinens, ad cuius esse cum colorem assequitur res scisa quem scia temperatio exigit: nam color ex mixtione primarum qualitatũ oritur, & iuxta earum variam temperationem mutantur. Atqui satis notum est densationem atque soliditatem tum lumen, tum colores etiam repellere. Si quis smaragdum, rubinum, adamantem, vitrũ aut aliud quid huiusmodi obiiceret, in quorum profunditate, si extrinsecus cernantur, color apparet: respondendum est illos non veros sed apparentes ratione extrinsecæ superficiẽi colores esse: idem quæ prorsus his accidere, quod aeri, in quo colores multi ob lumen penetrans, & corpus valde transparens, persæpe conspiciuntur. Excipere sanè quis posset aduersus hæc, Colorem esse *πύσος* physicum, ac propterea intra superficiem quoque colorati corporis esse debere. Sed hæc quàm nil concludant paulò inferiùs aperietur. Illud magis in præsentia quæstione dignum esse videtur, quomodo Aristoteles eam tantum extremitatem quæ est *διεφανής* terminati, colorem esse dicat: cùm gemmæ
- B supra enumeratæ interminatæ sint, pulcherrimis tamẽ variisq; coloribus imbutæ. Item astra sunt corpora *διεφανή*, cæque terminata: quorum tamen extremitas non est color, sed lux. Verùm diluatur quæstio hoc modo: Primùm, Gemmas illas, corpora *διεφανή* esse, itemque terminata: mixta namque sunt ex lucido & opaco terreo. Indicio est quòd aspectũ terminat, quod interminata non efficiunt. Quòd si clarè transpareat nil obstat, diaphánεια enim (vt supra audiuius) in his magis, in illis verò minus ob diuersam commixtionem inest. Astra verò corpora *διαφανή* terminata esse nullus dubitat: alterius tamen naturæ sunt quàm hæc sublunaria, de quibus tantum (quod suo proposito sat sit) loquitur Aristot. Ideoque Auerroes in digressione cont. 4. in secundo de cælo & in li. de sub. orb. Diaphánειαν non vniuocè, aut æquiuocè (vt quidam asserunt) sed analogicè vt disertè docet secundo de anim. comm. 69. sublunariibus & cælestibus conuenire tradidit.
- C
- D

Ἀλλὰ τί τῶν αὐτῶν φύσιν δεῖ νομίζειν ἢ ὡς καὶ ἔξω χρωματίζεται, ταῦτ' αὖτε καὶ ἐντὸς φαίνεται δὲ καὶ αἶρ καὶ ὕδωρ χρωματίζομεθα· καὶ γὰρ ἡ αἰγὴ τοῦτόν ἐστι· ἀλλ' ἐκεῖ μὲν δεῖ τὸ ἐν ἀορίσῳ, οὐ τῶν αὐτῶν ἐγγύθεν καὶ πορσιούσι, καὶ πορρωθεν ἔχει χροιάν, οὐδ' ὁ αἶρ, οὐδ' ἡ θάλαττα· ἐν ᾗ τοῖς σώμασιν εἰάν μὴ τὸ φερέχον ποιῆ τὸ μεταβάλλειν, ὄρισται καὶ ἡ φαντασία τῆς χροῆς. Διήλον ἄρα ὅτι τὸ αὐτὸ καὶ ἐκαστὸς διεκτικὸν τῆς χροῆς ἐστὶ· τὸ ἄρα διεφανές, καθόσον ἐνυπάρχει τοῖς σώμασιν (ὑπάρχει δὲ μᾶλλον καὶ ἡ τῶν) ἐν πᾶσι χρώματι ποιεῖ μίχιν.

33 Sed eandem naturã oportet existimare quæ extrã, & quæ intus coloratur. Apparent autem aer & aqua colorata, etenim aurora huiusmodi est, A
sed ibi quidem, quoniam est in interminato: non eundem aer, & mare colorem propius accedentibus, & à longè ostendunt. In corporibus autem nisi quod continet mutationem efficiat, constans est coloris apparentia: ex quo patet quòd idem & hïc & ibi susceptibile coloris est. Perspicuum igitur, quatenus corporibus inest, (inest aut magis & minus) efficit, vt omnia colore participant.

Thomas contextum hunc cum superiori connectit hoc modo: Postquam philosophus, genus in definitione coloris ponendum inuestigauit, nimirum terminum esse, nunc differentiam adhibet, cuius vicem subiectum ipsum, nimirum corpus *συστασις* gerere ostendit, in quo tanquam in permanente aliquo color omnis subsistit. Alexander aliter quidem videtur explicare, sed eadem prorsus sententia. Syllogismo res tota, hoc modo colligi & explicari potest: Eadem prorsus natura quæ in corporibus non densis, siue (vt Aristot. loquebatur) *ἀδιοέσις* colores recipit, in corporibus item solidis & terminatis colorum capax est: *διαφανεία* est natura huiusmodi, in *ἀδιοέσις*, i. interminatis, ergo & in terminatis. Maior quæ ponitur ab Aristot. ita probatur: quia idem effectus ab eadem causa proficiscitur, quare si perspicuitas est ratio formalis recipiendorum colorum, optimè sequetur, vbicunque adfuerint colores, ibidem perspicuitatem quoque adfuturam. Minor ex se nota est: quandoquidem, cum corpora interminata transparent, satis constat ipsa à coloribus non terminari. Colores ergo ibi in diaphanè tantùm subsistent. Aristoteles tamen ipsam hoc probat signo. Etenim aer, aqua, res sunt coloratæ, & Aurora ipsa præsertim huiusmodi est, id est, refert colorem. Illo enim tempore quod auroram vocamus, ob reflexionem radiorum solis orientis in aliquo corpore denso & consistenti, vt priori meteorol. docetur, ob claritatem solis, & densitatem reflectentis, colores quidam apparent subrubei, vel subcrocei, atquæ colores illos, aerem siue diaphanè in quo sunt, non terminare certùm est: ibi igitur reperiuntur: vt in diaphanè. Ex quo colligitur eadem ratione, in solidis (quæ corpora appellantur) colores in diaphanè cuius termini sunt, suum esse habituros, i. à corpore non quatenus corpus est, sed quatenus diaphanè recipit: & hæc omnino est illorum verborum sententia quæ in postrema contextus parte posita sic habent. Tam diaphanè in terminatis, quàm in interminatis, coloris capacem esse, solamque ipsam efficere, vt corpora colorentur: quandoquidem, corpora non quatenus corpora, sed quatenus diaphanè colores obtineant. Porro quæ Philosophus de constantia & incòstantia colorum interferit, eò spectant vt aliquod discrimen inter colores qui sunt in perspicuo terminato, & eos qui sunt in interminato esse doceat: atq; hoc quidem, ne quis eandem naturã tam in his quàm illis, coloris susceptiuam esse audiens, eodem prorsus modo colores quoque hïc & ibi se habere existimaret: sed hæc primùm contextus verba expèdamus. (Quæ extrã & quæ intus coloratur). Quæ in se sui coloris principiũ & causas habet, propriũq; ac peculiarè colorem obtinet (sunt autè hæc corpora solida proprioque termino definita) intus colorari dicuntur. Si Simplicium & Alexandrũ audiamus, quos summus Philosophus Simo Portius in libello de coloribus sub initium sequitur, cum ait Colorem nil aliud esse videri, quàm facultatem quandã ex ipso subiecto alia atq; alia ratione temperato, profectam: quæ verò proprio colore destituta sunt, tantùmque lumen quo per totam

A totā suam profunditatē illustrantur, & quasi colore aliquo imbuuntur, extrinsecus suscipiunt, coloris extrā suscipientia nuncupātur: quocirca Aristoteles pro his verbo φαίνεται vsus est, neque enim verē sed apparenter tantū coloribus afficiuntur. Sed certē non video quid repugnet, quin simpliciter contextū exponamus, hoc modo. Tā illa quę intus, id est interminata, quā quę extrā, terminata scilicet, eandē naturā coloris susceptiuam habent: siquidē illa lumen in profundum recipiunt, hęc colores extrā tantū, nēpe (vt dixerat) in superficie. (Sed ibi quidē) Eadem fanē natura vtrobique colorum capax est, non tamen eadem colorū ratio. quandoquidē ibi, id est interminata quia extrā (vt alios sequamur) lumen recipiunt, inconstantē atque apparētem solummodo colorem obtinent. nam pro modo diuersę receptionis, seu reflexionis variāmque dispositionis & situs rationē cum extrinsecus illuminantis & recipientis, tum etiam aspicientis, varię oriuntur colorū representatiōnes: **B** quo fit vt non semper iidem siue cominus siue eminus siue dextrorsū siue sinistrorsum conspiciātur. Carbones mare, sulphur, & aliquādo nubes super aquam, aut prata viridia transeuntes, collum columbę, pennę pauonum aliorūque animalium fidem facere possunt. Sed Optici in his non minimā suę artis partem habent, Arist. in tertio meteor. itēque primo eiusdem tractationis, testis esse potest. At in corporibus, mixtis nempe & solidis, quę causam suorum verorum colorum in se possident, constantes, ac definiti colores conspiciuntur. (Nisi quod continēt mutationē efficiat). Obiicere quis poterat, colores quoque veros aliquando mutari. nam interposito, puta inter oculum nostrum & coloratum, vitro viridi aut purpureo, omnia viridia & purpurea esse apparebunt. Tollit Philosophus obiectionem, dicens nisi aer aut medium (*μεταχρον* vocat ipse) ob aliquam affectionem extraneam, mutationis efficiendę causa fuerit. In memoriam reuocare oportet quę Simplicius & Philoponus, alique interpretes scribunt, cum illius propositionis veritatem excutiunt, **C** quę in secundo de anima. cont. 63. ab Arist. profertur: sensum nēpe, in suis obiectis propriis nunquam decipi posse.

Επειδὴ ἐν ἀέρατι ἡ χροῶν, τοῦτο ἀνὲν ἀέρατι εἶναι, ὥστε χροῶμα ἀνεῖν τοῦ τε διαφανέος ἐν σώματι ὠρισμένης ἀέρας, καὶ αὐτὸ δὲ τῶν διαφανῶν, οἷον ὕδατος, εἰ τί ἄλλο τῶν, καὶ ὅσοις φαίνεται χροῶμα ἰδίον ὑποδραχέειν καὶ τὸ ἴσχατον, ὁμοίως πᾶσιν ὑποδραχέει.

34 Quoniam verò in extremo color est, in huius certē extremo ine rit. Quare color erit extremum perspicui in corpore terminato. Et ipsorum etiam τῶν διαφανῶν, vt aquę, & siquid aliud huiusmodi, & quibuscunque proprius videtur color inesse, eadem ratione per extremum in omnibus habetur.

D Si color in extremo est, & extremitas nō nisi huius, id est perspicui terminati esse possit, quę omnia vera esse hactenus ostensum fuit, iure colligitur, integram hęc esse coloris definitionem. Color est extremitas diaphanorū in corpore terminato perspicuo. Quę definitio ex parte probatur argumento topico, à minori nempe sumpto: nam si minus videtur in interminatis (quę διαφανῶν vt suprā simpliciter vocat) quę in profundum vsque recipiunt, colorem in extremo videri, & tamen videtur, ergo & in terminatis quę lumini & coloribus magis sua densitate resistunt, color in extremo tantū conspicietur. (Et quibuscunque proprius color videtur inesse): id est quęcunque internum colorem non obtinent, sed ab extrinsecò lumen veluti actum quendam & perfectionem accipiunt: quòd color illorum per accidens nūcupatur. Sed nil ob-

stat si dicamus Aristotelem his in verbis alios innuere colores, quibus per-
 spicua interminata imbuuntur, & quos supra apparentes & inconstantes
 vocavit. Animaduertendum est primum, Aristotelem in toto hoc cont. vti
 voce πρώτος, ἴσχυος, non autem ἐπιφανίας. Quia illæ corpus respiciunt, hæc Dia-
 phanes, quocirca rectè etiam colligit Thomas, colorem non esse in genere
 quantitatis sed qualitatis sicut perspicuitas: extremum nanque & id cuius
 est extremum in eodem genere collocantur. Neque moueat nos etiam, quòd
 Auerr in lib. de sub. orbis doceat, accidentium subiectum trinam dimensionem
 esse: nam licet colores in superficie tantum verè reperiri dixerimus: quia tam
 est corpus idem Diaphanum & naturale simul existit, idcirco bene sequitur,
 colorem in extremitate corporis naturalis existentem in corpore esse. Et re-
 ctius Alex. qui hinc elicit, quomodo color aliquando in extremo, aliquando
 extremum ipsum esse ab Arist. dicatur. Insuper sciendum est, Aristotelem hic
 id præstare quod pollicitus est, nimirum colorem secundum suam naturam simpli-
 citer absolutèq; consideratam definire. Nam si cum Arist. in secundo de an. di-
 cere velimus, colorem esse Diaphanῶς κινητικὸν in actu, iam non coloris solum-
 modo naturam ipsam spectamus, sed respectum quem ad visum habet: motus
 siquidè illius in Diaphanæ visionem producit: pro quare videndus erit Them.
 secundo de an. cont. 66. Illud tertio tenendum est, non cuiuslibet coloris, sed
 veri solum constantisque essentiam hac definitione exprimi: Habent autem
 istiusmodi colores (vt diximus) esse suum in solidis corporibus & mixtis, quæ
 quatenus aere, aqua, & igne constant (hæc autem simpliciter conspicua sunt)
 quantumuis ab opaco terreo, vnde suam densitatem & soliditatem accipiunt
 offuscantur, aliquatenus siue secundum quid perspicua esse fatendum est.

Ἐστὶ μὲν οὖν ἐν τῷ ἐν τῷ διαφανεί τούτῳ, ὅσπερ ἔν τῷ αἰρί ποιεῖ φῶς, ὅτι ἢ μὴ, ἀλλ'
 ἐστὶν ἕνα. ὅσπερ οὖν ἐκείτῳ μὲν φῶς, τὸ ἢ σκότος οὕτως ἐν τοῖς σώμασιν ἐγγίγνεται τὸ
 λευκὸν καὶ τὸ μέλαν.

35 Accidit itaque inesse in perspicuo, huiusmodi quid, quod in aere lu-
 men efficit, accidit etiā non inesse: vt ergo in aere, illud lumen, hoc tenebras
 vocamus, sic in corporibus album & nigrum generantur.

Hæc tertia illa pars est à nobis supra enumerata, in qua ex ipsa coloris na-
 tura, definitione explicata, diuersas colorum species ac generationes colli-
 git atque distinguit. A simplicioribus autem extremis exorditur, quòd hi a-
 liorum mediorum causæ sint, qui etiam ordo in libello de coloribus (vel au-
 tor eius Aristoteles vel Theophrast. fuerit) seruatus est. Vt vero plana sit tota
 Aristotelis sententia, primum hoc syllogismo colligatur, Vt se habet gene-
 ratio coloris apparentis in diaphano interminato, ita colores veri in termi-
 nato: atquæ generatio coloris apparentis, cuiusmodi sunt lumen & tene-
 bræ, ex præsentia lucis & commixtione illius cum diaphano, vel illius ab-
 sentia gignuntur, ergo & veri colores, vt album & nigrum qui lumini & te-
 bris respondent, ex præsentia lucis ac conspicuitatis multæ aeris, vel aquæ, in
 mixtione ex elementis conflata, aut eiusdem absentia, generantur. Maior pon-
 nitur ab Arist. in contextu: & eo confirmatur, quia colores veri, & apparentes
 aliquam in representatione similitudinem habent, quæ non nisi ab aliqua
 ταυτέτητα proficisci potest: siquidem diuersa, aut diuerso modo se habentia
 nunquam idem efficient. Minor experientia patet, & illustratur ab Arist. in
 priori meteor. vbi de huiusmodi coloribus apparentibus agit, de quibus nos
 etiam infra. Cōclusio nota est, atq; idcirco Arist. in 5. de gen. an. c. 6. ait, habētia
 plus aeris quàm aquæ albescere, quia aer plures albedinē efficit, quæ admodum
 spumam quoq; effici certum est. (Accidit itaq; in perspicuo). Intelligit perspicua

- terminata, ac si dicat, accidit in extremo perspicui terminati inesse (huiusmo-
A di quid quod in aere lumē efficit) id est corp^o lucidū, siue lux. Cetera verba no-
 ta sunt. Notat Thomas, nigrum quidem colorē ex priuatione lucis oriri, non
 tamen omnis lucis, alioquin (ait) nigredo albedini contrariē opposita non ef-
 fet, vt infra Arist. ca. de saporibus affirmat, sed pura illius priuatio. Clari^o dica-
 mus: nigredo non esset color, quandoquidem lumē formalis causa coloris sit.
 Sed quomodo etiam contrariorum alterum, priuatio alterius dici possit, satis
 docet Auerr. x. met. comm. 3. & 15. item 4. eiusdem tract. comm. 27. & 2. Phy.
 comm. 17. Idcirco sensus Aristotelis integer erit, colorem album ex multa lu-
 cis igneæ & conspiciuitatis aeræ & aqueæ mixtione cum minimo opaci
B terrei, gigni, nigrum verò ex modici luminis conspiciuque, multæ tamen
 opacitatis terreæ præsentia oriri. Indicio est, quia color albus visum
 offendit, multo siquidem lumine quod continet, æstheterium videndi dif-
 gregat, ideòq; Galen^o ex Thucydide, milites multos eo solo obcæcatos aliquã-
 do fuisse narrat, quòd per niuem diutius iter fecissent. E cõtra color niger suo
 minimo lumine multaque opacitate oculorū aciem congregat. Animadu-
 rendum insuper est, colores quidem istos, album nēpe & nigrum Simples dici,
 non quia ex vna tantum re, vel natura, vel qualitate constent, quandoqui-
 dem ex mixtione oriuntur: sed quia mediis coloribus comparati, qui ex illis cõ-
 flantur, vt Auerr. in tertio meteor. cap. de Iride assererat, simplices dici possunt.
 Neque obstat author libelli de coloribus, qui colores istos simplices, simpli-
 cia elementa statim consequi docet: nam licet affectiones simplices, corpora
C simplicia sequi debeant, mixtæ verò mixta, vt de motu simplici & medio in
 priori de cælo ostensum est, color tamen albus & niger non sunt, vt diximus,
 simplices affectiones, quales fortasse diaphana & opacitas sunt: præterea Au-
 tor non elementa ipsa pura & simplicia, qualia forsan non reperiuntur, sed
 qualia apud nos sunt permixta & alterata, intelligit. Tutius ergo, & propriè
 magis tam ipse quàm Ephesus in quinto de gen. anim. aerem lucidum quàm
 album appellasset. Colligitur in summa ex hoc cont. mixtionem multam vel
 minimam lucidi elementi cum diaphano, & opaco, colorem album vel nigrū
 efficere. Lux ergo, diaphana, & opacitas mixti, principia istorum: aliorumque
 omnium colorum erunt, atquē continentur ista omnia in coloris definitio-
 ne, imò ex illa eliciuntur, vt diximus. Est etenim color terminus perspicui ter-
 minati, atquē de perspicuo actu loquimur, quod non nisi lumine efficitur. Ter-
 minatum autem perspicuum, densum terreumque corpus quod item opacū
 est, supra dicebatur. Multi hinc multa. Nos verò omnia tam quæ ab aliis, hinc re-
 cte allata sunt, quàm quæ addi debere videbantur, paucis complectamur. Pri-
D mùm quæritur, quomodo albedo & nigredo principia habeant, cum formæ
 simplices habeantur, ex illis siquidem colores mediis omnes oriuntur. Præ-
 terea, si principia ista sunt lumen vt forma, diaphana, que vt materia, seque-
 tur omnes colores eiusdem speciei *ειδὴ καὶ ἄρτις* futuros: consequutio patet, quã-
 doquidem causæ eiusdem speciei specialissimæ sunt. Item quæ fieri potest vt
 lumen causa formalis coloris dici possit, cum non permaneat? Est enim lumē
 color per accidens, & præsentē corpore lucido adest, absente verò, tenebræ ef-
 ficiuntur: item Lumen est color, ergo non principium coloris. De Diaphani
 etiam dubitatur: nam Diaphana est accidens, quomodo ergo materia vel sub-
 iectum coloris esse poterit? Adde, colorem esse *παθὸς* physicū, igitur quatuor
 omnes causas habiturum: cur ergo Arist. duas tantum enumerauit? De colo-
 re autem albo, seorsim aliqua quæstio fit: nam si multa Diaphana coloris al-
 bi causa est, ratio nulla extare videtur, cur ouum coctum, crudo sit albius: Tol

lenda est insuper repugnantia in Arist. qui secundo de gen. an. cap. 2. 5. 6. niuē, sperma, ac spumam, ex multa tantum aeris & aquæ mixtione albas esse ait, non alicuius lucidi. Postremò dubitatur, an corpus quæ humidum magis quàm quæ siccum ad recipiendos colores sit aptum. Priori quæsitofatisfaciunt Alb. & Thomas hoc modo, verum quidem esse quod Philosophus docet, & argumentum non concludere nisi de primis atque simplicibus formis, cuiusmodi sunt elementorū formæ, non autē de albedine & nigedine, quæ ex mixtione primarum qualitatū, concurrente tamen lumine vt forma, & Diaphan vt materia, oriuntur. Alteri satisfaciemus, si consequutionem illius negabimus. Secus enim eadē ratione omnia mixta eiusdē speciei specialissimæ dicenda essent: si quidem primas quatuor qualitates, siue prima quatuor vocata elementa habent, quæ omnium causæ sunt. Ideoque concludendum est, ad *ei ad mē* colorū diuersitatē, diuersam principiorum proportionem satis esse, quemadmodum quoque diuersa primarum qualitarum proportio, ad diuersa specie mixta producenda sufficit. Si ergo quis vrgeat, effectus suas sequi causas, responderi vnico verbo poterit, Propositionem in causis effectorum ad æquatis proximisque, solummodo veram esse. Vnde, licet lumen & Diaphan^{is} in sua latitudine & initio, eiusdē speciei sint: ad hanc tamen, & illam, vel aliam proportionem si redigantur, diuersarum specierum efficiuntur, diuersosque item specie effectus, gignunt. Tertiò Alexander. in quæst. nat. q. 2. & in his comment. Auerroes, item secundo de an. comment. 67. respondent, non lumen sed lucem formalem coloris causam esse, lucem inquam, quæ esse fixum & constans in corpore lucido, Sole nempe aut igne, obtinet. Quid verò lux à lumine, radio & splendore differat, non semel explicauimus. Ex his etiam patet quomodo quartum quæsitum expedire possimus. Nam lumen quidem ipsum, id est, lux in aere iam participata, color nuncupatur ex accidenti, Lux verò coloris principium, nunquam sane color dicitur. Neque obstat Auerroem ibi ad lumen & Diaphan^{is} coloris principia, opacitatem addere, & nos hîc ipsum sequutos addidisse. Nam, vt ostendimus, in his Aristotelis verbis, si non expressa, saltem tamen non obscura, illius mētio fit. Valeant ergo qui dicunt, idcirco Philosophum nullum de opacitate verbum fecisse, quòd illa non æquē vt lumen & Diaphan^{is} ad colorum ortum concurrant: hoc enim ita absurdum est, vt nil in hoc genere absurdius dici possit, cum supra Aristoteles disertè fassus sit, conspicuum tantum illud quod in corporibus densis (ita enim exponit Alexander omnium propè consensu) reperitur, causam esse vt colores recipiantur. Neque repugnant etiam hæc iis quæ aliàs ex Auerrois sententia proposuimus, nempe lumen colores non generare, sed illustrando medium, tantum efficere, vt color actu color esse possit, teste Aristotele secundo de an. contextu 73. id est, vt species coloris per medium multiplicari & in oculo recipi queant, ac proinde idem Aristot. in eodem libro contextu 66. Colorem motiuum diaphan^{is} quod est actu, id est illuminati, esse tradit, Non inquam hæc repugnant: Quandoquidem ibi (ni fallor) Auerroes Auempacem eatenus impugnat quatenus is existimabat, colores in tenebris potentia tantum colores esse non actu: cum verò lumen accederet, non modò actu mouentes, sed actu colores effici: hîc verò nos asserimus, quidem ex eo quòd perspicuum actu terminatumque in definitione coloris sumitur, lumen coloris veluti formam esse, in tenebris tamen non cerni, quia lumen illud materiæ affixum & debile, medium mouere non potest nisi lumen alterum externum adsit quod actu Diaphan^{is} reddat: quod

- quod lumen colores non generat (actu siquidem sunt) sed illos spectabiles reddit. Ardua quæstio est, & à multis exagitata, à nullo tamen ad exitum planè perducta. Quare ne commētarii nostri in maiorem quàm opus sit molem excrescant, in præsentia omittatur, vnum tantùm dicam, nos suprà hac sola ratione, colores in profundo verè non esse dixisse, quandoquidem internæ illæ partes lucidæ igneæque densitate offuscantur, ac non nisi in superficie colores integros atque absolutos quos temperantia mixti exigit, gigni vnquam posset. De Diaphaneis, iam suprà responsum est, cùm ex Alexandri sententia diximus. *Διαφανὲς* corpùsque naturale idem numero esse: quare eatenus Diaphanè materia vel subiectum luminis dici posset, quatenus idem corpus naturale, itemque perspicuum est. De causarum numero diminuto, respōdeo falsum esse quod obiicitur. Nam omisso fine, quem tanquam notum reliquit Aristoteles, tres alias causas colorum numeravit. Est autem finis (vt ab illo exordiamur) perfectio facultatis videntis: perficitur siquidem facultas ipso actu. imò quid aliud actus est, quàm facultas semet educens ac prodens? Actus autem est receptio ipsa spectabilium, cuiusmodi certè sunt soli colores. Quàtùm ad alias causas: Dico Aristotelem dum asserit colores ex lumine & Diaphaneis cum opacitate oriri, tam formalem, quàm efficientem, & materialè causam explicare. Illa enim tria vicem harum omnium præstant, quemadmodum elementa quoque tam effectiue quàm materialiter & formaliter, (vt loquuntur) quãuis non eadem vbique ratione, ad mixti constitutionem concurrere dicimus. Quatenus enim elementa sunt & substantiæ, materiam quasi exhibent: quòd verò ad qualitates attinet, formam & efficientiam. siquidè hæ duæ causæ aliquando eòdem coeunt: vt ex secundo de Phy. ausc. cont. 70 patet. Ita principia hæc colorum, quod ad materiã in qua fundamentũ habet, spectat (raritatem enim corporis, vel alias eius condiciones, Diaphanè luminisque recipiendi aptitudo sequitur) materialiter concurrunt: quod verò ad ipsarum Esse formaliter atque Effectiue. Quòd de Ovo obiicitur, ferè responderetur, illud nimirum cùm est coctum albius ex accidenti propterea reddi, quia calor ignis partes illa aqueas crassas consumit: quæ partes oui, inuicem distantes reddebant, nigredinẽque siue opacitatem quandam sua multitudine efficiebant. Idem de gypso, calce, cineribus cæterisque huiusmodi coctione albescẽtibz dicidebet. In summa, licet in istis aliqua Diaphanè admittatur, quæ vt recipiens & materiale se habet, formale tamen, quod est lucidi participatio integrum manet, quin imò augetur, hæc Arist. in quarto mæt. & sec. de part. an. cap. 1. Rectè etiam hinc animaduersum est, aliud esse humidum aqueum comburi, & vstum corpori adherere, aliud cõsumi & euanescere: ex adustione siquidem illius fit color niger quod cernitur in lignis combustis, quæ in carbones abeunt, & cæteris id genus: Repugnantiam verò conciliare facile erit: in niue enim, spuma, & genitura cum conspuitate aeris & aquæ, lucidum ignis permixtum est: quod quantum ad Genituram attinet, notum est ex his quæ in c. 2. sec. de gen. anim. Arist. docet, multo scilicet spiritu qui ad naturam ignis accedit, ipsam esse refertam: accedit coctio, quæ sanè duo ita in genitura vt in lacte albedine mgig nũt. De spuma itẽ non dubium est, licet enim ignis actu non adsit, aer tamen qui ibi reperitur & spiritus multus qui acquiritur ex multa cõcussione, calefit, atq; aliquid ignis obtinet. Oleum in aqua diutius concussum, exagitatũque nobis certè exemplo esse poterit. De niue Arist. & Alex. in priori meteo. de niue agentes, asserunt in ea copiam quandam siccæ exhalationis esse: indicio est, quòd liquefacta niue in vase, aliquid terrei semper manet. Sed hæc ad interpretes meteorologicos

pertinet. Nos postremum quæsitū enodem⁹. Dicimus ergo neque corpus hu- A
midū ex se quia perspicuū est indefinitū, neque siccū solum, quia lumē arcet,
ad recipiendos colores aptum esse: sed corpus humidū cum sicco terreo mix-
tum, à quo humidī perspicuitas terminatur, potiùs tamen quā humidum est
quā quā siccum, coloris verum & immediatum esse subiectum. Si quis verò
obiiciat, papyrus post combustionem dissolutam, aut ebur, aut marmor: ha-
betur quid responderi possit, ex iis quæ de ossibus, de cineribus ac de perspi-
cuitate aeris & aquæ albedinem generante, suprā allata sunt. Tantū addo,
ad multitudinem meatuum in ossibus & ebore, qui lumine⁹ (vt aiunt) multo,
sunt repleti, ad huius effecti rationem afferendam, non esse (vt multi faciunt)
absolutè confugiendū.

36 Περὶ ἧ ἤν' ἄλλων χρωμάτων ἢ δὴ διελομήνους, ποσαχῶς ἐνδέχεται γίνεσθαι λευτέον. B
ἐνδέχεται μὲν γὰρ καὶ ὡς ἀλλήλα τιθέμενα τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν, ὥς ἐκάτερον μὲν
ἀόρατον εἶναι ὅσα συμπτώματα τὸ δὲ ἕξ ἀμφοῖν, ὁρατὸν οὕτω γίνεσθαι. τούτῳ γὰρ οὐτε λευκὸν
οὐτε μέλαν οἶόν τε γίνεσθαι. Ἐπειδὴ ἀνάγκη ἔχειν μὲν τι χρῶμα, τούτων δὲ οὐδέτερον
διωπτεῖν, ἀνάγκη μικτόν τι εἶναι, καὶ εἰδός τι χροῶς ἕτερον. ἔστι μὲν οὖν οὕτως ὑπολαβεῖν
ὡλείας εἶναι χροῶς ὡς τὸ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν.

De aliis autem coloribus, iam diuidēdo, quot modis gigni possint no-
bis dicendum est. Contingit enim, iuxta se positis albo & nigro, neutrū
illorum ob paruitatem conspici: quod verò ex eis conficitur, eo modo
spectabile fieri: sed hoc certè neque album, neque nigrū fieri potest. Cū
verò necesse sit, aliquem habere colorem, atque illorum neutrum esse
queat, mixtum quiddam, iuersamque coloris speciem esse oportebit. Ex quo C
intelligitur, præter album & nigrum plures esse colores.

Declaratā extremorum colorum generatione, ad medios transit, medios
(inquam) non omnes, sed eos tantū qui ex veris coloribus miscentur. In li-
bello quidem de coloribus omnes complexus est, id est tam eos qui ex veris,
quā qui ex apparentibus constantur, quod ibi particulares mixtionum hu-
iusmodi causas, hīc vniuersales tantū recensere, ipsius sit consilium. Porro
Arist. suum morem sequitur. Primū nanque duplicem de tota hac re Anti-
quorū sententiā cōmemorat, atque refellit, mox quid ipse sentiat, proponit.
Vnā igitur Antiquorum sententiā de re hac huiusmodi fuisse tradit: minimas
quasdam tam albi quā nigri partes esse, quarum singulæ seorsim positæ cō-
spici non possint ob earum exiguitatem: si tamen in aliquo iuxta ponantur, D
ob auctam molem sub aspectū cadere, ita tamē, vt neque sub ratione albi, ne-
que sub ratione nigri (si quidem sub ea ratione sint in cōspicabilia) sed cuiusdā
tertiū ex illis conflati, diuersamque speciem obtinentis, conspiciantur. Ex quo
rectè colligitur quā plurimos esse colores præter duos extremos iam com-
memoratos. Hīc duo sunt animaduertenda, primū Aristot. (vt infrā pluribus
dicem⁹) Antiquos illos respicere qui corpora ἀδιαιρέτα, id est indiuisibilia pone-
bant, idcircoque colores medios tunc gigni putabant, cū extremorum co-
lorum simpliciumque vsque ad minima diuisio fieret. Alterum notandum,
Aristotelem ea supponere quæ persæpe repetit, album scilicet & nigrū qua-
litates esse, quæ in subiecto corpore sunt, ac proinde ad coniunctionē illarum;
subiectorum quoque vnionē sequi. (Eo modo spectabile fieri). Quia scilicet
per iuxta positionem eorum, Quātum maius, idcircoque spectabile factū est.
(Sed

mox ad alia genera delinari idque in omni quãtitate. Quod eò patet, quia cù mēſura nil aliud ſit quã id quo quantitas rei cognoſcitur: omnes verò quãti- **A**
tas per vnũ aut per numerũ cognoſcatur, omniſque numerus per vnum: rectè ſequitur omnẽ quantitatẽ cognoſci per vnũ. Sed quantitas duplex eſt. In di-
ſcretã verò, vnũ certè primo reperitur, quandoquidẽ vnũ quod eſt mēſura, in
aliis ſpeciebus quãti propriè non eſt, ſed aliquid cui accidit vnũ. In continua
ergo poſt diſcretã erit: & poſt continuã, in quãtitatibus vt grauitate & motu,
quatenus rationem quantorum per exceſſum & defectũ reſpectũ ſuorũ con-
trariorũ induunt. In ſumma habetur, mēſuram quid ſimpliciſſimum eſſe at-
que vnum: præterea, mēſuratum à Mēſura non differre, niſi quatenus
mēſuratum eſt. plures mēſuræ ſimul. Proptereaque Ariſtot. inibi affirmabat,
Nil aliud eſſe vnitatem metiri Numeros, quã vnitatem metiri vnitates: eſt
ſiquidem Numerus vnitatum multitudo. Accommodo nunc ad contextum
noſtrum. In qualitibus vt in coloribus reperitur vna huiusmodi mēſura a- **B**
quiſſima, ſimplexque inter colores extremos proportio, iuxta quã gratiſſi-
mus aſpectui color, ſed nobis fortãſſe ignotus oritur. Ab hac deinceps diuer-
ſæ multiplicẽſque proportiones proficiſcuntur: & quò magis ad metrum il-
lud vnũ accedunt, eò iucundiores colores pariunt. quò verò magis ab illo
diſcedunt, iniucundiores. Nunc ſingula. (Multos proportione). Loquitur ex
ſententia aliorum, quos mox impugnet: ideòque proportio quidem tanquã
variationis colorum cauſa, ab Ariſtotele retinetur, ſed non proportio qualẽ
hic intelligit, nempe quæ per minimorum atque *ἀπρόσμετρον* corporum iuxta-po-
ſitionem efficitur. Eſt autem *ἀνάλογια* ſeu proportio, (vt vulgarem illam omittã,
quã duo in vno comuni *συνώνυμοι* i. vniuoco cõparantur, puta Plato & Ariſto-
teles in Phyſica ſciẽtia) duarum quãtitarum relatio, *ἁρμόσις* ſeu habitudo mutua,
in ratione continentia, vt duorum ad vnũ, duo ſiquidẽ, bis continet vnũ, pro-
ptereaque oritur proportio dupla. Hanc diuidunt mathematici in rationa- **C**
lem & irrationalem: prior, quæ ſola ab Arithmetico conſideratur, eſt habitu-
do illa mutua duarum quãtitarum, vna comuni mēſura commẽſurabili-
lium, vt bipes, & quadrupes. Pede enim multiplicato commẽſurantur. Po-
ſterior verò, in qua Geometra æquẽ ac in priori verſatur, in duabus quãtita-
tibus continuis finitis, vna cõmuni mēſura *ἀσυνμέτρησις* id eſt. in cõmẽſurabili-
bus ſpectatur. nec enim poteſt cõmunis aliqua mēſura aſſignari, qua lat⁹ qua-
drati motiẽtes, eadem pro arbitrato ſumpta diametrum illius ita metiri va-
leam⁹, vt nil proſus excedat deficiãtue. Sed plura de his Mathematici, nobis
hæc abundẽ. (Tria ad duo). Dicũtur ab Arithmetiſis proportiones iſtæ ratio-
nales inæquales & ſuperparticulares, in quibus ſcilicet maior numer⁹ minore
ſemel cõtinet: præterea verò aliquã illius partẽ. Prior autẽ dicitur ſexquialte-
ra, poſterior ſeſquitercia, quod in illa nẽpe, Tria ſemel duo cõtineat, itẽmque **D**
illius medietatẽ: in hac verò, Quatuor ſemel Tria cõtineat, tum illius partem
tertiam, teſte Boetio libro 2. arith. cap. iii. (Quæ ſanẽ eodem ſe modo habere
exiſtimandum eſt quo Conſonantias). Quoniam quid per proportionem in-
telligeret, in Numeris declarauerat, nunc quid per æquam & ordinatam
proportionem intelligendum velit, in Muſica explicat: quod maximẽ ad
colorum proportiones rectas declarandas faciat, pertinet enim Muſica ad
aures, veluti colores ad oculum. Vocat igitur æquam illam proportionem in
Muſica *συμφορίαν*. Συμφορία verò, vt ex Boetio libro priori ſuæ Muſ. cap. iii. liquet,
omnem muſicæ modulationem regit, nec præter ſonum (vt vox ipſa indi-
cat) efficitur. Sonus verò ſine pulſu aliquo & percuffione, ac proinde ſine mo-
tu reddi nequit. Qui certè motus ſi tardior ſit rariorque, grauem producit
ſonum

A sonum: si verò celerior spiffiôrque, acutum. Quo enim magis Testudinis fides intéditur, eo acutiorem sonum reddit: quò magis remittitur, grauiorem. Huius rei ratio nulla alia esse potest, nisi quia Neruus intensus velociorem pulium percussionémve faciat, celeriúsq; reuertens, frequétius spiffiúsq; aerem feriat: laxus verò solutos & tardos pulsus habens, diutiúsq; hærens, rarò imbecillitérque aerem percutiat. Neque enim quoties chorda pellitur, vnus tantùm editur sonus aut vna fit percussio: Imò toties aerem feriri, quoties chorda tremebunda quasi abiens rediéntsq; percusserit, existimandum est. Sed latet aures intercapedo huiusmodi, ob iunctam sonorum velocitatem. Ex hoc itaque Graui & Acuto sono Symphoniam constare docent Musici. Symphonias autem omnes Musicas, ad Quinque potissimùm proportionés præcipuas redigunt, quæ, quinque item aliis Arithmeticis respondent. Sunt verò illæ simplices quidem tres *διὰ τεσσάρων, διὰ πέντε, διὰ πέντων*: compositæ duæ, *διὰ πέντε, διὰ πέντων, δις διὰ πέντων*. Priori responderet in Numeris, proportio sexquitercia, vt 4, & 3. Secundæ sexquialtera vt 3. ad 2. Tertiæ Dupla, vt 4, & 2. Quartæ Tripla, vt 6, & 2. Quintæ quadrupla, vt 8, & 2. Hæc Boet. capite septimo. lib. prioris eiusdē tractationis. Hic illud non est prætereundū, Aristotelem, non ita exempla consonantiarum numeralium & Musicalium proponere, vt velit, illas cum mixtione colorum profus conuenire, quia sequeretur quinque tantùm species mediolorum esse, cùm plures tamen reperiantur. Similitudo ergo in eo duntaxat spectanda est, quòd veluti in Musica, proportio determinati numeri *Συμφωνία* facit, ita in coloribus, certa iustaque proportio albi cum nigro (quam ipse verbis illis significat *καριθμῶν ἐπιλογίσει*) particularem coloris speciem vel magis vel minus iucundam producit. (Cuiusmodi sunt purpureus, puniceúsq;). Exempla sunt colorum in æqua illa proportione seu Symphonia albi & nigri existentium. Disertè autem in priori Meteor. vbi de *φανομένοις* loquebatur, colores hos duos *ἀλευροῦν* scilicet seu *πρηνεῖον* (idem enim sunt) & *φοινικοῦ*, ex commixtione ignei & albi & nigri apparere affirmavit. Est verò purpureus color qualis aliquando in auium pennis ad lucem seu solem extensis explicatisque, atque in mari etiam sublatis fluctibus, cerni contingit: Naturalis autem & reuera huiusmodi color in sanguine Purpuræ marinæ, de qua Plinius libro nono capite trigesimo sexto, conspicitur. Puniceus autem in flamma per lignorum viridium fumum inspecta, in Astrisq; ipsis aliquando, per vaporem in sublimè elatum densioremque redditum, apparet: reuera autem & naturaliter est in Cinabari & draconteo, quod ex sanguine animalis est, vt Alexander in tertio meteorologico docet. Sed de his pluribus agere, vanum esset. Tantùm igitur pro re hac moneo: Inter purpureum, & Puniceum colorem hoc discrimen colligi, quòd Purpureus, tenuiori lumine albóque, & nigro mediocri inter se commixtis fiat, validiori autem & multo lumine albóque, & nigro paucissimo, Puniceus. Gratos igitur nuncupat hos colores Aristoteles, quia in visione voluptatem producunt, visionem, inquam, siue æctionem ipsam & *ἐνεργείαν* videndi non vim facultatémque animæ: disiuncta siquidem ista duo sunt, nisi Megarensium similes haberi velimus, qui dum nihil agimus, facultate etiam agendi, nos planè destitutos existimabant. Visionem autem tunc voluptate affici, cùm & facultas ipsa videndi bene est affecta, & multa in coloribus extrinsecus obiectis (ab his enim duabus causis potissimis visio pendet)

cū facultate conuenientia, naturæq; consensio adest, satis omnibus constat. Qualis verò in coloribus consensus, proportioque ista cū facultate videndi esse debeat, ad Medicum potius quàm ad physicū declarare pertinet. Galenus nonnulla de re hac, in 4. de sympt. causis, cū de visu loquitur. (Et pauci alii.) Plures sunt dissonantiæ quàm consonantiæ, itemque colores insuaues, iucundis. Bonum siquidem (ad quod consonantia refertur) ex causa integra quæ vna est, constare Aristoteles, & Dionys. docent. Malum verò ex quocunque defectu: idcirco licet in bonis, & consonantiis, gradus quidam recti seruari possint, semper tamen plures erunt qui ab integra causa recedunt, quàm qui ad ipsam accedunt. De coloribus item dicendum est. (Sed alii ordine dispositi, alii inordinate.) Omnes colores in quadam proportione sunt. (quod vocat Arist. ni fallor *ἐν ἀριθμοῖς*) sed nō omnes ordinate & purè, id est, Alexan. explicante, non similiter siue eadem ratione per totum commixti. Leonicus ex Thoma sumens, exemplum affert, hoc modo, vt si iuxta duo alba vnū nigrū sit positum, & iuxta alia duo rursus vnum nigrum, & sic deinceps, pura & ordinata mixtio nuncupabitur: cōtraria verò illi, impura & inordinata. Ab ea (vt postremò colligit Arist.) colores suaues, ab his tristes proficiscuntur.

Εἰς ἃ τὸ φαίνεσθαι δι' ἀλλήλων, οἷον ἐνίοτε οἱ γραφεῖς ποιοῦσιν, ἐτέραν χροάν ἐφ' ἐτέραν ἐνεργεῖσαν ἐπαλείφουσιν, ὡπερ ὅταν ἐν ὕδατι τι, ἢ ἐν ἀέρι βούλωνται ποιεῖσθαι φαινόμερον, καὶ οἷον ὁ ἥλιος καθ' αὐτὸν μὲν λευκὸς φαίνεται, δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ καὶ κεντρίως, φαινομένης πολλὰ ἢ καὶ ὀλίγα ἑσόντων χροάων τὸν αὐτὸν ἔξωτον τὰ ποτερώ εἰρημένω λόγος γὰρ ἀνείη τις ἢ ἐπιπολλῆς πρὸς τὰ ἐν βλάθει. τὰ ἢ ἔδωκε οὐκ ἐνλογα.

38 Alter autem, vnum colorem per alterum cerni. Quemadmodū aliquā do pictores faciunt, super euidentiore aliquem colorem, alterū inducetes, cum nempe aliquid in aqua vel aere videndum præbere volunt. Et quæadmodum sol, qui per se quidē albus apparet, & per caliginem & fumū puniceus. Porro, hac etiam ratione, multi colores erunt, iuxta modum antea expositum. Proportio nanque aliqua colorum qui in superficie sunt, cum iis qui in profundo, in aliquibus crit, in aliis verò nulla.

Alteram nunc tractat opinionem quæ non per iuxtapositionem partium minimarum albi & nigri, sed per vnus alterius superpositionem, colores medios oriri astruebat. Eam verò primū simpliciter proponit: mox exēplis solis cum ab arte tum à natura petitis, declarat: postremò qua ratione distinctorū iucundorumque colorum ratio, iuxta hanc sentētiā sumenda sit, paucis explicat. Prior contextus pars, & secunda (ni fallor) Alexandrum & Latinos decipit. Putant siquidem hi Antiquos illos existimasse album & nigrum solū reuera colores esse, reliquos verò omnes ex diuersa superpositione ortos, apparentes. Quæ certè interpretatio reiicienda est. Quandoquidem nulla ratio est, cur potius colores medios per iuxtapositionem partium minimarum productos, veros esse censeamus, alios verò per superpositionem apparentes. Præterea, ex quonam tandem, aut ex quibus Aristotelis verbis hoc consilium Antiquorum expiscetur, non facile est peruidere: Quinimò vt ex Tertia contextus parte constat, multos secunda hæc opinio colores, veraque & non apparentia principia habentes, ponit. Item multiplicationi eorū causam eandē assignat, proportionem nimirum inter album & nigrum, nō iuxta, sed vel supra positum, à qua etiam diuersa positione *συμφωνίαν* & *ἀσυμφωνίαν* eorūdem sumit. Neque obstat, quod exempla ab Arte & Natura in apparentibus coloribus sumantur, hoc enim fit explicationis gratia: quod satis verbum illud indicare

medio sensus à re sensili moto, quàm tactu, defluctionibúsq̄ue.

A
Prior illa opinio, vel ob eam maximè causam colores medios ex atomis illis iuxta positis effici fortasse docebat, quòd atomorum illarum defluuiis in oculos sese insinuantibus, idolúmque aut colorem rebus cernendis similem adferentibus, visionem effici poneret: vel eo nomine potius visionem eiusmodi defluxu fieri statueret, quòd atomos illas daret, ex quarum *συνθέσει* ac *συνπληρώσει* non modò colores, verùm & alia propè omnia mundi Entia efficerentur. Vt cunque verò sit, sat constat Aristotelem allatis duabus opinionibus, in præsentī contex. priorem illam euertere. Et sanè vtramuis rationē dicendi sequaris, non abs re Aristoteles, nonnulla primùm aduersus hos defluxus affert, anteaquam sententiā ipsam impugnare aggrediatur, Quod ij nosse poterūt, qui in disputationibus Aristotelicis sunt exercitatiōres. Nō male igitur Thomas, cūm ait: fundamentum prioris opinionis in hoc contex. tolli: nec minus etiam rectè, qui obiter & quasi per trāsennā, annexum solūmodo quoddam illius euertere docent. Somniant autem qui tertiam de ortu mediolorum sententiā, hīc afferri putant. Quandoquidem huiusmodi defluxio non magis colorib⁹ mediis, de quibus tantūm agere in præsentī Arist. instituit, quàm extremis generandis accommodata sit: hic siquidem communis omnium rerū cernendarum modus ab illis habetur. Præterea quī fieri possit, vt defluuia hęc colores medios varient, nisi primùm corpora ipsa à quibus fluunt varia sint, ne vel conicere quidem possumus. Postremò nullibi hęc opinio ab Aristot. præterq; quòd ad videndi modū reprehenditur. Neque obstat quòd Aristoteles colores à *πρόροις* nomine nuncupet, cūm non aliter sint eius verba hīc accipienda, quàm suprā cūm Empedoclé incōstantiæ arguens dixit, *ὅτι μὴ ἐκ τοῦ ὄραν' φησιν, ὅτε δὲ τὰς ἀποροίας τὰς ἀπο τῶν ὀραμένων*. Vbi manifestum est, spectabilia, id est colorata ea vocare à quibus defluuia proficiscūtur. Ex hac itē explicatiōne, iā notū esse potest, cuiam prior illa opinio de coloribus mediis tribuenda sit, Empedocli ne an Democrito. Atque illi quidem, quia licet istas atomos in generatione colorum non omnino admiserit, neque perspicuè illis tamen dare manum visus est, cūm inconstanter visionem per defluxum corporū colorum à re spectabili, effici aliquando affirmauerit: Democrito verò, quia quāuis Atomis istis nō sēper fauerit: & visionē per *ἑμφασιν* fieri docere visus sit, *ἑμφασιν* tamē illā, per ista defluuia ad oculos deferri, & in eos imprimi, vt notat Alexander, existimauit. Sed quænam obiiciat Aristoteles iam tandem explicemus. Si (inquit) visio per defluuia ista atomorum fieret, sequeretur visionē omnem tactu effici, quod sanè per absurdum esse constat. Nā si ex sec. de an. tex. 63, & 144. vnusquisque sensus sua & propria quidem obiecta habet in quibus versetur: ita suum quoque atque peculiarem sentiendi modum *πρὸς μακρότητα* nimirum & *ὕλικώτητα* id est spiritualiorem vel materialiorem obtinere debuit: imò hęc sola ratio est cur Animal non vnico sensu, sed pluribus præditum fuisse oportuerit. Consequutionis autem vis nota est, quandoquidem, vt illorum fert opinio, minutissima illa corpuscula colorata influentia, se oculis applicant, illósque tangendo afficiunt. Ex quo deinceps infert, Satius multo esse id affirmare quod suprā etiam ostensum est, visionem, nempe idcirco effici, quia id quod inter visum & obiectum intercedit (siue lumen vocēs, siue aerem, ab obiecto spectabili per speciem moueatur, quod motū atque ita affectum, oculum ipsum deinceps afficiat, sed non tangendo, cum tactus propriè corporum esse dicatur.

Est

- A** Est igitur actio ista speciei sensilis in oculum, assimilatio potius quædam cum facultate sentiendi nuncupanda, vt persæpe diximus, quàm contactus. (Quare absque dubio satius certè erit.) Vim suam hoc connexum sumit, ex propositione toties ab Aristot. repetita, præsertim in oct. Phy. cont. 56. secundo de part. an. cap. 14. & secun. cæli. cont. 34. Naturam scilicet ex duabus rebus quas vt rouis modo agere potest, semper id agere quod optimum est. Quæ quidem *δύο* licet non eandem æquè rationem obtineat in sempiternis, ac in iis quæ ortui & interitui sunt obnoxia, vt egregiè annotauit Auerroes in secundo cæli, com. 33, & 34. item quæ tertio phy. commēt. 32. hoc tamen præcipuum comunèque fundamentum (ni fallor) habet. Naturâ propter finem agere, qui rationem boni semper obtinet, imo nunquam non est bonus in rebus naturalibus. Atquî vbi de Boni gradibus agitur, illud quod melius est, rationem boni simpliciter assequitur, quod verò non ita bonum, melioris respectu, priuationis & mali. Quò certè fit vt natura propter bonum agens, semper ad extremum illud *πέλαγον* simpliciterque in suo genere bonum, aspiret. Accommodanda verò, hoc modo ad contextum ratio est, Modus videndi per medium affectum melior est eo qui fit per contactum, ergo naturam, illum retinuisse, hunc reiicisse, affirmare tutius certè & melius erit. Assumptio perspicitur, cum nullam sensuum *αἰσθησίων* nullamque secum afferat absurditatem. Alexander multa ex iis quæ suprâ aduersus Opticos & Platonem attulerat, aduersus hanc sententiam repetit. Nonnulla quidem peculiaria addit. Sed ea, quod & ab Alexandro faciliè peti possint, & ad nullam futuram disputationem nobis amplius vtilia esse queant, consultò prætermittimus.

C *Ἐπι μὲν οὖν τῶν ὁμοίων ἀλλήλων κειμένων, ἀνάγκη ὡσπερ καὶ μέγεθος λαμβάνειν ὁρατῶν, οὗτο ἔχρονον ἀνασθητῶν, ἵνα λάθωσιν αἰ κινήσεις ἀφαινούμεναι, ἃ ἢ ἐν δοκῇ εἶναι δὲ αἶμα φαίνεσθαι.*

40 In iis itaque quæ iuxta se posita sunt, necesse est, vt magnitudinem inuisilem, ita tempus insensibile accipere: vt motiones accedentes lateant, & quia simul appareant, vnum esse videantur.

Iam opinionem ipsam eo quòd sibi in præsentia sat est, falsam esse demonstrat, quòd absurdam, nempe quandam & manifestam incommoditatem adferat. Reliqua ex iis quæ in propriâ afferenda sententia dicet, nobis aduersus hanc opinionem colligenda relinquet. Subobscurus est contextus: vt igitur planior reddatur, in duas illum partes distribuamus. Vna earum absurditatem, quæ opinionem consequitur, simpliciter proponit: Altera absurditatem magis explicat & quasi diducit. Prior ergo ita habet: Si magnitudines illæ inuisiles iuxta posita pro generatione mediorum colorum dantur, ergo & tempus insensibile. Consequens est absurdum, consequutionis autem vis eò patet, quia magnitudini inuisibili, tam motum quam tempus proportionem respondēs tribuere sanè oportet. Secunda huiusmodi est: si colores medii generantur iuxtapositione & vnione partium minimarum albi & nigri: quemadmodum particulæ illæ accedentes ex se inuisiles erāt, ita tempus quo talis vnio seu approximatatio partium hinc atque inde fiebat, insensibile esse oportuit. De priori parte plurib' infrâ suo loco, quatenus nimirū tam magnitudo, quam tēpus insensibile admitti nequeat. Alteram non vno quidem modo diducunt interpretes, omnes tamen in eo consentientes, vt de motione istorum minimorū quæ aciē pellunt verba fieri putent. Sed certè licet omnes verè & iis quæ ab Arist. pro re hac ad finem libri proponuntur ferè cōuenienter, non tamen (vt puto)

m. iiii.

huic loco accommodatè. Primùm enim mirum est, cùm omniũ consensu Arist. A hoc in loco priorè de ortu mediorũ colorum sententiã impugnet, in qua nullum verbum de illis ad oculos defluuiis, omnes tamen ad defluuia illa contextum accommodare. Quòd si nobiscum concedant tertiam ad priorem pertinere, cur ergo non item fatebuntur veluti superiori ratione defluuia illa ablata sunt, ita hac modum ipsum generationis colorum auferri? quòd sanè efficere Aristoteli præcipuè propositum est. Certè hi superuacaneum diminutumque simul reddunt Philosophum. Præterea, visio per continuatã successionem atomorum ex sententia veterum efficitur: qui fieri itaque poterit ut τὸ αἶμα φαίνεται dixerit Aristoteles? Postremò, dogma non ponebat magnitudinè inconspicibile quæ deflueret, imò in defluxu iam conspicibilem, sed inuisibilem ante coloris medii generationem, quæ deinceps cum aliis vnita, visibilem magnitudinem constituēbat. Quare ut omnia cõsona & perspicua essent, ita B putarem verba illa secundæ partis explicanda esse. (Ut motiones accedētes), i. locales illæ approximationes inuisibiliũ partium albi & nigri, ad generationem coloris medii, (lateāt) ob temporis nempe τὸ ἀπειρίτου & ἀσύντητον, i. ut ita loquar, imperceptibilitatē. (Et quia simul apparent), i. Et quoniam partes illæ simul apparent, ἡ δὲ ἀμοιβή, ut supra dixerat ὁμοτὸν γίνεσθαι. (Vnum esse videantur). Latēt siquidem motus illi, quibus istud vnum ex multis cõcurrentibus aggregatur. Sed quid, si hæc postrema verba ad magnitudines inuisibiles referremus, veluti priora ad tempus insensibile: vtrunque certè pro absurdo Aristot. infrã habebit. Vtrunque ergo fortasse in his verbis aperit atque deducit.

Ἐνταῦθα ἡ οὐδεμία ἀνάγκη, ἀλλὰ τὸ ἐπιπολλῆς χροῶμα, ἀκίνητον ὂν, καὶ κινούμενον ὑπὸ τῆς ὑποκειμένης, οὐχ ὁμοίαν ποιήσει τὴ κίνησιν. διὸ καὶ ἕτερον φαίνεται, καὶ οὔτε λεῖκον οὔτε μέλαν. C

41 Sed hinc nulla necessitas vrget. Verùm color qui est in superficie, per se quidem immobilis, sed à supposito motus, non similem motionem efficiet. Quocirca neque albus neque niger apparebit, sed diuersus.

Secunda opinio, quæ neque visionem per defluuia effici, neq; colores medios per approximationem partium inuisilium produci, asserēbat, ab harum absurditarum enumeratarum necessitate immunis erat, idcircoque probabilior. Quod ut magis pateat Arist. paucis, & clarius adhuc quàm antea, rationem generationis colorum ab hac opinione inductam, repetit. Color, inquit, in superficie positus (est per se immobilis), id est, ex se nullum medium colorem efficit, nec ut medium quid mouet. (Sed motus à supposito) hoc est causam à supposito colore, efficaciori; recipiens, ut hoc vel illo modo appareat D & aspectum afficiat. (Non similem motionem efficiet), i. nō secundum rationem visum mouebit, secundum quam ex seipso moueret, vel secundũ quam etiam ipse à supposito mouetur. Idcircoq; addit. (Neq; albus neq; niger apparebit, sed quid diuersum). Ex quibus certè verbis patet, satius esse hoc modo totum hunc contextum explicare, quàm modo Thomæ, Qui putauit, per verbum (immobilis) motum localem innui, per illud autem (motus à supposito) motum alterationis, ac si Aristoteles diceret: Opinionem hanc superiori præstare, quòd localem mutationem defluuiorũ non ponat, sed colorem in superficie positũ ab inferiori alterari, atq; eo modo non similem motũ seu representationẽ sui in sensum facere, quam per se ipse exhiberet. Quæ sanè explicatio præterquã quòd, quantũ ad immobilitatẽ illam vana atque inepta est, vult Ari-

Aristotelem etiam in quampaucissimis verbis, à motu locali, ad motum alterationis, tum ad sensus mutationem transire, i. ter *ἀγωνιμαίς* ludit.

Ὡς τ' εἰ μὴ ἐνδέχεται μηδὲν εἶναι μέγεθος ἀόρατον, ἀλλὰ πᾶν ἐκ τινος σχετήματος ὁρατὸν, καὶ αὐτὴ τις ἀνείη χρωμάτων μίξις; Κακίως οὐδὲν κωλύει φαίνεσθαι τίνα χροῖαν κοίνω τῶς ὁρώμενων.

42 Quapropter si nulla potest esse magnitudo inconspicibilis, sed omnis ex aliquo interuallo cernatur, quænam etiam erit hæc colorum mixtio? Illo etiam modo nil prohibet, communem quendam colorem, iis qui procul sunt, apparere.

Non reuertitur Arist. ad confutationem prioris opinionis, vt quidam existimant. Sed ne quis occasione eorum quæ mox dixerat, secundam opinionem à se omnino probari putaret, ad illius quoque absurditatem detegendam se conuertit. Ideoque quasi colligens ait, Quare si (vt diximus) nulla quantumuis exilis magnitudo inuisibilis esse potest, sed omnis quodam interuallo conspicitur, (quorum vtrunque infra liquebit) propterea que prior sententia explodenda fuit, hæc quoque posterior opinio qualæmnam colorum mixtionem inducit? ac si dicat inrationabilem: quandoquidem non nisi *σύνθεσιν* quandam superillitis suis coloribus, veluti prior atomis, ponere videtur. Imò ne quis hanc, quatum ad productionem colorum ac mixtionem attinet, illa probabiliorẽ esse ob ea quæ dixerat existimaret, addit: Non minus ex priori mixtionis modo, quàm ex posteriori colores istos medios apparentes, & qui tantum ex longinquo, non propius appareant, nequaquam autem veros, produci posse. Ac si diceret, si utique vera ista mixtio esset, tam cominus quàm eminus, eandem semper coloris speciẽ repræsentaret: (vt infra dicit) cum autẽ haudquaquam vera sit, à longinquis tantum representat: quod priorem etiam opinionem consequitur, ac proinde non magis vna quàm alia, quantum ad ortum mediorum colorum, retinenda erit. Hanc solam expositionem, si quis verborum nexum, scopumque Philosophi acutius intueatur, illumque deinceps solita Authoris breuitate metiatur, germanam, contextuique & verbis accommodatam esse perspiciet. Accedit eò, Aristotelem nihil seorsim aduersus hanc secundam sententiam, quæ tamen falsa est, alibi attulisse: (Vt omittam illud, Ex verbis sequentibus posse nostram hanc expositionem integrã, perspicuè colligi) quo fit, vt nisi in hoc cont. id ipsum effecisse dicamus, reprehensione dignus habeatur. De Magnitudinibus autem, quomodo scilicet nulla illarum obtutum oculorum fugiat, quod sæpius repetierat Philosophus, pollicetur se infra dicturum verbis quibusdam quasi per parenthesis appositis.

Ὅτι γὰρ οὐδὲν ἔστι μέγεθος ἀόρατον, ἐν τῶς ὑστερον ἐπισκεπτέον.

43 Quòd autem nulla sit magnitudo inuisibilis, infra explicandum veniet. Sed quidam molestiores scrupuli interim amouendi: magnitudinem omnem visibilem esse, potuit quidem Aristoteles in hoc cõtextu proferre, cum antea in secundo de anim. contex. 64, magnitudinem per se visilem esse docuisset. Sed aduersus hanc sententiam ita argumentari quis posset. Linea est magnitudo, ex priori de cælo cont. 2. & quinto metaph. cont. 18. non tamen est visibilis. Quod sic probatur, Linea non est superficies, vt ex locis enumeratis constat, ergo non est visibilis: consequutio valet, quia, vt ostensum est, Nil cernitur nisi sub ratione colorati, nõ poterit autem adesse color vbi nulla fuerit superficies, quinimo hæc (quicquid Buridanus hîc in q. 12. dicat) pars coloris essen-

tialis, illiusque definitionem ingreditur. Præterea, datum minimum visile, ut infra liquebit, at istud minimum, certè corpus est, siquidem visile sit, idcircoque colore affectum, qui non nisi in corpore esse potest. Quòd si corpus sit, ergo habebit partes, quandoquidem corpus est ex quantitatibus cõtinuis vna, quæ in partes diuiduas distribui valet. Magnitudines itaque, quæ istius corporis minimi, partes sunt, inuisibiles erunt. Deducitur facile consequutio, namque opposito dato, totum ipsum corpus, non fuisset minimũ incõspicibile. Cõfirmatur argumentum, quia multa huiusmodi corpora sunt quæ sua tenuitate obtutum oculorum effugiũt, veluti tenuiores illi halitus, qui continèter quidem à calore cæli in sublime efferuntur, tamen non nisi iam elati, simulque ut vnum conspiciuntur. Atqui priori argumentationi facile est satisfacere, si dicamus Aristotelem de magnitudinibus naturalibus, & quatenº naturali subiiciuntur, loqui. Physicus enim neque lineam, neque superficiem spectat, quæ illa longitudinem, hæc latitudinem simpliciter obtinet, sed quæ vna superficiæ terminus est, altera vero corporis, ambòque in corpore suum esse habent. Qua certè ratione tam linea, quàm superficies, & corpus, spectabiles magnitudines dici possunt. Alteram argumentationem tollemus, asserentes simpliciter magnitudinem omnem à naturali receptam, visilem ex sui natura esse: corpus siquidem est, superficiemque colorationi aptam obtinet. Quocirca nil prohibet ut illa in debita distãtia seruatisque aliis conditionibus ad visionem requisitis, conspici queat. Propterea, si magnitudo aliqua ita exilis detur, ut obtutũ oculorum effugiat, id certè nõ omnino culpa magnitudinis, sed videtis seu oculi fiet, nimirum quia debitam interualli distãtiam inter se exilẽmque magnitudinem videndam, non seruat. Multa enim non mediocri tamẽ quantitate prædita, ab eodem oculo eminus non aspici: sed tantum cominus: non pauca item huiusmodi, in quodam interuallo à quibusdam cerni, ab aliis verò nequaquã certũ est. Nil igitur mirum, si stellas aliquãdo minima visilia Arist. dicere videatur: id enim comparatè & respectu tantum nostrĩ verũ est, quibus in terra degentibus id minimũ esse apparet, quòd iis qui in cælo essent maximum appareret. De exhalatione, dico id ob multam eius raritatem accidere, quemadmodum etiã de igne elemẽto dicimus. Sunt etenim corpora ita perlucida, ut ex se speciem visilem producere nequeãt, quòd si densiora fiant, iam sub aspectum cadũt: non ergo naturæ eorũ repugnat ut aspectabilia sint. Præterea, nil mirum entia ista assidue fluentia, imperfectaque, cuiusmodi sunt halitus (de quibus certè non loquitur Aristoteles) ex se quidem spectabilia esse, oculi vero defectu non cerni, Quandoquidem inter perfectũ & imperfectum semper ferè sit, aliquid quasi medium, quod partim ad vnum partim ad aliud referri queat. Natura id non frustra efficit, quæ ab imperfectissimo ad perfectiora sepe ascendit, frustra utiq; effecisset, si nullũ prorsus visibile cerneretur.

Εἰ δ' ἔστι μίξις τῆς σωμάτων μὴ μόνον τὸν τρόπον τοῦτον, ὅπως οἴονται τινες ἀλλήλα τῆς ἐλαχίστου τιθεμένων, ἀδῆλων δ' ἡμῖν δεῖ τιλὴ αἰσθῆσιν, ἀλλ' ὅλως πάντη πάντως, ὅπως ἐν τῷ περὶ μίξεως εἴρηται καθόλου περὶ πάντων. Ἐκείνως μὲν γὰρ μίγνυται ταῦτα μόνον, ὅσα ἐνδέχεται διαλεῖν εἰς τὰ ἐλάχισα, καὶ ἀπὸ ἀνθρώπου, ἰσώους, ἢ τὰ σπέρματα. τῆς μὲν γὰρ ἀνθρώπου, ἀνθρώπου ἐλάχιστος, τῆς δ' ἰσώων ἰσώους, ὥστε τῆς τούτων παρ' ἀλλήλα θέσει τὸ πλεονέκτη μείκνυται τῆς σωμαφοτέρων, ἀνθρώπου ἢ ἑνα ἐν ἰσώω οὐ λέγομεν μείκνυται. Ὅσα ἢ μὴ διαλεῖται εἰς τὰ ἐλάχισα, τούτων οὐκ ἐνδέχεται μίξιν γινέσθαι τὸν τρόπον τοῦτον, ἀλλὰ τῆς πάντη, μείκνυται, ἀπὸ κῆ μάλιστα πέφυκε μίξιν εἶναι. Πῶς ἢ τὸ μάλιστα γινέσθαι δυνατὸν, ἐν τοῖς περὶ μίξεως εἴρηται περὶ ἄλλων.

Si ve-

44 Si verò corporum mixtio est, non solum eo modo quo quidam arbitrantur, positis nempe inuicem minimis, quæ sub sensum nostrum non cadat, sed cum tota prorsus per tota confundatur, veluti in volumine de mixtione vniuersim de omnib⁹ diximus: Illo certè modo, ea solum miscetur quæcunq; vsque ad minima diuidi possunt, vt ad homines, equos aut semina. Hominum enim, minim⁹ est homo, equorum autem equus. Quare horum iuxta se inuicem positione, vtrorūque multitudo mixta est. Sed vnum hominem cum vno equo non dicimus misceri. Quæcūque autem non diuiduntur ad minima, ad hunc modum non componuntur, sed vnde quaque miscentur, quæ misceri maximè apta sunt. Verum quomodo hoc maximè fieri queat, in libris de mixtione antea dictum est.

Positis aliorum de ortu mediōrum colorum sententiis, eisdemq; quantum sat erat confutatis, propriam hunc eius rei sententiā proferre instituit: quam vt cōmodius explicet, distinctionem quandam mixtionis proponit atq; explanat quæ est huiusmodi. Mixtio nō solum vno quodā modo ab Antiquis excogitato, falso tamē atque inepto fit, (Quando scilicet minimæ partes corporeæ ob exilitatem, sensum nostrum fugientes, iuxta positæ, & totū quid veluti cōpositum aut potius accumulatum, sensileq; constituentes, misceri dicuntur) Sed etiam alio veriori, & naturæ proprio: cum nimirum res non modo se contangunt, sed totæ per totas miscentur seu cōfunduntur, vt in volumine priori de ortu & interitu ostensum est. Declarat deinceps Arist. in quibusnam tam primus quàm secundus mixtionis modus locum habeat, vt vtriusq; vis & natura magis nota sit. Dicit itaq; priori modo ea solum misceri, quæ diuidi possunt, ad minima secundum speciem, i. ad ea, quæ vltèrius in illa quæ suæ sunt speciei distribui nequeunt: qua ratione Hominum minima dicuntur, hic homo, & ille: equorum item hic & ille: granorum, puta milii, hoc & illud. Sed posteriori modo misceri seu mixta illa nuncupantur, quæ in minima istiusmodi distribui nequeunt, imò ipsorum omnes partes totæ per totas ita confunduntur, vt nullam illarum seorsim mansisse dici possit. Quod qua ratione efficiatur, abundè in volumine de ortu & interitu priori, nimirum cap. duobus postremis, satis se explicasse monet. Prior contextus pars, tota perspicua est. Accedo igitur ad aliā. (Illo certè modo ea solum miscentur quæcunq; vsq; ad minima diuidi possunt.) Id est mixta vocatur illa quorū particula minima sunt, vt milii aut tritici aceruus: vocat autem minima ea quæ vltèrius in ea quos suæ sunt speciei secari nequeunt, seu quæ nō amplius sit cōmunis multis, (Inuidua, & vnum numero aliās nuncupantur). Hoc eodem respectu Aristot. secundo de anim. cont. 32, hominem minimum vocauit, est enim, vt admonuit Albertus, paucorum Individuorum. Hic ergo nō minima illa quantitas rerū physicarum, cuius in secundo de anim. cont. 41. mentio fit. Sed ipsa specierum indiuidua videntur intelligēda: quod satis docet Philosophus cum addit. (Hominum enim minimum est homo), hoc est, Multitudo hominum, quæ vltèrius dicitur, pro suis minimis partibus habet hunc & illum hominem, vltra quem descendere non licet. Pro qua re animaduertendū est, Aristotelem in priori volumine de ortu & int. cont. 85. duplicem mixtionis opinionem, vtranque tamen falsam proponere. Vnam quæ mixtionem effici affirmabat ex partibus, ad tam minima secundum quantitatem diuisis mixtis, adinuicè que

appositis, vt propter partium paruitatem, nullus iuxta positionis sensus esset, sed videretur potius mixtio & temperatura esse: Veluti in simila tenui ex tritico, farinæ hordei permixta, apparere docet Philoponus: Alteram, quæ ad a tomos vsque, elemēta resoluebat, & mixtionem ex illis adinuicem ita iuxta positis effici existimabat, vt vnaquæque atomus puta ignis, atomis aquæ iuxta poneretur. Discrimen hoc inter priorem & posteriorem deprehendere quibus potest: Quod prior opinio formas quidem eorum quæ miscentur seruat, licet illa, in sensilia fiant, exilitate iuxta positionis: Altera verò, non amplius seruata mixtorū forma sed ipsis resolutis in ea vltima ex quibus constant, deinde illis iuxta positis eo modo quo diximus mixtionē inducit: Veluti si lapides ex quibus domus constat, soluta domo, singuli singulis iuxta ponantur. Hic verò Arist. non nisi alterius sententiæ meminit: ob eam causam (ni fallor) quod hæc notior sit, vel quod illa sub hac quodammodo contineatur, vt monet Philoponus: quo etiam factum est, vt ab Arist. in cont. 86. vna communi ratione ambæ, vt apparentes, non veræ, vt omnia in suo esse conseruantes, non aliud faciētes, fuerint confutata. (Sed vnum hominem cum vno equo non dicimus misceri). Thomas ait, non verè dici hominem vnum vni equo misceri, sed seorsim hic & ille manet, quasi velit, Aristotelem hinc huiusmodi mixtionis modum tanquā non verum eo reprobare, quod in eo impermixtæ partes remaneant. Accomodata, imò necessaria est expositio, vt verba & scopum Philosophi consideranti, constare potest. Quocirca hæc sola vt omnium accommodatissima, meo iudicio, retinēda. (Quæcunque autem non diuiduntur ad minima). Vera mixtio est, ἢ μίξις ἀλλοιωθέντων ἑνωσις: Oportet ergo vt τὰ μικτὰ in materia conueniant, contrarietatemque agentium & patientium habeāt, quod deinceps fit, vt nullū vel nihil ipsorum seorsim maneat impermixtū, imò tota per tota ita confundantur, vt singulæ mixti partes, cum toto sint eiusdem generis: mixtūque ipsum sit ὁμοιομερές: ex mixtione enim priores illæ partes oriuntur, ex quibus tantum corpus ἰσπερὶ ἅμα conflat, vt docet Arist. secundo de Part. anim. cap. primo. Hæc igitur ita inuicem confusa & permixta, quæ fieri potest vt ad minima huiusmodi qualia suprâ enumerata sunt, vnquam distribuantur: nulla siquidem vel exilissima pars est, quæ & ipsa non sit per totum commixta. (Quæ misceri maximè apta sunt). ἢ ὅτι ἅπαν ἄπαντι μίχθον, Sed illa tantum esse, docuit alibi, corpora quæ in materia conueniunt, & ἰσοπέδη, nimirum humida, viribúsq; quodammodo adæquata sunt. hæc siquidem ratione potestatem inuicem agendi & quasi repatiendi, ἢ ἀντιπάθησιν habent, ita vt mixtio non corruptio fiat. Sed de mixtione & quid sit ἢ μίξις, & quid τὸ μικτόν, & quibus ὑπέσχετο ὄντων, & quomodo copiose ab Arist. eiuſq; interpretibus in priori de Ortu & interitu, ab Alexandro verò in tract. de Mixtione, disputatum est.

Ἀλλὰ τίς ἀνάγκη μίχθων, καὶ τὰς χροὰς μίχθουσαι, διήλον, καὶ ταύτων τῶν αἰτίων ἢ κυρίαν τῶν πολλὰς ἢ χροὰς, ἀλλὰ μὴ τῶν ἰσιστολάσων, μηδὲ τῶν ὁμοειδῶν. οὐ γὰρ ὁμοειδῶν μὲν, ἐγγύθεν δὲ οὐ φαίνεται μία χροὰ ἢ μίξις, ἀλλὰ πάντων. πολλὰ δὲ ἔσονται χροὰς, ὅσα τὰ καὶ πολλοὺς λόγους ἐνδέχεται μίχθουσαι ἀλλήλοις τὰ μίχθοντα, καὶ τὰ μὲν ἐν ἀριθμοῖς, τὰ δὲ κατὰ ὑπεροχὴν μόνον, καὶ τὰ ἅλλα δὲ τὸν αὐτὸν τρόπον, ὅν ἐπὶ τῶν ὁμοειδῶν τιθεμένων χρωμάτων, ἢ ἰσιστολῆς ἐνδέχεται λέγειν.

45 Sed quæ necessitas sit, vt hoc modo commixtis corporibus, eodem quoque colores misceantur, perspicuum est, imòque hanc ipsam esse præcipuam

A cipuam causam, vt multi colores existant, non superpositionem, neque iuxtapositionem. Etenim non eminus quidem, vnus mixtorum color apparet, cominus verò nequaquam, sed vndeque. Plurimi autem colores hoc ipso erunt, quòd mixta inuicem, secundum varias proportionem commisceri possunt. Et hæc quidem numeris seruatis, illa verò solummodo per excessum. Cæteraque eodem prorsus modo se habent, quo in coloribus inuicem iuxta aut in superficie positis se habere, dicere contingit.

Suam iam proferens sententiam Aristoteles, accomodat generationi colorum mediõrum postremam illam mixtionis speciem, quam verã esse diximus, simulque causam affert, qua id cuilibet persuasum esse debeat. Tandem verò solita vtens breuitate, ex huiusmodi sententia, & multitudinis colorum, & iucunditatis eorundem rationem proponit. Sententia est: Perspicuum omnibus esse, colores qui in corporibus tantum existunt, eodem modo misceri debere quo ipsamet corpora in quibus causæ ipsorum insunt, nempe nõ per iuxta aut supra eorum positionem, sed per omnimodam quam declarauimus confusionem. Quandoquidem hoc solo mixtionis genere, veri colores, id est, qui non eminus tantum, verum etiam cominus iudem conspiciuntur, oriri queant, aliis autem, apparentes solum generentur. Ratio multitudinis & iucunditatis colorum non aliunde iuxta hæc opinionem sumitur, quam iuxta alias. Discrimen tantum est, quòd hæc ad diuersam proportionem illamque numerosam vel excedentem, extremorum colorum verè mixtorum confugit: superiores verò proportionem & numerum vel excessum, iuxta vel supra positorum extremorum, proponunt. Tres ergo partes præcipuas contextus habet. In duabus postremis interpretandis conueniunt ferè omnes. In priori magna diuersitas est. Perspicuum est, ait Aristot. eodem modo misceri colores quo corpora. Colores siquidem in corporibus sunt, mixtionem ergo corporum mixtio colorum eodem prorsus modo se habet, sequitur. Sed quaritur qualinam ista sit, Respondent aliqui, ex albo & nigro ita inuicem confusis vt corpora quibus ipsa insunt confunduntur, colores medios veluti tertium quid, neque album neque nigrum oriri. Hanc alii explicationem idcirco confutant, quòd quædam ex elementõrum mixtione statim genita colorata sint, cum tamen nullum ex elementis, album aut nigrum verè existat. Præterea, hac sententia posita, contraria simul essent, quod est absurdum. Conditiones item quæ miscibilius desiderantur, extremis coloribus non conueniunt, illaque præsertim vt inuicem agant & patiantur. hæc certè Aristot. docuit in secundo de part. anim. cap. primo: & in priori de ortu & int. cont. 89. quod item in secundo volumine eiusdem tractationis cont. 49. repetiit. Quod verò neque album neque nigrum huiusmodi esse queant, sat constat, cum id primarum solummodo qualitatum munus ac potestas sit. Confirmari hæc eo possunt, quòd Aristot. ipse in priori volumine de ortu & interitu cont. 83. nec album nec disciplinam misceri affirmavit. Addunt postremo aliqui, vnus rei duplicem fore formam. Idcirco alia solet ex Alexandro, Alberto, & Thoma sumpta interpretatio adduci, nempe colores medios ex corporibus non quatenus albis & nigris, sed quatenus lucidis, perspicuis, opacisque, mixtis oriri: lucidum enim pro albo sumitur, veluti diaphanum atque opacum pro nigro. Sed aduersus hos ita ego argumentor: Si mediis colores hæc ratione oriuntur, ergo nullus dabitur color mixtus, nulli extremi. quod

consequitur absurdum esse, fat constat. Consequutio facilè deducitur, quia omnis color ex lucido, diaphan^oq; efficietur: de Mediis opinio ipsa affirmat, **A** extremis Aristoteles supra satis expressit, cum ait, præsentiam lucis in diaphan^o album producere, absentiam verò, id est non multam illius participationem, nigrum. Præterea Aristoteles disertè suam sententiam proferens fatetur, Eodem modo misceri colores quo corpora: atqui Lucidum diaphan^oesque, nusquam colores vocauit, sed colorum principia. Quorsum item Aristotel. nouam tractationem mediorum colorum, seorsimque ab extremis instituit, si vtriusque causas easdem tantum *ἐν τῷ μάλλον ἢ ἧσον*, vt loquuntur, differentes (vt Alexander ait) esse existimasset? quomodo etiam medii colores ab extremis specie differrent, si per magis tantum, minúsque ab illis discrepant? nonne albedo sub quolibet gradu eiusdem speciei est? nõne item nigredo? Sed id sanè perspicuum est, Aristotelem acturum de coloribus, extremos primùm proposuisse, mox ad medios deuenisse qui ex illis extremis efficiebantur. Argumento est, Aristot. sententias de re hac Veterum semper iuxta, **B** aut supra positionem albi & nigri induxisse, tandè que excepta mixtionis ratione, omnia quæ ab illis afferebantur comprobasse, inter quæ certè illud est, colores medios ex aliqua albi cum nigro coharètia proficisci. Quid quod Aristot. ipse, hoc disertè fassus est in priori de phy. ausc. volumine contex. 47. cum ait, Media ex contrariis esse, vt colores ex albo & nigro: & infra in hoc eodem volumine id affirmabit cum dicet, Veluti colores ex albo & nigro fiüt, ita sapor ex dulci & amaro: Quocirca puto omnino priorem interpretationem veriore esse, quæ fuit Auerrois, in quinto de phy. ausc. com. 6.19. & 52, quarto item cæli com. 26. necnon decimo metaphy. com. 23, & in his commentariis. Sed non me latet Burid. in q. xii. & Iacobum Forol. in q. de int. & remiss. formarum: Burleum quæsto peculiari, Ioannem Iand. in q. propria, & Greg. Arim. in pr. sent. dist. 17. q. 3. art. 2, vt Auerrois sententiam à calumniis obiectionibus tuerentur, eam sic explicasse, ac si diceret, Colores medios ex extremis oriri, quatenus ex causis extremorum concurrentibus inuicè que permixtis oriuntur, Seu, colores medios, non quod ad esse, sed quod ad denominationem ex extremis constare. Verùm hos decipi Zimara in contrad. 2. decimi metaphy. & in suis annot. in hunc libellum, rectè ostendit. Sed longa est quæstio, multaque alia secum Theoremata difficillima afferens, idcirco aliàs à nobis pertractanda. Infra tamen post contextus explanationem (ne ordinem confundamus) obiectionibus aduersus Auerroem propositis paucissimis, & quantum in præsentia fat est, satisficiemus. (Imò hanc esse præcipuam causam). Secunda pars contextus, in qua signum affert, quo quisque per mixtionem veram albi & nigri colores medios effici, nosse possit. Inquirimus (ait) hîc colorum verorum ortum non apparentium, veri autem colores sunt, qui iidem semper tam eminus quàm cominus, (seruatis tamen **D** semper omnibus ad rectam visionem requisitis conditionibus) conspiciuntur. Atquî hoc solo mixtionis genere à nobis proposito ortus iste effici potest, i. cum ita toti per totos confundantur colores, vt non magis res mixta & color vnus prope quàm à longè appareat. Hoc aliis opinionibus nõ accidit, iuxta quas, vnio fortasse quædam seu confusio colorum à longinquo alicui videri poterat, sed non lynceo, vt idem in priori volum. de ortu, & interitu, contex. 89. ait, neque de prope aspicienti: vterque enim horum partes illas diuersas, non verè mixtas discernere valeret. (Plurimi autem colores hoc ipso erunt quòd mixta inuicem secundum varias proportiones commisceri queunt.) Notus est totius huius tertix partis sensus. Illud tantum moneo Aristotelem in præ-

A in præfenti parte nullum verbum de Crasi, seu tēperatione mixti facere, sed solūmodo de diuersa mixtorum, i. extremorū colorum proportione, ad quam & multitudinis, & iucunditatis colorum mediorum causam refert. Hoc verò monui, ob nonnullos qui vt neq; Alexandro, neq; Auerroi in superioris partis interpretatione adhærere viderentur, tertiam quandam rationem generationis mediorum colorum commenti sunt. Illam nunc recensere prætermitto, quòd neque alicuius momenti sit, neque multum accommodata. Sit igitur satis, colores, qualitates quidem secundas à mutua actione primarum profectas, passionēque mixti nuncupari, atque à diuersa eius temperatione proficisci affirmari, sed eatenus tātū quatenus caliditas (puta ignis) multa, cum multo lumine, pauca, cum pauco agens, aeris vero humiditas patiens, cum multa vel pauca conspiciuitate coniuncta est: De cæteris item elementis, agentibus aut patientibus suis qualitibus præditis intelligatur.

B Qua ratione Auerroes in quinto collig. cap. 29. affirmabat, colorem ad cognoscendam quidem medicamentorum temperationem & vim, itemque animalium, atque eorū præsertim quæ eiusdem sunt speciei, non mediocriter conferre: sed nil prohibere, colorem eundē in re calida & frigida, itemq; in humida & sicca, reperiri: vt albedo in sale & camphora, aut (vt liberius loquamur) in marmore, calce, lacte, & saccharo, nigredo in hebeno, pipere, atramento. Nunc ad superiorem quæstionem redeo, atque obiectionibus aduersus Auerroem propositis satisfacio. Priorem autem ita tollo: Album & nigrum simplicissimos dici colores, idcircoque naturam, non antea medios efficere quàm simpliciores istos, qui ipso solo concursu luminosi cum perspicuo denso gignuntur, ab his deinceps ad compositiores iuxta maiorem aut minorem lucidorum, in mixto existentium corporum copiam & vim, transire. Quod elicitur ex Autore libelli de coloribus, qui ait Simplicium colores simplicia sequi corpora, id est, ea quæ magis ad naturam simplicium accedunt. Imò hæc sola ratio est, cur dicamus colores medios ex extremis effici, non extremos ex mediis: licet quantum ad principia remota, tam extremorum quàm mediorum causa eadem prorsus sint, (ad quem sensum intelligenda sunt fortasse Alexandri & Alberti verba, certè autem illa Auerrois in secundo de anima, context. 67, & in his commentariis cum affirmat, Necessè esse colores omnes constare ex duabus naturis *de quibus* nempe & luminosi, harumque naturarum varietatem, varietatis quoque colorum causam esse) Ratio inquam sola ista est, (quæ certè Alexandro & Alberto deest) quia cum de causa & effectu loquimur, id semper quod simplicius est, causam vocamus: quod compositius, effectum: ac proinde causæ quibus concurrentibus effecta oriuntur, dicuntur quidem principia effectorum, non autem è contra, neque enim quis effecta causarum principia vocabit, sed in eas fortasse effecta resolui dicet. Ad secundam obiectionem respondeo, non vt Pomponatius, qui asserit in mixto elementa in actu non manere sed potestate tantum, sed vt Auerroes in priori de physica auscultatione, commentario 56, vbi ponit discrimen inter mediū, & subiectum, & Galenus, In mixto scilicet & in qualibet eius parte elementa eorumq; qualitates actu esse, refracta tamen & quasi castigata, ita vt non amplius pugnet: Accommodantes igitur hæc nostro proposito dicimus, ex albo & nigro mediū colorem effici dici posse, nō tamē sequi in eodem simul pugnantia inesse cōtraria, cū iam in medio illo mixto, refracta & quasi emēdata sint. Quòd vero albū & nigrum quæ huiusmodi sunt, inuicē agere & pati nō possint, nos libèter fate mur: sed interea dicim⁹, ea ratione albū & nigrum inuicē agere, qua etiā misceri dicuntur:

miscentur autem suorum principiorum, seu primarum qualitatum ratione, A
 ut antea declarauimus. Confirmatio autem ex Aristotele sumpta, nullius est
 roboris aduersus nos, qui fatemur qualitatum non propriè mixtionem esse,
 sed corporum: quod ibi vult Aristot. probare, imò hoc etiã supra innuimus.
 Manifestũ nimirum esse mixtis corporibus misceri quoq; colores, nẽpe qua-
 tenus colores, mixtionẽ corporũ sequuntur in quib⁹ insunt. Sed hoc nunquã
 tollit, colores medios propriè atq; immediatè ex extremis produci. Quod
 addunt postremò, ita Auerroes in decimo met. com. 23. diluit, mediã ex extre-
 mis refractis & temperatis certè fieri, vnum tamen extremorum rationem
 formæ, alterum materiæ tantũ retinere: Cũ enim semper vnum con-
 trarium sit alterius priuatio, fieri certè nequit vt ambo mẽsuræ rationem ob-
 tineant, cũ ea habitui solũmodo cõueniat. Imò hoc solo fortasse respectu
 in comment. 7. eiusdem libri dixerat, colores medios non componi ex albo & B
 nigro veluti ex principiis, i. tanquam ex duobus principiis metientibus perfe-
 ctionem & esse mediorum colorum. Eodem etiam in loco aduersus Galenum
 hac ipsa ratione probat æquale ad pondus non dari: Licet ergo duæ formæ ad
 colorem medium efficiendum concurrant, vna tamen præcipua est quæ do-
 minatur, & formæ vnus instar obtinet, per quam compositum vnum in actũ
 redditur, altera verò subiicitur, materiæq; vicẽ habet, quam etiam rationẽ in
 mixtione elementorum seruari boni asserunt Peripatetici, Cæterũ pro his
 quæ dixim⁹ animaduertere oportet, fateri nos non eandem prorsus esse ratio-
 nem gignendarum specierum colorum mediorum (quod item de saporibus
 intelligi volo) quæ ratio est specierum inter calidum & frigidum, puta repidi-
 tatis efficiendæ: calidum nanque & frigidum ob mutuam actionem & passio-
 nem, per solam mixtionem graduum caliditatis & frigiditatis, sua media cõ-
 stituunt: quo etiam fit vt non nisi ad vnã speciem omnia illa reuocentur, C
 album verò & nigrum non agunt mutuò, sed sua media ex pluribus aliis agẽ-
 tibus specie diuersis, necnon ex variis actionum modis qualitatum nempe
 primarum, oriuntur. Atque hinc etiam fit, vt si quid à calidissimo ad frigidis-
 simum transire velit, medios omnes gradus attingat, necesse sit: si vero à ni-
 gerrimo ad albissimum transferatur, non item per omnes medios colores
 transire cogatur. Fatemur inquam, ista, sed hæc nullum aduersus Auerois
 sententiam momentum habent, vt intelligenti constat.

Καὶ ὡσαύτως τῶν μίγνυμένων, ἔνι ἄλλοις διώρισται, ἕξ' ἑνὸς αἰτίαν εἶδη χρω-
 μάτων ὅτι ἀρισμένα, ἔνι αὖ ἄπειρα, ἔνι χυμῶν ἔνι ἰσφῶν, ὑπερον ἐροῦμεν. Τὶ οὐδ' ὅτι
 χρώμα, καὶ ἕξ' ἑνὸς αἰτίαν πολλαὶ χροαὶ εἰσιν, εἴρηται.

46 Verum de mixtis quidem alibi quoque disputatum est, ob quam au- D
 tem causam, colorum, saporum itemque sonorum species determinatæ
 sint, non infinitæ, postea quaeremus. Quid itaque sit color, & cur mul-
 tæ eius species, dictum est.

Hic tantũ queritur cur in alium locum tractationem illam differat, in
 qua determinat, finitas colorum species esse, non infinitas: & qua item occa-
 sione de re hac dispuret. Vtrunque notum est ex verbis Philosophi: atque hoc
 postremũ ex eo quod multos proportionẽ colores effici cũ antiquis affirma-
 uerat, iteq; de excessu mentionẽ fecerat, non tamen quota proportio ista ef-
 se posse exposuerat. Alterum verò, ex eo, quod quæstio non modò colori-
 bus sed etiam saporibus & sonis communis habeatur: sub finem igitur libri
 nimirum cap. 6. postquã de his omnibus egerit, commodius hæc statuere i-
 ple

A ple poterit: & nos iisdem pluribus disputare. Verum ne hæc colorum tra-
 ctatio, imperfecta hinc reliquatur, & quasi laceretur: Nonnulla de re hac itém-
 que de ortu mediorum colorum tam veris quam apparentibus, tam natura-
 libus quam artificialibus ferè communi, iuxta veriorum interpretum senten-
 tiam speciatim magis in præsentia proponamus. Exordiar autem à verbis A-
 ristotelis ab Alexandro sumptis, ex quibus quasi ex fonte finitatem colorum
 ante omnia ostendere valeamus. Ait ipse, Quæ finibus quibusdam & terminis
 certis concluduntur, finem habent: Qualitates istæ sensiles finibus quibus-
 dam ac terminis comprehenduntur, finem igitur habent. Maior omninò per-
 spicua est, quandoquidem si extrema sint determinata, media quoque quæ
 ad illa respiciunt determinata erunt: secus enim extrema ipsa certa non es-
 sent constantiæque. Minor probatur: quia contraria ipsa extrema, quæ maxi-
 mè à se inuicem distare (vel metaphoricè, vt in decimo metaphy. cont. 13. in
 B qualitativibus, vel verè, vt in quinto de phy. ausc. cont. 24. in loco) Aristoteles
 docuit, veluti fines quidam termini que, omnes medias qualitates comple-
 ctitur. Colligendum itaque est vel non dari colores extremos, (quod falsum
 est) vel inter extremos, medios colores finitos, non infinitos reperiri posse.
 Hoc Alexander in hoc contextu & alibi, & Auerroes sexto de phy. ausc. com.
 32. Sed obstare huic sententiæ videtur, primùm Ioannis land. ratio, qua pro-
 bat infinitas esse colorum species, quia infiniti sunt albedinis (puta) aliorumque
 colorum gradus: patet Assumptio, nam quouis dato cuiuslibet coloris gradu, a-
 lium vel intensiorem vel remissiorem proponere possumus: consequutio pa-
 tet. Etenim gradus isti specie differunt, secus enim ab vno ad alium nullus
 C motus esset, cum is ex quinto phy. contex. 26. non nisi inter contraria repe-
 riri queat. Atqui contraria ex decimo met. cont. 24. specie differunt, quod
 probatur: Quandoquidem, quæ eiusdem sunt speciei, vnam eandem que for-
 mam essentialem obtinent, atqui eadem forma contraria constituere ne-
 quit, ab vno enim, quâ vno, tantummodo vnum efficitur. Accedit Auerrois au-
 thoritas in hoc comment. qui ait colores medios ex diuersa proportione albi
 & nigri simul secundum magis, & minus mixti profectos, infinitos in natura
 esse. Sed certè Ioannis ratio non vno modo peccat. Primùm nanq; quamuis
 intensiorem alium alio gradum albedinis assignare valeamus, nõ tamen in in-
 finitum abire licet. Sed esto infiniti gradus, non tamen omnes specie differēt:
 quod fassus est etiam Auerroes in decimo metaphy. com. 23. & iis comprobari
 potest quæ Arist. in quinto de phy. ausc. cont. 22. & autor libelli de coloribus,
 tradidit, quinimo colores saporibus respondere in cap. de saporibus docebit
 Aristoteles. Hos tamen infinitos esse, tanquam absurdum aduersum De-
 mocratum disputans in capite eodem sumet. Quod verò ex Aristotele quin-
 D to phy. contex. 26. sumit, nullius roboris est. Motus siquidem non modò
 inter propria, sed inter latè etiam sumpta contraria fit. Est igitur motus in-
 ter istos gradus, qui rationem contrarii habere dicuntur, quatenus fit pro-
 cessus à priuatione eius quod acquiritur, ad acquisitum: quare cum Ioan-
 nes colligit, contraria esse diuersarum specierum, id non nisi in contrariis po-
 sitiuis proprièque sumptis verum est: (quæ certè eiusdem speciei esse ne-
 queunt, quia ab eadem forma essentiali constitui nequeant) in aliis profe-
 ctò falsum. Cæterum quid de Auerroë dicendum sit, patet: neque enim pro-
 priè infinitas esse colorum species existimauit, vt ipsemet in sexto de phy.
 ausc. com. 32. testatus est: sed in eo numero qui non facillè ab intellectu hu-
 mano pertrāsiri posset. Qua etiam ratione Porphyrius, Indiuidua sub specia-
 lissimis collocata, infinita esse tradidit. Quantum verò ad mediorum colo-
 rum species attinet, septem ab Aristotele infrà, atque hoc ordine enume-

rantur. Albus, flauus, puniceus, purpureus, viridis, cæruleus, niger. Hi sunt præcipui, ad quos omnes alii quos Auerroes infinitos nuncupauit, tanquam ad summa capita sunt reducendi: puta Lacteus, Niueus, Argenteus ad Album: Regius, palearis, cæreus ad Flauum: Rutilus, Igneus, Flâmèus, Ruber ad puniceum. Heluus, (Columela autore lib. 3). Dibaphus, ad purpureum: Herbaceus, prassinus, æruginosus ad viridem: glaucus, cæsius ad Cæruleum: Ater, Fuscus, piceus ad Nigrum. Sed de his Pluribus Simon Portius in suo libello: Cardanus item in lib. de Subtil. lib. 4. 13; & 17. Scaliger quoque non minus subtiliter in suis Exerc. cap. 325. Nos ne instituti nostri terminos excedamus, de his satis tantum moneo, pro mutuorū horum septem colorum ordine statuendo, extrema quidem ipsa in lateribus tanquam in finibus è diuerso oppositis collocanda esse. In medio verò quis statuendus sit, non ita facile iudicari posse. Aristoteles eo prorsus quo nos antea, ordine colores medios enumerat: Supràque de coloribus mediis loquēs, Purpureum puniceumque, modū, proportionemque egregiè seruare dixit: quò sit vt si hæc respiciamus, purpureus in medio ponendus sit, sed in tertio meteorol. cap. de Iride aliter sensisse videtur cum ait: Validiorem aspectum in puniceum colorem transire, proximum in viridem, imbecilliolem in purpureum, ex quibus verbis patet viridem colorem ad Nigrum magis quam puniceum, & Purpureū magis quam viridem accedere. Accedit etiam ratio, quia quemadmodum puniceum colorem ex Cupholitho lapide qui albus est, ita viridē ex luteo seu palido, purpureumque ex puniceo, ars efficit: vt igitur, luteum aut pallidum, quod obscurum candidum est, ad Album magis accedit quam puniceum, ita merito color viridis Albo propior quam purpureus erit. Sed non satis tutum est aliquid in hac colorum doctrina affirmare: Interea tamen illud non prætermittam, non rectè aliquos in hac colorum serie tradenda puniceum cum flauo confundere, rubeum verò à puniceo distinguere. Aristoteles in cap. de Iride, iudex esto. Sed quæret aliquis: quia non semel dictum est, colorem esse passionem mixti, an mixta imperfecta verè colorata dici queāt, puta, nix, nubes, fumus, aliaque huiusmodi non pauca: hæc enim neque ex reflexione, neque ex aliquo sibi addito colorem habere videtur, sed ex sui natura: Cum primum enim fiunt, colorem assequuntur suam naturam temperationemque consequentem: ex altera parte, qualinam temperatio in mixto imperfecto, ac non diu permanente ponenda est? Respondendum paucis, talem his tribui colorem oportere, qualis temperatio seu mixtio est. Imperfecta sanè ista sunt: Imperfectus ergo color licet verus, illis tribuetur: sed animaduertendum est, in nube præsertim maximam colorum varietatem quòd ad eius partes spectari, quo argumento quis posset excipere nullam in nubibus colorem inesse, animaduertendum inquam est, Nubem, colorem sibi proprium, quà nubes est, verumque, sed imperfectum, in quocunque situ aspiciatur, semper retinere: aliquando tamen ratione coloris apparētis variam videri, ob diuersum situm vnde aspicitur. Hic igitur color, cum nullam sequatur temperationem, non propriè color mixti imperfecti, sed passio quædam meteorologica vocatur.

Περὶ τῆς ψόφου καὶ φωνῆς εἰρηται κορότερον ἐν τοῖς αἰσθητοῖς ψυχῆς.

47

De vno utique & voce egimus antea in his quæ de Anima.

Absoluta tractatione colorum, sequebatur statim doctrina de sonis, quòd hi simpliciores sint, & puriorem simplicioremq̃ rationem efficiendi sensus habeant. Cum verò de sonis nil agat, generatim explicat Arist. Nos suprà speciatim

ciatim docuimus. Neque obstat, quòd in exordio Tertiæ partis principisilli belli, sonus inter alia docenda exam inādāque sit propositus: potuit siquidem id absque calumnia agi, cum ibi de discrimine inter rationem tractandorum horum in libris de anima ac præfenti volumine agatur.

Περὶ δὲ ὀσμῆς καὶ χυμῶν νῦν λεπτότερον χρῆσθαι χρὴ ἐν τῷ αὐτῷ παρὰ τὸ ἐκ τῶν αὐτῶν τοῖς δὲ ἐς πᾶσα ἐκάτερον αὐτῶν. ἐνεργέστερον δὲ ἡμῖν ἐστὶ τὸ τῶν χυμῶν γένος, ἢ τὸ τῆς ὀσμῆς. τεταρτὴ δὲ αἰτίον, ὅτι χειρίστερον ἔχει τῶν ἄλλων ζώων τὴν αἰσθησίν ταύτην, καὶ τῶν ἐν ἡμῖν αὐτοῖς αἰσθήσεων. τὴν δὲ ἀφ᾽ ἑαυτῶν ἀκριβεστάτην τῶν ἄλλων ζώων ἢ τῶν γαῖαις ἀφ᾽ ἑαυτῶν.

48 De odore autem & sapore nunc agendum est. Siquidem eadem ferè passio est, at non in eisdem vtraque ipsarum habetur. Saporum autem genus perspicuum nobis magis est, quàm odorum. Cuius ratio est, quia præter cætera animalia, atque inter sensus nostros, debilissimum hūc odoratus sensum habemus: e contra Tactum inter alia animalia exquisitissimum, Gustatus autem quidam Tactus est.

Acturus Arist. de odoribus & saporib⁹, vt ordo tractationis exigit, scopum suum imprimis proponit: mox morem suum sequēs, quæ alii de iis dixerint, potestremò quid ipse sentiat, exponit. Duplex autem hic dubium oriri poterat: nimirum cur de his simul tractaretur, non seorsim vt de aliis: item cur contra propositum ordinem à perfectioribus nempe & spiritualioribus prius de saporibus quàm de odoribus doctrina institueretur. Vtrūq; aperit Arist. in huius contextus verbis. Et primùm quidem, cum ait, *σχρόδον γὰρ ὅτι το αὐ το παθῆς*. Quæ verba Alexander & Thomas ita explicant. Tam odor quàm sapor mixtionum primarum qualitatum humidi nempe & sicci cum aliqua terminatione à colore profecta, sequuntur: vt infra planius reddetur. Vocantur autem hæc *παράθη*, vel quia propriè ex qualitatibus tertiæ speciei sint, vel quia cōmuniter qualitates affectionesque corporū cuiuslibet speciei sint passiones vocantur, in quibus Arist. in priori volumine de cælo cont. 1. Physicæ speculationis partē versari tradidit. Cæterum ne quis putaret, odorem & saporē, ita eandem dici passionem, vt vnum prorsus essent, addit: (At non in eisdem vtraque ipsarum). Interpretantur aliqui ex Alexandro, odores & saporēs in iisdem non esse, quia vt plurimū sapor fit in aqua, odorem in aère. Vera quidem sunt hæc, sed perperam & impropriè dicta: neque enim quis vnquam dicet aut aquam simplicem sapore imbutam esse, aut aerem odoratum. Alii clariùs & rectiùs hoc modo. Tam odor quàm sapor passiones humidi & sicci sunt, sed odor magis sicci est, sapor magis humidi: eliciuntur hæc ex Arist. in sec. de an. cont. 104. & ex iis quæ suprà de olfactu docuit. Est qui ita explicet, has non esse easdem passiones, quia non in iisdem organis reperiuntur, neque eiusdem sensus sunt. Cuius rei gratia sciendum est, Aristotelem in quinto metaphy. contex. 26. multiplicem passionis significationem proponere. Ex quibus duæ sunt præcipuæ, harum altera qualitatibus prout in altero, nempe subiecto insunt atque subsistunt, puta dulcedini in melle accommodatur: altera verò actionibus siue harum qualitatum iam alterationibus, nempe cum iam sensum gustus afficiunt. Prior passionis speciei impropriè passio nuncupatur: quandoquidem mel dulcedinem habens nil patitur. Posterior verò quia mel gustum afficiens, ad actumque deducens, passionem efficit, propriè passio iudicabitur. Sumpta hæc ferè sunt ex Aristot. in categoriis capite de Quali. Sed

ut ad rem redeã, dicunt hi, si passionis nomen hîc propriè sumamus, ad sensus
 æstheteriã que sensu illã sunt referendã. Etenim hæ cum animæ tum corpo- A
 ri communes operationes habentur. Sed miror istos tam citò eius oblitos fuis-
 se, quod nobis paulò ante Aristoteles pollicitus est, nempe de his passionibus
 quatenus ad sensum referuntur in libris de anima tractatum fuisse: hîc earũ
 naturam simpliciter inuestigari oportere, quod & iam in tractatione colorũ
 nuper præstitum fuisse vidimus. Illis autem huius interpretationis occasio-
 nem præbuerunt verba Philosophi, in quibus causam afferēs, cur homo ex-
 quisitiùs saporē percipiat quam odores, ait, Hominē odoratus sensum, id est
 Æstheterium odorãdi debilissimum inter omnia animalia habet: Hîc (aiũt)
 relatio passionis ad sensum redditur. Sed illi (tantorum virorũ pace dixerim)
 neque sensum Aristotelis neque verborum seu probationis vim Aristote-
 licã perceperunt: quod suo loco planum fiet. Nunc ad reliqua. (Saporum B
 autem genus). Tollit secundã ambiguitatem, afferēs mutati ordinis causam.
 Propterea nanque se de saporibus prius agere declarat, quia hi nobis sint,
 quantum ad eorum naturam artinet, cognitu faciliores: imò in sec. de an. con.
 95. odorũ species differentiãque, ob difficilem earũ cognitionem, à specie-
 bus saporũ nomen pro rerum similitudine duxisse docet, qua certè sola rã-
 tione, meritò Arist. ordinem hunc sequi potuit. Hac eadem occasione ductus
 persæpe Philosophus, præsertim in Meteorologicis pertractandis, & in eodẽ
 etiam capite, ab vno ad alium ordinem transit. Sed quæ modò nos docet, agẽ
 expẽdamus. Saporē (ait) facilius à nobis cognosci, quia rectiùs percipiuntur.
 Vis huius probationis ex eo sumitur, quòd quę per susceptionem iudicantur,
 quò melius recipiuntur, eò etiam exquisitiùs cognoscuntur. Atqui saporē cer- C
 tẽ rectiùs quàm odores, capiunt homines, cum ij organum sensumque ipsum
 gustus cum cæterorum animantium, tum aliorum suorum sensuum respectu,
 perfectissimum obtinuerint: olfactus verò sensum instrumentumque debilif-
 simum: quòd certè consequitur, quoniam idem organum prout melius dete-
 riùsve se habet, perfectiùs atque imperfectiùs suum sensibile capit. Aliã huc re-
 spiciēs Arist. ad hunc modum loquutus est, Si oculum iuuenis senex haberet,
 cerneret vt iuuenis, æque enim atque ipse reciperet. Cæterum simillimam
 huic sententiam protulit Philosophus in secundo de anima contex. 92. cum
 inquit, De odore & odorabili explicare minus facile esse, quàm de iis quæ an-
 tea dicta sunt: non enim constat quale quid sit odor, quomodo sonus, aut lu-
 men, aut color. Causa est, quia non habemus exquisitum hunc sensum, sed de-
 teriore compluribus animalibus: homo enim exiliter olfacit, & nullum odo-
 rabile percipit absq; dolore & voluptate. Ex quo loco facile etiã colligere est, D
 cur sensus olfactus minus perspicuus esse dicatur, ob eã siquidẽ causam, quia
 non nisi differentias communes, id est excessus ipsos odorũ in quibus aut do-
 lor est, aut voluptas capitur. Atqui dixerit aliquis: Tactus quoque ex sec. de
 an. cont. i i 8 non nisi excussus percipit, mediocritates nunquam: quem tamẽ
 hîc exquisitissimum vocat. Respondeo, aliam esse rationem in olfactu & Ta-
 ctu: in hoc enim id propterea fit, quia sensilia sunt eiusdem temperationis cũ
 ipso æstheterio vel medio. in illo autem non ita se res habet, sed ob sui debili-
 tatem omnia odorũ discrimina, præsertim quæ ad mediocritatem vergunt
 suscipere nequit: tantum suscipit excedentia à quibus fortiùs affici potest.
 Hæc deinceps si ad bonum declinãt, voluptatem in eo pariunt: si ad malum,
 tristitiam. Verum ista omnia ad olfactus vilitatem deprimendam multum
 faciunt, ad excellentiam verò gustus extollendam, nihil. Idcirco Arist. addit,
 (Tactum è contrã exquisitissimum, Gustus autem quidam Tactus est): ac si ita
 argu-

- A** argumentaretur, Homo inter omnia animalia Tactum habet exquisitiorem, Gustus est quidam Tactus, Gustum igitur habet exquisitiorem. Major nota est, quandoquidem Tactus præstantia ab excellētia temperationis animalis pendet, quam homo omnium animalium optimam nēpe, tēperatam, ab omnibusque contrariis declinantem, assequutus est. hanc optimam temperationem, illius ingenium testatur, quemadmodum enim sensus in animalibus est non autē in plātis, quod hęc mediocritate illa destitutę sint, ita intellectus, qui ut nobilissima omnium facultas est, ita nobiliorem exigit corporis temperationem quę in hominibus tantum reperitur. Idcircoque Aristot. in secundo de an. con. 94 quasi à signo certissimo, Molles carne aptiores ingenio esse protulit. Minor propositio ita patet ex tertio de an. cont. 63. & secundo eiusdem cont. 28. & 94. in quo loco eadem verba sunt quę hęc repetuntur. Nos etiam
- B** superius quomodo id verum esset, quantum sciat fuit exposuimus. Connexum ergo verum sequitur: Sed etiā cōfirmari potest, iis quę Arist. in priori de hist. an. cap. 5. de utrisque hisce sensibus docet. Sed quę de Gustus & Tactus certitudine docet Arist. plana sunt omnibus, non itaque de olfactus imbecillitate tradit. Pro his itaque quærari solet, cur olfactus debilem homo habeat, iam enim explicauimus cur ipsum debilem nuncupemus. Ratio enodandi quæsiti præcipua, illa est, quę proponitur in secundo de part. an. cap. 7. & iis illustrari potest, quę superius docuimus. Æstheteriū etenim olfactus in homine propter cerebrum sibi proximū, frigidū atque humidum est: odor verò quia per euaporationem tantum à calido attrahente exiccantēque efficitur, naturam attrahentis retinēs, calidus & siccus est. Qui cum in sensū olfactus suę naturę contrariū agere debeat, oportet ut ipsū quasi reuera afficiat, mutet, in suamque naturam conuertat: Maxima ergo adest in hac actione repugnantia & contrarietas, quo fit ut non nisi ab excedente odore, eoque cominus agente, affici queat. Alia est in animalibus, puta canibus aut vulturibus ratio, in quibus neque cerebrum neque olfactus organū ita humidum est, sed siccus calidiusque. Natura hoc discrimen in hominibus & cæteris animantibus posuit, omnium finem perfectionemque respiciens. Homines siquidem qui ad contemplandum nati erant, actionesque animales multas edituri, ne multo labore tabescerēt, spirituumque gignendorū materia destituerēt, humidiori cerebro eguerunt. Brutorum vita cibum potumque spectat, idcirco sensum, qui sibi ad necessaria comparanda longiusque petenda, ad ea item fugienda quę nocitura viderentur vsui esse poterat, exquisitiorem obtinuerunt, imò, ut monet Auerroes in secundo collig. ca. de instrum. odoratus, Natura, in hoc quantum potuit, nonnulla animantia iuuat, nonnullis enim, ut canibus, nares ob eam maximè causam latiores tribuit. Cæterum non mirari non possum aliquos, qui ex 5. de generatione an. cap. secundo colligere volunt, Hominē, olfactum exactiorem exquisitioremque cæteris animalibus habere, quod minutissimas odorum differentias speciesque, easque acutius percipiat, licet in hoc ab illis superetur, quod non ita procul olfacere illud quidem fateor queat. Nam illud quidem fateor, Hominem quęcunque olfacit rectius olfacere, atque exquisitius iudicare, non tamen minutas illas differentias odorū assequi posse, quas multa animalia præter hominem assequuntur. Ratio illius est, quod in homine odora mentorū oblectamenta potissimum insint, ratione animæ perfectioris altiorisque facultatis qua præditus est, ut de Tactu Alexāder in paraphrasi de an. cap. de olfactu asseruit. In brutis verò. (Quamuis pantheræ odore, bestias oblectari, scripserit Arist. in sec. 13. publ. 4.) oblectatio ista saltem in eo gradu non reperitur: Quorsum enim? cum sibi non nisi ad perni-

ciem prodesse posset: illis siquidem allecra in laqueos insidiantium incidere potuissent. In Gultu solummodò & Tactu belluas delectari oportuit: ne vel generationem spernerent, vel fame peiirent, aut lædentia vitare nequirent. Alterius verò fundamentum elicitur ex secundo de part: an. cap. 7. quod iam superius adduximus: verum experiëntia confirmatur, quèdoquidem hominis, multarumque aliarum rerum odorem nos nullum percipimus, quorū tamē odore cattellus (omitto alia animalia) eminus etiam afficitur, atque mouetur. Huic veritati quàm faueat cont. 92. secundi de an. & Auerr. in quinto collig. c. 28. vnicuiq; patet. Ad tertiã dico, primū hūc de animalibus perfectis sermone fieri, vt patet. Mox propriū hūc esse locum vbi hoc determinetur: idcirco in se. de an. sat illi, fuit, dixisse olfactum in homine peiorē esse, quàm in multis animalibus, hūc rem clarius vel determinare debuit ac potuit.

Η' μὲν ἐν τοῦ ὕδατος φύσει βέλτεται ἀχυμος εἶναι ἀνάγκη, ἢ ἐν αὐτῷ τὸ ὕδωρ ἔχειν τὰ γένη τῶν χυμῶν ἀνασπῆτα δὲ συμπρότητα, καὶ ἀπερ' Ἐμπεδοκλῆς φησιν, ἢ ἕλλω τοιαύτῳ ἐνεῖναι, οἷον παρὰ περιμίαν χυμῶν καὶ ἀπαντα μὲν ἐξ ὕδατος γίνεσθαι, ἀλλὰ ἢ ἐξ ἄλλων μέρους, ἢ μηδεμίαν ἔχοντος διαφορὰν τῷ ὕδατι, τὸ ποιοῦν αἴτιον εἶναι οἷον εἰ τὸ θερμὸν καὶ τὸν ἥλιον φαίη τις τούτων.

49. Aquæ igitur natura exigit quidē vt insipida sit. Sed necesse est vel ipsam in se omnia saporum genera, quæ ob exiguitatē sensuū lateant, habere vt afferebat Empedocles, aut eiusmodi materiã continere, quæ veluti, saporum omnium seminarium sit, & omnia ex aqua, alia autem ex parte illi alia effici: aut certè cum nullum ipsa discernimen in se habeat, conficiendē causam esse, ac si quis calidum & selem huiusmodi dicat.

Secundam aggreditur partem tractationis, in qua opiniones tres Veterum de ortu & natura saporum recenset. Imprimis autem concessum quoddã ab omnibus ponit, vt quid deinceps ab aliis quæ ex eorū sententiã in medium afferret desiderari queat, distinctius cognoscatur. Concessum est, Aquam ex sui natura inspidam esse. Cum enim corpus simplex sit, omnibus secundis qualitibus, quæ mixti tantum passionēs sunt, carere, idcircoq; nullo sapore imbuta esse debuit. Imò hoc præcipuum aquæ optimæ & purissimæ signum est, si nulum sapore, odorem, aut colorem retineat: verū tamē licet ipsa cuiuslibet saporis expers sit, est omnium saporum veluti principium, materia, & fundamentum, ex sec. de an. cont. 101. Sed queritur quomodo aqua principium eorum sit. Empedocles respondet, Aquam saporum dici subiectum, quia in ipsa actu saporum omnium genera quibusdã minutissimis corpusculis ab aqua differentibus continentur, quæ ob sui exilitatē sensum nostrum fugiunt. Iuxta hanc dicendi rationem duo sunt colligenda: ac primum illud, Aquam non proprie materiam saporum dici, sed eatenus tantum quatenus, locus est: saporēs enim iam actu existētes continet. Alterum, nunquam fore vt percipiantur saporēs isti in aqua dispersi nisi antea aliqua vi congregentur. Vim autem istam explicat Alexander, qui ait, congregari hos saporēs vel à plantis radicibus mediis, vel ab animalibus aquam ipsam corpusculaque illa vnã haurientibus: calor siquidem ille in plantis & animalibus insitus congregare, verò seiungere valet. Diuersitatem autem saporum, nunc maiorem nunc minorem huiusmodi corpusculorum coniunctionem consequi, opinio hæc fortasse existimare potuit. Restat alia opinio quæ putabat, Aquam principium quidem saporum esse, non tamen eos actu continere, principium in quã huiusmodi quod in se materiam quandam habeat, ex qua veluti ex seminibus omnes saporēs orientur.

Varie.

A varietatem verò saporum, à diuersitate partium aquæ, seu illorum seminū ex quibus diuersū eliciebātur, sumi oportere affirmabat. Hic nil opus est cum Alexandro dubitare cuiusnam ista opinio fuerit, cum τῆς παρσπειρίας mentio fiat: Nota satis est Democriti vox, qui infinitū faciebat ἐκ τῆς παρσπειρίας τῶν σπειρίων id est ex atomis infinitis figura differētibus quæ omnium rerum seminarium erant, quandoquidem ex eis veluti ex feminibus oriri omnia existmaret. Similis huius, vox Empedoclis τὸ ἄλοφον ἐστίν erat, qua massam quandam indigestam, ex elementis constantem, naturamque rerum gignendarum perinde ac semen, indistinctè continentem, significabat: Aristoteles hæc tradit tertio de Phy. ausc. cont. 27, & secundo eiusdem tractat. cont. 83. Postrema accidit opinio, quæ cum secunda fortasse in omnibus conueniebat, præterquam quòd varietatē saporum nō à diuersis aquæ partibus, sed ab efficiētis diuersitate (vel Solem hunc dicas, vel caliditatem quæ illius instrumentum est) proficisci asseribat. Huius sententiæ vindicē, neque Arist. neque illius interpretes proponunt: sed videamus an recte conicere ex ea possimus, Anaxagoram fuisse. Hic enim à Democrito in eo differēbat, quòd in singulis partibus admistionē illam suam infinitam, de qua paulò antè loquuti sumus, statuit, & quoduis in quouis esse arbitratus est, ex quo illud initio suæ Philosophiæ conscriptum, ἢ ὁμοῦ πάντα χημάτια. Democritus verò corpuscula illa sua eiusmodi esse voluit, vt nullum illorum ex aliis gigni posset. Sed hæc ad rem nihil, vt Alexander de atomis Democriti hic ait.

Ως μὲν Ἐμπεδοκλῆς λέγει, λίαν εὐσιώωστων, τὸ ψεῦδος ὁρα μὲν γὰρ μεταβάλλον-
 τας ὑπὸ τῆς θερμῆς τῆς χυμῆς, ἀφαιρμένων τῶν ἀεικαρπίων εἰς τὸν ἥλιον ἢ πυρρῆ-
 νων, ὡς ἔ τῶ ἐκ τῆς ὕδατος ἔλκεν τοῖς τοῖς γενομένους, ἀλλ' ἐν αὐτῷ τῷ ἀεικαρπίω με-
 ταβάλλοντας, ἢ ἐξικμαζόμενες διὰ τὸν χρόνον αὐστηρῆς ἐκ γλυκίων, ἢ πικρῶς, ἢ παν-
 τοδαπῶς γινόμενους, ἢ ἐφομένους, εἰς πάντα τὰ γένη τῶν χυμῶν μεταβάλλοντας, ὡς
 εἰ ποῖν.

50 Verùm id quod Empedocles asserit, valde manifestum mendacium est. Cernimus enim saporē decerptorum fructuum atque Soli ignive expositorum à calore mutatos, tanquam non eò quòd ab aqua hauriant, eiusmodi saporē facti sint: sed quòd in ipsomet fructu mutati, & tempore exhalates, ex dulcibus austeri, amari, excoctique in omnia (vt ita dicā) saporum genera transmutentur.

Ordine propositas opiniones Veterum confutat. Primùm igitur aduersus Empedoclem in hunc modum argumentatur: Oppositum prorsus accidit quàm tu dicas, ergo manifestè mentiris. Probat assumptionem, quia si fructus, puta ab arboribus decerpti, Soli, ignive exponantur, cernimus vi caloris illius, saporē eorum in dulces austerū amarumque & omne id genus permutari, ergo nouus ibi sapor acquiritur, cum tamen nulla aqua adsit, vnde hauriatur, potiusque per exiccationem, quàm per humectationem efficiatur. Ac si diceret: non possum affirmare fructus illos decerptos, ab aqua saporē actu in ipsa disseminatos, recipere, congregareque, sed in seipsis potius saporē intus habere, qui deinceps tempore intercedente ob internas qualitates mutatas, vel coctionem aliquam extraneam, humorem internum fructuum exiccantem, in varias species transferantur. (ἀφαιρμένων τῶν ἀεικαρπίων). Excerpti fructus nullā cum sua arbore communicationē habent: in his ergo dici

nequit in transmutatione saporum nouam aquam ab arbore sumi, quod for-
tasse Empedocles in affixis excipere posset, propterea que ab excerptis nō ab
affixis experientia sumpta atque proposita fuit. *περιεργίαν* autem, alii vertunt,
Pomorum, nos fructuum: eodem vtraque versio tendit, si per fructum vel
pomum intelligatur tam id quod continet, quàm quod continetur, id est se-
men ipsum quod *κερπου* appellatione tam Diosc. quàm Galenus vocat. In po-
mis seu *εν των μήλων* caro interior & cutis seu operimentū & continens molle, in
Nucibus (vt castanex, amygdalæ, aliæque huiusmodi) cortex durior est. Sed v-
trunque sit operimento illo medio, arbores fructui, id est ei quod intus est, sa-
pores impartuntur.

Ομοίως ἢ καὶ τὸ παναεριμίαν εἶναι τὸ ὕδωρ ὕλιν, ἀδύνατον ἐκ τοῦ αὐτοῦ γὰρ ὁραμέν
ως ἐκ τῆς αὐτῆς τροφῆς, γινόμενος ἑτέρος χυμός.

51 Perinde autem, Aquam esse materiam *παναεριμίαν* fieri nequit, si qui-
dem ex eodem, ceu ex eodem alimento, varios effici sapes cernimus.

Si quid peccabat secunda opinio, in eo quod *παναεριμίαν* saporum omnium a-
quam poneret, sat reprehensa est, cum aduersus priorem sententiam osten-
sum fuit, beneficium istud saporum ab aqua proficisci non posse. Satque etiā
reprehendetur infra, in posterioris cōfutatione. Nunc in eo palam arguitur,
quod ponens ipsam *παναεριμίαν* esse, tamen in diuersis aquæ partibus diuersorū
saporum principia statueret. Quandoquidem ex eadem aqua, tanquam ex
eodem alimento varios confici sapes cernimus. Aqua enim, puta à ficu, pro
nutrimento quod certè omne humidum est, hausta, vna eademque existens,
non vnus generis saporum causa est. Alius siquidem ficus fructuum, alius fo-
liorum, alius corticis, ligni item alius sapor apparet.

Λεῖπέται δὴ τῷ πάχυν τι τὸ ὕδωρ μεταβάλλειν. ὅτι μὲν τοίνυν οὐχ ὑπὸ τῆς τοῦ
θερμοῦ μόνου δυνάμεως λαμβάνει ταύτην τινὲ δυνάμιν, μὲν καλοῦμεν χυμόν, φανε-
ρόν. λεπτότατον γὰρ πάντων τῶν ὑγρῶν τὸ ὕδωρ ἐστὶ, καὶ αὐτοῦ ἐλαίου ἀλλ' ἐπειτείνεται
ἐπὶ πάλιν τοῦ ὕδατος τὸ ἔλαον δὲ τινὲ γλιχρότητα, τὸ δὲ ὕδωρ ψαθυρόν ἐστι διὰ καὶ
χαλεωότερον φυλάξαι ἐν τῇ χειρὶ τὸ ὕδωρ ἢ περὶ ἔλαον ἐπειτείνεται δὲ θερμαζόμενον οὐδὲν φαί-
νεται παχυνόμενον τὸ ὕδωρ αὐτὸ μόνον, δηλοῖ ὅτι ἑτέρα τις ἀνείη αἰτία. οἱ γὰρ χυμοὶ
πάντες πάχος ἔχουσι μᾶλλον, τὸ δὲ θερμὸν σικκώτιον.

52 Reliquum est itaque ob aquam aliquo modo affectam, mutationem
fieri. Cæterum quod aqua vim illam quam saporem nuncupamus, non
tantum à calidi facultate recipiat, planum est: Etenim humorum omniū
tenuissima est aqua, & ipso etiam oleo tenuior, quamuis hīc ob sui visco-
sitate magis protendatur, fragilis siquidem ipsa est. Quo etiā fit, vt æ-
grius aqua manu contineatur, quàm oleum. Sed quoniā aqua ipsa sola
calescens non crassescit, manifestum certè erit, aliam quandam huius cau-
sam fore. Sapes siquidem omnes ad crassitudinem vergunt: Calidum
autem concausa est.

Si aqua ex seipsa varietatis saporum causa esse nequit, omnium tamen sic
veluti mater, sequitur certè ob aliquam in ipsam ab extrinseco principio mu-
tationem factam, diuersos gigni sapes. Atqui hoc ipsum Tertia fatetur o-
pinio. Sed tamen & illa reprehenditur, non quod aliquid caliditati agenti tri-
buat, vt Alexander ait, sed quod totum ad illam deferat. Possumus totam A-
ristotelis

A ristotelis argumentationem in hunc modū referre: Id quo posito cum aqua, sapores non ponuntur, non est vera specierum saporis causa: caliditas aut sol sunt huiusmodi, ut ipsis cum aqua positis, sapores tamē nō adfint: ergo neque sol, neque caliditas, sunt veræ saporum causæ. Maior nota est, siquidem vera causa est, quæ à *μίσωσι* producit effectum: Minor, sumpto fundamento à modo generationis saporum quæ est per incrassationem, ad hunc modum in cōtextu probatur: Aqua ipsa sola, à calido crassescere nequit, ergo neque ob calidū gignere sapores. Fundamētum sumptum, quod maioris propositionis vicem gerere potest, inde constat, quod sapores qui non nisi ob nouam crasim seu tēperationem à mixto acquisitam, noui prodeunt, per digestionem, vel aliam mutationem digestionem ad similitudinem muneris respondentem, efficiūtur. Cæterum digestio omnis incrassando procedit, ut Arist. in 4. mete. ca. 3. & ca. 4. tradit & ratio probat, quādoquidem digestio omnis in æqualitate quadam consistat, quæ per exactam mixtionem humidi cum sicco à calore inducitur: fieri autem nequit, quin calor agitādo & miscendo, multas partes aqueas rarefaciat, extrahat, tandēque consumat: ex quo etiam necessariō sequitur, ut quicquid manet, constans magis, coactum, crassiūque reddatur. Minor in contextu probatur, nēpe quia cū aqua omnium humorum tenuissima sit, corpūsque simplex, partes heterogeneas istas, crassas nempe tenuēsque non habens, incrassari nequit. De aqua simplici loquimur, quæ certē quantumuis caleseat nunquam crassior effici poterit, sed tota potius à calore in euaporationes euanescere. Remouet deinceps Philosophus ambiguitatem quæ oriri ex eo poterat, quod aquam omnium humidōrum tenuissimam nuncupasset. Etenim oleū, quod magis permeat, & latius diffundatur, aqua tenuior existimari potuit. Addit ergo, oleum omnino crassius esse aqua, quod probat experientia, nam facilius oleum in manu quis seruabit quā aquam: quæ quia facile dissolui potest, hinc atque inde diuellitur & emanat. Ex his demum Arist. tanquā pro suæ opinionis fundamento (ut Alex. monuit) colligit, calori quidem, quantum ad saporum species attinet, nō omnia accepta referri oportere, ut Veteres censebant, sed tamen illum tanquam *συνάμνοσι* tetinendum esse, qua de re infra. Nunc illud expendamus. Causam cur oleum magis quā aqua diffundatur, tenacitati illius adscribit, cui opponit aquæ *ψαθυπία*. Hic verò sciendum est, Oleum neque terræ neque aquæ esse à prædominante, sed aeris. Cui rei indicio: illud est, quod illud ob aeris dominantis leuitatem, aquæ supernatat, trahens scilicet sursum, tum aquæ, tum terræ grauitatem. Quod si multum humidi habere videatur, illud certē aereum est: atque hinc fit, ut facile flamma corripere queat: imò Aristoteles hoc solo fundamento in quarto meteorologico probat, oleum, tam à calido quā à frigido posse crassescere. Si igitur humiditas aeris multa, in oleo reperitur, illa certē tenuis, viscida, tenax est: quæ etiam ratione ostendebat in loco commemorato Aristot. oleū non posse, vel à calido, vel à frigido coagulari, coagulantur enim quæ exiccari valent: exiccatur quicquid aqua est, aut aquæ species, vel terreum, cū humidum eius aqueum à reliquis partibus eiusdem seungitur: olei verò partes ob lentorē tenacitatēque separari nequeunt. Omitto hic interpretū de tota re hac, controuersias, imò & ipsiusmet Arist. repugnantes sententias: relinquenda siquidem hæc sunt Meteorologicis. Nunc sat sit ista simpliciter retulisse, ex quibus eius rationem reddere possimus, quo motus Arist. oleum cū aqua in tenuitate conferre voluerit: permeat enim magis corpora, quæ tūgit, ob illius aeream naturam: diffunditur quoque magis ob eandē causam.

ο. i.

Nā cum permeet, tenaxque & viscidus sit, nō potest vna illius pars fluxum arripere, quin aliæ quoque tanquam ab illa priori tractæ sequantur. Sed dicat aliquis: Si oleum, aqua magis permeat, magisque acreū est, quī fiet vnquam vt aquam ipso tenuiorem dicamus? Respondeo, Aristotelem per *λεπτότατον* rarum, minimèque viscidum, seu nō coactum, fortasse significare voluisse: Certè verbum *γλυχρότητα* ad illius explicationem adhibetur. (Sed quoniam aqua ipsa sola calefacta nō crassescit). Idē iisdem verbis in quarto meteor. cap. 4. & alibi tradidit. Ex quo Olympidorus colligebat, aquam nutrire nō posse, imo Arist. in secundo de ortu & inte. narrat, peritos Agricolas aqua plantas irrigantes, terram cum ipsa miscere, vt inde ali, augerique possint. Sed obiiciet quis, non semel Arist. in quart meteor. aquam coctam dicere, itémque condensari, cum præsertim mutatur in terram. Respondeo ad primum, Coctionem & cruditatem solius mixti passiones esse, idcirco Aristotelem, cum istas tribuit elementis simplicibus, metaphoricè tantum loqui, vt plerūque solet. Ad secundum dico, aquam condensari quidem aut congelari, nunquam tamen crassescere. differt hoc ab illis, quia quæ crassiora redduntur non tamen sicca remanent, incrassata propriè dicuntur, huiusmodi est oleum: quæ vero dura remanent constantiæque, qualis aqua, congelata & condensata nuncupantur. In summa, crassities mixti passio est: simplicium elementorum condensatio.

Φαίνονται δ' οἱ χυμοὶ ὅσοι περὶ ἐν τοῖς κεραιαῖσι, ἔτσι ὑπάρχοντες ἐν τῇ γῆ. διὸ καὶ πολλοὶ φασὶ τῶν ἀρχαίων φυσιολόγων, τοῖς τοῦ ἐξ ὕδατος, δὲ οἷας ἀν' ἀπορεύσασθαι γῆς, καὶ τὸ δὴ λόν ἐστιν ἐπὶ τῶν ἀλμυρῶν ὑδάτων μάλιστα. οἷ γὰρ ἄλλες γῆς τιεὶ δ' οἰσί, διὸ τὰ δ' αὖ τῆς τέφρας δ' αὖ μὲν αἰκρᾶς ἔσης, αἰκρὸν ποιεῖ τὸν χυμὸν, καὶ τὰ δ' αὖ τῶν ἄλλων ὁμοίως ἐστὶ τε κρῦμα πολλὰ, αἰ μὲν αἰκρᾶ, αἰ δ' ὄξ' εἶα, αἰ ἃ πάντοδα πρὸς ἔχουσι χυμοὺς ἄλλους.

53 Videntur autem, quicunque in fructibus sapes infunt, iidem quoque in Terra inesse. Quapropter multi ex veteribus Physicis aiunt, Aquam talem esse, qualis Terra fit. quam perfluit: quod certè in aquis falsis perspicuè declaratur. Etenim sal terræ species quædam est. Propterea que per cinerem quæ amara est, colatæ aquæ, amarum saporem efficiunt: eadè que ratio est aliarum quæ per alia permeant. Inueniuntur insuper multi diuersique fontes, hi quidem amari, alii acuti, alii que omnium generum sapes obtinentes.

Confutatis veterum decretis, ad propriū accedit. Duo autem ab antiquis sumpta, more quodam suo, tãquam vera & rata supponit. Aquam nempe materiam & quasi *πανσπερμῖαν* quandam saporum esse. Præterea caliditatem ad generationem eorum concurrere. hoc in postremis verbis superioris cont. discretè fassus est. illud nunquam aduersus veteres apertè damnauit. Summa est, Aquam solā cum calido conficiente nisi siccū terreum vnà quoque adfit, saporibus gignendis non sufficere. Hoc vt ostendat, nonnullis primū rationibus probat, eosdem prorsus totidè que sapes qui in fructibus reperiuntur, in Terra quoque vnde fructus prodeunt, reperiiri. Imprimis verò autoritatē veterū multorū, inter quos fortasse Metrodor⁹ & Anaximenes erāt (teste Alex. in sec. meteor. com. pr.) proponit, qui affirmabāt, aquam talem vbique sapore retinere, qualem terra habet per quam illa permeat: huic vero rei affirmandæ idcirco impellebantur, quod Aquam Sal perfluentem (Sal verò quædam

- A** dam terræ species est) falsum saporem contrahere perspicerent. Additur autem in contextu ad confirmandam Veterum sententiam, hac eadem ratione, Aquam per cineres percolatam, similem saporem, amarum nempe, sumere, alias item aquas colatas per alias terræ species, puta sulphureas, bituminosas, lutofas, cæterasque huiusmodi quas initio libri prioris meteor. innuit, externum semper saporem recipere & continere: Cuius rei indicio etiam sunt fontes multi (postremo addit) in quibus omnis generis sapor, hac sola ratione reperitur. In hac parte illud primum animaduertendum est, quod Alexâder annotauit, Aristotelem, nomine terræ non simplex elementum, secundarum qualitatatum saporisque omnis expert, significasse, sed (vt ait Thomas) Terram cum humore permixtam. Quod quidem Philosopho sat est, qui nō solam Aquam (vt statuerūt Vereres, sed Terram quoque, & fortasse præcipuam saporum causam esse, vult habere. (Et sal species quædam terræ.) In quarto meteor. cont. 43. vocatur Sal mixtum liquabile, in quo tamen dominatur terra: gignitur enim ex commixtione humidi cum sicco terreo, tenuioribus humidi partibus à calore solis, vel ignis, vel alterius decoquentis resolutis. Indicium huius est, ipsum alicubi (vt ferunt) in lapides cogi. quare non propriè terra hic ab Aristotele vocatur, sed species terræ. Nam si pura & simplex terra esset, diuersitate speciei non significaretur. Hæc explicatio elicitur ex Græcis interpretibus in priori meteor. cap. primo, vbi Arist. ait *Ἐπὶ δὲ γῆς ὅσα εἰδῆ καὶ μέρη, καὶ πάθη τῶν υδατῶν*. Sic illi interpretantur, Species terræ sunt, Cauernosa, fungosa, solida, concreta, sulphurea, bituminosa, aluminosa, nitrosa: quanquam propriè species non esse, ait Philoponus, sed magis *πάθη*, quandoquidē terra nisi aliquo modo affecta, huiusmodi effici nequeat. Salis autē multa genera sunt, vt Fossile, Nitrū, aliaq; huiusmodi, de quibus Meteorologici. Quæ verò de fontib⁹ Arist. C assert, manifesta sunt: imò idem in sec. met. ca. 2. narrat, in Sicanio agro Siciliæ aquam acidam olim fuisse, quā etiam incolæ pro aceto vterentur: in Scythia, amarā. Nostri etiam tempestate multos huiusmodi fontes superesse, aiunt, vt in Romano agro, vnum saporis austeri, cuius aqua vino ad conciliandam gratiam ab aliquibus misceri solita sit; alios item diuersorum saporum alibi: Totam horum omnium causam, in terram à calore excoctam Aristoteles refert, quæ deinceps aquæ saporosos varios præbet. Sed videtur esse repugnantia in Arist. sententia. Siquidem in secundō meteor. cap. p. ait, aquam per cineres percolatam falsum saporem contrahere, hic verò amarum. Tollitur faciliè, quandoquidem lixiuiū, veluti etiam vrina, & aqua maris simul contineat falsedinem & amaritudinē, quinimo ab illa, ad hanc statim transitus fit, & causæ vtriusque in omnibus istis reperiuntur. sed de his infra planius & copiosius.

D Διὸ εὐλόγως ἐν τοῖς φουμένοις τὸ τῶν χυμῶν μάλα γίνεσθαι γένος. ἀράχων γὰρ ἀέφουκε τὸ ὑγρὸν, ὡσπερ καὶ τὰ ἄλλα, ὑπὸ τῆς ἐναντίας ἐναντίας ἢ τὸ ξηρὸν, διὸ καὶ ὑπὸ τῆς πυρρῆς ἀράχων τὸ ξηρὸν γὰρ ἢ τῆς πυρρῆς φύσις. ἀλλ' ἴδιον τῆς πυρρῆς τὸ θερμὸν εἶναι, ἥτις ἢ τὸ ξηρὸν, ὡσπερ εἴρηται ἐν τοῖς περὶ στοιχείων, ἢ μὲν ἐν πυρρῆ, καὶ ἢ γῆ εἰδῆ ἀέφουκε ποικίλῃ, ἢ ἀράχων, εἰδῆ ἄλλο εἰδῆ ἢ ὑπάρχει ἐν αὐτοῖς ἐναντιότης ταύτη πάντα ποικίλῃ καὶ ἀράχων.

54 Quapropter meritò omne saporū genus in plātis potissimū gignitur. Etenim humidum veluti alia omnia à contrario pati natum est, porrò contrariū, siccitas est, ideoque ab igne aliquid patitur, cuius natura sicca est. Cæterum ignis proprium calidum, veluti Terræ siccum est, vt in

libris de elementis declarauimus. Verùm quà ignis est, aut quà terra, nil aptum est agere aut pati, nec quicquam aliud: agunt verò omnia quà in ipsis inest repugnantia. A

Qui nouã rationem vel vnam, vel duplicem in hoc contextu dicunt afferri, qua terrã principium saporum esse probetur, nec scopum, nec methodũ Philosophi assequuti sunt. Quod ex iis quæ sequentur, satis constare poterit. Idcirco ego existimo Aristotelem, ex declaratis, & iam constitutis saporum principiis quiddam colligere, cuius deinceps occasione, modum quo tria ista principia ad gignendos sapes cõcurrant, paucis quo ad fieri potest (vt par erat) aperire conatur. Quocirca Leonicum non vitu pero, qui priorẽ contextus huius particulam cum superiori contextu iungit: illos accuso, qui alia ratione illam seiunxerunt. Elicit ergo Philosophus ex superioribus, iure saporum omnium genera in plantis potissimũ percipi. Laborant nonnulli vt rem hanc explicent, & nescio quæ commenta in medium afferunt. Mihi simplex ille sensus placet, quem Thomas quoque sequutus est. Si in terra sapes omnes insunt, vt probatũ est, & in aquis ob terrã quam labunt, iure in plãtis potissimũ omnibusque herbarum generibus, quòd in terra nascantur, indeque suum nutrimentum absque medio attrahant, omnia saporum discrimina deprehenduntur. Imò hoc ipsum illud est quod antè assũserat, cùm in superiori cõtextu ait. (Videntur autẽ quicunque in fructibus sapes insunt, iidem etiã in Terra inesse). Sed reliqua persequamur. Ex eo quod de plãtis protulerat, rationis generandorũ saporũ ex principiis iam declaratis explicandæ occasionẽ sumit, ita tamen vt quòd de plãtis tantũ videtur affirmare, de omnibus saporibus generatim velit intelligi. Sumit autem veluti totius huius rei caput, quod à veteribus etiam concessum est, Aquam nempe seu humidum materiæ, siue matris, vicem in saporum ortu gerere, ex qua vt sapes educantur, passio certè aliqua intercedat necesse est. Verùm à quonã pati humidũ, aptũ est? (neq; enim quidlibet in quodlibet agit, aut à quouis patitur) sanè à solo contrario: à similibus enim nõ fit actio, quod Arist. in priori de Phy. ausc. cont. 47. quito eiusdẽ tra. 26. in priori de ortu & int. 50. & sexcẽtis aliis in locis testatur. Atqui contrarium humidum, siccum est, ex sec. de ort. & int. cont. 16. siccũque igni conuenit & magis adhuc terræ, (iuxta sacram appellationem, Et vocauit Deus aridã, Terram) ergo humidũ aque, tum ab ignis siccitate, tum verò magis à siccitate terre, cum eiusdem caliditate (quæ propriè igni tribuitur) coniuncta, in ortu saporum, patietur. Sed animaduertendum est, diuersum esse hunc passionis modum: patitur siquidem humidum à sicco, veluti à contrario: ex qua actione & passione mutua, mixti crasis oritur: à calido verò vt ab efficiẽte & permiscẽte, ex cuius actione, alteratio ipsa tandẽmque generatio sequitur. Proptereaque humidum & siccum in generatione saporum materiæ vicem ferunt, calidum verò vt conficiens causa est. In postrema contextus parte, quia dictum fuerat, humidum ab igne pati, ne quis deciperetur, quomodo id intelligi oporteat, explanatur: neque enim (Philosophus ait) ignis quà ignis aut terra quà terra, in aquam agit, quia elemẽta substantiæ sunt, proptereaque contrarietate carent, sed quà contrarietatibus, id est repugnantibus qualitatibus prædita sunt. Ex hoc contextu perspicuè elici potest, in vnoquoque elemento vnam tantũ qualitatem in summo (vt aiunt) inesse: alteram verò (quicquid Galenus Auicenna, Albertus & Thomas dixerint) remissam. D
fertè

- A** fertè siquidem affirmat Aristoteles, siccitatem Terræ propriã esse, Ignis verò caliditatem, in secundo volumine de ortu & interitu, cont. 23. idem his verbis expressit: Sed tamen absolutè quatuor existunt, vnus tamen vnũquodque est. Terra sicci magis quàm frigidi. Aqua frigidi magis quàm humidi. Aer humidi magis quàm calidi. Ignis calidus magis quàm siccus. Quam sententiam Alexander hïc, Auerroelque infinitis propè in locis sequuti sunt. Et certè qua ratione inuicè agere & pati possent elementa, si in singulis qualitates geminæ in summo esset, (vt Auerroes doctissimè opponit in quarto meteor. com. 10. in decimo metaphy. com. 23. primo celi 7. & sec. de ortu & int. 48.) intelligere difficile est. Illud aliis negotium non minimum faceßere videtur, quomodo remissa qualitas in elemento poni queat, cõtrarii mixtione, non posita, & sinceritate elementorum non violata. Sed Auerroes in sec. celi com. 15. idem argumentum de Poli meridionalis perfectione respectu poli septentrionalis, stellarumq; nobilitate respectu celi, adductũ soluit, absolutè negans, remissionẽ omnem contrarii permixtione fieri. Neque obstat quòd aliquando (vt in secundo Tõpico) Aristoteles dixerit, album esse quod nigro nõ permiscetur, id est quod minus nigredinis habet: namque Aristotelis sententia vbicunque ita loquatur, de contrariis *δεντοις* seu de qualitatibus contrarium positium habentibus, accipiẽda est. Dicimus enim, amarissimũ dulcedinis permixtione minus amarum reddi. In qualitatibus verò contrarium *συντηκτων* habentibus Auerroes rectè id verum esse negat. Lux enim remittitur, nulla tamen contrarii permixtione facta. Imò addebant Excellentissimi Præceptores mei, non in omnibus etiam qualitatibus contrarium positium obtinẽtib; remissionẽ, contrarii mixtione fieri, sed in illis tantum in quibus remissio multa vehemẽs & violenta est: quòd si à natura remissio huiusmodi rei conueniat, neque intẽsa sit, id falsum esse constanter cum Alexandro in quarto meteor. affirmabãt.
- C** Auer. sanè à semetipso in re hac non semel dissentientem nobis obiicere posset aliquis: sed quãuis aliquãdo istius hominis opinione, assequi nihil aliud sit quàm diuinare: in hoc tamen nullo modo ancipitem ipsum iudicandum esse putamus. Hęc aliàs pluribus, nunc pro eius existimatione illud dixisse sat esto. Qualitates nempe geminas in singulis elementis summas inesse dici posse, id est quales suæ naturæ conueniunt: qua ratione, tam Aerem quàm Ignem summã certè caliditatẽ habere, non tamen Aerem æquè calidum ac Ignẽ esse dicemus, cum aer tantum caliditatis obtineat, quantũ cum sua propria ac præcipua qualitate, nimirũ humiditate, manere queat. Quantũ verò ad Galenũ attinet, apertè ipsũ cum aliis errasse fatendũ est: quod enim aliqui pro eius excusatione afferũt, Ipsũ nepe Medicũ agere, id circòq; ita loquẽtẽ à sensu nõ discedere, Galenũ magis arguit, quàm excusat: qui enĩ à mixtione discedit, quã (vt ex Auer. diximus) Galenº sua hac sentẽtia seruare nequit, medicorũ quoque fines non minimo interuallo pertransisse dicitur. Hęc intelligenti patẽt. Ad alia igitur iam tandẽ pergamus. Arist. in con. monet, neque ignẽ quatenº ignis est, neque terrã quatenus terra, agere patĩve, sed vnũ quodque elemẽtũ quatenus repugnãtiis præditũ est. Locus sane dignus animaduersione, potissimũ ob Medicorũ omniũ hæresim, qui qualitates primas Formas elementorũ substantiales esse, vno ore asserũt. Imò Alex. ipse, huic sentẽtiæ, in priori suo libello de an. c. 1. fauere visus est, cũ calorẽ siccitatẽq; Ignis formã, leuitatĩsq; eiusdẽ principiũ vocat. quo fit vt nõ omnino immeritò ab Auer. & Tho. aliquãdo in re hac reprehendatur. Neq; est quòd aliquis vt Ioan. Iand. in 5. phy. q. 4. & alii recentiores aliã Alex. sententiã tribuere velĩt: magis enĩ Themist. in 5. phy. con. 9. Auer. quã plurimis in locis iudiciũ de Alex. opinione ferẽti, credẽdũ esse arbitror, quã iis qui vix verba Alex. olfecerũt, aut olfacere etiam potuerũt.

Iam verò Philoponum non semel aliòsque gravissimos Peripateticos, medicorum partes sequi voluisse, patet. Hos omnes (ni fallor) in hanc hæresim sola illa ratio induxit. Quòd cum elementa per temperaturã subiici fierique mixtorum corporum materiam oporteret, necesse quoque esset illa retundi, & ad mediũ quoddam temperari, si exquisita mixtio esse deberet. Atquã illud fieri non posse constat, nisi elementorum formæ in qualitarum genus ordinemque referantur, quibus solis proprium est intendi atque remitti. Imò tanti ponderis ista sola ratio fuit, vt Auerroem etiam ipsum in summas angustias redegit videatur, qui formas elementorum quasi medias inter substantias & qualitates, ancipitisque naturæ statuit. Sed longa est quæstio, & à Peripateticis exagitata, alibique corpiosè pertractanda: de qua tamen nihil certum aut probatum definiti posse cum Doctioribus censeo, quandiu Mens humana crasso hoc corpore inclusa, neque materiam, neque formam sensibus cognoscere valet. Afferamus igitur in præsentia pro re hac, ea tantum quæ minus à contextu nostro sunt aliena, atque ex his, quæ firmiora sunt, vixque ac ne vix quidem refelli queant. Si pars concreti substantialis substantia est, ob eamque causam materia ad substantiæ rationem accedere, in priori de phy. ausc. cõtex. 79. dicatur, in sec. verò de an. & septimo metaph. per se pe substantia nominetur: certè forma ipsa, quæ concreto Esse largitur, primaque & præcipua illius pars est materia, præstantior, magisque substãtia erit existimanda. Imò Alexander ipse in capite prioris de anima superius adducto, in hunc modum absolutè loquutus est: Forma non potest ipsa per se seorsim à materia seiuncta subsistere, vtramque tamen substantiã esse non ambigimus. Etenim sicut materia ita & naturalis forma, substantia est, partes nanque substantiæ, substantiæ sunt: quinimo quia vtrumque ipsorum, substantia est, id quod ex ambobus constat, & substantia, & vna quæpiam natura est, non vt illa quæ artificio effici videmus. Horum enim subiectum & materia, substantia esse cognoscitur, forma verò qualitas. Non ergo alia elementorum, aut substantiæ simplicis, quàm concretæ aut secundorum corporum ratio erit. tam enim hæc quàm illa, esse suũ formis propriis acceptũ referũt. Quòd si qualitates istas in elementis substantias quis esse dicat, illud affirmare oportebit, quod negat Aristoteles in priori de phy. ausc. cont. vigesimo septimo, & trigésimo, nempe substantiam seu quod verè est, accidere alicui, quod vniucè etiam rationem illius participet. Deducitur consequutio, quia eadem caliditas quæ est forma substantialis ignis, est qualitas in mixtis: in vtroque tamẽ eandẽ prorsus rationem obtinet, sensus enim tactus qui harum qualitatũ verus est iudex, eadem ratione atque absque vllò discrimine ab ignis mixti quæ caliditate afficitur. Postremò disertè hîc fatetur Aristoteles, Ignem quatenus ignis est, non agere, atqui ignis, rationem ignis seu τὸ τι ἐστίν (quod certè solum *τὸ τι ἐστίν* indicat, teste Simplicio in categ. capite de rel.) suscipit à sola forma: neque enim id à materia capere potuit, quæ rerum omnium vna & communis est. Non me latet, quid Galenus & alii excipiant. Sed hæc aliæque huius generis in libris de ortu & interitu copiosius exactiùsque sunt perquirenda. Nunc tantum dicimus, id verum esse quod aliàs ex Auerrois sententia in publicis nostris disputationibus Patavij habitis Theor. centesimo nono & 110. defendimus. Nempe, neque gravitatem neque leuitatem, neque primas qualitates elementorum formas substãtiales esse. Sed quid ab his distinctum, quod principium etiam istarum omnium qualitarum sit iudicandum. Addimus tamen, qualitates istas ita inseparabiles in elementis poni, vt ad intensionem & remissionem harum, elementa quoque ipsa cum Auerroem in tertio

A in tertio cæli. com. 67. intendi atque remitti fateamur. Postremò tollendus est scrupulus, qui ex nostra explicatione sententiâq; potissimum oritur. Quomodo dicere potuit Aristoteles, ignem quâ ignis est non agere, i. ratione formæ, si formæ solius actio sit? testis est ipsemet, secundo de phy. ausc. cont. 13. vbi colligit formam esse naturam, i. principium motus actiuum: quod exemplum allatum indicat, cum addit: Hominem ex homine fieri: Imò in cont. 17. tertii eiusdem trac. ait: Id quod mouet, aliquam semper formam afferre, aut hanc, aut talem, aut tantam, quæ principium & causa motus est. quod item de anima in cont. 36. & 37. secundi voluminis illius doctrinæ, asseruit. Et Auerroes, cum aliis in locis tum vero maximè in disp. aduersus Algaz. 6. in Sol. dub. 6. i. Denominationes formarû ab actionibus ita sumi, veluti subiectorû à passionibus, corporaque omnia ex duabus naturis constituta esse, agente nimirum & patiente, i. materia & forma ipsûmq; agens, formam, quiditatem, & substantiam nuncupati: patiens verò, subiectum, elementû & materiam. Respondeo paucis, actiones propriè compositorum esse, ab ipsa tamen forma rationem agendi sumi, vt Auerroes in quinto de phy. ausc. com. 3. & 5. de formis ortui interituique obnoxiiis loquens, testatus est. Ignem igitur vi quidem suæ formæ agere, mediis tamen qualitatibus istis contrariis asserimus: quæ vt non essent in igne, nisi forma ignis à qua veluti à causa pendent prius, adesset, ita neque absque illius formæ vi agere possent. Agunt autem quasi alterando, ac disponendo, vt forma tandem ignis induci queat. (*ὡσπερ εἴεται ἐν τοῖς ἀεὶ σοχίαις*). Intelligit Alexander libros de ortu & interitu, & rectè, si præsertim secundum illius spectemus, in quo contrarietas & ἁπλῆς primarum qualitatum abundè declaratur. Non est ergo, quòd tres alios libros de Elementis, quorum Laetius meminit, & quos nomine Aristotelis circum latos legisse se quidam Florentiæ affirmant, habere exoptemus.

Ὡσπερ οὖν οἱ ἐναποκαλυπόντες ἐν τῇ ὑγρῇ τὰ χρώματα, & τοὺς χυμοὺς, τοιοῦτον ποιοῦσιν ἔχειν τὸ ὑδαρ, οὕτω & ἡ φύσις τὸ ξηρὸν & τὸ γαῖδες. καὶ δὲ τὰ ξηρὸν, καὶ τὸ γαῖδες ἀποδοῦσα, καὶ κινῶσα τὰ θερμὰ, ποιοῦντι τὸ ὑγρὸν ἀποκαλύπτει.

55 Vt igitur, qui colores, saporésque in humore lauunt, simili sapore odoréque inficiunt aquam: sic natura siccum terreúmque, & per hæc calidi vi agitans mouénsque humorem, ipsum qualitate quadam afficit.

D In ista naturali actione sicci terti cum humido aqueo, agitante ac permiscente calore, id euenit quod in arte: in qua Qui colorata corpora & saporibus prædita purgant & lauunt in aqua, sua illa ablutione & agitatione efficiunt, vt aqua eodem sapore & colore quem res lota obtinet, afficiatur. In hac calidi actione idem accidit: Calor siquidem veluti artifex terram aqua quasi ablués, & hæc cum illa, sua vi agitans, concoquens atq; permiscens, saporés qui in humido maxime apparent educit, ac si aquam eodem sapore infecisset, quo terra antea fuisset affecta: Neque enim ita hanc similitudinem intelligere oportet, vt quemadmodum pannus, puta Tinctoris, ante ablutionem actu tali colore ac sapore præditus erat, ita terram ante digestionem à calido in humido ficcoq; terreo patiente factam, actu saporés continuissè existimemus. Neque id obstat, quod antea dixerat de quibusdam fontibus aliisq; aquis, quæ talem retinent saporem, qualem permeauerint terrarum speciem, Etenim ista quæ ibi simpliciter ad propositi ἀπόδειξις, & accommodatè prolata sunt, non tollunt quod verè nunc & ex natura rei docemur. Saporés nempe nullos, in

terra inesse, nisi ex permixtione sicci cum humido, calido adiuuante: quæ duo (vt Alexander ait) semper terra inter se commixta confusâq; habet. Colligamus igitur, hæcenus nobis & initia saporum, & rationem eorum gignendorum vniuersim fuisse expositam, vt commodius hæc sequens eorum definitio proponi posset.

Καὶ ἔστι τοῦτο χυμὸς τὸ γιγνώσκον ὑπὸ τοῦ εἰρημόνως ξηρῆ παύσῃ ἐν τῷ ὑγρῷ τὸ γένεως, τὸ καὶ δυνάμει ἀλλοιωτικὸν εἰς ἐνέργειαν. ἀγχι γὰρ τὸ αἰσθητικὸν εἰς τοῦτο δυνάμει προὔπαρχει. καὶ γὰρ καὶ τὸ μανθάνειν, ἀλλὰ καὶ τὸ θεωρεῖν ὅτι τὸ αἰσθάνεσθαι.

56 Et hoc ipsum sapor est: Nempe passio à prædito sicco in humido facta, Gustatum qui facultate est, in actum mutare valens; ducit enim sentiendi vim ad id, quod antea potestate erat. Quandoquidem sentire, non est veluti discere, sed veluti ipsum speculari.

Definitionis, rei vim & naturam exprimentis, duæ sunt species: altera formalis nuncupata, quæ ex genere constat & differentia: causalis altera, quæ accidentibus tantum cõuenit, causam exprimens à qua pendet & conseruatur affectio. Posteriore omiſsa, de priori nonnulla dicamus. Locum habet hæc definitionis species in omnibus Categoriis, quemadmodum primo Topico statuit Aristoteles. Atqui hæc quoque duplex est: vel enim absque addito traditur, & vocatur definitio formalis quidam ita: vel cum addito, & tunc Definitio formalis cum addito dicitur, (voco Additum id omne quod extra essentiam definiti est) In substantia, prior illa locum præcipuè habet: vt si dixerò, Homo est animal, rationis compos: huius siquidem definitionis duæ sunt partes, Genus, formam generalem, & quasi materiam primò significans, vt Auerr. in septimo met. com. 33. testatur: & differentia, formam specialem, licet ambo materiam quoque adsignificent. Posterior in accidentibus potissimum spectatur, in qua genus quod est accidens, est veluti forma, differentia verò quæ subiectum & substantia est: ex Auerr. 8. metaphy. 6. (præsertim in maximè propriis accidentibus quas proprias affectiones vocamus) veluti materia: ac proinde idem quinto metaphy. 34. & septimo eiusdem tractationis 17. 18. & 19. Accidentiũ definitiones κατὰ τὴν nuncupauit, si quidem ex diuersis naturis consistent. Necessariò enim in definitione accidentium, subiectum aut expressè aut saltem occultè præterquam in Categoria quantitatis, contineri debet. Ex quibus satis perspicuum esse debet, Definitionem essentialem accidentium tunc tantum menti quietem largiri, cum per omnia quatuor genera causarum traditur. Efficientem nanque & finem in definitione substantiarum non ita est opus adhiberi, quod notauit Galenus in quinto de diff. pulsuum cap. 2. & cap. 9. quod & ipse præstitit, cum pulsus definiret: Esse actionem peculiarem præcipuè cordis, mox arteriarum, contractione & dilatatione motarum à facultate vitali, vt caloris natui mediocritas conseruetur, spiritusque animalis in cerebro generetur. Hoc eodem prorsus modo Aristoteles nobis hunc saporẽ definit, cum ait. Esse affectionem in humido à sicco effectam, gustatum qui facultate est ducēs ad actum. Passio enim seu affectio, est veluti forma, humidum vero materia, in qua sapores quasi imprimuntur. Siccum quod duplex est nempe terræ & ignis, vt antea dictum est, rationem efficiētis habet, quamuis siccum terreum respectu sicci ignei calidiq; permiscētis & concoquantis materiæ potius vicem gerat. Causa igitur propria saporis conficiens calor est: Siccitas tamen humidi respectu alicuius agentis vicem gerit.

Ex

- A** Ex quo Alexander meritò annotare, ratione vtriusque potuit, Primùm in locis valde frigidis, fructus non ita saporosos edi: Mox aquas pro diuersa temporum constitutione, i. ventorum flantium, pluuiarum seu inundationum, ætúsq; variatione, sapes à dulcedine ad falsedinem & amaritudinem abire, pro maiori nempe aut minori siccitatis participatione. Postremò causà finalis apparet cùm ait, Gustatum qui facultate est, ducens ad actum, & perfectionem. Quem finem quasi declarans Aristoteles inquit, Sensus actum absolutamq; perfectionem, non esse veluti discere, seu habitum tenere, puta Religionis Christianæ præcepta optimè nosse, sed veluti contēplari, i. apud omnes, & vbique in officio Christiani piiq; viri continenter manere, ab eoque nunquam discedere. Ita actus & perfectio gustatus vltima est, non posse gustare, sed ipsa iam degustatio. Maneat itaque apud nos contextus integer, cùm definitionem ipsam saporis, nullamque præterea præcipuam partē contineat, cuius particulas iam tandem ita expendamus. (πύδος). Quoniam de sapore hic absolutè agitur, & Aristoteles sic loquitur, πύδος γινόμενον ἐκ τοῦ ὑγροῦ ὑπὸ τοῦ ξηροῦ, puto per passionem illam esse intelligendam quæ inter duo contraria intercedente ἀλλοίωσιν efficitur, id est, qualitatem quandam in subiecto existentem, & à passione cum formæ contrariæ abiectione ortam, & quæ passionem etiam in sensum inferre queat, de qua Aristot. in priori de ortu & int. cont. 51. Imò hoc ipse superiùs expresserat, his in verbis, ἐναντίον τῷ ὑγροῦ τὸ ξηρὸν διὸ καὶ ὑπὸ τοῦ πυρὸς πύδος γίνεται, μάλλον δ' ὑπὸ τῆς γῆς, αὐτῆς γὰρ τὸ ξηρὸν. (In humido) aqueo nempe quod consistit, & à calido temperatum est. Est ergo humidum veluti materia & fundamentum saporum. (A prædicto sicco.) Siccum duplex est, Terreum vnū à quo tanquam à terminante patitur humidum: Igneum & calidum alterum, quod est veluti permiscens atque agitans. Hinc duo colligere licet, vnum est, deceptos fuisse illos qui aiunt in hac definitione causam efficientem saporū fuisse omissam, quòd sat sit definitiones naturales, quæ essentiam rei & quiditatem exprimerent, à materia & forma quæ totam rei essentiam constituunt sumi. Hæc quidem absolutè verà sunt: sed interea negamus nos qui putamus hanc definitionem omnia causarum genera complecti, in ea efficientem causam deesse, cùm tam siccum terreum, quàm siccum igneum, de quorū vtroq; Aristoteles loquutus est, efficientis rationem subeant. Sed excipiet aliquis: Siccum est qualitas patiens, ex sec. de ort. & int. cont. 8. ergo non agēs: imò ex quarto meteor. i. non vniens sed vnita, non terminans sed terminata nuncupatur: confirmatur argumentatio, ex eo quòd materia cuius est pati cum aliis causis coire nequit, vt ex sec. de phy. ausc. cont. 70. constat. Longa & perardua quæstio est, ad Meteorologicos pertinēs. Interea tamē ex Philopono & Aueroe totā rem istam, in hunc modū determinamus. Omnes qualitates vel in generatione mutua elementorum spectentur, vel in mixtione, agentes & patietes dici possunt. Et illud quidem patet, quandoquidem terra aquam vertēs in sui naturam nō frigiditate in qua sibi cum illa conuenit, sed siccitate ager, itemq; de cæteris sentiendum. Aliud verò, facile est declarare. Etenim si mixtio effici debeat ex quatuor elementis, oportet vt omnia ad κρῆσιν quandam, qui terminus mixtionis est, reducātur. Verùm nunquam crasis ista nascetur, nisi primùm omnes quatuor qualitates inuicem agant & patiantur. qui fieri enim poterit, vt humidum ad crasim siccum reducat, aut ab ipso reducat, nisi per mutuam actionem atque passionem? Cæterum illud retinendum est, humidum & siccum, non principaliter agere. Sed (vt aiunt) secundariò: neq; enim humidum in siccum, aut siccum in humidum, antea ager, quàm vnum cum altero permisceatur, in minimasq; partes distribuatur: quod calidi, &

frigidi tantum opus est : agunt ergo humidum & siccum , sed actionis suæ initium à calido & frigido assequuntur. Merito igitur Arist. hæc, agentia, terminata & vniuersa vocat: illa verò patientia, vnita, terminataq; . Sed nihil profus ad nos ista, qui iam declarauimus, quomodo siccū terreum efficiens, quomodo item materia dici queat. Est enim materia quatenus patitur à sicco igneo: est efficiēs quatenus humidū terminat & quasi inficit. Neq; coitio ista causarū repugnat Arist. cum ad diuersos terminos, oppositosq; referatur. Alterum eliciendum, Nepe, non in omni humido sapes fundamentum habere, nō enim in humido simplicis corporis sed cōpositi solūm. Hoc ex verbis cōtextus patet, si quidem tale humidum à sicco terminari debet, calore permiscente ac digerere. Præterea ratione probatur, de qua in contextu seq. pluribus. Sed hic duplex oritur quæstio, prior est, an frigiditas ad producendos sapes aliquo modo concurrat: Secūda, an humor ad saporum ortum semper exigatur: quandoquidem, multa corpora siccissima, vt piper: & lapides quidam, vt salitæque radices siccissime, puta rhabarbarū: cineres etiam ipsi qui per exiccationem seu potius exustionem fiunt, tamen amari seu falsi sunt, Sapore prædita esse apparent. Priori quæsito paucis respondetur, frigiditatem per accidens tantum saporum ortui posse conferre, quatenus scilicet vim caloris humidum aqueum attenuantis ac resoluentis, cum eoque siccum terreum agitantis & permiscentis, adueniens frigiditas retundere ita potest, vt non is deinceps sapor oriatur, qui fortasse non impedito calore oriri potuisset, sed longè diuersus. Alterum quæsitum ita enodādum: Nunquam corpora illa sicca, licet non omni profus humiditate intrinseca destituta sint, sapes edere, nisi aliqua priori humiditate externa perfundantur: imò hic vsus saluæ proprius est, vt docet Auerroes in secundo de anima com. 102. Vnde ibidem optimè ex Aristot. colligit, omne degustabile, actu vel saltem potestate propinqua, humidum esse oportere. Quod non ita est intelligendum, vt in quibusdā degustabilibus humidū sit in potestate propinqua: Etenim hoc modo, cum humiditas sit vna ex causis sapes constituentibus, vel dicere oporteret sapes quoque potestate rātum in illis inesse, ex secundo de phy. ausc. cont. 38, vel sapes nullam existentiam nullamque naturam re ipsa seorsim habere, nisi cum degustantur: quorum sanè vtrunque absurdum est. Hoc igitur vult Auerroes, in omnibus quidem degustabilibus actu sapes inesse, & actu humidum: sed vt in aliquibus dulcis, in aliquibus amarus sapor præualer, ita in aliquibus humidum in aliquibus siccum pro diuersa mixtione dominatur. Semper itaque aliqua humiditas adest, tum in cinere, tum in sale, & reliquis, quæ tamen ob multam siccitatis copiam sit insensilis: Quod eo confirmatur, quod mixta sunt, in quibus licet ex priori de ortu & int. 89. facultates elementorum æquari debeant iuxta variam mixti exigentiam, ita vt vna alteram non destruat: non tamen prædominium vnus aut alterius tollitur. Humidum igitur in re sicca modicum existens, ab extrinseca humiditate adiutum, & quasi excitatum euocatumque sapes linguam afficit: Quapropter non malè concludunt illi, qui saluam non absolutè ad degustandum, vt multi malè putant, sed ad rectius res siccas degustandas in lingua seu palato à natura fuisse statutam, cēsent. Alium & fortasse præcipuum illius vsus, Aristoteles in secundo de anima, capit. de sono proponit, loquutionis nempe, quam, humectata lingua quæ sermonis organum est, idcircoque mobilior reddita, commodius edere potest. (Ducit enim sentiendi vim ad id quod antea potestate erat. Quandoquidem sentire non est veluti discere, sed veluti ipsum speculari). Potestate bifariam aliquid dici, &

- A** ci, & item actu bifariam, omnibus ex Aristotele constat. Dicitur namque vno modo potestate aliquid esse; quod ad aliquid naturalem quandam habet habilitatem, qua illud consequi possit, puta puer ut Grammaticus efficiatur: hæc potestas habitui opponitur, i. cum quis iam habitum Grammaticarum præceptionum illarum que scienciam cõparatam quidem animo tenet; non tamen aut quia edat, aut si ita fors tulerit quia dormit, per ipsas operatur, in earumq; perspicentia versatur. Hic habitus, actus prior; respectu istius potentie nuncupatur, & quantum ad sensus attinet, à generante proficiscitur, ut Aristot. in secundo de anim. cont. 59. testatus est. Verum alter succedit actus, per quem Grammaticus ipse sua iam promittit Theoremata, aut alteri ea tradens; aut secum ipse exercens. Hic verè actus dicitur, cuius ratione prior ille secundum habitum nuncupatus, potestatis rationem obtinet. In sensibus actus iste
- B** non à generante, sed extrinsecus ab obiecto nempe extra existente proficiscitur: Ex his patet, quomodo prior ille actus sit veluti discere, posterior verò veluti iam actu speculari. Ad huc igitur posteriorem actum sapor gustum deducit, tanquam ad suam perfectionem; est enim perfectio, absolutioq; prioris, i. facultatis gustandi, quam in ipso ortu animal à generante recepit, de qua re cõsulatur Arist. cont. 5. 53. 55. 56, & 58. secundi de anim. Deducit autem sapor agendo in ipsum, (qua certè ratione saporem, passionem dici posse non negamus) non tamen propria & vera seu vniuoca actione: hoc enim modo sentiendi facultas & obiectum in eodem genere collocanda essent, ut ex priori vol. de ortu, & int. cont. 50. colligitur, quod veritati repugnaret: si quidem sensilia vel propria vel communia, aut qualitates aut quãtitates sunt: sensus verò tam ex parte animæ quàm corporis, substantia, ut ex secundo de anim. cont. 2. 3. & 4. satis constare potest: Alterius itaque generis actio (ut loquitur Aristot.) & quasi perfectiua dicatur.
- C**

Ὅτι δὲ ἐ παντὸς ξηρῆ, ἀλλὰ τῆ τροφίμῃ οἱ χυμοὶ, ἢ πᾶσι εἰσὶν, ἢ ἐρήσις, δεῖ λαβεῖν ἐπὶ τὸ θεῖν, ὅτι οὔτε τὸ ξηρὸν ἀνδὲ τοῦ ὑγροῦ, οὔτε τὸ ὑγρὸν ἀνδὲ τῆ ξηροῦ. Τροφή γὰρ οὐδὲν αὐτῆς τῆς ζωῆς, ἀλλὰ τὸ μὴ γνῶν, καὶ ἐστὶ τὸ φοροσφορομένης τροφῆς τῆς ζωῆς, τὰ μὲν ἀπὸ τῆς αἰσθητῆς, αὐξήσις ποικίλη καὶ φθίσις. Τούτων μὲν γὰρ αἴτιον ἢ θερμὸν καὶ ψυχρὸν τὸ φοροσφορομένον. ταῦτα γὰρ ποικίλη καὶ αὐξήσις καὶ φθίσις, τρέφει ἢ ἡ γὰρ ἐστὶν τὸ φοροσφορομένον. πάντα γὰρ τρέφεται τῷ γλυκεί, ἢ ἀπλάως, ἢ μεμιγμένως. Δεῖ μὲν οὖν διορίζεσθαι πρὸς τούτων ἐν τῷ πρὸς γνέσεως. νῦν δὲ ὅσον ἀναγκαῖον, ἀψασθαι αὐτῆς. τὸ γὰρ θερμὸν, αὐξάνει καὶ δημιουργεῖ τὴν τροφήν, καὶ τὸ μὲν κοῦφον ἔλκει, τὸ δὲ ἀλμυρὸν καὶ σικκρὸν καταλείπει δὲ τὸ βάρθ.

- D**
- 57 Quòd verò non cuiusvis ficci, sed eius solummodo quòd nutriendi vim habeat, passio vel priuatio sapor existat: hinc perspicuum esse potest: quòd neque siccum absque humido, neque humidum absq; sicco: Nullum enim illorum seorsim, nutrimentum animalibus esse potest, sed quòd ex utroq; constat. Et ex oblati animali alimentis, ea quæ tactu sentiuntur, auetionem, & decretionem efficiunt: horum siquidem gratia, quatenus calidus & frigidus est, qui offertur cibus. Nam calidum & frigidum auetionis atque diminutionis, causæ sunt. Nutrit autem cibus ea ratione qua gustabilis est, quandoquidem omnia dulci aluntur, vel simpliciter;

vel permixtim. Verùm hæc determinare in libris de generatione oportet. Inpræsentia autem quantum necessitas postulat, attingere. Calor etenim auget, necnon artifex est nutritionis, & leue quidem attrahit, falsum verò amarumque ob grauitatem relinquit. A

Ut omnis ambiguitas tollatur, partes quasdam definitionis allatæ explanat. Sed mirum est quàm se Interpretes torserint, ut hunc contextum in aliquis certæ rationis ordinem digerent. Quod tamen qui sint assequuti, si viderint, qui illorum scripta continenter euolentes, in nullius verba iurauerunt. Mihi quidem omnia confusè admodum ab illis, (quantum ad hanc rem attinet) tradita esse videntur, cum alioquin (nisi cum Leonico & Thoma contextum in plura membra frustra discerpentibus *νεεβαυτιαν* velimus) tam scopus quam rationis ordo perspicuè cerni ac tradi queat. Nos itaque constituamus imprimis, Aristotelem monere, Saporem, non cuiusuis sicci *μαδου* esse, sed illius tantum quod nutriendi vim habet. Quod ex eo perspicuum fieri posse declarat, quòd nullum simplex vel siccum vel humidum seorsim sumptum, saporem obtineat, ob id ipsum scilicet, quòd hullum animal nutrire aptum sit, nisi cum altero permisceatur. Atqui hæc ratio docere quidem satis poterat, non omnis sicci vel humidum saporem esse, non tamen demonstrare, eius tantum quod alendi vim habet *μαδου* haberi. Idcirco, pro huius ostensione Aristoteles nonnulla addit quæ huiusmodi (ni fallor) argumentatione, commodè cõplecti possunt: Quicquid respicit Gustum veluti eius obiectum, est alimenti passio, sapor gustum respicit veluti eius obiectum, ergo sapor est alimentum passio. Maior & minor ferè patent. Siquidem Gustus necessarius est propter alimentum, ut in eo suaue ab insuaui discernatur: pro qua re id tantum in præsentia ferè admonet, quod nos in proœmio pluribus explicauimus. Nepe Gustum quædam tantum esse, propterea quæ in oblati alimentis animal, duo spectari oportere: id quod Gustum afficit quatenus quidam Tactus est, & id quod eundem afficit quatenus propriè Gustus nuncupatur. Ut Tactus, à qualitatibus primis mouetur, in quibus sapor existit, & quæ causa sunt augmenti & decrementi in animalibus: ex illo siquidem augemur, tandemque alimur, ex quo constamus, constamus autem ex primis qualitatibus, quorum sensus est ipse Tactus. Ut Gustus verò, à saporibus afficitur, quemadmodum in definitione saporis proximè fuit expressum: qui quoque Gustus tendit ad alimentum. Imò cibi alere eatenus dicuntur, quatenus Gustabiles sunt, nimirum quatenus non omnibus cibis aut mixtis alitur animal, sed iis tantum qui ea qualitatibus temperatione constant, quæ sit suæ naturæ conueniens, & ex quibus succus nutriendo corpori idoneus procreari possit: atqui saporibus sunt huius rei veluti *υλην*, & indices. Et hoc ipsum est, quod addit Philosophus cum inquit, omnia ali dulcibus, iisque vel simplicibus, vel permixtis: quod etiam, quantum præsens negocium postulare videtur, in postremis contextus verbis probat. Etenim licet animalia cuiusuis saporis cibaria sumant, semper tamen calor innatus, qui nutritionis Magister est, & cibaria digerit, distribuitque, leuiora cibi partes, id est dulciores attrahit, illasque parti alendæ assimilatur accommodatque, partes verò grauiora, id est salas & amaras relinquit. Contextum diuidere vanum esset, cum plures particulas vnica argumentatione complectatur: singula igitur sigillatim expèdere satius erit. (Quod verò non cuiusuis sicci). Propositio est ex definitione saporis quasi collecta, duasque continens partes, negantem vnã, affirmantem alteram, quarum tamen prior ad posteriorem sequitur. Atque hinc factum est, ut illa per hanc breuiter ostensa sit: hæc verò deinceps

A deinceps, vt exposuimus, copiosius demonstrata. (*à savoir à séparer*). Quocunque modo passionis nomē sumas, vel scilicet pro qualitate simplici ab alteratione profecta, vel pro inferente passionem in sensum, nomen illius omnibus saporibus conuenit: quinimō definitio saporum per id tradita est. Hinc variaz horum verborum interpretationes. Alexander per passionem, saporem verē nutrientem, id est dulcem intelligit: per priuationem autem alios. Motus est, nisi fallor, Alex. ad sic explicandum, verbis Philosophi, quib⁹ paulò infrā, saporem salsum & amarum, dulcis priuationes vocat. Sed certē non satis tuta expositio est: neque verba Aristotelis aliquid illi fauent, vt infrā planum erit. Dicamus ergo per passionē intelligere omnem saporem mediocrem, debitam rationem seu proportionem obtinentem: per priuationem verò omnem excellentem. Quæ significatio elicitur ex quinto metaphy. cont. 27. & certē ita intelligens Aristot. aditum sibi patefacit ad discrimina saporum aperienda, ad quæ mox transiturus est. Quid, si per priuationem minimos & non rectē proportionatos sapes, ferēq; insensibiles intelligeremus: ex eodem loco significatio petitur, eadēque ita exponendi ratio est, quæ pro alia proximè fuit allata. (Quod neque siccum absque humido). Probatio propositionis quoad primā sui partem: quæ hanc vim habet: Nullum non nutriens, saporis subiectū est: aliquid siccum vt siccum seorsim sumptum est non nutriens: ergo aliquid siccum vt siccum seorsim sumptum saporis subiectum non est. Idem de humido quoq; dicendum. Maior sumitur veluti nota, quia cum altera parte propositionis mox explicanda erit, atque adeò omissa est. Minor in contextu ponitur, cui statim probatio annectitur. Probationis vis inde sumitur, quia omne quod nutritur animatum est, ex secundo de ani. cont. 37, anima verò ad perfectam mixtionem sequitur, quæ quatuor elementa recipit: omne itaque nutritum mixtum perfectum erit, cuius omnes partes eiusmodi quoque sunt.

B De primis primam compositionem constituentibus loquamur, quæ similes vocantur. Harum certē gratia nutritio fit: quare partem quoque quæ illis pro nutrimento addenda est, eiusdem naturæ existere oportet: secus enim idem cum nutrito, eiusdemque substantiæ fieri, tandemque illi assimilari nequiret. Hæc patent ex Aristot. in secundo de anim. 45. item ex priori de celo 21. Pars ergo quæ additur, mixtum perfectum, i. constans ex quatuor elementis esse debet: hinc constat cur Arist. in secundo de ortu. & int. 50. alibi que, illud proferat, Ex iisdem alimur ex quibus conflatī sumus. Sed quæret aliquis: Si nutrimentum, mixtum perfectum esse debet, cur Aristoteles de ipso loquens, sicci & humidi tantum meminisse voluit? Respondent nonnulli, hîc principia materialia nutrimenti solummodò respici, & quorum ratione nutrimentum nutrit. Sed inepta est responsio, cum & omnia elementa in mixto, cum misceantur materiæ vicem gerant: & Arist. in secundo de anim. 28. omnia viuientia humidis, siccis, calidis, & frigidis ali affirmet. cur autē hæc, agentia: illa patiētia dicantur, sæpius antea repetiimus. Quare dicendum, Arist. hîc de sapore loqui, in quo ista duo simul vt materialia p̄cipia cōsiderantur. Cōsiliū ergo illius est, ostendere humidum à sicco, & siccum ab humido non seiungi, non autē de natura nutrimenti loqui. Cum verò de ipsa loquut⁹ est, vt in verbis quæ proximè sequuntur, alias qualitates minimè præterit. (Et ex oblatiis alimētis animali). Quid hîc præstet Philosophus, & qua ratione, superi⁹ exposuimus. Reliquū est monere, ea quæ tactu sentiuntur primas esse qualitates, quarū ratione auctio fit atq; nutritio, de qua re nonnulla infrā. (Nutrit autem cibus ea ratione qua Gustabilis). Nō repugnāt hæc iis quæ diximus: nam (vt antea quoq; monui) Tactus sensus alimēti est, quia tā calidū frigidūq; quæ

humidum & siccum alimenti conditiones sunt, ut ex Arist. loco sapius citato constat, sed quoniam Gustus suaue ab insuaui discernit in saporibus, qui primarum qualitatum indices sunt, idcirco hoc obtinuit, ut ratione sui cibos alere dicamus. Cæterum, quod ita sint Aristotelis verba accipienda, hinc maxime patere potest, cibum nutrire asserit quatenus degustabile est: quæro an de cibo iam nutriente, vel de cibo tantummodo animali oblato intelligat: si hoc, sanè non nutrit: si illud, certè huiusmodi non est amplius degustabile. (Quandoquidem omnia dulci alantur.) Totum hoc planius reddetur si de nutritione & auctione nonnulla (paucis tamen quoad fieri poterit) ex libris de ortu & inter alia repetamus. Quomodo idem cibus nutriat, & augeat superius explicauimus. Nunc dicamus quicquid auget, Quatum potestate esse debet, id est, huiusmodi ut ex eo quantum fieri possit: ita quicquid nutrit potestate (verbi gratia) caro: (de vera semper auctione loquimur quæ animali propriè conuenit). At à quonam ex tali potestate alimentum ad actum deducetur? anima certè ipsa, medio organo sibi peculiari, nempe calore insito, qui veluti præcurrens alterat, & concoquit, id quod parti nutriendæ simile reddendum est atque accomodandum. Sequitur postremò Actio, id est nutritio & auctio ipsa. Hæc Aristot. in secundo de anim. 41. 49. 50. & Auer. in quinto collig. cap. 3. ex quo etiam constat minus propriè, licet verè Medicos quam peripateticos de re hac loquutos fuisse. Caloris siquidè opera (ut Auerroes ait) indeterminata sunt: de anima non itè dicent vnquam Medici. Redeo ad rem, non differt alimentum alens ab alimento augente, nisi quatenus ut substantia est, nutritionem efficit: ut quantum quoddam, auctionem: semper autem nutritio, augmentum præcedit: ita ut & substantia quantitatem. Nutritionem verò auctio sequitur, quantuis non semper: Hæc siquidem in viuente aliquando quiescit: illa nunquam, ex Arist. priori de ortu & int. cont. 41. Quo argumento Philoponus in secundo de anim. 47. alentem augentemque facultatem, non vnã prorsus & eandem esse affirmabat. His ita expositis, illud monere oportet, Aristotelem inter cibum alentem, & augentem, non aliud hinc discrimen ponere, ab illo, quod nos proximè declarauimus. Quanuis enim dicat, cibum quatenus calidum augere, quatenus dulce nutrire, id vel ea ratione, intelligendum est, quatenus nempe nutrimentum quod rei nutritæ assimilari debet, humidum esse oportet (alimur enim ex sanguine) in quo sapor potissimum existit, vel ea quam antea exposuimus, quanuis eodem omnia recidant. Semper enim propriè loquendo, cibus nutrit quatenus substantia, eaque calida, frigida, humida siccaque est: sed saporibus sunt veluti dispositiones ad nutritionem, quatenus in causa sunt ut conuenientes animali cibi sumantur: neque enim pro esculento quæuis res mixta numerari potest. Verba postrema contextus satis hæc omnia nos docere, possunt, in quibus Calor tam auctiois quam nutritionis artifex, nuncupatur. Meritò autem calidi, frigidique tantum mentio fit: siquidem sunt hæ præcipuæ nutrimenti qualitates: iure etiam his cum auctiois tum diminutionis causa tribuitur, quandoquidem veluti calor in alimento existens à calore intrinseco adiutus, facilius mutare, concoquere, segregare, adiungere, assimilare, tandemque nutrire & augere potest, ita prædominante frigido comprimente & condensante in alimentis, aut in alendis corporibus, ut in senibus & iis qui morbo senectæ laborant, modica nutritio, seu etiam decretio partium sequitur. Sed quomodo nam dulci aluntur omnia? Respondeo, partes alimenti tenuiores, quod hæc ad assimilationem aptiores sint, nutritioni maxime

- A** thè omnium inferuiunt : huiusmodi vero dulciores quoque sunt. Etenim sicco terreo magis carent, quod falsedinis, amaritudinisque causa est, vt infra dicemus : humido verò aqueo abundant, quod dulcedinem parit. Ex quo Auerroes monuit, dulcem saporem calido humidoque, amarum verò calido siccoque tribui. Calor itaque insitus, partes istas alimenti tenuiores atque leuiores attrahit : quæ si omninò à contrario segregatæ sint, dulces multum manent : si verò non omnino, minus. Sat illud esto, ex simpliciter amaro res nequaquam nutriri, cùm calor terreas partes ob grauitatem attrahere, ac superare nequeat. Aristoteles in secundo meteorologico, de falsedine maris loquens, nonnulla nostro instituto vtilia tradit. Cùm enim saporis falsi principium & causam, exhalationem siccam esse exponere instituisset, primum docet, falsedinem ex quadam commixtione oriri : admixtum verò huiusmodi saporem gignens, aliquid minimè concoctum esse : exemplum afferbat ab Animalibus sumptum, in quorum corporibus, quod crudum maximè est, & non coctum, falsum & amarum est, falsedinemque efficit in his quibus admiscetur. Eam ob causam vrinam, & sudorem falsa esse, quoniam & alimenti è quo excernuntur, comparatione (vt concoctionem Medicorum vitemus) concocta non sunt, & corpus aliquod non concoctum in se habent admixtum, nempe siccum terreum : quod certè & in vrinariis vasis subsidere cernitur, & in cute animalis, nisi postquam sudarit egregiè linteo tergatur. Imò non aliter in iis quæ aduruntur vsuvenire docet : in quibus quod ab igne non vincitur nec concoquitur, amarum remanet, & falsum, vt Cinis. Et vt ad nos redeamus, hæc sola causa est, cur quantumuis dulcis ab animali cibo sumatur, amari tamen aliquid semper in ventriculo resideat. Iam verò,
- B** in hoc contextu multa quæri possent. Nos tamen omnia quæ præcipua sunt, non quæstionum sed Theorematum modo paucis, vt omnis repugnantia suspicio in Aristotele tollatur, explanemus. Cibum nutrire ait Aristoteles quatenus saporosus seu gustabilis est. Id qua ratione sit accipiendum iam diximus : non ergo ita intelligere oportet, ac si sapor sit adæquata & immediata causa nutrimenti, sed potius veluti comes : cùm sit qualitas quædam ortum ducens ex temperatione humidi cum sicco in tali substantia, quæ verè & propriè nutrit. Humidam autem (cum debita tamen sicci quantitate) esse oportuit substantiam huiusmodi vt accommodari posset. Et quemadmodum Auerroes in quinto Colliget, capite tertio, monet : partes quæ primò nutriuntur sunt partes similes, & cibus qui alere debet conuertitur in humiditatem, similem humiditati fixæ in partibus similaribus, & cum eis permiscetur eodem prorsus modo quo inuicem res liquidæ misceri solent : cum verò hoc modo permixtus erit, tunc acquirat coagulationem & constantiam, similem coagulationi & constantia nutritæ partis : neque enim alio modo natura rem dissolutam, in singulis particulis membri, restaurare posset. Ex his patet quomodo ossa humido etiam nutriri dicantur, itemque qua ratione, nulla supersit repugnantia, inter hunc contextum, & quadragesimum septimū secundi de anima, & quadragesimum primum primi de ortu & interitu. Alterum docet Philosophus, dulci nimirum sapore Animantia alii. Cuius rei gratia animaduertendum est, præter ea quæ superius diximus, Dulce hîc accipi, pro eo quod verè dulce est. Sed interea proportionem inter nutritum & nutritibile, nō modò quod ad dulcedinē sed quod ad alia semper spectari debere. Sunt multa dulcia, quæ tantū abest vt hominē nutriât, quòd eos poti⁹ ad infaniã & mortē ducât, vt de radicis Mādragorę succo ferūt. Sed quid,

dicet aliquis: Mel dulcissimū est valde tamen parum nutrit. Item bilis, melancholia, flegma, dulcia nullus certē dicet: ab iis tamē omnib⁹ animal nutritur, fecus enim, vno excepto sanguine, alii in corpore animalis superuacanei essent: quod veritati repugnat. Quid item de ossibus? quæ cum terrea sint, à simili ali debebunt: ergo à terreo aliquo, puta humore melancholico, quod & fallum & amarum est. Postremò, vndenam pisces maris habebunt, vt dulcedinem istam pertrahere queant, ex qua nutriantur? tandēque quid de variis animatum generibus dicemus, quæ rebus alioquin amarissimis & venenosis ali, tam Aristot. quàm Galenus & Plinius tradiderunt? Hæc ad medicos attingere videntur, pluribusque pertractanda essent: in præsentia tamē ita statuisse sat esto. Veram absolutē sententiā Aristotelis esse: semper enim dulce magis quàm alius cuius sapor nutrit: ad dulce tamen referas pingue, cuiusmodi est panis, ouorum, carnis. Id quidem breuitati studens omisit in præsentia Aristoteles, infra tamen admonebit. Quamobrem Galenus quidem in re hac minus fortasse laudandus est, quàm Aristoteles, quòd nempe obscurius nobiscum egerit, non tamen omnino (vt multi existimant) vituperandus. Pro aliis verò obiectionibus addamus, Corpus nostrum ex quatuor primis humoribus seu ex quatuor primis elementis constare, quorum vno carere nō possit absq; sui interitu: nutriri ex sanguine tantum vel aliquo proportione sanguini respondente, eòq; puriori ac sinceriori qui tamen nullibi seu nusquam purus & non aliis permixtus reperiatur: hic dulcis est, reliqua verò excrementa ad bilem, aut melancholiam, aut phlegma magis accedētia, alicuius quidem vsus sunt in corpore humano, vt Medici declarant, non tamen ipsi alendo, propter earum qualitates naturæ aduersarias, conferunt. Quò fit, vt cum partes animalis aliquando omni alimento destitutæ illis pasci cogantur, non nisi maximum detrimentum consequantur, quod Auerroes optimè monuit, vtut Concil. diff. 30. aliter. De phlegmate quidem non eadem prorsus ratio est, quæ per vltiorem concoctionem sanguis effici potest, id est nutritioni aliquatenus aptum. De ossibus dico, non vt quidam, omnia nempe nutriri sibi simili, quantum ad illam vltimam assimilationem: nam hoc modo frustra Medici, puta in fractura ossium, victum callo gignendo aptum, id est tenacis & crassi succi, exhiberent. Dicendum est ergo, ex sanguinis puriori parte ali omnia, quia ex eo constant, sed diuersæ partium nutriendarum naturæ semper habenda ratio est, ita vt hanc sanguinis calidioris, illam frigidioris cupidam esse constet. Sunt (aiunt Medici) ista semper in relatione seu comparatione accipienda. Pisces vero maris (quicquid Galenus doceat) sumpta aqua salsa quæ mixta est, & actu nullo modo dulcis, vi caloris illam digerunt, ac distribuunt, partesque in ea dulciores potestate prius existentes, suæque naturæ conuenientiores, nunc vero actu separatas ad nutriendum retinent, cætera amariora in excrementa vertunt. De aliis animantibus idem affirmo, nutriri scilicet omnia ab iis quæ sumunt ea ratione qua dulcia sunt, coctione enim Coturnix, puta, cicutam talem reddit, vt partes dulces ex ea in alimentum pertrahere queat. Cur verò cicuta delectetur coturnix, aliæque animantia aliis huiusmodi quæ homini venena essent, ratio illa potest afferri, quòd aliquam cum gustu illorum huiusmodi esca conuenientiam habeat. Postremò, videtur Aristoteles affirmare ex vnico elemento animalia non nutriri. Quid ergo de vermibus illis Cyprii dicemus, quos Aristoteles in quinto de historia, anim. cap. 19. viuere in igne & volare per aliquot dies narrat? quod item Plinius in sexto suæ histor. nat. cap. 36, & 38. confirmat? Hoc nimirum: Animalia ista non nutriri aliquo extrinseco, quia in igne non est aliquod humidum quo nutriri queant: sed

A sed aliquo intrinseco humido tenaci & crasso, quod à caliditate ignis in quo manent, non nisi in multo temporis spacio, absumi possit. Exemplo sint animalia quæ in cauernis diutius, absque cibo extrinsecus sumpto latent, vt glires, vrsi, ranæ, serpentes, aliæque propè innumerabilia huiusmodi. Atquæ in igne ipso nasci, recenset Philosophus, imò igne deficiente, ipsa quoque mori: vnde ergo humiditas, ista interna? Certè non omnino pro fabula sunt habenda quæ Aristoteles hac de re narrat, cum & Autores alii in hoc conueniant, & qui in Cypro fuerunt nostra tempestate, id se vidisse testentur: idcirco dicendum est, vt aquam puram non esse asserimus, in eaque pisces nasci, necnon ipsa deficiente mori, quod suæ naturæ sit maximè affinis, ita ignem hunc apud nos, & præsertim Cyprium illum impurum atque permixtum ex lignisque assidue iniectis & crassioribus excitatum, calcitis incocti humiditate & crassitie adiutum, animalia hæc posse per putrefactionem edere, mori verò statim igne deficiente, quia ab extremo ad extremum transeant, cui sua imbecillitate resistere nequeant, cum præsertim naturæ eorum repugnet. Animalia assueta sub niue viuere idem patiuntur, qui cum à loco obscurissimo in quo diutius fuerint, ad clarissimum statim ducuntur, visu priuantur. Natura in summa, has subitas & immoderatas mutationes, absque dispendio animalis non paritur.

C O^d δὲ ἐν τοῖς ἔξω σώμασι ποιεῖ τὸ ἔξω θερμὸν, τούτῳ ἐν τῇ φύσει τῶν ζώων καὶ φύσιν, διὸ πρέφεται τὰ γλυκεῖα. συμμιγνύονται δὲ οἱ ἄλλοι χυμοὶ εἰς τροφὴν τῶν αὐτῶν τροφῶν, τὰ ἀλμυρὰ καὶ ὀξεία, ἀντὶ ἰσχύματος. ταῦτα δὲ ἔχει τὸ ἀντιπαρῆν τὰ λίαν τροφίμων ἐστὶ τὸ γλυκὺ, καὶ τὸ ἐπιπολαστικόν.

58 Quod igitur calor externus in externis corporibus præstat, idem in natura animalium plantarumque internus efficit, quare dulci aluntur. Sed alii sapes alimento commiscuntur, eodem certè modo quo salsum & acidum, nempe condimenti gratia, atque id ob eam causam, vt remorentur, quod in dulci minus nutrit atque excedit.

Quod proximè dixerat de calore insito leuiores ac proinde dulciores partes ad animalis nutrimentum atrahente, grauiiores verò & amariores relinquente, id in præsentia similitudine ab extrinseco sumpta, notius reddere cupit. Cæterum, similitudo ista commodè ex ipsomet Aristot. in priori meteor. sumi poterit, vbi causam efficientem materiamque ignitarum impressionum communem inuestigans, de duplici habitu loquens, ait: Solis calore terram incalescere, attenuarique, atque illius vi aliquid sursum attolli: quod si spiritus naturam habeat, id est leuior sit, eminet: si verò sit humidior, præ pondere subsidet. Ex quo deinceps colligit, meritò concludi posse animalia dulci nutriri: Sed quorsum sapes alios aut arte componimus, aut à natura productos in esculentis, amamus: vel quorsum potius alios natura ipsa produxit, si vnicus nutritioni idoneus habeatur? Respondet Philosophus, illos condimenti loco addi, ne scilicet sapor dulcis, gustum nimis afficiens, sui satietatem statim produceret, nausæamque moueret, ita vt corpus commodè ex eo nutriri nequiret. Obrundunt ergo cæteri sapes (vt acidum, & salsum quibus nos familiariter vti solemus) & quasi remorantur dulcedinis efficacem potestatem, quæ deinceps temperatior & mitior reddita, animalis Gustui iucundior, necnon suæ nutritioni idonea magis, euadit.

Adde, multum dulce nimis leue esse : quò fit vt multum quoque nutrire possit. Sapores itaque alii cum ipso mixti, eiuſque leuitatem retundentes, id præstant, ne ita facillè pertrahatur, neue immodico succo repleta corpora, morbis ex plethora prouenientibus exponantur. Verba contextus utroque hoc modo partem istam explicandam esse, docent. Postrema siquidem verba, explanant priora illa, in quibus τὸ ἰσχυρῶς meminerat. Particula ταῦτα ἢ hoc satis superque demonstrat. Verùm quæ sequuntur, nempe τῆς λιαυτέριμον ἢ, & τὸ ἐπιπολασικόν, non modò nomine τὸ ἰσχυρῶς, temperationem dulcis in ipsa degustatione, quem suauem saporem vulgò vocamus, accipiendum esse docent, sed etiam distributionem illius debitam atque εὐλογον, cum iam iam nutrire, & pertrahi à calore insito debeat. Hanc Thomas interpretationē, illam Alexander est secutus. Sunt qui hîc quærant: Si dulci alimento pasci debeant corpora, quî fieri possit, vt partes eorum inferiores alantur, si quidem leue sit quod nutrit, idcircoque ascendere debeat. Quòd si dicamus, absolutè quamlibet alimenti quod fluxile est, partem, grauem esse, & Aristotelem respectu partis amarioris tantum, partem dulcem leuem nuncupasse, iterum de modo quo partes superiores alantur, dubitant. Sed certè quanuis Auerroes in septimo de physica auscultatione, commentario 10. nonnulla hac de re attigerit, Medicorum prorsus quæstio est, quorum munus de facultatibus naturalibus animæ nutrienti inferuentibus aliisque instrumentis facultatibus illis adiuuandis à natura destinatis, adamussim agere, proprium est. Illud à nobis quærendum magis iudico. Quia Aristoteles vbique & præsertim in priori meteorologico docere visus est, halitum è terra eductum, quòd calidior, siccior, tenuior & leuior sit, in locum superiorem conscendere: ex aqua verò euocatum, quòd frigidior, crassior, & ponderosior existat, in inferiorem. Hîc verò contrarium asserere videtur: partes siquidem crassiores & terreas magis in alimento subsidere, humidiores verò pertrahi affirmat. Respondendum est. Primùm inter halitum & halitum non eandem esse tenuitatis, & crassitiei, leuitatis & grauitatis rationem, quæ inter terram & aquam. Nam terra quidem grauior est & crassior quàm aqua: halitus tamen è terra emissus tenuior eo qui ex aqua. Cuius dissimilitudinis ratio esse potest, quòd terra minus frigida quàm aqua, faciliusque ratione suæ siccitatis (quæ ignis amica est) solidiorisque naturæ calorē excipere & continere diutiùs apra, vi caloris magis attenuari, leuiorq; fieri quàm aqua potest. Mox addendū, Calorem insitum animalis qui mediocris est, in singulis partibus, halitum quidem leuiorem ex nutrimento ad se trahere, qui & humidior & siccior, seu terreus magis uel aqueus est, pro diuersa alimenti ratione caliditatisque effectione: semper autem leuior, partibus illis ponderosis, crassis, atque excrementosis, quæ à natura veluti inutiles fecernuntur & relinquuntur. Non fit igitur hîc comparatio inter halitum & halitum, in rebus externis: vbi alia ratio pertrahentis caloris, humidique & sicci patientis, tandem que loci, vnde, & quò pertractio fit, reperitur. Similitudo autem ab Aristotelè eatenus tantum affertur, vt discamus tam halitum terreum, quàm vaporem aqueum, semper ex partibus tenuioribus & leuioribus, euocari.

Ω' αὐτὸν ἢ τὰ χρώματα ἐκ τῶ τοῦ λευκοῦ ἢ μέλανός ἐστι μίξεως, οὕτως οἱ χυμοὶ ἐκ γλυκίῃς ἢ πικροῦ. ἢ λόγον δὴ τῶ μᾶλλον ἢ ἡττον ἕκαστοί εἰσιν, εἴτε κατ' ἀριθμοῦς τινὰς τῆς μίξεως ἢ κινήσεως, εἴτε καὶ ἀορίστως οἱ ἢ τὴν ἡδονὴν ποιοῦντες μηχανήμενοι, εἴτοι ἐν ἀριθμοῖς μόνον. ὁ μὲν οὖν λιπαρὸς τῶ γλυκίῃς ἐστὶ χυμὸς. τὸ ἢ ἀλμυρὸν, ἢ πικρὸν

A κρὸν σχεδὸν τὸ αὐτὸ ὅ ἡ δριμύς, κὶ αἰσθητὸς κὶ σφυγνὸς κὶ ἐξὺς, ἀναμίσειον. Σχεδὸν γὰρ, ἴσα κὶ τὰ τῶν χυμῶν εἶδη, κὶ τὰ τῶν χρωμάτων ἐστίν. ἐπιπλά γὰρ ἀμφοτέρως εἶδη ἄν τις θεῖη, ὡς περ εὐλόγως τὸ φαγὸν μέλαν τί ἐστι. λείπειται γὰρ τὸ ξανθὸν μὲν τῆ λευκῆ ἐστὶ ὡς περ τὸ λιπαρὸν τῆ γλυκέος, τὸ φοινικουῦ ἢ ἑλκρυγίν, κὶ παρὰ σπον, κὶ κυανοῦ, μεταξὺ τῆ λευκῆ κὶ τῆ μέλανος, τὰ ἄλλα μικτὰ ἐκ τῆ τῶν κὶ ὡς περ τὸ μέλαν σέρησις ἐν τῶ ὁραφανεῖ τῆ λευκῆ, εἴτω τὸ ἀλμυρὸν κὶ τὸ πικρὸν, τῆ γλυκέος ἐν τῶ τροφίμῳ ὕδατι διὸ κὶ ἡ τέτρα τῶν κατακαυμένων πικρὰ πάντων, ἐξ ἰκμασαι γὰρ τὸ πῶτιμον ἐξ αὐτῶν.

59 Cæterùm, quædam modū colores ex commixtione albi & nigri fiūt, ita saporis ex dulci & amaro. Et proportione quidem, secundum magis aut minus singuli sunt, aut seruatīs quibusdam mixtionis numeris, motionibusque, aut indeterminatē. Quicumque autem ex illis commixti, voluntatem pariunt, ii tantū numeros in mixtione seruant. Pinguis itaque dulcis est sapor. Salsus & amarus, idem ferè sunt. Acer, austerus, acerbus acidus, in medio manent. Ferè enim totidem, saporum & colorum species sunt, septem nanque utrorumque species quis posuerit: tāquam merito fuscum ad nigrum referatur. Restat igitur flauum quidem ad albū referri, ut ad dulcem pinguis: Purpureus, puniceus, viridis cæruleusque medii sunt inter album & nigrum, reliqui ex his commixti. Et quemadmodum nigrum albi priuatio est in pellucido, sic falsum & amarum, dulcis, in nutrimento humido: quod fit, ut omnium combustorum cinis, fit amarus, ex eis siquidem potabile exiccatur.

Utcunque aliter Thomas & Leonicus, simpliciter tamen cum Alexandro existimo Aristot. declaratis, quantum sat fuit, saporibus extremis, nunc mediōrū ortū proponere, atque ut id cōmodius prestet, similitudinē & ἀναλογίαν saporū cum colorib⁹ iam explicatis adhibere. Sapoies autē cum colorib⁹ in pluri-bus quasi notis conueniunt. Quarū vna est, ad modum generationis nimirum pertinens, Sapoies mediōs ex extremis, dulci nempe & amaro fieri, ut colores ex albo & nigro. Altera, nonnullos sapoies gustui suaues, nonnullos verò insuaues, iuxta εὐλόγον scilicet aut ἐλόν mixtionis proportionē esse, ita ut colores partim visui grati, partim molesti, eadem ratione erant. Tertia, totidem ferè saporum, qui numerum seruant, species haberi, quot etiam colorum. Nanque si pinguis saporē ad dulcē referas, ut referre oportet, septē illorū species præcipuas reperies. Extremi, erūt dulcis & amarus, quales in melle vis & absinthio reperiūtur. Medii intercedūt, ponticus seu acer, ut in pipere & sinapi: austerus, ut in aliquib⁹ vini generib⁹: stipticus seu acerbus, ut in pomis nondū maturis: acidus seu acutus, ut in aceto: falsus, ut in sale, licet hic ad amarum referatur, quemadmodum etiam pinguis, seu vntuosus vocatus, ad dulcem. Ex quo notat Alex. saporum species, & 6, & 7, & 8 dici posse. Hoc item in coloribus spectari potest. Album & nigrū extrema sunt, medii sunt puniceus, purpureus, viridis, cæruleus, deest flauus seu fuluus qui ad album refertur, quod illius species quædam habeatur, quemadmodum etiam fuscus, vel terreus nuncupatus, nigrum quoddam esse videtur. Postremum in quo sapoies & colores conueniunt est, Eundem profus esse respectum inter extremos sapoies, qui inter colores extremos. Quemadmodum enim nigrum albi priuatio

nem vocamus in pellucido, ita amarum est priuatio dulcis, in humido nutriente: argumento est cinis qui amarissimus omnium adustorum idcirco est, quod in eo totum humidum dulce sit exhaustum. Contextum in quatuor partes iam notas distribuere possumus: prima est. (Cæterum quemadmodum colores). Pro qua idem prorsus dicendū esse putamus quod de coloribus antea fuit expositum. imò in saporibus id ipsum ars testari potest: quod Auerroes docet. In coloribus non ita facile. Accedit eò, omnia quæ medium seu mixtum saporem aliquem obtinuerūt, compositiora esse plurisque ac diuersas magis facultates obtinere (vt Medici aiunt) quā illa quæ aliquo sapore extremo sunt imbuta. (Et proportione quidem). Secunda pars. (Pinguis itaque dulcis est sapor). Tertia pars, ex qua notādum saporē, tam sex, quā septem, & octo dici posse. Animaduertatur autem Aristotelem septem tantum numero protulisse, quāuis enim falsum ad amarum referat, vt pingue ad dulce, non tamen ita ex amaro & falso, vnicam prorsus speciem efficit, veluti ex dulci & pingui, de his siquidem loquēs, absolutē ait, Pinguem esse dulcem saporem: de illis verò, Salsum & amarum (quicquid alii dicāt) ferè idem esse: Ex quo eliciendum saporem quidem falsum amaro valde proximum esse, tamen inter saporē mixtos collocari oportere. De coloribus idē affirmat. Flauū enim ad albū reducit, veluti fuscum ad nigrum: quod tamen non eodem prorsus modo veluti in saporibus intelligendum venit. Flauum enim magis ab albo distat, quā fuscum (quod alii terreum, alii atrum, alii liuidum vocant) à nigro: idcircoque superius colorum species enūmerando de flauo loquuti sumus, de fusco nihil. Vel igitur per τὸ φαιδὸν quid aliud intelligit Arist. quā atrum & fuscū (vt Simoni Portio placet) vel Alexander errauit, qui fuscum à nigro veluti speciem diuersam se iungit. Totidem saporum species Plato in Timæo, & Galenus in quarto de simpl. med. fac. proposuit: Auicenna tamen, Plinius, & Theophrastus alicubi nouem assignarunt, ad hos siquidē insipidum, & vinosum saporem vocatū addūt: sed rectē illis respondetur, insipidū non esse saporē, sed illius potius priuationē, vnde aquā iure insipidā vocamus: vinosum verò ad dulce reuocari, cum ab ipso secundum magis & minus tantum differat. Qua prorsus ratione satisfaciendum erit illis qui obiiciunt, ex dulci puta & austero, diuersam speciem ab enumeratis effici posse, veluti Aristoteles ex mixtione dulcis & amari nouam oriri saporem tradit. nobis enim qui omnē medium saporē in extremos resolui putamus, non nouū proficiscetur saporis genus ab istis septē forma distinctum, sed quid ab illis tantum κατὰ μάλλον, ἢ τὸ ἥϊον differens, non tamen γλυκύμακρον, vt quidam obiiciūt, si de phy. mixtione loqui velimus. Itē de diuersis dulcedinū speciebus, puta mellis, lactis, vini, & aliorū huiusmodi cū Theophrasto & Galeno affirmandum erit. Docent autem pro horū saporū exquisitori generationis doctrina Medici omnes, discrimina saporum ab his duobus potissimum principiis sumi, nempe à materię subiectæ crassitie aut tenuitate diuersa, & à caloris agentis vario excessu vel defectu. Frigidum enim nullū per se saporem efficere sat constat, ac proinde omnia insipida frigida, & vt plurimum etiam crassa esse percipimus. Quæ omnia quā vera sint, & ad mentem Philosophi accommodata inferi⁹ declarabim⁹. (Et quēadmodū nigrū albi priuatio.) Postrema pars. quam Alex. vt suprā etiā monuimus non rectē interpretatus est. Vt verò omnis ambiguitas tollatur, notandū est Aristotelem non absolutē affirmare Nigrum esse priuationem albi, sed priuationem ἐν τῷ ἀφανεί, ita vt nigrum sit aliquid verè (vt loquuntur) positiuū, per priuationē verò ignobilius ens intelli-

- A** intelligit: causæ siquidem albedinis cum in suo esse intensiori sint, rationem entis magis obtinent, quam nigredinis, cum ibi sint in esse remisso: in qua cōparatione nigredo albi priuatio nuncupatur. Ita amarum non dicitur absolute dulcis priuatio, sed *ἐν τῷ ἑσπερίμῳ ὕδατι*. Si enim amarum cum dulci quod ad nutritionem conferas, priuatiuum vocaueris, cum nil prorsus eo nutriatur: si vero absolute loquamur, amarum dulci contrarium positium: in nutrimento vero illius *ἑσπερίμῳ* vocabimus: quod magis autem mediis saporibus ad amarum accedent, eò quoque magis eiusdem conditionis participes erunt. Animaduertatur verbum (*ποπλιόν*) id est poculentum, ut est dulce: quo persæpe vsus est Arist. in secundo meteorologicorum, cum de aqua dulci & salsa loquitur. Cæterum in huius contextus explicatione quæri ab interpretibus solet, An dulcis sapor amaro veluti extremus opponatur. Partem affirmantem Aristoteles amplectitur, cui Galenus repugnat. Aduersus Aristotelem hæc argumenta afferri possunt, Extrema sunt contraria, dulce & amarum non sunt contraria, ergoneque extrema. Maior nota est ex decimo metaphysic. vbi contraria ea esse statuitur, quæ in eodem genere maximè distant. Minor probatur, quia contraria sunt quæ causas contrarias habent, atqui dulce & amarum non sunt huiusmodi, non igitur contraria. Illud notum est ex sec. de ortu & interitu cont. 56, & 4. met. 46. 41: hoc verò ex eo quòd (quemadmodum medici narrat) tã dulcis quàm amarus sapor à varia primarum qualitatũ tẽperacione, in mixto proficiscuntur: temperatio autem vnde dulcedo, & temperatio vnde amaritudo, non sunt sibi inuicem contrariæ, quia non sunt extremæ. Etenim dulce à mediocri calore in humido conuenienter digesto, & cum terreo sicco optimè cõposito, & (ut ita dicam) proportionato: Sapor verò amarus, à calore inmoderato in humido pauco, & cū multo sicco cõmixto oritur. Vnde Galenus acidũ potius & acrem contrarios esse censuit: quòd ille frigidus, hic vero calidus habeatur. Galenum Auerroes quinto collig. & sec. de an. 105. his argumentis torquet, Contrarietas saporum ab eorum essentialibus causis sumi debet: caliditas & frigiditas non sunt causæ saporum essentialis: ergo ab illis eorum cõtrarietas sumi non debet. Maior nota est, causæ siquidem essentialis sunt, quæ rē constituunt, & à quibus omnis rei ratio propriè petenda est. Minor probatur, quandoquidem idem sapor à calido & frigido proficisci potest, id est tam in corpore temperationem calidam habente, quàm in eo quòd frigidam habet, reperiri valet, & quasi ab ambabus istiusmodi temperationibus nasci: atqui à contrariis causis essentialibus, idem nunquam efficitur: aliæ igitur causæ propinquiores & essentialiores saporum erunt inueniendæ. Rem verò ita se habere experientia ostendit. Etenim amaritudo in quibusdam fructibus acerbis reperitur, qui certè frigiditate & humiditate indigesta pollent: in combustis item rebus, vti pane adusto, vrina, & cinere, in quibus sanè caliditas multa humidum non modo decoquens sed etiam consumens, adest: quĩ & dulcedo in melle caliditatem sequi videtur: in quibusdam autem fructibus acerbis & qui deinceps maturescetes amariore sunt, frigiditatem. Conciliator diff. 145, litem hanc inter Galenum & Aristotelem componere cupiens, inquit Galenum, de saporibus extremis loquentem, aliò quàm fecerit Arist. respexisse: hic siquidẽ saporibus cõparat quo ad actionẽ saporum intensionalem, esse scilicet gratos, vel ingratos: quæ certè contrariæ affectiones sunt, & à causis contrariis pendentes. Ille verò, quod ad ipsam veramq; actionem in corpore humano, qua nempe aliquid actu realiter in ipso producant, puta caliditatem vel frigiditatem. Hæc rationem dicendi quod ad Aristotelem attinet, sũpsit Concil. ex Platone in Timæo, & Theophrasto in sexto de causis plant.
- B**
- C**
- D**

Sed noluit Concil. animaduvertere Auerroem in loco iam commemorato ob hanc ipsam causam reprehendentem Galenum, quòd nimirum de ratione saporum & eorum contrarietate non ex propria temperatione & natura, sed ex aliquo accidenti, nempe ex relatione eorum ad corpus humanum iudicium tulerit, & ab vno saporum effectu, naturam illorum vniuersaliter colligere voluerit. Excusatur Galenus multis modis. Sed nihil ad nos excusationes, qui simpliciter atque absolute saporum naturam ex Arist. mente nunc perquirimus. Qua sola ratione etiam Platonem & Theophrastum cum eo reiicimus: nã de Saporibus agere quod ad eorum affectiones, & actiones in Gustum, ad secundum de anima, non ad hunc locum pertinet. Alii, vt omnibus satisfacerent, quadruplicem saporum rationem proposuerunt: vnam respectu gustus: qua ratione Plato in Timæo, Arist. sec. de an. & Auer. 16. de saporibus extremis loquuti sunt: aliam respectu vere actionis alicuius in homine, quo modo Galenus de acido & acri iudicauit, vt exposuimus: tertiam ratione propriæ temperationis in qualitatibus *παθητικαῖς*: & tunc acidum & amarum extremi dicentur: quandoquidem huius temperatio, sicciior: illius humidior habeatur: quartam propter nutritionem, quam si spectemus dulce & amarum saporum erunt extremi: siquidem ille maximè, hic verò minimè omnium nutriat, animalique conueniat: quin nutrimenti priuatio nuncupatus est. Quòd si quis illis obiiciat, istum modum considerandi saporum, naturam ipsorum simplicem quam sibi proposuit Arist. excedere: Respondet, vt de sono ita & de sapore quodammodo rem se habere: siquidem quantumuis absolute considerata saporis natura, nunquam à nutrimento segregari potest, cum sit illius passio & condimentum. Sed certè duo in istis hominibus sunt reprehendenda, atque illud primum, Considerationem naturæ saporis, simplicem à nutrimento segregari non posse. Etenim, licet sapor nutrimenti passio sit: Sapor tamen hoc accidere dicitur, quatenus scilicet ex materia apta vel inepta ad nutritionem nascitur: atque ea quæ simpliciter considerantur, præcedunt ea quæ per accidens, & quasi *κατὰ τὸ ἀκόλουθον*. Potest ergo de saporibus quod ad eorum esse proprium, substantiam, ortum, & subsistentem naturam simpliciter & absque nutrimento ratio explicari. Quid? quòd hoc ipsum in initio huius capituli Arist. confirmauit, non item de sonis: quare qui ita sentiunt, & Arist. & ipsi adeò repugnant veritati. Alterum in illis reprehensione dignum est, quòd veram attingentes causam ortus saporum, nempe humidum & siccum terreum, saporum tamen extremos acidum & amarum constituent, ac si qualitates istæ in saporibus sensu tactus iudicandæ essent. Quod vt falsum esse appareat, dicamus nos, totam rem determinantes, Arist. in præsentia de saporibus quod ad eorum naturam & generationem, à suis determinatis & propriis causis agere, quicquid de nutrimento intermiscet, id ob maiorem huiusmodi naturæ declarationem addere. Hæc ipse pollicitus est, & locus exigebat. Alia in sec. de an. & in priori de ortu & interitu, respectu scilicet nutrimenti, fuerunt examinanda. Addamus insuper, iuxta huiusmodi considerationem, Saporem Dulcem & Amarum, extremos dici oportere: causas siquidem & principia ipsorum constituentia, iamque ab Aristotele inuenta expositaque, contraria sunt. Nam cum sapor ex permixtione sicci cum humido oriatur. Si humidum dominatur, dulcis sapor obtinet: si siccum, amarus. Dominium verò istud intelligo in excessu insigni, non tamè in quo omnino tollatur oppositum: tunc siquidem sapor rationalis & in debita proportione non euaderet. Ex quo perspicuum est, cum humidum & siccum contraria sint, & ab eis secundum dominium quid producat, producta ab illis, hac ratione contraria maximè dici. Hæc Arist. adhibita ratione nutriendi declarare voluit, non quòd saporum sed

A sed quòd temperatio illa ex qua saporès prodeunt, nutrimento confèrant, humidum siquidem dominans tenuius & leuius est, faciliùsque pertrahi à calore, & parti nutriendæ simile reddi potest: è còtra ficcū, Hinc facile patet saporès medios ex sententia Aristotelis, iuxta maius vel minus, alterius horū principiorū dominium, inuicē meritò disponi posse: patet insuper quo modo obiectioni initio quæstionis aduersus Aristotelem adductæ, sit satisfaciendum. Restat igitur vt ad sequentia pergamus.

Δημόκριτος ἢ καὶ οἱ ἀπειροῖσι τῶν φυσικῶν, ὅσοι λέγουσι περὶ αἰσθήσεως, ἀπασι πάντων τι κοινὸν σιπάντα γὰρ τὰ αἰσθητὰ ἀπὸ τῶν κοινῶν σι καὶ τοῖς εἰ καὶ τὸ εἶδος ἔχει, δῆλον ὅτι καὶ τῶν ἄλλων αἰσθήσεων ἐκείνη ἀφ᾽ ἧς ἐστὶ τὸ ἦ ὅτι ἐστὶν ἀδιωκτόν, ἢ χαλεπὸν σιωδεῖν.

B Democritus autem, & magna pars physicorum qui de sensu loquuntur, absurdissimè sanè id præstant: omnia siquidè sensilia, tactilia esse docent. Quod certè si ita est, proculdubio quilibet cæterorum sensuum, tactus quidam erit: hoc verò dici non posse, facile est agnoscere.

C Declarata natura & quasi quiditate saporum, còuertit se ad veteres, eosque in re hac malè sentientes paucis, reprehendit. Altius autem exorditur, nempe à communi ipsorum de sensilibus omnibus falsa opinione, quòd vnum erratū ab altero tanquam à causa pendeat: & quòd hoc ipso absurditas sententiæ ipsorum de saporibus, notior reddi & commodius refutari posset. Hoc superiùs cū iisdem Veteribus agens præstare non potuit, quòd ibi de natura saporū adhuc ignota quòd ad sua principia & ortum attinet, perquireretur: hinc de sapore iam constituto & noto quæstio fiat. Arguit itaque illos & potissimùm Democritum, quòd absurdissima quædam affirmarent, nempe omnia sensuū exteriorum obiecta, tactilia esse. Absurditatis rationem subdit, quandoquidè si illud fateremur, Visum, Auditum, Olfactum & Gustum, Tactus quosdam esse affirmare oporteret. Còsequutio nota est: si facultates iuxta sua obiecta eorūque diuersam rationem, à seipsis mutuò distinguantur: Falsitas verò consequutionis facile cognoscitur, ex declaratis hætenus ab Aristotele. Ostensum est siquidem, sensum vnumquemque propriam sibi materiam propriūmque æstheterium cui affixus manet, determinare: atque ita vt sibi in eo cum alio sensu nullo modo conuenire queat. Quid? si sensus omnes sunt vnus Tactus, cur alios ita distinctos, obiecto, instrumento, sitūque, natura procreauit: certè frustra. Atqui à Deo & natura nihil frustra efficitur, vt peruulgatum ἐξίωμα nulli non in præoptu est. Quid verò fuerit causæ cur Veteres affirmarent, omne sensibile esse tactile, declarat Alexander, sensationem nanque omnem per exteriora accedentia, corpuscula nempe ab obiecto ad sensum defluentia, effici existimabant. Nos hac de re nonnulla superiùs attulimus, cū Aristoteles Empedoclem inconstantia arguebat: & paulò post, cū apertè colorem defluxionem esse negaret.

Ἐῖτι ἢ τοῖς κοινῶσι τῶν αἰσθήσεων πασῶν χρωμάτων ὡς ἰδίῳις. μέγεθος γὰρ, καὶ χῆμα καὶ τὸ τραχύ, καὶ τὸ λεῖον, ἐστὶ ἢ τὸ δξύ, καὶ τὸ ἀμβλύ, τὸ ἐν τοῖς ὄγκοις κοινὰ τῶν αἰσθήσεων ἐστίν, ἢ μὴ πασῶν, ἀλλ' ὁψείως γε καὶ ἀφ᾽ ἧς. διὸ ἐπεὶ μὲν τὰ τῶν ἀπασι πάντων, περὶ ἢ τῶν ἰδίων καὶ ἀπασι πάντων, οἷον ὁψίς περὶ χρώματι, καὶ ἀκοὴ περὶ ψόφωι οἱ ἢ τὰ ἰδιαίς ταῦτα ἀνάγρουσι, ὡς περὶ Δημόκριτος, τὸ γὰρ λευκὸν καὶ τὸ μέλαν, τὸ μὲν τραχύ φησὶν εἶναι, τὸ δὲ λεῖον.

61 Adhæc communia omnium sensuum sensilia, veluti propria sunt. Magnitudo siquidem, figura, asperum, læue, præterea verò acutum, & obtusum quod in mollibus inest, communia sensilia sunt. Quod si non omnibus, certè visus & tactus. Quapropter sensus circa hæc quidem decipiuntur, non autem circa propria, vt visus circa colores, & auditus circa sonos. Alii verò, vt Democritus, ad hæc propria sensilia referunt. Ait enim album esse læue, nigrum verò asperum. A

Democritum hîc iterum reprehendi, quod communia sensilia cum propriis confunderet, sat notum est: hæc verò est reprehensionis ratio, quia (vt iâ determinatum fuit in libris de anima) vnusquisque sensus proprium quoddam & peculiare genus obiecti habet, in quo ipse versatur, præterea nullum. Quod etiam eo confirmatur, quod sensus, si requisitæ conditiones ad sentiendum feruentur, in propriis obiectis nūquam decipitur, in communibus aliquando: non ergo hæc & illa idem, sed diuersa habenda sunt, cum à percipiente facultate quæ eadem semper est, varietas ista deceptionis, proficisci nequeat. In postrema cõtexus parte, quomodo Democritus sensilia propria reuocaret ad communia, paucis ab Aristotele exponitur: pluribus ab aliis ex Alexandro. Læue nanque album esse assererat, quia læuor partium in causa esset, vt claritas vndique æqualiter diffunderetur, vnde color albus. Nigrum verò, asperum, ob inæqualitatem suarum partium sibi inuicem officientium, vnde color ater. Idem de cæteris sensilibus existimabat. Fundamentum harum ineptiarum erat, opinio illa quæ est de rebus ex fortuito atomorum concursu diuersas figuras obtinentibus (quarum *παντασθεντων* Philosophus appellat *σχηματα τῆς ἄλης οὐσίας*.) Sed eam Aristoteles & alii eius interpretes vt Simplicius & Alexander, alibi pluribus absurdum esse demonstrarunt. (*ἐν τοῖς ὄγκοις*) id est, ad verbum, Tumorbis. Hoc autem idcirco additum est (monente etiam Alexandro) quoniã qualitates istæ seu affectiones, acutum nempe, & obtusum, equiuocè se habent in sono, voce, sapore & mole seu magnitudine, quarum illa quæ in sono est, ad auditum pertinet, (vnusquisque enim sensus, & propria obiecta & eorum discrimina omnia, percipere debet) quæ verò in sapore ad Gustum, quæ in magnitudine seu mole ad omnes, seu saltem ad plures, puta visum & tactum. Verum hîc duplex oritur dubitatio. Prima, quia sibi Aristoteles repugnare videtur: nam in secundo de anima cont. 64. sensilia communia quinque tantum enumerat, hîc sex, atque ab illis ex parte diuersa. Item, non ab omnibus sensibus percipi hîc vt ibi, sed à pluribus vno fatetur: quæ sententia, cont. 62, & 64. secundi de an. aduersatur. Secunda dubitatio est, An absolute sit verum, Sensum in propriis sensilibus nunquam decipi. Priori dubitationi, quod ad primam partem, ita satisfaciunt nonnulli, Aristotelem hîc non ex propria sententia, sed iuxta Democriti opinionem loqui. Sed certè hoc responsum, frigidum esse, quis non videt? Nam & Aristot. in præsentia, verè atque ex animo Democritum reprehendit, quod propria sensilia cum communibus (quæ deinceps enumerat) ineptè confunderet: & in Categoriis item, cap. de Qual. asperum & læue, raram & densum, non qualitatem, sed situm quendam partium indicare ostendit: quem situm partium sensibile quiddam commune esse, satis constat. Dicimus ergo, vtî superius quoque in proœmii explicatione: Ibi generaliora & veluti summa capita enumerare, hîc & alibi aliquando, dum speciatim magis agit, particulariora, & quæ ad illos præcipuos, veluti fontes referuntur: quid enim B
C
D

A enim aliud sunt, varii isti situs, nisi superficies hoc atque illo modo id est variis formis atque figuris dispositæ: atqui figura vnum est ex quinque sensibilibus communibus: nulla igitur vel in numero, vel in speciebus, hac quidem in re repugnantia est. Secundæ verò prioris dubitationis parti, respondere possemus. **O**MNIS appellacione, intelligi aliquando multos, & cōtrā **M**VLTIO vocabulo designantur omnes: vti & notat Aristoteles in Poetica his verbis: Multi videntur tanquam omnes, omnes verò pro multis secundū metaphoram dicuntur. Et certè non semel id quod est *ὡς ἐπιτοπλεῖσθαι* id est plerunque, non semel necessarium nuncupavit: comparata siquidem illa cum iis quæ raro accidunt aut *ἐπιμφορέει* id est, ad vtrumlibet, videntur semper esse: imò Aristoteles hoc ipso in loco seipsum explicare videtur: nam cum in 62, & 64. secunde anima, sensilia communia ab omnibus percipi docuisset, & id nunc iterum repetiisset, addit *εἰ δὲ μὴ πᾶσῶν*. Verum, quoniam in commemoratis locis neque metaphoricè, neque per comparisonem loquitur, sed absolute & simpliciter: idcirco satius est de Themistii sententia statuere, pars enim quidem sensiliū communiū & magnitudinem & numerū, non ita distinctè ab aliis, ut à visu & tactu percipi: non tamen eorum notitiam aliis sensibus prorsus denegandam esse. Quod verò Aristoteles hinc ita se restringat, id eo fit, quia in præsentia hac de re obiter agit, vnde sat fuerit ad id quod instituit aduerl^o, Democritū ostendendū, euincere, Sēnsilia istiusmodi pluribus saltē sensibilibus esse communia. Altera dubitatio facillè determinari posse, affirmant fere omnes, si conditiones ad rectam sensionem requisitæ, & à Themistio expositæ proportionantur: Optima nempe organidī dispositio, Medium non impeditum, Interual- lum *εὐλογον* inter sensum & obiectum. Addere quidem duas alias voluit Alexander, libro de anima capite duodecimo, Situm scilicet rei sentiendæ accommodatum, & eiusdem cum facultate sentiendæ proportio: neque enim rem post se positam cernere potest aliquis, aut lumen solis sustinere. Sed postrema sanè Alexandri ad primam Themistii, prior verò ad postremā eiusdem referri potest. Sed addendum est aliquid, ut planè quæsito satisfiat. Duplex est sensus obiectum, vniuersale vnum, quod potestati eius respondet: alterum particulare quod actionem respicit. Voco nunc vniuersale, formam ipsam per se, non autem prout in hac vel illa materia est: verbi gratia, colorem particulare verò, puta hoc album, hoc nigrum. Quæ distinctio elicitur ex Arist. in sec. post. analy. c. vlt. vbi ait sensum esse vniuersalis, Sentire verò singularis: & confirmatur ratione, Quandoquidem nisi potestati sentiendi obiectū vniuersale, quod formam nuncupauimus responderet, Sensus puta visus, rem singularem (ut hoc album) a se inspectam non excederet, id est conspiciendi aliud album aut nigrum facultatem nullam haberet: è contra se habet intellectus, cuius obiectum, & potestas vniuersalis est. Iam verò actionem sensus, in singularib^o solūmodo posse versari: sat constat. His itaque sic positis, absolute cum Aristotele fateri oportet, Sensum seruatis tribus illis conditionibus nunquam in suo obiecto proprio decipi, tam quoad id quod sibi vniuersaliter & veluti forma respondet, quàm quoad id quod sub illo vniuersali continetur. Primum illud patet, nunquā enim visus aliquid coloratum esse iudicabit, nisi id aliquo sit colore imbutum, neque Auditus sonans, nisi sonum aliquod edat: Hoc ipsū fatetur Arist. in cont. 63. secundo de anima cum ait, vnumquemque sensum iudicare de sensibilibus suis propriis neque decipi vnquam, puta visum quod color sit, vel Audium, quod sonus. Quod autem in huiuscemodī apprehensione deceptio possit accidere, si aliqua ex illis tribus conditionibus absit, patet ex Galeno tertio de locis affectis capite septimo, vbi illius melan-

cholicum meminit, qui Tibicines tubis quos continenter canentes sibi adstare putabat, expelli assidue iubebat. Alterum satis notum est, quandoquidem ^A sensus tunc sit aptus ad iudicandum de sensibili proprio, cum in speciem ipsius effectus erit. Effingitur autem non semper vere & perfecte propterea ab agente, id est, sensibili obiecto inducitur: cum vel ob nimium interuallum, vel medii seu etiam organi ineptam dispositionem impediri queat. Exemplo sit nobis sol ipse, qui ex se quidem ad perfecte illustrandum quiduis aptus est: oculi tamen nostri sua imbecillitate tantum lumen recipere nequeunt: quinimò si illi resistere velint obcæcantur. Hinc tot illa errata quæ visui, auditui, & unicuique aliorum sensuum accidunt. Sed explicandum est, quonammodo ex his discrimen inter sensilia communia propriaque ab Aristotele positum, apparere possit. Quidam ex Philoponi sententia in hanc rem absolute proferunt, In sensibili communi percipiendo licet tres illæ conditiones seruetur, nos tamen decipi posse: ^B exemplum afferunt, hominis qui est in naui celeriter transuecta, cui tam litus quam arbores & montes, motu assiduo cieri videtur: cum tamè omnia quiescant. Sed & Philoponi & illorum pace dixerim, illud exemplum has conditiones non seruat. Qui enim videt, in continuo & celeri motu est: quocirca culpa organo ineptè disposito, præterea nulli tribuenda est. Similis certè ratio huius effectus est, Illius cum scilicet contortis & agitatibus oculis, id quod vnicum est, geminum esse apparet. De rectilineis figuris quæ eminus conspiciuntur, sphericæ apparent, & è contra, vt in dimidio orbe cæsa, linea illuminatum à non illuminato discernens: item quæ angulos habent, angulis carere: quæ mouentur, quiescere: idem semper affirmarem, nempe conditionem alteram deesse, quæ à debita interualli proportionem sumitur. Quapropter ^C Simplicius à visu ad auditum discessit: Qui enim audit sonum (ait) magnitudinem interualli ipsius non percipit. Cui astipulatur hæc Philoponi verba, Cum plures simul canentes audimus, propter similitudinem, vnam vocem esse putamus. Sed vt absolute vera sit Philosophi sententia & omnis scrupulus tollatur, dicamus, cæteris paribus, id est in eadè distantiâ, mediisque & organi dispositione, sensum in communi sensibili decipi posse: in proprio verò nequaquam, si recte omnia habet. Hæc certè nota sunt, neque exemplis egent cum infinita possint afferri: fundamentum autem est: quia cum non ita familiare sit sensui, sensibile commune, veluti proprium, non adeò ab illo veluti ab hoc sensus affici valet. Idcircoque ^C Simplicius sensibile proprium, primum mouens appellat: commune verò, secundum: & Auerroes illud per se primum: hoc, per se non primum in sensum agere affirmat. Quod ita declaratur, Communia sensilia, licet per se sentiantur, sensum tamen non afficiunt, nisi coniuncta sensilibus propriis: (magnitudo siquidem non cernitur, nisi lucida aut colorata) quod ergo sensu percipiuntur ^D non à se habent, sed illis acceptum referunt. Neque obstat id quod obiici solet, sensibile scilicet proprium, sensum afficere nequire, nisi sit sensibili communi coniunctum, vt color, qui non nisi quantum conspicitur potest. Nam aliud est necessarium sensilia propria communibus esse coniuncta, vt in illis cum quibus actum sentiendi exercent: aliud est, Sensilia communia rationem formalem agendi, id est sensus afficiendi à propriis sumere. Quemadmodum enim licet ignis absque calore, calefacere nequit, neque calor ipse ab igne seiunctus: calorem tamè rationem agendi igni porrigere verum est: ignem verò subiecti vicem gerere cum quo calefactio exercenda sit: ita & in nostro proposito re se habere existimandum est. Sed hic tollenda esset ambiguitas, quæ iure doctos omnes torquere potest: nam si sensilia propria notiora sunt, & sub sensum magis cadunt quam communia, cum ab illis multæ passiones orientur in quibus

- A** Phycus versatur, putà ab albedine disgregatio visus, ab odore refectio, aut quid huiusmodi: à communibus item multæ alię proficiscãtur, circa quas Mathematic^o versetur, Exẽpli gratia: à motu, regularitas, & ab aliis quantitativ^o passiones aliæ. Certè fatẽdum erit in Phycis, causas quasdam reperiri certiores sensuq; notiores, quàm in mathematicis: ac proinde in illis disciplinis magis quàm in his tutiores & potiores posse demonstrationes haberi. Qua igitur ratione verum erit, quod apud omnes tanquam verissimum habetur, Mathematicas disciplinas idcirco in primo gradu certitudinis esse, quia à notioribus nobis & naturæ procedunt: imò quod Simplicius ipse in priori volum. de an. com. 11. ait, Mathematicas scilicet ideò certissimas nuncupari, quia in quantitativis versentur, aut qualitatibus, quas vel sensus, vel imaginatio percipere potest. Verum, ne nimium à proposito nostro discedamus, alibi rem hanc (quæ alioquin difficillima est) copiosius tractandam relinquamus. Nunc illud dixisse sat esto, materiam à qua Phyc^o (tam quoad causas, quàm quoad proprietates) immunis esse nequit, totius impedimenti, confusionis, & incertitudinis causam esse. Aliter se habent mathematicorum proprietates & causæ: quæ cum à materia seiungantur, lucidiores atque magis perspicuæ sunt, ita ut apertè appareat eas suarum proprietatũ causas esse. Idcirco Arist. in tertio phy. cont. 71, & 75. docere visus est, nihil prohibere aliquid secundum *δέ- νοιαι* verum esse: secundum autem rem, falsum: atquẽ Motus (vt de ipso in præsentia loquamur) nõnne in infinitum vsque velox reddi potest: id certè secundum imaginationem verum est, re ipsa tamen falsum: cum intelligentia determinato tempore cælum suum moueat, ac tanto, seu tali, vt neque tardiori neque celeriori ipsum mouere queat. Sed redeo ad rem nostram, pro qua ad huc quæri solet, quænam facultas illa sit quæ in singulis sensationibus tres illas condiciones adesse iudicet. Neque enim videtur Mentem id præstare posse, cum nil ipsa cognoscat, nisi sensu ipso præcũte: neque Sensum, quandoquidẽ iudicium de debita distantia, non nisi collatione quadam atque ratiocinatione ferri queat, atquẽ exteriores sensus, non discurrunt. Præterea, vel sensus idem sentiret, & distantiam iudicaret, vel alius: non idem, quia nullus est sui iustus iudex, difficillimẽque errata propria vnusquisque nouit: non alius, quia vnus sensus operationem alterius non curat, sed quilibet propriam. Respondent Interpretes omnes, tertio de anima, vbi ista quæstio copiosius pertractatur, Sensum cognoscere distantiam seu spaciũ inter se & obiectum, non tamẽ per se sed per accidens: neque enim per propriã speciẽ (quandoquidem distantiam ipsam reddere nequeat) sed per aliud, puta lumen vel ipsum diaphanũ. Mentem autem, de conuenientia & proportione distantia, tandemque de defectu, & rectitudine illarum trium conditionum iudicium ferre, & hoc suo discursu multa conferendo colligendõque, quibus deinceps quicquid ad rẽ propositam requiritur cognoscere possit: obiiciebatur, nihil Mentem absque sensu operari. de hoc infra copiosius. Nunc rem ita paucis expedio, verã esse obiectionem, quod ad principia cognitionis & terminos ipsos attinet, ex quibus Mens deinceps absque sensu suum ratiocinium ducit: in summa sensus rem ipsam seu distantiam ostendit: an sit conueniens ratiocinatur, & concludit intellectus, sumpta præsertim per sensum congruæ incongruæve sensationis experientia.

Εἰς τὸ τὰ ἄλλα ἀναλεῖται χυμῶς, καὶ τοὶ ἡε δὲ μιᾶς ἡμᾶλλον τὸ ὄψεως τὰ κῶνα ἰσχυρίζεται δ' ἄρα τὸ γέσσεως μᾶλλον. τὰ ἰσῶν ἰσάχιστα τὸ ἀκριβεστέτης ἐστὶν αἰσθησεως διακρίνειν

q. ii.

ἄπειρος γένος, ὡς ἐχρῶν τῶν γεῦσιν, καὶ τῶν ἄλλων κοινῶν μάλα ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ τῶν ἄλλων σχημάτων ἐν κριτικῶτά τῶν. Ἐ' τι τὰ μὲν ἀφ' ἑαυτῶν πάντα ἔχει ἐναγλίαν, ὅσον ἐν χρώματι τῷ μέλανι, τὸ λευκόν, καὶ ἐν χυμοῖς τὸ γλυκὺ, τῷ πικρῷ. χῆμα ὃ χημάτι ἐδοκεῖ ἐν ἐναγλίον. τίνι γὰρ τῶν πολυγώνων, τὸ ἀπειρὲς ἐναγλίον; Ἐ' τι ἀπειρὸν ὄντων τῶν σχημάτων, ἀναγκάζον, καὶ τὰς χυμῶν ἐν ἀπειρῶν. ὁ δὲ τί γὰρ ὁ μὲν τῶν χυμῶν ἀφ' ἑαυτῶν ποίησει, ὁ δὲ ἕκαστον ποίησει;

62 Idem saporis ad figuras reducit, quamvis vel nullius, vel maximè visus sit, cōmunia cognoscere. Quòd si magis ad ipsū gustū pertinet: cū exquisitissimi sensus mun^o sit, in vnoquoq; genere minima quæq; iudicare, cætera quoque sensilia cōmunia Gustatū maximè sentire oportuit, & omnium aliarum figurarum certissimum esse iudicem. Adhæc, omnia sensilia contrarietatem habent, vt in colore, album nigro, in saporibus amarum dulci, opponitur: atq; figurā figuræ opponi non videtur. Circulus enim (puta) cuiusnam figuræ ex his quæ plures angulos habent, est contrarius. Præterea, cū figuræ sint infinitæ, necesse erit quoque saporum nullum esse numerū terminatū. Quam enim ob causam, hic quidē sensu percipitur, ille percipi nequit?

Iam tertio, speciatim magis redarguit Democritum quòd saporis ipsos cū sensilibus communibus confunderet, cū diceret saporis varios ex variis figuris, id est, ex atomis diuersarū figurarū cōcurrentibus effici, & Dulcē quidē saporē ex rotūdis & planis, quòd hæc fortasse ad morū sint aptiores, & leuiiores & (vt ipse loquebatur) ὁ δὲ τὸ μάλα δὲ πάντος δυνάδες, ὁ δὲ δύνει τις ποίηται ἑαυτῶν. Quæ omnia dulci saporis conuenire, quòd facilius pertrahatur, & partibus alendis accommodetur, antea fuit demonstratum: Amarum verò ex acutis seu asperis ob contrarias causas. Aduersus hanc igitur dicendi rationem tribus rationib⁹ Arist. argumentatur. Prima probabilitatem quandam habet, idcircoque præmittitur, iuxta morem. Ea huiusmodi est: Sensilia communia vel à nullo sensu maximè percipiuntur: vel si ab aliquo, certè à visu. Aristoteles idem supra in proœmio affirmabat, nos scilicet hoc sensu communia sensilia maximè percipere. Alexander causam huiusce rei afferre cupiens ait, visum inter cæteros sensus maximè capācem omnium esse: sed obscura causa est, nisi addatur colores qui sunt visus obiectū peculiare, in omni corpore reperiri, in quo corpore, figura, magnitudo, mot⁹, quies numerusque primò proprièque reperiuntur, ita vt quantitas, quam communia sensilia consequuntur, licet omnium qualitatū sensilium subiectum sit, proximè tamen ad obiectum visus se habeat quàm cæterorum sensuum: quòd constat, quandoquidem color seu lux, omne corpus sequatur aliquam quantitatem obtinens, in quo tamen omni, aliæ sensiles qualitates nequaquam insunt. In cælo nanque lux est, aliarum verò qualitatū nulla: Adde visum celerius agere, & quasi à re ipsa affici: alios verò sensus, vel ab eo quòd à re discedit, vel saltē (vt tactum excipiam) tardius. Non est igitur (vt ad rem redeamus) Gustus qui de sensilibus communibus iudicium rectum ferre possit. Etenim si Gustus hoc munere insignitus esset, vt maximè & exquisitè de figuris istis saporē constituentibus iudicare posset, cur item alia sensilia communia, præsertimque figuras alias omnes, quæ eiusdem generis sunt, eodem non iudicare modo, posse debuit? certè ex-

qui-

- A** quisitissimi sensus munus est, minima quæque suorum obiectorum propriorum, in quolibet genere nosse, unusquisque tamē percipit, Gustum id præstare non posse. Altera ratio est, à vi contrarietatis supra. Omnia (inquit) sensilia (propria intelligas ut exemplum demonstrat, & scopus Aristotelis indicat) contrarium habent, figura non habet contrarium, ergo figura non est proprium sensibile. Maior inductione ostenditur, & ratione probari potest: quia sunt qualitates, & eius generis quod contrarium habet, & magis minusque. Minor probatur in figura circulari, tanquam digniori & notiori: quod tamen de omnibus aliis cum figuris tunc quantitatibus retinendum est. Figuræ igitur Circulari nullam esse contrariam eo ostendit, quod si qua illi contraria statuenda esset, ista ex iis quæ angulos habent, & ex lineis rectis constituuntur sumi oporteret, quorum tamen nulla huiusmodi, licet *πολύγων* sit, assignari potest. Patent hæc ex priori de cælo, à contextu vigesimo quarto, usque ad trigessimum quartum. Verum obiecit aliquis, Falsam esse assumptionem, & eius quoque fundamentum falsum. Cùm enim figura sit qualitas quartæ speciei, certè habet contrarium. Ego respondeo, figuram duo significare, vel superficiem ipsam lineis terminatam, id est ipsum figuratum secundum longitudinem aut aliam dimensionem, vel ipsammet terminationem, id est affectionem quandam superficiem. Primo modo quantitas est, sec. qualitas. Ex quo Simplicius in Careg. ita loquutus est, Non significat hic Figura, multitudinem linearum & superficialium, sed aliquam superficiem figurationem, quatenus scilicet in angulos, vel quid huiusmodi redigitur. Hæc ille. Sed addamus, figuram quoque ut qualitas est contrarietate carere, ut ibidem exponitur. Sed hæc alibi copiosius. Hic igitur non modo figuram, sed ipsam quoque figuratam spectamus, ex quibus saporibus, iuxta Democriti sententiam, conficiebantur. Postrema accedit ratio huiusmodi, Si saporibus sunt ex figuris, ergo saporibus sunt infiniti. Consequens falsum est, ut superius aduersus Ioannem Iand. ostendimus: determinatas enim saporibus species habemus. Quod quidem à nonnullis ita mathematicè probatur: quia nempe figuræ ratione laterum atque angulorum crescere possunt in infinitum. Sed Aristoteles hic mathematicè non loquitur, cùm Physicè potius de ortu saporibus ex Physicis principiis actuque existentibus ratiocinetur, quæ certè actu infinita dari nequeunt. Aristoteles tamen è re nata (ut aiunt) loquitur, & concedit atomos illas figuratas, ut Democritus sentiebat, infinitas esse, vel saltem infinitis modis posse coniungi: ex quo sequi vult, infinitos saporibus constitui, cùm ab infinito infinitum constitui rectè possit. Hæc ex Alexandro. Verum obiicere statim potuit Democritus, infinitos esse saporibus, sed non omnes sub sensum cadere. Occurrit ergo Philosophus, ostendens huius diuersitatis causam illos afferre oportuisse, quod cùm non præstiterint, argumēto esse potest illos causam quoque cur saporibus ad figuras referrent, prorsus ignorasse. Vnum præter hæc, paucis animaduertere placet, ne quis incautus decipiatur. In priori argumentatione, Aristotelem affirmare videri: Nullius sensus munus esse communia sensilia percipere, aut saltem solius visus: hoc tamen falsum est, ut nos deduximus. Affirmat igitur ibi, maximam & potissimam illorum notitiam vel ad nullum ex sensibus vel ad solum visum pertinere: quod non repugnat iis quæ Aristoteles in secundo de anima docuit, sed sententiæ Democriti, qui cùm saporibus quorum sensus peculiaris & præcipuus iudex Gustus est, ad figuras reuocaret, Gustum figurarum iudicem potissimum, consequenter constituerebat. Nunc ad alia.

Καὶ περὶ μὲν τῶν χυμῶν καὶ γένεσός, εἰρήται τὰ γὰρ ἄλλα πάθη τῶν χυμῶν οἰκείαν ἐ-
χει τὴν αἰσθησὶν ἐν τῇ φυσικῇ λογικῇ, τῇ περὶ τῶν φυτῶν.

- 63 Cæterum de sapore & Gustabili haftenus. nam reliquæ saporum af-
fectiones, peculiarem obtinuerunt tractationem, in ea parte physica cõ-
mentationis quæ de plantis agit.

Nonnulla tantum verba sunt annotanda. (γενεσῶν). non intelligas sapore qua-
tenus gustum afficit, hoc enim sibi repugnaret, sed saporem iam in actu con-
stitutum quo ad esse, in potestate tamen ad sensationem efficiendam: hoc si qui-
dem verè gustabile est. Aristoteles autem & de ortu saporum ex suis princi-
piis, & de ipso sapore iam constituto non nihil egit, ut ex superius expositis pa-
ter. (ἄλλα τὰ πάθη). Intelligit particulariora saporum discrimina, quæ iure in tracta-
tionem de plantis reicit, cum in illa de singulis plantis speciatim agat, in quibus
distinctæ magis saporum species reperiuntur. Atqui (dicat aliquis) minutas sa-
porum differentias percipere animalis est: cur ergo doctrina ista à speculatione
animalium exploditur? Respondeo, Aristotelem hinc de ortu saporum agere,
non de ipsorum operatione: ortus verò in plantis certè magis apparet, ut su-
pra innuit, & ex fructuum varios ac prope innumerabiles saporos obtinen-
tium quotidiana degustatione patet. (περὶ τῶν φυτῶν). Duos huius tractationis li-
bellos habemus, in quorum secundi fine id ipsum agere videtur quod hinc pol-
licitus est. Alexandri tamen tempore vel hi latebant, vel pro Aristotelicis nõ
agnoscebantur.

Τὸν αὐτὸν ἢ τρόπων δεῖ νοῆσαι καὶ περὶ τὰς ὀσμὰς ὁπερ γὰρ ποικίλ' ἐν τῶν ὑγρῶν τὸ ξη-
ρὸν, τὸ ποικίλ' ἐν ἄλλω γένει τὸ ἕγχυμον ὑγρὸν, ἐν ἀέρι καὶ ὕδατι ὁμοίως κοινὸν ἢ κατὰ τε-
τῶν ὑγρῶν μὲν λέγομεν τὸ διαφανές. Ἔστι ἢ ὁσφραντῶν ἢ ἢ διαφανές, ἀλλ' ἢ ἀσπυτικὸν, καὶ
ῥυσπυτικὸν ἕγχυμα ξηρότητι.

- 64 De odoribus autem eadem ratione considerandum est. Quod e-
nim in humido siccum efficit: id ipsum humidum saporosum in alio ge-
nere præstat, in aere & aqua eodem modo. His verò ipsum διαφανές com-
mune nunc quidem esse dicimus. Est autem odorabile, nõ quatenus per-
spicuum, sed quatenus saporosam siccitatē diluere atque abstergere potest.

Nexus huius tractationis cum superiori, ex iis quæ sunt declarata perspicu-
est. In sententiâ aliqua adest obscuritas, cum dicat (τὸν αὐτὸν τρόπον), Thomas expli-
cat, In ortu odorum, veluti in ortu saporum aliquid ut agēs, & aliquid ut patiens
concurrere: illud siccum terreum est vi caloris, hoc humidum in saporibus: in o-
doribus verò agens est ἕγχυμον, id est humidum cum sicco saporosum, patiens verò
est ἀλλόγενος, quod hinc vocatur τὸ διαφανές. Aliter interpretari videtur Alexan. qui
vult similitudinem istam & ad methodum tractationis, & ad causarum affi-
nitatem referri. Nam & à causis seu principiis odorum exordietur Aristot. &
eadem erunt quæ saporum principia ipsorum, nempe siccum & humidum,
si prius tamen saporosa sint: neque enim odor, quid aliud est quàm qualitas
quædã à corpore saporoso elata. Vtraque explicatio vera est, & testimonio
Aristotelis confirmari potest, qui superius docuit saporem, & odorem ean-
dem ferè passionem esse. Sed certè quæ Thomas ait, nimis communia sunt,
proximiora quæ Alexander, & arti Aristotelicæ convenientiora. Quæ si se-
quamur, non modò scopus, sed distributio contextus plana est. Primum e-
nim sibi de sapore agendum esse proponit eodem ordine, & iisdem principiis.

- A** mox tractationem ipsam aggreditur, ibi: (Quod enim in humido). Vbi docet, Quicquid siccum in humidum agit in ortu saporum, idem ipsummet humidum, siccum, seu saporosum secundum aliud genus efficere in aere & aqua: quæ duo unico nomine & communi idcirco in præsentia appellat, τὸ ἀλλόθρον, propterea quod cum ab aqua & aere saporibus eatenus tantum eliciantur quatenus humida sunt abstergentia saporosi sicci, (humidus enim est aer, humida item aqua) humidum agens cum altero in sermone confundere potuisset, atque inde orationi parere obscuritatem. Propteræque Aristoteles nequis tale principium ad ortum odorum peculiariter requisitum, τὸ Διaphανείαν esse existimaret; addit, passionem istam quæ communis est aeri & aquæ, ab eis tamen inseparabilis, nil ad odores facere. Quandoquidem aer & aqua odores recipiunt, non quatenus pellucida sunt, sed quatenus sua humiditate saporosam siccitatem lauant atque abstergunt. (In alio genere). Alexander geminum horum verborum sensum proponit. Vnus est, Aerem & aquam non quæ humida & pellucida sunt seu saporum susceptiva, sed quæ aliam quandam naturam generando odori seu recipiendo idoneam habent, odorum causas esse. Alter est, siccum saporosum in aqua vel aere efficere ut odores prodeant in alio genere, nempe odorabili, & quod natum sit ut ab olfactu percipi queat: non enim idem genus est odorabile & degustabile. Leonicus utrunque sensum probauit. Nonnulli ex recentioribus primum explodunt, secundum retinent. Sed certe neque cur illum reiiciant, neque cur huc probent, ratio vlla adest. Nam quod obiiciunt, priorem sensum repugnare Aristoteli qui docet aerem & aquam saporibus parere quatenus abluunt, & sua humiditate abstergunt, nullius ponderis est: quia in contextu non habetur, aquam & aerem sua humiditate absolute odores gignere (quod ipsum negat Alexander) sed sua ablutione & abstersione saporosi sicci, odorum causas esse, quod non repugnat Alexandro. Nullus siquidem simpliciter diceret Aquam & aerem ut humida odores producere, cum ut humida, multa alia queant efficere, puta aqua saporibus, quemadmodum supra fuit expositum: at quis fateri verebitur aerem & aquam quæ humida abstersiva saporosi sicci, saporibus generare? nullus sane. Obiiciendum itaque Alexandro fuisset potius, Aristotelem in hoc contextu non modo loqui de principio odorum recipiente, ita ut doceat odorem in aere & aqua tanquam in recipiente produci, sed de principiis odorum constituentibus: quod patet ex comparatione odorum cum saporum ortu proposita: & verba hoc indicant, siquidem ita habent: Quicquid in ortu saporum siccum in humido præstat, idem humidum saporosum in alio genere efficere: & hoc quod in alio genere efficit, in aere & aqua agere. Cum ergo proponat nobis Aristoteles tam causas odorum quam corpora in quibus illæ recipiuntur, & rationem secundum quam, receptio fiat, satius fortasse erit omisso Alexandro dicere, per ἀλλόθρον, siccum ipsum intelligi: quod enim pro saporibus siccum in humido operatur, id pro odoribus humidum saporosum in sicco præstat: quod ἀλλόθρον vocat, id est aliam naturam, ab humido differentem (nomine siquidem generis non semel abutitur Aristoteles). Hæc explicatio confirmatur iis verbis, quæ in postrema contextus parte apponuntur, in quibus docet, naturam illam aeris & aquæ communem, eatenus susceptiuam odorum esse, quatenus abstergit & quasi lauat saporosam siccitatem, quam nomine ἐχθροῦ ἐνεστίντος appellat: ac si diceret Aristoteles, hoc genus secundum quod, humidum saporosum odores in aqua & aere gignit, est ipsum siccum: utrunque enim ipsorum, affici potest a siccitate rei odorabilis ὁμοίως, id est, propter eandem naturam πλεονεχῶν ἐν ῥυθμῶν. Sed quid plura? Sumitur hæc explicatio ex ipso Aristotele inferius, ubi docebit

odorem per evaporationem effici, quæ omnis, exiccatione gignitur: ad hoc tamen humor aliquis desideratur: etenim ex simpliciter sicco in quod calidū A
 nil agere valet, nullus halitus attollitur. Ex quo quemadmodum aqua ex se
 saporem non habebat, sed ex sicci admixtione, ita siccum ex se nullum edit
 odorem, nisi humiditatis additione, quod in igne & terra pura cōstare potest,
 sed hæc pluribus infrā. Animaduertatur autem in præsentia, id quod in initio
 contextus vocauerat ἔρχυμον ὑγρὸν, in fine vocasse ἔρχυμον ξηρότητον: & rectè: nam li-
 cet saporosum & humidum & siccum simul sit, odor tamen ab ipso ratione
 ficciorum partium efficitur atque eleuatur.

Οὐ γὰρ μόνον ἐν αἰέρι, ἀλλὰ καὶ ἐν ὕδατι τὸ γὰρ ὁσφρήσεως ἔστι. διήλον δ' ὅτι ἡ ἰχθύων
 καὶ ἡ ὄσπρα καὶ ἐρμῶν φαίνονται γὰρ ὁσφρανόμενοι, οὐτε αἶρας ὄντες ἐν τῷ ὕδατι (ὁσπρωλά-
 ζει γὰρ ἀπὸ ὅταν ἐγγίνεται) οὐτ' αὐτὸ ἀναπνεύοντες. Εἰ οὖν τις θεῖη καὶ τὸν αἶρα καὶ τὸ ὕδωρ
 ἀμφω ὑγρά, εἴη ἂν ἢ ἐν ὑγρῷ τοῦ ἐρχύμου ξηροῦ φύσις ὁσμη καὶ ὁσφραντὸν τὸ τοιοῦτον.

65 Non enim in aere solūm, sed in aqua etiam odor sentitur, quod in pisci- B
 bus & ostreaceis perspicuum est, quæ in aqua olfaciunt, cū tamen nul-
 lus ibi existat aer, (superfidet enim cū quid eius genitū fuerit) neque
 ipsa respirent. Si quis ergo vtrunque aquam (inquam) & aerem, humidū
 esse ponat, erit certè sapor, natura sicci saporosi in humido, & hoc ipsum
 erit olfactile.

Dixerat ortum odoris in aqua & aere fieri, quod nunc probat & præsertim
 de aqua de qua magis poterat quiuis ambigere. Nanque in aere & hominem
 & cætera animantia olfacere compertum est. Probat autem (iuxta nonnullor-
 um sententiam) quod ad odorem spiritualem & realem: Dicamus nos in præ-
 sentia, odorem realem nihil aliud esse quàm ipsamet specierum olfactilium
 multiplicationem, idcircoq; nullum esse inter vtrunq; discrimen. Satius ergo
 est clarioribus verbis asserere odorem duobus spectari modis posse: vno quod C
 ad eorum ortum, altero quod ad eorum operationem. Hic ab eorum opera-
 tione, quatenus nempe sensum afficiunt, odorem in aqua fieri demonstrat.
 Demonstratio verò huiusmodi est, Pisces & ostreoderma, in aqua olfaciunt,
 ergo in aqua est odor: cōsequutio nota est, quia vbi sensio, ibi sensile præsens.
 Assumptio nota est, ex quarto de hist. anim. cap. 8. vbi ostenditur pisces quidē
 nullum perspicuum olfactus organum ad cerebrum transmeans habere, olfa-
 cere tamen. Quod pluribus experiētiis comprobatur, escam siquidem non
 recentem respuunt, sanguinem proprium effusum fugiunt: quem ne odorent
 in loca longinqua secedunt, solis odoratis è propriis specubus in quibus latēt,
 à piscatoribus euocantur, variisque vescis ad quæ solo odore auidè accurrunt
 ab iisdem capiuntur. Sed instare quis posset, pisces in aqua olfacere ratione
 aeris in aqua inclusi: Respondet Aristoteles, neque ibi aerem adesse, neque D
 si adesset, pisces vllō modo posse respirare. Primum ita probat, Intus in aqua
 non adest aer, ergo pisces non olfaciunt ratione aeris. Cōsequutio patet. Ma-
 ior experimento comprobatur, quòd aerem intra aquam contineri non posse
 docet, quin statim subsiliat, atque ad summū aquæ ascendat. Vtrem inflatum
 in aqua demersum, & deinceps perforatum pro exemplo adducit Alexander.
 Secundum, hac ratione astruit. Pisces non respirant, ergo aerem licet in aqua
 adesset non pertraherent: ex quo sequitur, illos non ratione aeris odorare. As-
 sumptio repetita est in 2. de anim. 76, & in loco citato. Excipiuntur tamē in 6.
 de hist. anim. cap. 12, & 2. de part. eorundē ca. 6. pisces qui fistulā habent, vt Ba-
 lena & Delphinus, qui spirāt, recipiuntq; aerem, quòd pulmone præditi sint: i-
 mò Delphinos rostro emerso dormire ac stertere visos esse, Arist. pdit: & ratio
 adest

- A** adest (quam attigimus) id ipsum probans: nam respirandi ratio est à pulmone, pisces non habent pulmonem, pisces ergo respirandi occasione seu ratione carent. Maior nota est: cum respiratio sit motus ipsius pulmonis, & hic sit præcipuum illius instrumentum. Minor patet, quia usus pulmonis & respirationis illis deest: cum enim respiratio aerem extrinsecus recipiens eò tendat, ut animalis vitam, calorem illius inlitum quasi ventilatione temperando, custodiendoque conferuet, pisces pro aere aquam habent, unde satis refrigerari queant: hæc pluribus Aristot. in secundo de partibus anim. loco citato, & Galenus in sexto de usu part. cap. 2. Pisces ergo sine respiratione olfaciunt, quod Auerroes item in secundo de anim. com. 76. protulit: ergo licet ibi adesset aer, illius medio non uterentur. Ex his itaque recte sequitur, in aqua odorem fieri & recipi posse. His ita constitutis videtur Aristoteles integram odoris naturam colligere, hoc modo, Si odor fit ex sicco saporoso in aere & aqua, ut probauimus, & hæc quis humida esse ponat, ut nos ponere visi fumus, cum *πυρκαὶ ἐν πικρῇ* ipsa nuncupauimus: sequitur, Odorem nil aliud esse quam Naturam sicci (non simplicis à quo sapor prodit) sed sapidi in humido: talémq; naturam id verè esse quod olfactile seu olfactus obiectum vocatur: ac si hic Arist. doceat, in aqua & aere odores etiam quoad eorum ortum effici: est enim odor ipsum sicci sapidi *πικρῶς*, seu natura sicci sapidi, cuius proprium subiectum est, natura illa communis aeri & aquæ, quæ *πυρκαὶ ἐν πικρῇ* nuncupatur. Veruntamen egèt hæc perquisitori speculatione, quam nos post explicationem contextus sequentis adhibebimus. Nunc nonnulla verba in hoc nostro consideremus. (*Ὁ σπαισὸς δ' ἐστὶν αἰθέρων*). De his min^o manifestum erat, in aqua nullo aere præsentente respirare: pro quibus legatur Auerroes in tertio de part. anim. cap. de pulmone, & Aristot. in quarto de de hist. anim. per plura capita. (*ἀναπνεύοντες*). Respirationem Hippo. in quarta part. aphor. 68, spiritum vocauit, ut ibi Galenus fatetur. Temporis progressu spiritus ille in spirationis, ac tandem in respirationis nomen apud Medicos transit. Motum illum pulmonis significat, qui partim à facultate animali partim à naturali proficiscitur, quo accipimus & reddimus seu inspiramus & expiramus aerem, ut calor naturalis in corde flabellatur & conferuetur, fuliginosumque excrementum simul expellatur: de qua re pluribus Aristot. & Galenus in suis de respiratione libellis. (Si quis ergo utrumq;). Tam aerem quam aquam humidam esse ex sui natura fatentur omnes, aerem tamen primò vult Auerroes in secundo collig. cap. 2. & primo suæ cant. com. 15. colligitur autem ex Aristot. in secundo de ortu & int. cap. 3. & acutè egregieq; disputatur aduersus Galenum, & experimēta ab Acchill. in 3. de ele. dub. 14.
- D** Ὅτι ἢ ἀπὸ ἐξήχουμε ἐστὶ τὸ πάθος, δὴ ἢ ἵλον ἐκ τῶν ἐχόντων ἢ μὴ ἐχόντων ὁσμῶν. τὰ τε γὰρ σοι χεῖρα ἀοσμία, οἷον πῦρ, ἀήρ, ὕδωρ, γῆ, διὰ τὸ τὰ τε ξηρὰ αὐτῶν, ἢ τὸ ὑγρὰ ἀχυμα εἶναι, ἐὰν μὴ τι μινύμενον ποιῆ. διὸ καὶ ἡ θάλαττα ἔχει ὁσμῶν· ἔχει γὰρ χυμὸν, ἢ ξηρότητα, καὶ ἄλλες μᾶλλον νίτρον ὁσμώδεις· δηλοῖ ἢ τὸ ἔξιμα ζῶντων ὅτι αὐτῶν ἔλαιον. τὸ ἢ νίτρον γῆς ἐστὶ μᾶλλον. Ἐπι ἢ λίθος μὲν ἀοσμία· ἀχυμα γάρ τ' ἢ ξύλα ὁσμώδη ἔργχυμα γάρ, καὶ τούτων τὰ ὑδατώδη ἵπτον. ἐπι ἢ μέταλλοι μένων, χρυσοῦς ἀοσμία· ἀχυμος γάρ, ὃ ἢ χαλκός καὶ ὁσίδηρος, ὁσμώδη. ὅταν ἢ ἐκκαυθῆ τὸ ὑγρὸν, ἀοσμίονταί αἱ σκωρίαί τινονταὶ πάντων. ἀρῦρος ἢ καπνίτερος, τῶν μὲν μᾶλλον ὁσμώδη, τῶν ἢ ἵπτον· ὑδατώδη γάρ.
- 66 Cæterum hanc affectionem à saporoso proficisci, ex odoratis & inodoris rebus perspicuum redditur. Namque elementa, ut ignis, aer, aqua, terra, inodora sunt, propterea quod quæ ex eis tum sicca, tum humida

sunt, saporem non habent, nisi quid illis commixtum saporem efficiat. **A**
 Quapropter Mare odorem habet, siquidem & saporem & siccitatem obtinuit. Et sal, Nitro est odoratior. argumento est oleum quod ex ipso extrahitur: Nitrum vero magis terreum est. Præterea, lapis odoris est expertus, quia sapore caret: ligna è contra, quia sapida. & horum etiam minus olent, quæ aquatica. Ad hæc, ex metallis Aurum odore vacat, quippe cui sapor nullus inest. AEs & Ferrum non carent odore: cum verò exustum habuerint humidum, Scoriæ illorum omnium, inodora magis redduntur. Argētum & Stannum, quibusdam metallis odore præstant, à quibusdam superantur, aquea siquidem sunt.

Quòd sapor reciperetur in humido iam probatum est: quòd verò sicci lapidi sit (quæ duæ particulae definitionem odoris constituebant) nunc demonstratur. Ratio proponi in hunc modum potest: Quæcunque sapore carent, odorem etiam non habent, & quæcunque odorem obtinent, saporosa sunt, & non è contra: ergo sapor est qualitas natura prior odore, & ad quam odor consequitur. Vis consequutionis inde sumitur, Propterea quòd illa dicuntur natura priora & aliorum causa, quibus positæ alia non ponuntur necessariò, ablatis tamen alia auferuntur, ex Postcategoriis & quinto metaphy. cont. 16. Assumptio probatur quod ad utramque partem: probatio plana est, & explicatione non requirit: tantum ergo singula paucis expendamus. (Nanque elementa). Elementa quia sapore carent, odoris sunt expertia. Sapore autem carent, quia commixtione sicci cum humido ex qua sapor prodit, destituta sunt: qui fieri enim potest, ut elementa, i. corpora simplicia & pura, quæq; per ipsas qualitates constitui videntur, mixtionem duarum qualitatum contrariarum obtinuerint? concluditur ergo, quia siccum illorum, puta terræ & ignis, humido caret: humidum verò, puta aeris & aquæ, sicco destituitur, elementa insipida prorsus esse. Sed obiiciet aliquis Mare, quod est aquæ elementum & sapore præditum. Respondet Arist. in Mari adesse siccitatem, nempe terreæ exhalationem cum humiditate permixtam, ex qua deinceps sapor salis efficitur. Hæc in secundo meteor. copiosius disputata sunt. Sed instabit aliquis, Ergo mare non est elementum aquæ. Respondeo ex eodem quarto meteor. Mare non esse principium & elementum aquæ, sed id potius quod ex eo principio & elemento subsidet & manet, totius aquæ locum occupans, dulcissima illius parte atque tenuissima à soleeducta atq; sublata. (Et sal nitro est odoratior). Obiectio alia quæ probat terram esse saporosam: nam supra sal quædam terræ species vocata est. Eodem spectant quæ de lapide dicuntur. Hanc igitur diluit Arist. ostendens eum prædominio quidem terreum & siccum esse, humorem tamè admixtum habere, quod collatione ipsius cum nitro magis constat, quo sal saporosus magis & odoratus est, ob suum excessum in humido. Argumento est oleum, i. succus qui ex ipso in maiori copia quàm ex nitro quod magis terreum est, excipitur. De sale autè & nitro Pli. li. 31. ca. 7, & 10. Diosc. li. 5. ca. 84. & 88. Gal. nono vol. de fac. simpl. med. ca. 11. copiosè agunt: ut omittam quæ Arist. noster in 4. meteor. de iisdem aliisque eius generis, cõt. 40, & alibi, & Plat. in Timæo tradidit. Quod autè ex sale oleum extrahatur, Chimici satis declarant, qui teste Alber. & Auer. ex omni lapide oleum educunt. Oleum tandè & quæ illius naturam retinent, magis aquea esse quàm terrea, licet à prædominio aerea proprie sint, collige ex Arist. in 4. met. loco citato, ubi oleum à frigido crassescere docet, quia partes illi humidæ in aquam vertuntur, ex quarum mixtione oleum constantius & crassius redditur: à calido itè, non quia terreum sit, sed quia vi caloris partes illæ humidæ aquæ tenuiores

- A** res exhalât, quibus recedentibus, quod crassius aquæ est in oleo manet. Sed egêt ista meteorologica speculatione. Nunc ad rem. (Ligna è contra). Secûda pars assumptionis hîc astruitur: odor enim saporè infert, in consequutione, at sapor odorem in productione: imò in lignis ipsis discrimen odorum reperitur ob saporis quoq; quâ obtinèt differentiâ. Nam quæ multa humiditate atque indigesta referta sunt, vt omnia quæ in aquis degunt, minimum atque improporcionatû (ita enim superius loquebatur Aristoteles) saporem habent: idèòq; debili quoque odore prædita sunt: è contra quæ humiditatem optimè permixtâ & apprimè proporcionatam cum sicco terreo habent, qualia sunt quæ Gummi emittunt, vt pinus, cupressus, abies. Neq; repugnant hæc iis quæ de sale dixerat: quandoquidem ibi in comparatione nitri loquebatur, & sal ob copiam calidi temperatum magis magisq; digestum humidum habet.
- B** enim & nitrum à calido coagulata sunt, idcircoque non nisi à frigido humido dissolui possunt: solus enim calor in aquam salfam agēs exprimere & quasi resolvere omnem aquam dulcem potest: nam & frigus alioquin aquam salfam coagulare potest, vt Albertus admonet. (Aurum odore vacat). Vtinâ quemadmodum neque olfactu, neque gustu, ita neque visu, vel tactu, vel auditu perciperetur: neque enim illius fames multorum mortalium pectora, ad tot indigna facinora perpetranda cogeret, quot assidue cogit. Odore verò & sapore ipsum carere patet, cum minimum humidum sit, multum terreum, purum tamen. Indicio est, illud grauissimum esse, igni expositum non euanescere, non tingere, præterea verò rubigine nulla obduci, quæ ex crudæ humiditatis copia ad exteriores partes exhalatæ metallis accidit: vel (vt omnis scrupulus tollatur) dicendum est, materiam quidem metallorû omnium & ipsius auri aquam esse, sed humidum cum eius sicco perfectissimè commixtum atq; compactum esse: ita vt humidum illius à suo sicco nullo modo separari queat, tenacissimumque inter omnia metalla habeatur. Quocirca Arist. aurum purû elixari posse rectè negat, in quarto meteor. cõt. 26. Et Medici ineptè aurum se purum decoquere posse putât in suis medicamentis, vt ægrotantibus opè ferât. nil enim ab auro quàm sordidiores quasdam partes sua illa ebullitione separât, quæ sola causa est, vt minoris ponderis euadat. Quæ de Ære & Ferro, Argentum item & Stanno adduntur, eodem pertinent & nota sunt: id tantum moneo, Alexandrum fuisse deceptum qui asserat, Argentum & Stannum plus humoris habere quàm æs & ferrum: tûc enim Aristotelis ratio nulla esset, qui vult exiccata magis metalla insipidiora & inodora magis esse, vt de auro audiimus, cui deinceps æs & ferrum opponit tâquam humidiora: idèòque maiori sapore, odorèque prædita. in medio Argentum ponit atque Stannum: minus ergo saporis & odoris habere debent quàm æs & ferrum, minusque humiditatis: magis verò quàm aurum, cuius tantum comparatione, aquea nuncupantur. Quid, quod argentum ad mixtionem auri quàm proximè accedit, eiusque puritati, firmitati, tenuitatiq; substantiæ perfimile est: quo fit vt dum liquefcit, igne non absumatur, neque attenuetur, vt plumbum & alia: imò si purum argentum sit, longioribus temporum periodis, in aurum aliqua ex parte commutari tradant. Atqui minimum & ipsum quoq; rubiginis contrahit. Sed nonnulla ex his quæ hætenus habuimus, diligentius tractari postulat, quòd ipsis rectè cognitæ definitione odoris alioquin obscure traditam facilius perceptam iri constet. Primò igitur dubitari solet, vtum odor in sicco fundamentum habeat, veluti sapor in humido. Deinde illud in quætionem cadit, An cum odor à sicco saporoso pendeat, tanquam à conficiente causa, sapor absque odore esse queat. Aduersus affirmatam partem primæ quæstio-

nis, hæc facere videntur. Odoris materia est aer vel aqua, quæ sunt humida, ergo odores in humido non in sicco fundamentum suum habent. Consequutio ex se patet: Maior ex iis quæ superius Aristot. docere visus est. Item adueniente humiditate, puta manè, magis quàm in meridie, auctiores & validiores redduntur odores: qua etiam ratione Aristot. in partic. duodecima probl. 2. ait, apparente Iride ob aquæ humiditatem. plantas odorabiliores reddi: Camphora item rosæ, violæ, & alia huiusmodi frigidiora & humidiora, maximè odorata sunt. Sed oppositum huius docet Aristoteles, cum odorem calidi & sicci esse non semel in suis libris repetit, & experientia hoc comprobatur: nam locis & temporibus calidioribus, odores intensiores à stirpibus emittuntur. Pro hac quæstione profliganda dicendum est, saporem & odorem ^{τὸ μίξιν} quædam seu qualitates quasdam secundas esse, quæ primas sequuntur: humidum nêpe & siccu caliditate media quæ digerit, atq; permiscet: diuersam tamè vtriusq; rationem esse, quia sapor oritur ex mixtione sicci cum humido vincète humido, odor ex eadem vincente sicco ^{ἰγχιμωφ}. Quæ causa est, vt odor maiorem exigat caliditatem, à qua excitari queat: sapor verò non tantam: Mixtionè verò illam humidi cum sicco ex qua sapor & odor, non semper perfectam esse, declarant, Mare, Fumus, aliaque huiusmodi nō pauca. Sed huic determinationi nonnulla repugnare videntur, atque illud imprimis: Odor est euaporatio fumosa, ergo nil cum humido habet. Assumptio est Arist. qui hoc ipso argumento, superius, olfactum de natura ignis esse demonstrauit: consequutio nota est, quia huiusmodi euaporationes, vt aliàs ex priori met. ostendimus, quàm proximè ad naturam ignis accedunt. Præterea Arist. probauit quæcunque odorem habet habere saporè: quî fieri ergo potest, vt quæ ex repugnantibus qualitatibus pendeant, mutuò se cōsequantur? perspicuum est enim, ea quæ plus humidi obtinent, sapida magis esse: quæ verò plus sicci, magis odorata. Priori argumentationi quidam satisfaciunt, dicentes Aristotelem suprà ex sentètia Veterum nō ex propria fuisse loquutum. Mihi verò responsio ista absurda esse videtur: quãuis enim de natura æstheterii ibi ex sentètia Veterum Aristot. loquutum fuisse concederemus, nō tamen id de natura odoris asserendum esset. Dicamus ergo ibi Aristoteles prædominium tantum odoris ostendisse, & id in quo à sapore differt: quod sibi tunc sat erat, cum de ortu & substantia odorum ex proposito agere nondum decreuisset. Verum inferius hoc ipsum argumentum copiosius partractandum erit: nunc ita dimittatur. Ad secundum respondent aliqui, odorem & saporè in eodem esse, sed secundum diuersas partes. Ridiculum responsum, cum & nos ex eadem parte vtrūque percipiamus: & si illud admitteretur, nulla Aristot. ratio esset: cum plus vel minus odoris in mixtis arguit, ex ipso sapore præexistente. Alii ergo respondent, in eodem subiecto, & in eadem prorsus parte vtrunque reperiri. Sed hoc à nonnullis ita reprehenditur, Si istud verum esset, sapor non esset qualitas odore prior secundum naturam. nam si vtraq; qualitas in eadem prorsus parte reperitur, iam neutra est altera prior, quod Aristoteli repugnât, qui odores gigni docet ex qualitatibus illis iam saporosis. Idcirco addunt ipsi, ea quæ habent saporè, odorem quoq; habere, secundū totū & quamlibet sui partem, indistinctè tamen non exactè, ita vt humiditati totius & partium sapor insit: ficitati verò tam totius quàm partium odor. Sed ista sententia adhuc magis quàm prima peccat: si enim res ita habet, non video quomodo vnquã defendi possit, odorem cum victoria sicci manere, aut saporè cum victoria humidi, cum in eodem mixto secundum se totum vel secundum illius partes victoria vtriusq; esse nequeat: quomodo itè tueri ista opinio poterit, in odore maiorem

- A** iorem exigi caliditatem, in sapore minorem? Dicendum est itaque, in eadem prorsus parte odorem & saporem inesse, non adæquatè; sed diuersa ratione: vbi enim sapor est, vt in subiecto, ibi est odor vt à subiecto. Cùm ergo asserimus, odorem & saporem in eadem parte reperiri, intelligimus qualitates, eiusdem partis esse: sapor tamen vt in ea fundatus, odor vt ab ea eductus: idcircoque sapor dicitur procedere, quia ibi subsistit: odor autem sequi, quia inde gignitur. Quare quauis sapor dicatur humidus, odor sicci, ex iisdem tamen qualitatibus efficiuntur, cùm in eadè & ex eadem parte sint. In summa sapor est qualitas subiecti mixtionem sequens, & in eo innascès: odor verò inde generatur, imò esse suum in ipso gigni habet, differens tamen à sono quòd causam in re lapida suæ subsistentiæ constantem & realem habeat: & hoc ipsum est, quod nos superius odorem sicci *πύρον* in aere, vel aqua vocauimus.
- B** qua re etiã animaduertendum, Aristotelem in hoc libello vbi de his sensibilibus quod ad eorum causas ortumque agit, discrimen istud humidus, vel sicci vincens inter saporem & odorem non ponere: cùm tam hic quàm ille ex mixtione sicci cum humido fiat: in secundo vero volumine de anim. quia de illis quod ad sensus mutationem loquutus est, saporem humidus esse protulisse, odorem sicci. Saporem inquam humidus, quando vt ex contextu centesimo secundo, liquet is gustum nequeat afficere nisi prius humefiat, quod saltem à lingua optimè præstari potest: odorem autem sicci, quia per inspirationem recipitur, quæ non nisi halitus alicuius attenuati esse potest, hic verò halitus naturam rei calidæ & siccæ retinet. Quare concludatur: quoduis corpus siccum, cùm degustatur liquefieri & humectari oportere: quod fictiam valde sit humidus, odorem per exiccationem & euaporationem emitte- re. Argumento itaque satisfaciendum est, negando assumptionem, cùm qualitates istæ odori, & saporis, non tribuantur, nisi quatenus sensum suum efficiunt: secus dicendum, cùm de ortu ipsorum agitur. Excipies iterum ergo nullum est discrimen inter eos quò ad naturam substantiamque: Verum iam supra responsum est. Ex his deuenio ad argumenta potissima pro quaestione adducta. Et ad primum quidem Albertus responder, Odorem esse in aere vel in aqua, quæ humida sunt, quod ad esse suum spirituale quo sensum mouet: quod verò ad esse reale est in sicco. Sed petendum est ab Alberto, vt hunc realem odorem ita à spirituali differetem nobis ostendat: nam si in subiecto spectatur, iam sapor est, non odor: si verò vt ab ipso effertur & iam odor est, consideratur, iam idem & qui realis est spiritualis habetur, in alioque recipitur. Idcirco liberè affirmandum est, materiam ex qua tanquam ex causa odor proficiscitur, siccum lapidum esse, id verò in quo *πύρον* & natura sicci huiusmodi, fit seu recipitur, aerem & aquam: idcircoque Aristoteles dicebat, hæc duo sua humiditate siccum lapidum quasi lauare quo *ὑπερβαρὰ* fierent, id est, a siccitate lapida afficerentur, & ipsamet odorifera redderentur. Ex quo bene sequitur odorem in humido non fundari vt argumentatio supponebat. Pro secunda argumentatione Alexander confugit ad antiparistalim: nam cùm humiditate illa, aliqua adest frigiditas, quæ calorem internum florum cogit, & vnit: hæc vnita fortior redditur, agensque in humidum causa est euaporationis, cum qua odores suauiores & intensiores deferuntur. Sed Aristoteles aliam videtur rationem proponere in problemate citato. Inquit enim, tenuem pluuiam, superuenientem siccitati florum, ob caliditatem ipsam quæ in floribus inest optimè digerentem & temperantem permiscentemque, causam euaporationis & odoris esse: siquidem ab exuperantè

ficcio difficile quid attollitur seu exhalat: à multo vero odores extinguuntur, necesse est igitur vt humidum in ortu odorum à calido superetur. ideoque Aristot. ibi docebat, partes orbis terrarum quæ ad Orientem vergunt, odorantia valde producere: quæ verò ad Septentrionem, & quæ ad Meridiem minimum, cum in illis nimium multa humiditas aquea, calorem opprimens, in his vero pauca & ex qua nullus queat attolli vapor, adsit. Sed non multum differunt hæc ab iis quæ Alexander. De camphora & aliis Concil. responderet, ista eterogenea esse, quocirca partes quoque calidas & siccas habere, ex quibus odor emanet. Sed certius dici potest, cuiuscunque temperaturæ ista sint, odorem quem emittunt semper ficci rationem habere, vt superius quoque diximus. cum de organo olfactus ageremus. Ad secundam quæstionem nunc nos conuertamus: & (quicquid Alexander dicat) concedamus verum esse quod proponitur, quantum ad cogitationem seu rationem, non autem quantum ad rem ipsam attinet. Sapor enim illo modo præexistit, hoc vero nequaquam, sed cum ipso odore simul est: positus siquidem qualitatibus illis saporem constituentibus, eodem tempore odor cum sapore consistere potest: secundum cogitationem tamen prærit sapor, cum præsertim non eodem prorsus modo vterque generetur: namque ex commixtione ficci cum humido, calido adiuuante, in mixto sapor oritur: ex illo autem iam sapido, qualitates odoriferæ sapidi corporis ex quo efferuntur retinentes, per aerem aut aquam calore medio pertrahuntur: Quinimo fieri potest, in corpore aliquo saporem quidem adesse, non tamen tantam vim vt odor gigni queat.

Δοκεῖ δὲ τοῖς ἐπίοις ἡ καπνώδης ἀναθυμίασις εἶναι ὁσμὴ οὐσα κοινὴ γῆς καὶ ἀέρος, καὶ πάντες ἐπιφέρονται ἐπὶ τούτῳ καὶ ὁσμῆς. διὸ Ἡράκλειτος οὕτως εἴρηκεν, ὡς εἰ πάντα τὰ ὄντα καπνῶς· γῆ οὖν, ῥίνες ἀνὲρ δὲ γαῖαν ἐπὶ τῷ ὁσμῶν πάντες ἐπιφέρονται, οἱ μὲν ὡς ἀτμίαι οἱ δὲ ὡς ἀναθυμίασις, οἱ δὲ καὶ ἀμφὸς αὐτῶν. ἐστὶ δὲ ἡ μὲν ἀτμίς ὑγρότης τις, ἡ δὲ καπνώδης ἀναθυμίασις, ὡς περ εἴρηται, κοινὴ ἀέρος καὶ γῆς· καὶ συνίσταται ἐν μέρει ἐκείνης ὑδατος, ἐν δὲ ταύτης, γῆς τι εἶδος. ἀλλ' οὐδέτερον τούτων ἔοικεν ἡμῖν γὰρ ἀτμίς ἐς τὸ ὕδατος, ἡ δὲ καπνώδης ἀναθυμίασις ἀδιωκτῶς γῆθεν ἐν ὕδατι. ὁσμῶνται δὲ καὶ τὰ ἐν ὕδατι, καθάπερ εἴρηται πρότερον. Ἐστὶ τὴν ἀναθυμίασις ὁμοίως λέγεται ταῖς ἀπορροῖαις. εἰ οὖν μηδὲν ἐκείνη καλῶς, μηδὲν αὐτὴ καλῶς.

67 Quidam tamen censent, odorem esse exhalationem fumidam, terræ & aeri communem, omnésque in hanc sententiam de odore quodammodo descendunt. Quapropter Heraclitus ait, Si omnes res fumus fierent, fore vt nares cunctas dignoscerent. In hanc autem sententiam de odore, ita veniunt omnes, vt hi quidem vaporem, alii exhalationem fumidam, nonnulli vtrunque, ipsum esse dicant. Est autem vapor humor quidam. Fumosa verò euaporatio, communis (vt diximus) aeri & terræ. Atque ex illa quidem aqua gignitur, ex huiusmodi vero halitu, species quædam terræ. Cæterum neutrum ex his odor esse videtur. Nam vapor ad aquam refertur, fumidus vero halitus in aqua fieri nequit. Atqui odorant etiam (vt superius dictum est) quæ in aqua degunt. Præterea halitus ille fumidus, similis defluuiis esse dicitur. Si igitur illa non rectè

A rectè tradita sunt, ergo & hæc non rectè.

Ad placita aliorum refellenda se conuertit, vt quæ ipse de ortu & natura odorum (quantum certè potuit impræsentia perobscure tamen) docuit, veriora & firmiora appareant: qui ergo hîc *περὶ* odorum quæri asserunt, essentiam extra definitionem rei, haberi posse credere se ostendunt. Tres ergo Veterum de re hac opiniones profert, quæ tamen ad duas reduci possunt. Quidam asseriebant odoris substantiam halitum fumidum quendam esse, aeri terræque communem: eodemque alii omnes recidere ferè videbantur, ex quo Heraclitus ex his vnus aliquando dixit, si omnia mundi entia fumus seu halitus ille fierent, fore vt Nares de omnibus iudicare possent: quasi diceret, fumum illum seu tenuissimum spiritum nil aliud fore quàm odorem, qui ad sensum olfactus pertinet. Erat tamen inter hos aliqua discrepantia: nam hi quidem hunc halitum, vaporem esse putabant, hi verò exhalationem propriè nuncupatam, alii vtrunque. Quid autem inter hæc duo intersit, in priori meteorologico pluribus explicatum, nunc paucis repetit, Vaporem, esse halitum humidum, & aquæ naturam retinens, cum aliqua tamen aeris caliditate, à qua attollitur atque attenuatur. Exhalatio verò quæ *γῆ πνέουσα ἀναθυμίασις*

B nunc appellatur, terrea magis est aereaque, ab illa autem siccitatem, ab hac caliditatem maiorem fortitur: quo fit vt leuior fiat, & sursum magis attollatur. Hinc horum duorum halituum tot diuersi effectus, de quibus Aristoteles in meteor. Nunc illorum meminit qui communiores sunt, nempe Aquæ, quæ ex vapore frigido condensante gignitur, & speciei cuiusdam Terræ, quæ ex exhalatione eodem frigido constringente aut calido incendente procreatur. Has sententias paucis refellit Aristoteles, & primò illam quæ odorem vaporem esse censet, eo quòd Vapor ex aqua fiat, imò ipsum nil aliud sit quàm aqua attenuata. Indicio est, quòd si constringatur, iterum fit aqua. Ac si

C inde velit inferre, Aquam inspidam esse, & quæ sapore carent odorem nullum obrinere. Quæ omnia, superius declarata, hîc consultò omittit. Alteram ita vrget, Si odor esset exhalatio, in aqua nullus esset: fieri enim nequit vt huiuscemodi halitus fumidus in aqua efficiatur, quinimo ibi cum calidus & siccus ipse fit, à suis contrariis extingueretur. Atquî patet absurditas cõsequentis, cum pisces in aqua odorare paulò antea sit ostensum. Tertia opinio ex ambabus iam confutatis constat, quare ruit ex seipsa: refutatur tamen ab Aristotele, argumentatione vtriusque communi. Si (inquit) odor est exhalatio vel fumida illa fit vel vaporosa, sequetur odores per defluuia effici: quod est absurdum: consequutio nota est, quia exhalationes istæ non aliud sunt quàm defluuia corpusculorum sursum elatorum seu conscendentium. Absurditas consequentis ex iisdem patere potest, quæ superius aduersus

D Democritum de visu fuerunt allata: Nam preterquam quòd corpora odorata assidue diminuerentur, tandemque euanesceret, atque dissiparentur, olfactus à sensu Tactus non distingueretur. (*ἀναθυμίασις*). Exhalationis nomen aliquando quidem commune est apud Aristotelem, ita vt spirationum vtrunque genus complectatur, tam scilicet aqueum seu humidum, quàm terreum seu siccum: (qua ratione hoc nomine vsus est Aristoteles in postremis verbis contextus, cum tertiam opinionem infringit): propria tamen quædam separatim vocabula accepit: vt quod à terra redditur *ἀναθυμίασις γῆ πνέουσα*, hoc est fumida exhalatio, aliquando etiam *πνευματώδης*, i. spiritiosa vel flatuosa, interdum generis nomine, *ἀναθυμίασις* simpliciter dicatur: quod autè ab aqua attollitur *ἀτμός*, i. vapor seu vaporosa exhalatio: quanquã & hoc nomè Vapor ita late

aliquando fumatur, vt vtramque spirationem, que madmodum & halitus seu A
 exhalatio, significet. Sed mirum est, si significationes istæ proposi-
 tionum seruandæ sint, quomodo Aristoteles in primis verbis contextus gene-
 ratim de qualibet illarum trium opinionum verba faciens dixerit, in hoc om-
 nes conuenire, Odorem esse ἀναθυμίασιν κοινῶς, aeri terræque cōmunem, cūm
 præsertim inferius paulò hanc ipsam à vapore distinguat. Certè ex aliorum
 explicationibus vix habeas quid pro re hac respondeas, nisi ex nostra dicas
 Aristotelem celebriorem ex illis tribus proposuisse sententiam, ad quam a-
 lias referri dicat, quatenus, vaporis natura, non multum ab exhalatione fu-
 mida differat, cūm conficientem causam eandem, materiam quoq; non mul-
 tò dissimilem habeat: Vtriusque enim efficiens, solis calor est, materia, aqua
 & terra simul, licet in exhalatione longè plus Terræ & sicci, in Vapore aquæ
 & humidi contineatur: imò tam sunt mutuo nexu hi duo halitus iuncti, vt al- B
 terum alterius aliquid semper comitetur, nec vnquam vicissim inter se pror-
 sus liberentur. Quocirca Aristoteles rem hanc aperire volens, nempe quo-
 modo alii ad hanc sententiam referrentur, speciatim deinceps de vno quoque
 agit. (Species quædam terræ.) Cadmiam hinc nonnulli significari aiunt, de
 qua Dioscor. lib. 5. cap. 43, & Galenus nono de simpl. med. fac. item Plinius
 libro 10. cap. 34. scribunt in fornacibus ærariis ex tenuioribus æris, aut ar-
 genti partibus, vi ignis elatis, atque testudini fornacium adhærentibus, effici.
 Sed non video cur nos ad vnam tantum cadmiam verba Aristotelis restringe-
 re debeamus, cūm præsertim illius ortus non sit naturalis, sed quodammodo ab
 arte. Quare non itè video cur non de omnibus illis speciebus sint intelligēda,
 quarum ipse sub finem tertii meteor. meminit, nēpe quæ ex exhalatione ca-
 lida & sicca in ipsis terræ visceribus gignuntur, sunt hæc ὄρυκται, hoc est fossilium
 genus omne, quod ibi à genere τῶν μεταλλῶν distinguitur: Cūm genus quidem C
 ipsum, nempe quicquid ex terra fodiendo eruitur, vel terra sit, vel lapis vel
 metallum, complectatur: propriè tamen ad lapides & terræ seu pulueris ge-
 nus accommodatur. Constant Fossilia istiusmodi ex sicca exhalatione ardore
 incensa. Intra nubes etiam, ex huiusmodi halitu sicco lapides gigni posse,
 (quam eorū materiam odor ipse sulphuris & rei adustæ declarat) & vna cum
 fulmine in terram iaci, tradunt meteorologici: nec Aristoteles, quanquam
 nullibi huius rei meminerit, lapidis huiusmodi ortum in loco intra nubes ne-
 garet. Sed restant nonnulli scrupuli: quia aliquis pro Veteribus ita fortasse
 diceret, vapor est corpus mixtum quanuis imperfectum, quocirca licet Ari-
 stoteles aquam inspidam esse obiiciat, non tamen hinc habere potest vapo-
 rem, saporis & odoris expertem esse: cūm vapor, aqua dici nequeat, nisi facul-
 tate, quatenus nempe facillimè in aquam verti potest. Huc accedit, Aristo-
 telem ita argumentari, Aqua est sine odore, Vapor est aquæ, ergo vapor est D
 sine odore. quo argumentandi genere ita certè quis reflectere impetum ad-
 uersus ipsum posset. Terra est sine odore, fumus est terra, ergo fumus est si-
 ne odore. De exhalatione item fumida, nonne Aristot. ipse in secundo me-
 teor. tradit, ipsam, quod salsedine veluti & omnia alia excrementitia affecta
 sit, mare in quod cum pluuiis magna ex parte decidit, salsum efficere? Præ-
 terea qui odorem exhalationem esse putabant, rationem fortasse sumebant ab
 iis qui in aere olfaciunt: quid igitur in his obiectio de piscibus sub aquam ol-
 facientibus valet? Primum ita è medio tollendum est: Aristotelem meritò
 Antiquos reprehendere. Quamuis enim vapor sit corpus mixtum, tamen
 ob multum aquæ prædominium saporem vel odorem nequit habere. O-
 dor enim passio sicci est: & quanuis vapor à sicco, & odor à vapore sumi vi-
 deatur,

- A** deatur: tamen vapor sub ratione vaporis nunquam dicitur odor vel *σάθος* odoris, cum vapor ex aqua, non quatenus odora, sed quatenus aqua gignatur, neque omnis vapor sit odor, sed multi inodori existant. Et ad argumentum reflexum dico: Similitudinem argumentandi ratione materiæ nullam esse: fumus siquidem, corporeum quid, Terreúmque magis est, & siccitati adherens; quocirca magis quoque potest odorem referre: è contra vapor. Ad do, Terram hanc nostram non tam proximè accedere, ad simplicem puramque terræ naturam; quàm aqua ad puritatem aquæ accedit. Magis sanè Terra ipsa commixta est (vt in libris de ortu & interitu copiosius declarauimus) impuriórque, & qualitatibus sensilibus magis affecta: idcircoque de Terra & de aqua non æquè concludere licet. De Exhalatione, respondeo exhalationem saporis & odoris causam esse in mari: atquæ ibi vt in mixto reperitur, non vt seorsim posita, qualem Veteres absolutè odorem esse affirmabant. Multa pro Antiquis hîc afferri posse non me latet, quibus eorum opinio ad bonum trahi sensum posset. Sed hodie, vt ait Auerroes in priori vol. de ani. com. 26, & secundo de cælo, 71, opiniones antiquorû cognoscere non possumus. Quare, quicquid verè in his & in aliis censuerint, notam atque perspicuam omnibus negligentiam illorum, verbæque impropria cum Arist. nostro potius arguere debemus, quàm diuinantes ineptæ corû Philosophandi rationi indulgere velle. Quapropter quod vltimo loco obiiciebatur, facilè etiam diluitur, si dicamus: rationem Aristotelis eatenus saltem aduersus Veteres concludere, quatenus ipsi de odoris natura absolutè verba facientes, ea proferre debuerunt quæ per se & de omni, odori conuenirent, non autem ab vno particulari, vniuersalem eorum doctrinam, colligere ac tradere voluisse.

C *Οτι μὲρ οὖν ἐνδέχεται ἀπολαύειν τὸ ὑγρὸν ἐν τῷ ἀπὸ πνεύματι, καὶ τὸ ἐν τῷ ὕδατι, καὶ ἀδύνατον τὸ ἐν τῷ ἐγγύμῳ ξηρότητος, οὐκ ἀδύνατον. Ἐξ δὲ ἀπὸ ὑγρὸν πῦρ φύσιν ἔστιν.*

- 68 **Q**uod itaque humidum aeri & aquæ insitum, aliquid à sicco sapido fumat, ac patitur, perspicuum est. Est enim aer suapte natura humidus. Ad conclusionis huius perspicuitatem, & certitudinem magis patefaciendam, Veterum sententiæ interpositæ & refutatæ sunt. Sententia plana est. De ratione verò actionis sicci in humidum, in volum. de ortu & interitu aliàs disputauimus. Neque enim qualitates primæ agentes, æquè agētes, aut patientes æquè patientes sunt, cum actio perfectionem rei sequatur: ideóque; calidum vt perfectius, magis agat, & siccum minus ab humido patitur, magisque humido resistat. (omne siquidem agens naturale, non minus pro sui met conseruatione resistendo, quàm pro sibi similis generatione, agendo laborat, quicquid Marsil. Patau. & Albertus de Saxon. dixerint.) Argumento est. Humidum facilius in siccum (vt Simplicius admonet) quàm siccum in humidum permutari: hoc declarat (si quid aliud) Hæcticarum febrium in corpore humano difficillima curatio, si præsertim ex tertio illo genere fuerint, quod à Galen. in secundo de differentijs febr. cap. 8. & 9. Marasmodis nuncupatur. De aere, qua nempe ratione humidus esse dicatur: loca superius adducta consulantur. Consideranda est particula, *πνεύματι*, quam nunc Aristoteles pro Aere usurpat. Aliàs ostendi propriam Spiritus significationem, omnibus in linguis esse ventum, transferri tamen hoc nomen aliquando ad rem omnem quæ sub aspectum seu sensum non cadit, siue corporea ea sit, siue incorporea.

Hinc summi, & præpotentis Dei, hinc naturæ, hinc animæ, atq; hinc humani corporis spiritus (quem Hippocrates impetum facientem vocat) esse dicitur. Atqui aer, ad naturam hanc spiritualement in comparatione terræ, & aquæ, proximè accedit: qua affinitate & similitudine non semel apud Aristotelē Spiritus nomen sortitur. Declarauit id Aristoteles cum in cont. 54. prioris vol. de phy. aufo. Veteres illos laudat, quòd de principiis rerū naturalium loquentes, atque subiectum aliquod vnum contrariis principiis statuentes, non ignem, aut aquam ponerent, sed aerem: quippe cuius contrarietates minus sensu apprehenderentur, quàm ignis, & aquæ. Humidus enim quidem est aer, imò humore ipso potissimum constituitur, aqua tamen humida magis esse sentitur: calor etiam aeris, minus quàm ignis sensum mouet. Sed nodus quidam isque non obscurus soluendus est. Etenim Aristoteles cum de olfactus organo superioris loqueretur, odorem, fumidam quãdam euaporationē ab igne profectam esse asseruit: quinimo hoc ipso probabat, æstheterium olfactus igneum esse, i. quòd ab huiusmodi exhalatione sicca, realiter afficeretur, cuius tamen contrarium disertè hinc aduersus Veteres asseritur. Quid, quòd ab Aristotele in secundo de anim. Odor. *τὸ ἐνεστὶν* vocatur, quæ sanè appellatio, nō speciei seu formæ, sed corpori conuenit. Quæstio isthæc obscura est, & ad explicandum difficilis, quam ob causam interpretes non vnanimes habuit. Auicenna Platonem sequutus in sexto li. suorum Nat. part. 2. ca. 5. putat omnino odorē cum defluxionibus seu euaporationibus fumidis quibusdam ad nos manare. Id confirmat ex pomis, quæ fluentibus ex ipsis odoribus longo temporis spatio corrugantur, ac si substantia ipsorū in qua odor inerat, per halitum digeratur: Item quia corpora compacta nimis, non emittunt odorem, nisi aut manibus primū calefiant, aut igne ipso, quòd resoluantur. Præterea odor impeditur flante vento, quod certè non fieret, nisi vêtus in aliquid reale, & corporeum, non autem spirituale ageret. Imò Ammonius hoc addebat, nos per graueolentem locum aliquando transeuntes, sudario nares obturare, & aerem quidem respirare, tetrū tamen nullum odorem percipere: indicat hoc, substantiam aliquam aere ipso adeo crassiore, à re olente defluere, vt aditum ad ingrediendum per sudarii meatus habere nequeat. Maximo tandem indidicio esse potest, vnà cum aliqua substantiæ particula odores emanare, quòd & temperationem cerebri mutant, (id siquidem à qualitate tantū corporea efficitur) & manib⁹ ipsis aliquando odores ad nares extrinsecus accedentes, aerem dimouentes pellere valeamus. Quæ omnia præterquam quòd superioribus adductis locis, ex Aristotele comprobari queunt, eo etiam confirmantur, quòd in contextu sequenti Frigus, odores hebetare & quasi suffocare docebit. Hoc sanè nullo modo fieret nisi odores cum fumida quadam euaporatione diffluerent. Auerroes autem, in secundo de anim. cont. 97. 76, & 101. vt partem Aristotelis veriore, (à qua non multum Plotini sententia discedit) trueretur, aduersus Auicennam probat, odoris multiplicationem spiritualement tantū esse, nempe quia aer obsequens, quemadmodum sonis, coloribusque est peruius, ita odoribus: quos cum ipse percepit, ad nos transmittit: olfactūque impertitur. Quinimo probat Auerroes media extrinseca, sensilia cum corporibus in quibus existūt, nullo modo posse recipere. Verū aduersus Auicennam sic argumentatur: Multa animalia, à longinquis regionibus ad escam mouentur, ergo odores per fumidam exhalationem non multiplicantur. Assumptio probatur ex vulturibus ipsis & tigris, quæ (vt fertur) cadauera inhumata in aliis vrbibus persentiscunt, imò à quingentis miliaribus aliquando ad ea deuoranda profecta sunt. Consequutio

nota

nota est, etenim à quónam ad illum finem mouerentur? certe à sensu: at quo
A sensu: non sanè tactu, non gustu, non visu, non auditu, cùm obiecta ipsa di-
 stantia sint, & auersa, sonòque & voce careant: ergo olfactu. Ex quo sequitur
 necessariò odorè cadauerum ad huiusmodi animalia peruenire. Quo posito,
 quis locus exhalationi fumidæ relinquetur, cùm illa ad rãtam distantiã mul-
 tiplicari nequeat? Profectò verum hoc esse fatendum est, cùm præsertim ob-
 iectum omne sensibile, quod per medium percipitur, æqualiter (nisi quid impe-
 diat) vnde quaque cõprehendi debeat, ita vt sensibile sit veluti ipsum in circulo
 centrum. Nisi velimus corpus adeò paruum, quale fumida exhalatio est, nul-
 la seruata proportione, maiorem adhuc extensionem, extensione ignis (quæ
 maxima est) suscipere posse. Addit Auerroes, si admittatur sententia ista, fo-
 re vt exhalatio illa defluens, aut aerem à loco suo aliò pellat, aut penetret,
 quorum vnum absurdum est, alterum nulla ratio suadere potest: siquidem fu-
B mida exhalatio, æquè atque aer tenuis est, illiusque naturæ persimilis. Addit
 Ammonius rationem non leuem, ad Platonis & Auicennæ sententiam refutã-
 dã: Effluxio (inquit) omnis, corpus est, & huius quilibet motus naturalis: nam
 vel leue est, & conscendit: vel graue, & ad imum tēdit. Atqui suauem pomi o-
 dorem omnes æque sentiunt, suprã (inquam) & infrã, antè retrò, à dextris
 & à sinistris, manentes. Concludit ergo Auerroes, Vt colores in Diaphani-
 sūt, ita odores in medio esse, id est, natura illa cõmuni aeris & aquæ, odoris sus-
 ceptiuas, spiritualiter recipi. Et quoniam aliquis statim ventos abducentes &
 reducentes odores obiicere potuisset, addit, odores similitudinem quidem e-
 xistentiæ in medio cum coloribus habere, odores tamen, Esse minùs spiritua-
 le, coloribus ipsis obtinuisse (siquidem à causis materialibus magis pendent)
 idcircoque ventos aerem aut aquam agitantes, atque ad hanc vel illam partē
C pellentes, odores impedire. Imò hoc ipsum sonis accidit, quos tamen nul-
 lus corpora esse affirmabit, cùm à passione tantum in aere efficiantur. Auicen-
 na hæc ex parte persentiens, priorem Auerrois argumentationem soluit: Fu-
 midam (dicens) exhalationem illam ad tantum interiectũ spacium multipli-
 cari, non quia extendatur, sed quia à ventis eò propellatur. Nec leuis est solu-
 tio (vt quidam putant) licet neque semper ventos flare cùm odores ab istius-
 modi animalibus percipiuntur, probare posse videatur Auicenna, neque ra-
 tionem reddere, cur non ab hominibus quoque iidem sentiantur odores, vt-
 pote ad quos nõ minùs quàm ad tigres vel vultures, exhalatio pulsa perueni-
 re debeat. Cæterum vt aliquid addamus, quod non minus momenti aduer-
 sus Auicennam habeat, iis quæ suprã sunt allata, quid de piscibus in aqua olfa-
 cientibus afferret? Quid tandem de rebus quibusdam minutis odoriferis,
D quæ odorem quidem assidue emittunt, non tamen euanescunt aut dissipantur,
 cùm alioquin id effici oporteret, si defluxus isti assidue cum odoribus emana-
 rent, quemadmodum Arist. ipse in duodec. part. probl. 8. obiicit: Postremò ol-
 factus hac ratione Tactus esset, quod est absurdissimum, cùm non modò ra-
 tione obiecti, verum etiam medii à Tactu distinguatur. Ammonius vt has li-
 res componeret, statuit aliquando, nullam istarum opinionum seorsim sum-
 ptam esse veram, simul tamen sumptas, omnes admittendas. Ait enim, qui-
 bus olfaciendi sensus est hebes, vt suis, defluxionibus esse opus: iis verò in
 quibus hic sensus mediocriter viget, vt hominibus, mutationem aeris suffice-
 re: eos tandem qui acriter & exquisitè olfaciunt, id sat superque habere, vt aer
 sit odoribus peruius. Verum præterquam quòd Ammonius (suo more) non
 fat explicat quid velit, in eò certè reprehendendus est, quòd à diuersitate na-
 turæ olfacientis, de substantia seu essentia odorum statuere velle videatur, ita

vt non vna certa determinatâq; odorû natura sit, sed vnius respectu exhalatio, alterius verò nequaquam. Quapropter, vt inuicè has repugnantes sententiâs conciliemus, dicendû nobis esse puto, duo in odoribus esse spectanda, essentiâ nempe ipsorum, eorumdémque subiectum & quasi vehiculû. Essentia est, sapidum humidum in sicco, seu sicci sapidi passio: vehiculum verò est natura communis aeris & aquæ, quæ sua quasi ablutione odores elicit, quos deinceps ad nos ipsos transmittit. Hæc ex ore Aristotelis sumpta sunt, vt patet. sed addendum, in illa ablutione calidum veluti agens concurrere, quod per modû quasi exhalationis odores omnes à qualitatibus illis materialibus educit. Gignitur ergo odor à calido, educiturque, abluitur deinceps ab humido aeris & aquæ, à quibus tandem infectis ad nos per partem post partem, vt ad pisces transmittitur. Et hoc ipsum est cuius nos meminisse vult Auerroes, odorem nempe multiplicari quidem spiritualiter: non tamen ita vt color & sonus, cum ille à causis magis materialibus proficiscatur. Excipit autem corpora illa odora, quæ non nisi per rarefactionem odorem emittere queant, vt thus, myrrha, sulphur, aliâque huiusmodi, quod per accidens & rarò ad multiplicationem odorum vsque ad olfactum necessarium esse affirmat. Nulli itaque mirum si Aristoteles aliquando odorem fumidam exhalationem absolutè vocet, non quòd odor sit ipsa fumida exhalatio, aut necessariò cum fumida exhalatione, sed quia odor delatus ab aere & aqua abluente spiritualiter quidem, vt Auerrois argumenta probant, sensum olfactum afficit, non ita tamen quin & materialiter quoque seu realiter aliquantulum inficiat. Imò Aristoteles idem, infra dicit odorem cum spirituali euaporatione recipi, id est cum aere spiritualement naturam habente. Omitto quæ per accidens sunt: nam tunc planior adhuc Aristotelis sententia esset. Auerroes item in tertio collig. capite trigesimo sexto, & in his commentariis ad hæc tantum respiciens, odorem per substantiam aeream & vaporosam à re odorata defluentem effici, vaporumque istum tam in aqua quàm in aere recipi, absolutè profert. Huic veritati, omnia omni ex parte respondent. Nam & Auicennas rectè loquitur, quatenus nempe odor non omnino spiritualis est, & per modum exhalationis educitur, atque ab olfaciente attrahitur. Et Auerroes non decipitur: siquidem odor propriè non est exhalatio, vt Antiqui affirmabant, neque cum exhalatione necessariò defertur, vt simpliciter docet Auicennas. Hoc patet, quandoquidem ab vno grano musci multus odor assidue manat, nihilo tamen minoris quantitatis quantumuis temporis intervallo, conspicitur. Satisfacere autem eorum mutuis obiectionibus, ex positivis unicuique facile admodum est. Sed tollendus est scrupulus, qui restat, atque ex nostra præsertim determinatione oriri videtur. Sequitur enim hac ratione dicendi posita, olfactum quendam Tactum dici oportere, si præsertim conspicua illa & accidentalis euaporatio adsit. Respondent aliqui, Tactum fungi munere suo, medio intrinseco & congenito, qualitatésque primas percipere: olfactum verò extrinseco medio vti, & in qualitatibus secundis versari, quocirca hunc illum dici non posse. Atqui si hoc sat esset, obiectio eadem Aristotelis, & Alexandri aduersus Democritum, qui visum per defluvia effici statuebat, in capite de æstheterio visus superius adducta, nullum prorsus momentum haberet. Addendum est ergo, olfactum non esse Tactum, quia non realiter, sed spiritualiter tantum ab odore afficiatur, dum ab eo ad actum sentiendi deducitur, siquidem non propriè exhalatio sit quæ sentiatur. Sed hæc & alia pluribus in secundo de anima disputauimus.

A Ἐτι δὲ εἰ ὁμοίως ἐν τοῖς ὑγροῖς ποιεῖ καὶ ἐν τῷ ἀέρι, οἷον ἀποπλιυόμενον τὸ ξηρὸν, φανερόν ἐστι δεῖ ἀνάλογον εἶναι τὰς ὀσμάς τοῖς χυμοῖς, ἀλλὰ μὴν εἶναι ἐν τῷ ἐνίων συμβέβηκε, καὶ γὰρ δριμύειαι καὶ γλυκεῖαι εἰσιν ὀσμάι, καὶ αἰσθηταὶ καὶ στυφναί, καὶ λιπαραὶ καὶ τοῖς πικροῖς τὰς σαρωτὰς ἀντις ἀνάλογον εἶναι. διὸ ὡς περ ἐκεῖνοι δυσκατάποτοι τὰ σαρωτὰ δυσανάπνευστα εἶσι. δὴ ἴλον ἄρα ὅτι ὡς περ ἐν τῷ ὕδατι χυμοὶ, τετ ἐν τῷ ἀέρι καὶ ὕδατι ἡ ὀσμή. Ἐ δὲ εἶναι τὸ ψυχρὸν καὶ ἡ πῆξις καὶ τοὺς χυμοὺς ἀμβλυώει, ἔ τὰς ὀσμάς ἀφανίζει. τὸ γὰρ θερμὸν τὸ κινουῶν, καὶ δημικροῦν, ἀφανίζουσιν ἡ ψύξις καὶ ἡ πῆξις.

69 Cæterum si eodem modo in aliis humidis & in aere, siccū veluti ablutum efficit, perspicuum est oportere, vt saporibus odores proportione respondeant. quod vtiq̄ue in quibusdam contingit. Existunt enim odores acres, dulces, & austeri, acuti item & crassi. Ad amaros vero putres referre licet. Etenim quemadmodum illi ægrè potantur, sic odores putres ingrātè odorantur. Ex quibus patet hoc esse odorē in aere & aqua, quod est sapor in aqua. Quam ob causam frigus & congelatio, saporis reddit hebetiores, & odores euanescere facit, calidum siquidem mouens & artifex, à frigore & congelatione interimitur.

C Ex natura odorum per ὁμοιοπαθειαν saporum inuenta atque exposita, (species eorundem ab eodem fonte haurire atque proponere, itēque nonnulla alia de iis declarare (more suo) nunc aggreditur. At ergo, ex hoc quod tam principium efficiens, quàm materiale, itēque efficiendi modus in saporibus atq; odoribus persimilis est: primū illud generatim colligi iure oportere, species nempe odorum, speciebus saporū affines atque proportionatas esse. Vtrunque declarat, licet assumptionem sub obscure. Quicquid verò Alexander in sua explicatione afferat, dicendum est: siccum vtrōbique veluti efficiens esse, ibi quidem inspidum, hīc verò iam sapidum. Humidum quoque veluti materiam & subiectum, in saporibus, aquarū, in odoribus, tam aeris quàm aquarū. Modū item tam saporum quàm odorū educendorum ablutioem esse. Postremò calidum vtrōbique, licet non in æquali mensura concurrēs. Hæc omnia Aristoteles quàm paucissimis in prioribus cōtextus verbis designauit. Cōsequutionem planius declarat, nominibus singularum specierum odorum propositis. In eo aliquantulum laborat, vt Putrem odorem ad amarum referri ostendat. Quam ob rem ab vtriusque vsu id probat: quemadmodum enim amari saporis, gustum lædunt & difficilè hauriuntur, ita odores putres ingrati sunt, & ad olfaciendum difficiles. Quæ in postrema contextus parte, ab hac similitudine specierum odoris & saporis deducuntur, eò spectant: vt affinitas odorum cū saporib⁹ quæ à nobis superius exposita est, magis, magisque aperiantur. Adhibetur tandem confirmatio ab effectu cōmuni sumpta, nempe quia frigus & gelu, tam saporis, quàm odoris obtundit, hoc ipso, quod calorem interimit, qui causa Agens, imò Artifex ipse vtrorumque habetur. Quomodo siccum sapidum Agens causa, quomodo item Calor, in odoribus & saporibus appelleretur, antea à nobis fuit expositum: cū nempe dicebamus, siccum agere secundum actionem illam quæ est inter contraria, vel se inuicem interimitia, vel mixtum producentia, concurrente tamen necessariò causa verè conficiente, & quæ principium vnde motus est, nempe calido (In quibusdam contingit) rectè Alexander: nam saporis, eos tantum comitantur odores, qui non sui sed nutritionis gratia in corporibus insunt, vt in sequenti contextu Ari-

storeles ipse innuit. (πρωτά ἐστι). Respirantes absque inspiratione nō olfaciunt: odor itaque qui sua molestia difficilem sensationē efficit, difficilem respirationem meritō reddere dicitur, siquidē animal huiusmodi respiratione lædatur. A

Εἴδη δὲ τῆ ὄσφραντι δύο εἰσίν. οὐ γὰρ ὡσπερ φασί τινες, οὐκ ἔστιν εἴδη τῆ ὄσφραντι, ἀλλ' ἔστι. Διωριστέον δὲ καὶ πῶς ἔστι, καὶ πῶς ἐκ ἔστι. τὸ μὲν γὰρ ἔστι καὶ τῶν χυμῶν τεταραμμένων αὐτῶν, ὡσπερ εἴ πομῶν, καὶ τὸ ἡδὺ καὶ τὸ λυπηρὸν καὶ συμβεβηκὸς ἔχουσι. δὲ γὰρ τὸ τῆ θρεπτικῆς ἐπιπόρου, ἐπιθυμοῦ των μὲν ἡδὺ εἰσὶ ὄσμαι' τε' των εἰσίν. πεποληρομένοις ἡ καὶ μηδὲν δεομένοις, ἐκ ἡδὺ εἰσὶ καὶ δ' αἱ ὄσμαι' καὶ ἡ τροφή ἡ ἔχουσα τὰς ὄσμαι' οὐχ ἡδὺ εἰσὶ καὶ δὲ τῶν, ὡς τε αὐτὰ μὲν, ὡσπερ εἴ πομῶν, καὶ συμβεβηκὸς ἔχουσι τὸ ἡδὺ καὶ τὸ λυπηρὸν. Διὸ δὲ πάντων εἰσὶ κοινὰ τῶν ζῶων. αἱ δὲ καθ' αὐτὰς ἡδὺ εἰσὶ, ἡ δὲ ὄσμων εἰσὶ, οἷον αἱ ἡδὺ εἰσὶ ἀντῶν. ἐδὲν γὰρ μᾶλλον ἐδὲ ἡδὺ εἰσὶ πρὸς τῶν προφῶν παρακαλῶσιν, ἐδὲ συμβάλλει πρὸς ἐπιθυμίαν ἐδὲν, ἀλλὰ τεναντίον μᾶλλον. ἀληθὲς γὰρ ὡσπερ Εὐριπίδην εἴ ποε σκώπων Σράτης, ὅταν φακὴ ἐψηθῆ, μὴ ἐπιχεῖν μύρον. Οἱ ἡδὺ μὲν γὰρ εἰσὶ τὰ πόματα τὰς τοιαύτας διωδμεις, βιάζονται τῆ σωτηρίας τῶν ἡδὺ εἰσὶ, ἕως ἀνὲκ δὺο αἱ εἰσὶ σῶσιν γίνονται τὸ ἡδὺ ὡς ἐν καὶ ἀπὸ μίας.

70° Sunt autem species rei c dorabilis duæ. neque enim verum est, vt quidam asserunt, nullas esse. Sed quomodo sint, & quomodo non, determinandum. Est siquidem vna odorum species eorum, qui secundum sapores ordinem habent, vt diximus, & qui dulcem amarumque odorem ex accidenti obtinent. Quoniam enim facultatis alentis passiones sunt, appetentibus quidem dulces sunt ciborum odores: saturis autem & repletis, neque etiã odores sunt suaues, imò nec cibus ipse odoratus, suauius est. Quocirca (vt iam monuimus) odores ex accidenti dulce & amarum habent, ex quo etiam communes sunt cunctis animalibus. Est porrò altera odorum species, eorum nempe qui per se suaues sunt, cuiusmodi odores florum, qui nihilo magis aut minus ad cibum alliciunt, aut ad appetentiam quicquam conferunt, sed contrarium potius efficiunt. Verum est enim, quod Euripidem vituperans Stratis ait. Quando lens decoquitur, vnguētum ne infundito. Qui nanque nostra tempestate, huiusmodi vires (odorum scilicet) in poculis miscent, voluptatem assuetudine cogunt, donec vtrique ex duobus sensibus suauius proueniat, veluti vna, ex vno. C

Speciatim magis descēdit ad tractationē specierum odoris. primūq; eos vituperat, qui, vt Plato in Timæo cum de gustu & olfactu agit, species odorū nullas seorsim statuere videbantur, rem autem alioquin subdubiam, hoc modo explicādam esse ait. Duæ sunt odorū species, vna per accidēs, altera per se nuncupata. In specie odorū per accidēs, illi odores continentur qui superius non respectu sui sed sec. anal. specierum saporis fuerūt enumerati, nidores proprio magis nomine appellantur. Planius res ista declaranda est. Dicuntur hi saporibus per accidēs, quia in ipsis dulce & amarū est non meritō sui sed saporū seu ciborum in quibus proprie dulcedo & amaritudo aliique saporibus medii reperiuntur, vt superius det erminauim⁹. Talē ergo appellationē fortiuntur hi odores ratione rei saporosæ, seu alimenti, à quo emanant, cuiusq; similē effectum pariunt: est enim odor hoc modo consideratus nil aliud quàm nutrimenti passio: quem- D

quemadmodum & sapor, neque ob aliud quàm ob ipsum alimentum ab animalibus quæritur. Argumêto est, quòd esurientibus & cibū appetentibus dulces sunt & suaves ciborū odores: saturis autem nausēā potius amaritudinēque pariūt, quē admodū & sapores. Ex quibus rectē infertur, ad omnia animā- tium genera odores hosce pertinere: cuncta siquidē nutriuntur, & gustāt, sen- sumque alimenti obtinent: imò his ipsis odoribus bruta omnia, cibū à remo- tis per sentientes sibi cōparant. Quod quidē intelligendū est non per se sed ex accidenti: multa siquidem animātia sunt, quę solū tactum gustūque habēt, quo hosce odores iudicare valeant: odores autē propriē ad olfactū pertinent. Hoc modo visū ex colore flauo alboq;, dedulcedine mellis & sacchari, iudiciū ferre dicitur. Altera odorū species & hominum propria, nō in ordine ad escu- lenta, aut propter nutrimentum sed per se & ratione sui consideratur, quales certē sunt odores florum, aliorūque huiusmodi. Hi enim nil magis aut mi- nus animal ad vescendum inuitant, nec ob eam causam suaves vel insuaves dicuntur, quòd famelicum animal alliciant, sed quia ipsi per se expetūtur vel fugiuntur, & iucundi sunt, vel iniucundi odorantibus, Quinimo è contra po- tius appetitum ab his odoribus prosterni aliquando posse, certū est. Hoc, ob- iurgatio Stratidis in Euripidem, superuacaneam in condiendis vel tenuibus etiam carminibus diligentiam adhibentem conueniens, indicat, cum ait, Dū lens coquitur, quæ non multum saporis aut delectationis in gustu habet, ne permisceas bene olentia: molestiam siquidem pariunt, potius quam suauita- tem, cum hæc illis non conueniant. Quamuis sua tempestate, multos fuisse narrat Aristoteles, qui esculentorum & poculentorum sapes odores a- dulterantes, luxui voluptatīque corporis nimis indulgerēt, & gustus suauita- tem studiose nimis captarent, vnicōque sensu nempe gustu, voluptate duo- rum sensuum, nimirum gustus & olfactus, vnā frui vellent, ac si illa vnus tan- tū sensus esset. Quod hic Aristoteles de Hominibus sui temporis tradit no- tum est. Siquidem nil hac nostra ætate à veteribus acceptum, & quasi perma- nus traditū, seruatū magis auctūque in dies & ad prodigiosum extremū- que luxum ab hominibus deductum, in corporis perniciem, animique, imò Dei optimi maximi escam omnem & potum largientis, contemptum, hoc ip- so cernimus. Animaduertenda est particula (*μὴ*) quæ non pro mixtura illa tenax, qua chirurgi ad sananda vulnera aliāque morborum genera vtun- tur, sed pro condimento omni bene olente accipiēda est. Aox antiquis vsitata propriēque commistionem diuersorum odorum, addito oleo, ad vngēda cor- pora, deliciarum atque luxus causa, apud ipsos significans. Non dubium est ergo, Stratidem de lente loquētem, more Comico, nomine vnguenti abusum fuisse. (*τὸ μὴ εἶναι ἀπὸ τῆς ἀρωματικῆς*) saporis facultas est nutriendi, vt superius docuit: odoris verò per se delectandi & aliquo etiā modo iuuādi, vt infra cōstabit. Illud insu per monere oportet, aliud esse à re sapida nasci, aliud ad saporem ob escas & nutrimentum conferre: hoc siquidem modo, prioris tantū speciei odores, illo verò, omnes habent. Præterea odores per se, nullum si ipsi spectentur, ad esculenta & poculenta momentum habent, contingit tamen, si cum aliis sa- pidis nutrientibus coniungātur, (quod præcipuum Artis coquinariæ munus est) vt cum illis vniti aliquid ad exuscitandam appetentiam, & nutriendū ani- mal, faciant. Nulla ergo in verbis Philosophi repugnantia adest, quanuis hoc aliqui euincere velle videantur. Quod itē de melle adducitur, in quo idem vi- detur esse odor per se delectabilis, atque per accidens, cum vterque in eo in- sit, nullum momentum aduersus Aristotelicam distributionem habet: siqui- dem in melle, menta, aliisque huiusmodi herbis aut floribus, ratione tantum

materia odores isti idem esse dicuntur, re tamen & diuersorum respectu, differunt: odor etenim in melle quatenus nutrit & à re gustabili oritur, per accidens odor nuncupatur: quatenus verò delectat, iuuatque, nullam nutritionem respiciens, per se dicitur: & hoc modo tantum homini proprius est: reliqua nanque animantia, olfactu quidem & ipsa prædita sunt, exquisitèque istiusmodi odores percipiunt, non tamen suauitatem illorum diiudicant, usque quatenus suaves sunt delectantur.

Τὸ εἶναι μὲν τὸ ὀσφραντὸν ἴδιον ἀνθρώπων ἔστιν ἢ καὶ τῶν χυμῶν τεταμένη, καὶ τῶν ἄλλων ζώων, ὡς περὶ ῥήται ὑπερῶν, καὶ κείνων μὲν δὲ τὸ καὶ συμβεβηκὸς ἔχειν τὸ ἴδιον, διηρητὰ εἶναι καὶ τῶν χυμῶν ταύτης δὲ ἐκείνι, δὲ τὸ τὴν φύσιν αὐτῆ καὶ αὐτῆ ἐστὶν ἴδιον αὐτῆ λυπηρῶν. αἴτιον ἢ τῆ ἴδιον ἐστὶν ἀνθρώπων τῶν ταύτων ὀσμῶν, δὲ τῶν ψύξιν τῶν περὶ τὸν ἐγκέφαλον. ψυχρῆ γὰρ ὄντος τῆ φύσιν τῆ ἐγκεφαλῆ, καὶ τῆ ἀματῶς τῶν περὶ αὐτὸν ἐν τοῖς φλεβίοις ὄντος λεπτῆ μὲν καὶ καθαρῆ, δὲ ψύξιν ἢ δὲ καὶ ἢ τῆς τροφῆς ἀναθυμιάσις ψυχρὴ δὲ τὸν τόπον, τὰ ῥιζοματῶν νοσήματα ποιεῖ, τοῖς ἀνθρώποις πρὸς βοήθειαν ὑγείας γέγονε τὸ τοιοῦτον εἶδός τῶν ὀσμῶν, καὶ δὲ ἄλλο ἔργον ἔστιν αὐτῆς, ἢ τῶν τῶν τῶν ποιεῖ φανερός.

71 Hoc itaque odorabile hominis proprium est, quod vero saporis sequitur aliorum quoque animantium commune, quemadmodum antea fuit expositum. Hoc siquidem genus, quia dulcedinem per accidens obtinet, iuxta saporum species diuiditur. Alterum non item, quippe cuius natura per se dulcis, aut amara est. Causa verò ob quam huiusmodi odorum species hominis propria sit, cerebri frigiditas est. Cum enim cerebrum sit suapte natura frigidum, Sanguisque in eius venulis contentus, tenuis ac purus existat, facileque algeat, ideòque etiam nutrimenti euaporatio natura loci refrigerata, fluxiones morbificas efficiat, huiusmodi fanè odorum species, ad sanitatem tuendam producta est. Nullus etenim alius illius usus est, hoc excepto, qui certè perspicuus est.

Prior contextus pars admodum plana est. Secunda item in qua causa exponitur cur odores per se vocati, ad hominem propriè pertineant. Nota sunt quæ pro re hac Arist. in secundo de part. an. cap. 9. alibi que de natura, usu, structura quantitatè que cerebri hominum tradiderit: summa est, cerebrum frigidissimum esse membrorum omnium nostri corporis, atque à natura animalibus quidem omnibus sanguinem habentibus tributum, ad temperandam cordis id est spiritus à corde elati, & conscendentis caliditatem, ut ad motiones sensionesque efficiendas aptissimus redderetur, Hominem verò multum cerebri ob multum illius sanguinem obtinuisse. Id ipsum item quod nutrirì debeat ut reliquæ animantis partes venis multis sanguine puriori refertis, exilibus tamen, ob suæ substantiæ tenuitatem, præditum esse. Hic itaque sanguis cum ita tenuis sit, facile à frigiditate cerebri alterari, atque in frigidum crudumque succum, nec flegma conuerti potest: quod itè vapores ab assumptis esculentis & poculentis vi caloris concoquentis ad cerebrum elati pati possunt. Hinc ægritudines illæ quæ à Mediis κατάρραι, θεράγγει & κοφύλαι, à defluxionibus descendentes ortæ, quas Græci cōmuniter κατασχυμῶν & ριζοματῶν vocant. In hunc ergo usum natura, quæ perpetuitati & conseruationi rerum assidue studet, odores genuit, ut illarum vi cerebrum temperatum, id est ad calidiorem sicciorè que crassim

redu-

A tum, (quomodo odores hoc præstare possint superius fuit expositum, & infra quoque ex parte declarabitur) istarum ægritudinum causa esse defineret. Qui certè odorum vsus perspicuus est: etenim vt Auerroes in tertio collig. cap. peculiari de olfactu ait, Maior odorabilium pars frigidas ægritudines expellit: omitto nonnullos quos ego noui ita odore florum ac præsertim rosarū in quibusdam suis ægritudinibus iuari, vt eo solo in sanitatem restituantur. de qua re copiosius infra.

Ἡ μὲν γὰρ τροφή ἴδει αὐτὰ, ἢ ξηρὰ καὶ ἢ ὑγρὰ, πολλὰκις νοσῶδης ἐστίν. ἢ δὲ ἀπὸ τῆς ὀσμῆς τῆς κατ' αὐτὴν δυνάμεως, ἴδει αὐτὰ, ὅπως οὐ ἔχουσιν, ὠφέλιμα, ὡς εἰπεῖν, ἀεί.

72 Nam cibus suavis existens tam ficcus quàm humidus plerunque morbificus est: odoris autem illius qui per se vocatur, suauitas, vt cunq̄ se habentibus utilis (vt ita loquar) semper est.

B Rectè Thomas ait, hîc responderi tacitæ obiectioni. Dicere nãque quis poterat, odores per se nuncupatos, ad sanitatem homini restituendam superuacaneos esse, quòd hoc ipsum à saporibus per accidens, satis præstari queat. Satisfacit Aristoteles, ostendens, odores illos, licet suaues, quia tamen humidiores aut ficciores sunt quàm par esset, aut temperamentum animalis desideraret, plerunq̄ obesse. Alios verò, quòd ex optima humidi digestionè & crasi odoramentorum pendeant, vt cunq̄ habeat animal, nunquam non prodesse. Particula igitur illa (τελεῖ) ita erit explicanda, ac si diceret, odores qui cibum, sequuntur, seu cibus analogia respondent. & certè verba quæ sequuntur, ita explicandum esse docent. In illis siquidem, his cibus, odor per se nuncupatus, opponitur. ita verò habent. *ἢ δὲ ἀπὸ τῆς ὀσμῆς τοῦ κατ' αὐτὴν ἐνάδου.*

C *Καὶ δεῖ τούτων γίνεσθαι δεῖ τὴν ἀναπνοῆς οὐ παῖσιν, ἀλλὰ τοῖς ἀνθρώποις, καὶ τῶν ἐναίμων, οἷον τοῖς τετραπόσοι, καὶ ὅσα μετέχει τῆς ἀέρος μάλλον φύσεως. ἀναφερομένων γὰρ τῶν ὀσμῶν πρὸς τὸν ἐγκέφαλον δεῖ τὴν ἐν αὐταῖς τῆς θερμότητος κρυφότητος, ὑγιεινοτέρας ἔχει τὰ πρὸς τὸν τόπον τούτων. ἢ γὰρ τῆς ὀσμῆς δυνάμεις, θερμὴ τὴν φύσιν ἐστὶ κατὰ κέχρηται δὲ ἢ φύσις τῆς ἀναπνοῆς ἐπὶ δύσως ἐργωμένων, ἐπὶ τὴν εἰς τὸν θώρακα βοήθειαν ὡς παρέρω γὰρ, ἐπὶ τὴν ὀσμῶν ἀναπνεύοντων γὰρ, ὡς περὶ κωπαρόδου, ποιεῖται δεῖ τῶν μυκτῆρων τὴν κίνησιν.*

73 Quam etiam ob causam, per respirationem efficitur: non tamen in cūctis animalibus, sed hominibus, & nonnullis ex iis quæ sanguinem habent, vt Quadrupedibus, & quæ aereæ naturæ sunt magis participantia. De latis etenim odoribus vi leuitatis caloris insiti ad cerebrum, salubrior sane locus ille redditur, quandoquidem odoris natura calida est. Ad geminum autem vsum Natura respiratione vtitur, & potissimùm quidem atque ex proposito, ad Thoracis auxilium, obiter deinceps ad odorem: inter spirandum nanque quasi ex transitu per nares motio fit.

Si odor per se, delectabilis sit, & non ratione nutrimenti, meritò sequitur, vt alium receptionis & comprehensionis sui modum quàm odor per accidens obtinere debuerit. recipitur ergo per attractionem aliquam seu respirationem, non tamen ab omnibus animalibus, quia non omnia respirant, vt pisces: f. i.

verum ab homine, & ex iis quæ sanguinem habent à quadrupedibus, iisque etiam quæ de natura aeris magis participant, ita ut cum eo inspirato odores pertrahant. Et apta sanè istorum odorum olfaciendorum hæc via est: quandoquidem cum expositum sit in nullum alium usum istos odores quam in cerebri temperationem, eiusque refocillationem, fuisse à natura comparatos, odores qui per se calidi sunt & leues, attolli atque hac ipsa respirandi via ad cerebrum deferri commodè queunt, quibus deinceps ipsum ad *συνμυκτηριαν* conuenientiore & salubriore habitum traducatur. Sed obiicere quis poterat. Vt respirationis non hinc expositum esse videtur, sed caloris cordis in thorace positi refocillationem temperationemque, ut animalis vita cõseruetur. Respondet Philosophus, illud quidem munus respirationis proprium, atque præcipuum, & necessarium esse (hoc enim sublato interiret animal): sed præter illud, hoc aliud tanquam utile obiter præstat, nepe ut animali ad odores pertrahendos via sit, quatenus inter respirandum seu anhelandum, attolluntur, & moueantur nares per transitum aeris, quo cum odores subingrediuntur. (Thoracis auxiliū.)

Humanum corpus in quatuor præcipuas partes distribui solet. Caput, Thoracem, ventrem inferiorem, & artus. Thoracem verò partem illam quæ à collo toti dorso innitens, ossaque pectoris (Græci *σῆστρον* vocant) complexus, ante usque ad *ἐξαρσιν*, retrò verò usque ad duodecimum articulum spinæ pertingit. In eo Cor est, quod ex Gal. in quinto de loc. aff. capite primo, principium vitæ & caloris naturalis focus est, imò mori nunquam potest animal nisi cor ipsum aliquomodo lædatur. Sed hoc paucis clariùs explicare à re nostra fortasse nequaquam erit alienum. Vita (inquit Aristoteles alicubi) est prima participatio Animæ in calore nativo: Si ergo anima sit ipsa vita, dum anima præsens est, animal viuet, cum primùm abierit, interibit. Pars itaque illa, quæ sedes est & fundamentum caloris, Origo vitæ dici meritò poterit. Cor hanc esse affirmant omnes: est enim calor nativus veluti ignis, nunquam scilicet idem, veluti nec flamma permanens, sed ex humido quo alitur, continenter & successiue fluens. Quemadmodum autem mundus hic inferior, absque motu & lumine superiori orbi consistere aut regi nequit, ita animalis vita absque affido cordis motu, spiritibusque ab eo genitis partes singulas animalis quasi illustrantibus manere non potest. Potest autem calor hic non vno modo corrumpi atque extingui, sed pluribus: nam & à contrario, nepe frigido, ut aliis etiã qualitibus accidit, & (quod calori tantum proprium est) à defectu alimenti ac pabuli quo alitur: prior ille modus violentus utique semper est, & *σβιον* appellatur, posterior qui *μὲγιστος* dicitur, & naturalis & violentus esse potest. Naturalis quidem: nam omnia corpora natura constantia, nulla quoque accedente causa violenta, aliquando ad senectam tandemque ad interitum peruenire, id est suum vitæ periodum absoluere necesse est: Lapidem in puluerem temporis processu dissoluuntur, Plantæ arescunt, Animalia pereunt: violentus autem (ut alios in presentia modos prætermittam) cum calor internus auctus atque intensior quam par est redditus, totum alimentum ad sui nutritionem idoneum & paratum statim absumit, atque ita pabulo suo destitutus extinguitur. Huic itaque in eodem modo natura, imò Deus naturæ Dominus & Magister in animalibus, per respirationem, & transpirationem consuluit. Est illa Pulmonis, septi transversi, & musculorum Thoracis motio, hæc arteriarum ambæ eò respiciunt ut calor insitus animalis sua ventilatione refocilletur, & cõseruetur. Hoc de respiratione fat constat: de insensibili illa transpiratione, quam motionem arteriarum esse diximus. Galenus in quinto de locis affect. capite sexto, exemplo sumpto ab animalibus diutiùs in cauernis sub terram latentibus

tibus à mulieribus *ὄστε καὶ γυναῖκες* patientibus & à foetu in utero matris existente, A comprobatur. Sed tollendus est vnus aut alter scrupulus qui ex propositis ab Aristotele oriri videtur. Odores per se (ait ipse) sunt homini proprii : si hoc verum sit, omnes homines hisce odoribus delectari debebunt : è contra tamen accidit, nempe vt nonnulli grati sint odores, aliquibus hominibus, aliquibus non item, imò ingratiissimi & noxii habeantur, Præterea non solus homo odores per se gratos percipere videtur, imò & Bruta ipsa hac ipsa facultate prædita esse apparet : testis est Theophrastus in sexto de causis plantarum capite 5. vbi pardalim cæteris animalibus ita suauiter olere ex sententia nonnullorū affirmat, vt in senecta sua, suauitatis sui odoris gratia bestias alliciendo, ventur. idem tradit Arist. in 9. de hist. an. cap. 6. vbi ingenium & mores illius profequitur. necnon 13. part. probl. 4. Canibus insuper odor dominorum suorum gratus est: hoc indicat gaudium, quod & cauda, & ore, & corpore toto præferunt, cum eis accurrunt, & blandiuntur, necnon ipsos lābunt. Vt primus sol B uatur: dicendum est, odorem suauem ab eadem vbique temperatione reodorabilis semper oriri, quocirca gratos hac ratione cunctis hominibus esse debere. Sed hominum aliquorum natura plerumque non bene se habens malèque affecta, efficit, vt non modò nulla voluptas aut recreatio, sed molestia læsiòque perspicua illis inde proueniat. Adde non omnia propria speciei allicius eiusmodi esse, vt singulis indiuiduis illius cōueniant: quæ tertio & quarto modo se habent, id solummodo sunt assequuta: verum (ni fallor) nullus vquam est aut fuit qui odores suaves, fœtidos esse iudicaret, licet multi sint qui ratione forsitan excessus facultatum, à gratis odoribus lædatur abhorreatque. Alterum scrupulum, (quicquid Thomas, & Ioannes Iand. multique alii ex Latinis pro re hac cōplicate admodum dicāt) ita enodari oportet, Bruta istos quidem odores percipere, non tamen eis delectari: voluptas siquidem delectatiòque, sequitur perceptionem rei obiectæ, quæ conuenientiam & cognationem cum percipiente habeat. at quænam proportio aut conuenientia brutis cum hisce odoribus esse potest, certè non ratione suauitatis, siquidem hoc respectu vel parum vel nihil (vt infra explanabimus) odoribus egent, nõ ob nutrimentum, ergo nullum ob vsum. Duplex autem voluptatis genus esse norunt omnes: vnum quod externis sensibus, quos animalia omnia obtinent assignatur, alterum mentis seu intelligentiæ proprium: quod puta in recta familiæ & Reip. administratione, in honore & gloria, in liberorum procreatione, tandemque in Dei opt. Maximæ contemplatione versatur. Hic de priori genere sermo est, quod ad corpus pertinet, sensusque permulcet, atque omnibus animantibus commune habetur. De quo Poeta loquens ait, Trahit sua quæque voluptas. & Heraclitus certam & propriam singulis animantibus voluptatem assignatam esse dicebat. Id quidem verum est, sensus in brutis non ita excellentes & perfectos esse vt in homine, quòd intelligentiæ societate destituti sint, idcircoque recta quidem (vt vocant) id est prima rei perceptione illos frui posse certum est, reflexa tamen, id est quæ habetur dum facultas percipiens quasi in seipsa reuertens suauitatem se consequutam percipit (& hæc quidem mentis solius propria est, vt in priori de an. cont. 47. liquet in homine: tamen ratione mentis etiam sensibus aliquomodo conuenit) nullo modo frui. Sed hæc alibi pluribus. Nunc paucis satisfaciamus, autoritatibus Theophrasti & Aristotelis, nobis obiectis. Pardalim bene olere nullus affirmat, imò pessime olere homines omnes testantur, quod Aristoteles etiam censet: quare si animalia pardalim sequantur odore illius sub ratio-
f. ii.

ne aliqua nutrimenti (quatenus nempe odor ille, odori alicuius rei nutrientis similis est) vel alterius effectus nobis ignoti, alliciuntur. In cane verò nulla odoris Domini sui delectatio, sed cognitionis & aduentus exultatio est, quam omnibus modis suis illis gesticationibus ostendit. A

Ἰδιον ἧ τὸ τοῦ ἀνθρώπου φύσεως ἔστι τὸ ὁσμῆς τῆς τοιαύτης ἡμῶν, ὅθεν τὸ κλει-
σον καὶ ὑγρότατον ἐγκέφαλον ἔχειν τῶν ζῶων ὡς καὶ μέγεθος. ὅθεν γὰρ τούτο καὶ μόνον, ὡς
εἰπεῖν, αἰσθάνεται τῆς ζῶων ἀνθρώπου, καὶ χαίρει ταῖς τῆς ἀνθρώπου, καὶ ταῖς τῆς τοιούτων
ὁσμῆς, σύμμετρον γὰρ ἡ θερμότης αὐτῆς καὶ ἡ κίνησις, ὥστε ἔτι ὑπερβολικῶς ἐν τῷ τῷ
καὶ ὑγρότητι καὶ ψυχρότητός ἐστι.

74 Cæterum huiusmodi odoris genus, naturæ humanæ peculiare habetur, quòd Homo pro magnitudine sua, plurimum ac frigidissimum cerebrum inter cætera animantia obtinuerit. Quæ certè causa est, vt solus (prope dixerim) animalium & sentiat, & floribus aliisque huiusmodi odoramentis delectetur, vt pote quorum caliditas & motio, in comparatione humiditatis & frigiditatis excedētis in cerebro, sit temperata. B

Non frustra quæ paulo antè dicta sunt hîc repetuntur. nam & alia animantia, homine excepto, respirât, cerebrumque frigidum obtinuerunt, quam tamen solam ob causam, odores per se, homini proprios esse dixerat. Causa ergo istius proprietatis in præsentia magis restringitur. Quæ affert plana sunt. Tâtum admonere oportet, Particulam illam (ὡς εἰπεῖν) non ea ratione fuisse appositam, quam Thomas tradit, cum illa in odoribus tâtum foetidis locum habeat, prætereâq; à foetidis & malè olētibus, non modò bruta, vt Thomas ponit, verùm etiam homines ipsi corrumpantur. Retinenda igitur est explicatio quam innuit Alexander. Solus (ait ipse) homo sentit hos odores, quia solus verè sentit, cum eorum suauitate solus delectetur. (Motio); id est actio illorum in sensum: qua particula exploduntur odores foetidi, quorum motio in temperata cerebrum lædit, nunquã iuuat. (Caliditas). Quid ergo de odoramentis frigidis dicendum, quibus non minus atque calidis valetudinis causa vtimur? Certè nil aliud, quàm quòd vel præcipuum vsum odorum suauiorum atque acutiorum respectu naturæ cerebri Aristoteles respexerit, vel odorum naturam ipsam simpliciter spectarit, quæ calida & sicca est, licet ratione halitus quo cum defertur, & frigefacere, & humectare valeat. C

Τοῖς ἧ ἄλλοις ὅσα κινῶμενα ἔχει ὅθεν τὸ ἀναπνεῖν, τοῦ ἐτέρου ἡμῶν τῶν ὁσμῆς τῶν αἰ-
σθησῶν διὰ τὴν ἰδέσθαι τὴν φύσιν, ὅπως μὴ δύο αἰσθητήρια ποιῆ. διὰ τὴν γὰρ, εἰπεῖν καὶ ὡς
ἀναπνεῖσθαι, ὡς περὶ ἐν τοῖς ἀνθρώποις ἀμφοτέρων τῆς ὁσφραντῆς, τε τοῖς τῆς ἐτέρων μό-
νον ὑπάρχουσα ἡ αἰσθησις.

75 Cæteris autem quæ pulmone prædita sunt, per respirationem alterius generis sensum natura tribuit, ne duo AEstheteria faceret: sufficit nanque illis ita spirantibus, quemadmodum hominibus vtrorumque odorabilium, ita eis alterius solummodo sensum ineffe. D

Ne ea quæ hîc Aristoteles docet vel καθόλου non esse fateri cum aliis cogamur, vel in multas absurditates incidamus, hæc nobis verba in hunc modum cum superioribus coniungenda, atque simpliciter explicanda videntur. Hominis quidem proprium est, odoris per se genus, Brutorum verò magis alterum: verùm Bruta non vnus generis sunt, etenim quædam pulmonem habent

A bent, quædam ipso carent de his infra, nunc de illis. Ea certè per eandem spirationem, eundemque ferè modum quo homines, non per diuersum instrumentum odorem sibi conuenientem, percipiunt. Quorum siquidem duo, id est diuersa instrumenta pro re hac in hominibus & brutis faceret, cum vnũ sufficiat: per eandem namque spirationem alterum odorem brutà apprehendunt per quam homines vtrumque. Hęc explanatio præterquã quòd vera est, aperit quoque nobis viam ad contextum sequentem. Collige præterea ex Arist. animalium odorantium gradus omnes, quos vt proponeret, atque in nonnullis prosequeretur, hæc fortasse voluit interponere. Annotes item cum Alex. Æsthererii nomen hîc latius vsurpatum. In Græco exemplari, verba illa (ὅτι τὸ ἀναπνεῖν) à præcedentibus non seiunguntur. Thomam in hoc sequuti, veluti seiuncta sumus interpretati, & sanè commodius quàm alii.

B Ταῦτ' ἢ μὴ ἀναπνεῖν, ὅτι μὲν ἔχει αἰσθῆσιν τοῦ ὀσφραντοῦ, φανερόν. καὶ γὰρ ἰχθύες καὶ τὰ ἄλλα ἐντόμων γένεωσιν, ἀκριβῶς καὶ πόρρωθεν αἰσθάνεται, ὅτι τὸ θρεπτικὸν εἶδησιν ὀσμῆς, ἀπέχοντα πολὺ τὸ οἰκίας τροφῆς, οἷον αἱ τε μέλιττα κοίσι παρὰ τὸ μέλι, καὶ τὰ μακρῶν μυρμηκῶν γένεωσιν, οὐδὲ καλεῖσιν τινὲς σκνίπας, καὶ τὰ θαλαττῶν αἱ πορφύραι, καὶ πολλὰ ἄλλα τῶν αἰσθῆσιν τοῦ ζώου, ὅξενος αἰσθάνεται τὴν τροφῆς ὅτι τὴν ὀσμῆς ὅτι τὴν ὀσμῆς.

76 **C** Quæ verò non spirant, olfactilis etiam sensum habere, constat. Etenim pisces, & omne insectorum genus, exactè & à lóginquo sentiunt, propter alticem odoris speciem: Cùm etiam lóge à familiari nutrimento absint, veluti & apes, quòd ad mel efficiunt, & genus quoddam magnarũ fornicarum quas nonnulli scnipas appellant. Præterea ex Marinis Purpuræ, & multa alia huiuscemodi animantia propter odorem, acutè escã sentiunt.

D Occasione eorũ quæ superius de piscibus, de ostreaceisq; quibusdã loquutus erat, necnon eorum quæ proximè ad animalium odorantium gradus explicandos attulerat, ad animalia illa tractanda transit, quæ absque spiratione odorant. Res omnibus modis digna quæ hîc saltem attingeretur. Perspicua verò sunt omnia quæ tradit: probant siquidem omnia pisces, insecta, ostreacea aliãque huiusmodi quòd ad τὸ ὄπι odoramenta atque acutè etiam sentire. In exemplis (ἐντόμων γένος) Animalia illa intelligit quòrum corpus incifuris præcingitur, aut ea parte tantum quæ ad ventrem aut vtraque, nempe tam quæ ad vētũ quàm quæ ad dorsum attinet, nec osseum quicquam discretum aut carneũ, sed quid inter hæc ipsa mediũ continent, quippe quæ corpore duro, intus pariter atque foris constent, & (paucis tamen exceptis) diuisa diuullaque viuere possunt: si præfertim cum pectore, aut caput, aut alius, (quæ tres communes partes in illis perspicue sunt) remaneat. Eiusmodi vocam⁹ apes, crabrones, vespas, de quibus Arist. in priori de hist. animalium cap. 1. & in 4. eiusdem tract. capite primo, 4. 9 & 8. vbi idem quod in hoc contextu reperit, Insecta nempe omnia tam pennas habentia, quam iis destituta sensum olfactus obtinuisse. (Veluti & apes quod ad mel). Aliqui ita accipiunt: Apes moueri nõ ad mel, quãdo quidem ipso non nutriantur, sed ad flores ex quibus depastis mel pariunt. Sed si hæc retineamus inferenda erit vis Aristotelicis verbis. Præterea in 4. de hist. animalium capite octauo disertè affirmatur, apes mel ipsum procul sentire.

Quare verius affirmandum est, apes ad mel ipsum moueri, non quod ipse euomunt, sed quod ex aere decedit, & maxime siderum exhortu: vnde in prima aurora folia plantarum melle roscida inueniuntur. De huius natura variae extiterunt sententiae: Illud constat, mel hoc primum terrae halitu infectum, mox e frondibus ab apibus epotum, tandem in luterulos suorū alucariorum repositum, ad haec, succo florum corruptum, quasi sordescens, formam illam mellis quam videmus recipere. Haec Plin. lib. x i. cap. 6, & 12. (Et genus quoddam magnarum formicarum) Vatab. censet esse genus illud culicum quod Mulionū appellatur, apibus infestum, de quibus Plin. eodem in libro capite 18. Sed errat interpretis iste, cum hic de genere non culico, sed formicarū non paruarum sed magnarum sermo sit. Galenus libro nono De simplicibus quoddam animal esse ait, quod in vermiculorum genere ponit, culicibus simile, & vitium oculos erodens: Ob similitudinem paruitatis istorum animalium, gen^o hoc formicarū, (cnibas appellatas esse nonnulli asserūt. Verum in hos idem quod in interpretem argumentum conuenit: hic siquidem magnarum non paruarum formicarum mentio sit. Vt cunque verò sit, Aristoteles in quarto de historia animalium, capite primo, formicarum quarundam pennas habentium meminit: perspicuae sunt istae omnibus, & non mediocris quantitatis. Plinius libro vndecimo, capite trigesimo primo, Indicarum septentrionalium formicarum volantium mentionem facit. quas odore multum vigere prodit. Alii in Indiae occidentalis prouincia quadam, formicas scarabeorum magnitudine reperiri tradunt. (Purpuræ) de hac Arist. libro octauo de hist. ani. capite secundo & Plinius libro nono capite trigesimo sexto & pluribus aliis sequentibus, copiosè. Colligendum: pisces olfacere non tamen quia respirent, sed quia cum aqua simul odores capiant, capiunt autem non quia pertrahant, sed quia aqua vsque ad olfactus illorum organum ducat odores, ibique persistens sensationem producat: Ita de aere dico, respectu eorū quae non respirant & in aere degunt.

Ὅτι τὸ αἰσθάνεσθαι, οὐχ ὁμοίως φανερόν. Διὸ καὶ ἀπορήσειέ τις, τίνοι αἰσθάνονται τῶν ὀσμῶν, εἴπερ ἀναπνεύσει μὲν, γίνεσθαι τῶν ὀσμῶν μοναχῶς. Τούτῳ γὰρ φαίνεται ἐπὶ τῆς ἀναπνεύσεως συμβαῖνον πάντων, ἐκείνων δὲ οὐδὲν ἀναπνεῖ. αἰσθάνεται μὲν γὰρ, εἴ μή τις ἄλλῃ τὰς πέντε αἰσθήσεις ἕτερα. Τούτῳ δὲ ἀδωμάτων τοῦ γὰρ ὀσφραντοῦ, ὀσφρησις, ἐκείνων δὲ τούτων αἰσθάνονται, ἀλλ' ἐπὶ αὐτῶν ἴσως τρόπων. ἀλλὰ τίς μὲν ἀναπνεύσει τῶν ὀσμών ἀφαρῆς τῶν πικρῶν, ὡς περὶ ὀσμῶν. διὸ οὐκ αἰσθάνεται μὴ ἀναπνεύσει. Τίς δὲ μὴ ἀναπνεύσει ἀφήρηται τούτῳ, καθάπερ ἐπὶ τῆς ὀφθαλμῶν, τῶν μὲν ἔχει βλέφαρα τῆς ζώων, ὧν μὴ ἀνακαλυφθέντων ἐδωμάται ὄραν. τῶν δὲ σκληροφθαλμῶν, οὐκ ἔχει. διὸ περὶ προσδεῖται οὐδενὸς τῶν ἀνακαλύψοντων, ἀλλ' ὄρα ἐκ τῶν δωματῶν ὄραν αὐτῶν ὄρα.

77

Verum qua parte sentiāt nō æquè perspicuū est, Quapropter dubitabit sanè aliquis, quonā odores sentiāt. Siquidē spirantibus vno tantum modo odorare accidit, quod quidē in omnibus quae spirāt, apparet. Atqui illorū nullū spirat, sentiunt tamen. Nisi quis alius forā præter quinque sensus adsit, quod quidē esse nequit. Nāque odorabilis sensus, est ipse olfactus, illa vero hoc sentiūt, sed fortasse non eodē modo, verum in spirantibus, spiritus aufert quod superimpositū est quasi operculū quoddā,

qua-

A quare hæc cum non spirant, odorem quoque non sentiunt. In iis verò quæ spiratione carent, ablatum est hoc: Quemadmodum in oculis: quædam animantia palpebras habent, quibus non diductis cernere nequeunt: quæ verò duros obtinuerunt oculos, palpebris carent: quare nullo egēt diducente, sed cernunt statim, cum primùm videndi facultas sibi non impeditur.

B Quemadmodum perspicuum est, pisces & insecta odores percipere, ita non satis notum quam sui parte, aut quo instrumento hoc munere fungantur. Exoritur itaque pro re hac quæstio, quæ ex verbis Thomæ in hunc modum commodè proponi atque intelligi potest. Quæritur olfactu & spiratione animalia istiusmodi odores percipiant, an potius aliquo alio sensu, ab omnibus aliis quinque sensibus discrepante. Videtur sanè hoc argumentum cõcludere sexto id eos efficere sensu. Animalia istiusmodi, dum odores sentiunt diuerso afficiuntur modo, quàm dum quamuis aliam sensationem exercent, ergo alicuius alium sensum præter quinque ad id munus, adhibent. Assumptio nota est, quòd ad quatuor. Quòd verò ad olfactum probatur, quia olfactus spiratione efficitur, qua carent animalia ista, vt superius fuit ostensum. Consequutio probatur, quandoquidem sentire est pati: ex quo diuersus sentiendi modus diuersam quoque patiendi rationem constituit, quæ itè diuersam patiendi facultatem indicat: Confirmatur à simili: diuersus siquidem agendi modus: diuersitatem agentis causæ demonstrat, cum a calore vehementiori, calefactio vehemètor oriatur. Huic tamè sententiæ repugnat argumentatio Arist. quæ ita habet. Vbi idem sensibile, ibi idem quoque sensus est, In ista piscium atque insectorum sensatione, idem sensibile adest, nempe odor, ergo. Propositio patet, si facultates ratione diuersitatis obiectorum inuicem se iungi verum sit: Assumptio item perspicua: Vt quæstionem profliget Aristoteles, tandem ait. Eodem quidem sensu cuncta animantia odores capere, vt posterior argumentatio colligebat, non tamen eodem prorsus modo. Quam diuersitatem in primis explicat, mox perspicua similitudine confirmat. Verum priori argumento satisfaciendum. Dicamus ergo, operationes quidem específicas atque essentialiter diuersas facultatem quoque diuersam indicare, (huiusmodi sunt puta videndi, audiendique actio) At illas quæ accidente quodam tantummodo differunt, nullam essentialem diuersitatem indicare: quod confirmatione ipsa adducta planum fiet: caliditas siquidem intensior non est aliquid ἄλλο, sed quid ἄλλοθεν à minus intensa, quod item de calefactionibus intelligendum est: (Spiritus aufert quod superimpositum est). Explicatur diuersitas modi olfaciendi. In respirantibus nanque natura boni consulens, olfactus organum ad opertum posuit, in aliis verò detectum. Hinc fit, vt nisi per aeris inspirati motum operculum illud attollatur, illa nunquam cõmodè aut exquisitè odores perceptura sint: omninò igitur egēt spiratione. Quæ autè huiusmodi impedimèto sunt destituta, nullum huiusmodi adiumentum ad odores capiendos sibi suppeditari postulant. In oculis animantium eadè ratio nature, animaduertitur. Quæ nanque molliores & humidiores obtinuerunt oculos, palpebras tanquam pro operimento sunt assequuta, vt quæ inciderent, iis prohibere possent. Hic illarum est vsus. Quocirca & homo & animalia viuipara, geminam habent, & coniuere vtraque solent: ouipara vero quadrupeda, & aues (nonnullis exceptis) vnicam qua coniuent, nempe inferiori. Quæ verò oculos præduros habent vt pisces, insecta, & crustata animantia, palpebris carent, vsu siquidem earum destituuntur. Hinc fit, vt (verbi gratia) Homo si cernere velit palpebras

prius amoueat: piscis autem cum primùm suã videndi facultas libera est, & nihil impediente absque eiusmodi detectione, cernit. Sed quæret aliquis, quòdnam sit illud *πρωτα* quod in naribus hominum natura posuit: Mox obii-
 ciet, Naturam fuisse iniustam, quòd Animãtia perfectiora pluribus auxiliis ad
 sua munera obeũda egere voluerit, quàm imperfecta: Quinimo quàm paucis
 indigere, perfectionis est argumentũ: pisces ergo hominib⁹ erũt perfectiores.
 Hac ratione Diogenes Deum beatissimũ vocat, quòd nullis prorsus indigeat,
 & homines illos propius ad Dei maiestatem accedere, qui eam vitam degunt,
 quæ paucioribus ad se tuendam egeat. Imò hac ipsa ratione solemus nos ex
 sententia Aristotelis asserere. Mentem contemplãdo beatiorẽ esse, & præ-
 stantiorẽ voluptatẽ haurire, quàm virtutis officia, perfectẽ præstãdo ex-
 æquãdoque. Tunc siquidem paucis externis rebus eget: At cum ciuilibus ne-
 gociis est implicata, diuitiã, opes amplã, gloria atque authoritas accedant
 necesse est. Verũm (quod magis ad nostrum propositum spectat) Aristoteles
 ipse syllogismum perfectum statuit eum, qui nullo prorsus extrinseco adiu-
 mento sumpto eget, vt suã consequentiã necessitas eluceat. Quæsito satisfi-
 ciendum est (omissis quæ nonnulli ad Galeni mentem pro re hac afferũt) ver-
 bis Aristotelis, in priori de historia anim. cap. 11. vbi monet, Mobiles nares
 esse, voluisse naturam: constringi nempe, nec non dilatari. Quare, id certẽ pro
 operculo in præsentia erit intelligendum quod spirando mouetur: nempe
 Narium alã, quibus quasi integumentis, nares id est viã ipsã, spiritus & odoris
 occultantur. Depressã verò admodum sunt istiusmodi alã, vt internas partes,
 nempe verum olfactus organum rectius tueri valeãt: Quapropter attractione
 ipsa eleuantur, vt aditus commodior spiritui odoribusque pateat. Obiectio ita
 tollitur: Non omnem indigentiam, imperfectionem indicare, sed quæ aut
 ab æquali aut à minori facultate, ceteris tamen semper paribus, proficiscitur:
 Pluribus instrumentis eget Mens, quàm sentiens anima, quocirca humano
 corpori illa coniungitur, non bruto. Nullus tamen Animam sentientem in-
 telligenti præstare affirmabit. Hominis temperatio iustissima est, quapropter
 sensus habet perfectissimos, id est, exactissimẽ species quas percipiunt iudi-
 cantes ac discernentes, Æstheteriãque admodum temperata, pluribus ergo
 instrumentis ad hæc conferentibus egere potuit. Quapropter quãuis natu-
 ra spirationem, per se & primò olfactui conferre voluisset: non tamen ex hoc
 imperfectionem vllam concludere liceret: imò, excellentioris facultatis, &
 temperationis instrumentorum argumentum, esset eliciendum. Quare ad
 Diogenem, sat sit illud sapientis responsum, Si paucis egere summa sit bea-
 titas, beatiores certẽ pisces, & ranas, hominibus esse iudicandas. Deum
 verò ita egere omnibus non potuit agnoscere, vt omnia tamen simul ha-
 beat, nulloque prorsus careat. De felicitate Mentis quid dicamus in prom-
 ptu est. Non enim contemplatio, vitæ ciuili ob eam maximẽ causam præ-
 stat: sed quoniam hac ipsa simplicibus & puris mentibus, nos simillimi red-
 dimur. In illis nanque cum nullæ doloris, nullæ libidinis faces admoue-
 antur, nulli incerti casus existant, nec temperantiã, nec fortitudini, nec
 prudentiã locus relinquitur: solum seipsas Deumque effectorem suum in-
 tuentes vitam usquequaque iucundissimam degunt. Præterea non ser-
 uantur in comparatione cetera paria, quandoquidem, Mens contemplan-
 do secum quasi viuere dicitur: cum verò ex virtute agere vult, à seipsa
 recedit, atque appetitum sibi comitem, corpusque adiungit. De Syllo-
 gismi item similitudine, quid dicamus non est obscurum, eadem siqui-
 dem

A dem vis est, nempe necessariò colligendi: Quarè syllogismus qui idem absq; A auxilio valeat, quod alter non nisi extrinseco adhibito auxilio queat efficere, sanè perfectior erit habendus.

Ὁμοίως ἢ καὶ τῶν ἄλλων ζῶων ὁτιοῦν οὐδὲν δυσχεραίνει τῶν κατ' αὐτὰ δυσωδιῶν πῶ ὁσμῶν, ἀν μὴ τι τύχη φαρτικὸν ᾖ. ὑπὸ τούτων ἢ ὁμοίως φέρεται, κατὰ μέρος καὶ οἱ ἄνθρωποι ὑπὸ τῆς τῶν ἀνθρώπων ἀτιμίδος καρβαροῦσι ἔφθίρονται πολλαίς, οὕτως ὑπὸ τῆς θείας θυάμεως καὶ τῶν ἀσφαλτωδῶν φέρεται τὰλλα ζῶα, καὶ φύγει δὲ τὸ κατ' αὐτὰ αὐτῆς ἢ κατ' αὐτὰ θυσωδίας οὐδὲν φροντίζουσι. καὶ τοὶ πολλὰ φύσιν, θυσωδεῖς ἔχου τὰς ὁσμάς, ἀν μὴ τι συμβάλλεται πρὸς τὴν γῶσιν, ἢ τῶν ἐδωδῶν αὐτοῖς.

78 Eodem quoque modo, nullum ex aliis animantibus, ea auerfatur, quæ per se graueolentia odora sunt, nisi fortè quid adsit, quod interitum illi possit afferre. Ab huiusmodi nanq; ita interitū recipere queunt, B veluti homines à carbonum halitu grauedinem trahunt, & plærunque etiam abolentur: Sic à vi sulphuris & bituminosorum alia animalia interimuntur, atque ob passionem, fugiunt illam: de ipsa verò per se odoris foeditate nil curant, (quanquam multæ ex stirpibus odores foetidos habeant) nisi quid ad gustum escamve illorum intersit.

Abolutis illis quæ sibi declaranda proposuit, de duplici nempe odoris specie, vt planiora omnia maneāt, scrupulum, qui restare videbatur, è medio tollit. Qui fieri nanque potest (dicit quis) vt odores per se ab homine tantum recipi dicamus, cum cætera quoq; animantia tetros odores fugere atque ab iisdem abhorreere planum sit? Et de spirantibus quidem non dubium est: de aliis verò ex quarto de hist. anim. cap. 8. satis constat. Aristoteles respondens, statuit, Animalia ista, foetidos odores per se non recipere aut declinare, sed quatenus aliquid in odores habent, quod illorum naturam lædere, aut corrumpere queat: idem enim illis æque atque hominibus accidere, vt nimirum ab odoribus quibusdam male affici, atque interimi quoque possint. Si hæc interpretationem, quæ meo quidè iudicio verissima & simplicissima est sequamur, neq; vim verbis Aristot. vllam inferre cum Thoma, neq; altiùs quàm par sit, scopi huiusce contextus rationem repetere nobis cum Alexandro cogemur. Institutum verò suum probat Aristoteles duplici ratione: vna à conuenientia, altera ab effectu sumpta. Omnia singillatim sunt expendenda. (Eodem quoque modo). quem scilicet de odoribus per se suauibus, respectu brutorum proposuimus. (Nisi forte quid adsit). Vt odores per se suaues, non sub ratione odoris, sed nidoris à brutis percipiuntur (veluti de piscibus in speluncis latèntibus, & Anguilla affirmat Aristot.) ita foetidos fugiunt, sub ratione nociturorū. Indicio est, quòd non omnia graueolentia fugiant, siquidem multa sint quibus bruta delectentur, vt stercus salpæ. de qua Aristot. loco citato, & Plin. lib. 9. ca. 18. (Ab huiusmodi nanque). Sit hæc secunda contextus pars, in qua institutum conuenientia quadam probatur. Nam & homo à fumo carbonum læditur, præsertim si is à carbonibus humidioribus necdū bene exiccatis attollatur: obstruit enim crassitie sua spiritus vias, & caput replet: quo fit vt nullus per spirationem relinquatur locus, & caput, multo eoque acuto halitu (calidus siquidem & siccus est) infarctum, vehementi dolore statim afficiatur. Brutis idem accidit. Pro qua re animaduertatur: Non corrumpi animalia illa vi sulphuris

aut aliorum foetidorum tanquam ab odore quodam excedēte : hoc siquidem modo corporaliter in corpus ageret formalis qualitas & spiritualis : præterea ab excellēti olfactili non modò ratio ipsa & sui Æsthererii sensusque proportio destrueretur : verùm & totum ipsum animal : quod fieri posse negat Arist. in tertio de anim. cont. 67. hoc namque tactilium excedētium solūmodo proprium esse affirmat. Intelligendum ergo est, odores hos animalia corrumpere per accidens, quia nempe cum illis qualitas aliqua tactilis deferatur, qua non modò olfactus, sed & cerebrum nec non organa vitæ lædantur : (atque ob passionem) cum primùm malè se affici ab eiusmodi odoramentis bruta sentiunt, fugiunt, vt ea declinent quæ sibi nocitura videantur. (De ipsa vero per se). Postrema pars, vbi repetitur quod dictum est, noua que confirmatio innuitur. Multi (inquit Aristoteles) foetidi herbarum odores per se sunt, à quibus tamen non sibi bruta cauent, imò eas depascuntur, atque inter ipsas assidue manēt : quod certè argumento est, odores illos aut herbas malè olentes brutis nullæ curæ vnquam esse, nisi quatenus aliquid ad sua esculenta συμβάλλονται, id est, quatenus foetidus illarum odor aliquid gustui illorum inimicum, alimentumque perturbans secū adfert : tūc siquidem ab ipsis sibi cauēt, veluti & antea ipsa τὰ πάθη, alia noxia fugere declaratum est. Vt cunque Leonicus dicat, & Alexandri Interpres transferat, mihi ista explicatio valde arridet. Dubitat Alexander, quomodo hæc que proximè fuerunt explicata non repugnent iis quæ superius de imbecillitate sensus olfactus in homine loquuti sumus. Quis fieri nanque potest, vt olfactum illum imbecilliolem dicamus, qui vtrumque odorum generis, illum acutiorem qui vnum tantum capit : adde odores per se, ab homine sentiri, à brutis qui per accidens vocantur. Respondet Alexander, non idcirco sequi, hominem acutius olfacere, quia plura olfaciat : comparisonem item in iis in quibus vtraque pars conuenit locum habere : addamus nos, vtraque odoris speciem, æque verum odorē dici, cum eodem prorsus modo vtraque oriatur, licet hæc per se, illa per accidens delectabilis appeletur, quod certè ad ipsorum naturam nihil addit. Hæc Alexandri à nonnullis reprehenduntur : sed sanè iniuria : pro qua re tota, ea quæ superius diximus recolantur.

Εἶποι δ' ἡ αἰσθησις ἢ τὰ ὀσφραίνεσθαι, ὡς ἔτι τῶν οὐσῶν τῆς αἰσθήσεως, καὶ τὴν ἀριθμοῦ ἔχοντα μέσον τὰ ὡς ἔτι, καὶ αὐτὴ μέση ἐστὶ τῆς τε ἀσπικῶν, οἷον ἀφῆς καὶ γούσεως, καὶ τῆς δὲ ἄλλης αἰσθητικῶν, οἷον ὀφθαλμοῦ καὶ ἀκοῆς. διὸ καὶ τὸ ὀσφραντὸν, τῆς θρωπικῶν ὡς ἀπὸ τῆς αἰσθητικῆς. αὐτὰ δ' ἐν τῷ αὐτῷ γίνεσθαι, καὶ τῷ ἀκουστικῷ καὶ τῷ ὀρατικῷ. διὸ καὶ ἐν ἀέρι καὶ ὕδατι ὀσφραίνονται, ὡς ἐστὶ τὸ ὀσφραντὸν, κοινὸν τι τούτων ἀμφοτέρων, ὃ ἐστὶ τῶν ἀσπικῶν ἀρχαί, ἐστὶ τῶν ἀκουστικῶν ὡς ἔτι καὶ ὀφθαλμοῦ. διὸ καὶ διλόγως παρεκκασαί ξηρότητος ἐν ὑγρῷ καὶ χυτῷ, οἷον βαφῆ τις ἐστὶ καὶ πλύσις.

79 Videtur autem olfactus, cum impares numero sensus existant, numerusque impar medium habeat, medius esse cum tactilium nempe tactus & gustus, tum eorum qui per alia sentiunt, vt visus & auditus. Quapropter olfactile alentium passio aliqua est, hæc verò in eodem genere sunt. Et audibilibium & visibilibium quoque, quocirca tam in aere quam in aqua odorantur. Quam etiam ob causam olfactile, est vtrique generi quoddam commune, vtpote quod tactili, audibili, & τῷ ὀσφραίνεσθαι insit, atque hinc intelligitur, meritò odorem, veluti tincturam, & ablutionem quandam siccitati in humido, & fusili, assimilatum fuisse.

Haec-

A Haftenus Aristoteles de natura atque ortu odorum; nunc obiter ordinem & locum quem olfactus respectu aliorum sensuum obtinuerit, vult declarare. Occasio, ni fallor, inde sumpta est, quòd Antiqui in eo valde laborare visi sint: quapropter cum quinque sensus ad elementa reuocare cuperent, vnicuique ex aliis quatuor suum elementum tribuebant, de elemēto verò sensus, huiusce nempe olfactus, mirum in modū satagebāt. Hunc verò locum seu ordinem ab olfactilium natura sumit, quæ fortasse causa sola est, vt tractationem hanc ad hunc locum distulerit, quæ alioquin superius cum de æstheteriis sermo esset, absolueda videbatur. Adde, non magis hîc olfactum, quàm olfactilia ipsa disponi. Sed animaduertenda est Philosphi ratio à numeris sumpta; quæ in primis verbis contextus posita, in hunc modum cōmodè proferri potest. Vbicunque numerus impar datur, ibidem numerū inter extremos medium reperiri necesse est: In sensibus Animalis est & numerus impar, ergo in sensibus quendam medium inter extremos est reperire. Maior propositio nota est ex definitione numeri imparis: à Boetio in priori vol. suæ arithm. cap. 3, & 14. in hunc modum proposita: Numerus impar est, quem nullus in æqualia diuidit, quin vnum medium non intercitat. Eodem recidit Pythagorica definitio, vt ibidem cap. 4. constat. & ea quæ ab Euclide initio noni suorum elem. libri proponitur. Minor ex enumeratione sensuum in secundo de anim. à cont. 66. vsque ad 128. exposita ac declarata: quo etiam in loco sensus quinque esse, neque plures vel pauciores dari demonstratur. Numerum verò quinarium imparem esse atque ex illorum imparium ordine qui primi atque incompositi ab Arithmeticis appellantur, sat notum est. Hoc ita constituto, res ad olfactum restringenda est hoc modo: Olfactilia sunt media inter cætera sensilia, ergo & olfactus inter reliquos sensus medius statuendus est. Consequutio valet, quandoquidem eadem proportio est vnus relati ad sua ὁμογενῶν, quæ alterius correlati ad ea item quæ sui generis sunt. Olfactilia autē media esse eo declaratur, quòd de natura cæterorum omnium sensilium participēt. Nota est vis consequutionis ex iis quæ Auer. quarto cæli. com. 26. & tertio eiusdem tract. 67. de essentia elementorum annotauit. Participant autem olfactilia de tactili, audibili, & pellucido. Quandoquidem odor sit saporis condimentum: imò qualitas ex mistione sicci lapidi cum humido nascens. saporem verò quoddam esse tactile nemo est qui inficietur: quæ certè de eo potissimū odore sunt accipienda, qui nutrimentum respicit, & per accidens delectabilis appellatur. Quinimò odorabile passio ἢ ἐρεπτικὸν dicitur: nutrientia verò nempe alimenta ipsa, in eodem genere cum tactilibus reponuntur. Gustatile siquidem, quod ob nutritionem seu alimenta datum est (vt paulò antè exposuimus) ad tactile reuocatur, conuenit etiam cum audibili & visili, in medio: siquidem extrinseco medio, nempe aere & aqua, veluti colores & soni moueatur atque percipiatur. Sed quid pluribus? ortus odorum antea expositus & declaratus hanc nobis ἀναλογίαν demonstrare potest. Dictum est siquidem odorem assimilari ablutioni sicci lapidi in humido: ratione ergo sicci lapidi cum gustatili tactilique conuenit: ratione autem humidi abluentis & quasi abstergentis (quod humidum aeris & aquæ qualitas est) cum sono & colore, qui per aerem & aquam deferuntur. Quæ de olfactili dicuntur ad olfactum erunt accommodanda. Vt tandem dicamus cum Aristorele olfactum medium esse inter tactum & gustum, qui intrinseco medio vtuntur, item que inter Auditum & Visum, qui δι' ἄλλο, id est, per extrinsecum medium sentiūt. (ταῦτα ἔστιν τῶν αὐτῶν γένει). Verba ista sunt cum præcedentibus connectenda, nō cum subsequētibz vt omnia exemplaria habent. Alioquin obscuriorem atque

vix explicabilē interpretationem adhibere necesse erit. Quæ etiam sequuntur ita sunt connectēda, τὸ ἀκουσθὲν ἢ καὶ τοῦ ὄσφραστοῦ, διὸ καὶ ἐν ἀέρι καὶ ὑδατι ὁσμῶνται. Hoc modo plana sunt omnia & optimè cohærent. Odor, inquit, est passio alimentorum, quæ in eodem genere conueniunt, ad tactum siquidem & Gustum reuocantur: qua etiam ratione (vt Thomas rectè monet) odor per medium internū fieri dici potest. Est quoq; passio visibilis & ἀκουσθὲν, quatenus odor in aere & aqua quæ media extrinseca sunt, efficitur. (ὁ καὶ τῶ ἀπὸ τῶ ὑπάρχοντι τῶ ἀκουσθὲν καὶ ὄσφρασει). Ad tactile reducitur gustatile: nulli igitur mirum, si tactilis solūmodo meminerit, loco autem visibilis τὸ ὄσφραστον nominauit, vt monet Alexander, quia colorem non nisi simul cum actu pellucido cernere queamus. Adde ipsum διαφανὲς in definitione odoris, quanuis improprie, non sine tamen aliqua vi aut significatione fuisse positū. (ἐν ὑγρῶ καὶ χυτῶ). Rectè Thomas admonet Aristotelem per humidum, aquam: per fusile, aerem, quorum vtrorumque ablutio in sicco facta odor est, innuere voluisse. (παρείκασται). Non enim proprie odor ablutio est, sed quasi per abluitionem aeris & aquæ efficitur.

80 Πῶς μὲν οὖν εἶδη δεῖ λέγειν, καὶ πῶς οὐ δεῖ, τὸ ὄσφραστον, ἐπι τοσοῦτον εἰρηδῶ.
 Qua igitur ratione species odorabilis statuere oporteat, qua item non, hactenus expositum sit.

Species duas odorum esse ostensum est, vnam per se: alteram per accidens: Ex quo illud patet quod supra Aristoteles declarare instituit, nempe quomodo odorum species propriae, atque peculiare seorsim existerent, quomodo item non. Odor siquidem priori modo sumptus, habet quidem species, sed ita vt non habere videatur, cum ratione nutrimenti tantum illas obtinuerit. Qua in re malè sentiunt ii qui sequentes Alexandri posteriorem interpretationem (geminam enim affert) putant, odores hos à speciebus saporis iuxta quas distribuuntur, specie non esse distinctos. Hoc siquidē falsum est, quandoquidem qualiscunque sit odor, semper à sapore sciungitur. Hoc vel eo maximè patet, quod à diuerso sensu per se iudicetur. Alterum verò odoris genus, quod per se suauitatem atq; delectationem cōtinet, quanuis quantum ad remotas suas differentias & proprietates à re sapida oriri dicatur: per se tamen species habet, saporem nullum, nullumque nutrimentum respicientes. Hoc nulli Aristoteles negauit, aut negare potuit, licet peculiare istas odorum per se differentias non expresserit, propriaque illis indita nomina non assignauerit. Cur autem hæc omitere voluerit vix dicere possumus, nisi, quia hominem inter perfecta maximè animantia pessimè odorare, nec nisi iucundum & grauem odorem cognoscere, existimari. Rationem hanc alioquin à veteribus prætermittam atque intentatam profus, recentiores & nostræ tempestatis homines nonnulli, tractare voluerunt. Quibus sanè gratiæ quidem agenda sunt: interea tamen, quæ tradiderūt vt alicui fortasse admirabilia videri possunt, ita non omnia tanquam verissima probanda esse censeo. Sed de his aliàs. Verum ex iis quæ diximus perspicuum est, priorem Alexandri interpretationem esse reiiciendam.

Ὅτι ἡ λέξις τινος τῆς Πυθαγορείων, οὐκ ἔστιν ἔυλογον. τρέφεται γὰρ φασιν ἕνα ζῷον τῶν ὀσμάων: πρῶτον μὲν γὰρ ὁρῶμεν ὅτι τὴν τροφήν δεῖ εἶναι σώματος. καὶ γὰρ τὰ τρέφόμενα οὐκ ἀπὸ λαβῆς. διὸ καὶ περὶ τῶν μέρων γίνεται τῆ τροφῆς, ἢ ἐν αὐτοῖς, ἢ ἐξω, ἀπὸ τῶν φύσιν. Ἐτι ἡ οὐδὲ τὸ ὑδρὸς εἰσέρχεται αὐτῷ μόνον ἀμικτον ὄν, τρέφειν. σωματῶδες γὰρ τι εἶναι δεῖ τῶν συσπόμενων. ἐτι πολλὸν ἢ τὸν ἄλογον τὸν ἀέρα σωματοῦσθαι. πρὸς ἡ τούτοις ὅτι πᾶσιν ὄσφραστον τῶν

A *Τῶν ζῴων τὸ πρῶτον δεκτικὸς τῆ τροφῆς, ὃς εἰ ἔλκον λαμβάνει τὸ σῶμα. Τῷ δὲ ὄσφραντῷ, ἐν τῇ κεφαλῇ τὸ αἰσθητήριον, καὶ μετὰ πνευματώδεις εἰσέρχεται ἀναθυμιάσεις, ὡς εἰς τὸν ἀναπνεύσιμὸν ἀνβαδίζουσι τὸ σῶμα.*

81 Quod autem Pythagoræi quidam affirmât: Animalia nempe quædam, odoribus pasci, ratione caret. Primum quia scimus cibum compositum esse oportere, quandoquidem quæ aluntur simplicia minimè sint, idcircoque alimenti excrementa gignantur, vel intus in ipsis nutritis: vel extra vt in plantis. Mox aqua ipsa sola & nulli commixta alere non solet, quod enim aliquid constitutum est, corpulentum quiddam esse oportet. Atqui aerem fieri corpulentum, multo magis à ratione alienum est. Adhæc cunctis animantibus, locus alimenti capax tributus est, ex quo pertrahens sumit corpus. Æstheterium autem olfactus in capite est: odorque cū spirabili halitu ingreditur, vt ad spirationis locū peruenire queat.

Alexander seriem huic contextui assignare contempsit. Leonicus dicere quidem hæc de re voluit, nil tamen potuit. Ex Thoma aliquid elicitur, quod ad rem hanc explicandam non nihil valeat. Docuerat antea Philosophus, olfactum esse sensum inter alios medium: obicere quis poterat, ex veterum Pythagoricorum sententiâ, odorem rem esse nutrientem, quocirca olfactum ad sensus nutriti, nempe Gustum & Tactum omninò reuocari oportere. Sed ordinem hunc ni fallor, nos ita rectius expediemus, si dixerimus, Aristotelem quoniam paulò superius monuisset, odorem ἢ ἀπὸ ἀπληκῶν πλάσσειν esse, ne quis hinc arrepta occasione, odorameta ad nutritionem conferre absolute putaret, antequam finem tractationi imponeret, id planius reddere voluisse, veterum

C hac de re sententias refutando. Quæ certè docendi ratio ita est Aristoteli familiaris, vt nulli in eius scriptis exercitato, impræsentia admirationem afferat. Ex hoc nexu scopus patet. Qui tribus absoluitur partibus: In priori, sententiâ Pythagoreorum proponitur: In aliis duabus, duplici ratione refutatur. (Quod autem Pythagorici quidam affirmant). Prima pars, opinionem continens, quam Alexander non modò Pythagoricis, sed quibusdam etiam Medicis, eorum sectatoribus tribuit. Leonicus vt rem hanc extolleret, Plinii historiam affert, ex septimo eius libro cap. 2. Ad extremos (ait Plinius) Indiæ fines ab Oriente, circa fontem Gangis, Astomorum Gens est, sine ore, corpore toto hirta, quæ frondium lanugine vestitur, halitūque solo viuens, quem naribus trahit. Nullus ipsis cibus, nullus potus est, tantum radicem, florūque, & syluestrium malorum quæ secum longiori itinere portat, (ne scilicet olfactus desit) odoribus fruitur & viuit. Hæc certè si vera essent, Pythagoricis cedendum esset, & nullo modo rationes Aristotelis audiendæ: Sed tam ridicula sunt, vt ea proponere ridenda voluisse videatur ipsemet Plinius, qui ea se narraturum esse alicubi præfatur, quibus tamen omnibus ipse suam fidem obstringere nolit. Quæ itaq; de animalibus solo odore viuentibus tradit, simillima iis habenda sunt quæ capite quarto, de mutatione sexuum, nempe maris in sceminam, profert, & eatenus recipienda, quatenus ipse monet. (Primum quia scimus). Secunda pars, hoc argumentum aduersus Veteres continens, Nullum corpus simplex nutrit: Odor est corpus simplex: ergo odor nō nutrit. Propositio ita probatur. Quod nutritur compositum est

(si quidem corpus animatum quatenus animatum, vt ex secundo de ani. cōt. 13. 14. 34. 46. & 49. patet, id propriè est quod alitur: animatum autem ex triplici illa compositione conflatur, quæ in secundo de partib. anim. cap. 1. proposita est). Ergo & quod nutritur. Consequutio valet quia ex iisdem alimur ex quibus constamus, vt persæpe diximus. Assumptio verò argumenti ita inferrius probari videtur, quandoquidem odor qualitas quædam sit, quæ per aerè medium, vt plurimum: vel per aquam recipiatur: quæ aqua aut qui aer odorandi officio attractus minimè alere potest. Patet itaque conclusio. (Idèoque alimèti excrementa gignantur). Non est noua argumentatio, aut à præcedenti disiuncta, sed illius confirmatio. Nutrimentum, inquit, compositum esse debet: argumento est id, quòd in omni animato dum cibus assumptus pro nutritione caloris opera exagitur, partes vtilis fecernuntur, digeruntur & conuertuntur: reliqua quæ animato minùs conuenientia sunt, & ad nutriendum ineptiora, in excrementa abeunt, quæ mox à natura tanquam inutilia per certas quasdã partes expelluntur. Hinc illa quæ Medici de triplici concoctionum specie in animali tradunt. prima, quæ in ventriculo fit, & in intestinis absoluitur, *χλωσις* appellata, cum nempe multiplex & varium alimentum, in quippiam vnus substantiæ candidum, & ptisanæ cremori persimile vertitur. Huius coctionis excrementum est quod Græci *σποχάρμια* vocant: pars nempe crassior atque impurior, fæciliq; æmula, quæ à ventriculo ad superiora, id est, graciliora intestina transit, moxq; in aluum irruit. Secunda coctio dignior quidem priore, sed tempore posterior in iecinore quidem celebratur, in venis autem absoluitur. (*αιματώσις* Græci vocant) cum nempe chylus è ventriculo seu ex intestinis superiorib; per venas mesenterii haustus, in veram sanguinis speciem vertitur: quæ à chylo tum colore, tum substantia differt. Huius concoctionis superuacaneum est, vrina, quæ à iecore & venis in renes, tãdemq; in vesicam profunditur. Item, melancholicus quidam humor ex crassa terrenaque chyli portione, cōcoctionem subterfugiente genitus, quem lien ad se rapit. Postremò flaua bilis, ex calidissima tenuissimaque chyli parte facta, quæ in vesiculam fellis reconditur. Tertia verò coctio quæ finis aliarum est, in partibus singulis fit, non in communem, sed proprium vsum peculiarèmq; commoditatem: cum scilicet sanguis mediis venis, per totum animal distributus, ab vnaquaque parte assumptus, appositus deinde atque adiectus à sua priore natura deficiens, in idoneam alendæ parti substantiam conuertitur. Huius excrementum est sudor, qui est veluti pars serosi humoris ille euecta, tenuiq; bile perfusa, quique per cutis spiracula exhalatur. Hoc commune est: sunt deinceps alia vniciq; parti peculiaris superuacanea: pili & vngues partium solidarum, pulmonis sputa: cerebri, quod per nares & palatum defluit & emungitur, aliarumque partium alia. Quomodo autem in animalibus excrementa intus, in plantis autem extrà ex assumpto alimento procreentur, inferrius paulò cognoscemus. Patet ex his quomodo ex excrementorū istiusmodi secretionem, alimentorū mixtionem & compositionem concludere valeamus. Quæ fieri nanque posset, vt si alimètum acceptum simplex sit, atque eiusdem prorsus rationis, partim digeratur, retineatur, partim verò segregetur atque reiiciatur? (Mox aqua ipsa sola). His in verbis minor propositio probatur. Quod Alexander quoque fatetur, si quis rectè animaduertere velit. Probatio autè hanc vim, ni fallor, habet: a Odor qualitas quædam est spiritualis, quæ tamen, cum aere & aqua hauritur, per ista nanque duo elementa simplicia odor ad nares traicitur, si quidem illorum ablutio est. Tunc igitur petendum erit, An animalia odore nutriantur quatenus odor est, an quatenus cum aqua simul,

- A** mul, vel cum aere deferente recipitur. Primum dici nequit, quandoquidem odor sit qualitas (sensu enim percipitur) proptereaque substantiam nutriendi à calore insito absumptâ refarcire non valeat. Alterum quoque affirmare absurdum est: siquidem aqua est elementum simplex non corpulentum, non constans & solidum (quale alimentum esse debet) multoque minus aer, qui tenuior & fusilior differentiâsque sensiles minus obtinens est. Hic monco, nomine alimenti id designari, quod iam alit seu alere corpus debet, hoc est apponi, adiciique, tunc siquidem constantiam quandam, crassitiemque per digestionem acquisitam, ipsum si parti alendæ similis esse debeat, habere oportet: Ad quæ sanè nûquam aqua vel aer (quicquid Olympiodorus excipiat) perducî poterit. Hæc ex iis quæ superius de ortu saporû diximus, & ex quarto meteorologico, perspicua sunt: quare frustra aliquis vinum aut quid huiusmodi, aduersus hæc Aristotelis verba obiecerit, vinum nanque mixtum est, & humidum, operaque caloris crassescere potest. Sed oritur statim ambiguitas, siquidem Aristoteles, coctionem, passionem humidi esse vbiq; docet. Adde itaque humidum duplex esse, vnum elementi, vt aeris & aquæ, alterum mixti: illud coqui nequit, hoc verò commodè crassescit decoquiturq; (Ad hæc cunctis animantibus). Postrema contextus particula quæ alterum argumētum in Veteres conueniens cōtinet. Id est huiusmodi. Quicquid animal alere potest aut debet, id ingredi debet in locum alimenti capacem à natura institutū in cunctis animalibus, vt ex eo tãquam ex penaria cella omnes corporis animati partes, cibum loco & tempore sibi sumere possent: Atquî odor locum huiusmodi non ingreditur, ergo neque alere potest neque debet. Propositio nota: etenim nihil natura frustra efficit, quod tamen sequeretur, si ventriculus aut hepar digerendi distribuendique nutrimenti gratia in animalibus procreasset, aliquid tamen absque illorum opera, digeri, mutari, distribuique posset. Assumptio probatur in contextu. nanque ventriculus aut hepar in ventre inferiori est, odoris autem Æstheterium in capite, in quod odor, per modum exhalationis genitus, medio aere deferente, qui naturam spiritualem ob sui tenuitatem redolet, per spirationem hausto, ingreditur: vt ad cerebrum, aut ad pulmones quò spiritus extrinsecus adducti conuolant, peruenire queat: qua etiam ratione Galenus assererat vinū inter ea quæ corpora nostra nutriunt esse facillimæ concoctionis, oportere tamen vt per ventriculus, hepar aliaque deinceps membra transeat, si nutrire debeat. Sed oritur hic duplex quæstio, vna, an vera absolute sit enunciatio illa. Nullum simplex nutrire: Altera an quemadmodum in animalibus ita in plantis, Natura locum statuerit ad alimentum recipiendum, concoquendum, distribuendumque præterea verò ad excrementa expellenda destinatū. Prioris quæsti occasio sumitur ex his quæ Aristoteles in sexto de hist. anim. cap. 30, itemque octauo eiusdem tract. cap. 17, de Vrsis, & Hystricibus tandiu latentibus tradit. Etenim cur animalia istiusmodi tandiu latentia viuant, ratio vix reddi posse videtur, nisi ea simplici aere ali affirmemus. Galenus quoque non semel affirmat, spiritum animale per respirationem, id est, per aerem pertractum nutriri. Quibus autoritatibus Olympiodorus in quarto meteor. contextu vigesimo primo, hoc argumento fauere voluit. Simplex mixto aduersatur, ergo simplex & mixtum inuicem agere quibunt. Perspicua esse videtur assumptio, caro siquidem (puta) calida est, aqua frigida. Consequutio patet ex priori de ortu & interitu, contextu 50, & 51, licet in duodecimo metaphysicorum quinquagesimo tertio, huic repugnans sententia proferri videatur. Ex his deinceps sequitur, elementa simplicia

in ea quæ compositam naturam habent, commodè posse conuerti, & ecôtra, vt aqua in vinum, vinumque ipsum in aquam cedit. Repugnâtem tamè huic sententiam, Galenus in libris de elementis, & aliment. fac. persæpe protulit, Alimentum nempe mixtum omninò esse oportere. Quæ in re quàm sibi cum Arist. conueniat ex iis, quæ multoties pro re hac citauimus & explicauimus, liquet. Satisfaciendum est autem iis quæ obiiciuntur, hoc modò, vrsi, Hystri- ces aliq; animalia latentia non aere, sed intrinsicis humoribus crudis, multo collectos tempore nutriri. Indicio est, ea præsertim vrsos eo tempore adeò pinguescere, vt mouere sese non faciliè queant, vt ob eam vel maximè causam latere eos dicas, quò calor insitus vnitus fortiorq; sibi redditus, internam illâ pituitam digerere valeat. Galeni verbis respondemus. Spiritum verè corpus mixtum esse: ex sanguine nanque gignitur, non tamen propriè aere nutriri, sed (vt Medici loquuntur) ἀναζωπυεῖσθαι, id est, refoueri & corroborari, quo nomine persæpe Galen^o nutritionis voce abusus est. Olympiodori verò tela ita primum retundimus: Si mixtum superans simplici nutriri potest, eadem ratione simplex vincēs, mixto ali poterit: quod repugnat Arist. in 2. de anim. cont. 41, & 46. Mox dicamus, diligenter animaduertendum esse, ne nutritionem propriè sumptam cum generatione simpliciter & corruptione cōfundamus: Ita siquidè duo, ope sibi inuicem aduersantium qualitatu efficiuntur: Nutritio verò animæ, quare caro corrumpet quidem aquam, & aqua carnē, veluti & ignis lignum, nunquam tamen hæc illa aut illa hac tanquam in sui substantiâ conuersa, nutrietur. De vino & aqua quid dicamus in promptu est: si nanq; copiosa cum vino aqua permiscetur, mixta quidem per eius minutissimas partes cum vino remanet, in vini tamen substantiam minimè transit: si autè modica, à calore vini in vaporem cōuertitur, qui deinceps resolui atq; euanescere potest. Decipiuntur ergo Reuerēdi Sacrifici Papistæ, qui ita aquam oderunt, vt in suo illo omnium abominationum capite & impurissimo sacrilegio, nempe Missa vocata sibi ipsis inuiti persuadeant, atq; imponant aquam, quam gustare simul cum vino coguntur, in substantiam vini cōuerti. Alia quoq; miracula quæ pro re hac proponi solent, puta de mulieribus, quæ triennium absq; cibo potuq; vixerunt, de homine item qui aere & sole nutrire, aut veluti mēdacia, si naturæ rationem sequi velimus, audiendâ sunt, aut idem de iis quod de vrsibus statuendum erit. Egregia siquidem, volumina illa Plinii physica, sunt, in quibus ista aliq; innumerabilia huiusmodi scripta reperiuntur, tantum tamè quòd ad τὸ ὄν, non quòd ad τὸ δῖον: Nec maiori fortasse laude, nōnulla digna sunt, quæ Arist. in suis illis de hist. de ortu, partibusq; animaliu libris, visa aut audita interferere voluit. Sed ad aliam enodandam quæstionem accedamus. Sic ergo constituimus, in plantis coctiones quidè illas reperiri, nō tamen omnes. Prima enim in ventre terræ à calore ibi cōtento efficitur, quemadmodum Arist. in 2. de partibus, anim. ca. 3. docet. Ideòq; excrementis illis crassioribus primæ concoctionis carent. Cibum nanq; iam digestum & præparatum à terra, suis sumunt radicibus, qui mox pertractus in radicibus iterum cōcoquitur, tandemq; ad medullam, stipitem, ramos transfertur, vbi alteram nempe tertiam patitur concoctionem. Hinc patet quàm facile sit illos cōciliare, qui morosè nimis inuicem altercantur, vt statuant, quænam sit pars vetriculi & oris vicem in plantis gerens. Radices siquidem & oris & venarum munere fungi dici queunt: oris quidem quatenus id primum est in plantis quod alimētum intus primò concoquendum extrinsecus sumit: venarum autem, quatenus iam semel extrà concoctum, secundò intus concoquendum arripiunt. Quibus quoque diuersis rationibus, medullam plantarum cum Vetriculi tum Iocinoris

- A** noris munus præstare dici potest. Superuacua istarum concoctionum, erunt, Gummi à plantis defluentes, corpuscula item quædam cineritia quæ prope illarum radices inueniuntur, nodi tophorum instar obtinētes, cortex, ærugo, foliorum fructuumque lanugo: nam si folia & fructus semenque excrementa appellare volumus, eò magis superuacua triplicis coctionis apparebunt: Sed non sunt ista exactè in plantis exquirenda, cum neque etiam quamvis sui parte radix, alimentum à terra capescet, alicui cõstet: hoc non semel Theophrastus monuit. Imò plantas esurire, sitire, nutriri, pasci, digerere, metaphoricè tantùm dici asseruit aliquando Albertus. Hinc planum reddi potest, quod Aristoteles in contextu docebat, nempe in plantis excrementa extrà effici, in animalibus intus: primæ nanque coctionis superuacanea, non in plantis sed in Terra gignuntur. Quòd si ad omnes coctiones simpliciter hoc referre vellemus, commodè dici posset, in plantis, nullam esse partem quæ vesiculæ felle, aut lienis munere fungatur.

Ὅτι μὴ οὐδ' εἰ συμβαλλεται εἰς τὴν τροφήν τὸ ὄσφραντόν ἢ ὄσφραντόν, δῆλον. ὅτι μὲν τὸ εἰς ὑγίαν καὶ ἐκ τῆς αἰσθήσεως, καὶ ἐκ τῆς εἰρημένης, φανερόν ὡς εἰ ὅπως ὄχι μὲν ἐν τῇ θρεπτικῇ, καὶ πρὸς τὰ τρεφόμενα, τούτ' εἰς πρὸς ὑγίαν τὸ ὄσφραντόν. καὶ ἕκαστον μὲν οὐκ αἰσθητήριον διωρίσθω τὸν τρόπον τούτον.

- 82 **C** Odorabile igitur quia odorabile, nil alimento conferre, perspicuum est: valetudini autem & ex sensu, & ex iis quæ antea tradita sunt, prodesse, constat. Ut hinc intelligatur, olfactile idem præstare ad valetudinem, quod sapor in alimēto ad ea quæ aluntur, præstat. Et de singulis quidem æstheriis in hunc modum statutum sit.

- Tam Alexander quàm Thomas existimant Aristot. cuidam tacitæ obiectioni in præsentia occurrere. Sed non eodem modo utræque obiectionem inducit: Poterat quis (ait Thomas) ex iis quæ proximè à Philosopho declarata sunt colligere, odores nullius vsus animalibus esse: hinc ostenditur, eos non quidem alimento, sed sanitati conferre. Alexander autem censet, aliquem ita aduersus proximè declarata argumentari potuisse: odor, vires & sanitatem aliquando animali restituere videtur, ergo nutrit: idcircoque in præsentia docemur, odorem vsus quidem aliquem sanitati afferre, non tamen ideo sequi, odorem nutritioni prodesse. Ego verò quemadmodum neutram harum sententiarum omnino reiicio, ita neq; hanc neq; illam probari prorsus oportere puto. Dicendum est igitur absolute, hisce ex verbis quasi in summa quadam colligi quod hætenus de odorum vi, atque vsu disputatum est, nempe odorem nutritioni nihil, sanitati aliquid aut multum prodesse. Hoc verba ipsa contextus disertè indicant: non est igitur ut absque necessitate, quasi diuinantes Philosophi mentem ad alium sensum acutiorem restringere velimus. Hinc etiam intelligitur, omnia, aut pleraque ab Alexandro hinc allata ad suæ explanationis vim aperiendam vera quidem esse, sed à proposito aliena. (Odorabile igitur). Hæc pars colligit, quod proximè disputabatur, idcircoque particula (δύλον) apposita fuit. (Quia odorabile). Nam ratione alimenti seu humidi saporis cui accidit, odorē nutrire, dici nil prohibet. (Valetudini autem). Alia pars, in qua Arist. cõplectitur, quod paulò superius fuit rationib; demonstratum, odorē scilicet sanitati conferre: Quòd verò de sensu ait, optimè omnium, Medici

norunt, qui odoramentis aut calidioribus aut frigidioribus pro ratione diuersarum ægritudinum, persæpe vtuntur. Meritò itaque potuit Aristoteles ex his omnibus inferre, Idem præstare in odorabili odorem ad sanitatem tuendam vel recuperandam, quod sapor in esculentis & poculētis ad animal alendum præstat. Quæ in postrema parte contextus adduntur, pro huius Tractationis epilogo, perspicua sunt: tantùm monere oportet, Æstheteria solummodo ipsa enumerari, quòd in ipsorum quodammodo gratiam tractatio de Sensibus suscepta sit. Omitto quæ alibi de epilogi ratione adduxi. Nunc anteaquam finem huic sermōni imponamus, nonnulla è medio tollamus, quæ molestiam aliquam exhibere audienti posse videntur. Primùm nanque, aduersus Pythagoricos nullum momētum haberet Arist. ratio, qua odorem non nutrire demonstrat, si ipsi fortasse, odorem nō quid simplex, sed exhalationē vel vaporem esse exciperēt. Præterea Gale. in 2. Aphor. 11. & alibi vt in 6. Epid. affirmat, Medicū citissimè per odoramenta vires restaurare, atq; deficientibus opem ferre posse. Facile ista remouebuntur si dicamus, vt cunq; argumentum Philosophi in veteres Pythagoreos conuenire: namq; nutritio vera nō fit nisi ex vere mixto, cuiusmodi quoque est quod nutritur. Exhalatio autem & vapor, mixta imperfecta esse in priori meteorologiæ volumine declaratur. Hæc confirmari iis possunt quæ in quinto de hist. anim. de piscium esca tradit Aristot. Alterum quod obiicitur, ita diluēdum est: odorem eatenus vires restaurare, atque deficientibus opem ferre, nō quatenus nutrit, sed quatenus aut alimēto annexus est, aut suauitate sua cor & cerebrum peculiari quadā vi reficiens, calorem insitum exuscitat, spiritusque ipsos corroborat, quibus deinceps digestio nutritioq; commodiùs efficitur rectiùsq; absoluitur. Quare Concil. qui in diff. 155, litem hanc aliter dirimere voluit, non erit vlla ratione audiendus: neque enim vnquam sua illa sentētia, rationem veræ nutritionis, toties à nobis ex quarto meteor. repetitam, integram seruare poterit: multoque etiam minus verba Aristotelis, in secundo de anim. cont. 28. atque in hoc libello bis repetita, quæ disertè docent, odorem nunquam nisi ex accidenti, aliquid ad alimentum conferre. Cæterùm in eo vel maximè reprehendendus est etiam Concil. qui putet, spiritus animales, naturæ odoris magis quàm aeris esse propinquos, cum tamen odor accidens, aer vero substantia spirituum substantiæ accommoda & simillima sit.

ἡ ἀποθήσει δὲ ἅν τις, εἰ πᾶν σῶμα εἰς ἀπειρὸν διαρείται, ἄρα καὶ τὰ πάθηματᾶ τὰ αἰσθητὰ ὅσον χρῶμα, καὶ χυμὸς, καὶ ψόφθ, καὶ βάρθ, ἔψυχρὸν, καὶ θερμὸν, ἔκοῦφον, καὶ σκληρὸν, καὶ μαλακὸν, ἢ ἀδυσάτων; ποικιλιὰν γὰρ ἔστιν ἕκαστον αὐτῶν τῆ ἀποθήσεως. τῶ δὲ δυνάμει γὰρ κινεῖν αὐτῶν λέγεται πᾶντα, ὡς ἀνάγκη, εἰ ἢ δυνάμεις, καὶ τὴν αἰσθησιν εἰς ἀπειρα διαρείσας, ἔπᾶν εἶ) μέγεθος αἰσθητῶν ἀδυσάτων γὰρ λυκὸν μὲν ὄραν, μὴ ποσὸν δέ.

83 Cæterùm dubitabit aliquis, Si omne corpus infinitè diuiduum est, nūquid etiam passiones sensibiles? puta, color, sapor, odor, sonus, grauitas, frigus, calor, læue, asperū, & molle, vel potius hoc fieri nequeat? Singula enim horum sensationem efficere apta sunt, vt quæ omnia hanc appellationem habuerint, quòd sensus mouendi facultatem habeāt. Itaq; si facultas ipsa infinitè diuiditur, sensum quoq; infinitè diuiduū esse necesse est, omnēque magnitudinē sensibile esse. Fieri autē nequit, albū cerni nō vt quantū.

Hinc Tertia & postrema totius huiusce tractationis pars, exordium sumit, in qua Philosophus dubitationes quasdam ad ea quæ de sensib⁹, sensibilibusque hæcte-

- A** haftenus declarata sunt pertinentes, expedit. Qua in re mos Aristotelicus in primis animaduertendus est. Solet is si quæ inter docendum disputationes inuolutæ & ad explicandum minus faciles intercidant, ne minus multa interponat, in peculiarem aliquem locum eas omnes expediendas atque dissoluendas reicere. Id ipsum vel in primis etiam Philosophiæ rudimentis, seruatum ab Aristotele, licet annotare. Etenim cum in secundo de Interpretatione volumine, de speciebus simplicium enunciationum, earundemque mutua oppositione, necnon ad veritatem falsitatemque habitudine nullis insertis alienis verbis egisset, integrum deinceps caput, in nexibus quibusdam qui restabant expediendis statim consumit. Si quis verò per alia eiusdem volumina tû Dialectica tû Physica, aut Diuina decurrat, facillimè hoc illi vñtatissimū esse conspiciet. Res certe non modo quæ annotetur digna, verum etiam quæ ad perspicuitatem doctrinæ in vsum transferatur. Quæ igitur in postrema hac parte traduntur, ad totam illam doctrinam pertinent, quæ mox ab Aristotele tanquam præcipuè instituta, absoluta est: ea siquidem aguntur quæ & Æstheriis sensuum, & sensilibus accidentia annexaque sunt. Sunt verò quæ tractantur quæstiones numero Tres, prior sensilia ipsa potissimū respicit: Secunda mutationem, qua sensus à sensibili afficiuntur, actumque sentiendi: Tertia, sensum ipsum, sentiendique vires. Primū itaque quæritur, an sensilia infinite diuidua sint, id est ad infinitas partes sectione deduci queant, ita tamen vt adhuc sensilia maneat, sensumque ipsum possint afficere. Occasio disputandi, (vt omittam quæ superius de magnitudinibus inuisilibus in capite de coloribus aduersus Veteres, obiter & cursim docere coactus est) inde potissimū sumitur: quòd sensilia, sint accidentia, idcircoq; in altero semper hercāt: Hoc docebat Aristoteles in priori de phy. ausc. cont. 14. cum diceret, *οὐδὲν γὰρ τῶν ἀλλῶν χωριστὸν ἐστὶ τῆς οὐσίας.* id est nil præter substantiā per se stare potest: omnia siquidē accidentia in ea subsistūt: sensibilia igitur omnia cum corporalia sint (mouēt nanque sensum) in aliquo subiecto corpore suum esse habebunt. Atquē corpus omne cum magnitudo continua sit, infinite diuiduum, (hoc constitit in sexto phy. contextu 3. priori de cælo 2. & in priori de ortu & int. 8, & 9) meritò ergo quæritur an. & sensilia ipsa, puta color, odor, sapor, & reliqua in contextu enumerata, infinite sectioni obnoxia sint. Ex vtraque autem parte Aristoteles dubitationes affert, vt ipsis deinde explicatis, verum eluceat. Primū ergo aduersus partem affirmantem ita argumentatur: Si τὰ αἰσθητὰ ista sensilia infinite diuidua sunt, necesse est, vim quoque ipsam seu facultatem & efficaciam afficiendorum sensuum infinite partiri posse: consequens est absurdum, ergo ruit id ex quo hoc sequitur. Consequutio probatur, quandoquidem sensilia sensus suos afficere, ipsosque ad actū sentiendi ducere apta sunt: quare vnaqueque particula ex infinitis illis in quas sensibile distributum erit, actui sensationis producendo efficaciam habebit (hoc modo aqua diuisa, illius quoque frigiditatem diuidi dicimus): consequutionis absurditas declaratur, Quandoquidem si vis & potestas afficiendi sensum, sit infinite secabilis, sensus quoque seu ipsa sensio infinite diuidua erit: ex quo sequetur omnem magnitudinem quantumuis minimam sensu perceptam iri posse, quod absurdum est: cum in sectione corporum naturalium ad partes adeò exiguas deuenire liceat, quæ sensum fugiant: si igitur non omnis magnitudo corporis naturalis sensilis sit, ergo neque sensio, neque vis afficiendi sensum infinite secabilis erit. (Fieri autem nequit, album cerni non vt quātum). Verba ista adduntur, vt tanquam à primo ad vltimum concludatur, quod propositum est. Nam si non omnis magnitudo sensilis sit, ergo neque omne sensibile, sensui afficiendo est efficax: quòd

enim in puncto seu velut punctum est, & non in quanto seu veluti quantum, cerni nequit. Thomas rationem affert, cur sensibile magnitudinem requirat, in hunc modum, Sensus est facultas in magnitudine, cum sit actus organi corporei, ergo & quod agit in sensum, magnitudinem debet habere. Secus enim agens parienti proportionem minimè responderet. Idem docet Auerroes sec. de anima contextu sexagesimo quinto, & centesimo trigesimo quinto: Color (inquit) calor, & frigus à quantitate non seiunguntur. Monere hinc oportet, in hoc contextu tanquam absurdum admitti, omnem magnitudinem sensibilem esse, cum tamen alibi doceamur, fieri non posse ut aliqua detur inuisibilis magnitudo. Verùm quomodo ista inter se conueniant, inferiùs declarabitur.

Εἰ γὰρ μὴ οὕτως, ἐνδέχοιτο ἂν εἶναι τι σῶμα μηδὲν ἔχον χρῶμα, μηδὲ βάρος, μηδὲ ἄλλο τι τοιοῦτον παρ' αὐτοῦ, ὥστε οὐδ' αἰσθητὸν ὄλως, ταῦτα γὰρ τὰ αἰσθητά. τὸ ἄρα αἰσθητὸν ἔσται συγκείμενον οὐκ ἔξ αἰσθητῶν, ἀλλὰ ἀναγκαῖον. εἰ γὰρ ἔκ γε τῶν μαθηματικῶν.

84 Sin autem non sic res habet, fiet, ut aliquod corpus sit, nullum in se colorem, nullam grauitatem, neque vllam ex huiuscemodi aliis perpeffionibus habēs: Quamobrem insensibile quoque omnino erit: Hæc siquidem sensibilia sunt: sensibile itaque ex non sensibilibus constabit: atqui necesse est: non enim ex mathematicis.

Partem aliam propositi theorematiss, nempe affirmantem, vnica ratione (non triplici vt aiunt) astruere contendit. Ea in hunc modum proponitur. Si ista sensibilia, iuxta diuisionem sui subiecti, id est infinite non secantur, sequetur, aliquod dari corpus Physicum absque qualitatibus: consequutio nota est: siquidem si sumatur puta lignum aliquod album idque iterum atque iterum diuidatur, certè sectio illius in infinitum abibit (positum est nanque alibi omnem magnitudinem infinite secabilem esse) quòd si albedo quoque infinite non secetur, sed eius sectio alicubi maneat, atque à sectone ligni excedatur: certè ad aliquas corporis seu ligni partes deueniendum erit quæ albedine careant: consequens autem est absurdum: etenim eo posito, corpus aliquod seu partem aliquam insensibilem vt ligno admittere cogeremur. Quandoquidē nullū corpus sub sensum cadat, nisi quatenus qualitatibus, seu perpeffionibus istiusmodi: puta colore, grauitate, vestitum est. Quòd verò corpus insensibile, vt in ligno admittere, sit absurdum, tribus rationibus conspicuum redditur: Prior est, quia corpus ex suis partibus componētibus & in quas distribuitur constat, lignum itaque ex partibus carentibus albedine cōstabit: quòd fiet, vt ex insensibilibus & intelligibilibus corpusculis, id est mathematicis (omne nāque corpus qualitate sensibili haud præditum, mathematicum est) sensibilia realia & physica corpora constituātur. (Hæc siquidem sensibilia sunt). Subobscura videntur verba ob solitam breuitatem: referantur ergo ista ad qualitates illas quas enumerauerat, ac si ita loqueretur: Si datur corpusculum aliquod carēs hisce qualitatibus, illud insensibile erit, cum corpus nullum sit sensibile, nisi quatenus istis perpeffionibus præditum est, quæ verè sensibiles sunt. (Atqui necesse est). Nempe, sensibile ex sensibili componi. (Non enim ex mathematicis). Voco, ait Alexander, corpora mathematica quæ reuera non subsistunt, sed animi tantum notione comprehenduntur ab omnibus effectiōibus seiuncta. Adde, hinc absolutè id colligere non oportere, quod Auerroes in tertio de physica, auscul. comment. sexagesimo, colligendum, statuere visus est, nempe

A nempe in opinione tantum res Mathematicas positas esse. Quanquam enim cogitatione concipiuntur, in rebus tamen naturæ insunt, nec falsò concipiuntur, sed ut earum natura postulat. Tutius id quidem elici posset, quod Simplicius sequutus Alexandrum in proœmio in primum Analyticum, in tertio de ani. com. 36. statuit Mathematicam nempe, non verè esse Philosophiam, neque habere causas, quia substantias non inuestigat. De qua re aliàs.

Ἐ'τι τίνι κρινε̄ μὲν αὐτὰ ἐ γνωσόμεθα? ἢ τὰ νῶ; ἀλλ' ε' νοῦα, ε' δὲ νοεῖ ὄνοῦς αὐ' ἐκτ' ε' μὲν αὐ' αἰ ἀήσεως ὄντα.

85 Præterea, quoniam ista diiudicabimus & cognoscemus? num mente? Atquæ non sunt intelligibilia, neque intelligit mens quæ extrà sunt absque sensu.

B Non affertur noua & peculiaris ratio (ut putant) ad probandum sensilia infinite diuidua ponere oportere, sed ad ostendendam absurditatem in quam secus sentientes incidere mox demonstratum est. Nempe dari corpus Physicum absque qualitatibus, ac proinde corpus sensile ex insensilibus & mathematicis corpusculis cõstitui. Quærit itaque Philosophus, insensilia ista quomodo perceptum iri queant: nullo sanè respondere oportet, quare prorsus inexploratum corpus in natura reperietur. Nulla autem via huiusmodi corpora cognosci posse demonstratur, quod neque sensu, neque mente (quarum facultatum altera, res omnes cognoscuntur, præterea nulla) percipi queat. De sensu autem patet ex superiori contextu, probatur itaque de mente: Quandoquidem Mens ea quæ exterius posita sunt, id est sensilia & corporea sine adiuncto sensu, percipere non potest. (Num mente?) Quam facultatem νοῦν appellat Aristoteles eandem ipsam nos Mentem, ut scholæ Intellectum dicunt.

C Malè ergo, nonnulli ex recentioribus Latinis excogitarunt, inter Mentem & Intellectum discrimen esse: quod Intellectus sit facultas cum homine ipso genita, Mens autem seu intelligentia ipsa in actu, extrinsecus accedat. hoc inquam falsum est: cum in tertio de anima Arist. multis in locis & præsertim cõtextu quinto, de Mente seu Intellectu potestatis agens, nomine νοῦς utatur. Hanc Mentem quæ pars animæ rationalis est, ut in tertio de anima 17. liquet, in sui primo ortu, nempe cum homini coniungitur, & cum primum capax vocari incipit, omni cognitione speciei saltem materialis, prorsus carere tradit Arist. in eodem volum. cont. 3. 4. & 14. Necessitas igitur eogit, si intelligat, ut species quæ rerum simulachra sunt ab aliqua externa facultate, nempe à Phantasia, exterioribusque sensibus accipiat. Phantasmata nanque in Intellectu, idem præstant quod sensilia in sensu, ut tertio de anima cont. 30. liquet.

D Sunt verò Phantasmata sensilia ipsa à sensibus exterioribus recepta, mox Phantasiæ exhibita, in qua deinceps cõseruata, vi & efficacia Mētis Efficientis, illustrata, segregataque à materia vniuersalia euadunt, atque mentē capacem seu ad suscipiendum idoneā, à qua vniuersè intelliguntur, exornant. Quare non intelligit mens nostra capax, nisi rerum formas & species extrà accipiendo: extrà, inquam, respectu ipsius Mentis capacis, cui omnia sunt extrinseca, & aliqua ratione sensilia, ut alibi declarauimus: non Efficientis quæ speciebus quibusdam intelligibilibus sibi cõternis prædita est, & nihil noui vnquam recipit. Hic neque de obiecto Mētis, neque de natura intelligibilium agitur, quocirca ista ad Idearum Platoniarum confutationem referre (quod Thomæ placuit) altius est ascendere, quàm mens Aristotelis ascendat.

Ἄμα ἃ ἀλλ' εἰ αὐτὰ ἐχειούτως εἰκε μαρτυρεῖν τοῖς αὐτὰ ἄμα ποιοῦσι μεγάθυ. ε'.

τω δὲ ἀν' ἑαυτοῦ ὁ λόγος. ἀλλ' ἀδύνατον ἔρηται ἢ περὶ αὐτῶν ἐν τοῖς λόγοις τοῖς περὶ κινήσεως.

Rurfus si hæc ita habent, videbimur eis assentiri, qui infecabiles magnitudines ponunt. ita nanque ratio dissolui posset. Verùm hæc admitti nequeunt. Cæterùm de iis in tractationibus de Motu disputauimus.

Altera ratio ad eandem absurditatem explicandam. Nam ponere corpus sensibile ex insensibili constitui, est quoddammodo in sententiam illorum descendere, qui magnitudines indiuiduas dabant, puta Leucipi & Democriti, qui atomos inuexere, itémque Xenocratis qui magnitudines hæc indiuiduas concessit: ne aut Zenoni manus daret, aut sectiones in infinitum fateri cogeretur: quorum opinio in sexto physico. à contextu primo vsque ad vndecimum confutata est, atque hoc ipso etiam argumento, quòd continuum nullum ex indiuiduis & parte vacantibus componi possit. (Ita nanque ratio dissolui posset) nempe, magnitudines illas indiuiduas, suapte natura & seorsim nulla huiusmodi perpeffione præditas esse, copulatione tamẽ mutua effici, vt huiusmodi qualitates adipiscantur, corporaque sensibilia fiant: hoc idem prorsus Democritus & Leucippus, de suis illis atomis affirmabant. Sed vide, an particulam (λόγος) ad argumentationem priori loco pro parte negante allatam, referre velis, hoc enim commodè, & non ineptè etiam facies, vt acutius intueti patere potest: Ac si dicat, obtinere posse videretur argumentatio hæc posterior, si priori in hunc modum fatiffiat. (De motu). Intelligit libros de physica auct. quos aliquando de principiis, ob priores quique (vt Adrasto & Simplicio placeat) aut quatuor (vt Porphyrio) aliquando de Motu, ob posteriores iii. vel iiii. aliquando etiam πρώτους λόγους vt ex priori de cælo cont. 20. liquet, ob communẽ (ni fallor) & ad vniuersam naturam attinentẽ tractationem, inscribere voluit.

Περὶ ἧς αἴτις λύσεως αὐτῶν, ἀμὰ δὴ ἵλον ἔσαι, καὶ δευτὴ περὶ ἑραντα τὰ εἶδη καὶ χρώματα, καὶ χυμοὺς καὶ φθόγγων, καὶ τῶν ἄλλων αἰσθητῶν. ὅν μὲν γὰρ ἔστιν ἕχαστα, ἀνάγκη περὶ ἑραντα τὰ ἐντός. τὰ δ' ἐναντία, ἕχαστα. πᾶν ἧ τὸ αἰσθητὸν ἔχει ἐναντίασιν, οἷον ἐν χρώματι λευκὸν καὶ μέλαν, ἐν χυμοῖς γλυκὺν καὶ πικρὸν, καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις δὴ πᾶσιν ἔστιν ἕχαστα ἐναντία.

Porro solutio horum nexuum, cum explicacione causæ, cur species coloris, saporis & soni, cæterorumque sensibiliũ finitæ sint, apparebit. Quorum nanque sunt extrema, quæ interiacent terminata esse necesse est. Contraria autem sunt extrema, atque in omni sensibilibus genere contrarietas est, vt in colore album & nigrum, in saporibus, dulce & amarum, in aliis item omnibus contraria extrema reperiuntur.

Ad perspicuitatem disputationis, errorisque plurimos vitandos controuersiasque dirimendas quoruplex id sit de quo differitur considerare, utilis ad modum, & paratissima via est. Sectionem ergo infinitam των πᾶν αἰσθητῶν, non vno modo sumere possumus: vel enim vt sectionem generis in species, (formalem vocant) vel vt continui in partes, quemadmodum albedo cum iuxta diuisionem superficiei diuidi dicitur, vel (quod in præsentia potissimum quaeritur) vt efficientis sensationem, quatenus nempe, in parua, in minori, & adhuc infinitè in minori quantitate, actum sentiendi producere potest. De priori igitur diuisione primum differit Aristoteles, ea fortasse ratione motus, vt id quam primum declararet, quòd iam antea obiter de

- A** de saporibus loquēs, aduersus Democritum attulerat, finitum scilicet esse speciesrum saporum aliorumque sensilium numerum. Vt omittam, quæstionem esse propositam, an ista ^{ad} iuxta corporis in quo sunt, diuisionē secēttr. Sunt autem ista singularia & indiuidua quæ verè sensilia sunt, non species & genera, vt Arist. in categoriis, capite de substantia declarauit. Etenim (ait) si non in aliquo singulorum corporum erunt, nec omnino in corpore. Ideoque Idem sui satis memor id nobis quodammodo in primis contextus verbis in memoria reuocare velle videtur, cum inquit, vna cū solutione quæstionis propositæ fore, vt alterum planum reddatur. Nempe, cur species coloris, saporis, aliorumque sensilium finitas statuere oporteat. Summa est: Sensilia ^{ad} si vt genera in species secentur, infinite secari non posse: numerabiles nanque sunt ipsorum species non infinitæ. Hoc adhibita huiuscemodi ratione probat: Quæcunque habent extrema, id est vltima terminantia, eadem media finita obtinere necesse est, quæcunque qualitatum sensilium genera extrema terminantia habent. ergo quæcunque qualitatum sensilium genera, media finita obtinere necesse est. Maior probatur ab Alexandro, ab opposito: Si nãque medio infinita sunt, iam non poterūt pertransiri: idcircoque extremis terminantibus carebunt: secus enim infinitum, terminatum esset. Totiusque & perfecti appellationem sumere posset, quod Aristoteli repugnat: qui in tertio phy. contextu 64. hoc ipso argumento Melissum vrget, qui Totum seu vniuersum infinitum statuit. Totum nanque est id cui nulla pars deest, & quod finem habet: cum Totum & Perfectum, vel idem sint, vel naturam quàm maximè affinem habeant. Minorem probat Aristoteles in contextu, quia in vnoquoque qualitatis genere est contrarietas: quod inductione confirmatur, præterea etiã testimonio eiusdem Arist. in priori de phy. auf. cont. 50. & sec. de ortu & int. cont. 7. Atquæ contraria sunt, quæ sub eodẽ genere quàm maximè distāt, vt liquet, ex decimo meta. 13, & 14. ergo vbi est contrarietas, ibi terminatio. Siquidẽ maximè & nomine, seu maioris & minoris distantia ratio proportioque in infinito nõ habetur. Patet ex 3. de phy. aufc. Hinc ergo colligitur prima quæstionis dissolutio, sensilium nimirum passionum, genera non esse infinite diuidua, id est, infinitatis specierum seu mediõrum expertia esse. Obiicit aduersus hæc Burid. in quæst. xviii. in hũc modum: Linea finita, puta bicubitalis, duo habet extrema, nempe duo puncta ipsam terminantia, infinita tamen media seu lineæ partes inter duo illa extrema interiacentia sunt. Respondet concedendo in linea illa infinitas esse partes: potestate, non actũ. Potestate inquam, quatenus linea magnitudo infinite diuidua est: in continui siquidem diuisione ad extremum peruenire non licet. quocirca hac ratione media illius sumpta, finita nequaquam erunt. Sed obiicitur iterum in infinito actũ & secundum speciem, Colores (ait Aristoteles, & sapes medii ex extremorum mixtione oriuntur. Atquæ albedo, puta, & nigredo infinite augescere & minui possunt, atque secundum infinitas proportiones actũ permisceri. ergo & infinitas species medias gignere. Quicquid ad hæc Buridanus & alii dicant, videtur mihi respondendum, obiectionem complicatam esse: ideoque explicari oportere. Nam si album & nigrum sumas vt princia sunt intercedentium colorum, illa vt pote quæ actũ sunt, accipere necesse est: ergo vt finita. actũ infinitũ, vt ex tertio de phy. aufc. liquet. Atquæ ex finito actũ nõquã gignitur. Hoc genere argumentationis vsus est Arist. in eodem tertio volumine & in priore de ortu & int. contex. 16. de materia prima loquens. Concludere itaque licet ex coloribus illis extremis, infinitos medios nunquam profecturos. Cũ ergo obiicitur, album & nigrum secundum infinitas proportiones com

misceri posse. hoc erit absolute negandum, si album & nigrum velut finitos colores sumi statuatur.

Τὸ μὲν οὖν συνεχὲς εἰς ἀπειρα τέμνεται ἀνισῶν, εἰς ἴσα, ἀπερασματῶν. ὅ μὴ καὶ αὐτὸ συνεχὲς, εἰς ἀπερασματῶν εἶδη.

- 88 Continuū igitur in infinita quidem inæqualia secatur, in infinita verò æqualia. quod autem per se continuum non est, id in species finitas diuiditur.

Quicquid Alexander & Thomas hinc afferant, cenſeo Ariſtotelem in hac particula, alterā ſui quæſiti partē expedire. Quæritur an paſſiones iſtæ, infinite ſecentur ſectiōne continui in partes. Reſpondet, primū paſſiones iſtas per ſe continuas nequaquam dici, cūm continuitatis ratio non niſi in magnitudine & per ſe ſubſiſtenti ſpectetur, ſed per accidens, quatenus nempe in continuo hæret. Quapropter per accidens iuxta diuiſionē ſui ſubiecti cōtinui, diuidi in partes infinite poſſe (infinite nempe continuum ipſum ſecabile eſt) quanuis per ſe nō niſi in ſpecies finitas formaliter ſecari antea fuerit explicatum. Hæc paucis Ariſt. ideōque ſubobſcurè: ob id nimirum, vt exiſtimo, quoniam alibi hæc copioſius ſunt pertractata, & hinc eatenus iſta attingenda fuerint, quatenus aditum ad tertiam quæſiti præcipuam partem explicandam ſuppeditarent. In verbis ſunt quædam expendēda. (Infinita quidem inæqualia). Expoſitur quomodo continuum ipſum per ſe infinite ſecabile, & non ſecabile dicatur. Pro qua re animaduertēdum, Nullam dari magnitudinē actu infinitam, vt tertio phy. & priori vol. de cælo, liquet: finitam itaque magnitudinem in finite ſecabilem poteſtate tantūm non actu dici: poteſtate inquam non ſic, vt interdum actu eſſe queat, quomodo æs ſtatua eſt poteſtate, ſed vt dies & ludus dicuntur poteſtate cūm ſunt, id eſt, in ſucceſſione quadam: Cōtinuum nanque eſt continuis conſtat, quare & in continua diuiditur, ſiquidem in ea diuidi res nata eſt, e quibus eſt orta. Cūm igitur continuum omne in continua diuidatur, magnitudōque ſit quiddam continuū, ſit vt magnitudinis diuiſiones non ceſſent, omnique magnitudine finita, alia minor eſſe poſſit, vt in tertio de phy. auſc. docemur. Diuiſiones autē iſtæ continui ſimul non ſiunt, ſed altera poſt alteram, ſemp̄erque alia efficienda remanet (hoc enim infinite ſectiōnis ratio exigit). Atque hinc ſit, vt infinitum indiuiſione poteſtate dicatur non actu, niſi actu id dici quiſpiam velit, eo modo quo dies & ludus, quæ duo actu non ſunt, quia ſimul totus ſit dies, aut totus actu ludus, ſed quod pars ludī fiat, aut diei pars ſit, reliquis ſuccedentibus partibus. Atquē infinitum hoc poteſtate, in diuiſione magnitudinis, quomodocūque diuidendo, non habetur. Sed tantūm ſi τὸ αὐτὸ λόγῳ, id eſt eadem proportione diuiſiones ſiant, hinc εἰς ἀνοα ſectiōnes vocat, ſed eodem vterque ſermo recidit. Nam ſi diuidendo partes ſumas in eadem proportione, hoc eſt, quæ eādem ad totam quæ remanſit, magnitudinem, habeant proportionem, quam primā pars ſumpta, ad totam initio habebat, inæquales partes, & perpetuò, minores aſſumes. Veluti ſi ex magnitudine decem cubitorum, partem auferas decimam, & ſic deinceps magnitudinis eius quæ remanet, partem decimam auferas, eandem proportionem ſeruas, partēſque inæquales efficis: quod etiam ſit, vt ſectiō in infinitum poſſit abire, cūm pars decima ab eo quod manet, ſemper poſſit auferri. At ſi εἰς τὰ ἴσα diuidas, id eſt, ſi ſumas partes æquales mole magnitudinis, ei quæ primū ſumpta eſt, finem habebit neceſſariò, Sectiō. Nam ſi ex magnitudine decem cubitorum, æqualem ſemper partem ei quæ initio ſumpta eſt auferre

velis

- A** Vells (puta cubitum semper vnum) noua diuisione ad postremam diuisionem peruenies: quòd si decimum detrahas cubitum, iam magnitudo tota consumitur. Illud insuper animaduertendum est, cùm dicimus continuum infinite diuiduū esse, id ratione materię cùm qua est, inquā materię, vt ens est & quātū continuū, non vt hanc maiorem; & illam minorem formam appetit esse intelligendum. Hic quæri à nonnullis solet. An verum sit, continuū esse id quòd infinite diuiduum sit, cùm alibi vt in Categoriis, in priori vol. de cælo, & in 5. metaph. alio modo definiri videatur: præterea an corpus continuum verè possit infinite secari. Cæterum quoniam neque in hac particula continuum propriè definitur, ac vix duo aut tria verba alterius instituti gratia de ipso habentur, ab vtraque quæstione declaranda, dissoluendâque superfedere æquum esse ducimus: priorēque in loca citata, posteriorem vero in tertium de Physica ausc, aut in primum de cælo reici oportere. Tantum scrupulus est euellendus, qui præteriri non potest, Quomodo enim continuum infinite diuiduum potestate dicimus, si potestas ista nūquam in actum queat exire? certè frustra, vt priori de cælo contex. 32. liquet, quòd est absurdum dictu. Quicquid Zimara, & alii de actu perfecto & imperfecto, de potestate naturali, & logica, de simultate item potestatis, & potestate simultatum ex Auerroe sec. de ortu & inte. cont. 9. afferant, mihi in hunc modū quæstionē explicari summopere placet. Docet Arist. alibi. Rationē Infiniti in eo esse positā, vt aliud perpetuò & aliud sumatur, semperque maneat aliquid sumendū, nunquā verò totum sit sumptū: imò verò si diuidamus, diuidere infinite liceat, aliāmq; semper & aliā diuidere partem: quocirca vocat infinitum potestate, ὡς ἄπειρον. Hæc nanque omnium quidem formarū capax est, & potestate omnia fieri potest, sed tamē non simul, & quatenus habet aliquas formas eatenus actu esse dicitur: quatenus verò alias respicit, potestate. Itaque dicimus magnitudinem esse potestate infinite diuiduam, & cùm ratio, seu essentia infiniti, in eo consistat, quòd à nobis proxime fuit expositum, tunc actu infinite diuidi magnitudinem censerī, cùm noua pars ita sumitur, vt altera tamen adhuc sumenda remaneat.

Ἐπειὶ οὖν τὰ μὲν ἀάθη ὡς εἶδη λευτέον, ὑπάρχει ἢ συνεχία αἰεὶ καὶ ἐν τοῦτοις, λευτέον ὅτι τὸ διωάμει καὶ τὸ ἐνεργία, ἕτερον, καὶ δὲ τὸ τὸ μυριοσημόριον λανθάνει τὴν κενὴν χρὴ ὁράμει καὶ τοῖς ἄλλοις ἐπελήλυθε, καὶ ὅ ἐν τῇ δέσει φθόγγος λανθάνει. καὶ τοῖς συνεχίαις ἀκούει τε μέγας πάντος. τὸ ἢ διάσημα τὸ τε μεταξὺ, ὡς τὸς ἐχάτες λανθάνει. ὁμοίως ἢ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις αἰθητοῖς τὰ μικρὰ πάνυ. διωάμει γὰρ ὁρατὰ, ἐνεργία ἢ ὅταν χωρισθῇ. καὶ γὰρ ἐνυπάρχει διωάμει ἢ ποδιαία τῇ διωάμει, ἐνεργία δ' ἤδη διεκρινεθεῖσα. χωριζόμενα δ' αἰτητικαῦται ὑποροχαι, διλόγως μὲν ἀνδραλύοντο εἰς τὰ περιέχοντα. ὡς περὶ καὶ ὁ ἀκαριαῖος χυμὸς εἰς τὴν θάλατταν ἐκχυθεὶς λω. εἰ μὴ ἀλλ' ἐπειδὴ ἢ τὸ αἰσθητικὸς ὑποροχὴ καὶ αὐτὸ αἰσθητὴ, οὐδὲ χωρισθῇ (διωάμει γὰρ ἐνυπάρχει ἐν τῇ ἀκριβεστέρα ἢ ὑποροχῇ) οὐδὲ τὸ τηλικούτων αἰσθητὸν χωρισθὸν ἐς αἰ ἐνεργία αἰσθητὰ, ἀλλ' ὁμοίως ἐς αἰ αἰσθητὸν. διωάμει τε γὰρ ὅσον ἢ δὴ, καὶ ἐνεργία ἐς αἰ προσρηγόμειον.

- 89 Quoniam igitur passiones istæ veluti species appellandæ sunt, in quibus continuitas quoque semper inest, ponendū est, id quòd est in potestate & quòd est in actu nō idē esse. Quò fit vt decies millena grani milii pars sub aspectum non cadat, quanuis cernatur. Et qui in Diefi

sonus latet quamuis tota cantio cum continua totum ipsum fit, exaudia-
tur. Distantia autē quæ inter extrema clauditur, fugit. Itē cætera sensilia,
admodū exilia se habent. potestate siquidē cernūtur actu vero cū fuerit
seiuūcta. Potestate nanque pedalis linea in bipedali inest, actu verò cū iā
se gregata est. Seiunctæ autem, tales exuperantiæ, ob nimiam exilitatem
meritò in continentia resoluuntur, vt si minimus sapor in mare effun-
datur. Cæterum quia sensus exuperantia per se, atque seiuncta, insensibilis
est (exuperantia nanque potestate in exquisitiori inest) ideo huiusmodi
sensibile separatum actu sentiri non continget, verū nihilominus erit sen-
sibile, potestate siquidem iam est, actu futurum cū accesserit.

Soluit in hac particula, tertiam & potissimam quæstionis partem. In pri-
mis autem iis paucis repetitis quæ proximè exposuit, duo ad hanc rem aperi-
endā vtilima colligit atque supponit, & vnū quidem ipse proponit: alterum
ex suis verbis nobis colligendum relinquit. Cū igitur, ait, passiones istas
in species diuidi ostenderit (μὴ ἔστι δ' αὖτε, tamē, sed quatenus in continuo hæ-
rent) vnum ponendum est, istas nempe species, seu partes, duobus modis con-
siderari, quatenus nempe potestate, & quatenus actu Sensibiles dici possunt. Al-
terum quod poni oportet, illud certè est: partes istiusmodi sensibiles, vel qua
μικρὰ πᾶσι sunt, id est, in minima pellendi sensus efficacia quam possint habere,
vel qua ὑπερβαίνει, id est, in exilitatis exuperantia: ita vt seiunctæ à toto subsistere
nequeant. Spectari esse priores Latini, actu partes vocant: facultate partes,
posteriores. His positis, ita videtur statuere: partes istæ passionum sensibilibus
minimæ in continuo ipso potestate certè sentiuntur. Nam visus puta albedi-
nem conspiciens, ab illa albedine actu, vt quoddam totum est, non ab hac
vel illa eius parte tantū afficitur terminaturque. Ideircoque Arist. ait: De
cies millena milii pars non cernitur, licet totum ipsum milii granum quo de-
cies millena illa pars continetur, conspici queat. Item Simphoniam quidem
vnam totam ex multis consonantiis in sono conflatam, audiet quis, non tamē
particulare, quodlibet, minimumque illius Symphonix discrimen, puta
Diæsim percipiet: facultate quidem fortasse, quatenus nempe in continua-
tione illa Symphonix continetur, non tamen actu, nisi cum separata atque
extra continuationem exaudiatur. Exemplo sit nobis, quòd lineam peda-
lem in bipedali inesse affirmare solemus, potestate nimirum, cum separa-
ta tamen actu quoque existat. At si exuperantias istiusmodi, id est, partes quæ
in excessu exilitatis sunt, quis sumat, easque separatim & non vt partes conti-
nentis, spectare velit, ita vt actu illas seiungas, non ampliùs conspicuæ sunt.
Deuenire nanque oportet diuidēdo ad minimum album, minimumque sapi-
dum: Quòd si vltterius seces, neutiquam permaneat sed in continens resolu-
tur, puta aerem vel aquam, quemadmodum si quis in mare seu multam aquā
aliquantulum succisapidi in fundat, is certè succus naturam propriam non
seruabit: quinimo euanescentes in naturam & vim aquæ conuertetur. Quò fit,
vt cōcludatur istiusmodi ὑπερβαίνει ἀδύνατος queque nō nisi à facultate sensum etiā a-
ccurrimū & exquisitū pellere aut afficere queūt: separatas, sensibiles non esse ni-
si facultate, & tūc actu effici cū toti, vel alteri cupiā adiūgantur, atque accu-
mulentur. Hæc vna vt simplicissima, ita verissima huius contextus interpre-
tatio esse, mihi videtur. Quæ si nonnulla verba subabstrusa in contextu posi-
ta, paulò exquisitiùs explicemus, planior adhuc reddi poterit. (In quibus cō-
tinuitas

A tinuitas quoque semper inest) quia sunt in cōtinuo, (Veluti species) ita proximè illas vocauerat, improprie tamen cū partes potius appellandæ fuissent: nam & hoc nomen, Secta continui in quo ista ^{æth} hærent, sortita sunt. (Ponendum est). Distinctio nota, cū ipsam ad naturalis Philosophiæ quæstiones dissoluendas ubique ferè adhibeat Aristoteles, Hic refertur ad sensile actu, & potestate sensile, quanuis nonnulli ad partes continui potestate, nempe quæ in toto solummodò subsistunt, & partes continui actu, quæ seorsim etiam subsistere queunt, referri velint: Omnia eodem recidunt, vt intelligenti patet: dilucidior tamen, & verbis Arist. accommodatior est sententia nostra, statim namque de sensili actu, potestatemq; sensili verba facit. (Et qui in Diæsi). In sono quæ maximè (respectu aliarum qualitatum) ratio cōtinuitatis apparet: in sono inquam cantionis Musicæ, cuius mensuram, tempus esse, sat constat. Pro intelligentia verò eius quod Arist. hinc ^{diæsi} vocat, consulatur Boetius, li. priori suæ Musices ca. 1. & li. 3. ca. 1. 8. Sat sit nobis in præfati Diæsin, nil aliud esse quàm dimidiū semitonii, id est, quartam Toni partem, principiumque soni apud Musicos, veluti punctum lineæ apud Mathematicos propemodum haberi. (Interualum). Genus est Diæsis, vt ex capite primo eiusdem primi Boetii, & octauo tertii patet. (Potestate namque pedalis linea) In linea bipedali cōtinetur pedalis non actu sed facultate: etenim tota actu bipedalis est, at si diuidatur actu pedalis efficitur. Possent ista confirmari per quartam propositionem libri prioris ele. Euclidis. (Separatæ autem tales exuperantiæ). Si spectemus quæ Aristoteles in sec. de an. contex. 100, & 123, item 3. eiusdem tract. 67, & 68 tradit, nomine exuperantiæ non nisi sensile vehemens, & quod maximam afficiendo sensui efficaciam habeat, intelligemus: atqui certe hic è contrà est accipiendum, nempe partem illam minimam quæ in diuisione superesse dicitur, & quæ ad sensum pellendum, nullius est efficaciam: (Exuperantia namque potestate, in exquisitiori inest). Ni fallor, probatio est à maiori, ac si ita ratiocinetur, Exuperantiæ istiusmodi, respectu quoque exquisiti sensus facultate sensiles sunt: quò ergo magis respectu sensus minus exquisiti: Sed quæritur quonam modo Aristoteles, hac quæstionis explicatione posita & stabilita ad partium aduersantium argumenta respondere queat. Vt huic quæsito commodius satisfiat paucis tota Philosophi sententia repetenda est. Quæritur an effectiones sensiles infinite diuiduæ sint. Respondetur, Si per se spectentur, quatenus nempe diuisione generum in species, secantur, infinite non diuidi: si verò quatenus in continuo sunt, iuxtaque illius diuisionem secantur, potestate quidem in infinitum abire, ita vt minor queque, & adhuc illa minor, sensilis in toto ipso sit, non tamen actu, id est, separata, cū hoc modo ad quasdam partes secando deuenire necesse sit: quæ si ulterius secantur, euanescent, atque in continens resoluantur. Quibus statutis ad argumentationem prioris partis dicendum est, sensum, & sensationem eodem modo diuiduam infinite esse, quo ipsa ^{æth} sensilia, nos libenter concedere: facultate nimirum, Ideoque quamuis ad partes adeò minimas, vt sensum actu fugiant, deueniendum in diuisione sit, istas tamē facultate sentiri, quatenus nimirum aliis accedentes sensum pellere queunt. Magni verò interest (vt hoc obiter non prætereundum tamen doceamus) Magnitudines qualitatum omnium expertes, & insensiles actu, seorsimque subsistentes dare, ex quibus coeuntibus aut inuicem superimpositis sensile quid efficiatur (quod Democ. aliisque placuit (& magnitudinem dare cū aliqua quidē affectione sensili ratione sui, adeò tamē exili atque exuperante, vt ratione exilitatis non sentiat: Imò de hoc ipso minimo in 1. de phy. ausc. cōt. 36, & 37. aduertit Anaxag. loquitur est. Sæper autē illud retineatur, tam cōtinuum quàm cōtinui affectiones seu qualitates infinite diuiduas potestate tamen solummodo ex Arist. sententia dici.

Hæc Alexander . Ad partis item alterius argumenta dicendum est : Nullo modo iuxta Aristotelis determinationem sequi: Corpus aliquod insensibile ex insensilibus, & mathematicis constitui, aut incognitum esse : nam partes istas passionum sensilium, actu sensiles esse fatemur, cum toti sunt accumulatae, potestate, cum seorsim sumuntur, licet tunc qualitatibus etiam sint affecta: atqui in istiusmodi exuperantias totum non nisi potestate diuidi potest. Ioannes Gand. hîc nos vrget, quærens quomodo fieri queat, partem millenam grani milii, in grano posse conspici, non separatam, cum eiusdem naturæ seorsim sit, atque coniuncta, sed faciliè resistitur : nam partes illæ seorsim sumptæ essentialiter quidem eiusdem sunt naturæ, cum sensili qualitate sint affectæ, eandem tamen operationem non habent, cum ob suame xuperantem exilitatem sensui afficiendo & pellendo nisi accessione aliarum partium iuuentur, nequaquam aptæ sint. Sentiendi etenim vis, quæ à formâ naturali, suumque esse in indiuiduo habente, tanquam à suo fundamento fluit: determinatum gradum habet, neque infinitè abire sua efficacia potest. Postremò illud animaduerti cupio, partes quas Aristoteles *τὰ μικρὰ πένυ* appellat, potestate in toto conspicuas esse affirmari, seorsim verò actu, quas verò *ὑπερχειρῶς* appellat, seorsim potestate sensiles, coniunctas verò actu. Hæc habuit (ni fallor) nõ vt Mathematicos pûgeret, (quod Thomæ placuit) sed vt discrimen inter partes minimas sensiles, & exuperantias qualitatuum sensilium declararet, statumque in sectione ipsarum quatenus sensum pellerè aptæ sunt, poneret: Nihil præterea sibi inuicem ista repugnant, vt intelligenti patet. Quare valeant, qui discrimen hoc assequi, sensumque Aristotelis (alioquin non obscurissimum) agnoscere in hac parte non potuerunt: valeant item Latini, qui Sophistam agentes, cum Calculatore in tractatu de primo & postremo instanti asserunt, minimum visibile non dari, ex Aristotelis sententia, licet maximum non visibile libenter admittant. Valeant inquam hi. quum Aristot. in hoc cont. ens (vt ita dicam) positium, non priuatiuū ponat: quod minimam ad pellendum sensum vim habet: itémque sec. de an. cont. 41. doceat, omnium natura constantium, maximum & minimum, certamque magnitudinis & paruitatis rationem esse. Declaro: omnis forma naturalis, vt agat certam quãdam determinatamque exigit quantitatem. Neque enim caliditas in puncto, quicquam agat. Idem de arte dicendum est, quandoquidè instrumentorum suorum statutam habeat magnitudinẽ, præter quam nil agere queat. Obiiciet fortasse aliquis, cur nam Aristoteles minimum tantum sensibile huc inuexit, non maximum. Respondendum est, non vt præstantiam sensus indicaret (quod multi putant) sed quoniam de diuisione qualitatuum, non de earum accretione verba faceret, quæ sanè minimum versus tendit. Hûc accedit, Minimum sensibile ex parte potius sensilis quodammodo dari, quatenus nempe ipsum minima pellendo sensui efficacia est: Maximum verò, ex parte tantum sensus qui maius aliud sensibile sustinere nequit: quod tamẽ ipsum ex se afficiendo sensui valde aptum est.

Ὅτι μὲν οὐδ' ἓνια μέγιστα καὶ ἀσθενέστατα, καὶ δὲ τὴν αἰτίαν, καὶ πῶς αἰσθητὰ, καὶ πῶς εἰρηστέα, ἢ ἢ δὲ ἐν ἀρχῇ τούτων τῶν αὐτῶν, ὡς τε καὶ ἐνεργεία αἰσθητὰ εἶναι, καὶ μὴ μόνον ἐν τῷ ὄλῳ, ἀλλὰ καὶ χωρὶς ἢ ἀπεπερασμένα, ἀνάγκη εἶναι τὸν ἀριθμὸν, καὶ χρώματα, καὶ χυμοὺς, καὶ φθόγγους.

Quòd itaque magnitudines quædã & affectiones sint, quæ sensum latet, & quam ob causam, atque vt sentiri, & non sentiri queat, dictum est. Cum autem iam tantæ inerunt alicui, vt actu sensiles sint, & nõ modo in toto verum

A verum seorsim quoque existat, necesse est: hæc colorem, inquam, saporem sonosque numero finitas esse:

Epilogum facit, quæstionis propositæ determinata capita reperens. (Quæ sensum latent). Egregiè notat Alexâder, hæc dici, ne videatur illorum sententia admitti, quæ corpora sensilia ex atomis insensilibus, nullamque passionem aut qualitatem in seipsis habentibus, constitui putavit. Habent itaque minutæ istæ partes sensiles passiones: sed exiliores quàm par sit, ad sensum per se afficiendum. (Et quàm ob causam). Ob nimiam nempe exilitatem, idcircoque exuperantiæ istiusmodi, *εις τὸ ἀπέχοντα* evanescent. (Atqui ut sentiri & non sentiri). Partes quæ secundum se seorsim possunt existere, actu separatæ, potestate seiunctæ conspiciuntur: veluti Diæsis in Symphonia, e contra exuperantiæ illæ sensiles: separatæ siquidè potestate tantum sunt visiles, tunc actu redduntur, cum alteri accedunt, vel accumulatur. (Cû autè). Est ista perbrevis cõclusio, ad quæstionis dissolutionè clarius explicandâ, in hoc epilogo addita. Hæc est autè (ni fallor) illius sententia: Quæsitum est, an affectiones sensiles, cum iuxta divisionè continui diuidantur, sint infinitè secabiles: ita ut actu sensiles maneant. Respondetur, duobus positis quæ superius exposita sunt: nempe partes tantum illas actu sensiles dici, quæ seorsim quoque à toto sentiri queunt: præterea, continuû, si in partes quæ seorsim queant existere, diuidatur, nequaquã infinitè secari: Respondetur, inquam, *τὰ πάθη* ista sensilia, si nō modò in toto verum etiã seorsim conspiciua esse debeant, necesse est, ipsa finitè, & nullo modo infinitè secabilia esse.

ἡ ἀπορίσειε δ' ἂν τις, ἂρ' ἀφικνουῦται ἢ τὰ αἰσθητὰ, ἢ αἰκνήσεις αἰδπό τῶν αἰσθητῶν, ὁποτέρως ποτὲ γίνεται αἰσθησις, ὅταν ἐνεργῶσιν εἰς τὸ μέσον πρῶτον, ὅσον ἢ τε ὁσμὴ φαίνεται ποιοῦσα καὶ ὁ ψόφος. πρῶτον γὰρ ὁ ἐγγύς αἰσθάνεται τὴν ὄσμησιν, καὶ ὁ ψόφος ὕστερον ἀφικεῖται τὴν ἀκηχῆσιν. ἂρ' οὐκ οὕτω καὶ τὸ ὁράμενον καὶ τὸ φῶς, καθάπερ καὶ Ἐμπεδοκλῆς φησὶ, ἀφικνεῖσθαι πρῶτον ἀπὸ τοῦ ἡλίου φῶς εἰς τὸ μέγεθός, πρὶν πρὸς τὸ ὄψιν, ἢ ὅτι τὸ γλῶσσο. δόξειε δὲ ἂν ἀλόγως τοῦτο συμβαίνειν. τὸ γὰρ κινούμενον κινεῖται πρῶτον πρὸς τὸ ἀνάγκη εἶναι τινὰ χρόνον ἐν ᾧ κινεῖται ἐκ θατέρου πρὸς τὸ ἕτερον, ὃ ὅ χρόνος πᾶσι διαμετρός. ὡς ἐκ τῶν ὅτε οὐ πῶ ἐωρᾶτο, ἀλλ' ἐπ' ἐφέρετο ἢ ἀπὸ τῶν ἐν τῷ μέγεθός.

91 Dubitauerit autè aliquis, An vel sensilia ipsa, vel motiones à sensilibus profectæ, (quocumque modo sensus efficiatur) ita perueniant, ut primum in mediū agant, veluti in odore & sono fieri animaduertitur? Etenim qui prior est, prius odorè percipit: præterea post ictum sonus exauditur. Visibile ergo ne, ipsumque lumē hoc eodē se habent modo? ut Empedocles affirmat, lumen à sole prodies, prius ad mediū quàm ad visum aut ad terram peruenire? Quod quidè nō præter rationè accidere existimatur. Cû quæ mouentur, alicunde aliquo moueantur, ideoque tempus quoddam intercedere necesse sit, quo ab vno ad alterum moueantur. Atqui tempus omne secabile est: tempus igitur aliquod fuit, quo radius non cernebatur, sed adhuc per medium ipsum ferebatur.

Secundâ quæstio discutienda: An scilicet sensilia prius Medium pellant atque afficiant, mox Æstheteriū: an vtrumque simul. vnde verò huius quæstionis proponendæ occasio sumi potuerit, si quis ea quæ de Æstheteriis antea exposita sunt in memoriã reuocet, facile nosse poterit. Hic verò ab illis distictio, qui quæstionē hanc ad tres tantummodo sensus restringunt, visum, nempe, auditum & olfactum

cum tamen sit vniuersalis, id est, ad omnes sensus pertineat: alioquin enim, Gustum & Tactum absque medio effici, dicere videremur, quod Aristotelis **A** doctrinæ repugnat. Argumentatur itaque Philosophus ex vtraque parte, primùmque, obiectum in medium prius agere, exemplo, autoritateque, mox etiam ratione demonstrat. Et quātum ad exemplum, affert sensus in quibus id perspicuum magis esse videtur, olfactum nempe & auditum, olfacimus nanque prius vicinum odorem, quàm remotum, ergo in tempore: ergo primùm afficitur medium ab obiecto, mox ipse olfactus. Si nanque secus esset, odor repente nares peteret, & tam cominus quàm eminus olfacientes eodem temporis interuallo afficeret. In auditu item se res habet, ictus vnà cum sono efficitur, neque enim disiungi queunt: si quis tamen paulò distantior maneat, ictum prius conspiciet, mox sonum audiet. Patet hoc, & vnusquisque id potuit multoties experiri. De coruscatione, quæ quod ad generationem attinet, tonitruo posterior est, prius tamen sentitur, eandem Aristoteles alibi sententiam tulit. Hæc in summa indicant, species olfactiles & audibiles, **B** per medium aliquo temporis interuallo prius ferri, quàm sentiantur. Quærit deinceps an idem visui accidat. Statuit autoritate Empedoclis, visile eadem prorsus conditione visum afficere. Ipse nanque ait, Lumen à sole proficiscens, ad medium peruenire, id est, medium prius afficere, antequam oculum vel terram attingat, ac si diceret, illuminationem successiue fieri. Additur demonstrans ratio, qua autoritas quidem Empedoclis imprimis stabilitur, ad quoduis tamen sensibile potest accommodari, Omnis (ait) motus fit in tempore, hoc est, successiue, illuminatio est motus, ergo fit successiue, ergo visile prius medium pellit quàm visum. Propositio alibi exposita est, nempe in quinto de physica auscultatione contextu tertio & septimo. Omnis (inquit) μεταβολή est ex quodam in quiddam: declarat autem hoc, nomen μεταβολή: si quidem μετ' ἄλλο τι post aliud aliquid, & hoc quidem prius significat, illud posteriorius. Confirmari in super potest definitione ipsa motus. in tertio eiusdem tractat. posita. Etenim si motus sit actus mobilis, eo quòd mobile, successiue in motu habeat, necesse est: secus nanque non κίνησις, sed potius κινήμενον εἶναι diceretur: & iure, quandoquidem quod mouetur, prius est in termino à quo quàm in termino ad quem: ergo prius in medio, quàm in fine: ab vno nanque ad alterum extremum absque medio transire non licet, alioquin si quidem, mutationem momentaneam cōcedere, simulque moueri, & motum esse aliquid, fateri cogeremur. Accedit temporis definitio, in quarto, contextu 101. ab eodem Philosopho posita: Est enim motus mensura, secundum prius, & posteriorius. Assumptio probatur, quandoquidem illuminatio alteratio quædam est, ergo inter contrarios efficitur terminos, ergo visile non potest esse simul in termino à quo & terminum ad quem: quia sic in contrariis terminis simul reperiretur, ergo per medium transit. Si excipias, illuminationem, motum esse localem, idem & magis erit affirmandum. Semper enim tempus in motione aliquod intercedat necesse est ὁ δὲ χρόνος πάντις διαίρητός. Quo- **D** modo contextum distribuere queamus hac nostra explicatione constat. (ἢ τὰ αἰσθητὰ ἢ αἱ κινήσεις αἱ ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν). Prior pars. in qua quæstio proponitur. Omnes Alexandrum sequuti, censent Aristotelem in hac parte, non modò ad propriam de modo sensationis producendæ sententiam, in quæstione proponenda se restringere, verùm etiam aliorum opinionem de huiusmodi recomplecti, utpote que eandem pariat ambiguitatem. Idcircoque illud τὰ αἰσθητὰ interpretantur sensilia, seu sensilium species: illud verò αἱ κινήσεις ἀπὸ τῶν αἰσθητῶν, interpretantur corporea defluuia, ab obiecto ad oculum in visione disce-

- A** discedentia. Hoc Democritus, illud Aristoteles docuit, vt superius expositum est. Sed sanè explicatio ista tandiu retineri non debuit. Ea nanque posita frustra Philosophū ac temere Quæstionem huiuscemodi proposuisse asserendum esset. Cui nanq; dubium, Corporea illa defluuia cū corpora sint, quibus per se localis motus conuenit, in medium prius quàm in Æstheterium agere debere? Monuimus antea, Motum localem à termino in terminum esse, id est, ab extremo ad extremum, quandoquidem termini motus sunt ipsius extremitates: ergo per medium fieri, (extrema nanque sunt inter quæ aliquid intercedit, nec simul manent) ergo prius ad medium quam ad Æstheterium peruenire: patet ex quinto de phys. ausc. cont. 22. vbi medium motus ita definitur, vt sit id quod agens & mutans aptum natum sit prius attingere, afficere quàm extremum. Decepti autem sunt isti (ni fallor) primùm eo, quòd Aristoteles *κινήσις ἀπὸ τῆς αἰσθητικῆς* nomine vsus fuerit, mox alio, quòd verba illa addiderit *ὁποτέρως ποτὲ γίνεται αἰσθησις*. Sed nihil ista nos turbent, aut cogant nos affirmare Aristotelem hīc à seipso discedere, & ad aliorum sententias se accommodare, cū id vix audeat alicubi facere, nisi antequam veritatem, ac germanam rei sententiam explicauerit. Iam Democriti sententia hoc ipso in libello explōsa est, quorsum itaque iterum ipsa abuti? per *κινήσις* ergo, non defluuia, sed actionē ipsam Sensilis in Sensum intelligamus, in secundo de anim. cap. 5. & cont. 123, sentire ipsum, seu actionem ipsam Sensilis in Sensum, *κίνησιν* appellat: superius item in cap. de æstheteriis, loquens de visu ait, *ἢ ὅτι τὸ μεταξὺ κινήσις ἔστιν ἢ ποιούσα τὸ ὄρα*. & in cap. de colore, aduersus Democritū & Leucippum, *ὡς ἂν εὐθὺς ἤρειται φάναι τὸ κινεῖσθαι τὸ μεταξὺ τῆς αἰσθητικῆς ἀπὸ τῆς αἰσθητικῆς γίνεσθαι τὴν αἰσθησις*. Sensilia ergo (inquit) vel sensilium motiones: & non absq; re: dubium nanque est, an actio Sensilis in Sensum idē quod Sensile sit: & an Sētio propriè à sensili producatur, an ab illi^o actione: quæ disquirere, atq; statuere ad libros de anima pertinet. Hūc itē refero verba illa *ὁποτέρως ποτὲ γίνεται αἰσθησις*. licet ad sequentis contextus sententiam, optimè quoque possint accommodari. (Primùm in medium agat). Prioritas tēporis queritur non naturæ: de hac enim nullum dubium est, quin obiectum prius medium sua specie afficiat, mox ipsum Æstheterium seu sensum. (Veluti in odore & sono). Quæstio (vt monui) locum habet in omnibus sensibus: omnes siquidem per medium efficiuntur: quod medium ab organo sentiēdi differre, sat supra ostensum est: proponitur tamen olfactus & auditus tantum, quia cū medio extremo vtatur, medium prius quàm Æstheterium affici in ipsis magis constat. (Etenim qui proximior). Secunda pars. (Visibile ergo ne). Videtur Arist. de visu tantum agere, non de aliis, in quo multi lapsi sunt: sed agnoscendum est iam tandem, in visu rem non ita perspicuā esse, idcircoq; scētism de ipso dubitationem afferri. (Vt Empedocles). Tertia pars quæ autoritatē continet. (Quod quidem non præter rationem). Postrema: & integram Quæstionis partem, ratione muniens. Sed exoritur quæstio, cō quòd Philosophus doceat motum omnem in tempore esse: nam neq; sine eo esse, neq; sine eo potest intelligi, cū præsertim Auerr. in 12. metaph. com. 29. dicat Tempus vel idem esse quòd motus, vel aliquam motus passionem: idem octauo de phy. ausc. 10. Oppositum tamen docere videtur idem Auerr. quarto de phy. ausc. com. 97. vbi docet, Tempus sine motu intelligi non posse, (& hoc rectè siquidem per motum definitur, & differentia tēporis constitutiua sunt prius & posterius, à quorum vno ad alterum sine motu transiri nequit). Motum tamen sine tempore imaginatione concipi posse, cum tempus quod ipsi accidit, natura præcedat. Zimara repugnantia tollit, duplicem abstractionem proponens, vnam quæ formatio, alteram quæ fides ab Auerr.

appellatur : illa efficitur in prima intellectus operatione : hæc in secunda. In A
 priori abstractione potest considerari prius, relicto posteriori, ex Auerr. duo-
 decimo metaphy. com. 39. cum ait, Intellectum aptum natum esse seiunge-
 re quæ non sunt re ipsa seiuncta : Quocirca cum tempus non constituat essen-
 tiam motus, sed potius motui accidat, Mens absque mendacio motum à
 tempore seiungere seu abstrahere potest. In posteriori abstractione, cum
 verus motus sine tempore esse nequeat, motum à tempore, seu tempus à mo-
 tu seiungere, peccatum esset. Sed tollatur à nobis hæc repugnantia facilius.
 Arist. in eo eot. 97. docet. Motum sine tempore esse, accidere posse, cum scilicet
 mutatur quidem, mutationem tamen non animaduertimus. Exemplo sunt
 illi, quos fabulæ ferunt in Sardo insula apud Heroas dormire, quibus, etiam si
 longissimum tempus dormiant, cum nullius mutationis sensum, quandiu
 dormiant, habeant, nullamque animo mutationem versent: tempus nullum B
 cum à somno fuerint excitati, præterisse videtur. Hæc ita confirmantur,
 quandoquidem si humana species è natura tota tolleretur, motus nihilomi-
 nus maneret, tempus verò nullum esset, si vera sunt quæ Aristot. in quarto
 physico. cont. 98, & 100. & Auerr. in disp. aduersus Alga. p. in fol. dub. 15. tra-
 diderunt : Tempus nempe Animæ opus esse.

Καὶ εἰ ἀπαν ἀκούει ἀμυ καὶ ἀκήκοι, καὶ ὅλως αἰσθάνεται, καὶ ἤσθηται, Ἐ μὴ ἔστι γῆρσις
 αὐτοῦ, ἀλλ' εἰσὶν ἀνδρ τῷ γίνεσθαι, ὅμως οὐδ' ἐν ἡττον. ὡσπερ καὶ ὁ ψόφος ἤδη Γεχημδῆς τ'
 πλῆρης, οὐπω πρὸς τῆ ἀκοῆ. δηλοῖ ὅ τῶτ καὶ ἡ τῶ Γραμμάτων μετασχηματισίς, ὡς γι-
 νομδῆς τ' φορᾶς ἐν τῷ μεταξύ. εἰ γὰρ τ' λεχθὲν φαίνονται ἀκηκοότες, δεῖ τ' μετασχημα-
 τίζεσθαι φερόμενον τὸν ἀέρα. ἀρ' οὖν οὕτω καὶ τ' χροῶμα καὶ τ' φῶς; εἰ γὰρ δὴ τὰ πάς ἔχειν
 τ' μὲν ὄρα, τ' ὄραται, ὡσπερ ἴσα ἔστιν. οὐδ' ἐν γὰρ ἔδει περὶ ἐκότερον εἶν. τῶς γὰρ ἴσοις γῆνο-
 μδῆσι οὐδ' ἐν δεχέρεται, ἢ ἐγγύς, ἢ πόρρω ἀλλήλων εἶν. C

92 Et si omne simul audit & audiuit, &, vt semel dicam, sentit & sen-
 fit, nullaque istorum generatio est, sed sunt absque hoc vt fiant, nihilo-
 secus se habent, quàm sonus qui ictu facto, nondum ad auditum per-
 uenit. Id item ostendit, literarum transfiguratio, ac si in medio trans-
 latio efficiatur. Nam quod prolatum est, minimè percepisse videntur, si-
 quidem aer delatus transfiguratur. Num ergo color, & lumen ita se
 habent? Etenim non vtcunque habent: hoc cernit, illud cernitur, vt
 sunt æqualia. Nam vtrunque alicubi esse non oporteret. Æqualia siqui-
 dem, nil refert, proxima inuicem an longè distantia esse. D

Superius dixerat, quocūq; modo tandem sensus afficiatur, id semper verum
 esse videri, nempe Sensilia prius afficere medium quàm Sensum. Quod nūc
 copiosius explicat. ne quis fortasse respondens, Sensionem, seu actum sen-
 tiendi momento effici, atque indiuisibiliter in Sensu recipi, ita vt simul sit
 inchoatio actus sentiendi, perfectaque illius energia, argumentationem
 propositam eludere se posse existimaret. Neque enim (inquit Aristoteles) si
 in Sensu species Sensiles indiuisibiliter & absque motu recipiantur, aut
 Sensio momento efficiatur, totumque suum esse simul habeat, ita vt simul
 quis sentiat & senserit : idcirco in medio quoque sine motu, species Sen-
 siles recipi, sequitur. Alia nanque speciei Sensilis in medio, alia sensio-
 nis

- A** ri seu eiusdem speciei in sensu ratio est. Quod vt ostendat, iterum affert, quæ mox de sono dixerat : percipimus siquidem prius ictum quàm sonum : Ad maiorem etiam confirmationem, loquutionem inducit, quam literarum transfigurationem appellat, quòd qui loquitur, varias linguæ suæ motu figuras in aere exprimat, seu potius aerem ipsum motibus variis figuret : hanc igitur transfigurationem, seu *εναρπασσον* non æquè, propiores & remotiores percipiunt: hi nanq; sonum quidem sentiunt, non tamen perfectam distinctamq; vocis figurationem, vt qui propius audiunt. Hoc certè argumentum certissimum est, quo quis demonstrat sonum medium prius pellere quàm sensum: quandoquidem qui cominus audit, mediū vicem gerit, respectu illius qui emin⁹ : quare si respectu eius qui ex remoto loco audit, sonus & loquutio, prius medium quam Sensum ferit, respectu quoque illius qui propius, ita res habebit. Idem euenit in colore & lumine : neque enim, in qualibet distàtia, sed in determinata : neq; vtcunque posita, sed in situ cõuenienti ista conspiciuntur.
- B** Quemadmodum nanq; loquutio eminus auditur, absque tamen literarū distincta transfiguratione, ita colorata absque vllò singularum partium discrimine à longe aspiciuntur. Quæ Aristoteles pro his, nempe colore & lumine attulit, subobscura sunt: Idcircoq; primùm illustranda, quibusdam ex quinto volum. metaph. ca. 20. repetitis: mox singula expèdenda. Duplex relatorum genus ibi Aristoteles proponit : Per se vnum, nempe quod ex natura sua huiusmodi est, & quocunque modo sit, rationem relati semper retineat. (Hoc genus, ratione sui fundamenti: in tres præcipuas species distribuit: in Relata secundum mensuram quantitatis, vt duplum, æquale simile, in Relata secundum actionem & passionem seu Qualitatem, vt omne actiuum, omnèq; passiuum: postremò in Relata secundum mensuram perfectionis, quæ in omni genere locum habent, veluti Sensibile, scibile, intelligibile). Alterum per accidens, hoc est quod rationem relationis non à propria natura, sed ab altero, puta à genere, à denominante, ab accidente obtineat. Quæ omnia Auerr. in commentario his verbis expressit, Duplex est (inquit ille) relatorum genus, vnum quod relationem in substantia vtriusq; relati adeptum est: alterū quod relationem, in vnius tantum relati substantia, & in altero propter illud obtinuit. Sed redeo ad Relata per se: Tertia eorum species, ab aliis duabus non modò ratione fundamēti differt, verum etiā, quòd in illis vnum quodque correlatum ad alterum mutuò refertur, in hac verò nequaquam mutua ratio sit, vt Scotus & Thomas ex Alexandro annotarunt. Iudicantia nanq; (ait Alexander) id ipsum quod sunt, aliorum, id est, iudicatorum esse dicuntur, vt Sensus Sensibile, Intellectus intelligibile, Iudicata, non item id quod sunt, iudicantium esse dicendum, non enim relata sunt, ea ratione quòd ipsa sint aliorum, sed quoniam aliud ipsorum est. Sensibile nanq; aliquid est, quia ipsius est sensus. Rationē huiusce discriminis egregiè Thomas lect. 17. explicauit, à cuius repetitione in præsentia supersedeo. Nunc ad rem. Constat ex his, Sensibile & Sensum, in quibus ratio relationis vnius, pendet ab alio, non ita se habere, veluti alia aliarum specierū relata, se habent. Nanque nisi sensibile actu agat, & afficiat sensum, quanuis potestate sit ad sensationem producendam, ratio nulla mutua esse videtur. quid enim rei est color cum oculo, nisi actu conspiciatur? Vt ergo Sensibile ad Sēsum referatur, ipsumq; attingat, certo quodam situ, certa item distantia opus est. Secus habent alia relata, puta æqualitatis, quæ in quouis situ, interuallòque æqualia sunt, & cognoscuntur, quanuis vnum simile aut æquale, in Gallia (verbi gratia sit) in Italia alterum. Consulantur pro his, verba Alexandri in fine com. vbi ait: Non enim vt æqualia mutuam rela-

tionem habent, ita omnia se habent, quæ in quadã relatione versantur. Nam dextrum, læuum, pone, ante, sursum, deorsum, ab aspectu comprehenduntur seu aspectabilia sunt, non qua ratione ad aspectum referuntur, sed qua positionem quandam habent: aspectus siquidem, in relatis iis ponitur, quæ nõ modò relationem habent, sed positionem, actionem, atque distantiam, facultati sentiendi accommodatam: quo sine, relatio illa pro nihilo habenda est: quare quamuis actio cernendi relationem quandam desideret, non tamen in ea versatur. Nunc verba explico. (Etenim non ut cunque habent). In Græco est. *ἡ γὰρ δὲ τοῦ πῶς ἔχειν*. Ratio est, quia certa distantia & analogia inter Aspectum & Aspectabile exigitur, non ergo ut cunque posita, mutuam relationem habebunt (Ut æqualia) in quibus nil interest, an vnum æquale ibi, alterum alibi aut vbiuis positum sit: semper nanque & in quolibet interuallo ut æqualia agnoscuntur, mutuæque relatio inter ipsa cadet. Non me latet alios, pro explicatione horum verborum, sua quædam excogitasse. sed quàm bene & ad verba Philosophi quàm accommodatè, ipsi viderint. Nobis placuit Alexandrum sequi. Ad damus illud, quod totius huius nostri sermonis causa fuit: Nempe, eo quòd in visione certa distantia certusque situs desideretur, id perspicuè sequi: non eodem modo à propiori & remotiori speciem aspectabilis recipi: quòd fit ut eadem ratione, concludi possit, colores & lumen medium prius afficere quàm sensum, qua de sono & odore antea idem conclusum est. Postremò animaduertatur, quod annotauit Alexander. Ea scilicet quæ nõ sunt æterna, quæque nascendo in lucem prodeunt, vel arte vel natura, non simul fieri & esse, sed ortum eorum, substantiam seu subsistentiam eorundem præcedere: ita ut dum efficiantur, aliquid sui habeant quod effectum sit. Quæ verò non nascendo prodeunt in lucem, nullo interuallo temporis perfici, eiusmodique esse, ut simul fiant, & absoluta sint.

H¹ *Ἐπεὶ μὲν τὸν ψόφον καὶ τὸ ὄσμιον, τούτῳ συμβαίνειν δὲ λόγον. ὡς περὶ δὲ ὁ ἀὴρ καὶ τὸ ὕδωρ σωεχῆ μὲν, ἀλλ' ὁμοῦς μετέρισται ἀμφοτέρων ἢ κίνησις.*

93 An in sono quidem & odore hoc accidere rationi consentaneum est. Quoniam aer & aqua continua quidem sunt, partibilis tamen nihilominus est vtriusque motio.

Aggreditur dissolutionem quæstionis. Concedens imprimis odorem & sonum prius medium afficere quàm sensum: quod argumenta superius adducta probabant. Rationem tamen ipse affert magis *ἀποδεικτικωτέρων*. Aer (inquit) & aqua continua sunt, (non inuicem, nam hoc modo contigua potius appellantur, sed in propria natura, sunt nanque *ὁμοιομερῆ*, & principia partium *ὁμοιομερῶν*.) motiones tamen quæ in ipsis efficiuntur, secari queunt, i. partium successione ferri. Notum est siquidem ex quinto de phy. ausc. ad motus continuationem tria continua desiderari: quod mouetur: item locum & tempus, in quibus fit motus: cum igitur in aere & aqua sonus & odor moueatur, ipsaque non multo negotio secetur, hinc fit ut motio illa diuidi queat. Quòd si re non diuidatur, atque veluti vna ob conditiones enumeratas censeatur, in vna tamen prius parte quàm in alia, considerari potest. In summa concludendum est, tam odorem quàm sonum medium alternatim, & ut loquuntur, successiuè afficere & mutare, mox sensum. Et de odore quidem sat constat, ex his quæ diximus: cum nempe re ipsa medium alteret afficiatque, neque statim percipiatur, sed cum tempore: Verum ad id confirmandum hæc (ni fallor) potissima ratio addi potest. Respirantia, non nisi simul cum aere odores pertrahunt, ergo aer ante olfactum odore imbutus erat: Ipsaque etiam respiratio in tempore fit. De sono item

A rem patet si quis cōt. 82. 83. 85. sec. de ani. & ea quæ superiùs sæpius repetiimus in memoriam reuocet: Aerem nempe qui inter dura corpora cōfertim & impetu in se incurrentia continetur; primum sonitum efficere, qui non ipse ad auditum accedit, sed proximum sibi & continuum aerem commouet, atque hinc repente alium, donec successione continenter; motus ad auditum perferatur: quo more in fluctibus cernitur alter alterum trudere; qui pulsus deinde præcedentem impellit.

Διὸ καὶ ἐστὶ μὲν ὡς τὸ αὐτὸ ἀκούει ὁ ἀκρωτῆρς καὶ ὁ ὕπερθε, καὶ ὁσφραίνεται, ἐστὶ δὲ ὡς εἴ. δεκ. ἢ δὲ τισιν εἴη ἄπορίαν ἔχει τούτων, ἀδύνατον γὰρ φασί τινες, ἄλλον ἄλλω τὸ αὐτὸ ἀκούειν, ἢ ὄραϊν, ἔοσφραίνεσθαι. καὶ γὰρ εἰδόντες εἴη πολλοὺς καὶ χωρὶς ὄντας ἀκούειν, ἢ ὁσφραίνεσθαι. τὸ γὰρ ἐν, χωρὶς ἀν' αὐτὸ αὐτῷ μὲν. ἢ τῷ μὲν κινήσαντ' ἀκρωτῆρα οἶον τὸ κώδων, ἢ λιβατωτῷ, ἢ πυρρός, τῷ αὐτῷ καὶ ἐνὸς ἀριθμοῦ αἰσθάνοντα πάντες. τῷ ἢ ἢ δὴ ἰδίαι, ἑτέρω ἀριθμῷ, εἴη εἰ γὰρ αὐτῷ. Διὸ πολλοὶ ἀμα ὄρασι ἔοσμώνται ἔ ἀκούουσιν.

B 94 Quo fit ut id ipsum primus, atque postremus audiat, olfaciatq; , & quodam etiam modo non. Pro qua re, à nonnullis dubitatur, affirmantibus, fieri non posse, alium alio idem audire, aut videre & olfacere, cum fieri nequeat, multos eosque inuicè disiunctos audire, aut olfacere: alioquin enim unum à semetipso seiunctum esset. An quod initio mouit, verbi gratia, tintinabulum, thus, aut ignis, id unum & idem numero sentiunt omnes? quod verò iam proprium effectum est, diuersum quidem numero, specie tamen idem percipitur? Quamobrem multi simul vident odorant & audiunt.

Ex solutione allata, exoritur quæstio; An qui remotior est illud idem audiat, olfaciatque, quod propior. Cuius quæstioni occasione illud etiam quibusdam in dubium simpliciter, & nulla interualli locorum ratione habita, reuocatum est: An diuersi qui diuersis Æstheriis præditi sunt: quanuis à Sensilibus talibus, æqualibus spatiis distent, idem prorsus olfacere, idemque audire dicantur. Ratio sanè esse videtur, cui id negare possimus. Etenim si verum est, mouens ut moueat, cum moto esse oportere, quemadmodum septimo phy. cont. 10. traditur, obiectum quod unum pellit & afficit unum cum illo erit: quod si plures afficiat, & cum pluribus idem esse dicatur, idem certè à seipso discerpi atque disiungi oportebit: quod affirmare, absurdissimum est. Vtrunque simul quæsitum hic dissoluit Aristoteles, nimirum quodammodo idem, & quodammodo diuersum ab illis sentiri. Et idem quidem numero, si obiectum remotum in

D suoque principio ortuue consideremus: qua ratione τὸ ἀκρωτῆρα κινήσειν vocatur: puta sonum quatenus à tintinabulo primum oritur: odorem eodem modo à thure, & ab igne colorem seu lumen: diuersum autem numero (quamuis non specie) si obiecta ista quatenus propria, id est, sensationem in quolibet peculiari producentia spectentur. In summa, sonus in sui initio & ortu unus est, qui versus multas partes, hinc scilicet atque inde multiplicatus, mouetur. De odore & aliis idem dicendum. Qua solutione posita, autoritati Arist. satisfacere nos ita possumus, de mouente nimirum proximo eam intelligi oportere. Ex quo sequitur, idem à seipso non seiungi, idemque remanens multiplicari numero, quatenus sensationem in diuersis numero sensibus variisque mediis partibus producit. Cæterum quemadmodum πολλοπλασσιότης, id est, ut ita dicam, plurificatur: ita in linea recta plurificari obiectum tale asserimus, ita ut non idem numero

prorsus sit, quod propius origini suæ est, & quod ab ipsa remotius: quare non A
idem omnino à propinquo quis sentit, quod à longinquo.

Ἐστὶ δ' οὔτε σώματα, ταῦτα, ἀλλὰ παύθη κινήσεις τις. ἐ γὰρ ἀνσυνέβαρε τούτῳ,
οὔτε ἀνδρὶ σώματι.

95 Nec verò corpora hæc sunt, sed passiones & motus quidam, secus nã-
que istud non accideret: at neque sine corpore sunt.

Hoc est auctariū quoddam ex superioribus illatum, (vt Thomas existimat) Eo verò docet, si sensiones per corpora defluuia fierent, vt Veteres nonnul-
li affirmabant, istuc nunquã cõsequuturum, nimirum idem ab omnibus sen-
tiri, sed hoc proximum tantum ad se perueniens corpus & non remotum v-
numquemq; percipere: cum præsertim corpus idem in pluribus locis atque
diuersis esse nequeat. Sed certè Leonici sententia mihi magis probatur, Ari-
stotelem scilicet hîc Antiquos non respicere, aut auctarium exhibere, sed eo-
rum rationem reddere, quæ mox docuerat, vt tutius illa recipi, & contineri
possint. Potuisset nanque aliquis quærere, quî fieri possit, vt talia obiecta in
medio diuersorum ratione ita plurificetur. Respondet, hoc in dubium cade-
re nõ debere, cum corpora nõ sint, quorũ natura est vt in alio recipi nequeat.
Cur Leonicum sequar, & à Thoma discedã, non spernenda ratio adest. Tho-
mas id illatum efficit, quod ordine naturæ causa est. In medio enim & orga-
nis sentiendi recipi & multiplicari, hanc habet causam; nimirum incorporeum
esse, non autem e contra. Quocirca, hoc pro causa, à qua illud proficiscitur,
non pro eo quod illatum est, meritò est accipiendum. Incorporeum ergo est,
quod recipitur, & passio quædam obiecti in quo fundamētum & originem ha-
bet. Motusq; quidam medii per quod fertur, qui tamen Motus & quæ passio
(ait Aristot.) non sine corpore existit: etenim sunt accidentia corpora. Hoc C
certè constiterit, si fundamentum specierum sensilium, si medium quo defe-
runtur, si organum in quo receptantur, spectare quis velit. (Motus quidam) si
non verus. Sed qualisnam sit, alibi in hoc Commentariò fuit expositum. Sunt
qui occasione sumpta ex iis quæ Thomas de illis defluuiis hoc in loco pro sua
explicatione affert, Aristotel. ita urgeant: vt si sensio per defluuia fieret, non
omnes vnum & idem sentirent: ita cum odor per defluuia corpora, nepe fu-
midos halitus multiplicetur, nõ idem ab omnibus percipietur. Sed illis facile
resistitur: nimirum si dicamus, odorem secundum modum exhalationis qui-
dem procreari, multiplicariq; veluti superius ostendimus: ipsum tamen quid
spirituale esse, semperq; spiritualiter afficere, quanuis aliquando cum corpo-
re sibi esse accidat.

Περὶ ἧ τῆ φωτὸς ἀλλοτὸ λόγῳ. τὸ εἶναι γὰρ τι τὸ φῶς ὅσον, ἀλλ' ἐ κινήσεις τις ὅπως ἢ
οὐδ' ὁμοίως ἐπὶ τῆ ἀλλοιωσίως ἔχει καὶ φορὰς. αἱ μὲν γὰρ φορὰ διλόγως εἰς τὸ μετὰξὺ
κινήτων ἀφικνουῦται. δοκεῖ ἢ ὁ ψόφῳ εἶναι φερομένης τινὸς κινήσεις. ὅσα ἢ ἀλλοιοῦται, ἐ-
κέτι ὁμοίως ἐνδέχεται γὰρ ἀθρόον ἀλλοιοῦται, καὶ μὴ τὸ ἡμισυ φρότερον, οἷον τὸ ὑδωρ ἄ-
μα πηγνύσθαι. ἐ μὲν ἀλλ' ἀν' ἧ πολὺ τὸ φερμαγνόμενον, ἢ πηγνύμενον, τὸ ἐχόμενον
ὑπὸ τοῦ ἐχομένου πᾶσι. τὸ ἢ κινήτων ὑπὸ αὐτοῦ τῆ ἀλλοιωῦτος μεταβάλλει, καὶ οὐκ ἀ-
νάγκη ἅμα ἀλλοιοῦσθαι καὶ ἀθρόον.

96 Cæterum de lumine alia ratio est: lumen nanque non est aliquis mo-
tus, sed τὸ εἶναι τι. Omnino verò non eodem modo res habet, in motu
akerationis, atque lationis. Lationes nanque ad medium prius perueni-

A re, rationi consonum est, (videtur autem sonus, motus esse alicuius quod transfertur) alterationes verò non item. Fieri etenim potest, vt totum simul alteretur, & non dimidium prius. Veluti aqua simul gelascit. Quauis si multum sit quod calescit, aut frigescit, à coniuncto coniunctum patiatur, & prima pars ab alterante mutetur, nec oporteat simul vniuersum alterari.

Pergit in quæsti dissolutione: & ostendit in lumine non ita se habere, vt in odore, & sono. Et quoniam superior argumentatio, ratione à motus natura sumpta, contrarium nitebatur euincere, idcirco negat imprimis lumen esse propriè motum (quod tamen de odore & sono simpliciter affirmauerat) id est, illuminationem successionem fieri, imò (inquit) lumen est, $\pi \theta \pi$, hoc est, nunquam effici dicitur, cum illius fieri & esse, vnà sint. Eadem de colore ratio est. Quòd si quis vrgeret, illuminationem motum quendam esse, nempe alterationem, aut (quod fortasse magis existimandum est) non ob id sequi olfactilia & audibilia in medio prius recipi quàm in sensu, quòd non absque motu vel locali, vt soni, vel alterationis vt odores effundantur, cum quædam dentur quæ tota, id est, quod ad singulas suas partes simul alterentur: Aristoteles ostendere aggreditur, motum quidem localem, vt soni, non nisi successionem quadam effici, & in medio priusquam in sensu receptari, posse: Motum autem alterationis quendam dari, qui non per vnã prius partem, mox per aliam: sed per totum simul tempore fit: vt lactis coagulatio, & aquæ congelatio, quæ quantum ad vltimam formam, & absolutionem coagulationis, in tempore quidem efficitur, tota tamen simul, non pars post partem. Excipit deinceps Philosophus quasdam mutationes similes, quæ totæ simul non fiunt, sed partium successionem, vt quando ex parte materiæ multæ, & mutantis debilis, mutatio non in toto simul recipitur, sed in parte sibi proxima, quæ deinceps successionem quadam, alias sibi coniunctas afficiat. Ex his vult sanè Aristoteles concludere, vel quauis illuminatio alteratio quædam dicatur, nil tamen obstare, quin ipsa quæ omnis contrarietatis & resistentiæ expers est, fiat partibus omnibus simul illustratis, eius quod illustratur: cum in mutatione qualitatuum aliarum quibus aliquid repugnans atque resistens occurrere potest, id fieri conspiciatur: vel licet in aliquibus mutationibus hoc cernatur, non tamen id in omnibus fieri, quocirca non inde colligendum esse, odorem qui alteratione quadam diffunditur, non partium successionem, sed omnibus simul medii partibus mutatis, diffundi: cum hoc aut ob medii magnitudinem, aut agentis imbecillitatem, in multis talibus alterationibus experiri liquet. Vt rectè hæc verba intelligantur: primùm quædam explanari, mox nonnulla quæ in quæstionem cadere possent explicari oportere puto. (Non est aliquis motus). Superiùs dixerat auditum & olfactum quosdam esse motus: nunc illuminationem neque etiam id nomen, vel eam appellationem, habere vult. Quod verò addit Alexander ad hoc confirmandum, nempe quauis mutationes illæ quæ partibus omnibus simul mutatis fiunt simili-

mæ sint illuminationi, non tamen illuminationem alterationem dici, cum
 illæ non nisi in pauca materia, illustratio verò in toto etiam hemispherio **A**
 simul efficiatur: Hoc inquam nil ad rem: Nam parvus ignis nocte non to-
 tum hemispherium, sed partem aliquam tantum (quanuis totam simul) ob
 sui imbecillitatem illustrat. Causa ergo, quòd momento illustratio fiat, i-
 stuc nullo modo fuit referenda. De qua re nonnulla infrà. (Lationes nan-
 que ad medium prius peruenire). Rationes multas pro hac re proban-
 da, quas colligas habes sexto de physica auscultatione. Sed obiter anno-
 tandum ex tertio eiusdem tractationis, Motum non esse quiddam per se,
 sed cum rebus aliis perpetuò coniunctum, à quibus non abiungitur: nam
 quicquid mutatur, aut substantiæ ratione mutatur, aut qualitatis, aut quan-
 titatis, aut loci: ratione aliarum categoriarum nil mouetur, vt in quinto
 eiusdem doctrinæ volumine probatur. Substantiæ igitur (si maxime pro-
 priè loqui velimus) aliud est forma, aliud priuatio. Quantitatis item aliud **B**
 perfectum, aliud imperfectum. Motus in substantia ad formam, Gene-
 ratio est, ad priuationem Interitus. Motus verò in quantitate ad perfectam
 magnitudinem est Accretio: ad imperfectam extenuatio. Et in qualitate
 quidem aliud est album aliud nigrum: motui tamen ad vtrunque contra-
 rium, commune nomen positum est ἀλλοίωσις, veluti etiam motui qui est in
 loco ad superum & inferum locum ποσός. Est itaque Latio, Motus in loco, vo-
 cabulumque huiusmodi illistantum propriè conuenit, quæ naturaliter fe-
 runtur, nec cum mouentur in sua habent potestatem vt quiescant, qualis gra-
 uium & leuium est motus. Hæc nanque non ita se mouent, vt cum volunt
 moueri incipiant, & cum volunt desinant. Alterationis verò nomen ad Ge-
 nerationem & Interitum, à Platone præsertim, solet accommodari, Aristo-
 oteles cum propriè illam accipit vt ferè semper, ad motum qui est in Qua-
 litate, in qualitate inquam patibili, ex qua pati, aut impatibile esse aliquid **C**
 dicitur, accommodat. Hanc alicubi γένεσιν ἢ ἀπώσιν seu τινός vocat: cum nem-
 pe aliquid uod simpliciter est, ex vna dispositione in aliam mutatur: vt cum
 e non albo fit album. Hac de re consulatur liber quintus de ortu & inte-
 ritu, & septimus de physica auscultat. (Fieri etenim potest vt totum simul
 alteretur). Idem in priori physico contextu vigesimo quinto aduersus Me-
 lissum. De qua re deinceps in octauo eiusdem operis disseruit. Nos in-
 frà in quæstione aliquid afferemus. (Videtur autem sonus). Fertur sonus
 mediò aeris motu, de loco ad locum successione quadam, vt superiùs ex
 posuimus. Tu verò consule contextum octuagesimum quintum secun-
 di de anima. (Et coniunctum à coniuncto). Mutat agens proximam sibi **D**
 & coniunctam partem, proximam inquam non, quæ illi contigua sit, sed
 totam quam primò & simul mutare potest: hæc deinceps alias sibi conti-
 guas. Eliciuntur ista ex octauo physico. Ex his colligendum est, aliter rem
 se habere in visu quàm in aliis sensibus, præsertim Auditu atque olfactu:
 in ipso siquidem propter obiecti naturam, simul medium sensusque affici-
 tur, cum sola luminis præsentia, species visibilis multiplicata semper adfit,
 nullaque motio media successiua intercedat. Causam huiusce diuersitatis
 spiritualitati visus seu luminis tribuunt omnes, & iurè. Sed scrupulum au-
 ferre oportet, qui ex contextu centesimo vigesimo primo, secundi de a-
 nima statim oritur, Omnis (inquit Aristoteles) Sensus species sine ma-
 teria recipit: tam igitur sonus, & odor quàm lumen spiritualitatem, vt ita
 dicam, habent. Respondendum est, Omnes species sensiles quod ad muta-
 tionem

A tationem seu informationem, quam in suis producunt sensibus, spirituales esse, non materiatas: quòd verò ad sui ortum, res aliter habet. Etenim sonus cum motu aeris deferentis, odor per modum exhalationis cum alteratione deuehentis medii: color verò sola præsentia lucis in Perspicio multiplicatur. Thomas rem hanc & ipse respiciens, hæc annotauit: Odorem & sonum recipi in aere & aqua sicut in proprio & naturali subiecto, quod re ipsa afficiunt: quam ob causam ibi diutius manere, & initium agendi esse possunt: ideòque ablato odoramento & cessante ictu corporum, tam sonus quàm odor partem post partem sui medii pellere & afficere, & mox sensum possunt. Recipi verò hæc vt in proprio subiecto, nil aliud est, quàm subiectum suum ad formam naturalem quam suscipere subiectum queat, aptum reddere: vt calor in aquam receptus ipsam ad formam ignis parat, quæ principium caloris est. Hoc item modo sonus in aere & odor in aere & aqua esse dicuntur: quatenus nempe ista à siccitate sapida, corporumque ictu affici queunt. De lumine non item asserendum est, qui in medio veluti qualitas quædam extranea non propria receptatur: & idcirco neque manere recedente corpore illustrante, neque sibi simile efficere valet: omnino enim à sua origine pendet, neque secundum se constantiam habet. Quò fit, vt illuminatio totius interstitii ab illuminante tota simul efficiatur. Voco autem lumen in medio qualitatem extraneam, quatenus perspicuum ad formam substantialem corporis illuminantis suscipiendam, non est aptum, neque per luminis receptionem ad aliquam formam substantialem suscipiendam disponitur.

Hæc Thomas. quæ quidem non carent difficultatibus, quas licet aliàs expenderimus: Nunc illud aduersus Thomam proponatur: Si alia obiecta manendi in medio, agendi, sibi que simile gignendi vim habeant: visile verò his dotibus destitutum sit, sonus certe & odor qualitatésque primæ luminis ipsi dignitate antecellent: quod absurdum est dictu, & Aristoteli repugnans. Respondeo: Vti dicimus, Mentem quidem nostram inter alias Mentis non modò seipsam & superiores, sed etiam inferiora, res scilicet cum materia concretas intelligere, non tamen esse quod de rerum inferiorum istiusmodi cognitione se efferat, cum infima potius illius fors conditioque ea re significetur (quòd scilicet à primæ Mentis numine tam longè recesserit, & materiæ conditionem ita adsciuerit, vt formis rerum cum materia concretarum substerni potuerit): Ita, vt lumen conditionibus aliorum sensilium careat, perfectio naturæ suæ in causa est, à mixtione siquidem materiæ que labe immunis est magis, à suo principio pendens, sibi quidem simile non producens, nobilioris tamen atque spiritualioris operationis causa. Alterum est quoque colligendum, sonum localiter ferri, odorem per successionem partium alteratarum. Res quidem subobscurior, quæ ideò ab Alexandro ita illustratur: Pars quæ primùm ab odore afficitur, affectionem in se retinet, quam succedenti parti communicat, idcirco quanuis qui odoramento poprioris sunt prius olfaciant, eundem tamen odorem retentum olfaciunt. In sono secus accidit: ille nanque qui priorem impulit partem, non retinetur, sed elabitur & in succedentem transfertur. Quò fit vt alii, alium, & alium sonum percipiant. Sed Thomas à natura, motus localis & alterationis ratione sumpra, egregiè magis (ni fallor) rem istam aperuit, Vterque motus (ait ipse) cum transitu ad vno ab alterum extremum efficitur, vario tamen modo. In motu locali, termini

sunt magnitudinis, idcircoque in ipso successio in tempore secundum partes magnitudinis adest. In alteratione autem termini contrarii sunt secundum qualitatem, iuxta quorum distantiam mensura temporis sumitur, non intervalli magnitudinisve. Pro qua re & aliis notatione dignis, ad mutationes, quæ alternatim, quæque item momento efficiuntur intelligendas, consulatur illius commentarius: Nos in hunc locum omnia congerere nolumus, quod perspicue à Thoma proferatur, & quod aliàs copiosius ista pertractauerimus, & ne in hisce nostris commentariis ea tantum cõportare velle videamur, quæ à præclarissimo quoque Philosopho sunt tradita & explicata. Summorum quidem virorum annotata adducere & expendere, pro instituti locique ratione interpretis munus est: Singula verò, curiosius ubique inculcare, absurdissimum certè est. Sed ad rem. Dupliciter ab omnibus ferè interpretantibus hîc dubitari solet. Primum quomodo mutationem, quæ momento efficitur, Aristoteles concedere potuerit: mox quomodo Visibile non prius mediũ quàm sensum pellat & afficiat. Prioris dubitationis occasio sumitur ex sexto de phy. ausc. cõt. 32. vbi traditur, omne quod per se mouetur quantũ esse, diuiduũ, partẽsq; habens, cuius pars vna sit in termino à quo, altera in termino ad quem, cum non secundum se totum aliquid moueri queat. Ex quo videtur cõcludi oportere, aquam non totam simul congelascere, lac item non simul totũ concrefcere. Pulchra fanè dubitatio. Ad quam alii aliter respõdent, nec iniuriã: cum propemodum *ἐλευθερῶς* vel ipso teste Auerroe esse videatur, & tantis difficultatibus inuoluta, vt nobiles Interpretes, in ea explicanda plurimum desudarint. Quæ verò plerique attulerint, huiusmodi certè sunt, vt non minores dubitationes relinquunt. Alexander enim cum vult Aristot. nobis hîc falsum reddere, prorsus est reiiciendus. Thomas etiam qui demonstrationem illam sexti physici ad motum tantũ localem restringit, optimis Interpretibus & Aristoteli quidem ipsi repugnat, qui illam ad omnes motus species pertinere, atque accommodari constanter affirmant. Qui item Aristotelem hîc exempli non veritatis gratia fuisse loquutum asserunt, nugacem ipsum faciunt qui in primo & octauo physico, idem in re seria statuenda repetierit: imò qui hoc in loco in quæstione non minimi momenti determinanda, ex apparenti verũ concludere voluerit. Idem enim est ac si ita argumentaretur, Quemadmodum aqua statim coalescere apparet, ita verè illuminatio momento efficitur. In re ergo adeò perobscura vix audeo quidquam affirmare, nisi dicamus, Aristotelem non asserere aque congelationẽ omnino momento effici: sed simul quod ad omnes partes effici, quãuis enim non pars post partem sed tota simul fiat, in tempore tamen fit, atque in terminis oppositis cum à non coagulatione ad coagulationem, atque per gradus, id est, ab imperfectiori ad perfectam coagulationem transitus fiat. Si quæ Aristoteles de duplici principio & termino, in priori phy. cõt. 23. nobis scripta reliquit, velit quis diligenter expendere, nonnullaque item, in hoc commentario à Thoma annotata consulere, facile agnoscet, nullam aut saltem minimã vim demonstrationi sexti physici hoc nostro responso afferri. Neque obstat, quòd congelatio momento effici videatur: hoc siquidem ob sensus nostri imbecillitatẽ accidit. Sed hæc omnia alibi copiosius. Alterius quæstionis multæ sunt occasiones: omitto quæ fuerit Platonis de Lumine sententia, quæ item Aristot. hæc enim abundè superius: nunc verò ita obiicio: Omne agens physicum prius in sibi proximum quàm in remotũ agit, obiectum visibile est huiusmodi: ergo &c. ex quo recte sequitur prius ipsum in medium quàm in sensum agere: Sumpta est argumentatio ex Arist. multis in locis, & præsertim quinto physico. cont. 22. & decimo metaphy. 22.

Huc

- A** Huc accedit actionem visibilis determinatam esse, ac proinde successivam. Respondendum est ex Alexandri, Simplicii, & Averrois sententia, lumen esse qualitatem seu formam quandam spirituales, contrarietate, atque resistantia carentem. Hinc illud consequi: visionem momento effici. Illustrato siquidem medio, obiectoque rectè disposito, statim visio producitur. Quocirca obiectio prior, nullum aduersus Aristotelem momentum habet, quæ in vero agente & reali corporeoque valet. Neque successio à determinatione oritur, sed à contrarietate & resistantia patiētis, quod alibi copiosius est explicatum. Quapropter cum in actione visibilis nulla prorsus adsit resistantia, quid prohibet, quomin⁹ lucidum corpus, suo lumine partem sibi proximam, id est, illam totam quam illustrare aptum est, (est enim agens determinatum) statim reddat illuminatam? Addūt alii argumenta multa aduersus hæc: Nempe fore ut creatio detur, cum lumen è potestate materiei elici, dici nequeat: (hoc siquidem non nisi in tempore efficitur). Effectum item velocius sua causa posse moueri: nempe lumen cælo, quod non nisi viginti quatuor horis suum iter absoluit. Postremò ex Auerr. Luminis vim infinitæ virtutis fore, cum momento agat: quod tamen Aristoteli in octauo phy. repugnare videtur. Rectè ad omnia responsum est: Lumen nouiter non effici, sed recens apparere, idcircoque non creari, neque item è sinu materiei, quæ antè existat, educi. Præterea, lumen non propriè moueri, sed spiritualiter seu formaliter multiplicari. Postremò, argumentum Averrois in vera actione & reali locum habere, non in spirituali, quæ ob nullam repugnātiā ex parte eius quod patitur, illico operatur. Quod de Lumine hætenus diximus, de colore item intelligi volumus, quandoquidem quatenus visibile est, luminis rationem obtinet, eiusque actio, medio illustrato, repente efficitur, cum ad opertis oculis statim conspiciatur.

C *Ἡ ἴσ' αὖ καὶ τὸ γινώσκειν, ὡς περὶ ἡ ὁσμὴν, εἰ ἐν ὑπὸ ἡ μίση, κορροῦν τέρω ἐτι κορὶν θίγειν αὐτοῦ ἢ ἀνόμειθα. δι' λόγους ἃ ἂν ὅτι μετὰ τὸ αἰσθητήριον, οὐχ ἅμα παύσει, ἀλλὰ ἐπὶ τῆ φωνῆς δὲ τὸ εἰρημόν. δὲ τὸ αὐτὸ ἢ καὶ πρὸ τῶ ὄραν. τὸ γὰ φῶς κορὶ τὸ ὄραν.*

- 97 Effet autem utique & ipsa degustatio, quemadmodum olfactus, si in húmido essemus, & remotius etiam, ante illius contactum sentiremus. Rationi autem consentaneum est, illa quorum Æstheteria interuallum habent, non simul affici, præterquam in lumine, ob causam quæ commemorata est. Item ob id ipsum de visione dicitur: lumen siquidem visionem efficit.

- D** Neque Aristoteles neque alius quiuis negare potest, Gustum & Tactum eandem conditionem in suo munere subire, quam subeunt olfactus & Auditus, cum & medium ab æstheterio seiunctum habeant, & eorum obiecta corporea, reali alteratione multiplicentur. Obscurius quidem res in illis habet, cum medium eorum à proprio æstheterio vix distinguatur. Quæ fortasse ratione, in secundo de anima, contex. 115. tactile & gustatile ab aliis Sensilibus eo seiungi tradidit, quòd alia Sensilia pulso & affecto prius medio, nos deinceps pellant & afficiant: hæc verò medium sensumque simul: nempe ut apparet, non ut reuera est. Vnde Averroes ait, particulam *αἴμα* non ad tempus, sed ad causam referri oportere. Quod in hoc etiam contextu perspicui potest. Aristoteles siquidem in prima illius parte determinaturus, quomodo res se in Gustu habeat, ita loquutus est: Obiectum Gustus est sapor,

sapor autem est τὸ πικρὸς γινόμενον ἐν τῷ ὑγρῷ, ὑπὸ τῆς ζῆσης. Quare si itain humido aqueo A
 degeremus, veluti in aere, eadem Gustatus, & olfactus ratio esset. Primum
 nanque dici oporteret aquam affici, mox Gustum, veluti aer ab odore pri-
 mum afficitur, postremo olfactus: à lapida enim re sapor per aquam transfusi
 multiplicarique posset. Egemus igitur si degustare velimus, vt sapida ipsa
 linguæ admoueat̃ur, quæ & medii & æstheterii (vt antea exposuimus) vicem
 gerit. Quò etiam fit, vt eodem tēpore medium & Æstheteriū affici videatur.
 Hac fortasse ratione Natura piscibus linguam quidem & in summa organum
 Gustatus tribuit, imperfectū tamen, osseum, nec absolutum, vt Arist. in 4. de
 hist. ani. ca. 8. scribit. Illud insuper annotare placet, Arist. olfactū non auditum
 cum Gustu cōtulisse, quòd hi duo sensus ratione suorum obiectorū sint quàm
 maximè affines, odor nanque ablutione humidi in sicco lapido fit: quo fit vt
 quemadmodum odor aere medio multiplicatur, ita saporem multiplicari o- B
 portere videri possit. Ex his itaque constat Gustum & Tactum non eodē tem-
 pore simul affici cum medio, neque id Aristotel. voluisse, sed in illis non ita
 perspicuum esse, veluti in aliis. Idcircoque inquit εἰ ἕκαστος ἐν ὑγρῷ, πικρῶτερον πικρὸν διγιν-
 αῖσθησις ἡδαιόμενος, ac si nollit omnino affirmare, nil distare mediū gustus ab eiusdem
 Æstheterio: sed ostendere velit, si essemus in aqua, fore vt distantia illa mani-
 festior esset. cum aqua sapore affecta, gustuūque nostro admota, eo casu, medii
 munus obiret. Colligit tandem, rationi consentaneum esse, ob rationes an-
 tea allatas, sensus illos quorum æstheteria medium habent extrinsecum, non
 simul cum medio affici, Lumine tamen excepto, & omnino ipso visibili. In sum-
 ma, quemadmodum lumen illico effundi asserit, ita ipsum cernendi actum
 cuius Lumen causa est, statim effici concludit. Quomodo autem lumen vi-
 sionis causa fit, alibi à me explicatum est.

Ἐστὶ δὲ ἄπορία καὶ ἄλλη τις τῶν ἀπὸ τῶν αἰσθήσεων, πότερον ἐνδέχεται ἅμα δύο δύ- C
 νατὸς αἰσθάνεσθαι ἐν τῷ αὐτῷ καὶ ἀτόμῳ χρόνῳ, ἢ ἔ. εἰ δὲ αἰεὶ ἢ μείζων κίνησις, ἢ ἐλάττω
 ἐκκρούει διὰ τὸ ὑποφερόμενον ὑπὸ τῶν ὁμμάτων, οὐκ αἰσθάνονται, ἀντύχωςι σφόδρα τι ἐν-
 νοῦντες, ἢ φοβούμενοι, ἢ ἀκούοντες πολλῶν ψόφον. τῶν δὲ ὑποκείσθω, καὶ ὅτι ἐκάστω
 μᾶλλον ὅστιν αἰσθάνεσθαι ἀπὸ τῶν ὄντων, ἢ κεκραμμένα. οἷον οἶνον ἀπράγην, ἢ κεκραμμένα, καὶ
 μέλιτος καὶ χροῶς, καὶ τὴν νήπιος μόνης, ἢ ἐν τῇ δόξῃ πασάν, δόξα δὲ ἀφανίζει ἄλληλα. τῶ-
 ν δὲ ποιεῖ ὅτι ἐν τῷ γίνεσθαι, εἰ δὲ ἢ μείζων τῶν ἐλάττω κίνησιν ἐκκρούει, ἀνάγκη ἀν-
 ἅμα αἰσθάνεσθαι, ὡς τῶν αἰσθητῶν ἐστὶν, ἢ εἰ μόνη ἂν ἀφαιρέται γὰρ τι ἢ ἐλάττων μίγνυ-
 μένη, εἰ περὶ πάντων τῶν ἀπὸ τῶν μᾶλλον αἰσθητῶν ὅστιν. ἀνὰ τὴν ἀραῖσθαι ὡς ἑτέρας οὐσας,
 οὐδὲ ἑτέρας ἔσθαι αἰσθησις. ἀφανίζει γὰρ ἢ ἑτέρα ὁμοίως ἢ ἑτέραν. ἀπὸ τῆς ἢ οὐκ ἔστι ὁμοίως
 αἰσθάνεσθαι, ὡς ἢ οὐδεμία ἔσθαι αἰσθησις, ἢ ἄλλη ὅτι ἀμφοῖν. ὅπερ καὶ γίνεσθαι δοκεῖ ἐν D
 τῷ κεραυνυμένων ἐν ᾧ ἀνὰ μίχθασθαι.

98 Est præterea de ipsis sensibus alia quædam dubitatio, vtrum fieri pos-
 sit, vt duo sensilia simul eodémque temporis momento percipiantur,
 necne. Si itaque semper maior motio minorem trudit, propterea que res
 oculis oblatas, ii non sentiunt, qui altiori & vehementiori meditatione
 occupati, qui item timore nimio correpti sunt, aut sonum magnum au-
 diunt. Hoc itaque positum sit. Præterea illud, vnūquodque magis sen-
 tiri, cum simplex, quàm cum commixtum est, veluti vinum meracum
 quàm

- A** quàm dilutum, mel item, & colorem, nec non Netē solam, quam *ἡ ἐν τῇ*
ἰσχύσει, quandoquidem vnum ab altero inuicem obscuratur. Quod
 sanē in iis maximē accidit, ex quibus vnum quippiam efficitur. Si ita-
 que maior motio minorem repellit, necesse est, si simul fuerint, maiorem
 minus sentiri, quàm si sola esset: minor enim commixta aliquid ab ipsa
 aufert, nempe quia simplicia omnia magis sentiri queunt. Quòd si æ-
 quales fuerint motiones illæ diuersæ, neutrius sensus erit, vna etenim al-
 teram similiter offuscat. Imò nec simplicem hoc modo sentire licet.
 Quare aut nullius erit sensus, aut vn^o quidē ex vtraq; motionē; Quod
 certē fieri cernitur ex his quæ tēperantur, in quocūque fuerint cōmixta.
- B** Qualis nam dubitatio sit, quæ ad vires sensuum pertinēs hac in parte pro-
 ponitur, ex ipsis verbis satis patet. Perplexa magis atque obscura illius disso-
 lutio est. Quæritur ergo. An eodem temporis momēto, id est vno eodēque
 tēpore duo sensilia sentiri possint, vel id pluribus vel vno sensu efficiatur. Oc-
 casio ex eo sumitur, quòd plura esse sensus vniuscuiusque sensilia propria sæ-
 pius repetitum sit, atque ita propria, vt vnum ex illis à pluribus sensibus per-
 cipi nō possit. Quare neminem damnare ausim, qui hoc vel illo nomine, quæ-
 stionem proponendā esse tradiderit. vtraque enim (vt patebit) eodē recidit
 inscriptio. Sed ad rem. Aristoteles hęc quæstionem explicaturus, Primū id
 fieri non posse demonstrat, Mox quomodo possit, ostendit, Ante omnia tamē
 duo præcipua ponit (tertiam nanque illam hypothēsīm quam quidam in-
 duxerunt ad secundam referrem: Aliæ item, quas ex explicatione Alexandri
 quibus addere possēt, ad has præcipuas reuocandæ sunt, ne numerum frustra
 multiplicemus). Prima itaque hypothēsīs est: Motionem in qua maior vis est,
 imbecilliolem repellere: quod experientia perspicuum redditur. Namque
 oblata oculis nostris non sentimus, cū cogitatione aliqua ita tenemur
 vt intenti prorsus animo in ipsa versemur: quod item experimur, cum for-
 tē fortuna metu aliquo maximo occupamur, aut vehemēti strepitis fra-
 gore circumfusi quasi stupidi & perterriti detinemur. Altera hypothēsīs:
 Mixta difficilius sensu percipi, ipsis simplicibus. Nota est & communis
 valde experientia, Quandoquidem vel Ebrii ipsi fateantur, Gustum, re-
 tētiūs vini meraci saporem & qualitates sentire, quàm si vinum aquæ aliquid
 admistum habeat. Mel quoque purum, facilius quàm adulterinum, & *ἡ ἐν τῇ*
ἰσχύσει sola, quàm *ἡ ἐν τῇ* in auditu percipitur: inuicem nāque sensiones quæ ab vno &
 ab altero oriuntur, sese impediunt atque obscurant. Atque idcirco in iis hoc
 tantū fieri monet Aristoteles, ex quibus pluribus inuicem coeuntibus qua-
 si aggregatum quoddam, atque per accidēs vnum constari possit. Componē-
 tia nanque ibi actu manent: quò fit vt sibi mutuò sint impedimento. Ex his
 duabus præcipuis hypothēsībūs, alias quasdā deinceps elicit. Si etenim ponat-
 ur, Simplex magis sentiri, quàm mixtum, & efficaciorē sensionē imbecil-
 liorem obscurare, rectē sequitur, maius sensibile, non ita exactē mixtum, vt sim-
 plex comprehendī. Quauis enim commistum, sit eo debilius, sempertamen
 ab imbecilliori efficacius non nihil impediri potest. Rectē item ex iisdem il-
 lud alterum sequitur. Si, quæ sentiri mixta debent, æquali efficacia sint sensui
 afficiendo, fore vt neutrum sentiatur, cū ambo æqualem repulsam vel æ-
 quale impedimentum mutuò patiantur, quominus percipi queant: cū
 præsertim in huiuscemodi mixto mouentia minus simplicia sentiātur, quàm

in superiori: quo fit, vt aut nullū talis mixti sensum esse dicendū sit, aut si aliquem, illum certè non alterius componentis, sed tanquam vnum quiddam **A** tertium ex vtriusque componentis natura proficiscēs, quod sanè in omnibus quæ commiscetur, perspicuum est. Verum expendamus nonnulla contextus verba (ἐν τῷ αὐτῷ ἔ, ἀπὸ μίμ χέινφ) Non datur tempus indiuiduum, quemadmodum neque motus, cuius tempus mensura inseparabilis est, indiuiduus datur. Hæc ex quarto physico constant: per indiuiduum tamen tempus id intelligit, quod ita diuidi nequeat, vt vna sensio in hoc sui momento seu τῷ νῦν (quod solum temporis accipi potest) altera in altero fieri dici queat. (Νῆτις). Consulatur Boetius vol. priori Mus. cap. x x. qui narrat Musicam quæ ex citharæ neruis efficitur vsque ad tempora Orphei simplicem fuisse, adeò vt quatuor neruis tota constaret, cuius πτεσχορδίου Mercurius fuit inuentor. Quintam deinde chordam Chorebum Athyn Lydorum regem adiunxisse. Mox sextam Hyagin Phrygium, septimam tãdem ad septem planetarum similitudinem addidisse **B** Terpandum Lesbium. In hoc ἑπταχορδία, quæ grauissima chorda & suprema erat ὑπάτη vocata est; quasi maxima & honoratissima: quæ verò inferior ἠήτη quasi ὑπάτη, id est acutissima nouissima & infima. Intercedebant aliæ quinque & post ὑπάτη quidem παρυπάτη, λίχανος, μέση, ἑξαμίσση, ἑξαγῆτη. Enumerat deinceps Boetius alia instrumentorum genera ab aliis reperta; ὀκτώχορδιον, vt à Lichaone Samio; ἑννιάχορδιον à Prophrasto Periothe, δέκαχορδιον ab Hestio Colophonio, ἐξάχορδιον à Timotheo Milefio, aliáque ab aliis. Quæ nihil ad nos: sat esto eam chordam quæ Nete vocatur inferiorem fuisse, & acutissimi soni. Idem testatur Aristoteles in decima nona secundo problemate duodecimo & vigesimo tertio cum quærit, cur Nete duplo acutior sit quàm Hypate, idque in cantilena, in instrumentis flatu, & psalteriis, explicat. **C** *ἡ πρῶτη* verò proportio est duorum ad vnum, id est, Symphonia ex quinque tonis & duobus Semitonis constans: quæ tamen semitonia vnum non implent tonum & vltra semitonium, progrediuntur. Nanque vt Boetius demonstrat, Diapason ex *ἡ τεσσάρων* & *ἡ πέντε* constituitur, illa autem ex duobus tonis & semitonio constat, hæc ex tribus tonis & semitonio. Quid autem Tonus sit, quid semitonium, & qualis istarum Symphoniarum natura, declaratur à Boetio eodem volumine, capite decimo sexto & decimo nono. Quædam etiam habentur ex Aristotele in decima nona part. probl. Macrobius quoque x i i. hæc attigit, sed omnia collegit Concil. in diff. octuagesima, & in decima nona part. problemate decimo tertio. Nobis sufficiat sonum Netes seorsim audiri: in Symphonia tamen quæ *Διαπασών* vocatur, confundi, neque villo modo discerni. (Si itaque maior motio): Nulli dubiū est, in mixtione fore vt imbecillius etiã impediatur id quod maioris efficaciz est: cum nanque maior in minorem agat, vt antea expositum **D** est, sequitur quoque vt à minori aliquid repatiatur. Sed ex hoc oritur dubitatio quædam: quæ fieri nempe queat, vt minor motio maiorem impediatur, cum maior sua exuperantia minorem corrumpere, & in sui naturam vertere valeat. Hoc testatur Aristot. in priori volumine de ortu & interitu contextu octuagesimo octauo, vbi inquit: Multa paucis & magna paruis composita, non mixtionem, sed auentionem dominantis efficere: quandoquidem paruum in naturam maioris trãseat: veluti pusillum vini, in mille amphoras aquæ iniectū non miscetur, aut nõ impedit, sed statim corrumpitur, & aquæ poti⁹ vires auget. Respondet aliqui: aliter in sensibilibus quæ in animã spiritualiter tantū agunt quàm in motionib⁹ corporeis re se habere. Atquæ Arist. exēpla, vt vinū, & mel mixta corporea sunt, in quibus tamē docemur id quod mai⁹ est, min⁹ exactè quàm seorsim

A seorsim percipi: aliquo igitur modo minus commixtum sentitur, & non corrumpitur, ita ut insensibile fiat, quando quidem hac ratione vires efficacioris retundere nequiret. Dicendum ergo est liberius, argumentum in omnibus prorsus locum habere, dummodo, non sit ^{αλογος} quædam exuperantia, qualis in vnica gutta vini, tantæque aquæ multitudinem animaduertitur: tunc enim id quod imbecillius est corrumpitur & in naturam efficacioris conuertitur. At si excessus ita ^{λογικός} sit, ut imbecillius resistere aliquantulum valeat, & manet & vires maioris retundit. hæc ferè Arist. in eodem volumine cont. 89. Atque hac ratione illius propositio erit vniuersalis.

B *Ἐπειὸν οὐδὲν ἐν μέρει ἐνίων γίνεσθαι τι, ἐν ᾧ ἐνίων οὐ γίνεσθαι, τοιαῦτα δὲ τὰ ὑπ' ἑτέραν αἰσθησιν, μίγνυται γὰρ αὐτὰ ἕχματα ἐναντία, οὐκ ἔστι δὲ ἐν λόποις ἢ ὀξέῃ ἐν γίνεσθαι, ἀλλ' ἢ καὶ συμβεβηκός, ἀλλ' οὐχ ὡς δὲ ὀξέῃ ἢ βαρέῃ συμφωνία, οὐκ ἄρα οὐδὲ αἰσθησθαι ἐν δέχεσθαι αὐτῶν ἀμείψασθαι μὲν γὰρ οὐδὲν αἰσθησιν, ἀφανίζουσιν ἀλλήλας ἐπιπέδῳ ἢ μία γίνεσθαι δὲ αὐτῶν. ἐὰν ᾖ ἀνισοί, ἢ κρείττων αἰσθησιν ἐμειψοῦσθαι.*

99 Quoniam igitur ex quibusdam quidem fit aliquid, ex quibusdam verò non: eiusmodi verò sunt quæ ad diuersos sensus pertinent (miscentur namque quorum extrema contraria sunt, nec ex albo & acuto vnum quid effici potest, nisi per accidens, & non sicut ex graui & acuto contentus vnus) propterea hæc simul sentiri, minime valent. Si enim æquales sint motiones, seipsas inuicem obscurant, cum vnica ex illis fieri nequeat: At si inæquales fuerint, maiorem sensationem efficiet.

C Difficilis admodum, & perobscurus est sensus horum verborum: atque ita, ut in eo proponendo omnium, quos quidem hætenus vidi interpretum fidem ego quidem desiderarim. Argumento, id sit, quòd suis interpretationibus nullum nexum in verbis Philosophi, aut methodum in rationibus statuerent. Mihi quidem certè videretur Aristoteles positus ac stabilitis nonnullis, hæc ad argumentationes aggredi. Primùmque ad illas quibus vno eodemque tempore plura sentiendo percipi non posse ostendat. Quod particula illa *Ἐπιπέδῳ*, initio posita & alia *ἢ ἄρα* in fine, satis possunt indicare, cum argumentationis propriæ ac peculiare habeantur. Ut verò facilius vis argumenti modusque percipiatur, repetenda quæstionis inscriptio est. Quæritur an duo sensilia diuersa, simul eodemque temporis momento sentiri queant. Respondetur argumento à partitione sumpto (non tamen eo quòd Docti quidem putant) hoc nequaquam fieri posse, Quandoquidem ista mouentia, vel ut commixta, vel ut separatim siue separata sumantur Commixta sumi nequeunt

D Non ergo separata. Assumptio probatur, quia non miscentur quæ non sunt contraria, cuiusmodi sunt sensilia ad diuersos sensus pertinentia, ut album & acutum, ex quibus certè nunquam per se vnum efficietur, veluti ex acuto & graui. Posito igitur consequenti, sic argumentatur: Vel ista mouentia separata sunt æqualia, vel maior vis est in altero. Si primum detur, viget hypothesis, fore ut nullum sentiendo percipiatur, nedum ut simul eodemque tempore ambo sentiantur: alterum namque ab altero quominus sentiatur, repellitur atque impeditur. Si secundum concedas, adhuc eadem hypothesis, exemplaque allata instant, vim nempe, efficacioris, imbecillioris sensationem offuscaturam. Excipere autem potuisset aliquis, Si mouentia sint æqualia, fore, ut si non separata, saltem in vnam sensationem confusa sentirentur: Respondet A-

aristoteles, istiusmodi mouentia diuersa quæque ad varios sensus pertinent, nõ
 esse eiusmodi vt ex illis vnum confici possit, Animaduertere autem híc o-
 portet (quod Alexander quoque monuit) Aristotelem Dialecticè, híc argumẽ-
 tari. (Logicè diceret Simpl. 3. phy. com. 18, & 43. & Auert. in paraphr. primi
 de celo, vt infinitos propè alios locos omittam: vbi tria propositionum genera
 recèset) Est autè logica ratio quæ vel constat ex probabilibus, nec à rei ipsius
 natura ducitur, vel communis est, nec propria affert principia. Eadem ferè af-
 ferre videtur Arist. in sec. de ortu an. & primo Eudemiorum cap. 5. Solet autè
 Philosophus his vt aliquando vt veritatem facilius inquiret: nã & ipse in pri-
 mo Topico cap. 2. testatur rationes has pro veri inquisitione vtiles esse, cum
 præsertim Theorema ad disceptandum propositum pro neutro habeatur. Ne-
 minem igitur moueat ratio Aristotelica, quæ ἐκ τῶν ἁποδείξεων leuifque admodum
 censetur: ipsius potius spectetur consilium, id est veritas, ad quam indagandã
 inducitur. (Miscentur nanque quorum extrema contraria). Nam mutuò age-
 re patique debent quæ miscentur, quod oppositis tantum conuenit. Atquĩ
 diuersa sensilia non sunt contraria, cum nõ sub eodem genere cõtineantur, vt
 patet ex 10. met. cont. 13. aliud nanque est genus proximum albi, acuti aliud.
 Si quis obiiciat, nos sumere contrarii vocabulum augustius quàm oporteat,
 quandoquidem ἐν τοῖς μετὰ τὰς κατηγορίας doceamur, Contraria omnia necessariò,
 vel esse in eodem genere, vel in contrariis generibus, vel ipsamet genera, ergo
 non necessariò in eodem genere: Respondeo, Aristotelem ibilatius vocabulũ
 contrarii accipere quàm vera contrarietas exigit: quod etiam fecit primo
 physico. contextu quinquagesimo. (Nec ex albo & acuto vnum quid effici
 potest nisi per accidens.) Nam si vnum quid per se ex diuersis istis obiectis
 efficeretur, vna fieret motio, vnus siquidem mobilis, motio vna, ex quinto
 physico. trigesimo quarto: sentio ergo vna, vnusque sensus sentiens erit: ex
 quo absurdum sequitur: Nimirum fore vt vnus sensus obiecta aliorum sen-
 suum propria, per se sentiat. Per accidens autem vnum illud est, cuius gratia
 Aristoteles Veteres in perturbationem incidisse narrat, primo physicorum
 contextu vigesimo: quo modo nempe album & philosophum, quorum essentia
 & ratio diuersa est, vnum quid & idem sunt, quando Socrates albus est
 idemque philosophus. Alia huius vocabuli significata, qui vult, in quinto Me-
 taphysicorum legat.

Ἐ' τι μᾶλλον ἄμα δυοῖν αἰσθησι, ἢ ἡ ψυχὴ τῆ μιᾷ αἰσθήσει, ὡν μία αἰσθησις, οἷον ὁξεία
 καὶ βαρέα. μᾶλλον γὰρ ἄμα ἢ κινήσεις τ' μιᾶς αὐτῆς αὐτῆς, ἢ τῶν δυοῖν, οἷον ὄψιος καὶ ἀκοῆς.
 τῆ μιᾷ ἢ ἄμα δυοῖν οὐκ ἔστι αἰσθάνεσθαι, ἀν μὴ μεχθῆ. τὸ γὰρ μέγμα, ἐν βούλειται εἶ. τῶ
 ἢ ἐπὸς μία αἰσθήσις. ἢ ἢ μία ἄμα αὐτῆ, ὡς ὁξεία ἀνάγκης τῆ μεμεγμμένων ἄμα αἰσθάνε, ὅτι
 ὅτι μιᾷ αἰσθήσει κατ' ἐνέργειαν αἰσθάνεσθαι, ἐπὸς μὲν γὰρ ἀριθμῶ, ἢ κατ' ἐνέργειαν μία, εἰ-
 σθαι ἢ ἢ κατ' δυνάμιν μία. καὶ εἰ μία τῶν αἰσθησις ἢ κατ' ἐνέργειαν, ἐν οὐκίτα ἐρεῖ. με-
 μέχθαι ἄρα ἀνάγκη αὐτῶ. ὅταν ἄρα μὴ ἢ μεμεγμμένα, δύο ἔσονται αἰσθήσεις αἰ κατ'
 ἐνέργειαν, ἀλλὰ καὶ μίαν δυνάμιν καὶ ἄ τῶν χρόνον, μίαν ἀνάγκη εἶ τῶ ἐνέργειαν. μιᾶς
 γὰρ ἢ ἐπὸς αἰσθάνεσθαι μία χρῆσις καὶ κινήσις, μία ἢ ἢ δυνάμεις. οὐκ ἄρα ἐνδέχεται δυοῖν ἄμα
 αἰσθάνεσθαι τῆ μιᾷ αἰσθήσει. ἀλλὰ μὲν εἶ τῶ ἔπὸς τῶ αὐτῶ αἰσθησι ἄμα ἀδυνα-
 τῶν ἐὰν ἢ δύο, ἀλλοιότι ἢ τῶν τῶ καὶ δύο αἰσθήσεις ἐνδέχεται ἄμα αἰσθάνεσθαι, οἷον λακκῶν
 ἐ πλυκῶ φαίνε) γὰρ τὸ μὲν τῶ ἀριθμῶ ἐν ἢ ψυχῆ, ἐν οὐδονι ἐτέρω λέγειν, ἀλλ' ἢ τῶ ἄμα.
 τὸ ἢ τῶ εἶδει ἐν τῆ κινήσει αἰσθήσει, καὶ τῶ ἔπὸς λακκῶ ἢ τῶ τῶ, ὅτι ἴσως τὸ λακκῶ ἐ τῶ
 μέλαν,

A μέλαν, ἕτερον τῶ εἶδει ὄν, αὐτὴ κρίνει καὶ τὸ γλυκὺ, καὶ τὸ πικρὸν. ἢ αὐτὴ μὲν ἑαυτῆ, ἐκείνης ἢ ἀλλ' ἑτέρας ἐκείτηρον ἢ ἐναντίων, ὡς δ' ἑαύτως αὐταῖς τὰ σύσειχα, ὄσον ὡς ἢ γούσις τὸ γλυκὺ, οὕτως ἢ ὄψις τὸ λευκόν, ὡς δ' αὐτὴ τὸ μέλαν, οὕτως ἐκείνη τὸ πικρὸν.

- 100 Præterea, magis valet anima, duo sensilia ad eundem sensum pertinentia simul sentire, vt acutum & graue. Magis enim simul motus vnus ipse ipsius, quàm duorum, veluti aspectus & auditus. Vnico autem sensu simul duo sentire non licet, nisi commista fuerint. Mistio nanque vnum esse vult, vnus autem vnus sensus est, & vnus simul sibi ipsi. Itaque necesse est, vt mista simul sentiat anima, quoniam vno sensu actu sentit, cùm vnus numero, sensus actu vnus sit: at vnus specie, vnus sensus potestate. Et siquidem vnus actu fuerit sensus, vnum illa esse dicet.
- B. Quare necesse est vt illa misceantur: quæ cùm mista non fuerint, sensus actu duo erunt. Verùm secundum vnam potestatem, tempusque indiuiduum, vnus actus est necessariò. Quandoquidem vnus potestatis vno tempore vsus vnus, motusque vnus est, vna est autem potestas: non igitur duo simul sentiendo percipi vnico sensu queunt. Quod si fieri non potest, vt quæ sub eundem sensum cadunt, si duo fuerint, simul sentiantur: certè quæ sub duobus sensibus sunt, multò minus sentire continget, vt album & dulce. Anima enim, nullo alio, id quod vnum numero est, quàm quia simul: quod autem vnum specie est, sensu discernente, & modo diiudicat. Quod idcirco dico, propterea quòd fortasse album & nigrum quæ sunt specie diuersa sensus discernit atque etiam dulce & amarum, idem inquam ipse, ab illo autem diuersus: verùm vtrumque istiusmodi contrariorum modo diuerso diiudicat, quemadmodum ea quæ sunt sibi ipsis cognata eadem ratione: vt veluti Gustus dulce, ita visus album: & vt hic nigrum, sic illè amarum.
- C

Idem probat secunda ratione à loco Topico sumpta, in hunc modum: Si cui magis videtur inesse aliquid, nō inest, ergo neque cui minus, inest. At quī magis videtur Animali hoc inesse, vt plura sc̄ilia eiusdem generis vnico sensu simul eodēque tempore percipiat, quàm vt pluribus sensibus diuersa, quod tamē ei non inest, ergo neque hoc. Maiore per se nota, Assumptio quod ad priorem partem probatur: quia quanto magis motus sunt diuersi, tantò minus videntur eidem facultati posse simul tribui. At duo motus quibus anima sentit simul diuersa sensilia duobus sensibus, sunt magis diuersi quàm duo motus quibus per vnum sensum duo contraria sentit: ergo tanto minus illi, eidem facultati tribui possunt. Maior huius *πρὸς συλλογισμῶν* nota est, quia vnus Potentiæ actu vna per se dūtaxat *ἐνέργεια* est, tēpore vno: qui actus vnus vnus est obiecti: operationes siquidem animæ ab obiectis pendent, idcirco quantò proximius ad vnitatem & *ταυτότητι* hæc accedunt, & longius à diuersitate absunt, eò magis animæ naturæ accommodata sunt, illique magis tribui debent: è contrà quæ magis ab vnitatem recedunt. Minor, quoque vix eget probatione. Notū est enim ea magis esse inter se discrepantia quæ genere, quàm quæ specie differunt: duos autem illos motus diuersorū duorū sensuū, ab obiectis gene-

re differentibus proficisci, ut à colore & sono: duos verò motus qui vnius sensus sunt, oriri ab obiectis specie sola differentibus, ut ab albo & nigro, graui & acuto: sequitur igitur quod in prosyllogismo assumpsimus, itémque illius cõplexio: Nempe animam sentientem, magis posse duo sensilia vnius sensus simul, quàm duo diuersorum apprehendere. Sed probãda est Minor illa prioris sillogismi, quantum ad secundam partem. Quod Aristoteles efficit, hoc modo: Si sensus vnus sentit simul eodémque tempore sensilia sua cõtraria, vel ea sentit ut actu separata numeroque distincta, vel ut mixta vnúmque: at neutro modo id fit. Quod probatur: & primùm de distinctis mouentibus. Nam loquimur híc de sensu qui vnus actu dicitur, non potestate, cùm de Energeia ipsa præsentis, sermo sit: qui certè non nisi vnum eodem tempore percipit: quemadmodum nanque vnius numero rei, est vnus numero sensus, vnáque tantùm actio numero, eodem tempore fit: ita vna numero sensus energiea, simul ad plura quàm ad vnum terminari nequit. Adde, vnum numero sensum non posse simul pluribus sensationibus in actum deduci: est enim sensio veluti sensus forma: pluribus autem formis eiusdem generis, idem simul informari nequit. Sequitur ergo, ut sentiat illa plura veluti commixta, at quí per mixturam multa in vnum coeunt, vnámque speciem & rationem vnám efficiunt: ex qua certè non nisi vna actio numero, sensioque vnica sequetur. Quò fiet, ut sensus vnus non duo simul eodémque tempore, sed vnum tantùm apprehendere hac ratione dici possit. Ita videtur Aristoteles argumentum suum in priori contextus parte ponere, ac stabilire, quanuis non ita distinctè, neque ita copiosè. Nonnulla deinceps addidit (& verbosius certe quàm solet) ad eandem rē magis stabiliendã pertinētia: Nos per illa decurremus, atque informã rationis, paucioribus quàm fieri potuerit omnia redigemus. Aliud est, inquit, sentire rem ut vnám numero, aliud ut vnám specie: aliud item sentire vnum actu, aliud vnum potestate. Tunc concedit recipi quidem plura sensilia simul posse vnico secundum speciem, non ad numerum actu, & ab vno sensu potestate non actu: nam potestate omnium illorum sensilium actus vnus specie dicitur atque simul, quatenus ab eadem facultate suscipiuntur: quinimò (hoc addo) omnes istę receptiones, hac eadem ratione, nempe potestate, vna receptio dici queunt, atque eodem tempore effici, quatenus nempe, in eodem τὸν ἕν: in quo sentio album, possem ipsum non sentire, & illius loco nigrum sentire. At quæstio Aristotelis est de ipsa energiea sensus, itaque vnio ista ἡ δυνάμει tanquam ab instituto nostro aliena híc explodenda est: Et concludendum: Si obiecta plura sint, & actu sentiantur ut commixta, vnica fore sensationem, respectu scilicet illius vnius tertii, quod ex mixtura effectum est: Si vero ut separata, tot actus & sensationes erunt, quot item obiecta, quæ ab eadem potestate, non vno eodémque tempore recipi poterunt: cùm à facultate vna numero, actio vna numero tantùm eodem tempore prodire, vnáque numero comprehensio effici queat. Quam itē conclusionē, ne vllus prorsus exceptioni locus superfit, declarat Aristoteles hoc modo: Anima, nulla alia re iudicat aliquid esse vnum numero, quàm ipso tempore indiuiduo, in quo à sensu capitur, at id quod vnum specie est, non hoc iudicat: sed ipso sensu hoc iudicante, id est, diuersitate ipsa sensuum, modoque comprehensionis diuerso. Dico modo comprehensionis diuerso, propterea quòd, quanuis idem sensus, puta visus, album & nigrum percipere videatur, non tamen ambo eodem modo, sed vtrunq; oppositorũ diuerso percipit. E contra iis quæ eiusdē ὁμοζυγίας, id est, coniugationis sunt, siquidem eadem prorsus ratione apprehenduntur, ut dulce à gustu, album à visu: & è contra amarum ab illo, ab hoc nigrum. Ac si Aristoteles con-

- A** les concludere velit, Si actionem vnam numero, vnus numero sensus, anima illam esse iudicat, quæ tempore indiuiduo efficitur, illam certè nunquam vnâ numero iudicabit, quæ diuersam perceptionis rationem habet: siquidem ista non vno temporis momento & simul suscipiatur, multoque etiam minus illam quæ ad sensum diuersum pertinet, vt superius induximus. Subobscura sunt hæc quæ nobis in postrema hac parte tradit Arist. & ad intelligendû propè difficillima. Quæ tamen nos dicere maluimus (ni fallor) perspicua magis & accommodata sunt, quàm quæ Thomas & Alexāder, multoque magis quàm quæ alii quidam *ἄντι τῆς ἀναλογικῆς ταυτότητος* commenti sunt. Sed illustremus nonnulla seorsim. Primùmque moneamus, hanc eandem quæstionem in sec. de an. à con. 141. vsque ad 148. expendi, atque determinari. (Quare necesse est vt illa misceantur). Si hæc ad diuersa sensilia accommodare velis, dicendum est, Aristotelem hæc proposuisse vel tanquam casu posito (vt loquuntur) vel vt omnia distinctionis membra prosequeretur: secus enim sibi repugnaret, qui superius docuit diuersa sensilia ita misceri non posse, vt propter mixturam vnum quoddâ per se, vnâque species efficiatur. (Anima enim). Sensus interni manus propriè dicitur iudicare sensilia, externi verò capere. At iudicare hoc esse vnû numero vel specie, ad Mentē cogitantē pertinet: de qua re aliàs. (Sensu discernente). Id est diuerso, aut si non diuersitate sensus (modo) id est, varia perceptionis ratione. (Quod idcirco dico). refertur ad proximum vocabulum nēpe *ἢ τῶ τρέσφ.* argumento est id quod addit, ad *ταυτότητα* sensus, & *ἰπέσθητα* perceptionis pertinēs. (*ἢ αὐτῆ μὲν αὐτῆ, ἐκείνης δὲ ἄλλῃ*). Idem quidem ipse, ab illo autem alius: Vna & eadem in seipsa potestas est, quæ album & dulce iudicat: vna itē quæ album & nigrum, sed quæ album percipit specie differt ab illa quæ dulce & numero ab illa quæ amarū capit. *ταυτότητ* causa est animæ indiuisibilitas, *ἰπέσθητος* æstheteriorum atque obiectorum, necnon perceptionis diuersitas. (Vtrunque contrariorum modo diuerso). Ergo non eodem tempore. Diuersum autem modum declarat Alexander. Etenim vnum vt habitum: alterum vt priuationem iudicat. Consulatur pro hac re contextus quadragesimus nonus primi Physicorū, decimus octauus primi de ortu & interitu, & vigesim⁹ septimus quarti metaphysicorū, septimus decimi, & 22. duodecimi. item Auer. secundo physicorum decimo quinto, & in libello de sub. orbis. Duo tantum monebimus, primùmque illud: contrariorum quod est perfectius, id formæ & habitus vicem gerere: è contra quod imperfectius: si tamen contraria quatenus *τὰ ἄντι* quædam in natura sunt spectentur: si verò vt in hoc vel illo respectu, atque inuicem transmutabilia, non vnum magis quàm alterum rationē formæ aut priuationis obtinere. Mox sciendum, contraria, vt loquuntur, positiua, priuatiuè non opponi. Sūt enim hæ oppositorum species diuersæ: quod illa extremorum eiusdem generis mutuò in seipsa agentium, propriamque formam & specificum esse obtinentium sit: hæc nequaquã: verum respectu perfectionis, aut cōtinētiæ, contraria, *σεντηκῶς* quoque opponi affirmamus (sibi ipsi cognata) vt in gustu omnia dulcia, in visu omnia alba, aut econtra: in illo omnia amara, in hoc omnia nigra. In primo physicorum cont. quadragesimo nono, cum de antiquis loqueretur ait, Contraria quidem quanquam sine ratione omnes Vereres posuisse principia, differre tamē inter se, quod alii priora, alii posteriora acciperent: in eo præterea conuenire quod sua principia *ἐν τῆς αὐτῆς συστοιχίας* sumerent. Aliter quidem atque aliter seriem illam Interpretes exponunt: eodem tamen ferè recidunt omnes, & huic loco lucem afferunt.

E' r'

y. i.

Εἴ τι εἰ αἰ τῶν ἐναντίων κινήσεις ἐναντία, ἅμα ἢ τὰ ἐναντία ἐν τῷ αὐτῷ κἢ ἀτόμῳ οὐκ ἐνδέχεται ὑπαρξεν. ὑπὸ ἢ τῶν αἰσθησιν τῶν μίαν ἐναντία ἔστιν, οἷον γλυκὺ, πικρὸν, τῶν οὐκ ἐνδέχεται ἀναισθάνεσθαι ἅμα. ὁμοίως ἢ διήλον ὅτι οὐδὲ τὰ μὴ ἐναντία. τὰ μὲν γὰρ τῶν λευκῶν, τὰ ἢ τῶν μέλανός ἐστι. καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις οὐδὲ ὁμοίως οἷον τῶν χυμῶν, οἱ μὲν τῶν γλυκῶν, οἱ ἢ τῶν πικρῶν οὐδὲ τὰ μεμιγμένα ἅμα. λόγοις γὰρ εἰσιν ἀντικειμένον, οἷον τὸ δὲ πασάν, κἢ τὸ δὲ πάντε, ἐὰν μὴ ὡς ἐν αἰσθάνεται, οὕτως ἢ εἰς λόγῳ ὁ τῶν ἀκρων γίνετα. ἄλλως ἢ εἴ. ἔσται γὰρ ἅμα, ὁ μὲν πολλὰς πρὸς ὀλίγον, ἢ πρὸς τὸ πρὸς ἀρτίον ὃ ὀλίγη πρὸς πολλῷ, ἢ ἀρτίον πρὸς πρὸς τόν. εἰ οὐκ πλείον ἀπέχει ἐτι ἀλλήλων τὸ δὲ φέρει τὰ σύσειχως μὲν λεγόμενα, ἐν ἄλλῳ ἢ γῆρι, τῶν ἐν τῷ αὐτῷ γῆρι (λέγω ἢ οἷον τὸ γλυκὺ κἢ τὸ λευκόν.) καλῶ σύσειχα, γῆρι ἢ ἕτερον. τὸ γλυκὺ ἢ τὸ μέλαν, πλείον ἐτι τῷ εἶδει φέρει, ἢ τὸ λευκόν. Εἴ τι ἀνῆτον ἅμα ἐνδέχεται αὐτὰ αἰσθάνεσθαι, ἢ τὰ τῶν γῆρι τὰ ὑτὰ, ὡς τε εἰ μὴ τῶν, οὐδὲ ἐκείνα.

101 Adhæc si contrariorū motus cōtrarii sunt, simul autem cōtraria in eodē & indiuiduo, inesse non valent: & sub sensum vnū contraria cadūt, vt dulce & amarū, hæc vtique simul sentiri non poterunt: similiter autem perspicuū est, quod neq; ea quæ non contraria: quippe quæ partim ad albū, partim ad nigrum referātur. Cæterorum etiā ratio eadē est, nā saporū species partī dulci, partī amaro tribuūtur. Sed nec mixta simul sentiūtur (in rationibus nāque sunt oppositorū, veluti Diapafō, & Diapēte) nisi vt vnū sentiātur. Atqui hoc modo vna fit proportio extremorum, aliter autē nō. Erit enim simul hæc quidē proportio multi ad paucū, vel imparis ad parem: illa verò pauci ad multū, vel paris ad impar. Si itaque plus à se inuicē distant differuntque illa, quæ cognata quidem sibi ipsis sunt, genere tamē differentia, quàm quæ eiusdem generis: (verbj gratia, dulce & album cognata & genere discrepātia voco) dulce autē plus etiā specie differt à nigro quàm ab albo: profectò multo minus adhuc ista simul senti accidet, quàm quæ genere eadem. Quare si non hæc, ergo neque illa.

Deducitur ferè ex superioribus hæc tertia ratio, seu vt rectiùs dicam, ad superiorem rationem pertinet. Hic ergo ostendit, eūdem sensum plura propria sensilia simul nō posse sentire: vt inde tutiùs colligat quod in superiori, in hūc modum, Contraria simul in eodem esse nequeunt, motiones sensilium duorum specie differentium eiusdem sensus sunt contrariæ, ergo, &c. Propositio non vno in loco apud Aristotelem & Auerroem legitur. Assumptio probatur quia contrariorum, contrariæ sunt motiones, vt ex quinto de Phy. auscul. elicitor. Sensilia verò duo eiusdem sensus contraria sunt, quod probat Aristoteles, quia vel sunt extrema sub eodem genere, vt album & nigrum: vel media inter extrema. Si extrema, ergo verè contraria, ex decimo metaphy. 13. si media, contrariorum item rationem obtinent, quatenus vni extremo comparata, alterius vicem gerunt. hæc copiosiùs superiùs declarauimus. Imò addit, neque ipsa media seu mixta sensilia simul percipi, rationem nāque cōtrariorum obtinent componentia, vt album & nigrum in cæruleo, δὲ πικρῶν & δὲ πικρῶν in musicis Symphoniis. Διὰ πικρῶν nāque ad δὲ πικρῶν se habet, vt par ad impar, & pauca ad multa. Est enim in proportione dupla, id est, duorum ad vnum, δὲ πικρῶν verò in tripla, id est, vt tria ad duo. Hac de re Boet. priori vol. Mus. cap. 7, & 16. & ad hanc rationem planiùs intelligendam, 5. phy. à cont. 46, vsque ad 52.

Colligit deinceps Arist. argumentum suum à maiori, Quòd nisi possimus sen-
 A tiendo percipere, sensilia contraria in quibus minor est *ἐπέτις* tantò minus di-
 uersa percipiemus. Diuersorum autem duplicem constituit gradum: eorum
 nempe vnum quæ *σύσχη* sunt: alterum quæ *πλείον τῶ ἐπί* differunt, de quibus ea-
 dem argumentandi vi determinat, sensum nempe si τὰ σύσχη simul eodémque
 tempore compræhendere nequeat: multò etiam minus compræhensurum
 quæ magis specie differunt. *πάνσυσιχῶν* exemplum est album & dulce, siue nigrû
 & amarum: differentium verò *πλείον τῶ ἐπί*, album & amarum, siue nigrû & dul-
 ce. Animaduertatur hîc primum vocabulum generis & speciei, ab Aristote-
 le confundi, vt plerûque solet, Μοχ *τά μᾶλλον εἰδεδιγμένα* vocari, diuersa quæ
 ex contraria serie accipiuntur, quàm quæ ex eadem.

Οἱ ἡ λέγουσιν τινες ἴδ' ὅτι τὰς συμφωνίας, ὅτι οὐχ ἅμα μὲν ἀφικνουῦται οἱ ψόφοι,
 φαίνονται ἢ, καὶ λανθάνει ὅταν ὁ χρόνος ἢ ἀναίσθητος, πότερον ὁρῶς λέγεται; ἢ εἴ, τὰ χα-
 B ρῶ ἀνφαίη τις καὶ νῦν ὡς τὸ δοκεῖν ἅμα ὁρᾶν & ἀκούειν ἐν τι, ὅτι οἱ μετὰ τὸν χρόνον
 λανθάνουσιν. ἢ τὸ οὐκ ἀληθές, οὐδ' ἐνδέχεται χρόνον εἶναι ἀναίσθητον οὐδένα, οὐδ' ἐλ-
 θάνειν, ἀλλὰ πάντως ἐνδέχεται αἰσθάνεσθαι. εἰ δὲ ὅτι αὐτὸς ἐαυτοῦ τις αἰσθάνεται, ἢ ἄλ-
 λ' ἐν σιωχῇ χρόνον μὴ ἐνδέχεται, τότε λανθάνει ὅτι βεβῆσι. εἰ δέ τις ἐν τῇ σιωχῇ καὶ τῷ
 σουτῷ, ὅσος ὅλος ἀναίσθητός βεβῆσι, ἢ ἡλον ὅτι τὸτε λανθάνοι ἀν, εἰ εἶσιν, αὐτὸν αὐτὸν, καὶ
 εἰ ὁρᾶ, καὶ οὐκ αἰσθάνεται & αἰσθάνεται.

102 Quod autem nonnulli de Symphoniis affirmant, sonos nempe non
 simul peruenire, videri autem, & latere nos, si quando tempus insen-
 sibile fuerit, rectène affirmatur, vel non? Nam iuxta hoc aliquis for-
 tasse dicet: idcirco existimari, aliquid vnum simul cerni & audiri,
 C quoniam inter media tempora lateant. An hoc minimè verum? neque ef-
 fe potest tempus insensibile, aut latere: sed omne sciri valet. Etenim si cum
 aliquis aut se aut alterum sentit, in continuo tempore, non contingit
 tunc latere quod est: est autem aliquis in continuo tempore, & tantus,
 quantus omnino insensibilis est: patet quòd tunc latere poterit seipsum, si
 fit, & si videat. Præterea & non sentit, & sentit.

Antequam Philosophus, ostendat quomodo simul, id est, vno eodémque
 tempore percipi sentiendo plura possint, responsum quorundã generatim ad
 vtramque quesiti partem attinens, affert, qui in harmonicis sonis declarabãt
 quid nobis in perceptione sensilium credendum esse censebant. Occasio hu-
 ius responsi interserendi fuit, non vt illius confutatione viam sibi ad veritatẽ
 D statuendam, superioraque argumenta refellenda muniret (quod quibusdam
 placet) sed vt obiter errata quorundam more suo, detegeret. Summa autem
 responsionis istorũ erat: Reuera fieri non posse vt non nisi separatim plura se-
 silia percipiamus, quemadmodũ etiam harmonicos sonos percipimus: ob mi-
 nutissima tamen temporum momenta, quibus interualla perceptionum dif-
 cludũtur, id nobis videri, quod verè non est, nempe quòd simul plura sentia-
 mus. Priorem responsionis partem, superiora argumenta probant. Postero-
 rem sat se stabilire opinantur, si confugiant ad tempus illud, id est, ἀκαρῆς τῷ χρόνῳ
 (vt loquuntur Græci) confugiant, quod minimum sit atque ita momentaneũ,
 vt successio omnis, omnèque motionum interuallum, sensum lateat. Refu-
 tat Arist. hanc responsionem, ostendens fieri non posse, vt huiusmodi tẽpus
 minimũ, nos lateat: cum enim hoc constituerit (vt ait Alex.) sequetur sensio-
 nes multorũ sensiliũ: non ea certè ratione simul à nobis percipi qua videãtur.

y. ii.

Refutatio autem non simplex est. Prior ita habet, Ille qui sentit, in quantalibet, vel etiam minutissima temporis particula, se sentire, atque in illo ^{tempore} esse percipit: ergo quancunque temporis exiguam partem sentit. Assumptio sumitur ex sec. de an. contextu 136. Nam cum videmus, audimus, olfacimus, sensu cognoscimus nos videre, audire, olfacere: ergo in quocunque temporis momento sentiamus, semper sentire nos, cognoscimus. Etenim secus, falsa esset propositio in secundo de anima posita, quod uniuersim vera non esset. Consequutio patet: siquidem si sensus sentiendo sentire se percipit, cognoscit quoque se ^{tempore} & in tempore sentire: ergo quantulumuis tempusculum percipiet, nullumque ipsum fallat. Verba postremae contextus partis, quae subobscura sunt, sigillatim ita explicentur. (Etenim si cum aliquis sentit se ipsum aut alterum esse, in continuo tempore). Id est, cum aliquis est, eo tempore quo est, se ipsum esse sentit, vel alium. (Non contingit tunc latere quod est). Id est, fieri non potest quin cognoscat se sentire esse se, vel alium. (Est autem aliquis in continuo tempore, & tantus quantum omnino insensibilis est). Hoc est, opinaris autem tu, dari tempusculum in illo tempore continuo quod sensum fugiat. (Patet quod tunc lateri poterit se ipsum, si sit, & si videat: Praeterea non sentit & sentit). Id est, sequetur aliquod dari momentum, in quo quispiam se ipsum lateat, sibi que sit absconditus, quod est absurdum: quandoquidem nullus est, qui eo tempore quo est, non sentiat se existere, & eo tempore quo alium cernit se illum cernere non sentiat, idemque praeterea erit hoc modo dicere, atque affirmare, aliquem non sentiendo sentire: quo nihil absurdius audiri potest. Alex. & Thomas lucē huic argumentationi aliquā afferunt, cum docent, Tempus per se non sentiri, sed per accidens, rationē scilicet rerum quae mouentur, & per se in tempore sentiuntur: dicimus nanque visionem, puta longam, quia longa specierum visibilium succedentium perceptio fit. Quocirca cum quispiam se esse, aut se sentire, percipit, sentit quoque tempus in quo ipse est, & in quo actionem suam edit. Dubitatur hic ab omnibus, an sensus suam operationem cognoscat: pro qua dubitatione, multa à Philopono, Simplicio, Thoma, aliisque Latinis afferri solent. Mihi sanè Themistii sententia in sec. de an. cap. 8. & Alexandri in ca. de sensu Communi, valde arridet: Sensum nempe Commune esse qui functiones omnium sensuum exteriorum cognoscit. Quae quidem ex Arist. desumpta est in lib. de somno & vig. cap. secundo, ubi hoc ipso argumento sensum commune in animali astruit, nempe, quod visus non videat se videre, neque auditus audiat se audire, sed facultas quaedam communis adsit, qua animal se videre & audire sentiat, quam sensum commune vocatum esse dicit. Haec ita plana sunt intelligenti quid sensus communis ab exteriori differat, quid item vtriusque proprium sit, praeterea quid vterque in homine intelligendi vi praedito valeat, ut nullus amplius dubitationi locus superfit, & nil huic Aristotelis argumentationi repugnans (quod tamen aliqui nobis obiiciunt) ita sentiendo afferatur: quinimò haec sola via sit, qua Simplicium à seipso alicubi hac in re discedentē, ad se ipsum reducere valeamus. Sed consulantur Themistii, & Alexandri verba, quae multis quidem in locis, sed in citatis potissimum leguntur. Nobis enim haec in praesentia sat sunt: qui illa in libello de somno & vigilia pluribus sumus, Domino fauente, prosequuturi.

Ἐπι οὐκ ἂν εἴη οὔτε χρόνος οὔτε πρᾶγμα οὐδὲν δ' αἰσθάνεται, ἢ ἐν ᾧ μὴ οὕτως ὅτι ἐν τῷ
 του τῆς, ἢ ὅτι τούτοις τὶ ὁρᾷ, εἰ περὶ ὅτι μὲν ἐστὶ καὶ χρόνος καὶ πρᾶγμα, ἀναίσθητον ὅλος
 δὲ μὴ μὲν ὅτι εἰ γὰρ τὸ ὅλον ὁρᾷ καὶ αἰσθάνεται τὸν ὅλον αὐτὸν σιωπῶν οὕτως,
 ὅτι

A ὅτι ἐν τούτῳ τινὶ, ἢ ὅτι τούτῳ τὴν ὄρα, εἴπερ ὅτι τι μέγεθος. Ἄφηράτω τὸ γ' β', ἐν δ' οὐκ ἴσθαι, οὐκοῦν ἐν ταύτης τινὶ, ἢ ταύτης τὴν ὄρα, ἢ ὅτι τινὶ γὰρ ὄρα ὅλλω, ὅτι τὸ δὲ αὐτῆς καὶ ἐν τῷ αὐτῷ βαδίζει, ὅτι ἐν τῷ δὲ τῷ μέρει αὐτῆ. ἀλλὰ μὲν ἐν τῷ β' γ' οὐδὲν αἰσθάνεται, τῷ δ' αὐτῷ ἐν τούτῳ τινὶ τῆ αβ αἰσθάνεται, λέγεται τὸ ὅλου αἰσθάνεται, ἔτι μὲν ὅλλω. ὁ δ' αὐτὸς λόγος, καὶ ὅτι τῆς α' γ'. αἰεὶ γὰρ ἐν τινὶ καὶ τινὸς, ὅλα δ' οὐκ ἔστιν αἰσθάνεται, ἀποκρίσας μὲν οὐδ' αἰσθάνεται ὅτι, ἀλλ' ἐφάνεται ὅσα ὅτι, τῆ γὰρ ἡλίου τὸ μέγεθος ὄρα, καὶ τὸ τῆ γὰρ ἡλίου ἀδύνατον, ἀλλ' ἐφάνεται ὅσον, ἀλλ' ἐν ὅτε ἀδύνατον, ὄρα δ' οὐκ ἀδύνατον, ἢ δὲ αἰτία εἴρηται ἐν τῷ εἰς ἔμφορον τῶν τούτων, ὅτι μὲν οὐδ' οὐκ ἔστι χρόνος ἀναίσθητος, ἐκ τούτων φανερόν.

B Præterea nec tempus, nec res vlla erit quæ sentiat, nisi eatenus quatenus in huius aliqua parte, vel istius rei aliquid videt: siquidem aliqua magnitudo, tum temporis, tum rei sit, ob exiguitatē prorsus insensilis. Si nanque totam rem cernit, & totum ipsum tempus continuè, quia in aliqua parte huius, vel quia illius aliquam partē cernit, si est aliqua magnitudo, auferatur C. B. in quo non sentiebat, ergo in aliqua parte huius, vel aliquam huius partem cernit. Verbi gratia, terram totam conspiciat, quoniam hanc partem illius: & annum ambulat, quia in hac anni parte. Veruntamen in C. B. nihil sentit: ergo quia in aliqua huius nempe A. B. parte, sentit, dicitur totum annum totamque terram sentire. Eadem autem ratio in A. C. est: semper enim in aliqua huius temporis parte, & aliquid huius, totum autem sentire non licet. Omnia igitur sentiri valent, sed non apparent quanta sunt. Solis enim magnitudo videtur, & quatuor cubitorum à longinquo: at quanta est non apparet, Quin plerumque individuum apparet, cernit tamen non individuum. Huius causa superius à nobis exposita est. Quòd igitur nullum sit insensibile tempus, ex his perspicuum est.

C Alia ratione idem refutat, quæ huiusmodi fere est, Si datur tempus insensibile, aut magnitudo insensilis, (hæc nanque se inuicem consequuntur: cum tempus sit mensura motus, imò, teste Simplicio, idem ratione quòd motus, motus verò nullus, præter magnitudinem) consequetur, nullum nunquam nos totum continuum tempus, aut magnitudinē totam percepturos, nisi eatenus, quatenus partem aliquam, id est, illius temporis, illiusque magnitudinis percipimus. Sit enim magnitudo A. C. B. Sumatur huius magnitudinis insensibilis pars, puta C. B. hac ablata, pars sensilis manet, nempe A. C. ergo quis hanc sensibilem partē tantummodo videns, totam se magnitudinem cernere affirmare poterit. Cōspiciens itaque quis Terræ partem, totam se Terram conspiciat dicit, & ambulans aut legens horam diei, totum se annum aut diem ambulasse, seu legisse. Eadem ratio est de parte quæ sensilis ponitur, nimirum A. C. siquidem illius pars aliqua insensibilis erit: quò fiet, ut de ea quoque sit idem concludendum, nempe idcirco sentiri quia ipsius aliquid sentiat, atque id eousque, dum fateri cogamur, aliquid esse quòd sentiat quia insensibile sit: quòd absurdum esse ex prioris & secundæ quæstionis determinatione liquet. Colligendum est ergo totum ratione quidem, qua totum quoddam est, & certo simul colle-

ctarum partium numero aggregatum sensibile dici, non quia aliquid totius
 sentiat, quinimò (vt Alexander monet) nisi hoc esset id nobis deesset, quo A
 primo & per se sentimus, nempe totum ipsum, cum ratione tantum totius,
 partes percipiamus: præterea nil vnquam de toto verè affirmare licebit, cum
 quiduis illi ratione partis, non quia totum conueniret. Id tamen verum est,
 Totum non semper percipi quantum sit: vt sol qui nõ tanta magnitudine à no-
 bis conspicitur, quanta præditus est, aliaque huiusmodi tanquam indiuidua
 apparent, quæ tamen magnitudinem suæ quantitatis multò grandiore[m] ha-
 bent, neque indiuidua sunt: quinimo talia cerni minimè possunt, vt superius
 demonstraui[m]us, cum diximus, id quod videtur, non esse indiuiduum, vel
 dari magnitudinem actu inuisibilem, potestate verò nequaquam. Aliud ergo
 est Totum sentiri, quia illius pars tantum aliqua sentiat: aliud totum qua
 ratione totum est, comprehendere, certam tamen quantitatis illius magnitudi-
 nem, nequaquam sentiri. Particula (*ἅπαστα*) in conclusione posita, cum
 nempe ait, *ἅπαστα μὲν εἰναι αἰσθητὰ ἴσθιν*, simpliciter ita exponenda est, Omnia ita-
 que subsistentia, sensibilia sunt, sed ea quanta sunt, non semper percipiuntur. Lau-
 darem tamen aliorum explicationem: quæ est, vt per particulam istiusmo-
 di, totum quoad significat simul omnes partes, significetur, sicubi tamen
 alterum mihi locum, in Aristotele proponerent, in quo particula ista, ad i-
 dem exprimendum vsurparetur. Hic illud in quæstionem cadere solet, nem-
 pe, an Tempus insensibile detur: Quod videtur concedendum, cum si sece-
 tur hora, consueque sectione progredi liceat, dum ad minimum sensibile deue-
 niamus: quod si item distribuatur, certum est illius partes insensibiles fore, cum
 ipsum minimum sensibile sit. Omitto hinc quæ Henricus Gand. in suis quodl. &
 Scot. in 2. sent. dist. 2. de Indiuisibili loquuti sunt: quæ item alii dixerunt, nem-
 pe, tempus insensibile dari quidem, non tamen magnum, (iuxta quam dicendi
 rationem Aristotelem excusant, qui superius id pro absurdo & falso aduersus C
 Veteres, dum agebant de ortu colorum adduxit) Dicam ego paucis, Tempus
 in sua latitudine acceptum, & secundum omnes sui partes, continuam esse
 quantitatem: Cuius tamen id quod actu existit, & accipi potest est ipsum tan-
 tum *τὸ νῦν*, quo etiam sine, tempus intelligi non posset. Dicit autem *τὸ νῦν* tēpus
 præsens, (præterea nanque illud *τὸ νῦν* æternitatis de quo Simpl. in tertio de ani.
 cont. 23.) & est nexus futuri cum præterito. Hoc momentum seu instans indi-
 uisibile est, vt ostenditur quarto phy. cont. 26. 27, & 28. Indiuisibile autem sen-
 su percipi nequit, ergo concedit Aristot. aliquid insensibile tempus. Et quauis
τὸ νῦν non sit propriè tempus, nec pars temporis, cum indiuisibile sit, tēpus ve-
 rò continuum, (quod certè ex ipsis indiuisis atque *τὸ νῦν* ex quinto phy. cõt.
 89. componi nequit) dicitur tamen tempus quia terminus partium temporis,
 veluti punctus partium linearum est: est nanque Momentum idem, initium fu-
 turi, & finis præteriti, cum tamen ipsum re & secundum se sit indiuiduum: nam
 secus esset dare terminum termini, priusque & posterius illius. Quare simpli-
 citer concludamus, Tempus considerari dupliciter posse, vel vt mensura
 est motus, quem consequitur: qua ratione momentum non erit tempus: vel
 remota successionis consideratione, vt id in quo res potissimum efficiuntur, &
 quod præcipuè habemus, quo certè modo *τὸ νῦν* tempus dicitur, & insensibile:
 sensus nanque illud momentum non percipit quod dicimus Indiuisibile: est
 autem sensibile potestate, quatenus nempe in toto percipitur, aut actu, non per
 se, toto enim absque (si imaginatione separaretur) vlllo modo sentiri nequiret.
 Huc ferè sententia eorum spectat, qui absolutè dicunt, Non dari tempus in-
 sensibile, quia momentum illud atque vltimum sensibile, non nisi imaginatione
D
 diui-

A diuidi queat: re verò ipsa à Veterib⁹ diuidebatur, cùm colores ex partiũ per se inuifilium aggregatione & coitione, gigni affirmarent. Longam fanè & arduam quæstionem esse illam noui, An detur Tempus minimũ, An item Momentum, temporis causa esse possit. Sed hæc alibi pertractanda sunt, atque ita veluti verissima, id est, Peripatetica interim retinenda.

Περὶ ἧ τὸ ἄρῶτερον λεχθεὶς ἀπορίας σκοπεῖον, ἄρῶτερον ἐνδέχεται ἅμα πλειόνων αἰσθάνεσθαι, ἢ οὐκ ἐνδέχεται. Τὸ δ' ἅμα λέγω, ἐν ἐνὶ καὶ ἀτόμῳ χρόνῳ πρὸς ἄλληλα. πρῶτον μὲν οὐδ'. ἄρ' ὅλ' ἐνδέχεται ἅμα μὲν, ἑτέρῳ ἧ τὸ ψυχῆς αἰσθάνεσθαι, καὶ οὕτως ἀτόμῳ ὡς παντὶ ὄντι σιωπεῖ, ἢ ὅτι πρῶτον μὲν τὰ καὶ τὴν μίαν αἰσθησιν οἷον λέγω ὄψιν. εἰ ἔσαι ἄλλω αἰσθάνομην ἄλλε χρώματι, πλείω τε μέρη ἔξει καὶ εἰλεῖ τὰυτῶν. καὶ γὰρ αἰσθάνε, ἐν τῷ αὐτῷ ἡρεῖ ἔσιν. εἰ ἧ καὶ ὅτι ὡς ὁμοῖα δύο φαίνετις οὐδ' ἐν καλύσει, οὕτω ἔν ψυχῇ, ὅτι ἴσως ἐκ μὲν τούτων ἐν τι γίνεται, καὶ μία ἡ ἐνέργεια αὐτῶν. ἐπεὶ ἧ εἰ μὲν ἐν τῷ ἔξ ἀμφοῖν, ἐκείνο τῷ αἰσθάνομην ἔσαι. εἰ ἧ χωρὶς, οὐχ ὁμοῖως ἔξει. Ἐ τι αἰσθήσεις αἰ αὐτὰ πλείεις ἔσσονται, ὡς περ εἰ τις, ὅπως ἡμας διαφόρους φαίν. οὐτε γὰρ ἡ ἐνέργεια ἀνδ' τῆς καθ' αὐτὴν ἔσαι διωάμεως, οὐτε ἀνδ' ταύτης αἰσθησις ἔσαι.

B πλείεις ἔσσονται, ὡς περ εἰ τις, ὅπως ἡμας διαφόρους φαίν. οὐτε γὰρ ἡ ἐνέργεια ἀνδ' τῆς καθ' αὐτὴν ἔσαι διωάμεως, οὐτε ἀνδ' ταύτης αἰσθησις ἔσαι.

104 De proposita verò quæstione, differendum est, Fierine possit, an non vt plura simul sentiantur. Dico autem simul, id est, in vno & indiuiduo tempore vnà. Primũ igitur nunquid ita accidit, vt simul quidem sentiantur, sed diuersa animæ parte, & sic indiuisibili vt totum sit continuũ. An quia primũ ea quæ pertinent ad sensum vnum, vtputa, visum, & si alia parte alium colorem senserit, multas quoque partes specie easdem habebit? Etenim quæ sentit, in eodem genere sunt. Sin verò, quoniam vt bini sunt oculi, dicat quis nil prohibere ita esse in anima. Quia fortasse ex his vnum fit, quorum etiam vnum est opus: illic etiam siquidem vnum fiat ex duobus, illud erit sentiens. Sin verò separatim, non similiter se habebit. Præterea sensus idem, plures erunt: veluti si quis scientias differentes dicat, Neque enim operatio absque sua ipsius facultate erit, nec absque hac sensus.

Reliquũ hoc orationis Aristotelicæ, quod ad finẽ vsque libelli ferè progreditur, in explicatione modi & causæ, quomodo & quare simul multa percipere possit anima, consumitur. Refutata ergo aliorũ responsione (inquit) ad propositam dubitationem accedendum est, quam repetens addit. Et explicandũ vtrum anima simul multorũ perceptrix esse & dici queat, simul inquã, id est, in tempore, non simpliciter indiuiduo, hoc nanque minimè dari, probatũ est: sed ita indiuiduo vt quæ sentimus vnà sentiantur, non vnum in hac parte, in illa alterum. Paulatim autem, & quasi per gradus ad veriorẽ solutionem vult ascendere vt res planior efficiatur. Proponit itaque primũ, An dici fortasse queat, Animam quidem eandem puta videntem, plura simul posse percipere, diuersa tamen sui parte, vt corpus in diuersis suis partibus albedinem simul & nigredinem potest habere. Respondet, Si id dicatur, absurditatem nos vitare non posse quæ sequitur, nimirum (si de vnico sensu loqui velimus) vnam facultatem puta videntem plures partes eiusdem speciei habituram esse: quod certè patet, cùm ea quæcunque videns anima, videat, vnum sint genere, ob cuius generis sensilium solam diuersitatem, facultates

feu partes animæ sentientis, specie inuicem distinguuntur, vt infra ex Arist. ipso patebit. Hoc verò pro absurdo & falso relinquit Philosophus, cum animæ magnitudinem non esse cõstet, aut partibus istiusmodi diuiduam. At excipere potuisset aliquis, nil prohibere animæ videnti diuersitatem istam partium tribui posse, cum duo sint cernendi instrumenta (duobus nãque oculis res vna colorata percipitur) quæ illi inferuire videantur. Respondet rationem non eandem esse, neque collationem similem, idcircoque propterea non secari animam. Quauis enim duplex sit cernendi instrumentum, energia tamen vna & comprehensio vnus obiecti est, cum optici nerui, eo quo superius exposuimus modo, congregiantur, in vnũque principium coeant. Est ergo vna tantum facultas, vnũ instrumento duplici apprehendens: vnde fit, vt aut vnũ esse videns dicere cogaris, illud nempe principium in quod duo visa coeunt: aut nullam esse similitudinem adductam, si duo conspecta non in vnã coeant partem, sed ad diuersas numero animæ particulas pertineant. Quæ omnia etiam confirmat: quod si secus res haberet, sequeretur plurium visibilem, plures esse sensus visus: nam sensus ad multiplicationem potestatum, multiplicatur, quod tamen est absurdissimum. Cum nanque vis sentiendi & energia ipsa propria, se mutuò cõsequantur, hæc absque illa, neque illa absque hac seiungi poterit: atquæ energia sentiendi secundum diuersitatẽ eorum quæ sentiuntur distinguui sanè solet, ita vt vbi sensilia eadem, tunc eadem energia, eademque facultas & ratio animæ sit. Alioquin sequeretur plures fore sciẽtias albedinis specieque distinctas. Consequutio probatur, quandoquidem, sicut energieque specie distinctæ, facultates specie distinctas arguunt, ita speculandi diuersitas à diuersis sensuum receptionibus producit. Quapropter alia albedinis & nigredinis sciẽtia, imò multiplex albedinis ipsius erit. Quod falsum esse declarat Alexander, eò quod vna eademque scientia sit omnium specierum sub vno genere, iuxta illud Aristotelis: Scientiam vnã vnus generis subiecti, atque omnium suarum specierum esse. Animaduertenda sunt verba illa, *ὅτι οὕτως ἀτόμω ὡς παντὶ ὄντι συνεχεῖς*. Censet Alexander his iterum exprimi, quid per particulam *ἅμα* sit intelligendum: hoc item Leonico placuit. Mihi non satis probatur, quod & repetitio huiusmodi in vna propè linea superuacanea, iudicanda esset, & quod verba illa *ὡς παντὶ ὄντι συνεχεῖς*, ad suã explicationem accommodare nequeant. Thomas rectius, Exprimunt (inquit) verba ista quomodo, Dicentes animam diuersis sui partibus plura simul recipere, vnã tamen & non diuersam animam statuerent, nempe ob illarum partium inter se cohærentium, continuationem.

Εἰ δὲ τούτων ἐν ἐνὶ τῷ ἀτόμω αἰσθάνεται, δὴλον ὅτι καὶ τῶν ἄλλων. μάλλον γὰρ ἐνδέχεται τούτων ἅμα παλαιόνων τῶν τῶν γῆρας ἑτέρων. εἰ δὲ δὴ ἄλλω μὲν γλυκέος, ἄλλω δὲ λυγρῆ αἰσθάνεται ἢ ψυχὴ μέρει, ἢ τὸ ἐν τούτων ἐν ἑστίν, ἢ οὐκ ἐν. ἀλλὰ ἀνάγκη ἐν ἐν γὰρ τὸ αἰσθητικόν ἐστὶ μέρος. τίνος οὐκ ἐκείνο ἐνός: οὐδὲν γὰρ ἐν τούτων ἐν ἀνάγκη ἄρα ἐν τὴν τῆς ψυχῆς, ὅτι ἅπαντα αἰσθάνεται, καθάπερ εἴρηται πρότερον. ἄλλο δὲ γῆρας δι' ἄλλω.

105 Quod si hæc in vno & indiuiduo tempore sentiuntur, perspicuum est quod & alia sentiẽtur. Magis etenim licebat, hæc plura simul, quàm plura genere diuersa percipere. Quod si alia sui parte anima dulce sentit, alia album, vtrum ex his vnũ efficitur, an non vnũ? Sed necesse est vnũ constare: nam pars quæ sentiendi vim habet vna est. Cuius ergo vnus illud erit? nihil enim vnũ ex his. Oportet itaque vnũ aliquid esse animæ

A animæ, quo cuncta sentit, (vt diximus) sed aliud genus per aliud.

Paulatim ad solutionem accedit: Idcirco nunc docet, Neque etiam sensilia diuersorum generum sensuumque à pluribus animæ partibus percipi posse, sed vna quadam facultate egere. Ex quo etiã quod superius docuit magis confirmat. Nam si ista diuersa vnitatem facultatis perceptricis exigunt, & in vno indiuisibili vniuntur, tanto certè magis alia, quæ magis conueniunt. Assumptionem initio ponere non videtur: ponit autem si quis particulas has *Εἰ δὲ τούτων*, illis superioribus, Nempe *ἢ ὅτι πρῶτον μὲν τὰ χεῖρ ἢ μίαν αἰσθησιν*, respondentes consideret. Ratio autem argumētandi nota est, ex iis quæ superius attulimus. Probare deinceps videtur quod assumpsit in hunc modum: Quamuis Anima variis sui partibus album & dulce, Visu, nimirum & Gustu sentiat, ex his tamē vnum quiddam efficitur, quatenus ad partem illam animæ omnes terminantur: quæ vnica cū sit, vim sentiēdi, atque illa omnia iudicandi obtinet.

B Interiorē hunc atque cōmunem sensum vocamus: de quo alibi nos in his Commentariis, nonnulla & ad hunc etiam locum pertinentia, annotauimus. Et inferius de eodem quoque plura dicemus. Ad vnicum igitur re ipsa sensum nos reuocat Aristoteles, qui vt propriis quibusdam & peculiaribus, atque inter se diuersis instrumentis ad res externas sentiendas vtitur, visus, auditus, tactus nuncupatur: in corde manet, & centri instar obtinet, quod ad ipsum res omnes extrinsecus obiectæ deferantur. In verbis contextus, aliqua est difficultas atque in illis præsertim. (Quod si hæc). id est, quæ diuersi sunt generis. (Perspicuum est quod & alia). hoc est contraria. (Magis etenim licebat hæc), nepe contraria, vt superior argumētatio euincit. Locus Topicus est, Si de quo minus. (Cuius ergo vnus illud erit: nihil enim vnum ex his). Thomas laborauit quidē vt hæc explicaret, sed à scopo aberrauit. Alexander qui ista ad sensum cōmunem & sensilia refert, plus certè præstitit: lōgius tamen digreditur, quàm oporteat, & planè non satisfacit. Quid igitur si ad Æstheteria, verba omnia ista referremus? Dixerat vnicum esse sensum communem: petit nunc, cuiusnam vnus instrumenti sit iste vnicus atque internus sensus, quandoquidem vnicum istud atque internum Æstheterium, vnumquid ex externis conflatum & constitutum esse nequeat. Ratio verò petitionis est, vt ostendere & cōcludere deinceps possit, Vnum esse re ipsa sensum (vti dixim⁹) vnicumque illius Æstheterium, nempe cor: Qui sensus quasi aliis externis sensibus, & quod est heterium, aliis externis æstheteriis, ad res extrinsecus obiectas percipiendas vtantur.

D *Αὐτὸ οὐδὲ ἢ μὴ ἀδιαίρετόν τι κατ' ἐνέργειαν ἐν τῷ ἔστι τὸ αἰσθητικὸν γλυκέος καὶ λευκοῦ. ὅταν δὲ διαίρετόν γρηθήται κατ' ἐνέργειαν ἕτερον, ἢ ὡς περὶ τῶν πραγμάτων αὐτῶν ἐνδέχεται οὕτω καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς. τὸ γὰρ αὐτὸ καὶ ἐν ἀριθμῷ λευκοῦ καὶ γλυκοῦ ἔστι, καὶ ἄλλα πολλά. εἰ γὰρ μὴ χωριστὰ τὰ πάθη ἀλλήλων, ἀλλὰ τὸ ἕν ἕτερον ἐκείνων. ὁμοίως τοίνυν δεῖ εἶναι καὶ ἐπὶ τῆς ψυχῆς τὸ αὐτὸ καὶ ἐν ἑστῶ ἀριθμῷ τῶν αἰσθητικῶν παθῶν, τὰ μὲν τῶν ἑστῶν ἕτερον καὶ ἕτερον, τῶν μὲν γρηθῆναι, τῶν δὲ εἰσελεῖσθαι καὶ αἰσθάνεσθαι ἀνὰ ματῶν αὐτῶν καὶ ἐν λόγῳ ἢ ἐπὶ αὐτῶν.*

106. Vtrum igitur quæ indiuiduum est, secundum actum, vnum est quod dulce sentit, & album: cū verò secundum actum diuiduum redditum fuerit, alterum? An quemadmodum in rebus ipsis accidit, sic in anima? Eadem nanque res vna numero, alba & dulcis est, multaque alia. Si enim affectiones, non separabiles à se inuicem sunt, sed esse alterū vnicuique

eadem ratione in anima statuendum est: partem nempe cui vis sentiendi **A**
omnia, data est, vnam eandemque numero esse, ipso tamen Esse alteram
& alteram: horum quidem genere: illorum verò specie. Quamobrem v-
no & eodem certè simul sentiet, ratione autem non eadem,

Affert tandem solutionem quæsitæ, quæ est, Fieri potest, vt illud vnum quo
Anima sentit, quatenus est actu indiuiduum diuersa simul sentiat: cum verò
secundum *ἐν ἑνὶ καὶ* diuiduū fit, tunc vnicum quodammodo esse definit, atque al-
terum efficitur: vnde colligitur, si vt vnum atque indiuiduum secundū actum
consideretur, vnum percipere: si vt alterum secundum actum, vnum itē sen-
tire, quia plura illa sensilia plurèscque sensiones, per vnionem spirituales in
cētrum vnum, nempe sensum communem, vniuntur. Rem hanc deinceps ex-
emplo ab externis rebus sumpto, declarat: persæpe nãque multa subiecto ea-
dem esse dicimus, quæ tamen ratione differunt, vt in lacte albedo & dulcedo,
& in iis quæ ad demonstrationem præmittuntur, prædicatum per se, & quæ ip-
sum à se inuicem disiungi nequeunt, alia tamen atque alia vniuscuiusque **B**
ipsorum ratio est. Ita in Anima vna & communis facultas omnia sentiendi est,
in qua omnes sentiendi facultates externæ, quasi vnum subiecto sunt, quãuis
ratione inter se discrepent. Est igitur vna eademque numero facultas, quæ tam
de contrariis, vt albo & nigro, quàm de diuersis, vt albo & dulci, iudicat.
Quamobrem concludendum, Animam vno atque eodem numero & subie-
cto, simul plura sentiendo comprehendere, quod tamen non vnum ratione
est, sed plura: cum plures habeat vires, secundum quas plura sentiat atque di-
uersa. Quomodo exemplo centri in circulo, declarauerit Aristot. in secundo
de anim. sensum communem diuiduū atque indiuiduum dici posse, aliàs in
his commentariis exposui. Quomodo autem præter exteriores quinque sen-
sus, istæ cõmunis à physico admitti debeat, & quod mun⁹ illius sit, quod dâ præ-
senti disputatione non alienū censeam, declarare non omittam. Verùm mu- **C**
nus maioris momēti nobis imprimis incumbit. Nempe vt planiorem ante o-
mnia solutionē Arist. reddamus: mox contrariis argumentis satisfaciamus,
postremo scrupulos quosdam qui restare videntur enodemus. Quæsitum est
itaque, an vnus sensus, plura sensilia contraria simul, vel plures plura diuersa
vno eodemque tempore percipere possent: Generatim ad vtrumque quæsi-
tum responderetur. Id certè posse, sed non vt quidam existimabant, nempe vel
quòd ita ob tempus insensibile, videretur, vel quòd anima, veluti continuum a-
liquod per diuersas sui partes, diuersa contrariâque reciperet. Ea itaque ra-
tione, plura diuersa à pluribus sensibus sentiri concedit, quæ plures exterio-
res sensus, veluti plures animæ potestates, ad vnam interiorem, in qua omni-
no sentiendi fons est, terminatæ, seu ab vna interiori profectæ, plura simul per-
cipiunt. Plura item contraria ab eodem tanquam ab vna eadēque animæ **D**
facultate, quæ contraria simul vt vnum (quanuis fortasse non æquè perfectè)
sentire valeat, vt visus album & nigrum. Horum vtrumque nullus est qui non
experiat, propterea que Aristoteles, in his probandis non multū laborauit,
quinimò, neque expressam solutionē vtriusque quæsitæ partis, nobis relinque-
re voluit, tātū ea de his proposuit (& satis etiam obscurè) quæ viam ad supe-
riora argumenta refellenda nobis quodammodo patefacere possent. Atque
hoc non sine ratione summus hic noster Artifex præstitit, ne scilicet maius
τὸ ἐπεὶ τὸ μάκροσ redderet. Soluētur igitur argumētationes in fronte quæstio-
nis propositæ, si hæc pauca quæ verissima sunt ponantur: veras motiones &
reales se inuicem impedire posse, non item spirituales, nisi aliqua ipsarum sit
adeò

- A** adeò vehemens, vt totam ad se vnam animam rapiat. Hæc item quòd *ἁπαντοπιῶς* absque materia recipiantur, simul se in eodem pati possunt, nullamque repugnantia aut cōtrarietatis rationem in sensu, quemadmodum neque in intellectu habent. Motiones item genere distinctas, non posse mutuò discerni, nisi ab vna facultate apprehendantur. Apprehenduntur autē, quia quāuis diuersi sint sensus exteriores, & plures, in vno tamen sensu communi interiori & superiori vniuntur, cuius respectu vnum esse dicuntur. Postremò, sensibile non ideo vnum esse, quia in temporis momento perceptum sit, sed quia verè & re ipsa vnum sit, atque ita esse iudicetur, vel in temporis momento vno vel pluribus comprehendatur. Hæc ex Commentariis Alexātri & Thomæ eliciuntur. Accedo nunc ad scrupulum. Si sensus communis simul diuersorum sensuum sensilia percipit, imò si idem sensus contraria simul, cur hanc eandē dignitatem Menti nostræ quæ eminentior atque excellentior est, tribuere noluit
- B** Aristoteles in tertio de anim. cōt. 24: cūm præsertim, Mens ipsa sit quæ intelligibilia inuicem seiungere debeat: quod certè præstaret nunquam, nisi simul ipsa perciperet. Accedit Auerrois grauißima authoritas, qui in tertio eiusdē tract. com. 19. affirmat. Mentem nostram non modò tria aut plura, verum etiam infinita simul intelligendo capere posse. Respōdeo, veram esse Philosophi de intelligentia nostra sententiam, quod ea præsertim ratione confirmatur: quia Mens nostra quid indiuiduum est, idcircoque propriè indiuidua ab ipsa cognoscuntur: atquē cūm Mens intelligit, id ipsam quod à se intelligitur quodammodo euadit. At indiuiduum simul certè in plura conuerti nequit. proptereaque Aristot. alibi, vt secundo Topico, nos multa quidem scire tradit, quia multorum habitum teneamus, non tamē quia actu simul multa noscamus. Vt autē tota res hæc certè *ἀξιοπιστητὴς*, planiùs intelligatur, & lis omnis dirimatur, hæc Theoremata verissima ponantur. Primum, Mentem nostram plura habitu intelligere, i. multorum intelligibilium habitū tenere posse, ex sec. Topico. Secundum, Mentem eandem infinita simul potestate percipere valere, quomodo intelligendo vniuersale, sub quo infinita continētur, infinita simul cognoscere dicitur. hoc Auerr. in loco nuper citato, & Arist. in primo post. analit. Tertium, Intelligere simul multa Mens potest sed eminenter (vt aiunt). Hoc modo Deum, Mentemq; item agētem cūcta simul cognoscere dicimus. Ille nāque seipsum solummodo intelligens, cūcta intelligit: hæc etiam, quanuis infinite debiliùs imperfectiùsq; respectu Dei, quaten⁹ tamen seipsam per propriam essentiam intelligit, cætera perfectione & eminentia quadā cognoscit, quatenus in sui essentia continentur. Sed abstrusiora sunt hæc, & ad tertium de anima pertinent. Quartum Theorema sit, Mentem nostram actu plura simul apprehendere non posse. Pro qua re sciendū, nomen Mentis duobus modis vsurpari, vel ppriè pro ea animæ parte quæ *Nῆς* dicitur, & circa simplicia versatur: vel impropriè pro Ratione, i. *ἀπὸ τοῦ λόγου*. *Nῆς* in pura & simplici contemplatione consistit, vt Arist. testatur, ideòque simul duo *τὰ νοητὰ*, speculari nequit. Multoq; minus Ratio quæ in tempore intelligit, multa simul non percipit, nisi fortasse vt vnum. Sed contrà quis excipiet, ex Arist. primo post. cap. 1. *Ἐν ἑνὶ γὰρ ταῦτον τὸν ἔργον ἢ μάθησιν ἔχει*, id est, vt Linconiensis & Thomas explicarunt, Assumptio in Demōstratione simul eodēque tempore cum cōplexione cognoscitur. Respondeo, interpretationem istam absolutè sumptam, falsissimam esse: quæ enim distincta sunt, distincto quoque tempore percipiuntur: quanuis vera Philosophi sententia sit, cūm post notitiā vnus, statim quoque alterū cognoscatur. Ad Argumenta igitur superiora, dicendum, sensum communem simul plura capere, non tamen vt vnus sed vt plura, quod menti

non accidit, quæ absolute indiuidua est, nec quod conuenit facultati inferiori imperfectionis & diuisibilitatis ratione, vt visui in oculo & sensui cõmuni in corde, id superiori tribuendum est. Ad aliud, respõdeo, cum duo quæ inuicem conueniunt, aut quæ discrepant considerantur, vnus vicem gerere, & sub ratione vnus cognosci: similitudo nanq; duorum & dissimilitudo, vnum quoddam est. Auerroij, secundo Theoremate iam responsum est. Sed aliquis adhuc nodus restat expediendus. Nam Aristot. in 2. de anim. cont. 147, & 148. id ipsum videtur reicere quod hîc asserit, atque concludit, sensum nempe communem simul contrariis affici, duobusq; contrariis motionibus simul moueri posse. Quicquid Alexander in 3. q. nat. cap. peculiari, & in hîc etiam commentariis de duplici sensationis modo asserat, (neque enim singula ad rem hâc spectantia nunc perpendenda sunt) solus Thomas viam nobis ad nodum hûc soluendum duplici via aperuit. Et primam quidem iam superius attingimus. Altera est: Vim sentiendi, quatenus cognoscens est, vnam & plures sanè dici posse, non tamen quatenus recipiēs. Hinc Alexander inter sentire & pati discrimē alicubi ponere videtur: pati nãq; est ipsa receptio quæ in organo efficitur, sentire verò, cognoscere est. Vnde Anima quatenus eadē cognoscit plura sensilia ad se tanquã ad centrũ à sensibus externis delata, vna est: plures verò, quatenus pluribus atq; diuersis ipsis sensilibus cõparatur, quæ nõ vna ratione sed multiplici cognoscit, vt albũ, nigrũ, dulce. Non ergo in anima quæ cognoscēs est, contraria recipi absurdũ est, sed quæ patiēs: quo certè modo contraria non recipit, nisi spiritualiter. Ita (ni fallor) interpretari quoq; poterit mēs Alexandri, qui alibi in eadem parte pupillæ album & nigrum recipi affirmat: oculus enim si quatenus anima præditus est cõsideretur, eadē in parte album & nigrũ recipere dici potest, quia illa receptio cognitio est. Postremò, ne fundamentũ cui innitur Aristotelica solutio labascere videatur: quærẽdum est, An iste cõmunis sensus detur: quod quidẽ clarissimi aliquot in Philosophia viri negare aliquãdo sunt ausi. His nempe rationibus potissimũ adducti, quòd sensus cõmunis munere, tam phantasia quàm opinio fungatur, & quòd ipso posito superuacanei alii sensus externi esse viderentur. Illud quoque in quæstionẽ cadit, an vnus sit iste cõmunis sensus, vt affirmare videtur Arist. Quærendi occasio est, Quandoquidem si de Tactus vnitæte dubitatur, quia discrimina multorũ sensilium cognoscit, puta calidum, frigidũ, humidũ, siccum, asperũ, & lene: quãto magis de sensu cõmuni id in dubiũ reuocari oportet, qui omniũ sensuũ, sensilia omnia percipit: Ad primam, Respondeo paucis, Necessitatem rerũ non aliunde quàm à fine sumi oportere: id secundus de phy. ausc. & de part. ani. (vt multos alios locos omittam) docet. Est autẽ finis in rebus physicis, operatio: ab operatione igitur cõmunis sensus, illius necessitas sumẽda est. Hæc verò est, cognoscere discrimina omnium sensiliũ, cum simul, tum verò separatim, illaq; iudicare. Hoc certè munus alioquin necessarium, non nisi ab ipso potest expleri, Quod ita declaro. Primũ Ratio id non potuit, quia vt Alexander ait in cap. de sensu com. Vniuersè & vniuersalia comprehendit, nõ singularia: Phantasia item, de rerum sensilium etiam absentium imaginib⁹ cogitat, quas Memoria in se insculptas retinuit: sensus verò communis discrimina illa tantũ percipit & iudicat, dum res ipsæ obiectæ adsunt. Neque igitur Ratio, neque Phantasia, neque Memoria (quanuis hæc duæ postremæ Animæ vires re ipsa inuicem & à sensu cõmuni nõ discrepent) id munus exequi possunt. Multoq; etiã minus opinio, quæ (si Philoponum audire velimus) imprimis vniuersale quod in sensu est comprehendit, vt puta, omnem colorem album, visum disgregare: Mox conclusiones à facultate ratiocinãte deductas colligit, absque tamen discursu & causa

A & causa, puta, Animam non esse morti obnoxiam. Opinio obtinet, postquã Ratiocinãdi vis hoc modo id induxerit, Anima ex se ipsa mouetur: quod ex se ipso mouetur, semper mouetur: quod semper mouetur, est immortale. Quare ex his perspicitur opinio non esse, id præstare quod proposuimus. Dicere autem vnum aliquẽ ex externis sensibus ei muneri efficiendo idoneum esse, absurdissimũ fore: cum neque visus (quod de vno, item de aliis dico) præter sua propria & peculiaria obiecta aliorum quodpiam iudicet aut cognoscat, neque proprie etiam sua cognoscere (vt Themistius ait) sed accipere dicatur, verẽ si quidem cognoscit qui intrinsecus sensus est, ad quem illa & alia deferuntur. Vnde ex his colligitur, sensum cõmunem necessariũ esse. Externos verò sensus non superuacaneos. Hac quæstione ita ad exitum perducta, ad aliam accedo, hoc quidem in præsentia affirmans: Non tam dubitari de vnitãte sensus Tactus, quã de illius organo, quod carnẽ & cor esse statuit Arist. quãui scaro cordis respectu, medii potiùs rationẽ obtineat. Sed non æquẽ cõuenit in sensu communi dubitandi ratio, cuius vnicum Æstheterium est, nempe cor, in quo tanquam in Regia manens, ea iudicat atq; cognoscit, quæ idem recipere dicitur quatenus propriis quibusdam organis ad obiecta externa sentiẽda vtens, Visus, Auditus, Tactus, Olfactus appellationem habet.

Ὅτι ἡ αἰσθητὸν πᾶν ὄντι μέγιστον, οὐκ ἔστιν ἀδιαίρετον αἰσθητὸν, ἀλλὰ ὅσον ἔστιν ὁ δεικνύμενον οὐκ ἂν ὁφθαλμὸν ἀπειρον τὸ ἰσχυρὸν, ὅθεν ἡ ὄραται πεπερασμένον, ὁμοίως ἡ καὶ ὁσφραγίον ἔσται, καὶ ὅσων μὴ αὐτῶν ἀπόλοιμοι αἰσθάνονται. ἔστι δὲ τίς ἕξις τῶν αἰσθημάτων, ὅθεν οὐκ ὄραται, καὶ ὁσφραγίον ὅθεν ὄραται. τούτῳ δὲ ἀνάγκη ἀδιαίρετον εἶναι καὶ τὸ ἐπέκεινα, οὐκ ἐνδέχεται αἰσθάνεσθαι ὄντος. ἐν ἡ τῶν ἐπιπέδων ἀνάγκη αἰσθάνεσθαι. εἰ δὲ τίς ἕξις ἀδιαίρετον αἰσθητὸν, ὅταν τεθεῖται ἐπὶ τῶν ἕξις ὄρατον ἢ ὄρατον. τούτῳ ἡ αἰσθητὸν. καὶ οὐδὲν ἢ αἰσθητῶν καὶ ἢ αἰσθητῶν, τίνα ζόπον ἔχει, καὶ κοινῆ καὶ καθ' ἕκαστον αἰσθητῶν, εἴρηται. ἢ ἡ λοιπῶν ὁσφραγίον σκεπτικὸν καὶ μνήμης καὶ τοῦ μνημονεύειν.

107 Perspicuum est autem, omne quod sentitur magnitudinẽ esse, nullũmque indiuiduum percipi: vnde nanque cerni non potest, infinita distantia est: vnde verò cernitur, finita. Eadem ratio est eorum quæ olfactu, auditu, & tandem omnium quæ citra tactum sentiũtur. Est itaque aliquod distantia extremum, vnde non conspicitur, & primum vnde cernitur. Atque hoc infecabile esse necesse est, vltra quod, nẽpe rem existentẽ sentire non licet: citrà verò sentire necesse est. Si ergo aliquod sensibile Indiuiduũ est, cum positũ erit in extremo, vnde postremò sentiri nõ possit, primũ verò possit, sequetur vt idẽ simul visibile sit atq; inuisibile, quod quidẽ fieri nequit. Iã de Æstheteriis, eorundẽq; sensilibus, quomodo se habeant generatim, de omnibus & sigillatim de vnoquoq; disseruimus. Inter reliqua verò, primũ de Memoria, & meminisse disputãdum est.

Quoniã suprà aduersus Veteres de ortu colorum mediõrum Philosophus disputans, ac de minimis magnitudinibus subinde mentionem fac iẽs, pollicitus erat se demonstraturũ nullam insensibilem magnitudinẽ dari: proximẽ verò cum quæstionem superiorẽ tractaret, dixerat, Nonnulla propter longinquum intervallũ, nõnulla itẽ propter φαντασίαν tanquã infecabilia & ἀδιαίρετα apparere nihilominus tamen quicquã sub rationẽ indiuidui nõ sentiri, sed ratione magnitudinis: quinimò & hoc ipsum ad priorẽ quæstionẽ explicandã sumpserat. Nunc vt pro loco & occasione doctrinæ sibi conceditur, nil obscurum aut incõstans quantũ relinquat, eius aliquam affert demonstrationem, quæ est huiusmodi:

z.i.

si quis statuatur aliquid ut indiuiduum sentiri posse, puta colorē in puncto conspici, is affirmare cogitur, colorem eundem cerni & non cerni simul posse. **A** Quod sanē absurdissimum dictū est. Consequutionem ut probet, hypothēsim quādam primò sumit, energiam nempe sensus interuallo locorum certo determinatam esse. In infinita nanque, in maxima atque valde longinqua distantia sensibile nō percipietur, ut in Visu, Olfactu, Auditū, quæ quod externo utatur medio, distantiam loci exigere, quibus experitur. Est ergo infinitum aliquod interuallum, quo res aliqua, puta, non videtur. Est item aliquod certum ac definitum quo conspicitur. Ex quibus sanē colligitur, aliquid vltimū dari quo res amplius non cernitur, & aliquid primum quo conspicitur. Atque hoc insecabile esse oportet, quia vltra illum eripitur visio, citrà verò permanet. Hoc posito & stabilito, sumatur (ait Philosophus) illud indiuiduum sensibile, nimirum color in puncto, atque ponatur in hoc medio indiuiduo sibi conuenienti: tunc futurum est ut aspiciatur & non aspiciatur. Et illud quidem, quia **B** in eo interualli puncto est, in quo res primū cernitur, & citrà quod si progrediamur, visio permanet. Hoc verò, quia in eo interualli extremo est, in quo visio prohibetur, & vltra illud primum, in quo res primò cernitur. Id enim cuius gratia primū res videtur, est etiam id quo aspectus postremò tollitur: est nanque huius principium, illius finis, si sit ἀδιαιρέτων. Cæterum, quod Aristot. de Indiuiduo ad sensum hoc in loco loquatur, non de indiuiduo simpliciter (de quo in sexto de phy. ausc. pluribus agitur) Alexander explicauit, qui item aduersus Diodorum Stoicum Aristotelem ista tractasse animaduertit. Epilogum deinde Aristot. suo operi apponit, ea commemorans de quibus hætenus egit: in quo omnia perspicua sunt. In particula tamen (κοινῆ) nimium laborat Thomas qui ad libros de anima illā referre videtur, (vbi multa cōmuniter ad **C** sensus omnes pertinentia tractantur) nec ineptè: cum hic Libellus eorum veluti perfectio atque absolutio sit. Sed hæc sanē λεπτομετέσσει. Verūm de his hætenus. Deo verò opt. max. gratiæ aguntor immortales.

COMMENTARIJ IN ARISTOTELIS

LIBRVM DE ORGANIS SENSIVM

& Sensilibus,

F I N I S.

SIMONIS SIMONII
LVCENSIS IN LIBRVM
ARISTOTELIS.

ΠΕΡΙ ΜΝΗΜΗΣ ΚΑΙ ΤΗΣ ΑΝΑΜΝΗΣΕΩΣ.

Hoc est, de Memoria & Reminiscencia, Commentarius.

A **D**OSTQVAM Aristoteles de iis quæ ad Sensionem externam, quæ maximè propria, & prior quidem animantium operatio est, pertinent, superiori libro egisset: nunc de proprietatibus interiorum sensum respicientibus differere instituit, Memoria nēpe & Reminiscencia. Thomas hunc ordinem quasi naturalē, duplici ratione adductus, esse dixit. Primum, quod à sensibus presentia cognoscentibus ad Memoriam, & Reminiscenciam quibus præterita conseruantur & recuperantur, tandē ad Somnum quo futura prænoscamus, transitus fiat: Præterea, quod Natura hunc ipsū ordinem in speciebus gignendis seruet. Et enim ab imperfectis exorditur, cuiusmodi inanimata sunt, mox ad plantas transit, i. ad ea quæ aluntur, augescunt, extenuantur sibi que simile gignunt. **B** Adhæc quoniam inter species perfectas aliqua quasi media semper ferè intercedit, ad ζωοντα ascendit, tum ad ea quæ sentiente vi exteriori & interiori prædita sunt: tandē ad Hominem, qui mente & intelligentia vigens, quasi *ἀνθρωποειδὸς* quidam (vt ita dicam) terrestris, omnibus rebus mundanis à Natura seu potius à Deo Naturæ autore & opifice præfectus, prudentiæque, i. habitu mētis, quo de iis quæ sub actionem cadunt optimè deliberat, ornatus prodit. Atquē, in nonnullis etiam ex Brutorum animantium genere, vis quædam naturalis, quæ prudentia (latius nimirum & cōmuniùs sumpto vocabulo) dicitur, ad bene ordinatæque agendum, i. ad ea quæ sibi necessaria sunt cōparanda, & quæ nocitura videntur fugienda, existit. Prudentiæ verò munus est, non modo presentia, verum etiam præterita cum futuris connectere, vt de eo quod **C** optimum est, consilium capiatur. Idcircoq; in imperfectioribus animalibus, quæ aliquā vim prudentiæ obtinuerūt, cum præsentium notitiam, tum præteritorum memorię igniculos quosdā inesse necesse est: quod Arist. etiā in præ. met. affirmat. In præstātissimo verò, & nobilissimo hominū genere, Memoria perfecta adest, & Reminiscencia. Postquā igitur Arist. de Sensibus qui in cunctis animantibus insūt tractationē absoluit, ad ea accedit, quæ perfectiorib; cōueniūt, nempe vt agat de Memoria, tum de Reminiscencia, quæ solius hominis propria est. Hæc Thomas, quanuis (vt solet) aridiùs. In quibus tripliciter reprehendi iure potest. Primum quia futura in Somno prospicere, accidens est: Mox quia si ordinē naturæ, huiusmodi seruari oportuisset, à Memoria ad Sēsum: postremò ad Somnū progrediendū fuisset: quandoquidē præterita presentibus, presentia futuris priora dicuntur. Postremò, quia licet inter librū superiorē & hūc nostrū

z. ii.

ordo aliquis & gradus naturæ spectetur: quis tamen inter hunc & sequentem A
 de Somno, & Euigilatione statui poterit, siquidem somnus cunctis conueniat
 animantibus? Nobis qui aliter censemus, ut in præfatione superioris libelli co-
 piofius exposuimus, primùm ista nullum faceffunt negocium: præterea om-
 nes hos libros in optimum & perspicuum ordinē digerere facillimum est. Et
 quantum quidem attinet ad librum de somno, dicimus, Aristotelem post-
 quam egit de his quæ ad priorem, & potiore proprietatem animalis, nimi-
 rum ad sensum tam externum, quam internum pertinent, primòque ani-
 mam, mox corpus respiciunt, disputare de passione quadam quæ istos sensus
 sequitur, quæque primò corpori, mox animæ tribuitur, nempe de somno, qui
 ab halitu ascendente, suum sumit ortum. Inscritur ergo hîc libellus com-
 munitè *περὶ μνήμης καὶ τοῦ μνημονεύειν*. Neque hæc inscriptio nostræ repugnat, siqui-
 dem Aristoteles ita etiam est loquutus, De Memoria igitur & meminisse, quæ
 nam sit eius natura, & ad quam partem animæ petineat. de ipso item Remi- B
 nisici quid sit, quomodo, & ob quam causam fiat, disputatum est. Aliàs anno- A
 tauims inscriptiones librorum, præter quàm quòd à variis sumantur acciden-
 tibus, non semper etiam ea omnia complecti quæ in toto volumine tradun-
 tur. Meteorologiæ appellationem, metallorum argumentum propriè saltem
 non meretur, omnia tamen, tam quæ in sublimi, quam sub terram sunt, vni-
 cam inscriptionem habuerunt. Non vbique etiam Analytici sunt libri de syl-
 logismo & demonstratione. Cæterùm, ad hanc inscriptionem intelligen-
 dam sciendum est: Vnam re ipsa in cunctis animalibus Animam esse sentien-
 tem, ratione tamen peculiarium quarundam, & diuersarum facultatum plu-
 res dici. Hæc in corde tanquam in fonte manet, quanuis in cerebro suas præ- C
 cipuas vires exerat, atque, ut propriis quibusdam organis ad res externas sen-
 tiendas vtitur, sensus exterioris, Visus nempe, Auditus, Olfactus, Gustus, Ta-
 ctus, appellationem sortitur: ut verò interior ista facultas centri morem ge-
 rit, ad quod res omnes extrinsecus obiectæ deferuntur, quarumque ipsa diffe- D
 rentias (dum tamen adsunt) assequitur (nam dulcedinem à sono, & odorem
 à colore differre percipit) Sensus communis nominatur: ut item rerum ista-
 rum etiam absentium imagines in se insculptas, & reconditas retinet, de-
 que ipsis simpliciter cogitat, Phantasiæ nomen adipiscitur, quæ tam in
 Somno, quam in Euigilatione munus suum obire valet. Quòd si Phanta-
 sia de imaginibus illis non simpliciter cogitet, sed adhibita etiam temporis
 præteriti aut loci, in quo ad ipsum delatæ fuerint circumstantia & con-
 sideratione, Memoria nuncupatur, quæ quidem re ipsa non differt à Phanta-
 sia, imò illius passio est. Reminiscencia verò, qua amissas imagines ratio-
 cinatione aliqua recuperamus, memoriæ affinis est, atque ad Memoriam re-
 uocatur, ut ex Aristotele in hoc libello cognoscetur. Ex his duo constare pos-
 sunt, nimirum neque superuacaneam, neque mancã vsquam fuisse Aristoteli
 doctrinam. Non mancã quidem, quia in secundo de Anim. à context. 136. vsque
 ad finem libri, de facultatibus sentiendi interioribus agens, eafque
 secundum diuersitatem modi, quo à sensilibus afficiuntur, inuicem se-
 iungens, Memoriam non prætermisit, cum de Phantasia tractans, illam quo-
 que tacitè complectatur, cum vtraque sua simulacra absentibus sensilibus
 verset, atque hac ratione à sensu communi seiungatur. Non superuacaneam
 verò, quia in hoc libello speciatim Memoriam naturã & ratio aperitur, quã à
 Phantasia, facultas differens est. Neque enim Aristot. tot in vnum coacer-
 uare librum, sed omnes has tractationes, argumentis quibusdam propriis, certis

- A** certisque titulis digerere voluit, quò planiora essent omnia, minúsque in docendo confusionis haberent: in hoc certè, Præceptorum suo longè præstans: Sed ad rem. Alterum maioris momenti quod perspicuum ex superioribus traditis reddi posse diximus, illud est, deceptos eos fuisse, qui Auerroem sequuti sexcentis in locis, præfertim verò in secundo de anima, comment. 63; & tertio eiusdem com. 6. & 20. facultatem aliam quandam præter duas præcipuas enumeratas inducere videntur: illam, scilicet, quam ad Cogitandum idoneam vocant: Ab hac tanquam à propria forma homines animari, Auerroes alicubi affirmat eandemque in omnium decem Categoriarum indiuiduis versari, ea percipere, componere, atque diuidere, vt hoc animal cum hoc homine, aut ab hoc homine hunc lapidem, ratiocinari item ex aliqua re singulari, aliam singularem: in summa, hanc ipsam esse, quæ indiuidua à conditionibus materiæ spoliatur, eaque in Memoria tanquam in Thesauro recondit. Hæc sententia Galeno item arrisit, qui in tertio de Symptomatum causis, exemplis quibusdam discrimen inter Phantasiam & cogitantem animam declarare conatur. Decepti, inquam, isti sunt, cum ratiocinatio & segregatio rei à conditionibus indiuiduorum, nempe hinc, & nunc, solius mentis munus sit: quin imò Auerroes ipse in iisdem commentariis de anima, aliquando dicit: Mentis proprium esse in rebus agendis versari, quæ singularia sunt, eiusdemque opus esse vniuersale à singulari distinguere, proptereaque vtrumque cognoscere. Sed non istud hoc tempore agimus, vt de animæ facultatibus accuratè velimus inter Philosophos iudicare: illud tenere satis sit, frustra cogitantem hanc animam addi, quòd adhuc certius erit, si argumentum quoddam breuiter attingamus, quòd (ni fallor) nunquam refelli poterit. Sub Reminiscencia & Memoria Facultatem istam cogitantem collocant, (hoc Auerroes in præsentem libro capite tertio), eamque hominis propriam, imò formam esse asserunt. Atqui nulli dubium est, Memoriam aliquibus Brutis tributam esse: Vnde sanè sequetur, dari facultatem aliquam spiritualiorem, quæ Brutis conueniat, ea quæ homini est peculiaris. Huic dicto astipulatur Themistius in secundo de anima, centesimo quinquagesimo secundo, & in hoc libello capite octauo, imò & Aristoteles in eodem secundo, contextu trigesimo & trigesimo nono: quibus omnibus in locis Phantasia, absque medio aliquo, cum mente iungi videtur. Ne verò Auerroem (quem virum & quantum in Peripatetica familia) ob hoc quis contemnat, hoc in præsentia dici poterit. Cogitantis scilicet animæ nomine, nil aliud quàm mentem ipsam de illius sententia intelligi oportere: hoc ex sexto metaphysicorum commentario priori, & nono eiusdem tractationis commentario vltimo, disertè elicere quiuis potest. De Galeno alii diligentius videant, qui contrariam huic nostræ sententiam mordicus tenent: exempla verò eius nullum aduersus nos momentum habent. Nam eadem fuit Phantasia in Theophilo quæ in Thalamo clangorem tubarum recipiebat, quæque tibicines expellendos esse iudicabat: Quid? nonne Bruta ipsa umbram aut quid aliud huiusmodi cum vident, rem nocituram imaginantur, simulque eam declinant? Neque illud nos turbet, (vt hoc quoque obiter moncamus) quòd alicubi Aristoteles scripsisse visus est, Bruta nimirum Phantasia destituta esse. Etenim non alio istud modo intelligendum est: quàm vt Auerroes in secundo cœl. com. 40. docuit, Phantasiam scilicet ob variam temperationem, naturam & accidentia animalis

mutari, ac proinde in vno magis quàm in alio perfectam, in homine tamen ob coniunctionem intellectus perfectissimã reperiri. Cæterùm diuiditur hæc tractatio in duas præcipuas partes, in priori de Memoria agitur, in altera de Reminiscencia. De memoria primùm quærit quid sit: mox ad quam animæ partem pertineat: Tum qualis propriè sit illius *energeia*. Postremò, dubitationes quasdam (vt solet) ad hanc rem pertinètes proponit atque enodat. Aliam partem suo loco, vt opus erit, subdistribuemus. Nunc illud addidisse sat esto, Dignissimam eam esse quæ assiduè legatur, atque in manibus habeatur, quòd in ea amplissimi illius thesauri natura declaretur, in quo (vt Speusippus non ignobilis Platonis discipulus ait) id ipsum reconditur & conseruatur, quo solo mens humana pascitur. Iam igitur Aristotelem ipsum audiamus.

ΠΕΡΙ μνήμης καὶ τοῦ μνημονεύειν, λεπτόν τι ἔστι, ἃ δὲ τῶν αἰτίων γίνονται, καὶ τῆν τῆν δὲ ψυχῆς μορίων τοῦτο συμβαίνει τὸ πάθος, καὶ τὸ ἀναμνηστικῶς. καὶ οἱ αὐτοὶ εἰσι μνημονικοὶ καὶ ἀναμνηστικοὶ, ἀλλ' ὡς ὅτι τὸ πολὺ, μνημονικότεροι μὲν οἱ βραδείης, ἀναμνηστικότεροι δὲ οἱ ταχείης καὶ δόμαθεις.

I De Memoria & eo quod est meminisse, dicendum quid est, & ob quã causam fiat, cuique Animæ parti hæc affectio accidat: Et de ipso item reminiscendo. Neque enim eodem se habent modo, qui ad memoriam, & qui ad Reminiscenciam apti sunt. Verùm magna ex parte, memoria magis vigent, qui tardi: reminiscencia verò, qui celeres & dociles.

Initiò, quibus de rebus sit disputaturus, & quo ordine, tam generatim quàm speciatim perstringit. Mox quod instituit, exequetur. Disputandũ est (inquit) primùm de Memoria, & illius *energeia*: Tum de ipso Reminiscendo. Tria verò de his perquirenda sunt: quid vnumquodque ipsorum sit, ob quam causam efficiatur, & cuius item partis animæ peculiare sint facultates. Verùm petere quis poterat, cur seorsim de hisce duabus facultatibus ageret, cum alioquin idem re esse dicantur. Respondet, discrimen aliquod inter ipsas esse: quod etiã explicat, non tamen à natura ipsarum sumptũ, (siquidem de hoc ipso in toto hoc libello sit disputaturus) sed à signo notissimo nẽpe à varia corporis & subiecti temperatione & dispositione, in quo facultas hæc vna operatur. Etenim qui ad Memoriam apti sunt, vt plurimùm tardè recipiunt ea, quæ deinceps constantiùs continent. Ad Reminiscendum verò valent, qui è contra se habent, nimirum qui citius percipiunt & dociliores sunt. (περὶ μνήμης καὶ τοῦ μνημονεύειν). Facultatem & *energeiam* facultatis intelligit. Et meritò quidẽ, quia Passiones istæ, sunt animæ & corpori simul conuenientes, vt in superiori volumine scripsimus copiosius: *energeiam* autem suam nõ edit vis Recordandi, aut Reminiscendi absque corpore. (Quid est, & ob quam causam fiat). Ex quatuor quæsitis, vnum simplex, compositum alterum sumit, ad quod illud etiã reuocatur. (Et cuius partis animæ hæc Affectio sit). Quæ de Memoria disputanda proponuntur, eadem de Reminiscencia sunt expectanda. (πάθος). Non semel admonuimus, sentire esse quoddam pati, ex sec. de an. cõt. i 18. effingitur nanque & informatur actu sensus sentiendo in vestigium rei sensilis, quod antea potestate tantùm obtinebat, à potestate autem ad actum transiẽs quodammodo patitur. Atquã memoria animæ sentiẽtis facultas est, iure igitur *πάθος* illius dici potest. (Neque enim iidem). Secunda pars contextus. (εὐμνηστικῶς. i. bene dociles). Explicat id quod proximè dixerat, cũ præsertim particu-

la

- laꝝ præcedat. Accommodandum igitur est vocabulū istud, non modò ad verbum *παχὺς*, verum etiam ad superiorem particulam, nempe *εργαίης*. Non possum autem non mirari Themistium & Leonicū hīc ad facultatem illam quā Græci *εὐφροσύνην* vocant; Latini commodè satis ingenium & indolem, confugisse, quamuis enim *διὰθεσία*, pars quædam sit ingenii, non tamen idem profus est quòd *εὐφροσύνη*. constat enim *εὐφροσύνη* ex *κρίσει*, *εὐμάρθια*, & *εὐερίσει* seu solertia de qua Arist. primo post. c. vlt. Ita vt propriè nil aliud sit ingeniū quàm facultas animæ ratiocinantis, qua quis tanquā visu acutissimo abstrusiora cernere atque inuenire, seu facillimè ab alio accipere, optimūque de iis ferre iudicium valet. Hæc ex Aristotele sumpta sunt in tertio Ethico ad Nicomachum cap. quinto. Vnde perspicuum est. M. Tullium in hoc Ingenii vocabulo hallucinatum fuisse, ea fortasse occasione, quòd Aristoteles eo persæpe abusus fuerit. Viros item in Philosophia nobiles idè esse deceptos, quòd *κρίσει* idè quòd Ingenium esse censuerint. Sed ad rem. Est *διὰθεσία* nil aliud quàm habilitas quædam ad ea percipiendā quæ docemur. Sed quæritur cur indociles memoria vigeant, Dociliores verò reminiscētia: Responderi solet, Memoriam & reminiscētiā esse affectiones animæ sentientis, quæ cum è sinu latebrisque materiæ sit eruta, corporis temperationem, accidentia, habilitatēque sequuntur. In corporibus ergo siccoribus & durioribus, difficillimè impressio rerum addiscendarum, earundēque unio cum facultate fit, ea tamē facta diutissimè continetur: econtra se res habet in humidioribus, in quibus impressio non multo negotio recipitur, fluxio tamen illius, conseruationem prohibet. In externis rebus hoc item experimur: Huc respexit Philosophus in sec. de anima cont. 94. cum ait, Molles carnes aptos esse ingenio, duros verò ineptos. Qui ergo molliores sunt, & facillè recipientes, obliuione capi solent, quamuis eadem quoque *διὰθεσίης* vi celeritatēque, paruo negotio recuperent quæ iam amiserint simulachra. E contra alii: quamuis hoc non sit perpetuò atque in omnibus obseruatum. Sunt enim, qui & *διμαθείης*, & *μνημονικοί* simul sunt: idè Philosophus particula *ἐν τῷ πάλῳ* vsus est. Sed generatī nimis hæc sunt exposita, quare rursum particulariùs & *ἀκρίβειστειν*. Enumerauimus suprā Animæ sentientis passiones seu facultates: has in corde tanquam in sua origine & fonte esse de sententia Aristotelis certum est: Galenus econtra cerebrum earum originem & sedem esse statuit. Summi ergo hi viri in eo quidem inter se discrepant: in hoc tamen conueniunt, quòd simulachra & imagines rerum extrinsecus obiectarum in cerebro recipiantur. Quapropter ex diuersa cerebri substantia temperationēque, diuersitatem harum affectionum colligere licebit. Vel itaque dura vel mollis, vel tenuis aut crassa illa erit, tenuem & mollē intelligo, id est, puram atque spiritibus animalibus peruiam: crassam verò & duram, econtra.
- D Qui substantiā cerebri subtiliori præditi sunt *ἀγχινοί*, seu solertes sunt, de quibus consulatur primus post. analy. cap. vltimo & sec. de partibus animalium ca. 4. Est in summa Solertia quam etiam Sagacitatem possumus appellare, ingenii pars & vis quædam naturalis, seu mentis quoddam acumen ad bene ac celeriter causam cuiusuis problematis inueniendam. E contra se habent qui crassam cerebri substantiam obtinuerunt. Qui vero mollem ipsam habēt, facillè recipiunt & sunt *διμαθείης*, sed ob fluxum, recepta imago inconstās est, atque ita, facillè obliuiscuntur. In coruis hoc declarauit Arist. & Plin. quibus nullū aliud animantium genus ad obliuionem propensius est: quādoquidem pulli eorum, cum primū vel semel è nido discesserint, illum repetere nesciūt. Sunt & alię animantes, quæ sobolem etiam non internoſcunt. Sin verò substantiā cerebri dura est (de duritie continuata loquimur, non de friabili illa quam

inferius Aristoteles in senibus reperiri docebit) adest quidem habilitas illa ad recipiendum, adest tamen ipsi vis ad tenaciter ac diutissimè continendum A
 Ex his duo colligi possunt: primùm ἀμαθειαν, cum obliuione & cum ingenio coniungi posse: vnde verum est, Aristoteles est ἀφύστος, ergo ἀμαθής: non econtra. Ingenium nanque & Docilitatem & Memoriam desiderat, quod etiam Marcus Tullius vidit. Alterum est, Indocilitatem, cum Memoria, & ἀνοησία seu stupiditate iungi posse, si substantia cerebri dura & crassa existat. Rarò autem inuenies solertes & memoria præditos, rarissimè enim substantia cerebri tenuis & sicca est. Sed hæc pluribus Medici, & nos alibi. Nunc scrupulum vnum aut alterum enodemus. Aristoteles videtur causam intelligēdi seu percipiendi rerum vestigia non cerebri naturæ, sed crassitici tenuitatisque, caliditati item & frigiditati sanguinis, vt ex secundo de part. an. cap. secundo & 4. liquet, quod item Auerroï placuit. Præterea, si molles carne sint apti Ingenio, vt nos ex Aristotele diximus, illud certè sequi videtur, Mentem humanam à temperatione corporis pendere, atque ita interitui obnoxiam esse. B
 Primum ita diluo, omnes qui substantiam sanguinis crassam habent, substantiam quoque cerebri crassam habere: de aliis illius qualitibus item dico. Alterum soluo, quia Molles carne non idè ingenio seu mente vigere affirmamus, quia Mens corporis temperationem sequatur: nam ipsa ex se impatibilis est, & semper æquè affecta, sed quia corpore eatenus vtatur, quatenus species rerum cum materia concretarum ex ipsis phantasmatis ab hominibus, id est, corporeis organis comprehensis, accepit, quo corpore, seu qua phantasia hoc vel illo modo affecta, Mens quoque aut facilius aut difficilius suis muneribus fungi valet.

Πρῶτον μὲν οὐκ σκεπτόμενον, ποῖα ἔστι μνημονεύτα. πολλάκις γὰρ ἔξαπατᾶ τούτο. οὔτε γὰρ τὸ μέλλον ἐνδέχεται μνημονεύειν, ἀλλ' ἔστι δοξαστόν ἐἰλωπίστον. εἴη δὲ ἂν καὶ ὀπίσθημις ἐλωπίστικη, καὶ τὰ παρὲν τινές φασιν τὴν μαντικίαν. οὔτε τὰ παρόντων, ἀλλ' αἰσθησις. ταύτη γὰρ οὔτε τὸ μέλλον, οὔτε τὸ γινόμενον γνωρίζομεν, ἀλλὰ τὸ παρὸν μόνον. ἢ ἡ μνήμη, τὰ γερμῶν. τὸ ἡ παρὸν ὅτε πάρεστιν, οἷον τοδὶ τὸ λυκὸν ὅτε ὄρα, οὐδ' εἰς ἂν φαίη μνημονεύειν, οὐδ' ἔτι τὸ θεωρούμενον, θεωρῶν καὶ νοῶν, ἀλλὰ τὸ μὲν αἰσθάνεσθαι φησι, τὸ δ' ὀπίσθημις μόνον. ὅταν δ' ἂν τῶν ἔργων γῆ τὴν ὀπίσθημις καὶ τὴν αἰσθησις, οὕτω μέμνηται τὰς τὰς τριγώνων, ὅτι δύο ὀρθαῖς ἴσαι. τὸ μὲν ὅτι ἔμαθον, ἢ ἐθεώρησε, τὸ δ' ὅτι ἠκυσεν, ἢ ὅτι εἶδεν, ἢ τι τοιοῦτον. ἀεὶ γὰρ ὅταν ἐνεργῆ καὶ τὸ μνημονεύειν, οὕτως ἐν τῇ ψυχῇ λέγει, ὅτι πρότερον τούτο ἠκυσεν, ἢ ἔθεετο, ἢ ἐνόησεν.

- 2 Imprimis itaque considerandum est, qualia sint ea quæ sub Memoria cadunt, sæpe nanque istud nos decipit. Etenim neque futurum ad Memoriam pertinet, sed ad opinionem & spem (quædam enim sanè sperandarum rerum sciētia est, qualem quidam Diuinatricem vocant). Neque item præsens, sed ad sensum, quo neque futurum neque quod factum est percipimus, sed solummodo præsens. Memoria autem est præteriti. Et præsentis quidem cum adest, vt cum aliquis videt hoc album, nullus sanè affirmabit, se tunc meminisse. Neque eius quod speculatur, cum speculatur & intelligit: sed illud quidem se sentire tantum, dicet, hoc autem scire: cum verò absque energiis, scientiam & sensum quis habuerit, tunc Trianguli angulorum meminit: quod nempe duobus rectis D
 sunt æ-

A sunt æquales, atque hoc, quia didicerit vel speculatus fuerit: illud verò, quia audierit vel viderit, aut alio modo perceperit. Semper enim cum quis in *energēa* Memoria versatur, ita secum loquitur, hoc quod antea audiuit, aut sensit, aut contemplatus est.

Aggreditur iam explicare quid Memoria sit. Quod ut commodius præstet, ab obiecti illius disquisitione exorditur. Quid & quantum hic ordo in huiusmodi disputatione valeat, norunt ij qui methodum in sec. de an. trigesimo tertio nobis ab Aristoteles propositam expenderit: *energēa* siquidem secundum rationem, id est definitionem (ut egregiè annotauit Alexander) atque ita naturæ (ut ex sexto Topico liquet, & nostri respectu (ut Philoponus censuit) facultate prior est: ingreditur enim *energēa* definitionem facultatis, quæ nil aliud est, quàm agendi aut patiendi principium, ac proinde habitudinem ad *energēam* dicit. Sed & energiis ipsis, eadem ratione obiecta priora sunt. Quare meritò Aristoteles de Memoria acturus, ante omnia de illius obiecto agere instituit, quod tamen ita tractat, ut *ipso* quoque, id est, operationem illius attingat. Contextum in duas principes partes secare oportet. In priori propositum, & ratio propositi aperitur. In altera quorum fit Memoria demonstratur. (Imprimis itaque). Prior pars, qua obiectorum memoriæ futura disquisitio narratur. (Sæpe nanque istud nos decipit). Disquisitionis futuræ ratio, hoc loco conueniens. Quomodo autem nos in re hac aliquando decipi dicat, declarare prætermittunt omnes. Mihi hæc ratio esse videtur, quia aliquando præsentium quoque memoriã esse videri possit: cum nempe illa nunc quis sentit quæ aliàs quoque sensisse se percipiat. Errare autem ita se habenti idcirco accidit, quia non quando rem præsentē sentit, tum meminit, sed cum aliquando idem se sensisse exploratum habet. Vnde colligitur, rei præsentis, quatenus præsentia sunt, non esse Memoriam, sed præteritorum tantum. (Etenim neque futurum). Secunda pars, quæ in duas adhuc diuidenda est. Prima continet enumerationem quandam, ex qua sumitur quòdnam sit memoriæ obiectum: secunda id ipsum deducit atque concludit. Ad quæ sciendum est Memoriae *energēam*, cū motu aliquo cōsiderari: in omni enim operatione ab vno ad aliud fit transitus: Motus verò omnis in tēpore est, cum prius & posterius contineat, quæ temporis differentiæ diuidentes, vel etiam constituentes dici possunt. Partes ergo temporis sunt præteritum atque futurum, quæ vno atque indiuiduo termino, nempe Momento ipso simul vniuntur. Quicquid verò mouet, necesse est quidem ut rationem præsentis induat (præsens nunc intelligo quod Auerroes sexto phy. com. 24. compositum ex præterito & futuro, iuxta vulgi opinionem, appellabat) non tamen semper, ut secundum respectum temporis presentis consideretur. In hunc igitur modum Aristoteles enumerando & destruendo argumētatur, Obiectum quod memoriã mouet, vel est præsens, vel futurum aut præteritū: at neutrum illorum, ergo hoc postremum. Assumptio probatur, quia præsentis sensus est: futuri opinio & spes, quæ lōgè absunt à natura Memoriae. Addere etiam possumus, sensum esse facultatem recipientem & iudicantem, Memoriam verò conseruantem: sensum itē conuenire cunctis animalibus, Memoriam verò nequaquam: vnde cognoscimus, non modò quale sit obiectum Memoriae, verum etiam quale non sit, quod est veluti principium illi oppositum: idcircoque rectè tenendum, ex præcepto Arist. primo analy. post. vbi principia Demonstrationis, ita nobis vult esse cognita, ut illis opposita falsissima esse existimemus. (Et præsentis quidem). Hic idem magis deducit atque concludit. De præsentibus autem

tantum meminit, quia in illis Homines decipi magis accidit: quod nos antea declarauimus. Reliqua perspicua sunt. Hoc namque in summa voluit. Nō quādo quis contemplatur, aut quando sentit, puta triangulum hunc habere tres angulos equales duobus rectis, tūc angulorū Trianguli meminisse dicit, sed eos vel scire se, vel sentire: at cum se aliquando eosdem angulos contemplatum fuisse vel sensisse percipiet, ita ut sensationem contemplationemque præteriti temporis secum repetat, tū verè meminisse. Semper enim qui alicuius rei meminit, secum in hunc modum quasi loquitur, ego hæc aliàs comprehendī, hoc sensi. (Δοξασθὲν δὲ ἐλαττωθῆναι): Habitum seu facultatem illam animi nominat, quæ futurum ut futurū est, simpliciter cōsiderat: futurum, inquam, quod causas indeterminatas inconstantēque habeat, ac proinde & ipsa incerta atque inconstans est, ut ex sec. post. analy. ca. ult. & sexto ethic. 4. liquet. Qua item ratione alibi ab eō dictum est, Syllogismum Dialecticum non scientiam sed opinionem parere, & ab Auerro, ut in proemio libri primi post. analytico: Opinionem scientiæ priuationem esse. Neque ii sunt prorsus audiendi, qui putant hæc, cum Syllogismo Topico & Rhetorico acquiratur, ab Aristotele propriè persuasionem dici: idem enim esse, cum utraque ex iisdem principiis probabilibus, nempe & verisimilibus communibusque efficiatur. Non sunt, inquam, prorsus ac simpliciter audiendi, cum inter probabile & verisimile, itēmq; inter Dialecticam & Rhetoricam aliquid intersit. Omitto in quo conueniāt, (ne à proposito nimis discedamus) discrimen tantum paucis explico. Dialectica verè omnia omnium scientiarum tractat, breuissima interrogatione & responsione. Summas item rerum considerat, nec ad indiuidua ferè descendit: Rhetorica verò quamuis grauioribus atque altioribus etiam scientiis aliquando se velit immiscere, maiori tamen ex parte in rebus ciuilibus versatur, idcircoque Propago Dialectices & politicæ vocatur ab Aristotele: res tractat fute & copiose, singularia etiam, fortunam, locum, tempus, personamque spectans. Est ergo verisimile ex quo persuasio cōparatur probabile quoddam rebus ciuilibus accommodatum, & singularia spectans, copiosa oratione vestitum. Ex his constat non idem omnino esse opinionem & persuasionem, quamvis Rhetoricæ argumenta pleraque, ob orationis vestitum fide digna euadere possint, quæ per se non essent: Fides tamen opinionem semper sequitur, ut ex secundo de anima, contextu centesimo quinquagesimo septimo, item ex septimo metaphysicorum, contextu quinquagesimo tertio, satis liquet. Cæterum illud tenendum est, verè persuadibile, esse probabile: Hinc iidem loci præcipui Dialectici ac Rhetoris: hincque etiam illud quod Aristoteles in tertio Rhetoricæ, capite primo, ait, Finem nempe Rhetoricæ opinionem esse. Sed ad rem. Futuri, ut monuit ipse Thomas, opinio est, quatenus cognoscitur. Spes verò quatenus appetitur: Intelligentia à voluntate, sensum item ab appetitu re non differre, aliàs à nobis latius declarauimus. Nunc illud quoque teneatur, opinionem à spe re ipsa non differre, sed habitudine quadam tantum. In secundo Rhetoricorum, hanc nobis exprimit cum inquit, Spem rerum esse salutarium: vnde liquet, spem opinionem seu fide hoc amplius habere, quandam nimirum appetitionem. Tam autem Fides seu opinio, quam spes ratiocinio aliquo cōparatur. Quis nanque opinatur quod non futurū credit: fidem autē ratiociniū præcedit, quare & spem, cum nil aliud fidei spes addat quam appetitionem. Colligenda igitur inter Memoriam & Opinionem integra differentia est: quod item Arist. alicubi præstitit, Memoriam scilicet certorum & quæ aliter se habere non possunt, esse: opinionem verò seu fidem futurorum, & eorum quæ non semper vera aut falsa sunt. Excipio Fide illam quæ filiis

- A** filiis Dei propria & peculiaris est. hæc siquidē certissima atque omni sciētia certior est, cum Spiritus ipse sanctus sit qui doceat persuadeatq; Deū ab æterno, Sanctos quos in Christo saluos vult facere, liberē & mera sua gratia, nullōque hominum respectu elegissē. Quo etiam solo fundamento Thomas in prima parte Sum. quæstione 12. art. 13, Fidem, qualibet Demonstratione physica euidentiorem & certiorē in nobis notitiæ habitum gignere ostendit. Sed obiter soluendus est hic nodus: Philoponus initio commentariorum in priora analytica, inquit, Syllogismi confectionem ad ratiocinantem animā nostræ partem pertinere, quæ si accipit ab intelligentia propositiones, demonstrationem parit: si ab opinione; probabile ac dialecticum argumentum: si tandem à phantasia, sophisticum, & quod verisimilis speciem tantum habeat (plures animæ nostræ facultates, ratiocinanti propositiones suppeditare nequeunt).
- B** Tertio verò de an. & primo, opinionem, rationis conclusionem quandam esse docet, deteriorēque cognitionem, quā per ratiocinationem. Hoc certē cum superiori pugnat: nam si opinio est rationis conclusio, quā poterit Dialectici syllogismi principium esse: Respondetur & sanē (ni fallor) rectē, Aristotelem alicubi intelligentiam, habitum in ratione consistētē vocasse, quod inductione, argumēto ab effectis, consequentibus probabilibusque rationibus iuuetur: alibi eam supra ratiocinationē cōstituere, quod in rebus causa carētibus versetur: easque vsquequaque cōprehendat, cum tamen ad hoc nulla sibi alterius rei cognitione opus sit, quæ certē ad perfectam effectorum cognitionem desideratur. Ita Philoponus opinionē vocauit cōclusionem, quatenus ipsa ex inductione, aut ex eorū à quibus eā accepimus aut horitate, orta est: potest tamē eadē aliarū conclusionū principium esse. Cōsulatur hac de re Alex. c. de phant. (Quædam enim sanē sperandarum rerum scientia est, qualem quidam Diuinatricem vocant.) Si de futuro vt futurum est, non simpliciter cogitemus seu opinemur: sed adhibito alicuius causæ, indeterminatæ tamen atque inconstantis nexu, quō talē quid euenturum esse comprehendamus, præsentiamusque: habitus quidam gignitur qui *μαυρισ* ab Aristote. vocatur, atque hinc *μαυρισ* scientia, in qua multi floruerūt, & Astrologi præsertim. Aduersus quos tamē hac ipsa in re Ioan. Picus duodecī libris egregiē disputauit. Cōsulatur itē pro huius scientiæ Diuinatrieis notitia Trophoni Leonici. Disiūgitur ista à Prophetia quæ proprie nō est Habit⁹, sed passio quædā à Spiritus S. afflatu inducā, propriēque arcana Dei tractans: eaque quæ vim intellect⁹ humani superant, cuiusque munus, nō modō euentura præsentire, & prædicere est, verum etiā effectu ipso, id est miraculorū perspicuitate, perspicua reddere. Hæc
- D** (quicquid Plato Auicennasque balbutiāt, & Auer. impiē vt solet effutiat) sanctis Dei solummodo aliquando tributa est. Nunc ferē sublata. Quæ verò de Gentilibus & Sibyllis narrantur, ea spirituum immundorū homines irretientium, instructioni tribuenda sunt. De qua re Thomas in tertio contra Gent. cap. 154. non nihil: & in Secunda secun. pluribus quæstionibus agit. Quomodo autem prophetiæ donum habeatur, Physici percipere non potuerunt, quapropter cum Thomas in 2. sec. q. 171. art. 2. in conclus. & in q. 172. art. 1. in resp. ad primum docet, Hominis nempe mentem à Deo, & ab Angelis tanquam luce quadam illustrari, & notitia futurorum atque arcanorū informari: quemadmodum Lumine quoque Mentis agentis Mens capax principia Demonstrationis cognoscit, haudquaquam Physico probaretur. Nāque Intelligentiæ id certē tribuere alteri non poterunt, quod non ipsæ habent, nempe singularum rerum contingentiumque notitiam: hoc ex duodeci. metaph. cont. 37. satis liquet. Ne quis verò putet tam impium fuisse Aristotelem qui

istam conditionem Deo non concesserit, qui omniū & minimarum etiam rerum causa est. Animaduertat, nō eodem ipsum modo semper de re hac fuisse loquutum: quinimō cū à sensu discedere voluit, Deum omnium prorsus rerum curam habere cūctaque cognoscere disertè fassus est. Omnia (inquit in Poetica) videre Deis tribuimus. Sed legatur hac de re sextus ethic. cap. 3. octauus eiusdem. tract. cap. 10. quintus polit. cap. 11. item septimus cap. 4. secundus Rhetor. cap. 5. & 9. Nec detrahit aliquid Aristot. summæ Dei potestati, cū Physicè loquēs, cognitionē istam illi minimè concedit: imò iniuriam Dei excellentiæ & Maiestati inferret, si sensu ea se comprehendere posse existimaret, & probare conaretur, quæ oculis humanis cerni nequeunt: quæque si cerneretur, non multum inter Dei & Hominis Naturā interesset, imò illi prorsus pares essent. Manet ergo Physic⁹ intrā suos limites: quod cū præstat, quodcunque neget non peccat, non extenuat Dei vim aut omnipotentiam, quinimō illam magis extollit, quàm si physicè agendo, omnibus se assentiri posse putaret. Cæterum ad Diuinandi scientiam pertinent, Astronomica, Aruspicina, omnisque extorum inspiciendorum, sortium, portentorumque disciplina, Physiognomica item, & Chyromantica, de quibus alii. Tantum moneo, Aristot. vt plurimum horum rationes Physicas proponere solere: vt de physiognomia, in libro De longi. & breuit. vitæ, inquit, eos qui habent signa in corpore colorata & profunda, diu viuere: facultatis enim formatricis robur maximum esse, hoc indicat: prudēs etiam aliquando ob multam rerum notitiam, diligentemque rerum præsentium cum præteritis connexionem, futura præsentit, atque prædicat: item quæ per somnia habetur, causam scientiæ téperationi corporis melancholici ascribit in lib. de Som. & Euig. Illius verò quæ præter somnum fit, casui: qua etiam ratione loquaces vera aliquando dicere affirmamus. Verum dubitari solet, an Diuinatio scientia sit, cū in sperandis rebus & contingentibus versetur. Respondet Thomas, Euentura ista duobus modis posse considerari: vel secundum se, vel secundum suas causas. Primo modo scientia non est: at secundo quin aliqua sit, nil prohibet: quatenus scilicet aliquis euētura, à suis causis *συναρμολογία* necessariam obtinere cognoscit. Hac item ratione Physicorum theorematum scientiam esse ait: Astronomos item futuram sterilitatem & vbertatem comprehendere & præsentire tradit. Sed non mirari sanè non possum, Thomam Diuinatricem disciplinam scientiæ Physicæ comparare, quæ causas constantes atque determinatas quamuis non omnino habet: præterea hac ratione quæstionem se enodasse putare, cū proposita argumētatio adhuc vrgere queat: Contingentium nempe & sperandarum rerum non esse scientiam, nisi spem & opinionem certorum atque necessariorum esse velimus, atque inter hæc & scientiam nil prorsus interesse. Vtroque ergo nomine ipsum improbo: & Respondeo, verè eorum quorum est opinio & spes, non esse scientiam, id est, quatenus aliquid speramus aut opinamur, eatenus nos id ipsum scire minimè possumus: siquidem hoc aduerteretur cont. 154. sec. de an. & Aristotelem nomine scientiæ, vt solet, abusum fuisse, pro leui scilicet ambigua tenuique rei futuræ apprehensione, cōiecturæque vel illa causam habeat vel causa careat: pro qua re consulatur Linconiensis primo post. analy. cap. 2. præterea illud teneatur, Opinionem fidem seu existimationem & spem tam in rebus necessariis, quàm in contingentibus, tam in causam habentibus, quàm non habentibus locum obtinere. Tamen, cū necessaria illa sint, quæ se aliter habere nequeūt, quāuis ipsa vt futura spectentur, præsentium tamen vicem gerunt, vt alibi docuit Aristoteles, ideoque illorum scientia propriè esse dicitur. Contingentium autem

A autē atque eorū, præsertim quæ rarò fiūt, existimatio & opinio est. Vt rorūque autem opinio, cum leuis & ambigua cognitio habetur, si hæc diuersas teneamus rationes, loca Arist. multa quæ sibi inuicem repugnātia esse videntur, facile conciliabimus. Ex quibus postremò planum erit, Aristotelem quamuis futurorum spem & opinionem esse dixerit, non tamen asseruisse scientiam esse non posse.

Ἔστι μὲν οὖν ἡ μνήμη οὔτε αἰσθησις οὔτε ὑπόληψις, ἀλλὰ τούτων τινὸς ἢ ἐξίς, ἢ παρὰ τὸ, ὅταν γένηται χρόνος· τὴν δὲ νῦν ἐν τῷ νῦν οὐκ ἐστὶ μνήμη, καθὰ περ εἴρηται ἐν πρότερον, ἀλλὰ τὴν μὲν παρόντων, αἰσθησις, τὴν δὲ μέλλοντων, ἐλπίς, τὴν δὲ γυρομένου, μνήμη. διὸ μετὰ χρόνου πάντα μνήμη, ὡς δὲ ὅσα χρόνος αἰσθάνεται, ταῦτα μόνον τῆν ζώων μνημονόει, ἐν τούτῳ δὲ αἰσθάνεται.

B Est itaque Memoria neque sensus neque opinio, sed horum alterius
3 aut habitus aut passio, cum tempus elapsum fuerit. Ipsius autem nunc in ipso nunc non est Memoria, sicut dictum est, præsens nanque ad sensum pertinet, futurum ad spem, præteritum ad Memoriam. Quamobrem Memoria omnis cum tempore efficitur. Atque hinc etiam fit, ut quæ animantia temporis sensum habent, ea sola meminisse valeant, atque isto quo sentiunt.

Ex obiecto & energia memoriae superius expositis, definitionē quandā illius colligit, quam hoc in loco ponit: Absolutā deinceps, post tractandorū explanationē nobis colligendā reliquēs, Mox ex huiusmodi definitione quædam veluti auctaria sumit atque proponit. Sic duæ cont. partes erūt. Definitio ita habet, Memoria est habitus aut affectio quædam siue sensus, siue existimationis: cum nepe sensationes atque animo comprehensa Simulachra ex præterito tempore repetimus, aut (si Themistii verbā sequi malimus) cum tempus adiungitur, quo facta impressio est, & spectrum in anima derelictum. Explodendi igitur illi sunt, qui non facultatem Memorandi hinc definiri affirmant, sed spectrum ipsum, quod actum comprehensæ aliās rei repræsentat: nullibi enim Memoriae vocabulū ab Arist. in hac significatione usurpatum ostendēt: præterea, quamuis spectrum illud affectio dici possit, ut superiore Libro ostendimus, nunquam tamen nisi admodū improprie habitus nomen illi accommodabitur. Definitur ergo Memoria, id est, ipsemet habitus seu energia, qua comprehensam notitiā in animo continemus, ut facultatis naturamagis elucescat. Auctaria verò sunt, Memoriam omnē cum temporis perceptione effici, Ex quo elicit alterū, Bruta nimirū sola, quæ temporis sensum habent, Memoria prædita esse: Ex hoc deinceps tertiū: nepe ea ipsa animæ parte Bruta meminisse, qua tempus percipiūt. (Est itaq; Memoria neque sensus). Explodit tã exteriorem seu particularem, quàm eum qui cōmunis sensus nūcupatur, vterque enim dū res extrinsecus obiecta adest, & quatenus præsens est, operatur. (Neque opinio). Hæc futurorū est, ut diximus, à quibus tamen futuris non omnino scientiam ipsam explodit Aristoteles. (Sed horum alterius habitus aut passio) Non alio nomine Memoriam habitū vocat, quàm quo alibi sciētiam, intelligentiam, artem, rationem, opinionem prudentiam, sapientiam, solertiam & suspensionem. Quomodo autem hæc eadem τὴν ἀλήθειαν perficientia dici possint, liquet ex sec. de anima contextu 57. & 58. & nos alibi copiosius ostendimus. Quid ergo causæ est cur aliqui dicant

A. i.

per habitū rē constetē significari, per affectionem verò rem citò transeūtem. A
 Describitur hīc Memoriae energētia, quam constans aut inconstans simulachri
 präteriti mansio sanè non constituit, vtrunque enim memoria est. Quid? Hoc
 esset Memoriae species & diuersitates prius quàm illius naturam simplici-
 ter aperire. Quæ certè ratio, à Methodo Aristotelica est aliena. Vtus est autem
 Arist. particula τῶν τῶν πῶς, quia nondum cuius partis animæ sit Habitus hic
 seu facultas quæ Memoria vocatur notum est. Collige hīc Aristotelem non
 plures facultates interiores quàm duas præcipuas à nobis superius enumera-
 tas posuisse, communem scilicet sensum, & phantasiam, aliàsque omnes harū
 passiones aut habitus nuncupasse. (Cum tempus elapsum fuerit.) Paucis se ex
 pediat Aristoteles in explicanda differentiā constituyente Memoriam, quòd ex
 iis quæ de sensu & Phātasia in lib. de an. & in superiori libello, imò in cont. pro-
 ximè explicato docuerat. reliquas facillimè extūdere quiuis posset. Vndecum
 Auer. ait, Energētia Memoriae esse præsentia reddere simulachra seu phāta-
 mata rei absentis, & agnoscere illa eadem esse, quæ antea sensit sensus atque
 phantasia cōprehendit, atque ad hoc quatuor concurrere, nimirum Simula-
 chrū, comprehensionem Simulachri, reddere simulachrū præsens, & iudicare
 eam esse comprehensionem illius simulachri quòd antea sentiebatur. Cū
 inquam, Auerroes hæc ait, nil noui affert, sed idem prorsus pluribus illustrat,
 quòd paucis hīc ab Aristotele comprehensum est: Huc etiam spectat illa De-
 finitio, Memoria est facultas componens spectrū rei sensu perceptæ, cum spe-
 cie seu apprehensione sua sensū non percæpta, ob quam compositionē iterū
 ad rem extrinsecū obiectam transitus fit. Albertus quoque eodem respicit,
 cum ait, Memoriam esse facultatem qua animal ad res sensibiles reuertitur, me- C
 diis simulachris quæ in eo post priorem comprehensionem manserunt. Sic i-
 tem Themistius, quasi Aristotelis ἐπεχολογίῃ supplens, inquit, Memoria est ha-
 bitus earum quæ à nobis enumeratæ sunt facultatum vnus peculiaris quū tē-
 pus adiungitur à quo facta impressio est, & derelictum spectrum in anima. (I-
 plius autem nunc in ipso nunc.) Quia ἐν τῷ νῶν est quidem Memoria, sed non ἰ-
 πλιος τῷ νῶν: tunc siquidem alicuius meminisse quis dicitur, cū aliquando id
 se sensisse aut fuisse contemplatū percipit: istud tamen non nisi in ipso τῷ νῶν ef-
 fici potest: quòd infra planius liq̄bit. (Quāobrē Memoria omnis). Secūda cōt.
 pars, in qua auctaria illa à nobis supra enumerata proponūtur. Porrò, hīc dispu-
 tari solet: Vtrū præteritū vt præteritū est, sit Memoriae obiectū, Dubitationis
 occasio inde potissimū sumitur: Quia quædā ex Brutis memoriā habent, tamē
 præteritū vt præteritū est non percipiunt: hoc nanque modo, tempus cū nu-
 mero prioris & posterioris cognoscerēt, quòd soli hominis qui ratiocinio vi- D
 get propriū est. Adde, tēpus ab anima creari ex 4. phy. 98, & 100. & ex Auer. in
 disp. 1. in sol. dub. 15. & 18. quare nullo modo bruta illius sensum habere affe-
 rendum est. Respondeo, Memoriam esse habitum, quo præteritas sensiones,
 comprehensāsque noticias animo conseruamus. quare in Memoria præteri-
 ta sub ratione præteritorū reuocantur, atque vt præsentia repetuntur. Veris-
 simum quidem illud est (quicquid Plotinus in sexto vol. Enn. cap. 2. docuerit)
 energētia ipsam Memoriae circa imagines quæ in sensu communi præsentis
 sunt versari, vt inferius ex Arist. audietur, atque in ipso τῷ νῶν effici (quī fieri
 nanque aliter possit, si memoria facultas quædam patiens sit atque affectio à
 perceptione sensilium imaginum producta, omne verò patiens ab agente a-
 ctū & præsentem ex secundo de anima. contextu 54. patiat?) Et vt in summa
 dicam, Actum illum qui Memoria vocatur, præsentem esse & ab agente, nem-
 pe simulachro actū præsentem facultati recordandi, produci. sed præteriti esse
 Memo-

A Memoriã dicit, quia Simulachrũ illius rem præteritam referens se aliàs sensif se percipit, quæ perceptio nisi adsit, Memoria esse definit. Hoc suprã docuit Arist. cum inquit, Memoriã esse quidem ἐν τῷ νῶ, sed nõ τῷ νῶ, & semper eũ qui in actu Memoriæ est, dicere se hoc aliàs vidisse vel audiuisse. Vnde Scotus in 4. sent. dist. 45, q. 3. B. addit, Nisi iste actus cognoscẽdi præteritum vt præteritũ, in nobis esset, fore vt prima prudentiæ pars desit: Vt boni nõquam se præmiis iustè afficiendos: mali verò se iustè dãnandos cognoscerè valeant. Præmium nanque & pœna, bonũ vel malũ præteritũ sequũtur: qui ergo præteritũ in seipsis non percipiunt, iustitiam quoque in præmio & pœna non agnoscunt, quod certè omnem destruit societatem Ciuilem. Ad argumentum autem respondet Themistius in tertio de an. cap. 64. Tempus secundum se ab Homine percipi, secundum accidens à Brutis: dico secundum se, i. per se, & sub ratione qua tempus est, & qua in prius & posterius digeritur. Secundum accidens verò, quia bruta eatenus præteriti sensum obtinent, quatenus motiones & passionis illius quam tempore aliquo acceperunt notitiam habent, id est, (vt idem hĩc in sua paraphrasi ait) Homo, non solũ meminit se vidisse aliquando aut audisse, sed etiam tempus illud præteritum à futuro discriminat. Bruta hoc solũ cognoscunt, puta Asellum se modo in foueam corruere aut olim (confusè tamẽ atque indistinctè) corruisse. Egregiè annotatum est à quibusdam, Aristotelem alicubi scripsisse, hoc eodem modo odoris suauitatẽ per se ab hominibus, secundum accidens à Brutis percipi. Ea verò animæ parte Bruta temporis sensum habent, qua sentiunt, id est, vt Ephesius ait, phãtasia, cuius item passio Memoria est. Hinc Themistius monuit, Animalium alia aliis memoria magis vigere, illa nempe quibus perpurgata magis & absoluta phantasia est, vt Apes & Columbæ. sed hac de re infrã copiosius. Ex his liquet qua ratione argumentationi sit satisfaciendum. Etenim cum Natura in ipsis ad phantasiã peruenit, receptui canit: quare in aliquibus ipsorum igniculi quidam Memoriæ potius manent, quàm Memoria. Imperfecta igitur in illis phantasia & Memoria est, ergo imperfectus indistinctusque præteriti sensus. Hæc ex contextu quinquagesimo sexto tertii de an. atque ex decimo Ethico quiuis poterit animaduertere.

B *Ἐπειδὴ δὲ τῆς φαντασίας εἴρηται ἀρότερον ἐν τοῖς πρὸς ψυχῆς, καὶ ἔστι νοεῖν οὐκ ἔστι ἀνδρὸς φαντασματῶν συμβαίνει γὰρ τὸ αὐτὸ πᾶσι ἐν τῷ νοεῖν, ὅπερ καὶ ἐν τῷ διαγράψαι, ἐκεῖ τε γὰρ οὐδὲν ἀποχρώμενοι τῷ τὸ πᾶσι ὁρισμῶν ἐστὶ τῶν τριγώνων, ὁμοῦς γραφομένου ὁρισμῶν καὶ τὸ πᾶσι, καὶ ὁνοῶν ὡσαύτως, καὶ μὴ νοῆν πᾶσι, τίθεται πρὸς ὁμοματῶν πᾶσι. νοεῖ δὲ οὐχ ἢ πᾶσι πᾶσι, ἀλλ' ἢ φύσις ἢ τῶν πᾶσι, ἀρίστον δὲ τίθεται μὲν πᾶσι ὁρισμῶν, νοεῖ δὲ ἢ πᾶσι μόνον. διατίνα μὲν οὖν αἰτίαν οὐκ ἐνδέχεται νοεῖν οὐδ' ἀνδρὸς συνηχοῦς, οὐδ' ἀνδρὸς χρόνος, καὶ μὴ ἐν χρόνῳ ὄντα, ἀλλ' ὁ λόγος. Μέγεθος δὲ ἀναγκαῖον γινώριζειν τὴν κίνησιν, καὶ τὸν χρόνον, καὶ τὸ φάντασμα τῆς κοινῆς αἰσθήσεως πᾶσι ὅτιν, ὡς φαίνεται, ὅτι τῷ ἀρότῳ αἰσθητικῷ, τούτων ἢ γινώσις ὅτιν.*

4 Porrò de phantasia prius in tractatione de Anima dictum est, & quòd absque phantasmate intelligere non licet. Eadem enim intelligendo passio accidit, quæ figuras describendo: Vbi quãuis nullo nobis vsui, Trianguli quantitas determinata sit, nihilominus illum quantitate determinata describimus: Ita intelligens, quamuis quantũ nõ contèpletur,

A. ii.

ob oculos tamen sibi quantum ponit, quod non ut quantum speculari. **A**
 Si autem natura fuerit quantorum quidem, sed indeterminatorum, ob oculos certè quantum sibi ponit determinatum. considerat autem ut quantum solum. Ceterum quam ob causam, ea quæ non sunt in tempore, non licet intelligere absque continuo & tempore, alia ratio est. Magnitudinè autè & motum necesse est illo cognoscere quo & tempus: Et phantasma cõmunis sensus passio est. Idcirco liquet, cognitionè horum ad primam AEsthererium pertinere.

Explicauit Philosophus pro loci circumstantia Memoriae essentiã. nunc docere vult cuiam parti animæ accidat. Quod quamuis tertio loco propositum esset, tamen secundo absoluitur, quod eius disputatio difficilior sit. Præterea magnam aliis quæ sitis lucè possit afferre. Antequam igitur de re hac statuatur, vnus ex libris de Anima repetit atque sumit. Vnde duas quoque dubitationes quæ ipsi obuiam fiunt, diluit. In tres ergo partes contextus secatur, in quarum **B**
 prima inquit se de phantasia in libris de anima disputasse, ut in secundo pluribus in locis: sed præter cætera illud in tertio contextu 30. 32, & 39. Intelligentem oportere phantasmata speculari. Accipit nanque Mens humana species rerum cum materia concretarum ex ipsis phantasmatis, ab hominibus comprehensis. Quæ vi & efficacitate eiusdem Mentis à materia segregata, vniuersales euadunt, quibus deinceps Mens exornata intelligere dicitur. Ita in mente nostra quasi duplex Naturæ conditio est. Altera, qua Phantasmata illustrantur: altera, qua suscipiuntur. Priorem conditionem si spectes, Mentem nostram efficietem nuncupabis: sin autem posteriorem, capacem atque ad suscipiendum idoneam, vnam tamen Mentis efficientis & capacis Naturam & visu esse existimandum est, ne quis eam diuersam esse censens, duas in Homine reipsa differentes Mentem ponere cogatur. Nam quemadmodum oculi muscularum splendore suo, rerum colores primum illustrant, deinde illos recipiunt: sic Mens nostra vi quadam & luce propria quam à fonte illo Lucis perenni nempe Deo accepit, primum res sibi extrinsecus obiectas illustrat, ita ut intelligibiles fiant: mox illas accipit atque intelligit. Neque nos illud perturbet, Nihil simul actu & facultate esse, cum istiusmodi *ἀξίωμα* non verè dicatur, nisi si aliquid cum eadem re collatum consideretur. Mens autem nostra dicitur illustrare species sensibiles, vel potius efficit intelligibiles: accipit autem iam illustratas & factas intelligibiles. Agit ergo in sensibiles, patitur autem iam factas intelligibiles. Si quis verò petat cur Mens intelligere nequeat absque phantasmatis: Responderet Simplicius, Mentem nostram si consideretur ut in se manens, à superioribus Mētibus formatam, illas intelligere: intelligere etiã inferiora, quorum ideæ sibi sint à prima Mente comunicata & impertita. Progressa autem ad corpus hoc, quasi cæcatur, & fit capax: quæ tamen adhuc non nihil retinet prioris naturæ Efficiens vocatur. Eget ergo phantasmatis, à quibus quasi consopita excitetur, & ad se redeat. Alii alio pacto, nempe Mentem nostram ad omnia intelligenda esse idoneam, tum quæ æterna sunt, tum quæ à materie societate liberari non possunt: ut autem queat intelligere, formari rerum intelligibiliū formis, quæ admodum sensus à rei sensibilis specie. Formas verò istas rerum intelligibilium in phantasmatis residere: ac si dicant Mentem nostram quæ in mera potestate est, speciè vllam ipsam sibi formari non posse. Quia verò à materia segregata ad ista quæ materie sunt annexa non descendere quæ vel ipsa moueat vel ab ipsis moueatur: idcirco eget phantasmatis, quæ sine materia quidem sunt, ut Arist. 3. de an. cont. 30. docet, non tamè sine conditionibus materie, quæ deinceps in mente non ut in materia immersa & ut singulares, sed
 vt Ma-

ut Materiæ expertes & vniuersales accipiuntur. Cæterùm vnum illud placet
A hîc animaduertere, phâtasmatâ nō in phâtasia residere, vt Mētē ad operatio-
 nem deducant, aut ad operationē Mentis sint statī ordinata (quia obiecta sunt
 phantasię) verùm quia efficiūt vt phantasia operetur, quod deinceps phâtasie
 op^o ad Mentis operationem ordinatur. Hęc Scot. in 4. Sent. q. 45. & elicitur (ni
 fallor) ex Arist. qui docet Mentem quidē necesse esse vna cum phantasmate
 vniuersaliter speculari, non autē Mētē phantasmata contēplari. Hoc nanq;
 phantasiæ munus est, illud Mentis, quāuis hæc simul eodēque tempore ne-
 cessariō efficiantur. Etenim si Mens vniuersalia lumine Mētis agentiseffecta
 speculetur, necesse est quoq; phantasiā singularia contēplari: ipsius enim mu-
 n^o est obiectū intellectui offerre, cū præsertim doceat Arist. nō aliter quàm
 sensilia ad sensum, phantasmata ad intellectū se habere. Nā vtraque suæ facul-
 tati præsentia esse oportet: Atquē nunquā phantasma Menti aderit, nisi phâ-
 tasia de illis cogitet. Cōcludendū itaque est phantasiā intelligentiæ, vt comi-
B tē & affectā illius indiuiduā, cohærere semper: atq; vt Thomas annotauit, nō
 modò vt Mens singulares formas accipiēs, illisq; vniuersalibus redditis exor-
 netur: verùm etiā vt singulas etiā obtinens, cū vult intelligere eas in phan-
 tasmatis, quodāmodo inspiciat. Hęc plurib^o quàm opus fuerit, nos prosequu-
 tos non esse, quinimo propē necessariō hîc afferenda fuisse, postea cognosce-
 tur. In secūda parte scrupulū vnum tollit, quod ex priori obiebat. Quando-
 quidem si Mens absq; phantasmate non intelligat, in eodem obiecto versari
 videbitur in quo sensus & phantasia: in singulari nimirū & quanto. Respōdet,
 in hac facultate perinde rem se habere, atque in Geometricis figurarū descri-
 ptionib^o: quāuis enim figuræ quod ad quātitatem indefinitæ sint, easq; quan-
 talibet magnitudine pponere Geometræ demōstrantis nihil interfit (nā in ea
 demōstratione, in qua tres angulos æquales esse duobus rectis probatur, nullā
 vtitur definita magnitudine) nihilominus descriptioni Trianguli, puta in A-
C baco, fieri nō potest, quin lineamenta definitæ magnitudinis adhibeat. Quo-
 ad ergo describitur Figura, quātitatē fixā determinatāque obtinet: quoad ve-
 rō Figura est, cuius ppropriates Geometra cōsiderat, quāuis magnitudo deter-
 minata extra illius rationē & Geometricā speculationē iudicatur. Eandē Ho-
 mo intelligentia præditus, cōditionem subit. Qui quāuis non de re quanta di-
 uiduāq; & singulari, sed de reb^o vniuersalib^o cogitet, sibi tamen certū quantū
 ob oculos ponit, ad q; se refert dum cogitat. Verbi gratia, Mens nostra, albedi-
 nis quę secundū seipsam insecabilis est, formā vniuersē quidē spectat, atq; con-
 tēplatur: dū tamen id efficit, phâtasma particulare albedinis alicuius determi-
 natę magnitudinis in superficie quadam, vt in niue, cerussā, carta, sibi pponit,
 quā tamen nō vt quantū speculari, cū intellectio ei^o sit vniuersalis. Quimō si
D id quod contēplatur in categoria quātitatis sit, vt linea, vt figura, quæ quod ad
 magnitudinem indefinita sunt, ea tamē sibi definita magnitudine proponit,
 quāuis tamen eadem non vt determinata quædā quāta, sed vniuersē i. vt sim-
 pliciter quāta, nempe vt figura & linea simpliciter sunt, intelligat. Addit insu-
 per Philosoph^o eodem respiciēs, nō modò Mētē nostrā nō posse formas phi-
 sicas quæ tempori & quantitati verē coniūctæ sunt, sine iis percipere, sed neq;
 beatas illas atq; cęlestes & puras mētes quæ ab huiuscemodi conditionib^o sūt
 prorsus immunes, nullōque tempore inclusæ sine tempore & magnitudine
 intelligere. A phantasia enim tanquam à crasso aere aliqua semper se attollit
 nubes, quæ illarū purā intelligētīā impediāt. Quare cū nos illas vera ratio-
 ne ducti incorporeas esse simplicēsq; affirmamus, phâtasia tamen illis figurā
 quandā corpoream affingit, & quandā partiū cōpositionem. Quod de cæteris
 Mentibus dico, idē de suprema illa purissima Mente, nempe Deo, magis affir-
 mo. Cæterùm quid causæ sit, quod ista absq; phâtasmatibus, id est sincerē intelli-

gere nequeamus, non explicat Aristoteles, sed ad alium locum reicit. Thomas censuit hoc ad Metaphysicum attinere, cuius munus est diuersos Mentium gradus statuere: contra Albertus ad Physicum quoque id defert. Hęc pro Alberto faciunt rationes. Nā cum de Mente humana agatur, iam Quęstio physica euadit. Pręterea, in Metaphysicis nil vsquam scriptum de Mente nostra reperiet Thomas, nisi id in quo sibi cum cęteris Mentibus superioribus conuenit. Thomę verò cont. 47. tertii de anima. fauet, vbi ita Arist. loquitur. Omnino autem intellectus qui actu intelligit, est res ipsę. An verò fieri possit vt ipse à magnitudine non separatus, Separatorum aliquod intelligat, necne, postea considerandum est. Quod verò quidam ex recentioribus Philosophantibus viri Docti dicunt, rem hanc in tertio volumine de anima contextu vigesimo quarto explanari, mihi non satis arridet cum *ἀδύνατον* de quibus ibi loquitur Aristoteles. non eiusdem generis sunt (quicquid Philoponus affirmare videatur) cuius illa quę hęc absque continuo & tempore nuncupantur, & quorum in tertio de anima cont. 9. meminerat. Ex quo Apollinaris non pessimus Aristotelis interpretes censuit, hanc partem in qua Aristoteles quęstionem istā explanauit, ad nos non peruenisse, sed vel temporum iniuria suppressam, vel morte Aristotelis intercedente, non absolutam, aut neque incoatam fuisse. Alias monui (ne pluribus in presenti agam): Non modo humanę Mentis conditiones ad hęc explananda intelligi opus esse, sed Dei quoque & reliquarum beatarum Mentium naturam, & vim tenere, vt harum summa perfectione atque excellentia cognita, quid Mens nostra infima & cęcata valeat, iudicare possimus. Ex vtraque igitur Philosophia, colligi id sanè potest, ex Diuina tamen maximè, ad quam qui peruenit & nostrę Mentis vires, & superiorum aliarum pręstantiam simul tenet. idcircoq; Arist. commodè atque opportunè in cont. priori 2. metaphy. hanc sententiam protulit, Oculum scilicet nostrum, sic ad substantias istiusmodi se habere, vt oculus Nocturę ad Lumen Solis: in nono eiusdem tractationis, hęc cognitionem intuitiuam Mentis nostrę, Beatarum mentium respectu, non esse in nobis sicut cęcitatem affirmabat. Verum nonnulla pro re hac inferius addenda sunt. Quocirca ad Tertiam contextus partem iam tandem pergamus. Solut ergo (quicquid Leonicus cum Ephesio, itemque Thomas dicat) aliam dubitationem. Nā quærere poterat aliquis, quānam facultate, Mens humana, quantitatem singulariāque in phantasia residētia percipiat, quò possit illi⁹ suas quasi affigere species intelligibiles, aut ab iis illas extundere & segregare: an fortasse Mēs istarum perceptrix est? Respondet id quod in 3. de an. 9, & 10. Nimirum, Magnitudinem & Motum, vti ipse *αἰσθητικόν* quod hęc *κίνησις αἰσθητικῶν* vocat, Mentem nostram percipere, cuius communis sensus ope, tempus quoque percipit. Quod probat, quia Phantasmata sunt huiusmodi facultatis *αἰσθητικῶν*. Ac si dicat, posuimus Mentem absque phantasmatis non intelligere, quę phantasmata quanta sunt cum motu item, & tempore phantasma verò est communis sensus passio: idcirco Mens non alię animę partis vi, Magnitudinem, Motum, tempusque percipiet, quā illius cuius phantasmata *αἰσθητικῶν* sunt. Alibi explicauimus qua ratione ista Tria sensilia, communia nuncupantur, qua item inuicem se consequantur: ita vt ab vna facultate comprehendi queant. Animaduertendum est autem, non propriè sensus cōmunis munus istud esse de quo Philosophus loquitur est: ipse enim opus desinit cum primū res extrinsecus obiectę abiunt, eatenus tamen hęc ad sensum comunē attinere dicuntur, quatenus phantasma ab eo elicetur, id est, quatenus phantasia ab eo accipiens, phantasmata gignit. Sensus verò communis, non Phantasię mentio fit, fortasse ratione o-

- A** riginis, quòd ab illo hæc fluat pendeátque, & illi quasi posterius quid accidat. Pro qua re animaduertendum nec phantasma nec phantasia, propriè sensus communis passionem dici. Hæc etenim vna est ex facultatibus præcipuis interioribus, peculiare habens munus, peculiaria item obiecta, quinimò cum sit spiritualior & spiritualius in illis quæ accepit à sensu communi versatur, illius potius perfectio atque absolutio iudicanda est. Phantasma itè phantasia respicit, præterea agens potius (si quidem Phantasia perficit, cum ipsam ducat ad actum) quàm passio, appellandum est. Verùm minus propriè ea ratione qua diximus, phantasia sensus communis passio dicitur, vt ex secundo de ani. elici potest. De Phantasmate item dicimus, ipsum posse dici passionè sensus cõmunis quatenus ab ipso fluit, & ex ipso sumitur, Phantasiæ verò, quatenus suæ propriæ Facultatis obiectum. Et infrà Arist. de eodem Phantasmate
- B** loquens ait, ἀπορίσκει δ' αὖ τις, πῶς ποτε τὸ μὲν φάσμα οὐσὶν αἰσθητῶν. Quomodo autem obiecta facultatum, quãuis agant, communi tamen appellatione passionis nuncupari possunt, sat notum est, & nos non semel hæcenus ostēdimus. Cæterùm duplex in his verbis dubitatio solet adduci. Primò enim quæritur, An Mēs singularia cognoscat: quod Aristot hic bis negare videtur, cum inquit, mētem non speculari quantum vt quantum: Itēque, magnitudinem, motum, tēpúsque comprehendere, primi æstheterii munus esse. Deinde illud in quæstionē cadit, vtrum Mens nostra Mentium superiorum ac præsertim præpotentis Dei vim & naturam cõprehendere possit. Primam primùm explicemus. Si facultas quæ inter duo differentiam ponit, vtrūque cognoscere debet, vt ex sec. de ani. cont. 146. liquet, certè Mens singularia cognoscet: quæ vna, singularia ab vniuersalibus differre percipit. Si item res singulares vt intelligantur, illustrari à luce Mentis debent, atq; vniuersales eo modo reddi quo Auerr. 12. met. comm. 4. docet: certè primùm eas Mens accipiet atque cognoscet. Præterea si Mentis solius est ratiocinari, partēsque ratiocinationis cognoscere, aliquãdo verò particularis in ratiocinatione Assumptio fit, eiusdem procul dubio erit, non modò Assumptionem, verùm etiam terminos Assumptionis singulares percipere: nisi ratiocinium idem eandēque Assumptionem à duabus facultatibus confici, asserere velimus, quod est absurdissimum. Postremò, si quicquid facultas cognoscens inferior valet, idem superior præstare queat, terminusque vnus, initium sit alterius, vt inductione constat, dubitare non debemus quin Mens ea omnia ac primò etiam cognoscat, quæ Phantasia comprehendit. Philoponus, Auerr. in 3. de anim. com. 9. & Them. ibid. atque in 11. pro nobis certè stant. Sed si hæc vera esse ponantur vt verissima sunt, refellēda erunt hæc argumenta. Obiectum Mentis est quidditas, sub qua non cõtinetur singulare. Item Auerr. in libro de diuin. per Som. ait, Mentem nostram si cognoscat singularia, corruptioni obnoxiam fore, quòd necessariò hac ratione, materiei affixa sit. Michael Ephesius his atque aliis rationib⁹ adductus, duplicem nobis intellectu proponit θεωρητικόν & πρακτικόν. Atque hunc postremum singularia comprehendere docet. Alii aliter. Nos verò dicimus Aristot. & aliis interpretibus Peripateticis hoc in more positum esse, vt cum plures facultates in vna conditione conueniant, in alia verò aliqua inuicem differant, vnanquanque per id quod sibi peculiare est, disungant atque determinent. Ment, isingularium at que vniuersalium noticia conuenit, atque hæc quidem ratione propria, illa qua sensui coniuncta est, cui propriè comprehētio singularium tribuitur: & propterea Aristot. in 3. de anim. in hunc modum loquebatur, ἢ ἄλλω, ἢ ἄλλως ἔχοντι, κείναι ὁ γὰρ. Quibus ita positis, rectè sequitur Mentem nostram non esse, ob eam causam interitui obnoxiam (quod ex Auerr. obiciēba-

tur) cùm noticia singularium non propria ratione ipsi tribuatur. Aliud item
 facile diluitur: nam si obiecti nomine id omne cõplectaris, quòd à Mente co-
 gnosci potest, falsum est quod obiicitur: Nempe id esse solam rei essentiam,
 i. quiditatem: si verò id solùm respicias quod ratione propria Mens intelligit,
 Quiditarè esse fateri possumus. Hoc verò nihil nostræ sententiæ repugnare cõ-
 stat: Qua etiã ratione id tollitur quod alii aduersus nos Achillem quendam
 esse putarunt. Aiūt enim, ad hãc singularis perceptionem vel operam Mentis
 efficientis desiderari, vel non: ex quouis horũ posito, absurda emanare: Nam
 neque Mens efficiens intelligit nisi vniuersè, neque vis Mentis capacis latius
 patet quàm Mentis efficientis. Respondendum, Mentis vtriusque operatio-
 nem æqualem esse, i. non reperiri opus aliquod Menti capaci vt Mens est, &
 ratione sibi ppria cõueniens, quod item Efficienti non cõueniat, seu ad quod
 non cõcurrat Efficiens. Non ita de iis operationibus dicendum quæ Menti rati-
 one alterius tribuuntur. Quid si Efficientis opus ad hoc cõcurrere dicas: non-
 ne ipsa est quæ illustrat: quæ segregat: atqui (ais) vniuersè tantũ intelligit: fateor
 vniuersale suum proprium obiectum esse, quo expletur: particulare tamen ab
 eo attingi, hoc nõ prohibet: quãuis particulare cognoscere (quòd receptione
 & potestatem dicat) Menti tantũ capaci tribuatur. Sed oritur statim dubitatio
 fere non leuior. Nam si Mens singularia cognoscat: quæritur, quo id ordine
 præstet. Thomas respondet, primũ vniuersè intelligi species illas iam illu-
 stratas & segregatas, deinde animaduertendo vnde sint ipsæ species acceptæ,
 singularia etiã cõprehendi. Verũ si ordinem & modum noticiarũ nostrarum
 spectemus, rem aliter se habere iudicabim⁹: ordo vero istæ & in postero-
 ribus Analyticis præsertim in 2. ad finem, & in Ethicis, alibi quæ ita ab Aristot.
 proponitur: vt Inductionem qua ex rebus singulis de vniuersalibus ratiocina-
 mur, omnis cognitionis atque scientiæ fundamentum ponat. Auerr. item in
 duodecim met. com. 12. hãc sententiam confirmat. Et Simplicius qui millies
 in tertio de anim. docet, Mentem progressam, & quæ potestate est ad extre-
 ma maximè declinare ad se verò redeuntem, vniuersale cognoscere: Postre-
 mò Ratio adest: siquidem vix ac ne vix quidem imaginatione fingi possit, Men-
 tem nostram vniuersalia ex singularibus conficere, prius tamen id quod con-
 factum est, quàm stratum seu fundamentum, vnde res conficitur, intelligen-
 re. Accipiuntur itaque primũ à Mente rerum singularium formæ singula-
 res, atque intelliguntur, mox sua luce illustrantur, vniuersales redduntur, at-
 que vniuersè intelliguntur. Cùm tamen illud non inficiat, ab eadem Mente
 alio ordine singularia intelligi, nempe cùm iam intelligens vniuersale, ea quo-
 que singularia percipere dicitur, quæ sub illo vniuersali continentur: Priorem
 noticiam singularium actu vocemus, posteriorem facultate. Porrò ad secun-
 dam, quæ maior inter Philosophos est, accedere iam tandem oportet. Si
 quis Auerrois verba quæ ad Fœlicitatem humanam exprimendam pertinent,
 præsertim in tertio de ani. com. 14. & 36. & nono metaph. com. vlt. expendere
 atq; audire velit. Beatarum mentium naturam perspicuè se intueri, imò Deo
 similem ex Themistii autoritate euadere posse sperabit. Huc accedit ratio.
 Nam si Mens nostra res cum materia concretas intelligit, illas à materia, ma-
 terieiq; cõditionibus omnib⁹ segregando: multo magis illa intelligere debe-
 bit, quæ suapte natura ab omni concretione materie sunt liberata. Sic oculus
 noster quoniam colores comprehendit, si in lumine collocentur: idcirco lum-
 en ipsum magis comprehendere cernitur. Nolumus in præsentia de re hac
 copiosius dicere: ne tamen in re tanti momenti quis decipiatur, proponenda
 est primũ sententia illa aurea Aristotelis in secundo metaph. qua statuit
 ocu-

- A** oculum Mentis nostræ nullo modo tantam Diuinarum Mētium maiestatem, atque perspicuitatem sustinere posse: cū præsertim sibi Phantasmatis opus sit, quorum Dei nullum est, qui sub sensum non cadit. Non possunt itaque tantum mentis humanæ vires extolli, ad Deum cognoscendū, vt ad id ascendat, quod ipse est, sed quasi defessa multò, imò infinite, infra id quod est semper subsidat. Quid? quòd neque etiam sanctis Dei viris purissimo illo Spiritus sancti igne illustratis, dū inter has terrenas sordes erāt, tantum sibi polliceri aut arrogare licuit? Et Moses ipse qui tam familiarem habuit apud Deum aditū, testatur, se tantum potuisse consequi vt Dei posteriora intueretur. Addo etiā neque Angelos, neque Beatos ipsos (quanuis Deum ipsum, miro atque nobis incomprehensibili modo, perspicuè tamen intueantur) Deum tamè perfectè id est omnem ipsius essentiam comprehendere. Hac de re Thomas in prima
- B** parte Sum. q. 12. art. 7. in tertio contra Gent. ca. 54. & in quæst. de Veri. q. 8. art. 2. Quare lumine quidem Naturali, & nomen Dei, & aliqua ex parte illius naturam Philosophos scire posse, existimare oportet, vt Deum esse cōditorem, formam, finem omnium rerum, incorporeum, actum sincerum, seipsum perfectissimè atque omnia in seipso intelligentem: Quòd si lumen aliquod Spiritus sancti accedat, quo est Christi Membris peculiare, hoc præterea esse, Creatorem & opificem summè misericordem & summè iustum, & (quod maxime Dei naturam explicat) Trinum esse & vnum. Cognoscimus itaque aliqua ex parte Deum sed non perspicuè, cū Phantasiæ caligine impediamur. Neque sanè alia fuit Aristot. sententia: cū in Decimo libro de moribus, de ea felicitate disputans quæ in contemplatione consistit, nullum aliū finem nobis proponit quàm sapientiam, quā non in alio collocat, quàm vt bonis moribus ex-
- C** politi, disciplinisque physicis & theologicis instructi, Dei naturam, non perfectè, sed quantum nobis fas est comprehendere conemur: atque in ea iucundissima contemplatione cōquiescamus. Quare quòd obiicit Scotus in primo Sent. dist. 3. q. 1. nullum aduersus Aristotelem momentum habet. Est (inquit) felicitas huiusmodi, vt ipsam naturaliter assequi possimus, atque hanc in cognitione *θεῶν ἀγαθῶν* atque ipsius Dei, consistere tradit Arist. Respondeo, Aristotelem 10. Ethico. cap. 8. voluisse, Hominem naturaliter posse contemplari Deum, & cum esse felicem, qui in huiusmodi contēplatione manet, atque acquiescit. Non tamen docuit, nos posse Deum perfectè contēplari, aut eam vnam perfectissimam esse atq; vndequaque absolutissimam postremamque felicitatem. Imò ibidem disertè fatetur Deum solum beatissima vita frui, hominem verò nequaquam: sed eatenus beata, quatenus est aliquid, in quo suæ vitæ, cum Diuina cōueniat, nempe operatio ipsa, seu ipsum Intelligere: quod
- D** in Deo veluti in fonte & per essentiam omnibus numeris absolutissimum est: in nobis autem imperfectum, atque per participationem reperitur. Quid à Philosopho hac de re potuit *ἀδύνατον* pronuntiari? In hanc item sentētiā accipienda sunt Auerrois verba: neque existimandum, tam ineptum quippiam tanto homini, in mentem venire potuisse, vt fallacissimis ducibus sensibus, & phantasia vtens, maiestatem naturamq; Dei perfectè assequi se intelligendo posse putarit. Quæ verò profertur ratio, nullius est ponderis, cū vnus infirmi extremi quod erigere Mēs sua vi potest, ad alterum extremum ad quod Mens sua imbecillitate, ascendere nequit, comparatio fiat. Quid, falsum est substantias istas cum materia concretas, absque tempore, motu, magnitudinēque intelligi. Excipies, Tempus non continetur in definitione substantiæ, quinimo est illi accidens, ergo absque eo intelligi potest: de aliis cōditionibus item dicere quis posset. Respondeo, tempus non cōtineri in definitione sub-

stantiæ, est tamen, accidens nostrum cognoscendi modū necessariò sequens, qui ratiocinando intelligimus. Possumus ergo substāciam intelligere absque tempore, i. quasi ipsa tempore non sit affecta, vt cygnum & niuem absque albedine, non tamen istam noticiam, præterquam in tempore cōprehendere valemus: quod item tempus quanuis per se separatas Mentis non metiatur, metitur tamen per accidens, ratione intelligentiæ nostræ, quæ motus quidā est, vt ex octauo de phy. ausc. 26. liquet. Aliter habet Angelorū seu cælestium Mentium cognitio. De quibus consulantur Aristot. loci 3. de anim. & 12. met. quæ item Theologi addiderunt, vt Scot. in 2. sent. dist. 2. q. 4. Itemq; in quodlib. q. 15. initio solutionis: & Thomas in prima parte Sum. q. 58. art. 4. in secūdo Sent. dist. 3. q. 1. art. 2. in q. de ver. q. 8. pluribus ait. Item contra Gent. l. 2. ca. 98, & lib. 1. ca. 55. Nobis in præsentia istis sat esto.

Ἡ ὃ μνήμη ἢ τῆς νοητῆς, οὐκ ἀνά φαντάσματός ἐστιν, ὡς τὸ νοεῖν καὶ συμβεβηκός ἐστιν αὐτῆς, καὶ αὐτὸ ὃ τῷ κινήσει αἰσθητικῆς. διὸ καὶ ἑτέροις τισὶν ὑπάρχει τῆς ζωῶν, καὶ ἐμόνον ἀνθρώποις, καὶ τοῖς ἔχουσι διόξαν, ἢ φρόνησιν, εἰ ὃ τῆς νοητικῶν μορίων ἰσῶν, οὐκ ἀνά φαντάσματός ἐστιν ἀλλων ζωῶν. ἴσως ὃ οὐδὲν τῆς θνητῆς, εἰπεὶ οὐδὲν πῶ παῖσι, δὲ τὸ μὴ πάντα χρόνος αἰσθησὶν ἔχειν. ἀεὶ γὰρ ὅταν ἐνεργῇ τῇ μνήμῃ, καὶ ἀπὸ τῆς κινήσεως ἐπιπορεύῃ, ὅτι εἰ δὲ τῆς κινήσεως, ἢ ἡμᾶθεν, πορσαυθάνεται ὅτι κινήσει. ὃ κινήσει κινήσει, καὶ ὑπερον, ἐν χρόνῳ ἐστὶ. τίνος μὲν οὖν τῆς τῆς ψυχῆς ἐστὶν ἢ μνήμη, φανερόν ὅτι οὐκ ἀνά φαντάσματός ἐστιν, καὶ ἐστὶ μνημονεύει καὶ αὐτὰ μὲν, ὅσα ἐστὶ φαντάσματός ἐστιν, καὶ συμβεβηκός ὃ, ὅσα μὴ ἀνά φαντάσματος.

5 Memoria autem ea, quæ est intelligibilium, non sine Phantasmate est, quare facultatis intelligentis per accidens sanè erit, per se verò primarii sensus. Quapropter & aliis quibusdam animantibus inest, & non solū Hominibus, præditisque opinione & prudentia. Quòd si intelligentis Facultatis esset, certè non multis aliorum animantium inesset, & fortasse nulli mortalium. Quandoquidè neque nūc, omnibus: propterea quòd non omnia temporis sensum habent. Semper enim cū Memoria operatur, vt superius dixim⁹, simul sentit, quòd prius vidit hoc, aut audiuit, aut didicit: prius verò & posterius, in tempore sunt. Cuius itaque partis animæ Memoria sit, perspicuum est, quòd nempe cuius & Phantasia. Et sub Memoriam quidem illa per se cadent, quorum est Phantasia: per accidens autem illa quæ non absque Phantasia.

Positis & stabilitis iis quæ superius explicauimus atq; discussimus, Philosophus iam institutum suum præcipuum exequitur. Declarat enim, ad quam animæ partē Memoria attineat, duobus theorematibus propositis. Primum est, Memoriam Menti per accidens adscribi. Alterū, memoriā facultatem propriā seu per se primarii sensus esse. Tandē ex his obiter colligit quasi in summā quandā, quæ nam obiecta per se, & quæ per accidens sub memoriā cadere dicantur. Cōtextus in duas partes cōmodè secari poterit. Prima, Theoremata eorūque probationem continet. Secūda epilogū, & auctariū. Ait ergo, quasi ex superioribus deducens, hoc modo: Si Mens non intelligit absq; Phantasmate, sed res sibi semper cum quanto continuòq; proponit, argumento est ipsam in seipsa species retinere non posse, ergo neq; Meminisse: At si Memoria non est intelligibiliū sine Phantasmate, certè non propriè sed per accidens Mentis facultas erit, quatenus nēpe Mens cum Phantasia coniungitur cōmunicatque, per se

- A** per se verò Primarii sensus à quo Phantasmata accipiuntur, cuiusque munus esse Magnitudinem, Motum, & Tempus cognoscere suprà posuimus. Hoc item probat alia ratione huiusmodi: Si Memoria per se Menti cōueniet: Bruta multa memoriæ essent expertia, imò fortasse omnia: quando & nunc cum ponamus ipsam sensus propriam esse, non tamen omnibus conueniat. Si quidem, quæ animalia sensu vigent, & tempus non percipiunt confusè saltem; memoria destituuntur, quod ex superius declaratis constat. Quod deinceps colligit perspicuum est. Ex hoc contextu illud primò annotator, Mentem nobis saltem iunctam minus propriè locum specierum dici quàm sensum. Illa enim quia solummodo recipit: hîc verò quia recipit, atque conseruat. Neque verò est quòd de hac absoluta appellatione gloriatur Anima sentiens, siquidè hoc eius imperfectionem indicat, quæ vt est ortui interituiq; obnoxia corporea; ita quasi picturis & passionibus extrinsecus accedētibus, effingi se atque insculpi sinit. Non hoc Mens patitur, quæ præstantiorem, imò Diuinam naturam obtinuit. Alterum animaduertendū, de quo & superius obiter. Eo ipso concludi ab Aristotele, Mentem carere memoria, quòd intelligendo necessariò Phātasia coniungatur. Nam si species retineret, quas semel percepit, posset cum vellet absq; Phantasmātū inspectione illas ipsas intelligere, sicut Phātasia potest de imaginibus suis cogitare, cum etiam aberint sensilia ipsa. Hoc Thomas pluribus. (Præditisque opinione & prudentia). Cùm Arist. hîc ad prudentiam addat opinionem, tutius & commodius hæc verba ad Homines referri posse existimarem, qui opinione & prudentia verè præditi sunt, quàm ad cætera animantia, vt nonnulli referunt, ita vt particula *ἢ* veluti exponens accipiatur. Et certè absurdam prorsus & incōcinnam interiectionem in verbis Aristotelis deprehendere liceret, si aliter sentiremus. Sunt qui ad Pygmæos, referant, vt Albertus; quos ratione præditos videri affirmat, non tamen esse homines. Sed hoc repugnat iis quæ Arist. in 8. de hist. ani. ca. 12. tradit. De his ad finem Libelli huius nōnulla. (Et fortasse nulli mortaliū). Arist. ita argumētatur: Si Memoria esset facultas propria Mentis, non modò non omnibus animantibus accideret, sed fortasse nulli mortalium, i. neq; etiā Homini. Consequitio sic deducitur, quia Memoria est eorū quæ in Phantasia accepta fuere, nil autē Mens quaten⁹ Mens est, noui accipit, vt nos alibi copiosius demonstrauimus. Præterea, memoria tēpus includit: Mens verò momento atque indiuidua intelligit, vt ex 22. & 23. secūdi de ani. constat. Qua ratione in priori de anim. cont. 66. inquit, Animam postquam sordem hanc terream, corporeamq; molem reliquit, non amplius meminisse, quia interiit illud cui Memoria & Reminiscencia adscribebatur. Vel per particulam *ἢ* *ἢ* *ἢ*, bruta tātūm intelligit quæ verè Mortalia sunt: siquidem eo carent, quòd simplex, diuinum, atq; immortale solūm vocatur alibi ab Arist. Hoc Ephesius, Leonicus, & Thomas censuerūt, quia a nōnullis hoc nomine reprehendūtur. Sed certè verba quæ sequuntur, nempe *ἢ* *ἢ* *ἢ* *ἢ*, illis maximè fauent. Ac si diceret, perspicuum est Memoriæ expertia fore omnia bruta, si ipsa sit Mētis facultas propria, quādoquidem, nunc etiam cum Phantasia, quæ sensus temporis est, facultatem per se illam esse statuamus, non omnibus tamen brutis adscribebatur. Quasi ita ratiocinari velit, Si bruta non omnia phantasia habere potuerūt, certè multominus Mentem: proinde cum omnes Mente destituātur, memoria quoque carerent. Addit *ἢ* *ἢ* *ἢ*, (quod & Thomas monet) ad eos respiciens qui bruta quædam non prorsus rationis expertia esse existimabant. Notæ sunt nugę Veterū, quarum partem Proclus in lib. de ani. & dæm. attingit: suas quoque Plato de re hac non prætermisit. (Per accidens autem illa quæ non absque Phantasia):

διενοητά, i. intelligibilia significat, quæ ex tertio de anim. cont. 39. non sunt quidem Phantasmata, non tamen item sunt absq; Phantasmatis. Peruulgata quæstio illa hîc pertractari solet, An Memoria aliqua, partis animæ intelligentis propria detur. Digna sanè res inuestigatione, ob sui obscuritatem & varias Interpretum opiniones. Nostamen id quàm paucissimis conabimur explicare, quòd multa ex iis quæ superius annotauimus, ad hoc non parum possint conducere, & quòd tantam litem in præsentia componere non audentes, Græcorum interpretantium sententiam, quæ magis Aristotelicæ consentiens esse videtur, explicare & confirmare sat esse putamus. In hunc ergo modû poterit concipi obiectio: Si hodie Discipulus in animum reuocet propositionem aliquam vniuersalem, quam à præceptore didicerit: vt Omnem triangulum habere tres angulos, illamq; , puta nudius tertius se fuisse adeptum aut contemplatum percipiat. Is sanè non contemplabitur, non sentiet, non opinabitur, quòd præteritæ noticiam repetat: ergo meminisse dicetur. Atqui propositio illa vniuersalis neque à sensu, neque à Phantasia accepta est, cum sensus vniuersale non attingat: Mētis ergo quoq; Memoria per se & ppria facultas est. Multi hîc multa. Nos non quidē omnia, sed quæ existimamus potiora. Scorus in 4. Sent. dist. 45. q. 3. G. & H. Et Burid. q. 3. multiq; alii statuunt, Memoriam non modò Menti adscribi oportere, sed excellentiori etiam modo, quàm Sensui, cum actus ipse, i. conseruatio imaginum, tutius & constantius in Mēte quàm in sensu exerceatur. Sensus enim, organum corporeum respicit, quod agitatione spirituum, sanguinis alteratione, humorû quoque defluxionibus aliisque huiusmodi impediri queat, à quibus Mens est immunis. Verba autem Aristotelis vel ad illum sensum trahunt, vt dicant, Memoriam esse ipsius sensus ratione originis: (Ea siquidem quæ sub Memoriam cadunt, à sensu tanquam à fonte accipiuntur. Qua sola ratione Memoria per se adscribitur sensui, per accidens Menti: per accidēs (inquam) i. secundariò, cum primò ratione originis sensui tribuatur). Vel ita accipiunt, vt de Memoria quidē Mētis Aristot. hîc agere noluisse dicant, non tamen negasse, Menti memoriam per se adscribendam esse. Verùm si quis acutè rem velit intueri, inueniet certè hæc quæ retulimus Aristoteli ipsi palàm repugnare. Quandoquidem is disertè affirmet memoriam menti non vlla ratione propria, sed ratione sensus seu Phantasmatum tribui: at hoc certè est per accidens habere, non secundariò, vt vnique logicis præceptionibus, vel minimum imbuto planum esse potest. Illud verò quod addunt, Hîc de memoria tantùm sensus propria, sermonem esse, vix est ferendum. Nam vel mancam Aristotelis doctrinam de anima statuam necesse est, vel locum proferant oportet, in quo de altera memoria nempe mentis, ab eo differitur: quod certè nunquam efficient. Explicatio autem quam afferunt Aristotelicorum verborum violenta est & inepta. Postremò, aduersus hos omnia illa cōueniunt, quæ antea attulim⁹. Alii itaq; , sunt, vt Thomas in prima pag. Sum. q. 79. art. 6. Iand. in q. 6, & Albert. in q. de homine. q. peculiari: Qui id in summa videntur docere, opus memoriæ duplex esse: cognoscere cum tempore præterito determinato, & Imagines cōseruare. Vnde colligunt menti memoriam cōuenire, quod ad speciei conseruationē, non autem quod ad perceptionem determinati temporis præteriti. Verùm hæc opinio præterquã quòd multas alias secū affert difficultates, quas in præsentia expendere superuacaneum esset, palàm cum Arist. pugnat, qui in tertio de anim. inquit. Intelligentem vnà cum Phantasmatis speculari, Quòd si mens nostra species illas cōseruaret eo modo quo isti aiunt, certè absq; Phantasmatis posset cum vellet intelligere. Quapropter Themistii Ephemique

- A** sique sententia, quam nonnulli etiam celeberrimi Medici sequuti sunt, tutius erit, si à nobis retinebitur. Hi verba Aristotelis germanè atq; sincerè explicantes aiunt, Phantasiam per se sensilium obiectorum esse, intelligibilia ex accidenti: ita memoriam per se ad sensilia pertinere: ad intelligibilia per accidens. Mens enim visis & imaginibus coniuncta, quas actione sua sensus in Phantasia impressit, eas vniuersales reddit: ac proinde sicut absque opera sensuum non contingit Phantasia, quæ est motio facta à sensu in actu, ita sine imaginatione non potest accipi, aut reponi vniuersale. Ita vt quemadmodum qui per se cernit Socratem, Hominem quoque vniuersè intelligit, & qui Papam Geneuæ pictum per se contempletur, illum quoque per accidens comprehendit qui Romæ degit, ita Memoria per se quidem circa imagines in Phantasia collocatas versatur, per accidens verò notionibus mētis inseruit: ac proinde per se ad sentientem animam pertinet, per accidens, functionib⁹ Rationis ministrat. Nil potuit clariùs dici aut explicari: vnde concludimus, Mentem quia tempus præteritum & determinatum non percipit, propria sui ratione Memoriam non habere. Quapropter argumentationi prius adductæ respondeo; Mentem vniuersè tempus per se cōprehendere, per accidens autem, ratione nimirum sensus cui iuncta est; determinatum illud præteritum tempus capere: quare repetitio quoque comprehensionis illius propositionis vniuersalis in tempore præterito determinato ei per accidens conueniet. Rationes verò Scoti facile est refellere. quia mens non conseruat nisi per accidens, ratione nempe sensus cui iuncta est: quod si sensus ratione organi corporei impediatur, impiedietur item Mens; idcircoque non sequitur constantiorem in Mente conseruationem esse. Concludatur in summa, Nunquam Mentem aliquid quod prius didicerit tanquam præteritum, aut prius apprehensum repetere aut reuocare; quin ex eodem phantasmate repetat sumatque in quo aliàs id ipsum apprehendit: quod si simpliciter de propositione, puta aliqua vniuersali cogitet, quam aliàs didicerit: tunc non meminisse, sed contemplari aut intelligere dicitur. Hoc si voluit Thomas non malè sensit: sed oportuit ipsum quid verè memoria sit, & quale eius obiectum considerare: quorum vtrunque docuit Aristoteles, antequam statueret cuiusnam partis animæ memoria esset. Hæc ferè Auerroes in his Com.
- B**
- C**

Ἀπορήσειε δι' ἂν τις, πῶς ποτε τοῦ μὲν πάθος παρόντος, τοῦ ἢ ἀργματοῦ ἀπόντος, μνημονεύει τὸ μὴ παρόν. διήλθον γὰρ ὅτι δεῖ νοῆσαι τοῦτον τὸ γινόμενον, ὅθεν τὸ αἰσθητικῆς ἐν τῇ ψυχῇ, καὶ τῶ μορίῳ τοῦ σώματος, τῶ ἔχοντι αὐτὴν οἷον ζωόφθμημα τι τὸ πάθος, καὶ φανερὸν τὴν ἐξ ἡμῶν μνήμην, ἢ γὰρ γινόμενη κίνησις ἐσημαίνεται οἷον τύπον τινὰ τῶ αἰσθηματοῦ, καθάπερ οἱ σφραγιζόμενοι τοῖς δακτυλοῖς, διὸ καὶ τοῖς μὲν ἐν κινήσει πολλὴν ὅθεν τὸ πάθος, ἢ δι' ἡλικίαν οὖσαν, ἐγίνεται μνήμη, καθάπερ ἂν εἰς ὑδαρ ῥέον ἐμπιπτόσης τὴν κινήσεως ἐπὶ σφραγίδος, τοῖς ἢ ὅθεν τὸ ψυχῆς, καθάπερ τὰ παλαιὰ τῶ οἰκοδομημάτων, καὶ ὅθεν σκληρότητα τοῦ δεχομένου τὸ πάθος, οὐκ ἐγίνεται ὁ τύπος. διὸ οἷτε σφόδρα νέοι καὶ οἱ γέροντες, ἀμνήμονες εἰσι. ῥέουσι γὰρ, οἱ μὲν ὅθεν τὴν αὐξήσιν, οἱ ἢ ὅθεν τὴν φθίσιν ὁμοίως καὶ οἱ λίαν ταχεῖς, καὶ οἱ λίαν βραδεῖς, οὐδέτεροι φαίνονται μνήμονες. οἱ μὲν γὰρ εἰσι ὑγρότεροι τοῦ δέοντος, οἱ ἢ σκληρότεροι. τοῖς μὲν οὖν ἐμένει τὸ φάντασμα ἐν τῇ ψυχῇ, τῶ ἢ οὐκ ἀπώττειται.

6 Cæterum dubitare quis poterit, cur præsentem quidem passionem, re verò

B. i:

absente, meminit eius quod non præsens? Manifestum est sanè quòd huiusmodi quippiam à sensu in anima productū intelligere oportet, & in parte corporis quæ illum habet, veluti picturam quandam & passionem cuius habitum Memoriam esse dicimus. Motio nāque quæ fit, imprimit quasi effigiem quandam rei sensilis, eorum more qui anullis obfignant. Quamobrem in iis qui in multa sunt agitatione, aut propter passionem aut propter ætatem, nulla est Memoria, tanquā vtique in aquam fluentē incidente motu, & sigilli impressione. In aliis item, quòd frigidi sint, & veluti antiquæ ædificiorū structuræ propter duritiē, passioni recipiendæ inepti, nulla imprimitur figura. Vnde tā valde iuuenes, quàm senes immemores sunt. Fluunt enim illi quidem propter augmentum: hi verò propter extenuationem. Eodem item modo tam qui citò dociles sunt, quàm qui tardè nimis, non bene memores esse apparent, quòd illi humidiores sint quàm oporteat, hi ficciores. Quare in illis Phantasma non manet, hos verò non attingit.

Vt cunque Leonicus & Ephesius affirmēt, hīc scilicet Arist. declarare Memoriam naturam, cū id ex duobus quæstionibus superius enodatis cōstet: Ego sententiæ Thomæ adhærendum censeo, qui ait, Hīc tertium quæsitum explicari, ob quā nimirum causam Memoria efficiatur. Quod perinde est ac si diceremus, quomodo & cur Memoria huiusmodi obiecti atq; energiam, iam exposita esse dicatur. Themisti⁹ hæc contēpsit. Ideoq; simpliciter eam Arist. quæstionē pponit atq; determinat. Quæret ergo aliquis (ait Arist.) cur nō pot⁹ impressionis & simulachri solius in imaginatione præfētis, quàm rei absentis, i. eius quod à simulachro refertur, meminisse dicimur, ita vt de imagine ipsa, non de re memoriā habere dicamur. Quæstionē propositā antequā dissoluat, nonnulla altius repetit, quæ huic disputationi lucem non mediocrem afferre poterāt. Sunt verò hæc, Sensationem vnā ex operationibus cōmunibus animæ & corpori esse, vt initio libri de Æstheteriis Sensuum & Sensilibus, nec non in priori & 2. de ani. ostēditur. Quocirca cū dicimus Sensum ad actū nō traduci nisi susceptione specierū, & tūc aspectum cādorem percipere, cū in candoris speciē effictus & formatus erit, susceptionem illam non modò in anima sed & in cōposito, nēpe organo vt oculo fieri intelligimus, qua de re Zim. solitus erat dicere, Sēsionem (verbi gratia) visionem, dupliciter egere corpore, subiectiuè, & obiectiuè, oculus est corpus quod subiicitur & visionem recipit, paries autem, puta albus, obiectum est quod oculum extrinsecus mouet. Quare cū sentimus idem ferè accidit, quod cū aliquid sigillo obfignatur. Nāque sicuti effigies tārūm quæ à sigillo imprimitur, in cera manet, sigillū vero ipsum abiūgitur, ita à rebus extrinsecus obiectis quasi effigies & figura quædam mediis sēsib⁹ exteriorib⁹, in primo Æstheterio nēpe corde, qui Sēsus origo & fons est, pingitur & insculpitur, in quo demū effigies & figura illa quāuis res ipsa sensilis abiungatur, manet. Hanc figuram & effigiem nūc speciem, nūc simulachrū, aliquādo imaginem, aliquādo impressionē, necnō motionē, sensationem, & passionem vocare solemus, non tamen propriè vt Themistius monuit, sed penuria aptiorū vocabulorū. Neq; enim imago ipsa, visio dicēda est. Etenim visio significat administrationem seu energiam facultatis vidētis, in qua imago imprimitur. Nā in sensu tria spectātur: res nēpe sensilis, vis sentiēdi

- A** di, ipsaq; energ^{ia} quæ ex vi sentiente & re sensili tanquã fœtus quidã paritur. Ira in Mente, ipsum τὸ ἀγγεῖον, vis intelligēdi, atq; ipsa Intelligentia, quæ ex aliorũ duorum coniũctione excluditur. Et idcirco Alex. in ca. de Phant. inquit Simulachra ista sensationes vocari, p̄pterea que functionis sensilis opera esse videntur: nã actu sentire nihil aliud est, quã simulachra eiusmodi, ab exteriorib⁹ sensilibus intrusa in se cõtinere. Figuram verò & impressionem notũ est, κατὰ τὴν αἴσθησιν sensui tribui: qualem enim figurã color, odor, aut sapor, habet, quã alteri largiatur: quæ eminētia, qui recessus partiũ coloris in oculo cernitur, quæ tamen duo in vera impressione cõspiciuntur. Iam ergo, vt ad rem redeamus, constat quid sit illud, Memoriam esse passionis præsens. Est enim ipsa habitus, seu sacrariũ, & quasi sin⁹ in quo imagines illæ Phantasie cõseruantur: Ex his elicit Arist. in 2. cõt. parte, Illos omnes nõ bene ad Memoriam aptos esse, in quib⁹ huiusmodi imagines imprimi nequeũt, sunt verò hi, qui primũ Æsthet. aut cerebrũ, aut sanguinẽ (quoduis enĩ horũ in præsensia de sentētia Arist. affirmare possum⁹, vt superius etiã ostendim⁹) vel mobiliorem, vt pueri qui p̄pter ætatẽ assidue augetũt, & senes qui continenter extenuãtur: vt irati qui p̄pter passionem cõmouentur atq; cõcitantur, (in his enim nõ manet impressio, sed fluit & dilabitur, veluti in aqua, ob motionẽ & fluxũ recipientis impressionem) vel rigidiorem & durioerem: vt valde senes, quib⁹ cor p̄gelidũ est, & quasi algore collisũ, & antiquis parietib⁹ simillimũ, quib⁹ picturę & calx præsensio exciderit. In his nanq; tantũ abest vt noua simulachra inducta suscipi valeant, vt vetera etiã aboleantur, & collabantur. Iuxta eundẽ diuersum modum habere se eos cernimus, quos suprà bene dociles, & non bene dociles nuncupauimus: qui si mediocritatem quandam excesserint, & nimis multũ ad vnũ vel alterũ extremum declinent, vel nõ continent quod acceperũt, quòd humidiores plus æquo sũt, vel neq; etiam accipiũt, quòd sicciorem quàm sit necesse, naturã obtinuerint. (Passione præsente). Imago rei sensilis ducit sensum ad actũ, & Phantasma Phantasiam ad actũ: ita ipsum μνημονδπὴν Memoriam. Non ducerentur autẽ ista ad actũ, nisi quodammodo à sensili, à Phantasmate, ἀπὸ τῆ μνημονδσῆς pateretur: eatenus ergo imago ipsa passio dicitur. Quæ nõ semel sunt à nobis notata. (Re verò absente), i. sensili extrinsecũs obiecto à quo imago accipitur. Hic distinctio illa peruulgata Sensilis duplicis, nẽpe Cognitũ, & in Re. (Multa agitatione ἐν κινήσει πολλῇ). Nomen Motus hĩc nõ æquiuocẽ vsurpatur, vt suprà ibi ἡ ὁρμή μὲν κίνησις. Legatur hac de re Arist. in priori de ani. cõt. 63. ibidẽmq; Simpl. Philop. & Auerr. Ex his causis ab Aristot. generatim propositis, quibus Memoria prohibetur, causas alias omnes peculiare, quas afferũt Interpretes, vnusquisque colligere potest, easq; ad has, veluti ad fontes, reuocare. Senes item duplicem ob causam memoria carere, ob motum nimirum decrepescens ætatis, & ob rigidiorem seu durioerem eorum temperationem. Dubitari hĩc à nonnullis solet, An Memoria sit Habitus, i. constans quædam & immutabilis Passio, atque ita vt obliuio ad ipsam non concurrat. Mox, an verum sit, senes nõ bene memores esse, non item pueros. Sed certè primæ dubitationis, nulla adest occasio, nisi obliuionis vocabulò abuti velimus. Memoriam nomen duo indicat, ipsam Facultatem, mox energiam. De Facultate nullus dubitat, de Energ^{ia}, quis est qui nesciat, ipsam intercisam esse, cùm non semper easdem species obuias habeamus, Memoriamque sit quasi infinita, & Mens non vnũ semper intelligat. Disiunguntur quidem igitur Memoriam actus, non tamen abolentur species, quàm abolitionẽ obliuio exigit. Tunc ergo lat habitũ memoriam quis tenere dicitur, cùm præsto habet, seu absque meditatione aliqua recolat reuocatve species. Hoc ipsum egregiẽ Auerrões explicauit, cùm

B.ii.

DE MEMORIA,

292

ait, memoriam esse intercifam conseruationem. Qui verò exempla quædam
 Brutorum hîc nobis obiiciunt, quid inter Discere, Meminisse, & Reminisci
 differat, quantû item inter Brutorum & Hominum Phantasiã, discriminis
 ponendum sit, videntur prorsus ignorare. Quod secundo loco quæritur, di-
 gnus est quod expendatur. Etenim Arist. in 2. Rhet. ca. peculiari de moribus
 senum ait: Senes memoria magis quàm spe viuere, quòd reliquum vitæ cuius
 spes est, breue sit, præteritum autē quod memoria respicit, multum. De pue-
 ris verò, omnibus constat, quàm combibantur teneriore illo animo atque al-
 tius imprimantur, quæ primis ætatis nostræ temporibus offeruntur, atque a-
 deò, vt in toto deinceps vitæ curriculo constantissimè permaneāt. In ore sunt
 omnium, carmina illa Horatiana. - *nunc adhibe puro Pectore verba puer, nunc
 te melioribus offer. Quo semel est imbuta recens, seruabit odorem Testa diu.* Repugnantia
 hæc ita diluitur: Pueri quantûm ad eorum naturam & temperationē attinet,
 non sunt ad memoriam apti, quòd in multa spirituum commementium, & sese
 tanquam circulos in aqua secātium mobilitate sint, quæ à copiosa humida-
 te & caliditate, facultatûmq; naturalium intenso opere proficiuntur. Indi-
 cio est multus somnus, quo assiduè vexantur, atque eò minus quò magis au-
 gescent. Hoc Aristot. voluit, cùm ait pueros ob fluxibilitatem species nõ re-
 cipere, non quòd proprie materia cordis aut cerebri, vel sanguinis, vna aut al-
 tera specie ob signata inducatur. Quòd si ipsos faciliè eorum quæ in puerili æ-
 tate percipiunt rectè meminisse cernimus: id per accidens fit, quatenus nẽpe,
 vt ait Alb. ob multum ocium, rerûmq; nouitatem valde attenti sint. Pueris si-
 quidem noua sunt omnia quæ offeruntur, vnde admirantur. Est autem admi-
 ratio nil aliud quàm suspensio animæ seu fixio, intentaque ad rem ipsam appli-
 catio. De senibus item dicendum est, qui spiritibus imagines deferētibus de-
 stituuntur: quos enim habent nimis crassi, tardique sunt. Fit autem vt multa
 meditatione, & cogitatione frequenti ea aliquando contineant, quæ multo
 antea acceperūt. Arist. ipse in 2. Rhet. ca. citato declarat cùm ait. Garrulos esse
 senes, & repetita præteritorum narratione, mirum in modum delectari: ratio-
 cinatione potius, quàm moribus viuere: & alibi: senes mētis, iuuenes corporis
 exercitationē amare. Quapropter non modò senes, eorû operû quæ nouiter
 emergunt non facile meminisse, sed & antiqua, quoad senū naturā attinet, si
 exemplum parietis vetusti ab Arist. propositû vnde quaq; quadrare velimus,
 & nature vim spectare, difficillime animo recolere eos posse affirmandum est.

Αλλ' εἰ δὴ τοιοῦτόν ἐστι τὸ συμβαῖνον καὶ τὴν μνήμην, πότερον τοῦτο μνημονόβει τὸ
 παρὰ τὸ ἢ ἐκείνο ἀφ' ἐξ ἧς ἐστὶ; εἰ μὲν μὲν γὰρ τοῦτο, ἢ τῶν ἀπόντων οὐδ' ἐν ἀν μνημονόβουλον.
 εἰ δ' ἐκείνο, πῶς αἰσθανόμενοι τούτοις μνημονόβουλον, ἢ μὴ αἰσθανόμεθα τὸ ἀπόν; εἴτ' ἐστὶν
 ὁμοιον ὡς περὶ τῶς ἢ γραφῆς ἐν ἡμῖν, εἰ ἢ τούτοις αὐτῆς αἰσθησις, διατὶ ἀν εἶν μνήμη ἐτέρη, ἀλλ'
 οὐκ αὐτῆς τούτου; ὁ γὰρ ἐπεὶ ἀν, τῆ μνήμη θεωρεῖ τὸ παρὰ τὸς τούτου, καὶ αἰσθάνει τούτοις. πῶς ἐν
 τὸ μὴ παρὸν μνημονόβει; εἴη γὰρ ἀν ἐ ὁρᾶν τὸ μὴ παρὸν ἐ ἀκούειν, ἢ ἐστὶν ὡς ἐν δέχεται, ἐ συμ-
 βαίνει τούτου οἷον γὰρ τὸ ἐν τῷ πίνακι γεγραμμένον ζῶον, ἐ ζῶον ἐστὶ ἐ εἰκὼν, τὸ αὐτὸ ἐ ἐν τούτου
 ἐστὶν ἀμφω τὸ μὴ τῶ εἶν) ἐ ταυτόν ἐστὶν ἀμφω. ἐ ἐστὶ θεωρεῖν ἐ ὡς ζῶον ἐ ὡς εἰκόνα οὕτως
 καὶ τὸ ἐν ἡμῖν φάντασμα δεῖ ὑπολαβεῖν, ἐ αὐτὸ τι καὶ αὐτὸ εἶν) θεωρεῖν, ἐ ἄλλης φάντα-
 σμα ἢ μὲν ἐν καὶ αὐτὸ, θεωρεῖν, ἢ φάντασμα ἐστὶν, ἢ ἢ ἄλλης, οἷον εἰκὼν ἐ μνημόβουλον.

7 At si Memoria hoc accidit, vtrûmne huiusce passionis meminit, an
 illius à quo prodiit? Si enim huius, non eorum certè quæ absunt: si verò
 illius, quomodo hanc percipientes, absentis meminimus quod non sen-
 timus? Et si est in nobis hæc passio veluti figura aut pictura, eiusque sen-
 sus

A fus sit. Cur utique erit memoria alterius, non huius ipsius? Qui nanque in *energeia* memoriae versatur, hanc passionem speculatur, atque hanc sentit: quomodo ergo absentis meminit? Hoc nanque modo fiet, ut quod non praesens est videatur, atque audiatur. An fieri potest, ut hoc accidat, atque contingat? Ut enim in Tabella pictum animal, & animal est, & imago, & idem vnum, ambo, esse tamen non idem amborum, licetque illud ut animal, & ut imaginem contemplari. Sic Phantasma quod in nobis est, existimare oportet: ipsum nempe secundum se aliquid contemplabile esse, & alterius imaginé. Ut secundum se igitur, est quippiam contemplabile aut Phantasma: ut verò alterius, tanquam imago & *μιμησίματα*.

B Quæstionem propositam iam vult dissolvere. Sed imprimis (quod terminorum quorundam intelligentia, ex superiori contextu planior reddita sit) eam pluribus repetit, ut nepe illius vis magis percipiatur. Quæstio igitur est: Si de Memoria ita sit statuendū ut diximus, nepe ut huiusmodi imago à re extrinsecus obiecta in ea imprimatur, utrum cum in actu Memoriae sumus, passionis illius seu imaginis meminisse dicamur, an rei absentis quæ imaginem sui in memoria dereliquit: In summa cuiusnam Memoria sit queritur, an simulachri, vel rei: Si dicamus solius simulachri Memoriam esse, nulla ergo rei erit, quare neque præteriti, quod iis repugnat quæ antea docuimus: si verò rerū quæ iam absunt non imaginū præsentium memoriā esse affirmemus, quæ fieri hoc potest, ut per species præsentis ea qualia sint cognoscamus, quæ absunt, quæque non percipimus? Quandoquidem (quod magis vrget) si hæc passio in nobis sit veluti figura aut impressio quædam, nulla videatur adesse ratio, cur rei absentis,

C non huius præsentis & in nobis defixæ atque in hæretis figuræ meminisse debeamus. Quinimò hoc ipsum testatur experientia. Si quidē qui in *energeia* Memoriae versatur, hanc ipsam passionem, seu imaginem, seu figurā dicas, tenet, atque speculatur: quomodo itaque absentis meminisse dicetur? certè nullo, ut videtur: nisi vnā fateamur aspici, vel audiri quæ absunt: quo nihil absurdi. His ita propositis, enodat Arist. dubitationē: sumensque alterā siue postremā quæstionem partē in hūc modū ait: Potest aliqua afferri ratio cur hoc efficiatur, nepe ut rei absentis per præsentē imaginē recordemur. Quemadmodū enim Animal in Tabella depictū, nobis duo spectanda offert, id ipsum primum quod est, nepe pictura, his vel illis lineamentis descripta, variōque modo colorata: mox quod repræsentat, nepe id cuius ipsa imago est. Hæc duo quisque contemplari seorsim poterit, tum verò etiā coniūctim: sunt nanque vnū subiecto, sola ratione discrepantia: quocirca poterit quiuis de pictura eiusque artificio, i. de animali picto

D simpliciter cogitare: poterit item simul animaduvertere, se animalis veri exemplar aspiciere: qua inspectione dicat, se nō animal, verū imaginē animalis huius vel illius in Tabella videre. Ita de Simulachris quæ in nobis sūt, res habet. Namque sensus cōmunis imagines rerū absentium in se insculptas & recōditas retinēs de ipsis simpliciter cogitare potest: qua ratione imagines illæ Phantasmata quædam seu visa nūcupari & ad Phantasiā pertinere supra monuimus: potest itē Phantasia de imaginibus illis nō simpliciter, sed ut simulachra sūt alterius cogitare, qua certè ratione simulachra & imagines propriè vocantur, atque ad Memoriam pertinent. (Α'λλ' εἰ δὲ τοῦτόνδε τὸ συµβαῖνον εἶναι τὸ μνηµόν. Perinde est ac si diceret: Si ita res habet in Memoria ut diximus, aut si accidit hoc quod nuper diximus Memoriae, nepe ut passiones illæ tanquam figuræ quædam in ea insculpantur. (Et si est in nobis hæc passio). Idē vrgeret quod proximis superioribus verbis, luce clariùs perspicitur quare nō rectè Leonicius, quæ seriè argumētationis cōfundit. (Hoc namque modo fiet

vt quod non præsens est videatur, atque audiatur). Diximus antea vnicū esse A
Sensum re ipsa, hūc item varias appellationes sumere, sensus nēpe exterioris, A
Sensus cōmunis, Phantasiæ, Memoriae. Iam verò sic constituendū est, sensus
exteriore esse veluti famulos in ostio sentientis animæ manentes, resque ex-
trinsecus obiectas quasi per manus intus tradentes sensui communi, qui eas
cognoscat: eas deinceps Phantasia sumit, suoque more versat: mox in Thesau-
ro Memoriae reconduntur, vt Menti tandem perpugandæ referentur. Ex his
patet, neque Mentem intelligere, neque memoriam meminisse, neq; Phanta-
siam imaginari, nisi ea quæ vel à visu vel ab auditu, vel ab aliquo alio ex exte-
riorib⁹ sensib⁹ intus delata, ac præsentia sint. Cū ergo memoria recordatur,
nil aliud agit quàm recordatione seu reuocatione interna, videre, aut audire,
quæ externis oculis aurib⁹que aliàs vidit aut audiuit. Hoc item de mente
videbatur Arist. affirmare primo post. analy. ca. 14. Ad hūc igitur sensum ver-
ba Philosophi sunt intelligenda, siquidem memoria neque videt neque au- B
dit. Quæ ergo nonnulli alii ad huius loci explicationem afferunt, præter rem
allata esse iudicentur. (Et idem vnum ambo, esse tamē non idem amborum).
Ita lactis & candoris quæ subiecto sunt idem, non ratione, seu essentia, alia &
alia speculatio est. (Secundum se aliquid contemplabile esse). Colligatur hīc
discrimen inter Phantasiā & Memoriam: Phantasma itē & *μνημόσυμα*: quod nos
non semel repetimus. Sed obiiciet aliquis, Si vera hæc sint quæ Arist. docet,
fore vt gradus illi quinque facultatū sentientium ab Auerroee enumerati expli-
catique, labefactentur: cū si Phantasia de imagine simpliciter cogitet, memo-
ria verò de imagine, non simpliciter, sed cum tali tēpore, ac re tali vnde sum-
pta est imago, Phantasia certē spiritualior facultas iudicāda sit: quod Auerroi
repugnat, in hoc præsertim libello ca. 3. qui in summo gradu Facultatum sen- C
tientium Memoriam collocat. Respondeo, id verissimum esse quod Auerroes
docet, nempe memoriam quasi medullam illam accipere, quā aliæ inferiores
facultates à cortice purgarunt. Quid enim cū superior sit, nōne id ipsum
conseruabit, ac purius reddet, quod à Phantasia recepit? Recepit autem quod
fordibus materie minus erat infectum, quàm cū Phantasiæ à sensu cōmuni
traderetur. Neque obstat memoriam simul rem ipsam tenere: hoc enim fit nō
quia descendat, sed ascēdat potius, & quasi ad vim mentis accedēs ratiocine-
tur. Qui enim imaginem (puta leonis) in tabella aliqua pictam cernit, cogi-
tatque huiusmodi imaginem esse simulachrum illius Leonis rugientis quem
Romæ aliàs vidit, tūc huiusmodi operatio memoria est, & quasi ratiocinium
quoddam, simulachrū cum re ipsa connectens. Memoria ergo propriè rem &
simulachrū spectare non dicitur, sed rem per accidens, & (vt clarissimorum
Præceptorum meorum verbis vtar) rem in simulachro.

Ω'ς ε' ὅταν ἐνερῆ ἢ κίνησις αὐτοῦ, ἀν μὲν ἢ καὶ αὐτὸ ἔστι, αὐτῆ αἰσθάνεται ἢ ψυχὴ αὐ- D
τοῦ, οἷον νόμα τι, ἢ φαντάσμα φαίνεται ἐπελθεῖν. ἀν δ' ἢ ἄλλο, ὡσπερ ἐν τῇ γραφῇ, ὡς
εἰκόνα θεωρῆ, καὶ μὴ ἑωρακῶς τὸν Κορίσκον ὡς Κορίσκον. ἐν αὐτῷ δὲ ἄλλο τὸ πάθος τῆ
θεωρίας αὐτῆς, καὶ ὅταν ὡς ζῶον γεγραμμένον θεωρῆ, ἐν τε τῇ ψυχῇ τὸ μὲν γίνεται ὡσπερ νό-
μα μόνον, τὸ δ' ὡς ἐκεῖ ὅτι εἰκὼν, μνημόσυμα.

- 8 Itaque cū ipsius operatur motio, si quidem vt per se est, ab anima sen-
titur quasi intelligibile quippiam, aut Phantasma adesse videtur. Si verò
vt alterius, tanquā in pictura, veluti imaginem contēplatur, & qui nō vi-
dit Coriscū, vt Coriscū, tunc huius cōtemplationis alia passio est. Et cū
vt pictum animal speculatur, hoc quidē in anima veluti intelligibile so-
lūm

A lūm fit, hoc autem vt ibi, quoniam imago fit *μνημόνευμα*.

Hæc proponuntur ad ea planius explicanda quæ in postrema contextus superioris parte tradita sunt, & ad *λύσην* quæstionis magis aperiendam. Cùm (inquit) phantasma quod in nobis est, ea ratione agit in animam sentiētē, quæ quid per se seorsim huiusmodi est, atque adeò vt sensus dum ipsum versat, secundū eandem rati onē de ipso cogitet: tūc visum quoddā est, & intelligibile quod phantasiæ subiicitur. Cùm verò ea ratione agit, qua sensum non vt ipsū in se pellat afficiātque, sed qua alteri⁹ simulachrum, & quasi pictura est, puta vt Coriscum videndum præbeat, cum tamen Coriscus absit: tunc alterius facultatis hæc passio est, aliāque item speculatio: pertinet enim ad Memoriam, atque huiusmodi operatio quæ τὸ μνημόνευμα respicit, Memoria nuncupatur.

B (Quasi intelligibile quippiam aut phantasma). Persæpe monuimus intelligentem non absque phantasmatis speculari: in ipsis enim species intelligibiles resident: Phantasiā verò ipsā de imaginibus receptis simpliciter cogitare. Idcircoque Arist. ait ὅς νόμα πῆ φάντασμα φαίνεται ἐπιθεῖν. Illud non prætermittam, Phantasiā aliquando appellationem Mentis capacis esse sortitam: liq̄t id fortasse ex cont. 28. tertii de an. perspicuè autem ex 40. vbi Arist. in hūc modum loquitur, φαίνεται δὲ γε δύο ταῦτα κινῶντα ἢ ὄρεξις ἢ νοῦς, εἴ τις ἐ τιῶ φαντασίαν τρεῖς ὡς νόσιν πνα. Eadē fere in lib. de com. mot. an. habet. (Alia passio est). ab ea scilicet, qua spectrū illud vt quid per se specularibile & phāsmacōtēplamur. Quæ hīc nonnulli de ordine Facultatū interiorū animæ sentientis, proponūt, ita sunt aliena vt neque expendi, neque commemorari debeāt: Nobis illud constet, Phantasiā & Memoriam vnā eandēque re ipsa facultatem esse, varias tamē appellationes, iuxta varios illius act⁹ aut nobiliores aut ignobiliores obtinuisse, superiorem esse Memoriam, Phantasiā vero inferiorem: non posse igitur Memoriam in actum exire, nisi phantasiæ opus præcedat: ab ea nanque accipit quod sibi conseruandum est. Nil hīc opus anima cogitante, nil tot extrahentibus, totque copulantibus facultatibus quot commentifunt Monachi, vt post sacram Christi Theologiam, Philosophiam quoque turbarent, & quantū in seipsis esset pessundarent. (ὡς ἐκεῖ). in anima nempe: ac si dicat, ita vt species sensilis seorsim considerata, in anima, veluti quid contemplabile manet, ita in eadem anima, eadem species vt imago sumpta, μνημόνευμα euadit.

Καὶ δεῦρ' αὐτὸ ἐπίστε οὐκ ἴσμεν, γνομήων ἡμῖν ἐν τῇ ψυχῇ τούτων κινήσεων, ἀπὸ τῆ ἀισθητικῆς ὑπέρτερον εἴ κ' τὸ αἰσθητικὸν συμβαίνει, καὶ εἴ ἐστι μνήμη ἢ οὐ, διαζόμεν ἐπίστε. ὅτε ἡ συμβαίνει ἐνοῆσαι καὶ ἀναμνησθῆναι, ὅτι ἡ κύσα μέντι ὑπέρτερον, ἢ εἴ δομεν.

D αὐτὸ ἡ συμβαίνει, ὅταν θεωρῶν ὡς αὐτὸ, μεταβάλλη καὶ θεωρῆ ὡς ἄλλο. γίνεται ἡ καὶ τοῦναντίον ἐπίστε, ὅσον σωέβη Ἀντιφρόντι τῶ Ὀρείτη, καὶ ἄλλοις ἐξισταμένοις. Ἐὰν δὲ φαντάσματ' ἔλεγον ὡς γνόμημα, καὶ ὡς μνημονόβοντες. αὐτὸ δὲ γίνεται, ὅταν τις τὴν μὴ εἰκόνα, ὡς εἰκόνα θεωρῆ.

9 Et hanc ob causā interdū, cū istiusmodi motionēs, nēpe eius quod prius sensimus, in anima nostra excitantur, nescimus: & si id secundum sēsionē accidat, vel Memoria sit necne aliquādo dubitamus. Fit autē aliquando, vt intelligamus, & reminiscamur aliquid nos prius audiuisse, aut vidisse. Hoc verò accidit, cū specular vt ipsū per se, mutatur, deque eo cogitat, vt alterius. E cōtrā quoque plerūque accidit, vt Antipherōti Oreitæ aliisque ecstasin patiētibus cōtigit: Phāsmata enim dicebāt vt effecti, & vt qui meminissent. Hoc autem accidit, cū aliquis de non ima-

gine tanquam de imagine cogitat.

Hæc postrema pars huiusce tractationis est, in qua ex dissolutione Quæ- A
stionis propositæ problemata hæc aperit. Cur est quòd aliquando speculanti-
bus nobis obuiam fiunt aliqua, quæ neque quando, neque quo in loco, neque
à quo, neque qua facultate acceperimus in mentem venire potest: sed hæsi-
temus atque dubii simus, an ipsi ea inuenerimus & commenti fuerimus, an
ab alio habuerimus: & in summa an sensio quædam noua sit, an Memoria rei
aliàs sensu perceptæ. Cur item fit, vt aliquando intelligamus simul & remini-
scamur. Etenim si quis, puta hodie à Præceptore propositionem aliquã audiat
quam sex annos antè audiuerat quidem, sed obliuioni prorsus tradiderat, pu-
tabit certè se intelligere, cum nouum quid recipiat, statim tamen hanc can-
dem propositionem aliàs quoque se audiuisse recordabitur. Cur tandem ii
è contra qui *ἕκστασι* patifolent, eorum quæ concipiunt aut phantasia fingunt, B
recordari se putant? Omnium horum Aristoteles causam affert, eamque satis
perspicuam. Ancipites enim sumus, quia latet an illud quod occurrit, vel vt i-
mago, vel vt quid speculabile sit: Intelligimus, simul & reminiscimur, quia à
consideratione rei vt quiddam per se seorsim *θεωρητὸν* est, ad eiusdem confide-
rationem quatenus imago est, trāsimus: Putant qui in excessu mentis sunt, ea
quæ comminiscuntur, effecta esse, atque vt effecta & sensu aliàs acquisita nar-
rant, quia id quod non est imago, vt imaginem versant. (*ἐὶ χῆρ' τὸ αἰσθητὸν συμβαίνει*) i.
an id tunc primùm sentiam? (*Ἄν ποίεσθαι τὸ δρεῖτη, ἢ ἄλλοις ἕξισ ἀμείνοις*). *Ἐκστάσι* nil aliud
esse quàm phantasiæ excessum quendam in admiratione, per quam ab omni
alia re distracti immotique, & quasi sensu destituti reddimur, sat constat. Hęc
Melancholicis accidit, atque iis qui phantasia vigent, (omitto sanctorū Dei
raptus, quorum alia & diuinior ratio nobisque ignota est) quæ vt mendax ple-
rumque est, ita indigna cui semper fides adhibeatur, quemadmodum Arist. C
ad finem tertii de phy. ausc. monuit. Isti ergo quæ nunquam viderunt, imagi-
nari possunt: & vt Auer. hîc & tertio de an. com. 3. & 20. monuit, res auditu tan-
tùm perceptas propria quadam figura imaginatione informare, ita vt eorum
quæ deinceps videant, se meminisse putent. Cæterùm nascitur *ἕκστασι* ex rei
ignoræ, & nimium excellentia dignitatēque præstantis speculatione. Quò
fit vt rectè quidem nonnulli monuerint, *ἕκστασις*, nomen ab Aristot. in præsen-
tia vsurpari: in eo tamen peccarunt quòd existiment, hîc de iis hominibus ser-
monem esse quos in libello de Somno & Euig. *λειποψυχῶς* appellauit. Etenim
λειποψυχία seu *λειποθυμία* (idem nãque re ipsa hæc duo vocabula apud Gal. & Hip.
significãt) genus morbi est, quo qui laborant viribus exoluuntur, de quibus cer-
tè hîc non loquitur Arist. Illos ergo spectat qui phantasia viuunt, quique cum D
multa, sua phantasia assiduè agitent & comminiscantur, vix aliquid deinceps
percipere aut sensu aut mēte queãt, quod nō sūb ratione imaginis considerēt,
propterea que omnium sememinisse putent. Particula (*ἀναμνησθῆναι*) impropriev-
surpatur, vt nō semel alibi in hoc libello de vocabulo *μνημονεύειν* notabimus. Hoc
ex eo liquet, quòd inferius restitutio & renouatio prioris iam collapsæ memo-
riæ vniuersæ, Disciplinæ nomine, nō Reminiscētia nisi fortè per accidens nū-
cupabitur: nihil enim differt à principio quippiam discere, aut cum oblitus
est quispiam rei alicuius vniuersim, eam rursus inuentione aut disciplina asse-
qui. (Phantasmata), quæ sibi obuiã tunc fiebãt. (*ἐλθόν ὡς γινόμενα*). Affirmabãt ea à
se aliàs visa, aut sensu aliquo fuisse percepta, ac si non tunc ea primùm perci-
perent, sed veluti iam antea perceptorum meminissent.

*Αἱ δὲ μελέται τὴν μνήμην σώζουσι, τὰ δὲ ἐπαναμνησκουσι. τὸ τὸ δὲ ὅστιν οὐδ' ἐν ἑτέρῳ, ἢ τὸ
θεωρεῖν πολλάκις, ὡς εἰκόνα, καὶ μὴ ὡς καθ' αὐτό.*

Cæte-

10 Cæterùm meditationes Memoriam conferuant, in reminiscendo. Id
 A autē nil aliud est quàm sæpe contēplari vt imaginem, & non vt per se est.

Hoc, vel vt nouum problema seorsim enucleandum, vel vt ad ea quæ *τῶν ἐξ ἱστορίας* dixerat pertinens, inducatur nil interest. Sat est moneri nos Memoriam meditatione, id est, crebra repetitione imaginum vt imagines sunt, iuuari confirmarique: qua sola ratione senes memoria vigere antea diximus. Hic nonnulli de Memoria *ἐν τέλει*, id est, quæ arte potest comparari quam vocant artificialem pluribus disputant: Nobis hæc pauca satis sunt: Nullam aliam facultatem in homine æquè fragilem esse, quò fit vt ars huius rei facta & inuenta sit: Simonidem Melicum, & Metrodorum Scepsium Autores commemorat Plinius lib. 7. cap. vigesimo quarto. Meminit huius artis Aristot. in Rhetoricis libris, & in contex. 153, secundi de anima. Cicero & Quintilianus non modò ipsius meminerunt, verùm etiam modum & rationem explicarunt. Multi deinceps recētiore idem agere conati sunt. Noui ego item multos còsque clarissimos viros, qui ea sola se multùm vigere posse fassi sunt: vt omittere Cardanum præceptorē meum, qui nisi hæc vna ars fuisset, se non plus memoriæ quàm Coruorū pullos habiturū fore, per sæpe sciscitanti mihi respòdit: hac tamē vir ille media, in extēporaneis actionibus, in disputationibus atque explicationibus publicis mirū in modū valebat. Artificiosam hanc memoriā duplicem còstituerunt: vnā imaginibus constantē: alteram verbis, ad has enim omnes alias referunt: Vtraque harum specierum memoriæ Artificiose, tam res quàm verba (quorum alterius memoria necessariò est) commodè repræsentantur. Tam verò in imaginibus, quàm in verbis sumendis & collocandis ordinem, numerum & dispositionem, multasque aliàs conditiones respiciunt. Enumeremus nos præcipuos quosdam fontes, qui ex Aristotele elici possunt, non vt artem tradamus, sed vt artifices ipsos iuueamus, non autem irideamus, eorum more qui id vnum student, vt omnia oppugnent, de veritate verò, & humani ingenii efficacia parum laborant. Memoriam ad phantasia pertinere docuit Aristot. quare hoc primùm ponatur, Ea quæ bene & facillè phantasia concipi queunt, ad memoriā nos posse iuuare, sunt hæc res corporeæ, & non multum spirituales. Vnde imaginum ars à Cic. tanquam còmodior laudata est. Non parum etiā momenti ad hanc rem habet, delectatio, id est, ea quorum inspectione & speculatione delectamur, ad quā paucitas assumptorū reuocatur, vt ex Arist. 18. part. probl. 9. cognosci potest. Cùm multiplicia sunt quæ sumuntur, ignorat animus quò se vertat. Notū est illud, multitudo confundit. Ordinem item ferè eodē refero, quandoquidem quæ ordine còstant, tam facillè continentur, vt vnum repræsentent, Præceptorum mathematicorū, hac sola ratione nos facillè recordari posse, affirmat Arist. quòd scilicet quasi cathenæ anuli, mutuo atque ordinato nexu cònexa sunt. Similitudo & conuenientia seu affinitas postremum locum obtinet. vt Simpl. & Alexander fatentur. Voco assumpta similia, ea quæ non multum extranea sunt, sed nobis familiaria & consueta. Monui aliàs non magis hanc artem memoriæ nomine dignā esse, quàm Reminiscentiæ: cum in ea, specierū seu phantasmatum reuocatione, per imagines, aut verba, ratiocinandi vis perspicuè animaduertatur, imò hoc ipsum infrà ex Aristotele audiemus. Neque illud omittere aliquos insignes in philosophia viros, dicere solitos. Nullum artem hanc, ad memoriæ vim acuendam momentum habere, nisi catenus, quatenus in ea discenda vim memoriæ per sæpe & continenter exercemus, qua exercitatione excitata memoria, nulla deinceps arte adiuta, meminisse com-

modè valeat. Hæc credi potuissent, nisi experientia repugnaret, qua cognoscimus multos arte quidem illa sua disponendarum aut collocandarum rerum animòque reuocandarum imaginum vigere, si tamen ab arte illa desinât, omni memoria se destitui, fateri. Quærere item solent alii, quibúsnam memoria conferuetur, quo item in loco facultas hæc resideat. Priori quæsito non modò physicè sed medicè etiam satisfacere possemus. verùm hæc alii: Nos dicamus, vnicum esse pharmacum physico familiare, quod ad memoriæ conseruationem, atque etiam restitutionem ægrotantibus adhiberi solet, ipsam nempe Exercitationem, seu frequentem Commentationem. Ex sæpius repetitis actibus, habitum effici aliàs docuit Aristoteles. De sede memoriæ Peripatetici non multum laborant: & Gal. ipse in libro de dogm. Hipp. & Plât. ait hanc disquisitionem ad medicum attinere, cui pars malè affecta cognoscenda est, vt còmodè atque opportunè auxilia pro sanitate restituenda possit accommodare. Quare illis totum onus liberè relinquendum est. Iam tandem igitur epilogum huius prioris disputationis cum Aristotele ipso apponamus.

Τί μὲν οὖν ἐστὶ μνήμη καὶ τὸ μνημόνευειν, εἴρηται ὅτι φαντασμάτων, ὡς εἰκόνη εἰς φάντασμα ἕξις, καὶ τὴν μορφήν ἣν ἐν ἡμῖν, ὅτι τὰ πρῶτα αἰσθητικὰ, καὶ ἀχρόνια αἰθανόμεθα.

11 Quid igitur est memoria & quid meminisse, expositum est: quoniam phantasmatis, tanquam imaginis eius cuius est phantasma, habitus est, cuius insuper partis earum quæ in nobis: quoniam Primi sentientis, & quo tempus apprehendimus.

Meminisse nil aliud est, vt suprâ monui, quàm energìa ipsa memoriæ, quam ita describit Aristoteles, Esse nimirum apprehensionem phantasmatum, tanquam simulachrorum eius; è quo antea phantasma profectum est. Themistius absolutam Memoriæ definitionem his verbis colligit. Memoria est habitus sensus primarii, quo imagines rerum post impressionem custodiuntur, & retinentur. Nunc ad reliqua pergamus.

Ἐπὶ ἧ τὰ ἀναμνηστικὰς λοιπὸν εἰπέειν. Πρῶτον μὲν οὖν ὅσα ἐν τοῖς ἐπιχειρηματικῶσι λόγοις ἐστὶν ἀληθῆ, δεῖ τιθέναι ὡς ὑπάρχοντα.

12 Reliquum est autè vt de Reminiscèntia dicam°. Primùm igitur quæ in Epicherematicis disputationib° verè tractata sūt, ponere oportet.

Ἐπιχειρηματικὰ disputationes quæ sūt Themistius declarat, nempe Quæstionæ populariter scriptæ, id est, non exquisita demonstratione, sed argumentis multitudinè accommodatis. Has Diogenes Laertius, tribus commentariis absolutas fuisse narrat. Non est ergo quòd Leonicum audiamus, qui problemata hoc vocabulo intelligi putat, cū nil huiusmodi in probl. reperiatur: neq; alios qui epicherematis vocabulo Logicas etiam rationes significari volunt. Logicæ enim rationes esse quidem potuerūt illè quibus quæstiones eiusmodi Arist. agitauit, non tamen hinc sequitur vocabulo Epicherematis logicas rationes significari. Quid sit Logica ratio aliàs declarau. Ad hæc, Thomas hæc tractationem in tres præcipuas partes secat: nos in quatuor. In priori explicatur Quid sit Reminiscèntia: in secūda illi° energìa exquisitiùs traditur: in tertia quomodo à memoria verè differat: in quarta qualis passio sit demonstratur.

Οὐτε γὰρ μνήμη ἐστὶν ἀνάληψις, ἢ ἀνάμνησις, οὐτε λήψις ὅταν γὰρ τὸ πρῶτον ἢ μὲν δῆ, ἢ πᾶσι, οὐτε ἀναλαμβάνει μνήμην οὐδέ μὲν. οὐδέ μὲν γὰρ ἀποτρέπον, οὐτ' ἐξ ἀρχῆς λαμβάνει. ὅταν ἢ γρηγορῆ ἢ ἕξις, ἢ τὸ πᾶσι, τότε μνήμη ἐστὶν, ὡς τε μετα τὰ πᾶσι ἐγγινομένη οὐκ ἐγγίνεται.

13
A Neque enim Memoriae repetitio, Reminiscencia est, neque apprehensio: cum enim primum ad discit, aut patitur, nullam repetit memoriam, (siquidem nulla praefuit) neque a principio accipit. Cum nanque factus fuerit habitus, aut passio, tunc est memoria. Quare vna cum passione qua fit, non gignitur.

Quae alias tractata, & nunc ut vera & confessa vult supponi, ista sunt, Reminiscenciam neque Memoriae repetitionem esse, neque scientiae acquisitionem. Hoc ad quaestionem, Quid sit: intelligendam, aditum parare sat constat: id nempe primum ponere, quod Reminiscenciam esse possit existimari atque id non esse demonstrare, cum praesertim Reminiscencia & ad Repetitionem memoriae, & ad Nouam scientiae acquisitionem similitudine accedere videatur. Haec similitudo Platoni imposuit, quem fortasse hic arguit Aristoteles. Extat Hippocratis sententia, Similitudine bonos quoque decipi: atque altera Platonis in Sophista, Illum maxime tutam vitam ducturum, qui a similitudine caueat. Hunc ordinem seruare solet Aristoteles, cum sibi de difficiliore aliqua disputatione statuendum est. Neque enim statim quomodo res se habeat definit, sed primum quomodo non habeat, exponit. Disputatio de loco in 4. de phy. aufc. agitata, id nos docere poterit. Ut ergo Arist. commodius ostendat Reminiscenciam non esse, aut Memoriae repetitionem, aut Scientiae acquisitionem, declarat primum quid sit scientiae acquisitio (disciplinam voces aut inuentionem nil interest) unde etiam quid repetitio memoriae sit, & quid inter hanc & illam discrimen adsit, nobis colligendum relinquit. Mira certe breuitate haec docet: quod etiam fit ut obscura sint, atque intellectu difficilia. Est (inquit) Acquisitio, illa qua per disciplinam aut inuentionem, aliquid primum acquirimus: neque enim ista Memoriae repetitio dici potest, quandoquidem si tunc primum acquirimus, nulla praefuit Memoria. Quid: quod neque etiam tunc aliquis memoriam sumere, nedum repetere dici potest. Etenim tunc meminisse dicimur, cum iam didicerimus, factusque iam extiterit habitus imaginis acceptae nullo negotio reddendae, non quando primum discimus. Ex quo item intelligitur, quid sit memoriam repetere: Nimirum cogitare bis aut ter quotiesque & cum libuerit de simulachro, quod alias sensu atque animo comprehensum, purum, nullaque ex parte interlitum, atque integrum conseruatum est. (ἢ μάθη ἢ ἀνάθη). Vtrunque genus acquisitionis scientiae designat, Disciplinam scilicet atque inuentionem. Haec difficiliore, illa faciliore est, ex secundo Elench. capite ultimo. Vtraque tamen per Doctrinam comparatur, si quidem ex praecedente cognitione ducuntur. Et de Disciplina quidem hoc satis constat. De Inuentione vero probatur, quia secus, Mennonis ambiguitas enodari non posset: vel enim nil profus inquirendo acquirerem, vel quod antea nouimus. In summa vero dicamus *ἡθλιας καὶ λιαν* ab *ἔννεση* non differre, nisi quatenus illa ab ore docentis exterioris emanat, haec ab interiori. Harum acquisitionum natura quin paucis his aperiretur, praetermittendum non fuit, quod ad institutam Aristotelis disputationem percipiendam, hoc nos non mediocriter iuuet. (ὅτε ἐξ ἀρχῆς λαμβάνει, ad verbum, neque a principio sumit). Miris se modis torquent hic Interpretes, ut horum verborum scopum assequantur. Ex Themistio vix habes quid in medium afferas. Thomas Memoriam ab acquisitione scientiae his paucis verbis explodi censet, ac si dicat Arist. Qui meminit non sumit a principio: quod ut facilius persuadeat, verba haec a superioribus seiungit, coniungit autem cum inferioribus. Leonicus non Memoriam sed Reminiscenciam putat ab Acquisitione noua distingui. Cum vero hoc pacto vix se verba sequentia interpreta-

ri posse perspicere, addit nonnulla de suo: quod certè suæ interpretationis absurditatem indicat. De Thoma nil addo, cum contextum ineptè discerpar. **A** Ego verò existimarem Aristotelem ostendere Acquisitionem disciplinæ, nō modò non esse memoriæ repetitionem, sed neque etiam ipsum Memoriam sumendæ initium, si quidem tunc primùm Memoria esse aut sumi dicatur, cum iam habitus aut passio facta sit. Illa igitur verba ὥστε μετὰ τοῦ πάθους ἐγγισθῆναι ἐγγί-
ναι, nil aliud quàm hoc ipsum sed clariùs explicant: præterea nulli dabiū est particulam illam ἢ superiorem respicere, cum ait, οὔτε ἀναλαμβάνει μνήμην οὐδεμίαν. Sic veritati omnia omni ex parte respōdent. Quid si dicam⁹ à principio sumere, nil aliud esse quàm reminisci, infra nanq; de reminiscētia loquēs ita docet, αἰεὶ δὲ λαβέσθαι ἀρχῆς, & alibi: καὶ ὅταν τοίνυν ἀναμνησθεὶς διαβούληται, τότε ποιήσει λαβεῖν καὶ ζήτησιν ἀρχὴν κινήσεως. Cognoscetur autem paulò post reminiscentes principium aliquod momentūque maius intus possidere, quàm qui discunt aut inveniunt. Hoc pacto, Aristoteles Acquisitionem scientiæ in præsentī contextu describeret, ut diximus, ipsamque à reminiscētia, & memoriæ repetitione sciungeret. **B** Mihi prior explicatio magis arridet. Sed utrāvis teneamus: non est certè cur de aliorum interpretantium errore dubitemus.

Ἔτι δὲ ὅτε τὸ παλαιὸν ἐγεγόνει ἐν τῷ ἀτόμῳ καὶ ἐχάτω, τὸ μὲν πάθος ἐν πάρχει τῷ παθόντι, ἢ δὴ καὶ ἢ ὄπισθῆμι, εἰ δὲ εἰ καλεῖν ὄπισθῆμι τὴν ἕξιν, ἢ τὸ πάθος οὐδὲν ἢ καλεῖται καὶ συμβεβηκὸς καὶ μνημονόβειν ἕνια ἀνὸ ὄπισθ᾽ ἀμετα. τὸ δὲ μνημονόβειν κατ' αὐτὸ οὐχ ὑπαρχει παρὶν χρονισθῆναι μνημονόβειν ἢ τὸ μὲν, ὃ εἶδεν, ἢ ἕπαθε παρὸτερον, οὐχ ὃ μὲν ἕπαθε, μὲν μνημονόβει.

14 Præterea cū primùm facta est in indiuiduo, & ultimo, inest quidem in patiente passio scientiæque, si scientiam nomine habitus, aut passionis appellare conuenit: (nil verò prohibet ex accidenti nos nonnullorum **C** meminisse quæ scimus,) Meminisse autem secundum se non est antequam tempus aliquod elapsum sit. Meminit enim nunc eius quod vidit, aut antea passus est, non quod nunc patitur, eius nunc meminit.

Hæc (ni fallor) ad idem confirmandum apponuntur, quod nos superiùs ab Aristotele illis in verbis οὔτε ἀρχῆς λαμβάνει significari docuimus. Perspicua est autem philosophi sententia. Nam ipso illo momento atque indiuiduo tempore quo passio vel in sensu, vel in mente facta est, subitò in patiente passio atque scientia tantùm existit, quamuis per accidens eodem momento memoria quoque existere dici possit, quatenus scilicet ut superius cū loqueretur de memoria ait, συμβαίνει ἐπιστάσι, καὶ ἀναμνησθῆναι ὅτι ἡ κοῦσα μὲν πρῶτον ἢ εἰδομένη. Propriè tamen & secundum se tunc erit memoria, cū postquam aliquod tempus à passione facta elapsū fuerit, eam se aut sensu aliquo aut intelligen- **D** tia percipisse exploratum quis habuerit. Quæ de scientia interponuntur ex Arist. in sexto Ethico, atq; Eustratio commodè hauriri possunt. Vocatur Habitus non modò ob habilitatem & promptitudinem facultatis animæ ad id percipiendum quod offertur, verùm etiam ob scientiæ stabilitatem constantiamque, permanet enim & diuturna est: quamuis vel mediocris etiam sit, nisi aut diuturni morbi occupatione aut aliqua alia insigni mutatione, amittatur: Passio, quandoquidem quemadmodum sensus cū recipit obiecta extrinsecus delata patitur, ita Mens à phantasia seu memoria accipiens, scientiam per modum passionis, alicuius nancisci dicitur: in morem inquam passionis, quandoquidem Mens cū ex ignaris scientes euadimus, propriè non mutatur, imò quiescit, atque in statu & quiete ponitur. **Qua de**

A Qua de re septimus physicus, secundus poste. analy. & primus Metaphy. liber cōsulatur: quibus ex locis quomodo Artes Scientiæque acquirantur, optime cognosci poterit. Potest autem scientia tam habitus quam Affectio dici, cum omnis habitus affectio quoque sit. Liquet id ex categ. Qualitatis.

Ἔτι ἡ φανερόν, ὅτι μνημονόειν ἐστὶ, μὴ πῶ ἀναμνησθέντα εἰς ἀρχῆς αἰσθητῶν ἢ παθόντων, ἀλλ' ὅταν ἀναλαμβάνῃ ἢ πρότερον εἶχεν ἐπιστήμῃ, ἢ αἰσθησιν, ἢ εἴ ποτε ἢ ἐξ ἰστέλεγομεν μνήμην, τούτῳ ἐστὶ, τότε ἀναμνησθεὶς τῶν εἰρημῶν τι. τῶν ἡ μνημονόειν συμβαίνει καὶ μνήμῃ ἀπολεσθῆναι. οὐδὲ δὴ ταῦτα ἀπαλῶς, εἰάν ἐμπαροσθεν ὑπαρξάντα παλῶν ἐγγίνετα, ἀλλ' ἐστὶν ὡς, ἐστὶ δ' ὡς εἴ. δις γὰρ μάθειν ἐνδέχεται. εὐρεῖν τὸν αὐτὸν, τὸ αὐτό. οἷον οὖν εὐρεῖν τὸ ἀναμνησθεὶς τούτων, καὶ ἐνούσης παλιόντος ἀρχῆς, ἢ ἐξ ἡς μανθάνει ἀναμνησθεὶς.

15 Constat etiā, Quòd meminisse est, non nūc reminiscētē ex principio quod senserit aut passus sit: sed cūm repetit quam prius habuit scientiā aut sensum, **B** vel cuius habitum memoriam dicebamus, hoc est & tunc reminisci alicuius corū quæ dicta sūt: id verò quod est, meminisse & memoriā sequi accidit. Neq; hæc sanè simpliciter si antea extiterit, rursus sūt, sed est vt hoc fiat, & est vt nō: eādā etenī rē, bis eūdē discere & inuenire cōtingit. Reminisci ergo ab his differre oportet, & pluri existēte principio, quā ex quo q̄sp̄iā discit, reminisci.

Contextus alioquin perspicui scopum, vix ac ne vix quidem vllus ex Interpretibus, quem quidem hæctenus viderim (absit verbo indiuidia) rectè est assequutus. Eorum autem interpretationes in mediū afferre superuacaneum iudico, quòd multæ variæque sint, & quòd ex eorū commentariis peti cōmodè queant. Dicamus ergo nos inter tot præclarissimos viros minimi, Aristot. postquā Disciplinam seu inuentionem, quam ipse vocabulo λήψις designabat,

C à memoriæ repetitione, imòque ab ipso Meminisse seiunxit. Nunc eandē memoriæ repetitionem, seu meminisse, ipsamque inuentionem seu disciplinam à Reminiscētia segregare, simulque quid Reminiscētia sit, quantum in præsentia potest, aperire. Meminisse (inquit) non est reminisci ex principio aliquo hui⁹ aut illi⁹, quòd antè vel sensim⁹, vel aliquo alio modò passus sumus: Imò hoc ipsū Reminisci dicimur, cū ea recuperam⁹ ex principio aliquo quæ antea mēte, aut sensu cognouimus, quorūque habitū Memoriā superius appellauim⁹, i. que memoria cōprehēsa habebamus. Quare memoria seu meminisse, equitur quidē Reminiscētiā aut reminisci, non tamen memoria aut meminisse est Reminiscētia, vel reminisci: Memoria siquidem latius patet, atque si Reminiscētia sit, illa quoque necessariò est. Sed obiicere quis poterat. Nam discendo quoque & inueniendo ea quæ antea præerant, ex aliquo principio (nā

D & qui inueniunt & qui discunt, vt antea monuimus, aliquod initiū & seminariū intra se habent quò discāt & inueniant) recuperātur, cū nepe illa que inueneramus & didiceramus, & tota simul animo elapsa erant, iterum vt vsu venit nanciscimur, & quasi de nouo nobis vendicamus. Quare respondet Arist. id quòd à se antea dictū est, non esse simpliciter accipiendū, id est, Reminiscētiā esse cūm ex principio aliquo ea repetimus quæ antea sensu, intelligentia Memoriāq; cōprehensa fuerunt: Nā hoc fieri quidem potest, & esse & nō esse Reminiscētiā. Atq; tunc quidem erit, cūm principium ex quo repetitio fit, magnū & momentum multū habens erit, id est, pars altera quam illi annexā esse memoria teneamus, que intermorta est. Exemplū est huiusmodi: Si quis aliquādo vel lectione, vel auscultationē versus quosdam tenuerit, quorū mox profus oblitus sit: iterū autē elapso aliquo tēporis interuallo, aut audiēdo aut commentando illa addiscat, hoc non erit reminisci, quāuis memoria ipsam

sequatur, nā nil prorsus illorū versuū tenebatur, cū ipsa dicendo & inueniēdo recuperabātur, sed prægressa tantū cognitio quædā, vnde inuētio, disciplināque efficitur. Erit ergo iterū addiscere. Quòd si non penitus animo carmina illa sint elapsa, sed puta dimidia tantū eorū parte, reliqua verò māserit, ex qua aliam quæ euanuit inuicem conferendo, recondendūque renouemus, tum reminisci propriè dicimur. Ex quibus iam colligere liquet, quid inter Reminiscētiā, Repetitionem memoriæ, & Repetitionem Disciplinæ differat: Hæc cū constent, constare etiam potest: Reminiscētiā neque Repetitionem memoriæ, neque Disciplinam aut inuentionē esse, quod sibi dari petierat Arist. Nos paucis omnia in hunc modū proponamus: Memoria est vt terminus motus & conclusio: nam sequitur Reminiscētiā. Reminiscētia est veluti motus & Demonstratio, etenim ad Memoriam tendit. Repetitio memoriæ non est ex principio, sed tota simul efficitur. Reminiscētia ex principio oritur, & paulatim non affatim progreditur. Disciplina & inuētio nullū principium supponunt, nisi aut extrinsecum vt Doctorem, aut intrinsecum, sed nō quod prius sensisse se, meminerit, & pars rei inueniendæ sit. E contra Reminiscētia. Hæc Arist. non ita exquisitæ prosequutus est, sed potiora proposuit, breuitati studens: reliqua ex aliis quæ alibi de inuentione disciplina, & memoria tradidit, & mox de reminiscētia declaraturus est, nobis subintelligenda relinquēs. Placet hīc obiter annotare, causam discriminis inter Arist. & Plat. de Generatione scientiæ, hinc fortasse colligi optimè posse. Plato Scientiam nostram, non primam scientiæ acceptionem, sed recordationem vocabat: Scientiam nanque animabus οὐκ ἔσθ' ἔσθ' ἐν τῷ Timæo docet; cū Deum creatis animabus leges monstrasse tradit: hanc deinceps ob fluxum corporum in quæ animæ detrudūtur obliterari. Quo fluxu & motu cessante, iterum restauretur, Aristot. verò Mentem in singulis hominibus initiō nudam, omnīque scientiæ expertem statuit, ineptamque etiam ob motum & agitationem corporum ad illam perdiscendam: qui motus cū cessat tum primū anima scientiam nanciscitur. Hinc, inquam, discriminis huius ratio elici potest. Delectatus est Plato metaphoris: Arist. propriā vocabulorum & sermonis significationē peramavit. Reminisci propriè dicitur, cū ille met qui primū rem tenebat, eiusque partem oblitus est, mox ex principio aliquo denuo ipsam addiscit. At qui Mens non Reminiscitur hoc modo, nil enim noui recipit, sed homo, cū præsertim Mens memoria careat. Reminiscitur autem Mens, impropriè loquēdo, nam scientiæ sunt Menti coeternæ, atque in illa præexistūt. quare non Mens sed Socrates aut Plato discet. hæc Auer. in 3. de an. com. 5. Quibus Simplicius addit in com. 20. Mentem formas quasdam proprias & consubstantiales omniāque & seipsam per propriam essentiam intelligere: qua certè ratione, scientia similitudinem aliquam Reminiscētiæ retinere videtur. Et sanè vel ista fateri oportet, vel quæ de Mētis vnitatē Arist. & celebriores Peripatetici docuerunt, omnino ruere necesse est. Expendatur item pro re hac cont. 20. 7. phy. vbi ostenditur Mentem nullā pati alterationē, ac proinde nil denuo recipere, quāuis aliqui Arist. ibi non ex propria sententia loqui falsò affirmēt.

Συμβαίνεισι δ' αἰ ἀναμνήσεις, ἔπειδὴ ἀπέφυκται ἢ κίνησις ἢ δὲ γῆρας μετὰ τὴν δόξιν. εἰ μὲν οὖν ἀνάγκη, δὴ ἴλον ὡς ὅταν ἐκείνη κινήσῃ, τὴν δόξιν κινήσεται. εἰ δὲ μὴ οὖν ἀνάγκη ἀλλ' ἔθει, ὡς ἐπιβουλοῦ κινήσεται. συμβαίνει ὅτι οἱ ἀπὸ ἀπαστῶν ἐπιστάτων μᾶλλον, ἢ ἑτέρας πολλὰ κινεῖται. διὸ οἱ ἀπὸ ἀπαστῶν μᾶλλον μνημονόμοιοι, ἢ ἑτέρα πολλὰ κινεῖται. ὅταν οὖν ἀναμνησώμεθα, κινεῖται τῶν ποροτέρων τινὰ κινήσεων, ἕως ἂν κινήσῃ, μετὰ τὴν ἐκείνη εἰσώθει. διὸ καὶ τὸ ἐφεξῆς θηροδύομοιο ἀπὸ τῆς νύκτος, ἢ ἀλλυτῆρος, καὶ

A ἀφ' ὁμοίης, ἢ ἐναντίας, καὶ ἢ τῆς σωεγγύς. Ἐκ τούτου γίνεται ἡ ἀνάμνησις, αἱ δὲ κινήσεις τούτων, ἧς μὲν αἱ αὐταί, ἧς δ' ἄμα, ἧς δ' ἕκαστος ἔχουσιν, ὥστε τὸ λοιπὸν μικρὸν, ὃ ἐκινήθη μετ' ἐκείνο, ζητοῦσι μὲν οὐδ' οὕτω.

16 **F**iunt autem Reminiscentiæ, quoniam hæc motio, post illā nata est fieri: Et siquidē necessario, perspicuū est, quod cum illa motus fuerit, hæc mouebitur. Si verò non ex necessitate, sed consuetudine, vt plurimum mouebitur. Accidit autem quosdam semel, consueuisse magis, quàm alios sæpe motos. Vnde quædam semel si conspexerimus, eorum magis meminimus, quàm aliorum, si sæpe. Quando itaque reminiscimur, per præcedentes quasdam motiones mouemur, quo ad per eam moueamur postquam illa fieri consuevit. Quamobrem quod sequitur venamus, meditantes ab ipso Nunc, aut aliquo alio, necnō à simili, aut à contrario, aut finitimo, idcircoque fit reminiscentia. Horū namque motiones partim sunt eadem, partim verò simul, nonnullorum verò partem habent. Quamobrem reliquum paruum sanè est, quod post illud motum est. Hoc igitur quærunt modo.

Declarata reminiscentiæ natura in genere, nunc vt illa planius exquisitiùs que percipiatur, ad energiam ipsius exprimendā pergat, id est, ad modū explicandū, quo ex memoria illius principii conseruati, de quo superius loquuti sumus, ad alterius partis oblitteratæ Memoriam reminiscendo perueniamus. Hoc ergo primū ponatur, Reminiscentiā initiū aliquod intus tenere, à quo motus inuestigare, & de aliis admonitus quasi venari incipiat: secus enim incerta, errans, & vana esset illius disquisitio: progrediatur autē per motiones que ita sint ordinate, vt vna habita relique quasi nexu quodam & vinculis inuicem astrictæ vltro ad seriem confluant: atque hoc vel ἐξ ἀνάγκης, nempe si natura ita cōparatæ sint motiones vt vna excitata, altera quoque statim excitetur, aut ὡς ἐπιτὸ πάλιν, id est cum consuetudine tantum hoc accidit, vt vnus motio seu vnus rei memoria, absque alicuius naturalis nexus vi, alterius rei memoriā siue motionem maiori ex parte subiiciat. Qua in re ingeniorum varietas agnoscenda est: sunt enim aliqui qui non multo assuetudinis adhibito studio, sed acutic tantum iudicii sui adiuti, si vel semel moueantur, facillimè deinceps ab vna motione ad aliam expedite perueniant. Sunt qui e contra: id est, qui licet multoties eadem motionum serie excitentur, non tamen liberam adhuc progressionem ex vno in alterum assequantur. Sunt itaque in energia reminiscentiæ duo consideranda. Motio præcedens, & consequens: à præcedenti initiū motus sumitur, qui ad consequentem terminatur: tandiu enim animo priorem versamus agitamusque, quoad tandem posterior nobis offeratur, quæ vel natura, vel assuetudine solet offerri. Ab eā deinceps nouum inuestigandi initiū sumimus, vt alterius consequentis reminiscamur, atque hac successione eouique procedim⁹, quousque eius quod cupimus & quod posterius est, memoriā recuperem⁹. Cæterum vt de principio illo loquamur, quod nobis ansam alterius memoriæ porrigit: constat, id vel esse ipsum Nunc, aut aliud quippiam, vel Simile, vel Cōtrarium, aut Proximum. Similium enim motiones sunt ferè eadem: vt imago Socratis, & Socrates homo: Contrariorū simul, vt albedinis & nigredinis: Proximorum quasi partes: nam quæ finitima & vicina sunt, veluti vnum simul referunt: Qui proxima ergo tenet, quasi partem totius habet, ita vt non multum superfit eius quod recordari oporteat. Hoc modo dicimus primum illud carmen Dauidis Psalmo 1. *Felix ille animi, quem non de tramite*

recto. esse finitium alteri quod sequitur, nempe: Impia sacrilegæ flexit contagio turbæ. Sed diligentius expendendæ sunt textus particulæ (ἐξ ἀνάγκης) hoc est naturaliter, ita ut vna motio alterâ necessario consequatur. Hoc modo qui Socratis meminit, hominis, animalis, & substantiæ reminiscitur, aut qui niuis, albedinis, frigiditatis, & hyemis. (ἀλλ' ἔθει) : Non innuit hîc ἐν τεχνῶν πορείαν, id est; ut loquuntur, artificialem progressum, ut quidam existimant, sed naturæ habilitatem quandam, qua reminiscens ad hoc vel ad illud se conuertere solet: Assuescimus enim iis facillimè, ad quæ nati sumus. Non est autem assuetudo & experientia idem, ut optimè à nonnullis aliàs animaduersû est. Experimur enim ea quæ vera nobis non apparent, non ut assuesciamus, sed ut id quod dubium erat addiscamus. Assuescimus autem aliquibus, non ut addiscamus illa tanquam dubia, sed ut nobis faciliora factu aut perspectu reddantur. hoc Arist. in sec. meta. contex. 14. & elicitor ex sec. 28. probl. 1. Hinc illud: Consuetudo altera natura est. Quemadmodum enim Natura sine cognitione agit, & absque labore, ita propè qui assuetudine agunt. Ceterùm huiusce Motionum consequi per assuetudinem exemplum esto. Hydræ ab Hercule sagittis & igne interfectæ memoria, Papæ mihi memoriam suggerit, hæc Romæ, qua deinceps Babylon iæ reminiscor. (Venamur meditates ab ipso nunc.) Hi reminiscendi fontes omnes quidem ad cōsequia per naturā accommodari debēt (ut infra liquebit) finitima tamè quàm maximè: ex exēplis allatis hoc cōstat. Quod si Themistii exemplum sumam⁹ de Lyrâ, Corisco & eius cantione, idō cognoscetur: sed acutius intueamur horū fontium vim & efficaciam. Est (inquit) Arist. principium reminiscentiæ vel ipsum nunc, vel quid aliud, ut similitudo, cōtrarietas, affinitas. Certū est omnes hui⁹ efficacis fontes hîc nō explicari: potiores tamen & præcipui hi sunt, tempus enim temporisque ordo qui nobis ipso Nūc significatur, maximè ad cuiuscūque rei (nō modò temporis, ut isti aiūt) recordationem valet. Quare per ipsum nūc non quod instat, sed tempus quod sumitur intelligi oportet. Similitudinis verò efficaciam, declararunt veteres illi aduersus quos in priori de ani. disputatum est: cū idcirco animam ex omnibus constare statuerēt, quòd omnibus sibi cognoscendis illam simile esse oporteret. Simile à simili gigni, cognosci p simile, appetere simile, & esse id potestate, quod alterum simile est, liquet, ex sexcentis Arist. & Auer. locis. Ita contraria per sua contraria cognosci, eandem habere materiam, esse quodammodo similia ad inuicem, fieri ex cōtrariis, constat: Postremò de finitimis quæ ad partes quidem rei animo elapsæ accommodauimus, cū tamè omne id respiciāt, quod alteri quocunque modo proximum & affine est, nil est quod dicamus, cū vnicique perspicuum sit, quid affinitas & coniunctio valeat. Exempla infinita fingi possunt, quibus vnūquodque horū ob oculos ponatur: quare superuacanea prætermittamus.

Καὶ μὴ ζητοῦντες δ' οὕτως ἀναμνησθεσθαι, ὅταν μεθ' ἑτέραν κίνησιν ἐκείνη γίνεται, ὡς ἔτα πολλά, ἑτέρων γυρομεθίων κινήσεων οἷων εἰσομεθί, ἐξ ἧς ἐστὶ ἐκείνη.

17 Ceterùm non quærentes etiam sic, reminiscuntur, cū post alteram motionem illa fit: ut plurimum autem aliis factis motionibus quales proposuimus efficietur illa.

Hæc ab Arist. ideo interponuntur, quia interim nulla inuestigationis per similitudinē, cōtrarietatem, aut affinitatē intercedente sola principe motione excitata, aliæ nobis sese offerunt, quarū tunc recordamur. Hæc reminiscendi viam, Arist. insolitam esse affirmat, nec passim fieri. Hæc Leonicus, & optimè, quamuis ex ore Themistii sūpta sint. Decepti sūt autem recentiores, qui existima-

A sed per vnā rantū p̄greditur. Ista siquidē nō rarò accidit, sed plerūq; & prætere-
rea ad illa verba, *ἐπεὶ τὸ ἐπιμνήσκον κινήσεων οὐκ ἐπιποῦν*, vix potest accommodari: postremò
qui ita censent ne vix quidem sequentis cont. sententiam attingere possunt.

Οὐδ' ἐν ᾧ δεῖ σκοπεῖν τὰ πόρρω, πῶς μεμνήμεθα, ἀλλὰ τὰ σμύγγυς. δῆλον γὰρ ὡς
αὐτός ἐστι τρόπος, πῶς λέγει τὸ ἐφεξῆς, καὶ προζητήσας, οὐδ' ἀναμνησθεῖς. τὰ γὰρ δεῖ ἀκα-
λο θῶσιν αἱ κινήσεις ἀλλήλαις, ἥδε μετὰ τὴν δεξιά, ὅταν τῶν ἀναμνησθεῖς βούλη-
ται, τούτῳ ποιήσει καὶ ζητήσει λαβεῖν ἀρχὴν κινήσεως, μετ' ἧς ἐκείνη ἔσται.

18 Nec verò considerare oportet, quomodo eorū quæ procul sunt memi-
nerim⁹, sed quæ finitima: perspicuū est enī, eandē esse rationē qua conse-
quēs dicit nō antea inquis neq; reminiscēs: assuetudine nāq; motiones
se inuicē consequuntur, vt hæc post illā. Et sane cū reminisci quis volue-
rit, hoc efficiet & quæret motionis principiū accipere, quā ille cōsequetur:

B Grauatē à sententia aliorum veterum & clarissimorum recentiorum
philosophantium discedere soleo, vt veritatis tamen rationem habeam, li-
bere cum oportet quod sentio dico, Atque in præsentia quoque id mihi ex-
ploratum est, nullum ex interpretibus scopum huius contextus germa-
num proposuisse. Themistius alioquin grauissimus & lucidissimus peripate-
ticus, vt aliquando solet in iis maximè locis, quorū est ambigua ancepsq; sen-
tentia, aliquid de suo comminiscens quo legens pascatur (alioquin verum) nil
de scopo aut seriè verborum Aristotelicorū laborans, elabatur: Thomas con-
textū inuertit, cum aliquid ei addat, quod in Græco exemplari non reperitur:
& ita extortē explicet, vt si illius interpretationem acutē intuearis, nullis mi-
n⁹ quāth istis verbis illam cōuenire sis iudicatur⁹. Laborauit hoc eodē morbo

C Leonicus hac in parte, vt quidē nōnulla inuertere, & addere ipse quoque co-
ctus fuerit. Nostrū verò hoc fit *σύμμελον*. Docuerat Arist. Reminiscendi princi-
pium, vim & efficaciam illationis obtinere, p̄pterea quòd vel ipsū *ἰονῶ* esset, vel
simile, vel contrarium, vel *σμύγγυς*: videri alicui poterat, aliquando Reminiscē-
tiā effici, cū tamen nō ex talibus motionibus procedimus: ideirò verba p̄-
ximè à nobis explicata interpoluit, quibus ostendit, dici quidem illā remini-
scentiā, sed insolitam esse, nec passim fieri, & vt nos monuim⁹, non equè perfe-
ctā. Nunc dubium aliud è medio tollit. Quis enim fieri potest (petat aliquis) vt
quis reminiscatur eius quod non est *σμύγγυς*, sed *ἰσπέριον* vt aliquando accidere p̄-
ximè suppositum est: Respondet id non esse quærendū, cū ratio huius, in re-
miniscentia finitimorū, spectanda sit. Eadem nanq; est, quā nulla antegrediente
inuestigatione, aut recordatione ea quidam cōmemorent quæ ordine quodā
consequuntur, cū assuetudine hoc sibi cōpararint, vt post vnā animi motio-
nem, alia sibi ordine suggeratur & qua alii ex eo quòd ex *τῶν σμύγγυς* inuestigēt

D & reminiscantur: ac si diceret, idem Assuetudinem efficere, quod Ars seu ra-
tiocinatio. Colligit deinceps hoc vtriusq; cōmune esse, vt ex principio aliquo
pendeāt, quod accipiūt, vt ex illo, alia sibi vel per inuestigationē & Reminiscē-
tiā, vel per assuetudinē, in mentē veniāt. (*ἐπεὶ προζητήσας, ἢ δεῖ ἀναμνησθεῖς*). Cui ob assue-
dinē vnū post alterū sese offert, is notū dicitur inuestigare, nil enim hæret: neq;
propriè reminisci, id est, ex vno in aliud per motionē progredi. Porro *μεμνήμεθα*
(vt & antea monuimus) dixit, & quidem improprie *ἀπὸ τῶν ἀναμνησθεῖς*.

Διὸ τὰ χεῖρα καὶ κἀλλισαίνονται ἀπὸ ἀρχῆς αἱ ἀναμνήσεις, ὡς γὰρ ἔχει τὰ παράματα πρὸς
ἀλλήλα τῶ ἐφεξῆς, οὕτω καὶ αἱ κινήσεις. Ἐἴς τινος δὲ μνημόνους, ὅσα τὰ ἐν τινὰ ἔχει, ὡς περὶ τὰ μα-
θήματα. τὰ ἢ φαύλας ἢ χαλεπῶς, καὶ τούτῳ διαφέρει τὸ ἀναμνησθεῖς τὰ ἀδύνατα
ἴσθαι, ὅτι δυνήσεται πῶς δι' αὐτὴ κινήσειν ὅτι τὸ μετὰ τὴν ἀρχήν. ὅταν ἢ μὴ, ἀλλὰ δι'

ἀλλὰ, οὐκ ἔτι μέμνηται. πολλὰ κίς δὲ ἤδη μὲν ἀδιστατεῖ ἀναμνησθῆναι, ζητεῖν ἢ δύναι-
 ται, καὶ εὐρίσκει. τοῦτο ἢ γίνεσθαι κινουῦντι, πολλὰ, ἕως ἀντοιαύτω κινήσει κινήσει, ἢ ἀπολαθῆ-
 σει τὸ πρῶτον. τὸ γὰρ μεμνησθῆναι ἔστι, τὸ ἐνεῖναι δυνάμει ἢ κινουῦσαν. τοῦτο δὲ ἄς τε ἐξ
 αὐτοῦ, καὶ ἂν ἔχει κινήσεων κινήσει ὡς πρὸς εἰρηται, δεῖ δὲ λαβέσθαι ἀρχῆς, διὸ ἀπὸ
 τόπων δοκούσιν ἀναμνησθῆσθαι ἐπίοτε. τὸ δὲ αἴτιον, ὅτι ταχὺ ἀπὸ ἄλλου ἔσθ' ἄλλο ἔρ-
 χεται, οἷον ἀπὸ γάλακτος ἐπὶ λυκόν, ἀπὸ λυκῆ δὲ ἐπὶ ἀέρα, καὶ ἀπὸ τοῦτο ἐφ' ὑγρὸν
 ἀπὸ εἰ μνήσθη μετὰ πῶρε, ταύτω ἐπιζητῆσθαι τὴν ὄραν.

- 19 Quamobrem celerrimè & optimè, à principio ducuntur reminiscen-
 tia. Quemadmodū enim res inter sese habent in consequendo, ita & mo-
 tiones. Et facilè ea memoria cōprehendi possunt, quæ ordine quodā con-
 stant, cuiusmodi sunt Mathematicæ disciplinæ: aliæ verò malè & diffi-
 culter. Et hac item in re recordari ab iterum discendo differt, quia poterit
 quodam modo per se moueri, ad id quod principium sequitur. Cūm ve-
 rò non, sed per aliud, non iam meminit. plerunque verò iam non potest
 quidem reminisci, sed quærere potest, & inuenit. Hoc autè iis vsu venit,
 qui multa mouent, & agunt, dum eiusmodi motionem excitent, quam
 res ipsa cōsequatur. Nam meminisse est, vim motricem inesse, hoc autem
 ita, vt à seipso, & ab aliis quas in se habet motionibus (vt dictum est) mo-
 ueatur. Sed principium sumptum esse oportet. Quapropter ex locis vidē-
 tur aliquādo reminisci. Cuius causa est: quoniam celeriter ex alio in aliud
 progrediuntur, vt ex lacte in candorem, ex candore in aerè, ex hoc in hu-
 midum, ex quo Autumnus in memoriam venit, cūm id anni tempus
 quæreret.

Princeps illa motio cuius meminimus, non modò ipsa est quæ primūm mo-
 uet, verūm etiam quæ ansam præbet memoriæ alterius, quod Arist. docebat
 cūm diceret, τὸ το ποιεῖν, ἢ ζητῆσαι λαβῆν ἀρχῆς κινήσεως, μεθ' ἧς ἐκείνη ἔσται. Meritò itaque
 colligitur Reminiscentiam tunc preclare duci, cūm principium istud ita se hæ-
 bebit, nempe vt ordine & successione quadam alias post se consequentes mo-
 tiones valeat excitare: (quam enim res gestæ inter se habent ordinis & conse-
 quutionis rationem, eandem etiam motus animi ab illis excitati obtinēt) eā-
 que facilè memoria cōprehendi posse; quæ ordine constant, vt de Theore-
 matis Mathematicis res habet, in quibus ex primo secundum, & ex secundo
 tertium atque ita deinceps sequitur, vnâque demonstratio aliâ supponit. Ra-
 tiocinatur enim Mathematicus vt plurimūm ἐκ τῶν ἀπὸ δὲ διογμένων, vt Arist. ait.
 Quare quæ ordine carent, & temere congesta passimve dispersa sunt, per dif-
 ficiliter memoria percipiuntur. Ex quibus etiam illud obiter inferri potest, di-
 scrimè esse inter reminisci & iterū discere, quòd cūm homo recordatur, cūm
 iam principium illud incolume obtineat, quod exuscitandarum aliarum iun-
 ctarum motionum causa est, potest cūm vult à seipso nullâque aliena ope in-
 tercedente mouere se ad alia quæ sequuntur inuestiganda. Qui verò iterū ad-
 discit, principium illud cui reliqua iuncta alligatâque sunt, intus in memoriâ nō
 habet: quare, aliena ope, id est doctore & præceptore extrinseco eget, qui ei no-
 nū, aut priori simile principium suggerat. Quāuis enim is reminisci dicatur, qui
 principium intus incolume seruat, & cūm libet, ad inuestigandū trāsire potest:
 non tamen existimandum est semper principium illud venire in mentē, à quo
 digres-

A digressi, in alia incidere valeamus, quæ ad eam rem nos ducât, cuius recordari nobis propositum fuit: idcirco tunc multa mouemus, agimus, têtamus, atque memoriæ aciem per omnia circumferimus, dum ad id principium perueniamus, quod res ipsa cuius recordari volumus, vel pluribus aliis intercedentibus initiis, vel proximè cõsequatur. Quid enim aliud est Reminisci, quàm mouëtem quandam habere in sitam facultatem, i. à seipso & ab illis reliquiis animo retentis, impelli & excitari, ad id quod euauit recuperandum? Quocunque id modo fiat, reminisci certè dicimur, si quidem ex hac impulsione, in memoria conseruata, in illam, & mox in aliam procedimus. Sed præclarior erit reminiscentia cùm principium sumptum aut inuentum erit, à quo discedentes, id nobis obuiam fiat, quod reminiscendo assequi exoptamus. Hinc factum est, vt ex locis illis quorum capita nõnulla superius proposuimus, citò recordemur, cùm ex alio aliud nobis celerrimè incidat: verbi gratia, ex lacte candor, qui lacti naturaliter finitimus est, ex candore aer candori persimilis ob luciditatē, ex aere humidum aeri finitimum, ex humido tempus Autumni, affinitatis vel etiam contrarietatis ratione, quod tempus fortasse reminisci fuit nobis institutum. (Καὶ ἐστὶ δὲ μνημόνδτα ὅσα τὰς ἐν πρῶτῳ ἔχει). Nõ abutitur hîc Memoriæ vocabulo, neque comparat, vt Leonicus censet, sed de Reminiscentiæ energēa loquentem, de memoria mentionem facere oportuit. Quandoquidem non nisi μνημόνοντες reminiscamur. Memoriæ nanque gratia vnum ex alio nobis venit in mētem, atque illud meminimus, quod alterum repræsentat: reminiscimur verò, quod motione huiusmodi ex vno in aliud progrediamur. In Reminiscentia ergo Memoria primùm imaginem offert, mox Mens (quicquid isti de Cogitante anima garriant) tanquam ex principio noto, de alia ratiocinatur quæ iterū Memoriæ offertur, atque ita deinceps, quoad Memoria in illud postremum incidat, quod amiserat, & recuperare instituerat. Est ergo Reminiscentia veluti via, Memoria vt Terminus viæ, & quasi τὸ συμπέρασμα in Demonstratione. (Ὡς αὖτὰ μαθηματικά). Quamquam eos non improbem, qui hoc nomine, omnes disciplinas & artes designari affirmāt, (verus siquidem inde sensus colligi potest) non tamen eos probo, qui nomen Mathematices ad omnem scientiã ab Aristotele fuisse aliquando accõmodatum tradunt. Locos quos afferunt si quis expendat, nullius esse momenti comperiet. (Cum verò non, sed per aliū). Vel os docētis, vel librorū monumēta, ad doctrinam cõparata intelligas. semper in discente intrinsecus quidam verè Doctor est qui Mentem illustrat & veritatem ostendit: Mens nimirum Efficiens. Sed nõ hoc in præsentia principium quærimus, verùm quod ratiocinationis sit pars & initium, quod certè non tantùm neque tale est in discente; quantum & quale in reminiscente. (Quapropter ex locis). Exemplum quod additur satis indicat nõ de locis corporeis, certisq; sedibus atque interuallis dispositis & collocatis, sed de iis locis quos supra ex Rhetoricis & Topicis fontib⁹ haustos proposuit, sermonē esse. Artis præterea illa propria sunt, non naturæ: Arist. autē in Reminiscentiæ ἐπιπέγναι simpliciter explicanda nũc versatur: Particula tamen ἐπιπέγναι, item δόξασθαι, artē illam innuere videtur imaginum certis quibusdam locis disponendarū, quarum vna de altera successione & serie quadam continua nos commonefaciat: amissamq; & abolitam speciem imagini accõmodatam, repetat restaurētque. Hanc M. Tullius in Rhetoricis prosequutus est. Hîc animaduertere illud quoque placet, quod initio Libri monuimus, Cogitantem nimirum illā Animæ sentientis facultatem, esse prorsus reiiciendam vt superuacaneam. Cùm nanque Arist. dicat, Meminisse seu reminisci nil aliud esse, quàm vim inesse quæ moueat, si vis ista & facultas mouens cogitans anima sit: Bruta re-

minifcentia prædita erunt: Vel (inquam) cogitantem animam perfectam vel imperfectam Bruto des: non potes effugere, quin aliquid saltem reminifcentiæ A
 ipsis tribuere quoque cogaris: quo nil absurdus.

Εἴ οἱ κε ἢ τὸ καθόλου, ἀρχὴ καὶ τὸ μέσον πάντων. εἰ γὰρ μὴ πρότερον, ὅταν ἐπὶ τούτου ἔλθῃ
 μνησθήσεται, ἢ οὐκ ἔτι κ' δὲ ἄλλοθεν οἶον εἴ τις νοήσῃ, ἐφ' ὧν α' β' γ' δ' ε' ζ' η' θ'. εἰ γὰρ μὴ
 τῷ θ' ε' μέμνηται, ἐπὶ τῷ ε' θ' ἐμνήσθη. ἐν τῷ δ' ἐπὶ τῷ ε' ἀμφω κινηθῆναι ἐνδέχεται, καὶ
 ἐπὶ τῷ δ', καὶ ἐπὶ τῷ ε'. εἰ ἢ μὴ τούτων τὶ ἐπιζητεῖ, ἐπὶ τῷ γ' ἔλθων μνησθήσεται, εἰ τὸ η' ἢ τὸ
 ζ' ἐπιζητεῖ, εἰ ἢ μὴ, ἐπὶ τῷ α', ἔδύτως αἰεί.

20 Videtur autem vniuersale & medium omnium esse p̄ncipiū. Nam
 si nō antea, saltem cū ad illud peruenerit, meminerit: aut certè nunquā
 amplius, neque aliunde. Vt si quis animo percurrat in his α, β, γ, δ, ε, ζ, η, θ, B
 θ. Si enim nō ipsius θ, ε, meminerit in ipso ε, ipsius, θ, recordabitur. Hinc
 enim ad vtrunque moueri cnotingit, ad δ, scilicet & ad, ε. Si verò neu-
 trum horum quærit, cū ad γ, peruenerit, recordabitur, si modò η, aut ζ
 quærebat: sin minus ad α, perueniens, eodēque modo semper.

Magna est illius principii quod in reminiscendo sumere oportet, efficacia,
 cū ansam præbeat memoriæ aliorum, ac propterea mirandū non est Arist.
 de illo multum laborare. Hoc quidem ab omnibus agnosci puto, sed illud sa-
 nè φορτικὰ πρῶτον, quòd quæ non negligenter tractare voluit Arist. ea sint nobis ab-
 strusiora, vel ipsa Magistri arte, i. ingenii nostri imbecillitate, vel naufragiorū
 bibliothecæ Arist. iniuria. Hæc certè, si in causa esse potuit, vt verba multa,
 multaq; propositiones in Arist. voluminibus desint, aut malè suppletæ, & po-
 sitæ sint, efficere magis potuit, vt simplices hæc literæ quibus posthac Aristot. C
 ad ενεργειαν Reminifcentiæ exprimendam vtetur, transpositæ, & malè prorsus
 fuerint collocatæ. Diuinandū ergo nobis erit in re obscura. Sed tamen sedulò
 enitemur, vt Diuinatio nostra sit quantum fieri poterit ἐπιστημονικῶς. Est, inquit,
 Arist. vniuersale principii, & Medium omnium: nō positione medium, vt pu-
 tauit Themistius, (quandoquidem eadem ratione medium, qua principiiū di-
 cendum est, medium autē positione, principiiū positione dici nequit) sed prin-
 cipium quatenus ab illo ad multa adeunda aditus patefit, & mediū quatenus
 ad vtrūlibet ex illo progredi valemus, ἐν τῷ δ' ἐπὶ τῷ ε' ἀμφω κινηθῆναι ἐνδέχεται, ait Arist.
 Quicquid igitur in genere hoc vt vniuersale se habet, huiusmodi, Principiiū &
 medium erit de quo hīc loquimur. (Aliās in logicis disputationib' monui, ar-
 ticulū subiecto tunc præsertim apponi solere, cū propositio sit vniuersalis. Di-
 cemus enim, Ammonio teste, ὁ ἀνθρώπος ἐστὶ ἐμψυχός, nō autem ὁ ἀνθρώπος ἐστὶ λαβύς). Ad D
 hoc cū peruenerimus, vel tunc de aliis posterioribus admonemur, vel cer-
 te nunquā aliās, & nulla alia re. Vt si quis percurrat animo, ea quæ ordine
 quodam his literis significantur, α, β, γ, δ, ε, ζ, η, θ. Et eorum quæ in θ, ε, continētur
 non reminiscatur, fieri poterit, vt quā primū ad ε, perueniat, ei reliqua vsq;
 ad θ veniāt in mentem: ab ε, namque tanquā à principio & medio vniuersali
 non solum ad ea quæ post δ sequuntur, verū etiam ad ea quæ post ε, pro-
 gredi licet, Quare si neutrum horum scrutemur, nempe neque δ, neque ε, quæ
 nobis statim occurrunt: si retro agamus, nempe ex parte δ, cū ad γ, peru-
 nerimus, fortasse reminiscemur: quòd si anteriorem partem, nimirum ε, per-
 currere velimus, quærentes, puta η, ζ, tunc ista nobis in itinere obuiam fient,
 atque ita eius recordabimur, cuius memoriam nobis in animum reuoca-
 re conabamur: sin minus, tandem quasi saltantes ad ipsum confugiemus,
 & sic

A & sic deinceps: nunc ad ea quæ sunt ante, ε, nūc ad ea quæ post, quousque id assequamur, quod reperire studemus. Habito nanque & posito hoc vniuersali medióque principio, puta ε, vnde multa eaq; tam anteriora quàm posteriora inuadere possumus, facile est nūc vnū nunc aliud tentantes. & modò per hoc, modò per illud memoriã saltuatim circumferentes in id tandē incidere, quòd motionū termin⁹ & quies sit. In exemplaribus Græcis quæ circūferuntur, pu- to aliquid desiderari, quod illa verba præcedat, εἰ τι, ἢ εἰ τὸ ζῆσιζῆσι. Hoc vniciq; acutè intuenti patere poterit: Præterea in exemplari vetustissimo Latino ta- men, quod apud me est, alia istarum literarum versio & dispositio legitur. Ex Themistio nil habes quo possis hæc in perspicuum quendam ordinē restitue- re. Sed nobis illud sat esto, per ε, non posse nos intelligere principium vniuer- sale & medium, cū neque εἰ τι ἀμφοῦ ex ipso moueri queamus, quod mediū na- turæ conuenit; neque principium vniuersale sit, cū de ε, loquutus Arist. ad- dat, καὶ οὐτως αἰεὶ. Est ergo, ε, aut etiam Δ, veluti principium & mediū vniuersale, à quo sæpius quasi excurrentes modò huc modò illuc, ab initio semper tan- quam ab Indice quodam edocti repetentes, acie memoriæ saltare possumus; & nunc posteriora nunc priora attingentes, in illud tandē incidere quod ex- optamus. Hoc vnusquisque persæpe experitur. Non est ergo quòd de litera amplius laboremus.

B *Τὸ Δ' ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἐπίτε μὲν μηδὲναι, ἐπίτε ἢ μὴ, αἰτίον, ὅτι ἐπὶ πλείω ἐνδέχε-
ται κινήσει ἀπὸ αὐτῆς ἀρχῆς οἷον ἀπὸ τῆς γ' ἐπὶ τὸ ζ', ἢ τὸ Δ'. Ἐὰν οὖν μὴ δεῖ πα-
λαῖ κινήται, ἐπὶ τὸ συνηθέσσερον κινήται ὡς περὶ φύσις ἢ τὸ εἶδος. Διὸ τὰ πολλὰ
κίεννοῦ μὲν, ἀχὺ ἀναμιμνησκόμεθα, ὡς περὶ φύσει τόδε μὲν τόδε ἐστίν, οὕτω καὶ ἐνε-
ργεία τὸ ἢ πολλὰ κίεν φύσιν ποιεῖ. ἔπειτα Δ' ὡς περὶ γίνεται ἐν τοῖς φύσει, καὶ τῶν φύσιν, ὅ
ἀπὸ τύχης, ἔτι μᾶλλον ἐν τοῖς δὲ εἶδος, οἷς ἢ φύσις τε μὴ ὁμοίως ὑπαρχει, ὡς ἐκ κινήσει
ἐπίτε καὶ καὶ ἄλλως, ἄλλως τε καὶ ὅταν ἀφέλη κινήσει, αὐτοῖς περὶ δεῖ τούτου καὶ ὅταν δὲ
ὄνομα μνημονεύσαι, παρόμοιον μὲν, εἰς δ' ἐκείνο σολοικίζομεν. τὸ μὲν οὖν ἀναμιμνήσκει,
τούτων συμβαίνει τὸν ἔσπον.*

C 21 Cur autem interdum quidē ex eodem id quod quæritur in mentē ve- nit, interdum non veniat, causa est, quòd fieri potest vt ab eodem princi- pio ad plura vt à γ, ad ζ, & Δ, moueamur. Si itaque nō ab inueterato mo- ueatur, ad familiarius sanè mouetur. Est nāque quasi Natura, iam Cōsue- tudo. Quamobrē eorum facilè recordamur, quæ sæpe Mente versamus: vt enim in natura hæc res illam consequitur, sic in actione. Frequens autē actio naturam facit. **Q**uoniam autem sicut in iis quæ natura constāt, con- tingit quod est cōtra naturam, & quod forte fortuna: ita id multò etiam magis in iis reperietur quæ cōsuetudine fiunt, in quibus natura non eo- dem modo inest, fit, vt interdum & illuc & aliò moueamur, præsertim cū illinc rapitur, istuc aliquòd. **O**b eamque causam, cū in nominis me- minisse oportebit, similis quidem meminimus, sed tamen in illo solce- cismum committimus. Ac reminisci quidem ita fieri solet.

D Quoniam principium illud & medium, vniuersale quoddam est, à quo nē- pe ad multa transire possumus, multæque & variæ motiones excitari queunt, vt antea diximus: Hinc fit vt ex eodem, non semper id quod quæritur, nobis in Mētem veniat. Cur verò magis vna quàm alia post eandem animi motionem

aliquando consequatur, id assuetudini maiori & minori, vetustatiq; & noui-
 rati simulachrorum tribuendum est. Fieri nanque potest, vt quæ longo antè
 tempore nobis magis nota fuerunt, postea tamen quia intermissione inuete-
 rauerint, latentiora, atque obscuriora sint, iis quorū recens est memoria, quæ-
 que consuetudine, facta sint nobis familiaria. Consuetudo nanq; est quasi al-
 tera natura, vt superius declarauimus: atque hac ratione fit vt eorum frequē-
 ter reminiscamur, quæ sæpe cogitamus. Quare quemadmodū in Natura hæc
 res illam consequitur, sic in Assuetudine hæc actio illam. Et vt in Natura non
 semper certi mot^o sunt, & definiti, sed multi fortuito & veluti errata accidūt:
 ita & adhuc magis in iis in quibus valet consuetudo, plura quæ incerta atque
 indefinita sunt, & veluti peccata proueniunt. Quò fit vt aliquando, quanuis
 priorem imaginē teneamus, quæ veluti certum principium reminiscendi nobis
 esse soleat, aliò tamen delabamur, rapiamurque. Hoc experimur, cum
 alicuius puta nominis interim reminisci conantes, in alterum ei affine incidi-
 mus: quod proferentes, quasi solœcismum in reminiscendo cōmittimus. Hæc
 Aristoteles: quibus epilogum addit, quo de reminiscendi energia se abundè
 disputasse significat, cum ait: τὸ μὲν οὖν ἀναμνηστικὸν τὸν συμπαίρει τὸν ἔργον. Sed dili-
 gētius singula sunt consideranda. (Si itaque nō ab inueterato moueatur). Vi-
 detur Aristot. discrimen ponere, inter παλαιόν, & συνθέτερον, cuius contrariū há-
 betur in secundo metaph. cont. 14. & in Alex. ibid. Sed animaduertédum est,
 Fieri posse vt quæ lōgo antè tempore percepimus, nobisque magis consueta,
 ideircoque altè in animo inhærentia, aliquando fuerint, intermissione deinceps
 inueterata & squarosa seu obscura, vt ait Themistius, reddita sint. Inter-
 missionis verò causa sit, nouorū nitor splendorque, ita frequenter oculos mē-
 tis nostræ ad se conuertētium, vt familiaria nobis efficiantur, atq; in habitum
 cedant. Cæterum de Consuetudinis vi efficaciacque cōsultatur secundus liber
 metaph. secūdus item de moribus ad Nicomachum. partic. 21. & 31. probl.
 Aristotelis. Platonis Cratylus, Plutarchi libellus de liber. educandis, & de val.
 conseruanda. (Vt enim in Natura hæc res illam consequitur). Aliàs docuit
 Auerroes, vt tertio cæli com. 24. ordinem esse propriam rerum sensilium na-
 turam, Mundumque hūc optimum quoque esse propter ordinem tradidit Ar-
 rist. in duodecim metaph. con. 52. Est autem ordo nil aliud quàm ratio, & di-
 spositio quædam consequentium respectu primi positi: liquet hoc ex quinto
 metaph. Hic sanè ordo, atque hæc consequutio, in inferioribus quidem his
 spectatur, sed magis adhuc in cælestibus, & in inferioribus, nō æquè in omni-
 bus, sed in perfectioribus exquisitius: patet ex primo de part. ani. ca. primo, &
 Auerroe secundo phy. comment. 83. Neque obstant his verba Philosophi in
 secundo physico, cont. 83: quibus docere videtur in plantis monstra non esse.
 Etenim cum non ita nobis perspicuæ sint Plātarum species vt animalium, po-
 tuit id affirmare Aristoteles, quanuis tamen multo plura monstra in iis quàm
 in animalibus reperiantur. Hæc ita simpliciter & vniuersim tradita, sat esse
 putarem, nisi Aristotelem hisce in verbis Consequutionem illam innuere
 perspicerem, quam supra ἐξ ἀνάγκης nuncupauit. Quare Themistii exemplum
 non improbo (vt nonnulli faciunt) qui ait, post ignem feruorem post feruo-
 rem splendorem sequi. Neque enim de igne eiusque feruore & splendore
 loquitur, vt Physica quædam entia sunt: tūc enim nullus inter hæc ordo esset,
 nil prius positum, nil posterius cōsequens, cum vnà sint ignis, feruor, splendor:
 Verum hæc spectat, vt in Phātasia cōcepta naturalē inter se & necessariā con-
 nexionē habēt, ita vt de vno vix ac ne vix quidē cogitare queas, quin alterum
 statim veniat in mentem. Cæterū exēpla quibus planum id reddi possit, quod
 hæc-

- A** hætenus ab Aristotele hoc in contextu traditum est, à Themistio & Leonico facillè haberi possunt. (Quoniam autem sicut in iis quæ natura constant). Consulendus est secundus liber physicus ad finem, ubi de monstris, i. iis quæ à Natura impedita efficiuntur, disputatio aliqua instituta est. Tatum moneo, posteriorem hæc præceptionem, non eo modo cum superiori connectendam esse, ut quidam existimarunt. Illud tenendum est, Aristot. rationem primum attulisse, cur aliquando reminiscendo à principio illo digressi, in noua potius, quàm in vetera incidamus: tribuit hoc assuetudini, cuius potissima causa admiratio est, & delectatio quæ ex rebus nouis capitur. Postremò, ne quis etiam tantum assuetudini confideret, ut nullum in ipsa peccatum usquam committi censeret, declare voluit, æquè rem se habere in motionibus Consuetudinis, & Naturæ: ut quemadmodum scilicet ibi nonnunquam errata proueniunt, ita &
- B** magis adhuc in consuetudine peccata cernantur: neque enim semper ita certæ sunt & constantes in consequio consuetudinis motiones, ut non aliquando in alienos motus seu aliena simulachra reminiscendo incurramus. Exemplum ab Aristotele propositum, Themistius ita exprimit: Cupit aliquis recordari Leophanem, initium sumit à Leone, ob vocis similitudinem, Fieri potest (inquit) ut hic loco Leophanis Leosthenem supponat. (σολοκίζουσι). Propriè quidem inconcinnam orationis structuram notat, sed & id omne quod perperam, i. neque rectè, neque ordine fit aut dicitur, comprehendit. Animaduertenda est autem similitudinis huius vis. In Mōstris aliquis naturæ conatus rectus apparet, ut percurrenti quartum de gen. ani. cap. 4. patebit, ita in his quæ peccata Consuetudinis nunc appellamus: Quare Aristoteles σολοκισμὸν in nomine, seu in voce, ad rem hanc explicandam adduxit.
- C** τὸ ἡ μέγιστον γνωρίζειν δεῖ τὸν χρόνον, ἢ μέτρον, ἢ ἀορίστως. Ἔγω δὲ τι εἴ κρινεῖ τὸν πλείων, ἢ τὸν ἐλάσσων, δὲ λόγον ἢ ὡσπερ τὰ μέγιστα. νοεῖ ἢ τὰ μέγιστα ἢ τὰ ὀλίγα, οὐτῶ δὲ ποτείνευσιν ἐπὶ τῶν διδνοισιαν, ὡσπερ ἢ ὅψιν φασί τινες. Ἐγὼ δὲ μὴ ὅστων ὁμοίως νοήσει, ἀλλὰ τινα λόγον κινήσει. ἔστι γὰρ ἐν αὐτῇ τὰ ὁμοία γήματα, ἢ αἰ κινήσεις.
- 22** Quod vero maximi momenti est, tempus cognoscere oportet, vel definitè, vel indefinitè. Sit autè quiddam, quo maius & minus diiudicam⁹ idque rationi consentaneum, sicuti & magnitudines. Intelligit autè quæ magna sunt, & quæ procul absunt, non illuc foras cogitationem intendendo, quemadmodum de visione nonnulli afferunt, (etenim cum non sint, eodem modo intelligit) sed secundum rationem quandam mouebit, in eo nanque similes figuræ, & motiones sunt.
- D** Et hoc quoque ad energiam reminiscentiæ pertinet, sed est etiam memoriæ commune. quare post Epilogum expendi potuit. Fortasse autem hinc occasionem sumere Arist. voluit qua mox, nempe in tertia huius tractationis parte, Memoriam cum Reminiscentia conferret. Hæc ex Them. elicio. Nō est ergo Reminiscentia (inquit Arist.) sine tempore, quemadmodum neque Memoria ad quam Reminiscentia tendit: sine tempore, inquam, vel definito, vel indefinito. Ratio est quæ superius fuit allata, cum de Memoria disputaretur. Nempe quia remota temporis præteriti cogitatione, iam non meminisse, aut recordari se quis hoc aut illud existimabit, sed nunc primum addiscere aut inuenire: Huc spectat particula μέγιστον. Atquæ si reminiscens definitè, vel indefinitè cognoscere tempus debeat, cum hoc fieri nequeat absque cognitione discriminis inter maius & minus tempus, qua sui facultate hoc præstabit remi-

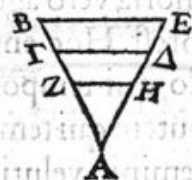
niscens? Respondet Aristor. quemadmodum est aliquid quo inuicem magnitudines conferimus & collatas distinguimus; ita est aliquid quo tempus mutuo cōparamus, & breuius à diuturniori internoscamus. Istud autem est, vt egregiè monuit Themistius, Mens Phantasiæ coniuncta quàm alii existimantem, alii cogitantem, Græci *διανοίαν* vocant. Ita autem Anima percipit maius tempus & minus, maiorem item & minorem magnitudinem, vt non quasi aciem sui foras intendendo ista attingat, quod Plato, non modò de anima, vt in priori vol. illius tract. expositum fuit, verùm etiã de oculorū acie statuit: Sed à speciebus & figuris, rebus ipsis simillimis, intúsq; in Phantasia residētibus impellatur: quo impulsu etiã quæ procul absunt conferre diiudicareque valet. Nam si Platoni manus demus; quí fiet vt ea quæ nulla sunt eodem intelligantur modo, quo si adessent? Perspicua sunt hæc omnia ex iis quæ superius attulimus, & in libello de Sensibus copiosius disputauimus. Illud tantum animaduertatur, Aristotelem de Mente in hunc modū loqui, *Ἀλλὰ πνα λόγον κινήσις*. Leonicus ita vertit, sed rationem quandam mouet. Mouet enim seu excitat Mēs Phantasiã aut Memoriam, non Phantasia mentem: quod de Mente efficiēte intelligendum venit. Huic illud simile est quod in tertio de ani. docet, cū Mentem Artifici comparat. Artifex enim est qui materiam externã in quam forma inducenda est primū mouet, versat, & quasi è somnō potestareq; excuscat: ita Mens Efficiens est, quæ prima Phantasiã excitat; & quæ in causa est, vt Phantasmata Mentem capace afficere queant. Annotare hæc debuit Ioann. Iand. cū illos tractat; qui Mentem nostram à Phantasmatis vt pote ipsa vilioribus, moueri non posse cōtendunt. Phantasiã verò *πνα λόγον* meritò dici, ex eo liquet; quòd cum Phantasia hominem quodammodo in specie definita cōstituat, tantum perfectionis præter cæteras Materiales facultates est assequuta, vt rationi parere apta nata sit. Aliàs item nomine Phantasiæ Mentem patientem designari monuimus. Sed est aliquid, vnde Leonici explicatio extorta nimis esse appareat. Etenim particula *ἐν αὐτῇ* sc quæs nullo pacto ad λόγον potest accommodari: quòd sanè debuit, si Leonici versio pro vera fuisset habenda. Præterea non hic de Mentis nostræ Effectiōe circa Phantasiã agitur. Quare satius erit, Antiquam sequi versionem quæ est; (Quadam ratione) aut illam Argyropyli, (Quadam proportionē.) Philosophus nanque nil aliud vult, quàm Mentem per motionem seu rationem quandam internam exteriori magnitudini proportionē respōdentem, ea quæ extrinsecus & procul absentia sunt, i. tēporis quantitatē, eiúsq; lōgius aut breuius interuallum, in memoria reuocare iudicareq; Fauere videtur hic locus iis qui species illas rerū intelligibiles, quas rationes etiã intelligendi vocant, in Mente statuunt. In qua tamen re Thomas, Scotus, Ioānes Iand. & Zimara, Theophrasto, Simplicio, Themistio, Acchillino, Henrico Gand. aliisq; & fortasse veritati aduersari videntur. De qua re aliàs. In codice vulgato malè legitur *ὡτω*, *πρὸς τὸ πῶς*. Vt cunque aliter nonnulli ex recentioribus explicent.

Τίνοι οὖν διοίσει, ὅταν τὰ μείζω νοῆ, ἢ ὅτι κείνη νοεῖν τὰ ἐλάσσω, πάντῃ γὰρ τὰ ἐν τῷ ἐλάσσω, ὡς περ ἀνάλογον καὶ τὰ ἐκτός. ἔσι δὲ ἴσως ὡς περ καὶ τοῖς εἶδεν ἀνάλογον λαβεῖν, ἀλλ' ἐν αὐτῷ, οὕτω καὶ τοῖς διποσήμασιν, ὡς περ οὖν εἰ τ' α' β', β', ε' κινεῖται, ποιεῖ τ' α' δ'. ἀνάλογον γὰρ ἢ α' γ', καὶ ἢ γ' δ'. τί οὖν μάλλον τινὲ γ' δ', ἢ τ' ζ' ἢ ποιεῖ; ἢ ὡς ἢ α' γ' πρὸς τ' α' β' ἔχει, οὕτως ἢ τ' δ' πρὸς τ' μ' ἔχει. ταύτας οὖν ἅμα καὶ κινεῖται, ἀν' ἣ τ' ζ' ἢ βούλη) νοῆσαι, τ' μὲν β' ε' ὁμοίως νοεῖ ἀπὸ τ' δ' ε' τὰς κ' λ' νοεῖ. αὐτὸ γὰρ ἔχουσιν ὡς ζ' α', πρὸς β' α'.

23 Quónam igitur differet, cū res maiores intelliget? an quòd illas quæ minores

A minores sunt intelligat? Sūt enim minora, omnia quæ intus sunt, & proportione respondentia iis quæ extrà. Licet autem fortasse, quemadmodum in formis, proportionem accipere, sed in ipso, ita & in interuallis. Sicut ergo, si $a' \beta'$, $\beta' \epsilon'$ mouetur, conficit $a' \delta'$, proportione nanque sibi respondent, $a' \gamma'$, & $\gamma' \delta'$. cur ergo potius, $\gamma' \delta'$, quàm $\zeta' \eta'$, efficit? An, quemadmodum $a' \gamma'$, ad $a' \beta'$ se habet, ita ipsum δ' , ad ipsum μ' ? Has igitur simul mouebit. Si verò $\zeta' \eta'$ intelligere volet, ipsum $\beta' \epsilon'$ similiter intelliget, sed pro $\delta' \mu'$, intelliget $\lambda' \nu'$. Hæc enim se habent, vt $\zeta' a'$, ad $\beta' a'$.

B Si ratio quædam intus adsit, qua is qui reminiscitur, breuioris aut longioris temporis interuallum, maioremque & minorem magnitudinem cui tempus annexitur recordari queat. Quæritur quid intersit cum res maiores reminiscendo intelligit, & cum minores comprehendit. Respondet omnia quæ intus inclusa sunt, & in Phantasia cõplexa, id est species per quas anima percipit ea quæ extrà sunt, esse quidem inter se æquales, minores iis quæ sunt extrinsecus posita, quibus tamen proportione respondeant. Quare per similem figuram non per diuersam, maiora & minora comprehendet. In summa, figuræ omnes quæ sunt in anima, minores sunt rebus, quarum sunt simulachra & rebus non æqualitate accommodatæ: consistunt enim in minimo subiecto indiuiduòque, quia tamen proportione respondent, & accommodantur rebus quarum figuræ sunt, idcirco anima maiores & minores internoscit. Eodem modo dicemus, Icones, puta Cæsaris & Pompeii in ære impressas, æquales esse & minores, diuersa tamen repræsentare, quandoquidem diuersa proportione respondeant, iis quæ repræsentant. Fortasse autem quod dicimus de proportione accipienda, in ipso cognoscente, inter formas rerum, & motiones seu figuras internas rebus respõdentes, in interuallis & lineis notari deprehēdique poterit. Conficiat ergo quis $a' \beta'$, & $\epsilon' \delta'$, is certè simul conficiet, $a' \delta'$: eandem nanque rationem $a' \gamma'$, & $\gamma' \delta'$ habent: quàm illæ inter se. Quamobrem ergo non item dicere possumus eundem $\zeta' \eta'$, peregisse? Ostenduntur hæc huiuscemodi figura.

D Nunc patet quomodo qui $a' \epsilon'$, & $\epsilon' \delta'$ conficit, conficiat quoque $a' \gamma'$, quod Aristot. breuitati studens omisit, & $\gamma' \delta'$ itemque $a' \zeta'$ & $\zeta' \eta'$. Proportione nanque ista latera sibi mutuo respondent, quare qui maius vnum latus peregerit, puta $a' \beta'$, aut $\beta' \epsilon'$, minus quoque seu minora, nempe $a' \gamma'$, & $a' \zeta'$: item $\gamma' \delta'$, & $\zeta' \eta'$ eadem ratione peragrabitur. Atqui eadem proportionis vi fiet, vt minoribus lateribus perlustratis & confectis, maiora quoque perfecisse dicamur: cõstituitur ergo planioris doctrinæ gratia alia figura, quæ priorè contineat hoc modo.

Hinc patet vt latus $a' \gamma'$, ad latus $a' \epsilon'$ se habet, ita latus $\lambda' \delta'$, ad latus $\lambda' \mu'$ se habere: simul ergo quasi mouentur & intelliguntur. Idem de lateribus $\zeta' \eta'$,

D. i.

& C' e' dici potest, in priori figura, & cū θ' λ', cōficiet λ' λ', eādē nanq; hæc duo rationem mutuam seruant quam ζ' α', & β' α'. Monere placet, literas has non in omnibus exēplaribus eodē se habere modo, sed alicubi mutatas, alicubi ordine inuerfas: quo fit vt eo reddatur obscurior sententia Aristotelica, variūq; varia hīc, egregiē tamē (quæ vidi) excogitata de suo ingenio attulerint. Si autem percurrantur quæ Euclides in sexto Elem. propos. 15 & 16. de proportionibus loquitur, omnia quæ hīc ab Arist. & ab aliis traduntur planiora fient. Colligēdum est nobis, Animam ita per similem figuram seu formam intrā in phantasia contentam, tam maiorem quāminorem temporis aut magnitudinis quantitatem cognoscere, vt eadem linea seu eodem latere confecto, vi proportionis, maius quoque & minus perfecisse dicimur. Quocirca Aristot. ab eo quod est κινῆν, & ποιῆν, ἀνοῖν in verbis contextus non semel transit. Quæ Themistius de Triangulo Temporis & Rei distinctis, seorsim affert, ad rem non faciunt: quanuis vera esse & subtiliter excogitata admittamus. Mihi illud arripet, (ne Arist. mancum & confusum sibi que minus constantē facere cogar, vt Themistius cogitur) Hīc in verbis de proposito quæsito statui, sententiāq; absolui: omnia igitur eò referēda, atq; ad id solū accommodāda sūt, quod Thomas & alii nōnulli omīssis cōmentis simpliciter (vt æquum fuit) præstiterunt.

Ὅταν οὖν ἄμα ἢ τε τῆ ἀράματος γίνῃ κίνησις, ἢ τῶ χρόνος, τότε τῆ μνήμη ἐνεργεῖ. ἀν δ' οἷον μὴ ποιεῖν, οἷον μνημονεύειν οὐδ' ἐν γὰ κωλύει ἀναψυδατωαί τινα, καὶ διοκείν μὴ μνημονεύοντα ἐνεργοῦντα ἢ τῆ μνήμη μὴ οἷον, ἀλλὰ λανθάνειν μεμνημένον οὐκ ἔστι. τούτῳ γὰρ αὐτῷ τὸ μεμνημένον, ἀλλ' ἐὰν ἢ τῆ ἀράματος γίνῃ χωρὶς τῆ χρόνος, ἢ αὐτῆ ἐκείνης, ἐμνήμη, ἢ τῆ χρόνος διττὴ ἔστιν. ὅτε μὲν γὰρ μέξω ἐμνήμηται αὐτῷ, ὅσον ὅτι ἐξίτην ἡμέραν, ὅτι μὲν τῶ ποτὲ ἐποιήσεν, ὅτε ἢ ἐμξω, ἀλλὰ ἐμνήμη. ἢ ἐὰν μὴ μέξω, εἰώθασιν ἢ λέγειν, ὅτι ἐμνήμηται μὲν, ποτὲ ἢ ἐκ ἴσασιν, ὅταν μὴ ἴνωρίζωσι τῶτῳ, ποτὲ τὰ ποσοῦ μέτρῳ.

24 Cū igitur rei simul & temporis motus fit, tunc animus memoriam in opere habet. Si verò non faciat, & se facere putet, tum item se meminisse putabit: Nihil enim prohibet aliquem falli & ei videri, cū tamen reuera non meminerit. Memoria verò agentem, non existimare, sed meminisse latere, fieri non potest. Hoc enim est ipsum meminisse. Quòd si rei fiat motus absque illo qui temporis est, aut econtra hīc sine illo, meminisse non dicitur. Is autem qui temporis duplex est. Aliàs nanque nulla mensura adhibita meminit, veluti quòd hoc, tertio die factum fuerit, sed quòd aliquando. Aliàs mensura etiam adhibita meminimus: verū meminimus quoque quamuis non habeatur mensura: Nam dicere solemus, nos quidem meminisse, sed quando, nescire: atque hoc, cū definita quantitate istud ipsum ποτὲ cognitum non habeamus.

Duo præcipua in Reminiscendo adesse oportere docuit Arist. nempe principium vnum & medium vniuersale, quod nobis aliarum rerum memoriæ ansam præberet, & temporis notitiam. Illud Reminiscentiæ ratione sui conueniens: nempe quā motione quadam posterioris recordatur, hoc, ratione Memoriam cui annexa est, & ad quam tendit. Meritò ergo colligitur: In energia Reminiscentiæ motum tēporis & rei simul coniungi, vtroque enim nomine hoc ei tribui potest. Ex quo colligitur, tunc nos Reminiscētia falli cū aut motio τῆ ἀράματος γίνῃται χωρὶς τῆ χρόνος, aut αὐτῆ ἐκείνης. χρόνος inquam, vel definitè vt v.g. nudius tertius vel indefinitè, vt quando non habemus cognitum quando

A & quāpridem id factum sit. Vtroque enim modo Memoria seu Reminiscētia habetur. Cū igitur quis motionem temporis & rei simul coniunctam se habere putet, non autem habeat, is verē non meminit, sed opinatur tantū se meminisse, aut tempus desit, aut res, id est rei simulachrum: hoc accidit Antipheronti, qui *μὴ εἰκόνα, ὡς εἰκόνα θεωρεῖ*: alterū iis, qui cū aliquid recordantur, dubitant an tunc ipsi primū inueniant, vel ab alio potius aliās acceperint. De his suprà cū de Erratis in Memoria contingentibus ageretur. Veruntamen non ē contra accidit: nempe vt aliquis reuera memoria agat, & non putet, sed ignoret se meminisse. Hoc ipsum nanque est recordari, gnarum videlicet esse suæ recordationis. Eodē pacto dicimus: Sensum sensationem seu operationem suam sentire, fieri enim nequit vt quis sentiat, qui non simul se sentire exploratum habeat: quod de sensu humano maximē verum est, ob rationis coniunctionem, vt Simpl. in secūdo de ani. com. 138. statuit. Quæ Themistius hic affert neque vera sunt, neq; ad rem faciunt: Nam cui dubium est, cū quis rem vnā pro alia accipit, nō verē recordari: quorsum ergo hoc docere seorsim debuit Arist. cū ex natura Reminiscētiæ explicata, id perspicuum esse possit? Quod verō de egrotantibus aut alia motione impeditis tradit, qui cū reminiscantur, se tamen reminisci non intelligent, præterquā quod vanum est, Aristoteli quoque repugnat, cuius verba nos aliter docēt. Errauit item Thomas, qui Themistium sequitur, verbis contextus non animaduersis. Expūgatur ergo tertia illa cōditio, quæ tanquā ad Reminiscētiā pertinens à Themistio proponitur, nepe Animaduersio, in cuius locū Motio sufficiatur. Verē nanq; ista tria ad Reminiscētiā desiderātur: Simulachrū rei quatenus simulachrum est, Tēporis præteriti conceptio, Motioque ab vno principio ad aliud seu ab vnā Memoria ad aliam, tandemq; ad id quod reminisci fuit nobis constitutū.

C *Ὅτι μὲν οὖν οὐχ οἱ αὐτοὶ μνημονικοὶ, & ἀναμνηστικοὶ, ἐν τοῖς ὑπὸ τὸν εἶρη. Διαφέρει ἡ μνημονοῦσεν τὴν ἀναμνηστικὴν, ἐξ ἰσότητος τὸν χρόνον, ἀλλ' ὅτι τὰ μὲν μνημονοῦσεν, καὶ τῶν ἄλλων ζώων μετέχει πολλά. τὰ δὲ ἀναμνηστικὴν, οὐδ' ἐν, ὡς εἰπεῖν, τῶν γινώσκων ζώων, πολλὰ ἀνθρώπων. αἴτιον δ' ὅτι τὸ ἀναμνηστικὸν ἔστιν οἶον συλλογισμὸς τις. ὅτι γὰρ ὑπὸ τὸν εἶρη, ἢ εἰδέν, ἢ τὸ τοῦτον ἔπαθε, συλλογίζεται ὁ ἀναμνηστικὸς μὲν, & ἔστιν οἶον ζητησίς τις. τούτῳ δὲ οἷς καὶ τὸ βελούτικὸν ὑπάρχει, φύσει μόνως συμβέβηκε. καὶ γὰρ τὸ βελούτικὸν, συλλογισμὸς τις ἔστιν.*

25 Quod autem non iidem Memoria valeant, & Reminiscētia, docuimus prius. Memoria autem à Reminiscētia non solum tempore differt, verum hoc etiam, quod Memoria multa alia animalia participant: Reminiscētia verò nullum sanè eorū animalium, quæ (vt ita dicā) nota sunt, præterquā homo. Huius causa est, quod Reminiscētia quasi quædam ratiocinatio est. Ratiocinatur enim secum ipse qui reminiscitur, quod antea audiuit, aut vidit, aut aliquid tale passus est: Estque hoc quasi quædam quæstio. Quod quidem iis solis à natura tributum est, quibus facultas quoque consultandi inest. Atquæ consultatio, ratiocinatio quædam est.

De energiā Reminiscētiæ satis disputatum est. Nunc tertia pars expeditur. In qua scilicet differentia inter *μνημονικὸς & ἀναμνηστικὸς* differentiaque causa proponitur. Id quidem ab initio statim libri fat præstitū fuisse videri alicui posset. Sed si is ea animaduerrat quæ nos eo in loco annotauimus, hoc ibi obiter, hic vero cū iam vtriusque facultatis vis & natura perspecta sit, ex proposito meritò tractari debuisse cognosceret. Caterum satis perspicua sunt quæ de duplici huius differentia causa docet, atque ita, vt nullo interprete ex seipsis intelligi possint. Tantum nonnulla sunt diligentius examinanda.

D. ii.

Prima differentia causa ratione Temporis ponitur. Siquidem Recordationis principium est, ut superius exposuimus, *το μνησθαι δ' αὐτόν*, unde inquisitionis & motionis initium, i. Reminiscencia sumitur. Tempore ergo Memoria prior est Reminiscencia. Non improbo tamen quod nonnulli dixerunt, Tempus nepe oblatum memoria percipi: Quæsitum vero reminiscendo cognosci: Quid si cum Thoma dicamus, Reminiscencia esse tempore priorem quam ipsa Memoria sit: est namque, ut superius diximus, veluti via ad Memoria, & syllogismus in hac ipsa parte ab Aristot. vocatur. Est autem via prior termino, & syllogismus conclusionem. (Verum hoc etiam quod multa alia animalia). Altera differentia à ratione subiecti sumpta. Quandoquidem Meminisse multa etiam ex Brutis præter Hominem valent: Reminisci vero soli homines. Probat hoc, quia Reminiscencia, quasi quidam syllogismus habetur: quod ex eo liquet. Nam qui recordatur secum ipse reputat se hoc vidisse aut audiuisse à quo deinceps tanquam à principio transitum ad aliud, atque aliud quærit atque inuestigat, atque ita ex vno in alterum eoque procedit, quousque concludat, id est, id assequatur, cuius Memoriam habere vult. Est ergo Reminisci nil aliud quam syllogismo Memorie, id est, propositionibus singularibus quarum memoriam habemus, concludere aliquid: & Reminiscencia nil aliud quam Quæstio & Inquisitione quædam. (Eorum animalium quæ nota sunt.) Arist. certe Dæmonas non agnouit, quorum tot species induxit Plato. Hic ergo de Pygmæis agi nonnulli existimant. Certè Pygmæos homines esse affirmat Arist. in 8. de hist. ani. ca. 12. de Gruibus loquens. Grues (inquit) ex tepida regione ad frigidam sese conferunt, metu futuri æstus, atque de vltimis locis, ut ex Scythicis campis ad paludes Egypto superiores, unde Nilus profluit. Eo in loco cum Pygmæis pugnare dicuntur. Hoc non est fabula, sed certè genus tum Hominum, tum Equorum pusillum, ut dicitur, est, deguntque in cauernis, unde etiam Troglodytæ nomē sumpserunt. Hæc Aristot. Ex quibus constat Pygmæos verè homines dici, & memoria Reminiscenciaque præditos esse, cum non aliam ob causam bellum aduersus Grues parent, quam quia ab illis aliquid detrimenti vel in segetibus vel in aliis recepisse se recordentur. Hos innuit fortasse Philosophus in secundo de ani. cont. 152. cum inquit, *το οεγρεν* perfectum non in omnibus esse. Quod tamen non ratione Quantitatis parvæ illis accidit, sed fortasse temperationis. Hæc dixi, quia Albertus argumenta hinc ducere conatus est, quibus ostenderet, non esse Hominum genus illud de quo loquitur Aristot. in oct. de hist. sed Simiarum, cum tamè disertè ibi affirmetur, verum genus hominum sed pusillum esse. (Quibus facultas quoque consultandi inest). Hanc facultatem Græci *μνησθαι βουλητικόν*, vel *λογιστικόν* appellat, quæ potissimum pertinet ad res mutabiles sub actionem vel sub effectum cadentes. Cæterum, quid Consultatio sit, & consilium capere, ut intelligatur quomodo Consultatio sit quædam ratio cinatio paucis aperiendum. Consilium capere nil aliud est, quam pluribus rebus quæ sub actionem cadunt propositis, vnam quam agam⁹ & sequamur, cum diu multumque deliberauerimus eligere. Consilium ergo capere, ex consultatione & deliberatione constat. Consultamus autem, non de iis quæ natura sine vlla nostra opera atque auxilio constant, sed de humanis rebus, neque iis omnibus, sed quæ à nobis agenda sunt: (neque enim Geneenses deliberant, quemadmodum aliæ Christianæ nationes suam rempublicam optime administrare possint) quorum exitus incertus est, & in quibus nihil est definitum. (Hinc fit ut in artibus & sciètiis, in quibus certa quædam principia sūt, ex quib⁹ effecta oriatur, nil loci habeat cōsultatio nisi rarè & in artib⁹ *σοφιστικαῖς*, ut sunt medicina, ars militaris, rhetorica, quæ nonnunquā in deliberando sunt

occu-

A occupatę). Cōsultatio itē adhibetur non de finibus sed de iis quæ ad fines pertinēt. Finem nanq; omnes sibi proponunt, at quærunt quemadmodū & quibus mediis illū assequi valeant, pluribūsq; propositis quod facillimum & optimum iudicant, sequuntur: cætera repudiant: si quid ad illud sequendum obstat, remouent: quod certē nil aliud quàm ratiocinatione quadā efficitur, quæ nempe hoc cū illo cōiungimus, præsētia cum præteritis & futura cum ambobus comparamus. Ex his duo perspicua fiunt, ad nostrum institutum pertinentia: Primum est, Consilium capere, Hominis esse, qui consultare ac deliberare potest, atque idcirco ad solam mentem pertinere, Puerorū & Belluarum non item. Alterum est, Id de quo consultatur & id de quo consilium capitur eadem inter se esse, nisi quod hoc vt definitum & iam decisum, illud verò, vt adhuc in deliberatione, est consideratur. Est ergo consultatio veluti ratiocinatio, Consilium vero seu *σουλίσσις*, atque id de quo consilium cæpisse nos dicimus, quasi ratiocinationis Conclusio.

Ὅτι ἡ σωματικόν τι τὸ πάθος, ἢ ἡ ἀνάμνησις ζήτησις ἐν τοῦτω φαντάσματι, σημειῶν τὸ παρνοχλεῖν ἐνίεσ, ἐπειδὴν μὴ διώκοντα ἀναμνησκόμεναι, καὶ πᾶν ἐπέχοντα ἢ διάνοιαν, καὶ οὐκ ἐτι ἐπιχειροῦντα ἀναμνησκόμεναι, οὐδὲν ἦτον, καὶ μάλιστα τοὺς μελαγχολικούς. Τούτοις γὰρ φάντασμα κινεῖ μάλιστα, αἴτιον ἢ τὴ μὴ ἐπ' αὐτοῖς εἶναι τὸ ἀναμνησκόμεναι, ὅτι κατὰ παρτοῖς ψάλλουσιν οὐκ ἐτι ἐπ' αὐτοῖς τὸ εἶσα, οὕτως ἢ ἀναμνησκόμεναι καὶ θηροῖν, σωματικόν τι κινεῖ, ἐν ᾧ τὸ πάθος, μάλιστα δὲ ἐνοχλοῦνται, οἷς ἀνὺγρότης τύχη ὑπάρχειν περὶ τὸν αἰσθητικὸν τόπον, καὶ γὰρ ῥαδίως παύεται κινηθεῖσα, ἕως ἀν' ἐπ' ἐλθῆ τὸ ζήτούμενον, καὶ δι' ἀπορρήσῃ ἢ κίνησις.

26 **C** Quòd autem quoddam corporeū sit hæc passio, & recordatio in eiusmodi Phantasmate inquisitio, indicio esse potest, quòd nonnulli turbantur, cum recordari non possunt. Et cū valde cogitationem cohibeant, nec reminisci conentur amplius, nihil minus: & maximè melancholici: hos enim Phantasmata maximè mouent. Causa autem cur in eis situm non est, vt reminiscantur, est quòd quemadmodū ii qui iaculati fuerint, iam non habent amplius potestatem, iaculatum sistere: ita is qui recordatur, & inuestigat, corporeum aliquid mouet, in quo passio sita est. Perturbantur autem ii maximè, quibus humiditas in locum sentientem casu infusa sit: Neque enim facillè moueri desistunt quoad id se offerat quod quæritur, & rectè motus processerit.

Postrema hæc est pars huiusce disputationis, in qua statuitur qualis nā passio sit, *ἢ ἀνάμνησις*. Etenim ex iis quæ proximè tradita sūt credere quis facillè potuisset, Reminisci, esse opus Mentis absolute, cū illa sola sit quæ ratiocinetur, i. quæ à noto tendit ad ignotum, quæ componit & diuidit, & qua bruta carent. Hic ergo ostenditur non ita Mentis munus esse, quin sit etiam animæ sentiētis, Idcircoque ait, hanc passionem quæ recordatio dicitur, esse motum quēdam qui ad corpus pertinet, i. Motum & inquisitionem Mentis: inquisitionē inquam Phantasmatū, quæ in primo Æstheterio, i. in corde resident. Hoc probat huiusmodi argumēto: Facultas quæ non desistit à sua operatione ex iussu voluntatis est corporea organicāq; Reminiscētia est huiusmodi, ergo. Propositio nota est: quādoquidem, facultas quæ nullo pacto à materia pēdet, voluntate imperante agere desinit: intelligimus nāq; cū volumus, & cū libet etiam ab intelligendo desistimus. Ratio discriminis est, quia agitato & commoto organo, non ita facillè impressa, & sita in ipso species remoueri potest.

D.iii.

Neque est quod hîc superstitiosus aliquis obftet, quo modo species in materia esse aut imprimi possint. Notû est siquidem spiritualia quidem ista esse, neq; A
 fenfilem actionem in alterando habere: verumtamen eiusdem rationis esse cum formis illis crassis & materialibus, quarû sunt species; nec differre ab iis nisi modo subsistendi. Nanq; eatenus materiales formæ dicuntur, vt egregiè doctissimus Fracastorius monuit, quatenus crassa quadam existentia in materia sunt, & certos terminos poscunt. Ingenitum autem est formis omnibus, sese quo magis possunt propagare, quod quidem crassæ illæ formæ efficiunt, quæ materiales vocantur. Verum propagare sese per eum modû, & existentia qua ipsæ sunt, non vtiq; possunt, sed tenuem, & (vt loquuntur) superficialem sui vel partem, vel gradum producunt, qui ob sui tenuitatem spiritualis vocatur, & contrariû non habet, & momento gignitur propagaturque; atq; aptus est id quod est repræsentare, vsq; ad crassam illam formã à quâ productus est. Sed hæc alibi. Assumptio probatur in cõtextu. Experimur siquidẽ interim, quòd B
 cum rei cuius obliti sumus, reminisci exoptamus, in eoque diligentiam studiûmq; ponimus, si recordari nõ possumus offendimur, & manifestè patimur & afficimur, & vultus, aut motus, aut status, aut quid aliud intus vel extrã mutatur. Quinimo si plura aut omnia media tentauerimus, quibus de re oblita commone fieri nos posse existimauerimus; res tamen non successerit, animo quidem cõstituimus motum illum cohibere, intercideréque: mentemque & cogitationem omni conatu sustinemus: nihilominus tamen motus illi in organo facti non desinunt, ex voluntatis iussu, sed recurrunt; & inuitis nobis erumpunt atq; procedunt. Declarantur hæc exemplo illorum qui telum iaculandi vel non iaculandi potestatem habent, non tamen cum iactum fuerit ipsum sistere aut reuocare amplius possunt. Hoc verò Melancholicis potissimû accidere narrat, quòd altè in illis species infigantur, eaq; multa spirituum agitatione qua laborant, in motu assiduo habeantur. Idem de iis dicitur, qui nimium humiditatis circa princeps Æstherium habet, aut in summa, qui nimium humidi sunt, nanque ob humiditatis fluctuationem in perpetua agitatione versantur, & commoueri non desistunt, quo ad id quod queritur se offerat; motusque animi recta procedens via, ad metã perueniat quam concupiuit. (Corporeum aliquid mouet in quo passio sita est). Spiritus qui instrumentum animæ sunt intelligit, & qui specierû sunt delatores. Multi autem sunt spiritus & mobiles valde in humido corde vel cerebro, qui simul erumpentes sese tanquam circuli in aqua secant. Melancholici item ob multos flatus, copiamque spirituum: necnõ biliosi, vt ait Themistius, ob mobilitatem (sunt nanq; sicci tenuesq; & acres) perpetuã agitationem patiuntur. Cum primùm ergo in huiusmodi hominû genere, imago aliqua seu spiritus aliqua portio excitata est imaginẽ deferens: exagitantur quoq; aliæ cõsequio quodã, & turmatim, ppter humiditatis quasi fluctuationem & mobilitatem copiamq; spirituum, inuitissimis etiã nobis pertinaciter profiliunt. Hoc vnusquisq; experitur, nõ modò in reminiscendo, sed in cogitando quoque: nepe vt idem sibi etiam nolenti, sepins, & cõtinenter in mentem atque in os quoq; veniat. (ὅτι τὸν αἰσθητικὸν τὸ πῶν). Cor ipsum intelligit: qua de re in 3. de part. anim. cap. de corde. Aliter Galenus & Plato. Sed de his aliàs pluribus egimus. Nunc obiiciat aliquis, Concludi posse Mentem quoque facultatem organicam & corpoream esse, siquidem, organo corporeo læo ipsa quoque impeditur, quare æquè ac reminiscencia ab eo pendere videtur. Laborauit Iandunus in questione vñdecima, vt hoc argumentum refelleret. Sed quid præstiterit viderint alii. Ego certè ita constituendum puto: Reminiscenciam esse facultatem corpoream: fit nanque ἀπὸ τῆς Ἰσχυρίας, quæ est Mens Phantasiæ coniuncta, particulariaque versans, conferens, atque diu.

- A** diiudicans, vt Themistius in capite decimo quarto & 18. cùm Mentem legēti, Phantasiā libro, Phantasmata verò lituris comparat. itēque Auer. in tercio de ani. docuit. Est etiam ratiocinari seu intelligere hoc nostrum corporea passio: nostrum inquam hoc, quod cum phantasmate efficitur: non enim ait Arist. in priori de an. cont. 46. Mens ratiocinatur, sed corpus seu homo Mente. Est ergo intelligere nostrum eateñus corporeum, quatenus non sine phantasmate efficitur, ita & reminisci quatenus non sine *μνημονεύει*. Quare vt reminiscētia corrupto illo Communi (de quo in eodem lib. cont. 66. agit Arist.) corrūpitur, ita vt in vniuersū Ratiocinatio, atq; hæc quæ per phantasmata intellectio fit. Non minus ergo *αίτιος* Mens vt intelligens quàm vt ratiocinans seu reminiscēns corrupto aut læso organo læditur corrumpiturve. Non item de Mente, & sentiēte animavt Phantasia & Memoria dicerem: hæc nanque statim organo malè affecto afficiuntur; illa verò non nisi hisce mediis quibus cōiuncta est. Hæc aliàs quoque explanasse me recordor.

B Διὸ καὶ φόβοι ἔργα, ὅταν κινήσῃ, ἀντικινήτων ἀδλιν ἑύτων, καὶ κατὰ τὴν ἀνάγκην, ἀλλ' ἐπὶ τὸ αὐτὸ ἀντικινήσει, καὶ ἔσται τὸ ἀνάγκη τοῖς ὀνόμασι καὶ μέλεσι καὶ λόγοις, ὅταν δὲ εὐμαλῶ αὐτῶν τι γνήσιον σφόδρα. παυσανμοῖς γὰρ καὶ βυλομοῖς, ἐπερχεται ἀδλιν ἀδέν ἢ λέγειν. Ἐστὶ δὲ καὶ οἱ τὰ ἀνω μείζω ἔχοντες, καὶ οἱ νανώδεις, ἀμνημονέστεροι τῶν ἐναντίων, δὲ τὸ πολλὸν βάρῃ ἔχειν ἐπὶ τῶν αἰσθητικῶν, καὶ μήτ' ἔξ ἀρχῆς τὰς κινήσεις διωκῶν ἐμμελεῖν, ἀλλὰ δὲ ἀναμνησκῶν, καὶ ἐν τῶ ἀναμνησκῶν βραδύως διδύσασθαι. οἱ δὲ ἀμωπαν νεοὶ καὶ λίαν γέροντες, ἀμνήμονες δὲ τὴν κίνησιν. οἱ μὲν γὰρ ἐν φθίσει, οἱ δ' ἐν αὐξήσει πολλῆ, ἔτι δὲ τὰ γε παιδία καὶ νανώδη εἰσὶ, μέχρι πύρρον τὴν ἡλικίας.

- C** Quapropter, & timores & iræ, postquam semel excita sunt, illis etiā ¹⁷ contra mouentibus non sedantur, sed eodem contra impulsū eorū rapiuntur. Similis autem est hæc passio, nominibus, cantionibus, & orationibus, cū illorum quippiam ore intentè profertur. cū enim destiterint, & noluerint, rursus canere ac verbā facere subit. Sed ii qui superiores partes corporis maiores habent, & pumilionibus similes sunt, obliuiores iis sunt, qui contrario modo se habent. Propterea que magnum pondus habent ἐπὶ τῶν αἰσθητικῶν, nec possunt ab initio motus animi in eis consistere, sed dissipantur, neque in reminiscēdo facilè recto ordine progrediuntur. Quinetiam, pueri admodum, & senes propter motum, memoria minus valent. hi nanque in multo sunt decremento, illi verò in multo augmento. Adde quòd pueri ad multam vsque ætatem sunt pumilionibus perfimiles.

Hæc omnia eò item spectant vt probetur Reminiscētia esse affectionē corpoream. Adhibetur primū ire & timoris exemplum, quæ passiones dicuntur, id est commotiones & excitationes quædam animæ sentientis, ex quibus euidenter corpus afficitur & patitur: mirabiliter nanque in iis quæ aut ira, aut metu cōmoti sunt, vultus, vox, motus, statúsque mutantur. Cū igitur homo in huiusmodi vel paulò proruperit affectiones, si præsertim sæpe & vehementer prorumpere soleat, vix ac ne vix quidem comprimere aut sedare eas poterit: quinimo quò magis ipse contranitetur, eò illæ magis conualescent & acutiores reddentur. Argumento est hoc, aliquid intus corporeū moueri, quod semel excitatum reprimi nequeat, vt in ira & timore, quæ ex ani-

D. iiii.

ma sentiente & appetente dolore cōmota, ortum ducunt. In ira quidem ob odium in rem quæ offendit, appetitu nocendi oborto, calor circa cor colligitur, vbi sedes animæ & vis est: idcircoque sanguis feruet, qui demū feruor ad partes corporis omnes transmittitur, atq; illas præsertim quæ nocere aut vim repellere aptæ sunt. In timore verò: cū nempe rem à nobis discrepantem, & malam, imminere nobis & euenturam putantes tristamur, calor intus ad cor scilicet cordis que penetralia fugit, cum eoque spiritus & sanguis. Quapropter qui timent, pallent & tremunt: calore nimirum mēbra deserēte. In his autem Affectionibus non æquè se habent omnes: sunt qui tardissimi, alii qui promptiores: nōnulli qui prōptissimi ad eas sint, in quibus certè hoc quàm maximè verum esse cernitur, quod nunc ab Aristotele docemur. Quod de cantionibus & nominibus pro exemplo additur, nemo est qui id non fuerit: persæpe expertus. Noui ego multos qui ira sibilo cuidam suo tacito assueti sunt, vt vel legant, vel scribant, vel ambulent, nunquam sibilare desistant, imò moniti etiam & reprehensi, inuiti tamen rursus ad sibilum redeant. De iis verò qui aliquando carmen aut nomen quoddam animo agitare, ac tractare oréque proferre cœperunt, nil dicam. Constat enim eos quamuis cessare à cogitatione & prolatione velint, in idem tamen carmen, aut nomen inuitos plærunque erumpere. Hoc idem indicat, aliquid nempe corporeum cum specie illa fuisse excitatum in phantasia, quod non facilè reprimi queat, idcircoque eandem nobis inuitis speciem offerat. Quæ de Pumilionibus, pueris senibusque afferuntur, ad institutum præcipuum tanquam ab effectu confirmandum, perspicua quoque sunt. Notum est siquidem Nanos superna, & in quibus sensus sedes est, pondere maiori depressa crassioraque habere infernis partibus: depressa inquam multa humiditate: quò fit vt rerum vestigia in illis imprimi, aut impressa consistere & retineri, aut consistentia, recto ordine ad reminiscendum moueri & progredi nequeant. Materie nanque crassities, spirituum confusio, humorque fluctuans in causa est, quominus ista efficiantur. Pueri & infantes quorum partes omnes in motu sunt continenti, quòd plurimum sint humidæ, tum quia copiosius alantur & augetur, idem patiuntur. Eadem tranquillitate senes destituuntur, quod non in statu & quiete sint positi, sed in magna & continenti decessione versentur. (Sed ij qui superiores partes corporis). Terminus harum partium superiorum ab Aristotele in quarto de partibus animalium capite decimo, definitur: à capite nanque ad coxas vsque progredi narrat. Medicinaliter exactiusque, supra, infra, & medium in corpore humano quærunt: & meritò, vt pote quibus pro sanitate restituenda, multa sit partium situs, cōsensionis & propinquitatis ratio habenda: reuellendum aut simpliciter euacuandum. Sed nihil ista ad nos in præsentia, Hæc tãrùm dicere libuit, vt illorum audaciã reprimeremus qui ex hoc loco Aristotelem quasi coactum Medicis manus dedisse colligunt: particula nanque illa *ἐπι τῆς αἰσθητικῆς*, non magis cerebro quàm cordi hoc pacto accommodatur. Quomodo autem quãuis de cerebro illam intelligeremus, nil tamen Aristoteli repugnaremus, in superiori libello ex parte declarauimus: vbi diximus, cor esse quasi regiam, omniũ sensuumque fontem & Efficientē. Cerebrũ verò esse quasi locũ in quod sensuales species omnes primò cōgregantur. (Adde quòd pueri). Pueri cura parua & admodum imbecillia habēt, superiores verò partes crassiores: & pōderosiores, propterea que cū illas sustinere nequeant, proni more belluarũ incedunt, & manibus repunt: progressu ætatis inferiora augetur, rectique ambulāt. Ob hanc ipsam humiditatis copiam, pumiliones & nanos multum dormire, in lib. de som. & euig. tradidit.

Quæ

- A** Quæ de affectionibus hîc à nonnullis disputantur, an scilicet cohiberi possint, ad aliam Philosophiæ partem pertinent, quam nunc nos non profiteamur. Summa tamē huius rei sit, affectiones cum ad animam appetentē pertineant, Mentis dominantis vi quasi frænari & cohiberi quidem posse, non tamē prorsus tolli, aut funditus extirpari. Quantumvis Stoici clament, verum illud est, Quoad sensus in homine erit (erit autem donec in terris manebit) semper fore ut affectionum insultus aliquis, in ipso vestigiâque appareant: Quemadmodum etiam dum aqua & ignis erit, ab illa prorsus frigus, ab hoc calor nūquam prorsus remoueri possunt, quamuis vtrumque minuatur. Atqui neque debent affectiones prorsus ex animis nostris euelli, cum tanquam cotes, virtutes exacuant. Sed hæc iam alia quæstio est. Illud animaduertatur, Arist. sententiam de Ira & Timore veram esse vtroque modo, cum scilicet vel vehemētius vel remissius etiam erumpūt, siquidem neque vehemētior, neque remissior ira postquam eruperit, statim coerceri aut reuocari potest. Causa exposita est. Quibus ita examinatis, Arist. epilogum sermoni suo apponit his verbis:

Περὶ μὲν οὖν μνήμης, καὶ τοῦ μνημονεύειν τίς ἡ φύσις αὐτῆς, καὶ τίνι τῶν τῆς ψυχῆς μνημονεύει τὰ ζῶα, καὶ ποῦ τὸ ἀνιμνήσκουσα τί βῆσι, καὶ πῶς γίνεται, ἔδει τίνα αἰτίαν εἶρηται.

Ac memoriæ quidem quæ natura sit, & quid ipsum meminisse, quæque animi parte animalia meminerint: Item de Reminiscencia, quid sit, & quomodo, quamque ob causam fiat diximus.

- Hunc etiam & nos his nostris Commentariis addemus *καλοφάνα*. Deo opt. max. gratias iterum agentes, quod nostros hosce labores ad hunc exitum voluerit perduci. Cupimus etiā oratos Doctos omnes qui in hæc nostra incidēt, ut candidè de illis iudicēt: meminerintque nos veritatis indagandæ studio, utque magnis viris in hac parte morem gereremus, & minus exercitatis saltem prodessem⁹, non contentionis aut ostentationis libidine hæc proposuisse: ad normam Peripateticæ doctrinæ quantum quidem potuimus, examinata & conformata: sed hac tamen cum exceptione, ut nos non perfecisse opus existimemus: libenter amplexuri quæcunque meliora dederit Dominus. Hæc quoque abs te, PRINCEPS ILLUSTRISIME, si orem atque expectē, non frustra (opinor) expectem: Quem cum aliis Heroicis necnon maximis virtutibus animique dotibus singulare quoddam iudicium coniunctum habere, omnes vno ore testantur.

COMMENTARIORVM IN LIBRVM DE

MEMORIA ET REMINISCENTIA,

FINIS.

INDEX

VARIARVM RERVM AD PHI-
 losophiam pertinentium, quæ in his Commentariis in
 ARISTOTELIS LIBROS

DE ORGANIS sensuum & sensilibus: & DE MEMORIA AC REMINI-
 SCENTIA, doctè simul & apertè tractantur.

Numerus paginam, a. b. c. d., seriem paginæ indicant.

- A**ccidentia propria per pro-
 prium, cõmunia per commu-
 ne subiectum definiuntur 123, a
 Accidentia definiuntur per sub-
 iectum aut expressè aut occul-
 tè 119, c
 Accidentium subiectum est tri-
 na dimensio 128, a
 Actio est facultas ipsa semet pro-
 dens 30, c
 Actio fit ratione formæ 163, a
 compositorum propria est b
 Actuum seu corporum triplex
 differentia ex platonis 86,
 a, refutatio 87, d, 88, a. b. c. d
 Actus à facultate distinguitur
 139, d
 Actu aliquid bifariam dicitur
 167, a. b
 Admiratio quid sit 292, b
 Aer quomodo spiritus nomine
 vocetur 197, d
 Aer quomodo proprium sit audi-
 tus instrumentum 103, b
 Aer est primò humidus, mox a-
 qua 189, c
 Aer & aqua quot modis perspi-
 cua dicantur 124, b
 Aer non dicitur verè albus sed
 lucidus 129, c
 Aetheterii nomè quid significet
 10, d
 Aeterna simul fiunt & sunt 238, b
 Aethiopes cur oculos nigros ha-
 beant 100, a
 Affectio animæ sentientis quid
 sit & quotuplex 19, b. c. & 20
 Affectiones propriæ in genere
 substantiæ & qualitatis collo-
 cari possunt 123, a
 Agens quomodo passo dignius
 dici possit 31, d
 Agens duplex per se, per accidès
 32, b
 Albus color cur visum disgregat
 128, b
 Album & læue cur democritus i-
 dem ferè esse affirmavit 180, b
 Albedo & nigredo quomodo
 principia dicantur habere 130, a
 Alchimistæ quæ runt quod appa-
 ret non quod est, è contra na-
 tura 42, b
 Alexandri sententia de medio ad se
 sus requisito, exploditur 44, a
 Alexandri explicatio reprehenditur
 97, a. b. c
 Alimentum simplex quid esse ne-
 quit 218, d
 Alimentum oportet vt sit mixtũ
 perfectum 169, b. c. d
 Alimentum constantiam habere
 oportere qua ratione intelli-
 gatur 219, a
 Alterationis nomè quid proprie
 significet 242, b. c
 Aluntur omnia dulcibus 168, d
 Amarum vt dicatur priuatio, &
 contrarium dulcis 177, a
 Amari saporis ortus ex democri-
 to 184, c
 Ammonii sententia de odoribus
 reprehenditur 199, d. 200, a
 Analoga habere naturam com-
 munem seorsim quomodo in-
 telligatur 13, c. d
 Angeli perfectè Deum, id est om-
 ne in dei essentia non com-
 prehendunt 285, a
 Angelorum cognitio aliter ha-
 bet quàm nostra 286, a
 Animalia *corrupta* siue insecta quæ
 dicantur 209, c
 Animalia cur gustum obtinuerunt
 39, b
 Animalia perfecta que sint 41, b
 Animalia omnia quæ loco mouè-
 tur an sensus omnes habeat 41, c
 Animalium disciplina integra
 quibus partibus absoluat
 9, c
 Animantium & viuientium gra-
 dus & munera 33, c. d
 Antiquorum opiniones hodie
 cognoscere non possumus 197,
 sunt potius refutandi ob eorũ
 loquendi improprietatem ne-
 gligentiamque quàm defen-
 dendi 197, b
 Appellatio à fine in opere effici-
 tur 104, b
 Appetitus quid sit 18, d.
 19, in quo differat à sensu
 19, a vbi excitetur ibidem
 Appetitus in cupiditatem & irã
 à platone diuiditur, & huius ra-
 tio 20, d
 Apes mouentur ad mel, quod com-
 edunt mox euomunt 210, a
 Aqua sapore omni caret 154, c
 optimæ aquæ iudicia Ibid.
 Aqua est tenuior oleo 157, b. 158, a
 Aqua non nutrit 158, a. quo-
 modo ad irrigandam terram
 agricolæ ipsa vtantur, Ibid.
 Aqua incrassari nequit 157, c
 Argentum & stannum habent
 minus humoris quàm æs &
 ferrum 191, c
 Argentum ad missionem auri
 quàm proximè accedit 191, c
 Aristotelis pia sententia de co-
 gnitione dei 285, b. c
 Aristoteles abutitur aliquando
 nominibus 48, c. cautè tamè, d
 Aristoteles aliquando falsa sup-
 ponit disputando, & cur 57, c.
 Eius mos in pertractandis re-
 bus, alienis in locis copiosius
 quàm par esse videretur 8, c
 Aristoteles cum galeno concilia-
 tur in causa percipiendarum
 rerum & continendarum 272,
 a. b
 Aristotelem cum platone concilia-
 re in videndi modo, nulla ra-
 tione possumus 94, a
 Aristotelem ex propria loqui sen-
 tentia quando sit, existimãdum
 102, b
 Aristoteles in tradenda philoso-
 phia physica platoni præstat,
 qui certis titulis omnia dige-
 rit, non confusè tradit 264, a
 Aristotelis mos in refutandis ve-
 terum falsis dogmatis 54, b
 Aristotelis mos in quæstionibus
 quæ inter docendum interci-
 dunt pertractandis 223, a
 Aristoteles meritò eadem argu-
 menta in diuersis scientiis a-
 liquando tractat 112, d
 Aristoteles piè facit cum physici-
 cè agendo, ea negat quæ physici
 cam speculationem superant
 276, a
 Aristoteles rigidus est in proprie-
 tate sermonis & vocabulorum
 64, b
 Aristotelis verba mutare non se-
 per fas est 18, b
 Aristoteles sequitur aliquando
 peruulgatas sententias 93, d
 Ars quid efficiat 7, b
 Aspera corpora cur imagines nõ

INDEX COMMENT. IN

- reflectunt 71, a
 Assuetudo in quibus sit 304, a. Dif-
 fert ab experientia, Ibid. Quo-
 modo dicatur altera natura,
 Ibid. b
 Astra an sint corpora diaphana
 terminata 125, c
 Auctio ut fiat 170, b. non sem-
 per nutritionem sequitur Ibi-
 dem
 Auditus percipit numerum, tem-
 pus, motum & magnitudinem
 50, b
 Auditus quomodo conferat ad
 prudentiam 51, a
 Auditus *αὐτὸς τοῦ ὀφθαλμοῦ* vi-
 su præstantior est 52, b
 Auditus quomodo sit aeris 102, c
 Auditui instrumenta inseruien-
 tia 103, a
 Auerois opinio falsa de talpa
 41, d
 Auicennæ erratum de situ viden-
 tis facultatis 46, b
 Aurium structura 102, c
 Aurora quid sit & ut fiat 126, c
 Aurum odore & sapore caret
 191, b
 Aurum purum nõ elixatur 191, c.
 Medicorum erratum in hac
 parte Ibidem
- B**
- B**asiliscus cur visu hominem
 interficiat 92, c
 Beati quatenus Dei essentiam cõ-
 prehendant 285, b
 Bonum ex causa integra quæ vna
 est constat 136, a
 Bruta an delectetur odoribus per
 se 207, b. & seq.
 Bruta carèt anima cogitãte 269, d
 Bruta cur careant oblectamento
 odorum 153, d. 154, a
 Brutis cur prudẽtia tribuatur 45, b
 Bruta quomodo tempus perci-
 piant 279, b, c
 Bruta phãtasia destituta esse quo-
 modo intelligat Arist. 269, d
 Bruta quæ magis memoria viget
 279, c
 Bruta verè mortalia dicuntur
 287, d
- C**
- C**aelum cur nunquam nõ per-
 spicuum & illuminatum sit
 95, b
 Caliditas an semper corrumpat-
 ur à contrario 65, b
 Calor insitus quot modis corrũ-
 pi potest 206, c
 Carbones ut nigri fiant excoctio-
 ne & combustione 131, c
 Carbonum fumus cur caput læ-
 dat 213, d
 Caro cur dicatur terrea 111, c
 Caro est præcipuum instrumen-
 tum sensus tactus, non nerui,
 non cor 109, b, c, d
 Causæ rationem obtinent, sim-
 pliciora 147, c
 Cerebrum est aqueum non ter-
 reum 107, c. tollitur
 in re hac repugnantia in Arist.
 Ibidem
 Cerebrum humidius inter alia a-
 nimalia cur homo obtinuerit
 153, b, c
 Cerebrum humidissimum & fri-
 gidissimum Arist. vocat. 106, b.
 causa Ibidem
 Chymeram non possumus ima-
 ginatione concipere, nisi per
 sensum percepta sit 28, a
 Cinis cur falsus & amarus 171, b
 Cineres excoctæ ut albiores red-
 dantur 131, c
 Coctio est passio humidi 219, b.
 humidi inquam mixti Ibidem
 Cogitans anima in brutis nulla
 est 269, d
 Cogitans anima non datur 269, a.
 b. & seq.
 Cogitantem animam nullam esse
 præter mentem ad phantasiã
 singulariãque conuersam dis-
 putatur 269, a, b, c, d
 Cognoscendi instrumenta ex pla-
 tone 49, b
 Coitus multus cur perspicuitatẽ
 oculorum imminuat. 48, d
 Color quid sit 124, c, d. 127, d
 Color ad cognoscendam medica-
 mentorum temperationem &
 vim confert 147, b. item de a-
 nimalibus Ibidem
 Color à superficie ut differat
 119, b
 Colorum causas omnes enumera-
 uit Arist. & nullam prætermisit
 131, b
 Color idem in re calida & frigi-
 da reperitur 147, b
 Color non est superficies 124, c, d
 Color quauis in superficie tan-
 tum verè sit, tamen in corpore
 esse dicitur 128, a
 Colorari extrã quæ dicantur 126,
 d. 127, a
 Colorari intus quæ dicantur 126, d
 Colores apparentes ut gignantur
 128, d
 Colores medios esse finitos nu-
 mero 149, a, b
 Colorum mediourum species se-
 ptem præcipuæ 150, a. quæ ve-
 rè mediæ inter has Ibidem
 Colores medii quomodo ex ex-
 tremis gignantur 145, c, d. 146,
 147
 Colores non nisi in superficie co-
 lorati verè esse disputatur 125,
 a, b, c
- Colores quomodo generantur
 128, d
 Colores omnes an sint eiusdem
 speciei specialissimæ 130, b
 Colores veri in quibusnam, esse
 suum habeant 128, b
 Colores non sunt infiniti, 227, d
 Colorum principia & causæ 114,
 c, d
 Colorum principia omnia 129, c
 Componentia rationem obtinẽt
 contrariorum 254, d
 Concoctionis triplex species 218,
 b. singularumque excrementa
 Ibidem
 Consilium capere quid sit 317, a
 Honinistanrũ propriũ est Ibi.
 Consultatio in quibus locum ha-
 beat 317, a
 Consultatio & consilium in quo
 differant 317, b. obiectum v-
 triusque Ibidem
 Contemplatio cur vitæ ciuili præ-
 stet 212, d
 Continuum diuidi *εἰς ἀνίστα*, & *εἰς*
τὰ ἴσα quid sit 228, d
 Continuum est infinite diuiduũ
 ratione materiæ, ut ens est, &
 quantum continuum non ut hanc
 vel illam formam appetit ma-
 iorem aut minorem 229, a
 Continuum potestate ea infinite
 diuiduum est, quæ ad actum e-
 tiam peruenit 224, b
 Continuum ut dicatur per se in-
 finite secabile, ut non secabile
 228, b, c, d
 Contrarii vocabulum latius sumi-
 tur aliquando ab Arist. aliquã-
 do proprie 250, b
 Contrariorum quod est perfe-
 ctius habitus & formæ vicem
 gerere, quod imperfectius pri-
 uationis, ut intelligatur 253, d
 Conualescentibus è morbo cur
 oculi glauci reddantur 100, b
 Coquinariæ artis proprium 203, d
 Cor cur dicatur origo vitæ 206, b
 Corpus humidum cum sicco ter-
 reo mixtum, esse subiectum a-
 ptum ad recipiendos colores
 132, a
 Corporis acceptio & significatio
 duplex 123, d
 Corporis humani partes superio-
 res & inferiores aliter Aristo-
 teles sumit quam Galenus
 320, c
 Corporis humani sectio 206, b
 Coruscatio prius sentitur toni-
 truo, quamuis posteriũ gene-
 retur 234, a
 Crassescere à congelari in quo
 differat 158, b
 Cutis est medium sensus tactus
 110, b

LIB. DE SENS. & DE MEM. ET REMIN.

D.	Dulcis saporis generatio ex Democrito 184, c	Physicum spectat, non alia 37 ^a
Definitio accidentium, quatuorplex & qualis 119, c		Fossilia quæ 196, b, c
Definitionis species 154, b. in quibus Categoriarum locum habeant omnes, ibidem c. quid vnaquæque valeat c. d	E	Frigiditas an concurrat ad producendos saporos 166, a
Dei naturam philosophus quatenus assequi valeat 285, b	EBrii cur vnum duo esse iudicent 160, c. d. 101, d	Fumus, nix, nubes an colorata sint 150, c
Dei nullum phantasma est 285, a	Ebur, cur album 132, a	G
Deus cur beatissimus ex sententia Diogenis 212, a	Essati nomen quid significet, & quotuplex sit 35, d. 16, a, b	Gabriel Fallopius Anatomicus insignis 102, d
Deus nullo indiget, quia omnia habet 212, d	E ^κ ουοισ quid sit 296, b. ex quo nascatur Ibid. c	Galenus erratum detegitur 107, a
Diæcis in Musica quid sit 230, b	E ^κ ουοισ non est λεπτολογία 296, c	Galenus opinionones multæ de videndi modo 86, c. d. 87, a. refutatio illius b. e
Dialectica & Rhetorica in quo differant 274, b	Electiois nomen ad omne opus vel agendum vel efficiendum accommodatur ab Aristotele 48, c. d	Galenus reprehenditur 161, d
Dialecticè agere quid sit 250, a. vbi conueniat Ibid.	Elementa quomodo agant 163, b	Gemmae an sint corpora diaplanon terminata 125, c
Διαμυσίον symphonia quæ sit 248, b. 254, d	Elementa sunt inspida & inodora 190, b. c	Genita vel natura vel arte, prius sint quam sint 238, b
Διαφανεια quid sit 116, b	Elementa tam effectiue quam materialiter, & formaliter, ad mixti constitutionem concurrunt 131, b	Gustus an plantis sit necessarius 37, c. & 38, & 39
Διαφανεια cur ita vocatur 116, c	Elementa vnam tantum qualitatem in sommo habere 160, d. quomodo item duas habere dici possint 161, c	Gustus an sit sensus alimentis 37, b. 38
Διαφανεια cur inseparabilis vocetur 116, d	E ^κ ουοισ à διαφασια in quo differat 70, a	Gustus distinctio in perfectu arque in imperfectu à nonnullis proposita reprehenditur 37, c. d
Διαφανεια vt dicatur subiectum colorum 131, a	Energia vt dicatur prior facultate, respectu nostri & naturæ 273, a	Gustus instrumentum cur circa cor situm esse dicat Arist. 110, d. 111, a. & c
Diaphana vt obtineat terminu 119, c	Epicherematicæ disputationes Aristotelis, quæ sint 298, d	Gustus organum quod sit disputatur 108. vbi situm cur terreum Ibid. 109, 110
Diaphanè & corpus physicum quomodo differant 119, a. b	Exhalationis nomen quid significet apud Aristot. 195, d	Gustus quomodo propter alimentu necessarius animali esse dicatur 36, d. 37, a
Diaphanè interminatum quid sit 123, d. 124, a. terminatum quid sit 124, a	Exordia non semper enumerant omnia de quibus est agendum, sed præcipua 54, a	Gustus quomodo sit quidam tactus 38, c
interminatum quot modis intelligatur 124, a. b	Experientia differt ab assuetudine 304, a	Gustus tam perfectus quam imperfectus saporos internoscitur 38, b
Διαφασια quid sit 95, a	F.	Gustus vt dicatur sensus alimentis perspicue docetur ex Aristotele 170, a
Διαφασια corpora quot sint 95, b	Facultates diuersæ obiectum realiter idem possunt habere, non formaliter idem 39, a	Gypsum & calx, vt excocta albio ra reddantur 131, c
Διάσμηα in Musica quid sit 230, b	Fides filiorum Dei certissima est, & omni etiam demonstratione certior 275, a	H
Differetia apud logicum ad Qualitatem & ad Genus cuius est differentia reuocatur 123, a	Fides filiorum Dei quid sit 275, a	Hæcticæ febres cur difficillimæ curationis sint 197, d
Digestio omnis incrassando procedit 157, a. b	Figura an habeat contrarium 185, b	Homo est ἀνοηστραπ inter reliqua animantia 267, b
Diuinatrix scientia qualis sit 275, c	Finis rhetoricæ opinio cur dicitur 274, c	Homines phantasia viuentes 295, d
Diuisio libri quid conferat 1, b	Flamma quid 65, a	Hominum odoribus solis viuentium historia ex Plinio 217, c
Docenda sunt quæ scimus 69, d	Fontes sapidi nonnulli 159, c	Humidum duplex 219, b
Dociles cur reminiscencia valeat 271, b. c. d	Forma est agere 163, a	I
Docilitas cum obliuione & ingenio manet 272, a	Forma quæ per motu habetur ad	Illuminatio non est motus 241, d
Doctor sponte erras, pessimus est 69, d		E. i.
Dolor quid sit 19, d		
Dulce alimètum quale intelligatur ab Arist. 172, b		
Dulci vt alantur omnia 170, d. 171, a. & d. disputatur 172, a		
Dulcia alunt 168, d		

INDEX COMMENT. IN LIB.

- Imaginatio multum valet, & mē-
dax plerunque est 296,
b
- Indigentia non omnis imperfe-
ctionem indicat 212,
c
- Individuum ad sensum 266,
b
- Indociles, cur valeant memoria
271, b, c, d
- Infinium & totum nō simul ma-
nent 227, b
- Ingenium quid sit, & ex quibus fa-
cultatibus animæ conitet 271,
a, b
- Ingenium docilitatem & memo-
riam postulat 272, a
- Ingenium & ratio non idem
271, a
- Inscriptionem librorum præ-
nosse quantum interfit 1, b
- Inscriptiones librorum non sem-
per ea omnia complectuntur,
quæ in tractatione docentur
268, b
- Inspiduum non esse saporosum
176, c
- Inspida carent odore 191, a, 190,
b, c
- Instinctus, naturæ quid sit 145,
c
- Instrumentorum finis est opus
112, b
- Intellectio tria exigit 291, a
- Intelligentia quomodo dicatur
habitus in ratiocinatione con-
sistens 275, b
- Intelligere non est animæ & cor-
pori simul commune 275,
d
- Intelligere & contemplari in Deo
est per essentiam & vt in fon-
te: in nobis per participationē
285, d
- Interpretis munus 31, a
- Interpretantis munus in expen-
dendis & adducendis aliorum
sententiis 244, a
- Inuentio à disciplina in quo diffe-
rat 299, d
- Inuentio est difficilior disciplina
299, c
- Inuentio & disciplina ex præexi-
stenti cognitione ducuntur
299, c
- Ira quid sit 21, a non est
in animalibus imperfectiori-
bus 21, a Ibidem
- Ira quid sit 320, a, vt efficiatur
Ibidem
- Iratus cur coercere iram suam
nequeat 319, d
- L**
- Apidis ortum intra nubes, A-
ristoteles non negaret 196,
c
- Leonicus reprehenditur 18, a
- Leuia corpora an hoc præcipuū
ipsa habeant vt reflectant ima-
ginem 71, a
- Liber de sensibilibus & instrumen-
tis sensuum cur alios in par-
uis Naturalibus contentos præ-
cedat 11, b, c. diui-
sio eiusdem, Ibidem. Item vsus
12, a
- Libelli inscriptio De instrumen-
tis sensuum & sensibilibus,
cur recepta à nobis 11,
b
- Libri de animalibus quem locum
in physiologia obtineant dis-
putatur 2, c. quem ordinem
inter se obtinuerint 2, c
- Libri de Cælo, non propriè in-
scribuntur libri De principiis
3, c
- Libri de Physica auscultatione,
quot modis inscribantur 226,
b
- Librorum de Physica auscultatio-
ne, scopus 3, a
- Libri de somno & Euigilatione
ad præcedentes vt se habeat
266, a
- Librorum Animasticorum or-
do 5, b
- Librorum Aristotelis de animalibus
quale iudicium ferendum
fit 220, c
- Librorum de Animalibus nomi-
ne, duō intelligere possumus
9, b
- Librorum Paruorum naturalium
ordo 6, a, & seq.
- Librorum qui Parua naturalia
inscribuntur 7, c. non spe-
ctat plantas nisi per accidens
8, a
- Lignum cuius pars vnā in aqua
sit posita, altera in aere, cur fra-
ctum appareat 70, b
- Ligna maximè odorata quæ sint
191, a
- Lingua caro est instrumentum
sensus gustus, atque illa quæ
in priori parte linguae cōtinetur
110, c
- Lixiuum cur amarum aliquādo,
aliquando falsum nuncupetur
179, r
- Loci dialectici & rhetoris cur ii-
dem 274, b
- Logica ratio quæ sit 250, a
- Loquitio quomodo efficiatur
53, b
- Lumen quid sit 115, d
- Lumen cur dicitur actus per spi-
cui 116, a
- Lumen color impropiè vocatur
95, a
- Lumen quomodo color vocetur
114, d
- Lumen dici colorem ex acciden-
ti, quia cum coloribus cernat-
ur, factum est 115, b
- Lumē colores nō generare vt ait
Auerroes, quomodo sit acci-
piendum 130, d, 131, a
- Lumen est in aere non vt in pro-
prio subiecto 243, b
- Lumē quomodo caliditatem pro-
ducat, quomodo item calidum
& siccum dicatur 65, c
- Lumen tam esse in pellucido qua-
do colores percipiuntur: qui
affirmant, impropiè & præ-
posterè loquuntur 115, b, c
- Lumen vnus candela accensa à
lumine alterius in suo princi-
pio non augetur 78, d
- Lux est coloris principium, lu-
men verò color ex accidenti
dicitur 130,
- Lux, lumen, radius, splendor,
quid inter se differant 58, d
- Lux non lumen est formalis colo-
rum causa 130, b
- M**
- Magister scientiæ quis pro-
priè sit 51, b
- Magnitudo naturalis non omnis
sensilis est 223, d
- Magnitudo omnis visibilis, dispu-
tatur 142, a, b, c
- Magnorum moralium inscriptio
vnde ducta 2,
- Mala plura cur sint quàm bona
136, a
- Manus dextra cur sinistra for-
tior: non tamen oculus ocu-
lo 62, b
- Μάγιστρος quid sit 206, c
- Mare non esse propriè elementū
aquæ 190, c
- Marmor cur album 132, a
- Materia formam præcedit 9, d
- Materia prima non ad veterum
errata detegenda pertractata
est in priori physico 3, b
- Mathematica corpora quæ sint ex
Alexandro 224, d
- Mathematica non est verè philo-
sophia, quia substantias non cō-
siderat 225, a
- Mathematicæ cur certissimæ &
notissimæ 183, a
- Mathematicæ res non sunt tantū
in opinione 225, a
- Mathematices nomen ad omnem
Philosophiam accommodari
falsum est, 307, c
- Mathematicorum proprietates
& causæ cur lucidiores & per-
spiciæ magis quàm physica
183, b

DE SENS. & DE MEM. & REMIN.

Media ex extremis constituta, v-
num vt formam retinent, alte-
rum vt materiam 148, a
Medici qui recte medicinā facere
volunt à Physicis exordiantur
122, d
Medicina an subalternetur Physi-
ologia 135, a
Medicina an sumat exordium
ab his in quæ Physicus definit
124, b
Megarensium opinio falsa 139,
d
Mel nostras quale 210, a
Melancholici cur in reminiscen-
do laborent 318, b, c
Memoriæ definitiones 277, c, 278,
b, c, absolutissima definitio
298, c
Memoriæ nomen duo indicat
291, d
Memoria an exigat obliuionem
291, d
Memoria ad politiam conservan-
dam vt valeat 279, a
Memoria an sit pars animæ intel-
ligentis 288, a, b. &
seq.
Memoria artificiosa quātum va-
leat 297, b
Memoria artificiosa quotuplex
297, b. illius fontes præcipui
Ibidem, c, d
Memoria artificiosa, reminiscen-
tia potius quàm Memoria vo-
canda est 297, d
Memoria cuiusnam sit, an speciei
sensilis præsentis vel rei ab-
sentis 293, b, c. &
seq.
Memoria cur à phantasia seiun-
gatur in his libris, non in iis
quæ de anima 268, d
Memoria cur excellentior in Mē-
te quàm in sensu esse videatur
ex Scoto 288, b
Memoria & sensus in quo diffe-
rant 273, d
Memoria inter reliquas hominis
facultates, admodum fragilem
esse 297, a
Memoria num sit præteritorum
278, d, 279, a
Memoria quonam potissimum
conferuetur 298, a
Memoria vt ratiocinii naturam
quodammodo redoleat 294, c
Memoria vt sit facultas sensus nō
mentis 286, d
Memoria vt sit habitus 277, d
Memoriæ energia ex Auer. quæ
sit 278, b, ad illam quot concur-
rant Ibidem
Memoriæ sedem quærunt medi-
ci non physiologici 298, b
Memoriam esse spiritualiorem
phantasia probatur pro Auer.
294, b, c
Memoriam repetere quid sit
299, c
Mens ad duo munera, indiget phā-
tasia 281, b
Mens an plura simul eodēque
tempore intelligat 263, a, b. &
seq.
Mens an primum singularia in-
telligat quàm vniuersalia 284,
b, c
Mens capax non recipit nisi ea
quæ sunt extra, & aliquo sem-
per modo similia 225,
c, d
Mens cum addiscit propriè non
mutatur 200, d
Mens cur contemplando sit bea-
tior quàm agendo 212,
c
Mens duplici ordine singularia
intelligit 284, c
Mens minus dicitur locus specie-
rum quàm sensus 287,
a
Mens non est facultas corporea
318, d, 319, a, b.
Mens nostra an cognoscat singu-
laria 283, b. & seq.
Mens nostra an Deum compre-
hendere valeat 284, d. &
seq.
Mens nostra cur Artifex dica-
tur 312, b. mouet phanta-
siam non mouetur Ibidem
Mens nostra cur separatas sub-
stantias non possit absque phā-
tasmatis intelligere declarat
Metaphysicus, quamuis Phy-
sici quoque partes in ea re de-
siderentur 282, a,
b, c
Mens nostra duplicem obtinet na-
turam 280, c. vnica est ta-
men in homine Ibidem
vt sit actu & potestate simul
Ibidem, c. cur non possit
intelligere absque phantasma-
tis Ibidem, c, d
Mens nostra quamuis inferiora
hac intelligat, non tamen Mē-
tibus superioribus perfectior
iudicanda est 243, c
Mens quomodo à corpore pati
dicitur, & in quo differat in
hac passione à sensu 92, b
Mens quomodo dicatur sequi cor-
poris temperationem 222,
b
Mens quomodo locus specierum
dicatur 90, d
Mēs seu νους & intellectus in scho-
lis pro eodem vsurpantur 225,
b

Mens vt intelligat eget habitu
45
Mens vt sequatur corporis tem-
perationem 272, b
Mentis obiectum duplex intelligi
potest 284, a
Mentis voluptas in quibus confi-
stat 207, c
Mensura à mensurato vt differat
134
Μεταβολῆς nomen quid significet
234, b
Meteorologica tractatio qualis
4, d. an quartum librum conti-
neat 5, a
Minorē motionem maiorem im-
pedire vt sit intelligendum
248, d
Mixtio vera 243, b. du-
plex illius modus falsus ab A-
ristotele expositus 143, c
vera quas habeat condiciones
144, c. misceri quæ sint apta
Ibidem.
Molles carne apti sunt ingenio
272, a
Monachorum rabies in Theolo-
giam & Physiologiam 295,
c
Monstra sunt etiam in plantis
310, d
Morbis quid sit & in quo consistat
23, b
Mors duplex 206, c
Motus species 242, a, b
Motus an sine tempore intelligi
queat 235, d
Mulier menstrua habens cur spe-
culum inficiat 92, c
Mutatio quæ momento efficitur,
an detur 244, b. &
seq.

Nani qui 320, b. cur inepti ad
reminiscentiam 21, d
Narium νῶμα quid sit 212,
b
Naturæ communis nomen quid
significet 13, d
Natura ex duobus melius, cur a-
gat 139, a
Natura non patitur subitas muta-
tiones 173, b
Natura perfectioribus rebus
semper magis consulit 36,
c, d
Natura per pauciora quàm potest
res efficit 78, a
Necessarium ἀνάγκη, quale sit, ex
Thoma 35, a
Necessarii significatio multiplex
ex Arist. 34, d, 35, a
Necessariū & sepe, pro eo quod
est vtplurimum, sæpe vsurpat
E. ii.

INDEX COMMENT. IN LIB.

- Aristoteles 181, a
 Niger color cur visum cōgregat 176, c.
 Nigrum & asperum cur idem ferre esse Democritus affirmavit 180, b
 Nigram quomodo dicatur privatio albi 176, d. 177, a
 Nix in Musica quid sit 248, b
 Nix vt sit alba 173, d
 Nix, nubes, fumus, an colorata sint 150, c
 Nominibus abuti quando præsertim non liceat 42, a
 Nōs & ὀνόματι confunditur pro eodem 48, c. d
 Nubes, nix, fumus, an colorata sint 150, c
 Numerus impar qui 215, b
 Nutrients facultas quāvis agens dicatur, non tamen præstat sentienti quæ patiens dicitur 31, b
 Nutritio vt fiat 170, b.
 præcedit auctiōem. Ibidem
 Nutritio, an fieri queat ex vnicō elemento 172, d
 Nutritio an à simplici fieri possit & seq. 219, c
 Nutritio fit ab anima non à calore: aduersus Medicos 170, b
 Nutritio à corruptione in quo differat 240, b
O
 Culi substantia & compositio 59, c
 Oculum esse aqueum probatur 95, b. c
 Oculus cur sit aqueus 72, b. c
 Oculorum colores; & eorundem causæ 98, d. 99, a. b. c
 Oculi an noctu splendere possint 60, b. m. o.
 Oculi pupilla aliquando cum parte nigra oculi confunditur ab Arist. aliquando seiungitur 60, a. u.
 Oculus confricatus cur splendorem cernat, non item quiescens 60, d. 61, a. b. c. d.
 Oculus confricatus quomodo dicatur seipsum cernere vt 61, d. 62, a
 Oculi duo sunt, res tamen vifa cur vna sit exponitur 100, c. d.
 Oculi frigescere, non obrigere possunt 73, c
 Oculi muscipularum cur noctu lucent 60, c. cur non semper lu-
 ceant 60, c. d
 Oculorum diuersitas in animantibus 211, d
 Oculorum nigredinis causa à Galeno allata verior quàm à Ialata ab Auerroce 99, b. c.
 Odoris naturalis 189, b
 Odoris duplex species per se & per accidens 202, d
 Odorum per se, species cur Aristoteles non enumeravit 215, d
 Odor vt dicitur vires restiprere 222, b
 Odores hominis proprii 203, b. c. d. & 204, b
 Odor an sit humida euaporatio, disputatur 198, b. & seq.
 Odor an in sicco fundamentum habeat 192, a. & seq.
 Odor à calido proficiscitur 105, b
 Odores ad cerebrum hominis terperandum quantum valeat & quomodo 204, d. & seq.
 Odor fertur non localiter sed successione partiu alterataru 243, d
 Odor & sapor quomodo eadem passio sint 191, c. d
 Odorum & saporum extremus luxus nostra tempestate, à veteribus acceptus 203, c
 Odores cur intensiores in plantis fiant apparente iride, & manè quàm alijs 193, d
 Odores per se, an sint grati omnibus hominibus 207, a. & seq.
 Odoribus foetidis quomodo animalia interficiantur 214, a
 Oleū cur magis diffudatur quàm aqua 157, c. d. aereum esse, cur aquæ supernatet, cur tam à calido quàm à frigido crassetur non coaguletur Ibidem
 Oleum diutius in aqua concussum cur exalbescit 131, d
 Oleum est aqua crassius 157, b. c.
 Oleum ex omni lapide extrahunt chimici 190, d
 Oleum vt crassetur à frigido, vt item à calido 190, d
 Olfactus est medius inter alios sensus exteriores 215, b. & seq.
 Olfactum debilem cur obtineat homo 153, b
 Olfactus hominis cur dicitur debilis 152, d
 Olfactus instrumentum cur ab obiecto sit iudicatu. Tactus & Gustus instrumentum non ite 111, d
 Olfactus in aqua efficitur 188, c. d.
 Olfactus organum ex Galeno 106, c. d.
 Olfactus organum an frigidum & siccum sit 106, c
 Olfactilia quomodo de omnibus animalis sensibus participant 215, c
 Opacitas ad colorum ortum concurrit 130, c
 Opinio quid sit 274, a
 Opinio quid sit, & quid valeat, ex Philopono 264, d
 & seq.
 Opinio quomodo sit futurorum 276, d. 277, a
 Opinio quomodo dicatur conclusio simul & principium Dialectici syllogismi 275, b
 Opinio cur dicitur finis rhetorice 274, c
 Opinio in quo differat à memoria 275, a
 Opinio & persuasio nō sunt prorsus idem 274, b
 Optici nerui qui 92, a. b. cur illis abscissis visio corrūpatur 98, b. c.
 Opticorum sententia de videndi ratione ab Alexandro refutata 75, a. b. c. d. 76, a. b. c. d. 77, a. b.
 Ordo quid, & in quibus maxime spectetur 310, c.
 Ordo doctrinæ 16, d
 Ordinem doctrinæ vbi potissimum seruauerit Aristoteles 16, d
 Ordo naturæ 16, c. d
 Ordo naturæ ab ordine doctrinæ non differt 17, a
 Ordo naturæ mutatur aliquando occasione facilitatis 22, b
 Ordo libelli de memoria & de somno 267, d. 268, a. b
 Ordine librorum prænosse quantum intersit 1, b
 Ossa vt dicantur nutriri humido 171, b. 172, c
 Ouum coctum cur albius reddatur 131, c
P
 Palpebrarū oculi diuersitas in animantibus 211, d
 Papiſtarum crassum erratum 89, a
 Papiſtarum sacrificorum error de transubstantiatione aquæ in vinum 220, c
 Papyrus post combustionem cur albus 132, a
 Partes ratione tantum totius percipiuntur 258, a
 Paruorum naturalium inscriptio

DE SENS. & DE MEM. & REMIN.

vnde ducta 1,c.2,a,b
 Perfectior ab imperfectiori per-
 fici potest 32,a
 Περαιότερον quid sit 156,a
 Phantasia aliquando Mens capax
 vocatur ab Aristot. 295,b
 Phantasia cur ratio dici possit
 312,c
 Phantasia est comes Mētis, & af-
 fecla illius indiuidua 281,b
 Phantasma nō ducit ad operatio-
 nē mentē, nisi mediāte 251,a
 Phantasma sensus communis pas-
 sio quomodo dicatur aliquādo
 282,d. 283,a
 Phantasma vt possit dici passio &
 agens 283,a
 Philosophus, quatenus Dei co-
 gnitionem possit assequi 285,b
 Philosophicē rem tractare quid
 sit 24,a
 Φοβός quid sit, & quibus maximē
 conueniat 242,b
 Physicus qualem formā, & quem
 finem consideret 3,a
 Pictura quot habeat partes 137,a.
 difficillima. Ibid.
 Pinguedo quomodo calefaciat
 73,b
 Pisces olfaciunt 188,c. absque re-
 spiratione 189,a
 Pisces quomodo odorent 210,b
 Pisces maris vt alantur ex dulci
 172,c
 Plantæ an habeant loca intus ad
 determinata receptioni, & cō-
 coctioni alimenti 220,d
 Plantæ cur gustu carent 39,b
 Plantæ vt dicātur esurire, sitire,
 nutriri, pasci 221,a
 Plantarum os ventriculus & vene
 220,d
 Plantarum excrementa, ex singu-
 lis concoctionum speciebus
 221,a
 Platonis & Aristot. diuersa sen-
 tentia de scientia nostra, vnde
 habuisse ortum potuit 302,b
 Platonis mos non verē philoso-
 phicus, neque ἐπιστημονικός 64,d
 Platonis philosophiā physica qua-
 lis 81,c
 Plinii scripta qua ratione laudari
 debent 220,c
 Potestate aliquid bifariā dicitur
 167,a
 Procemii natura 12, b. genera
 Ibidem.
 Probabile & verisimile differunt
 274,b
 Problemata Aristotelis modicam
 vim ad aliquid probandū ha-
 bere debent 62,c
 Περαιότερα præcipuē & neces-
 sario examinanda initio cuius-

que libri, quot, qualia, & quid
 valeant 1,b,c
 Prophetia quid sit 275,d. in quo
 differat a diuinatrice scientia
 Ibidem
 Prophetiæ veræ donum vt ha-
 beatur, non agnoscunt phy-
 sici 275,d
 Proportio seu ἀναλογία quid sit
 135,b. quotuplex, Ibid.
 Propria speciei non omnia, om-
 nibus illius speciei indiuiduis
 conueniunt 207,b
 Prudentia quid sit 45,a
 Prudentia animalis quid sit 45,b
 Prudentia in quibus animalibus
 reperitur 44,c
 Prudentiæ triplex species 44,c
 Prudentiæ natura & fons 44,d.
 45,a,b
 Prudentiæ munus 267,c
 Prudentia qua ratione, intelligē-
 darum & agendarum rerum
 esse dicitur 46,b
 Prudentiæ brutis tribuatur 267,c
 Pueri an memoria vigeant 292,a.
 b. & seq. & cur Ibid.
 Pueri cur oculos glaucos habeant
 100,a
 Puniceus color qualis 139,c,d
 Puniceus a flauo distinguitur, nō
 a rubeo 150,b
 Purpureus color qualis 139,b,c,d
 Purpureus est color verē medius
 omnium 150,b
 Putris odor ad amarum refertur
 201,c,d
Q
 Qualitates primas non esse for-
 mas substantiales elemen-
 torū 162,a,b,c,d. inseparabi-
 les esse ab illis 162,d
 Quantitas cur non definiatur per
 subiectum, quanuis sit accidēs
 119,d
 Quomodo plura simul eodēmq;
 tempore sentiri possint 262,b.
 c,d. & seq.
R
 Radius reflexus, quis, & ra-
 dius refractus 70,a,b
 Rationes a vi nominum sumptas
 non semel adhibet Aristot. 2,b
 Reflexio a διακλάσις differt 70,a
 Relata æqualitatis quæ sunt 237
 c. & d
 Relatorum genera quot 237,b.
 natura eorum Ibid.c,d
 Relatorum vnam scientiam esse,
 vt sit verum 9,b

Reminisci quid sit 301,c
 Reminisci est a principio fume-
 re 300,a
 Reminiscendi principium quale
 303,d. 304,c. 308,c
 Reminiscencia in quo differat, ab
 inuentione, memoriæ repetitio-
 ne & disciplina 299
 Reminiscencia in quo differat, a
 repetitione inuentionis seu di-
 sciplinæ 301,d. 302,a. a memo-
 ria 302,a
 Reminiscentiæ motio vt fiat 303,
 c. d
 Reminiscencia est passio corpo-
 rea 317,d
 Remissio non omnis a contrario
 efficitur 161,b
 Respiratio quid sit 21,c. eius
 definitio 206,d
 Respiratio cur ita dicatur 189,b.
 c. quid sit ibid.
 Respirationis vsus 189,a

S
 Sagacitas quid sit 271,d
 Sal est odorator nitro 190,c,d
 Sal & nitrum a calido coagulatur
 191,b
 Sal mixtum liquabile est terreū-
 que 159,b. eius generatio, Ibid.
 genera, Ibid.
 Salsus sapor, est sapor mixtus
 176,a
 Saliuæ vsus 166,c,d
 Sanitas quid sit 23, a. & in quo
 consistat Ibid.
 Sanitas & morbus in quibus re-
 peritur 23,b
 Saporis definitio per omnia qua-
 tuor genera causarum 164,d
 Sapores quot, & qui 175,d
 Sapores vt diuidantur in passio-
 nes & priuationes 169,a
 Saporum principia ex sententia
 medicorum 176,d
 Saporum sententiæ ex veteribus
 154,d. 155,a,b
 Sapor an absque odore esse queat
 194,a,b
 Sapores vt efficiantur 163,c,d
 Sapores extremi quinam sint di-
 sputantur 177,b. & seq.
 Saporum ortus an semper humi-
 ditatem exigat 166,b
 Sapor vinosus ad dulce reuocatur
 176,c
 Sapores omnes præter dulce, cō-
 dimenti gratia non alimenti
 natura nobis tribuit 173,d
 Sapor a sicco vt ab agente, & a
 calido vt item ab agente effi-
 citur 164,d.
 Saporū variatio, ob diuersas tē-

INDEX COMMENT. IN LIB.

- porum constitutiones 165,a
 Sapores considerari possunt absq;
 nutritionis consideratione 178,c
 Sceleris quid sit 206,c
 Scientia quid efficiat 7,b
 Scientia omnis in tribus versatur
 7,b
 Scientia habitus & affectio dici
 potest 301,a
 Scientia quomodo vocetur habi-
 tus 300,d. quomodo passio Ibi.
 Scientia quomodo sit futurorum
 276,d
 Scientia eadem causas, & effecta
 earundem causarum contem-
 platur: 8. d. quando vera abso-
 lute sit in a proposito 9,a
 Scipa animal quod 210,a,b
 Scopum libri tenere quid conse-
 rat 1,b
 Senes an memoria vigeant 292,a
 Senes sunt garruli, idcircoq; me-
 moria vigent 292,c
 Sensus an sit facultas patiens 30,
 d. & 31, & 32
 Sensus cur vmbra intellectus ab
 Auerroe nuncupetur 34. a. cur
 item separabilis Ibid.
 Sensus cur medio egeant omnes
 ex Auerroe 43, d. 44, a
 Sensus duplex obiectum, vniuer-
 sale & particulare 181, c
 Sensus cur non dicatur specierum
 locus 90, b. c. d
 Sensus cur dicatur certior intel-
 lectu 29, d
 Sensus an cognoscat suam ope-
 rationem 256, d
 Sensus dicitur magis locus spe-
 cierum quam mens 287, b
 Sensus communis an detur 264,
 c. d. & seq. an sit vnus Ibid.
 Sensus communis quomodo vnus,
 quomodo item diuidus
 dici potest 97, a
 Sensus communis no eget lumine
 vt extrinseca obiecta perci-
 piat: aduersus Alexandru 97, d
 Sensus comunis vt possit duabus
 simul eodemque tempore mo-
 tionibus affici 264, a. b
 Sensus vt sentiat non eget habitu
 45, a
 Sensus an decipiatur in proprio
 obiecto percipiendo 181, b. & seq.
 Sensus exteriores sunt veluti fa-
 muli & ministri in ostio sensus
 communis manentes 294, a
 Sensus interioris facultates enu-
 merantur 268, c
 Sensus omnes an ad salutem tan-
 tum vel ad necessitate, anima-
 libus tributi sint 43, c
 Sensem agentem ponere, vt Me-
 tem agentem ponimus, no co-
 gimur 32, b
 Sensus singuli, que vsum anima-
 li adferant 43, b
 Sensus, testimonium certissimu a
 nobis haberi debet 26, d
 Sensem vsum ad scientia & pru-
 dentiam assequendam 45, d. 46, a
 Sensus & sensile quomodo, rela-
 ta esse dicantur 237, c. d. & 238, a
 Sentiendi facultas quid sit 27, a
 Sentiendi vis cur no possit in in-
 finitu abire sua efficacia 230, a
 Sensile quod simul tempore a plu-
 ribus sentitur: quomodo, ide,
 quomodo item diuersum di-
 catur 239, d
 Sensilia propria qua sunt 50, a
 Sensilia quomodo operari dicantur
 113, a
 Sensilia communia quantitatem
 consequuntur 49, d
 Sensilis distinctio, cognitum nem-
 pe & in re, vnde eliciatur 291, c
 Sensilia communia quomodo fen-
 riantur 182, c
 Sensilia communia quot & qua,
 & an ab omnibus sensibus omnia
 percipiantur 181, b
 Sensilis speciei nomina 290, d
 Sensiles species omnes sunt spiri-
 tuales quod ad affectione seu
 mutatione quam in sensus pro-
 ducit, non tamen omnes quod
 ad sui orrum 243, a
 Sensiles species an prius medium
 quam sensum afficiant 234,
 & seq.
 Sensile minimum ex parte sensi-
 lis, maximu vero ex parte sen-
 sus datur 230, c
 Sensile cur magnitudinem exigit
 224, a
 Sensile quomodo ducere dicatur
 ad actum sensum ipsum 32, d.
 33, a
 Sensilia non proprie agunt in sen-
 sus 167, b
 Sensilia in infinitas species seca-
 ri nequeunt 227, a
 Sensio quid sit 27, a
 Sensio tria exigit 290, d
 Sensio dupliciter egere corpo-
 dicitur 290, c. d
 Sensio vt commoda & optima ef-
 ficiatur, quot exigit conditio-
 nes 181, b
 Sensioni optime efficiende con-
 ditiones requisitas adesse, qua
 facultas iudicet 183, c
 Septentrionales cur oculos albos
 habent 110, a
 Siccum duplex 165, b. quomodo
 sit qualitas agens. Ibid. d
 Siccum quomodo agit in humi-
 du & e contra: ite quando 165, d
 Similitudo decipit 299, a. eius
 vis, Ibid.
 Smaragdum, rubinum, vitrum no
 obtrine colores veros in pro-
 fundo, quanuis id videatur
 125, b
 Sol quomodo albus dicatur 137, c
 Solertia quid sit 271, d
 Sonus quid 50, c
 Sonus vt ad auditum perferatur
 239, a
 Sonus localiter fertur 243, d
 Sonus acutus & grauis in musica
 quomodo efficiatur 138, b
 Sonorum doctrinam cur nullam
 tradat Aristot. 113, b
 Species sensiles vt dicantur im-
 primi in materia 315, a
 Species & formas, male distin-
 guunt Latini 90, c
 Spectabile omne an lumine egeat
 70, a
 Specula vt reflectant qualia esse
 oporteat 70, d
 Specularis reflexio vt afficiatur
 70, c. d
 Sperma cur album 131, d
 Spes futuri vt appetitur 274, d
 Spes quid amplius habeat quam
 fides 275, a
 Spes & opinio vt differant 274, d
 Spes & fides ratiocinio compa-
 rantur 274, d
 Spiritus animalis quomodo nu-
 triri dicatur 220, a
 Spirituum humanorum discrimi-
 na & efficacia ex Galeno 83, a. b
 Spiritus humani sunt specierum
 sensilium delatores 318, c
 Spiritus animales naturae aeris
 propinquiores sut quam naturae
 odoris, aduersus Concl. 222, c
 Spirituales species qua dicantur
 318, a
 Spuma cur alba 131, d
 Stellae cur dicatur minima visibilia
 142, b
 Stratidis obiurgatio in Euripide
 203, b
 Subalternari & poni sub alio, dif-
 ferunt ex Linconiensis senten-
 tia 25, c
 Subiectum propriu non est in li-
 bris particularibus, sed in scie-
 tiis tantum totis 10, b. c
 Subiectu vt ponatur in definitio-
 ne accidētis abstracti & con-
 creti 113, a
 Subiectum a scopo re non differt
 7, a. in scientiis hoc verum est,
 Ibid. b. in artibus nequaquam.
 Ibidem.
 Substantia no potest intelligi abs-
 que tempore 285, d. 286, a
 Successio no oritur a determina-
 ta vi

DE SENS. ET DE MEM. & REMIN.

ra vi & efficacia agentis sed à
resistentia patientis 245,a
Superficies vt sit terminus corpo-
ris physici & diaphanōs 119,b
Sudor cur falsus 171,b
Surdus omnis ab ortu an sit na-
tus 53,a
Sardi ab ortu, cur muti sint 51,b
Surdus ab ortu aliquando quidē
vocem emittere poterit, nun-
quam loquutionem 53,b
Syllogismorum species ex Phi-
lopono 275,b
Symphonia quid sit, & ex quibus
sonis efficiatur, quod duplex 139,
a,b

T

TACTUS quomodo dicatur sen-
sus alimenti 39,a
Tactus organum quod sit dispu-
tatur 108, vbi situm. cur ter-
reum dicatur 109, 110
Tactus an à Gustu seiungatur 37,
b. & 38
Tactus instrumentum cur circa
cor sitū esse dicat Arist. 110,d
Tactus an simpliciter animali sit
necessarius 34,c
Tactus necessitas ex Themistio
34,b. & c
Tactus & Gustus terræ sunt 107,
d. 108, a. 111, c. d
Tactus percipit excessus solos
qualitatū tactilium 152, d. qua-
re & quomodo Ibid.
Tactilia cur non pertractet Arist.
113,a
Talpa an habeat oculos & videat
41,c. d
Tempus insensibile an detur 258,c
Tempus per se nō sentitur 256,b
Tempus sine motu percipi cur
nequeat 235,d
Tenebræ quid 58,d. 59,a
Tenebræ quomodo cerni dicantur
80,a
Tenebræ quomodo nigræ nun-
cupentur 80,b
Terra sacra appellatione arida
dicta est 160,c
Terra quæ apud nos est, impu-
rior est aqua quæ apud nos est

197,a
Terra quanuis sit grauior aqua,
halitus tamen ex ipsa euocatus
leuior est 174,c
Themistii sententia de Sensilium
cōmunium perceptione aduer-
sus Aueroem defenditur, 50,b
Theorica pars in medicina, quam
vocet Scotus 26,a
Thomas reprehenditur 18,a
item reprehenditur 267,d
Thorax quid 206,b
Timaræ inepta opinio de oculis
talpæ 42,a
Timor quid sit 320,a. vt efficia-
tur Ibid.
Tō *τὸν* quid significet aliquādo a-
pud Arist. 248,a
Totum quid sit 227,b
Totum & perfectum idem 227,b
Totum non semper percipitur
quantum est 258,a
Totum sentitur, nō quia aliquid
ipsius sentiatur, sed quā totum
quoddam est 258,a
Transpiratio quid sit 206,d. eius
vsus Ibid.
Turifani erratum de situ viden-
tis facultatis 96,b. c

V

VAPORIS nomen quid indicet
195,d
Vbiquitatem carnis Christi qui
statuunt, Papistis sunt intole-
rabiliores 89,a
Verisimile quid 274,b
Vermes Cyprii vt viuāt, vt oriā-
tur in igne 172, d. 173,a
Videndi differētiæ in maiori vel
minori distantia 100,c
Videndi facultas vbi sita sit 96,a
Vinum meracum cur magis senti-
atur quàm aqua diluta 247,c
Vinum modicum in multā aquā
ingestum an corrūpi dicatur,
vel potius aquā augere 220,b
Visilium omnium gradus, & or-
do 120,b
Visile non esse imperfectius aliis
sensilibus probatur 243,c
Visio vt verè fiat 79,b. c. d. & 80,c
Visio an fiat extramittendo, vel

intus suscipiendo 81,a
Visio fit per assimilationē nō per
contactum 139,a
Visio vt efficiatur ex Platonis
& veterū sententia 64,a. 74,c
Visio momento vt efficiatur 244,
d. 245,a. b
Visionum differētiæ multæ, &
earum causa 93,b. c
Visus præstantia ex Platone 49,
b. c
Visus an magis conferat ad disci-
plinas quàm auditus 51,c
Visus maximè percipit sensilia
communia 50,a
Visus sol⁹ spiritualiter afficitur,
alii sensus materialiter 49,a
Vita quid sit 206,b
Viuens perfectum quale dicatur
15,a
Vnguenti nomen quid significa-
ret apud veteres 203,c
Vni seu *τῷ* E' *ν* mensuræ ratio p-
priè conuenit 133,d
Vnum per accidens quid 250,c
Voces brutorum scribi nequeūt
50, d
Voluptas quid sit 19,c. & quo-
modo efficiatur
Voluptatis duplex genus 207,c
Voluptas quæ omnibus animan-
tibus conuenit 207,c
Voluptas & dolor non sunt affe-
ctiones, sed affectionum prin-
cipia 19,b. c
Vox quid 50,d
Vrina cur amara & salsa dici
queat 159,c
Vrina cur salsa 171,b
Vrui cū latent, quo nutriantur
220,a
Vultures & Tigres quomodo
cadauera in lōginquis vrribus
inhūmata perferunt 198,d

Y

Υπερχει in sensilibus quæ sint
230,b. & c
Υπερχει à scopo non differt
re, sed ratione tantum 7, a

FINIS.

Vt venia *ὑπερχει*,Sic *ὑπερχει* danda est.